Hazırlayan

Sibel Özbudun

LATİN AMERİKA'DA İSYANIN TARİHİ

Salvador Allende
Carlos Fonseca Amador
Mónica Baltodano
Simón Bolívar
Fidel Castro
Hugo Chávez
Temel Demirer
Gustavo Esteva
Ernesto Che Guevara
Abemael Guzman
Jorge Shafik Handal
José Carlos Mariátegui
Carlos Marighella
Gladys Marín
José Martí
Augusto Olivares
Guido Alvaro (Inti) Peredo
Raúl Reyes
Alberto Moreno Rojas
Oscar Romero
Augusto C. Sandino
Mario Roberto Santucho
Cahide Sarı
Raúl Sendic
Camilo Torres
Flora Tristan
Rigoberta Menchú Tum
Emiliano Zapata

UTOPYA
Araştırma-İnceleme

Ütopya Yayınları: 162
Araştırma - İnceleme Dizisi

© 2008 Ütopya Yayınevi

1. Baskı
Ütopya Yayınevi, Nisan 2008

Sayfa ve Kapak Düzeni
Sevgi Küçük Çoban

Baskı ve Cilt
Sözkesen Matbaası
İvedik Org. San. Matbaacılar Sitesi
558. Sok. B Blok No: 41 Yenimahalle - Ankara
Tel: (0 312) 395 21 10

ISBN 978-975-6361-70-2

Ütopya Yayınevi
Ataç I Sokak 33/15 Kızılay / Ankara
Tel-Fax: (0 312) 433 88 28
İnternet: www.utopyayayinevi.com.tr
E-Posta: utopya@utopyayayinevi.com.tr

LATİN AMERİKA'DA İSYANIN TARİHİ

HAZIRLAYAN: SİBEL ÖZBUDUN

Meksika'nın güneydoğu'sundaki Chiapas'ta
Zapatistalar ile omuz omuza olan 68'li ve Bask'lı bilge
André Aubry'nin...

Kolombiya Devrimci Silahlı Güçleri (FARC)'nin
59 yaşında katledilen liderlerinden ve örgütün sözcüsü
Raul Reyes'in...

Ve yine 'Siyah Akasya' diye tanınan
ve 30 yıldır silah elde savaşan FARC lideri
Tomas Medina Caracas'ın...

Ölümsüz anılarına saygı, hayranlık ve minnet ile...

İÇİNDEKİLER

Önsöz Yerine: Latin Amerika'dan İsyan Yazıları 11

I. AYRIM: GENEL BAKIŞ 15

Zulmün ve İsyanın 'Latin'cesi 17
Temel Demirer

Karşılaştırmalı Amerika-Avrupa Kronolojisi 86

Latin Amerika'yı Biliyoruz... Ya Güney 'Abya Yala'yı? 118
Sibel Özbudun

II. AYRIM: 'BUGÜNLERE GELİNDİYSE EĞER' 137

1) ÖZGÜR BİR LATİN AMERİKA İÇİN: BOLİVAR'DAN CHE'YE

Simón Bolívar: Biyografik Notlar 140
Gilles Saurat

Ölümüne Savaş İlanı 151
Simón Bolívar

'Yurttaş Unvanını Kurtarıcı'ya Yeğlerim' 153
Simón Bolívar

Ernestro Che Guevara (1928-1967) 155
Jaime Massardo - Alberto Suárez-Rojas

Fidel'e Veda Mektubu 157
Ernestro Che Guevara

2) MEKSİKA

Emiliano Zapata (1879-1919) 160
Jaime Massardo - Alberto Suárez-Rojas

Generalden Morelos Halkına Manifesto 162
Emiliano Zapata

Bütün Halka Manifesto 165
Emiliano Zapata

Ayala Planı (Villa De Ayala, 28 Kasım 1911) 167

Lacandona Ormanı Bildirgesi 172
Asamblea Popular De Los Pueblos De Oaxaca, Appo:
Bir Radikal Demokrasi Güncesi 175
Gustavo Esteva

3) GUATEMALA

Rigoberta Menchú Tum 190
"Yabancı Tanrılara Beş Yüz Yıllık Kurban' 191
Rigoberta Menchú Tum

4) EL SALVADOR

Farabundo Martí 198
Osvaldo Vergara Bertiche
Oscar Romero (1917-1980) 200
Sibel Özbudun
Yoksullardan Yana Tercih Açısından İmanın Siyasal Boyutu 204
Başpiskopos Oscar Romero
Shafik Jorge Handal (1930-2006) 212
El Salvador: Mücadele Sürüyor 218
Jorge Shafik Handal

5) NİKARAGUA

Augusto C. Sandino (1895-1934) 240
Siyasal Manifesto 243
Augusto C. Sandino *243*
Carlos Fonseca 246
Düşünceler 249
Carlos Fonseca Amador
Mónica Baltodano 260
Bir Halk İktidarının İnşası İçin Mücadele Deneyimleri 262
Mónica Baltodano

6) KOLOMBİYA

Camilo Torres: Rahip, Sosyolog, Gerilla 274
Sibel Özbudun

Kolombiya Halkına 287
Camilo Torres
Kolombiya Devrimci Silahlı Kuvvetleri Genelkurmay (FARC-EP)
Sekretaryası Üyesi Komutan Raúl Reyes ile Görüşme 289

7) VENEZÜELLA
Hugo Chávez 296
Kapitalizm Vahşettir 300
Hugo Chávez

8) KÜBA
José Marti 308
İki Yurt 313
José Marti
Fidel Castro (1926-) 314
Jaime Massardo - Alberto Suárez-Rojas
Küba Cumhuriyeti Başkanı, Başkomutan Fidel Castro'nun Konuşması.. 316
Kendini Yakan Ateş, Etrafı Aydınlatan Işık: Haydée Santamaria 320
Sibel Özbudun

9) PERU
Flora Tristán (1803-1844) 330
Kadının Kurtuluşu 333
Flora Tristán
José Carlos Mariátegui (1894-1930) 336
Anti-Emperyalist Bakış Açısı 338
José Carlos Mariátegui
Peru'nun Birincil Sorunu 344
José Carlos Mariátegui
Abimael Guzmán (1934-) 347
Başkan Gonzalo'nun 24 Eylül Konuşması 351
Temsili Demokrasiden Doğrudan Demokrasiye 'Yeni Yol'
(Peru Komünist Partisi Genel Sekreteri Alberto Moreno Rojas'la Görüşme)353

10) BOLİVYA

Guido Alvaro ('Intı') Peredo Leigue (1938-1969) 362

Bolivya Ulusal Kurtuluş Ordusu Siyasi Komiseri Inti Peredo'nun Savaş Manifestosu: 'Bolivya'da Gerilla Savaşı Ölmedi, Daha Yeni Başlıyor' 364

CSUTCB: Siyasal Tez -1983 373

Bolivya'da Marksizm ve Yerlilik: Bir Diyalog ve Çatışma Diyalektiği 386

Álvaro García Liner

11) ŞİLİ

Salvador Allende (1908-1973) 396

Allende-Fidel'in Amerika Diyalogu 398

Salvador Allende - Fidel Castro - Augusto Olivares

Gladys Marín (1941-2005) 406

Salvador Allende: 11 Eylül 1973-2003 410

Gladys Marín

12) BREZİLYA

Carlos Marighella (1911-1969) 428

Kent Gerillasının Tanımı 438

Carlos Marighella

Carlos Marighella'dan Fidel Castro'ya Mektup 441

Carlos Marighella

13) ARJANTİN

Mario Roberto Santucho (1936-1976) 444

Burjuva İktidarı ve Devrimci İktidar 447

Mario Roberto Santucho

14) URUGUAY

Raúl Sendic (1926-1989) 476

Çok Sınıflı İttifaklar ve Çok Partili İttifaklar 478

Raúl Sendic

15) YERLİ HALKLAR

III. Abya Yala Yerli Halkları Ve Milliyetleri Kıtasal Zirvesi: 'Direnişten İktidara' - Iximche' Bildirisi 482

III. AYRIM: BUGÜN, O KITADA..... 485
Latin Amerika'da 'Ateşkes' Süreçleri 487
Sibel Özbudun
Latin Amerika'da Yapısal Dönüşüm 495
Cahide Sarı
Latin Amerika'da Kurtuluş Teolojisi ve Sonrası 502
Sibel Özbudun
Aktı Havana Önümüzden 515
Sibel Özbudun
Latin Amerika'dan Öğreniyoruz 518
Temel Demirer
Vamos Más Adelante... / Daha İleri Gidiyoruz 528
Sibel Özbudun-Temel Demirer
Abstract 549

ÖNSÖZ YERİNE:
LATİN AMERİKA'DAN İSYAN YAZILARI

Yoksulluğun, ağır sömürünün, baskıların ve direnişin coğrafyası, ilkgençliğimizin umudu[1] Latin Amerika, 'Gringo' emperyalizminin kendisine dayattığı neo-liberal parantezi kapatarak 21. yüzyıl başında bir kez daha insanlığa farklı bir seçeneğin, *'Un otro mundo es posible*/Başka bir dünya mümkün!'ün yolunu gösteriyor; yeni umutlar devşiriyor -hepimiz için. Kıta ölçeğindeki başkaldırı kimi zaman yüzü maskeli bir Maya yerlisi kılığına bürünüp Meksika Chiapas'ının Lacandone ormanlarında özerk *Caracole*'ler kuruyor; kimi zaman Nikaragua kentlerinin yoksul *barrio*'larından yükselen kızıl-kara FSLN bayraklarında boy veriyor; kimi zaman Şili/Santiago sokaklarında lise/üniversite öğrencilerinin isyanına dönüşüyor; kimi zaman San Salvador'un Katedral meydanında her hafta seçmenlerine hesap veren FMLN milletvekilleriyle birlikte kürsüye çıkıyor; kimi zaman Bolivyalı *cocalero*'larının anayollarda kurduğu barikatlardan gülümsüyor hepimize; diplomasi teamüllerine boş verip resepsiyonlara rengârenk yerli gömleğiyle katılan Aymara Cumhurbaşkanı Evo'nun çekik gözlerinde ışıldıyor; kimi zamansa Venezüella'nın varoşlarında sağlık taraması yapan, yetişkinlere okuma-yazma öğreten 'Bolivarcı misyonlar'la hane hane dolaşıp yeni bir yaşamın inşa edilmesinde gönüllü oluyor. ABD'nin dayattığı ikili ve çok-taraflı anlaşmalara karşı direnen kitlelerle birlikte haykırıyor alanlarda; Latin Amerikalıların ve dünya yoksullarının Kuzey'in dolayımı olmaksızın birbirleriyle doğrudan ilişkiye geçerek, insanî, sosyal, farklılıklara, kültürel kimliklere saygılı, doğayı tüketmeyen alternatif kalkınma yöntemleri arayışına eşlik ediyor...

---

[1] Laf değil, 68 kuşağının devrimci gençleri az mı esinlenmişti 'onlar'dan... Okuyalım: "Devrimci bazı önderler, birer sembol ve idol olarak benimsendi. İstanbul Hukuk Fakültesi öğrencisi Nuri Yazıcı 'Kastro Nuri', Ankara İTİA öğrencisi Şaban İba 'Zapata', Nail Karaçam 'Pançó', Mustafa Yalçıner (Bolivyalı gerilla lideri İnti Peredo'dan etkilendiği için) 'Endi', Alpaslan Özdoğan bir çizgi kahramanından esinlenerek 'Goofy' olarak adlandırıldı. Sinan Cemgil statik, mukavemet gibi derslerde canı sıkıldığı zaman, kâğıtlara 'Commandate Arif' diye yazarak Arif Şentek'e mesaj gönderir. İzlenen film, okunan kitap, söylenen şiir, hep bu konular hakkındadır.

Latin Amerika'daki bireysel kalkışmalarını anlatan 'Beş Kişilik Ordu' isimli filmler seyredildi. Ergin Günce, yazdığı bir şiirinde, 'Hayat denilen kavgaya girdik, çocuk adımlarla yürüyoruz, biz bu işin sonunda, kendimizi dağlarda buluyoruz' diyerek, dönemin duygularını dile getirmişti" (Turhan Feyizoğlu, "Emperyalizme Karşı Birlik", Cumhuriyet, 8 Mayıs 2005, s.6).

Evet, Latin Amerika ülkelerinin deneyim ve arayışları, neo-liberal kıskacın teslim almaya kalkıştığı yeryüzü için bir kez daha dikkat odağına yerleştirilmeyi hak ediyor.

21. yüzyıl başlangıcında neo-liberal küresel piyasa ekonomisinin yoksulluğu ve dışlanmayı derinleştirip yaygınlaştıran, yerküre kaynaklarını geri dönüşsüz biçimde yağmalayıp doğayı tüketen dayatmaları karşısında, Latin Amerika'nın isyanını yakından izlemeliyiz. Bu isyanın bir 'tarihi' olduğunu, kendi tarihinin süreğenlik ve kopuş dinamikleri içerisinde o bereketli topraklarda yeniden ve yeniden boy verdiğini hiç mi hiç aklımızdan çıkartmadan...

Küresel piyasa ekonomisinin hepimizi dönüştürmeye çabaladığı 'seyir toplumu'nun en önemli zaaflarından biri 'belleksizlik/bellek-sizleş(tiril)me' çünkü. Bu belleksizleş(tiril)me, kimilerine "Emek, sınıf, sosyalizm, devrim, kamulaştırma, demokrasi, milliyetçilik, ulusalcılık, bağımsızlık gibi bütün hayatımızı belirleyen sözcüklerin anlamı değişti"[2] dedirten, bir 'yenilikçilik' tutkusu kılığında dolaşıyor aramızda şimdilerde. Belleğimizi kendi ellerimizle silişimiz, insanlaşmaya değgin her kavramımızı, her özlemimizi ('eskidi' diyerek) piyasa tanrılarının önüne fırlatıp atışımız, bizi yetilerimizin en insanî olanından, 'yapabilme' yetimizden soyuyor oysa.

Kaldı ki, ne neo-liberalizm özünde iddia edildiği gibi 'neo', yani yeni - bildiğimiz sermaye tahakkümünün daha geniş ölçeklisi, daha kapsamlısı, daha tahripkârı yalnızca- ne de ona karşı mücadele yolları eskidi. Her mücadele, öncellerinin deneyim birikimleri üzerine kuruyor kendisini; kadim ve ortak hedef, eşitlik, özgürlük ve kardeşliğe doğru yol alırken. Evet, evet; postmodern nihilizmin de bir sınırı olmalı!

Bu sınırı çizmenin bir veçhesi de, süreğenlik ve kopuşları içerisinde tarihe bakmaktır.

Bu kitapta yapılmaya çalışılan tam da bu. Latin Amerika'nın iki yüzyıllık isyan tarihi -önderlerinin ağzından- okura sunulurken, kıta yoksullarının sömürgeciliğe, emperyalizme ve günümüz neo-liberal kapitalizmine karşı sürdürdüğü kesintisiz başkaldırının köşe taşlarını veriliyor -ülke ülke ve kronolojik dizini içerisinde. Latin Amerikalı devrimcilerin satırlarını okurken, İspanyol sömürgeciliğinin amansız düşmanı Simón Bolívar'ın, Perulu komünist Carlos Mariátegui'nin antiemperyalizminde yeniden hayat bulduğunu; Meksikalı köylü isyancı Emiliano Zapata'nın, Nikaragualı gerilla önder Carlos Fonseca'nın ağzından bize seslendiğine; Flora Tristan'ın egemenlere olan öfke ve nefretinin

[2] İsmail Bekdaş (Eski ÖDP Kağıthane İlçe Başkanı), "Solun Yol Haritası", Birgün, 4 Ekim 2007, s.8.

Küba'da Haydée Santamaria'nın da aralarında bulunduğu gerillaların baskınıyla Moncado Garnizonu'nun duvarlarında patladığına tanık oluyoruz...

* * * * *

Evet, isyanın bereketli toprakları, Latin Amerika kıtasında pek çok devrimci yaşadı/yaşıyor. Tümünü anmaya, tümünü aktarmaya ciltler yetmez. Her ülkeden bir-iki örnekle yetinmek zorunda kaldım. Kıtada başkaldırının tüm renklerinden örnekler seçtim -Bağımsızlık savaşçıları, Kurtuluş teologları, Komünist Partililer, gerilla hareketleri, yeni toplumsal hareketler, çağdaş yerli mücadeleleri, kadın devrimciler... Her birinin, bağlamlarını vermeyi umduğum yaşam öyküleriyle birlikte.

Ama kitabın önemli bir eksiği var. Latin Amerika'nın sömürüye, kimliksizleştirmeye, dışlanmaya, yoksullaştırmaya karşı direniş geleneği, çok daha eskilere, ilk İspanyol sömürgecilerin kıtaya ayak basıp toprakları yağmalamaya koyulduğu o kanlı kırım günlerine dayanıyor. Ama yerli direnişçilerinden, kıtanın ilk gerilla savaşçılarından geriye pek az 'söz' kaldı ne yazık ki. Yazısı olmayan ya da birinci tekil şahıs ağzından konuşmayı yadırgayan, dahası kayıtları sık sık İspanyol sömürgecilerin hışmına uğrayan kültürler -İspanyol kayıtları dışında- pek az anlatı bıraktı. Bu nedenle Atahuallpa'ların, Manco Capac'ların, Tupac Amaru'ların, Tupac Cathari'lerin ya da sömürgeciliğe karşı sayısız isyanın adsız önderlerinin 'yazı'larına yer veremedim- bir başka kitapta bunu telafi etmek umuduyla. O toprakların isyan geleneğinde, kimi zaman bir gerilla örgütünün adında, kimi zaman bir halk savaşçısının mahlasında, kimi zaman bir militanın yüzünü gizleyen maskede, kimi zamansa kıta ölçekli yerli zirvelerinin neoliberalizme karşı ayaklanma çağrılarında tekrar tekrar suyüzüne çıktıklarını vurgulamakla yetineyim şimdilik...

Evet, 'İsyanın Tarihi' beş yüzyıldır kesintisiz sürüyor Latin Amerika'da... Kendi köklerinden beslenmesini bilerek, kendi geleceğini yeşerterek. Bizlere düşen, o yoksulların, dışlanmışların, tarih dışına sürülmüşlerin seslerine kulak verip 'başka bir dünya' düşlerini paylaşmak. Elinizdeki kitabın bu çabaya bir katkısı olmasını diliyorum.

Sibel Özbudun
Ankara, Ekim 2007

I. AYRIM:

GENEL BAKIŞ

ZULMÜN VE İSYANIN 'LATİN'CESİ...*

TEMEL DEMİRER

"İnsanlar uğruna ölmeyi bildikleri sürece
özgürlük yok olmaz, olmayacaktır."[1]

Sebastiao Salgado'nun, "Umudum şu ki, bireyler, gruplar, toplum olarak şu bin yılın sonunda durup insan durumu üzerine düşünebilelim. En kaba hâliyle bireycilik bir felaket reçetesi olmaya devam ediyor... Yeni bir birlikte var olabilme rejimi yaratmalıyız" sözleriyle eleştirdiği 'Yeni Dünya Düzen(sizliğ)i' ('YDD') koordinatlarında; yeniden başkaldıran Latin Amerika'dan; veya hepimizin yüreğini ısıtan isyancı Latin ateşinin harlanmasından; ya da bu topraklarda yükselen sol dalganın giderek toplumsal bir polarizasyona yol açtığından söz etmek; ister istemez, bu topraklardaki zulmün tarihi ile ona karşı isyanları anımsamayı ve anımsatmayı; yani -geçmeyen- geçmişin bugünde nasıl var olduğunu sergilemeyi 'olmazsa olmaz' kılar...

Gerçekten de Eduardo Galeano, 'Latin Amerika'nın Kesik Damarları' başlıklı yapıtında, bölgenin hayat damarlarının nasıl kesildiğini anlatırken, kıtanın

---

* 13 Ekim 2006'da Yeni Kapı Tiyatrosu'nun düzenlediği 'Latin Amerika Deneyimleri' başlıklı toplantıda yapılan konuşma... Özgür Eğitim Platformu'nun 14-15 Ekim 2006 tarihinde düzenlediği 'ÖEP V. Kurultayı'nın 'Latin Amerika Halkları Yolunu Çiziyor -Venezüella, Arjantin, Meksika, Bolivya, Şili, Nikaragua; Latin Amerika Halkları Özgürlüğe Yürüyor' başlıklı oturumundaki konuşma metni... 19 Ekim 2006'da Ankara Tabip Odası Düşünce Mutfağı'nca düzenlenen 'Latin Amerika'da Ne Oluyor Ne Olmuyor?' başlıklı toplantıda yapılan konuşma... 28 Ekim 2006'da TÜYAP-İstanbul Kitap Fuarı'nda Anahtar Kitaplar Yayınevi tarafından düzenlenen 'Latin Amerika'da Neler Oluyor?' başlıklı toplantıda yapılan konuşma... 25 Kasım 2006 tarihinde Adana'da SDP ve Eşit Özgür Yurttaş Hareketi'nin düzenlediği 'Latin Amerika'da Sosyal Hareketler' başlıklı toplantıda yapılan konuşma... 26 Kasım 2006 tarihinde Mersin'de SDP ve Eşit Özgür Yurttaş Hareketi'nin düzenlediği 'Latin Amerika'da Gelişmeler ve Hareketler' başlıklı toplantıda yapılan konuşma... 15 Aralık 2006'da Sinop, 16 Aralık 2006'da Samsun, 17 Aralık 2006'da Ünye ve Giresun, 18 Aralık 2006'da Trabzon'da SDP'nin düzenlediği 'Latin Amerika'da Sol Dalga ve Antiemperyalizm' başlıklı panellerde yapılan konuşma... Özgür Eğitim Platformu'nun 21 Aralık 2006 tarihinde Orman Fakültesi'nde (İstanbul) düzenlediği toplantıda yapılan konuşma... 24 Aralık 2006'da AKA-DER Aydost'daki (İstanbul) toplantıda yapılan konuşma metni... 7 Nisan 2007'de Ankara SDP'de düzenlenen 'Latin Amerika'da Sol Dalga' Paneli'nde yapılan konuşma... 21 Nisan 2007'de Batıkent (Ankara) Eğitim-Sen Kültürevi'nde 'Latin Amerika'da Neler Oluyor'u başlıklı toplantıda yapılan konuşma... Özgür Eğitim Platformu'nun İzmir Karaburun'da, 3-10 Ağustos 2007 kesitinde düzenlediği 'Ortak Geleceğe Merhaba Gençlik Kampı'nda 8 Ağustos'da yapılan konuşma... Kaldıraç, No:72, Kasım 2006; Kaldıraç Dergisi, No:73, Aralık 2006.

[1] Charlie Chaplin.

son 500 yıllık tarihine ezilenlerin merceğinden bakarak, "Dünya piyasasında en çok aranan ürünlerin, kendilerini fedakârlıkla üreten Latin Amerika halkına getirdiği mutsuzluk ve felaket de o kadar büyük oldu"[2] demektedir...

Gerçekten de Latin Amerika'nın sömürgeci talan hikâyesinde Kübalılar için daha fazla şeker, Brezilyalılar için daha fazla altın, Kolombiyalılar için daha fazla kahve, Ekvatorlular ve Panamalılar için daha fazla muz ya da Bolivyalılar için daha fazla kalay üretmek her zaman daha da fazla fakirleşmek anlamına gelmiştir... Talan edilen mallar, değerler, talan mekanizmaları yüzyıllar içinde değişiyor, ama kıtada yağma hiçbir zaman son bulmuyor...

Galeano, 'Kuzey'in, 'Güney'deki despot yerli işbirlikçileriyle yarattığı yağma düzeninin günümüze kadar nasıl bir seyir izlediğini anlatırken geçmişin bugünde nasıl yaşatıldığını da resmetmektedir sanki...

Evet, dünün merkantilist talanı, bugün neo-liberal talana tahvil edilmiştir...

Ya da Tupac Amaru'nun dünkü başkaldırısı, bugünün Morales'ini haber vermektedir sanki...

Veya kıtanın tarihi zulmün olduğu kadar isyanın da tarihidir...

I. AYRIM: DERSİMİZ TARİH!

"Asıl yolculuk geri dönüştür."[3]

Bugün yaşayan tarihten söz etmek, geriye dönmeyi gerektirir...

Latin Amerika'dan söz ediyorsanız; dününden, onu bugüne taşıyan tarihten söz etmeniz 'olmazsa olmaz'dır...

Bu nedenle Latin Amerika'nın ilk dersi, her zaman tarihtir...

"1492'da Cenovalı korsan Colomb'un Amerika topraklarına ayak basmasının adı istiladır. Yeni dünya, savaşçı Avrupalıların toplu kıyım, etnik temizlik, soygun, tecavüz, köle ticareti, soykırım, işkence ve kitlesel ölümlerine tanıklık etti. Korsanın ilk mağdurları; yaşadıkları toprakları ve doğal yapıyı tahrip etmeden, basit bir hayat süren toprağın gerçek yerlileri oldu. O günden bu yana korsanın kara ruhu, torunları tarafından tüm kıtalarda, özellikle Afrika, Asya ve Ortadoğu'da 'ötekilere' karşı 'ateş topu' olarak yansımaktadır. Hemen akla gelen birkaç başlık bile vahşi terörün korsandan bu yana şiddetlenerek sürdüğünü kanıtlamaktadır"[4] ön anımsatmasıyla ekleyelim: Evet 'dersimiz tarih' dedik... Soykırım ve isyan tarihi... İşte bu tarihten kimi başlıklar...

---

[2] Eduardo Galeano, Latin Amerika'nın Kesik Damarları, çev. Atilla Tokatlı-Roza Hakmen, Çitlembik Yay., 2006.

[3] Ursula Le Guin.

[4] Esra Kahraman, "Korsan'ın Ruhu Can Çekişiyor Aslında", ...VS Dergisi, Mart-Nisan 2006, s.18-19.

Yaklaşık beş yüz yıl önce bir sabah karanlığında Cristobal Colombus ve adamları San Salvador adını verdikleri adaya ulaştı. Daha sonra Amerika adı verilecek olan kıta, beyaz gözler tarafından 'keşfedilmiş'ti.

Colombus'un kıtaya ayak basmasıyla birlikte başlayan istila hareketi, yerli halka yönelik sistematik katliamlarla yüz yıllarca devam ettirildi.

Colombus'un adaya ayak basmasından 20 yıl sonra, Hispaniola diyerek yeniden adlandırdığı adada hemen hiç yerli kalmamıştı. Fatihler tarafından 'İndian' olarak tanımlanan yerliler yok edilmişti. Tahminlere göre Colombus'un ardından kıta nüfusunun düşüş oranı ortalama %95'ti. Fatihlerle birlikte kıtaya gelen İspanyol rahip Bartolome de Las Casas'ın birinci elden şahitliğine bakılacak olursa, fetih sonucu 40 yıl içinde ortadan kaldırılan insan sayısı 12 milyondu.

İstilacılar tek dürtüyle hareket ediyordu: Her türlü zenginliği, ne pahasına olursa olsun ele geçirmek! 'İspanyol Altın Çağı' diye anılan ve adını kıtanın yağmalanmasından alan bu dönem, Avrupa'daki merkantilizm koşullarına denk geliyordu.

Latin Amerika tüm kaynaklarına el konularak kolonileştirildi, İnkalar ve Aztekler gibi kıtanın yerli uygarlıkları ortadan kaldırıldı, yerli halk köle pazarlarında satıldı...

Altın, gümüş gibi değerli madenleri elde etmek için nehir yatakları değiştirildi, dağlar haritadan silindi, kıtanın coğrafi yapısı altüst edildi. Avrupa'dan gelen göçmen akınlarıyla, köleleştirilen yerlilerin nüfusundaki hızlı azalmayla ve Afrika'dan getirilen kölelerle demografik yapı yeniden oluşturuldu. Latin Amerika, dünya sistemine sömürge olarak bağlanırken bugüne kadar gelen ve halen kıta devletlerinin temelini oluşturan yönetsel bölgelere ayrıldı.

Bu, tamı tamına ırkçı bir soykırımdı...

Örneğin Las Casas, İspanya Kralına sunduğu 'Yerli Katliamı' başlıklı tanıklığında Hispaniola adasında yapılanları şöyle anlatıyordu: "Yerli yerleşim bölgelerine zorla girerek, küçük çocuklar, yaşlı erkekler, hamile kadınlar, hatta yeni doğum yapmış kadınlar dâhil karşılarına çıkan herkesi katlettiler. Şiddetle vurarak parça parça kestiler, sürüler hâlinde ağıla toplanmış koyunlar gibi karınlarını yardılar. Bir adamı tek bir darbeyle ikiye bölüp bölemeyeceklerine veya bir kişinin başını gövdesinden ayırıp ayıramayacaklarına ya da tek bir balta darbesiyle bağırsaklarını çıkarıp çıkaramayacaklarına dair bahislere bile girdiler. Memeden kesilmemiş bebekleri ayaklarından tutup annelerinin göğüslerinden ayırdılar ve kayalara çarptılar. Bütün bunlar olurken diğerleri ise gülüp eğleniyorlar, bebekleri omuzlarının üzerinden nehre atıp, 'Kıvran seni gidi küçük ve-

let!' diye bağırıyorlardı. Yollarına çıkan herkesi öldürdüler, fırsat buldukça bir kadını ve bebeğini tek bir hamleyle kılıçtan geçiriyorlardı. Kimseyi sağ bırakmadılar, kurbanlarını ayaklarından asabilmek için özellikle ters L şeklinde geniş darağaçları kurarak bir defada on üç tanesini birden diri yakıyorlardı. Vücutlarına kuru saman bağlayıp ateşe veriyorlardı. Bazılarını öldürmeyip bileklerini kesiyorlar, ellerini öylece asılı bırakıp onlara, 'Bu mektubu al' diyorlardı. Amaçları, onları böyle durumlara düşürerek tepelere gizlenenleri tehdit etmekti. Yerli liderleri ve eşrafı ise yere çakılı iki yaba üzerine oturtulmuş dal parçalarından oluşan, bir tür demirden düz ızgaraya bağlayıp kısık ateşte kızartıyorlardı".

Koca bir kıta böyle fethedildi. Yapılan uygulama her yerde aynıydı. Kapitalizmin şafağı kan, yağma ve zulümle söktü. Sömürü tarihle, biyolojiyle, sosyolojiyle, teolojiyle desteklenip meşrulaştırıldı. Latin Amerika'nın azgelişmişliği evrensel kapitalizmin gelişip serpilmesi için kıtanın tümüyle yağmalanmasından doğmuştur. "Zenginliğimiz" der, Uruguaylı yazar Eduardo Galeano; "Yoksulluğumuzu doğuragelmiştir". Ve ekler, "Sömürgeciliğin ve yeni sömürgeciliğin simyasında altın tenekeye, besinler zehre dönüşmektedir". Peru'nun gümüş dağları, altın dolu ırmaklar, Şili'nin güherçile yatağı pampaları, Amazon ormanlarının kauçuğu, Tanen ormanları, Kuzey Batı Brezilya'nın şekeri, kıtanın petrol yatakları Latin Amerika'nın sömürüsünün nedeni olmuştur. Daha sonra eski fatihlerin yerini Kuzey Amerikalılar almış, ama yoksulluk, zulüm ve işkence, yani kıtanın kaderi değişmemiştir.

1) COLOMBUS'UN DESTEKÇİLERİ

"Her zaman doğruyu söyle, ne dediğini hatırlamak zorunda kalmazsın."[5]

Colombus ve fethi, 'kapitalizmin şafağı' ya da 'ilkel sermaye birikimi' diye de adlandırılan merkantilizmin ürünüdür; yani Colombus'u destekleyenler; tüccarlar, bankerler ve monarşidir...

14. yüzyıl sonlarından itibaren Batı Avrupalılar, önce Portekiz ve daha sonra İspanya öncülüğünde, okyanuslara açılmaya başlar. Denizcilik teknolojisini geliştiren ve keşif yolculuklarını başlatan, yeni palazlanan tüccar sınıfının itkileridir. Osmanlılar, İstanbul'u alarak ve Doğu Akdeniz'de hâkimiyet kurarak, Doğu'nun zenginliklerine ulaşan kara yolunu kapamışlardır.

Cristobal Colombus'un, batıya giderek, doğuya ulaşılabileceği düşüncesi, böyle bir ortamda yeşerir. Colombus, İlkçağ ve Ortaçağ'ın belli başlı gezginlerinin, coğrafyacılarının yazılarını okumuş, çizilmiş haritaları incelemiştir. Kimi

[5] Mark Twain.

kez ticaret, kimi kez korsanlık için Akdeniz'in birçok yerine, Batı Afrika Gine'sine, İngiltere'ye, İzlanda'ya düzenlenen seferlere katılarak ustalaşmış bir denizcidir. Yıllarca kafasında iyice işlediği, doğuya batıdan ulaşmak düşüncesine uzun süre destek aramış, Portekiz sarayından geri çevrilmiştir. İspanya sarayından yanıt alabilmek içinse, yıllarca beklemesi gerekecektir.

Bu dönemde İspanya, uzun süredir savaştığı Arapları yenerek topraklarından atmış; ticareti ellerinde tutan Yahudileri de sınır dışı etmiş; Katolik Kilisesi'ne bağlanmış ve birliğini sağlamıştır. Fransa, İngiltere ve Portekiz gibi yeni modern-devletlerden biri olma yolundadır.

İspanya nüfusunun çoğu fakir köylülerden oluşturmaktadır ve bunlar toprağın %95'ini elinde tutan, nüfusun %2'sini oluşturan asiller için çalışıyorlardır. İspanya monarşisi de, zenginliğin yeni simgesi hâline gelen ve her şeyi satın alabildiği için topraktan daha yararlı görülmeye başlanan altının peşindedir. Saray, Colombus'un okyanusu geçme düşüncesini desteklemeye karar verir. Bu kararın çıkmasında, saraydan, Sevilla ve Aragon'un bankacıları, tacirleri ve zengin armatörleriyle ilişki içindeki kişilerin büyük etkileri olur.

Cristobal Colombus, 1492'de batıya, bilinmezliğe açılmadan önce, Kraliçe İsabelle ile bir anlaşma imzalayacaktır. Bu anlaşmaya göre Colombus, getirdiği altın ve baharattan elde edilecek kârın %10'unu, yeni toprakların valiliğini ve 'Okyanus Denizlerinin Amirali' unvanını almaktadır.[6]

1.1) FATİHLER Mİ, FİDYECİ CANİLER Mİ?

"Şeytan ayrıntıda gizlidir."[7]

Şimdi burada durup, açık açık adlandırmak gerekiyor: Resmi tarihin 'fatih' dedikleri, aslında sapına kadar soyguncu/soykırımcı korsanlar/canilerdir...

Amerika kıtasının bulunuşu okullarımızın tarih kitaplarında 'büyük coğrafi keşifler' türünden başlıklarla işlenirken, soykırım şöyle dursun, kıta yerlilerinden bile söz edilmez. Oysa Yeni Dünya'ya, o dönemin en gelişmiş, en güçlü, en sömürgeci ve en 'uygar!' Avrupa ülkeleri adına ayak basanlar, hırsızlardan daha hırsız, canilerden daha canidirler.

Francisco Pizarro (1475-1541), 168 çapulcuyla 1532'de İspanya imparatoru adına İnka İmparatoru Atahualpa'yı tutsak alır, binlerce yerliyi öldürür. Atahualpa'yı sekiz ay elinde tutan Pizarro, serbest bırakma sözü vererek ondan, Diamond'a göre, "tarihin en büyük fidyesini" alır. Diamond, bu fidyenin; "5 metre eninde, 7 metre boyunda, 2,5 metre yüksekliğindeki bir odayı doldura-

[6] Nalân Keserci, "Aranıyor: Cristobal Colombus", Bilim ve Gelecek, No:28, Haziran 2006, s.9.
[7] Alman Atasözü.

cak kadar altın"[8] olduğunu yazar. Bu kadar altını alsa da Pizarro, sözünü yine de tutmaz ve Atahualpa'yı öldürür, Pizarro ve çapulcuları, İnkaların başkenti Cuzco'daki ünlü Güneş Tapınağı'nı yağmalamaya girişir.

Yeni Dünya'dan Avrupa'ya 900 ton altın ve binlerce ton gümüş taşındığını belirten Suat Parlar, 'Barbarlığın En Yüksek Aşaması ABD' başlıklı yapıtında, Güneş Tapınağı yağmasını betimleyen kitaptan şu satırları alır: "Birbirleriyle itişip kakışarak, hatta zaman zaman dövüşerek saldırıyorlardı hazinelere. Her biri aslan payını kapmak istiyordu. Sırtlarında zırhları, ayaklarında demir mahmuzlu çizmeleri ile heykelleri devirip çiğniyor, mücevherleri avuç avuç kapıyorlardı. Daha küçük boyutlara indirgeyebilmek için, çekiçlerle kırıyorlardı altın eşyaları... çubuk hâline getirmek üzere bütün hazineyi potaya attılar. Duvarlardaki altın kaplamaları, altından dökme bitki ve kuş heykellerini ve bütün öteki değerli eşyayı hiç durmaksızın attılar potaya..."[9]

Meksika'yı yağmalayan Hernan Cortez ve çapulcuları, Azteklerin başkenti Tenochtitlan'a girip 67 bin kişiyi öldürdüler. Bugünkü Meksiko'nun bulunduğu yerde kurulu Tenochtitlan, 300 bini aşkın nüfusuyla, Eski ve Yeni Dünya'nın belki de en büyük kentiydi. Hernan Cortez, kendisini ve Kral V. Karl'ın egemenliğini tanıyan imparator II. Montezuma'yı tutsak aldı.[10]

Çocuklara 'kâşifler' ya da 'fatihler' olarak tanıtılan bu hırsız ve çapulcu sürüsünü; "Gözlerini altın hırsı bürümüş bir avuç çete" olarak değerlendiren Alâeddin Şenel de, 'Irk ve Irkçılık Düşüncesi' başlıklı yapıtında, Aztek İmparatoru II. Montezuma'nın başına gelenleri ve sonunu şöyle anlatır "Hernando Cortez (1488-1547) ve adamları, ateşli silahları sayesinde koskoca Aztek İmparatorluğunu yıktıktan sonra, İmparator II. Montezuma'yı (1466-1520) kendisine dokunulmayacağı, fidye öderse serbest bırakılacağı sözü vererek, uyruklarına ülkenin dört bir yanından, özellikle tapınaklardan altın eşya ve sanat yapıtları getirtip, bunları dağ gibi yığdırmasını sağladı. Yerli tarihini ve kültürlerini kavramamızda eşsiz yardımları olacak bu sanat yapıtlarının, tarih ve sanat değerlerinden çok altınıyla ilgilenen İspanyollar, bunların büyük bir bölümünü, taşımada kolaylık olsun diye eritip, para olarak Avrupa'ya gönderdiler... ama Montezuma serbest bırakılmadı; yargılandı ve 'dinsizlikten' ölüme mahkûm edildi.

Kendisini kutsal bilen ve halkı tarafından kutsal bilinen imparator, hiç değilse inançlarına uygun olarak ölmek istedi, boğularak ölmek istemedi. Bunun

---

[8] Jared Diamond, Tüfek Mikrop ve Çelik, İnsan Topluluklarının Yazgısı, çev. Ülker İnce, TÜBİTAK, 9. baskı, 2004.

[9] Suat Parlar, Barbarlığın En Yüksek Aşaması ABD, Anka Yay., 2004.

[10] İlhan Yüce, "Sömürü Uygarlığı'nın Görünüşü: Saldırı ve Çapulculuk", İnsancıl Dergisi, Eylül 2006, s.21-22.

için ne isterlerse vermeye hazırdı. İnançlarını istediler; Hıristiyanlığa geçerse, vurularak öldürülebileceğini söylediler. İnancı için inanç değiştirmeyi bile kabul ettiği hâlde, verilen söz yerine getirilmedi ve İspanyol geleneklerine göre, boynu mengenede sıkılıp ensesi kırılarak öldürüldü..."[11]

2) 'KENDİ' SÖMÜRGECİLİĞİNE İSYAN EDEN PAPAZ: LAS CASAS

"Gerçeği her zaman savun,
anlayan olmasa bile vicdanına karşı
hesap vermekten kurtulursun."[12]

Bu vahşetin ne olduğuna ilişkin ilk çığlık Las Casas'ın -yasaklanan- satırlarıdır...

Las Casas (1474-1566), Hıristiyan Dominiken tarikatına bağlı bir rahiptir. Yeni keşfedilen toprakların yerli halklarını Hıristiyanlaştırmak için Colombus'dan birkaç yıl sonra Amerika'ya gelir ve Hispaniola ve yakınındaki adalarda 40 yıl kadar kalır. Önceleri topraktan ve yerli kölelerden payına düşeni almada tereddüt etmez; ama İspanyolların yerlilere uyguladığı vahşet ve kıyımı görmezden, yerlilerin çığlıklarını duymazdan gelemez ve vicdanıyla hesaplaşır. Radikal bir kararla kölelerini serbest bırakır ve ömrünü yerlilerin haklarını korumaya adar.

Bu yönde kalemiyle de mücadele yürüten Las Casas'ın en ünlü eseri, 1542'de yayımlanan, İspanya Prensi II. Philip'e hitaben yazdığı, 'Yerlilerin Yok Edilişi Üzerine Kısa Bir Rapor' başlıklı olanıdır. Las Casas, eserin Philip'e hitaben yazdığı Önsöz'ünde, idarecinin Tanrı vergisi ahlâkından dolayı, krallığında yanlış giden şeyleri bilmesinin, onları düzeltmesi için yeterli olacağına inandığını belirterek, raporu yazmaktaki 'iyi niyetini' ortaya koyar. Hırstan gözü dönmüş İspanyolları durdurabilmek, en azından hukuksuz, ilkesiz, vahşi davranışlarını dizginleyebilmek için, 'krala şikâyet' etmeyi çare olarak görmektedir.

Las Casas eserinde, Güney Amerika'nın farklı kumandanlar yönetiminde bölge bölge keşfedilişini ve bu ele geçirme sırasında yaşanılan, "en karanlık rüyalarda görülenin çok ötesine geçen" vahşeti tek tek anlatır. Gariptir: Bir diğerine işkence yapmayı kendinde 'hak' gören, giderek canavarlaşır. Dur durak bilmez, hiçbir ölçü tanımaz hâle gelir.

Las Casas'ın anlattıklarında da bunu görürüz. İspanyollar 'gübre muamelesi' yaptıkları yerliler karşısında, giderek insanlıktan uzaklaşır ve bir zulüm makinesine dönüşürler. Önceleri kılıçtan geçirdikleri, kolayca ve bazen sebepsiz öldürdükleri yerlilere, giderek daha sistemli ve daha 'yaratıcı' işkenceler uygulamaya başlarlar. Izgaralar üstünde alttan verdikleri ateşlerle ağır ağır pişirerek

---

[11] Alaeddin Şenel, Irk ve Irkçılık Düşüncesi, Bilim ve Sanat Yay., 1984.
[12] Herbert George Wells.

öldürmek, kazığa geçirmek, çeşitli organlarını kesmek, etoburlaştırdıkları köpeklerin önünde yerlileri koşturarak adeta av sürmek, annelerinin kucaklarından kopardıkları bebekleri tek hamleyle ikiye ayırmak ve daha nicesi...

Las Casas inanılması zor şeyler anlattığının, yaşananlara tanık olmayan, sadece okuyan birinin bu akıl almaz vahşete şüpheyle yaklaşabileceğinin bilincindedir. O nedenle sık sık anlattıklarının doğruluğunu vurgular ve yaşanılan zulmü "hiçbir tarihi kaydın hakkıyla anlatamayacağını", yazdıklarının yaşanılanların sadece küçük bir bölümü olduğunu belirtir.

Las Casas'ın anlattıklarını başka görgü tanıkları da doğrulamıştır. Bir grup papaz, 1519'da İspanya Krallığı'na mektup yazarak yerli çocukların askerlerce köpeklere yedirildiğini, tutsak edilen kadınların yeni doğurdukları bebeklerin ölmeleri için ormana fırlatıldığını ve yapılan başka zulümleri dile getirir.

Las Casas, İspanyollar geldikleri sırada yaşayan ve sistemli kıyımlardan sonra kalan nüfus konusunda da bilgiler verir. Her bir bölgede yaşayan yüz binlerce yerlinin 10-15 yılda nasıl 100-150 yerliye düştüğüne tanıklık eder. Böylelikle koca bir kıtanın birkaç yüzyıl gibi kısa bir sürede Batılılara yer açılabilmesi için nasıl yerli halkından temizlenebildiğini anlarız. Las Casas'ın raporu, günün Avrupası'nda etki yaratmış, birçok ülkede defalarca basılmıştır. İspanyol yönetimine karşı bağımsızlık savaşlarını yöneten Latin Amerikalı devrimci Simón Bolívar'ın Las Casas'ın kitabını elinden düşürmediği söylenir.[13]

2.1) YERLİ SOYKIRIMININ 'BOYUTLARI'

"Ölüler bilgi ve güçlerini birlikte
götürmezler, yaşama ilave ederler."[14]

Colombus, kimi zaman günlük niteliği de kazanan seyir defterlerinde sık sık yerlileri Hıristiyanlaştırmak yönündeki isteğinden söz eder. Kastilya Katolik Krallığı adına el koyduğu Antil Adaları'nın dört bir yanına haçlar dikmiştir. Ama aynı zamanda 1500 yılına dek, 340 tane de darağacı inşa ettirmiştir.[15]

Haçlar ve darağaçları... Gerçekten de bu iki araç, Amerika kıtalarının tümden ele geçirilişi boyunca birbirinden ayrılmayacaktır. Keşif boyunca haçlar, yerlilerin sallandırıldığı darağaçlarını meşrulaştıran bir rol oynar.

16. yüzyıl başlarında Antil Adaları'nda İspanya'nın resmi tarihçiliğini yapan Fernandez de Oviedo (1478-1557), conquistadores (İspanyolca'da 'fetih kuv-

[13] Nalân Keserci, "Aranıyor: Cristobal Colombus", A.g.e., s.10-11.
[14] Amerika Yerlilerinin Özdeyişi.
[15] Howard Zinn, Manning Marable, Mike Davis, Veli Yılmaz, Fatihler Yargılanıyor -500. Yılında Karşı Amerika, Tüm Zamanlar Yay., Ekim 1992, s.58.

vetleri' karşılığı) tarafından yerli halka yapılanları, "Yıldızların sayısı kadar çok, pek çok acımasız cinayet işlendi" diye anlatır. Ama Oviedo, olup bitenleri gerekli bulmaktadır; çünkü "putperestlere karşı kullanılan barut, Tanrı için tütsü sayılır".[16]

İspanyol 'fatihlerin' bütün keşif gezilerinde, karşılaştıkları 'kâfirleri' Hıristiyan yapmak için bir rahip bulunmaktadır. Her geçtikleri yerde tapınakları yıkmakta, Tanrı ve Tanrıça heykellerini parçalamakta, yerine kucağında bir bebek tutan beyaz kadının heykelini bırakmaktadırlar. Batı Uygarlığı'nın bu ve bundan sonraki diğer bütün sömürgeleştirme etkinliklerinde olduğu gibi, kültürel yayılmacılık, fiziksel yayılmacılığın önünü açan, engelleri düzleyen bir işlev üstlenmiştir. Yeni dünyada dinsel yayılma, fethe gerekçe sağlamanın yanında, yarattığı uzun vadeli etkilerle Batı Uygarlığı'nın kültürüyle bu topraklara yerleşmesini ve kalıcılaşmasını da sağlayacaktır.

Batılı sömürgeciler, uyguladıkları yağma ve zulmü; ideolojik kılıflarla 'hizmet' olarak görmeye ve göstermeye, Amerika kıtalarını işgallerinden itibaren başlanışlardır. Tanrıtanımaz putperest zavallılara yüce Hıristiyanlık gerçeğini aşılamak 'hizmeti' yanında, onlara 'uygarlığın her türlü nimetini' de götürdükleri iddiasındadırlar. Batı Uygarlığı'nın, işlediği suçları nasıl da meşrulaştırdığını gösteren ilk teorik metinlerden birisi, Hernando de Cortez'in Azteklerin ülkesini ele geçirişine tanıklık eden, bir başka İspanyol tarihçisi, Lopez de Gomara'nın (1511-66) yazdıklarıdır:

"Daha önce söylediğim gibi, 60 yıllık bir fetih hareketi boyunca, İspanyollar büyük miktarda toprağı keşfetmiş ve halklarını Hıristiyan yapmıştır. Hiçbir kral, hiçbir ulus, bizim yaptığımız gibi, bunca kısa sürede bunca yeri boyunduruk altına alamamıştır, ne de bizim insanlarımızın silahla, gemiyle, İncil'in rehberliğiyle ve putperestlerin Hıristiyanlaştırılmasıyla yaptıkları ve hak ettikleri şeyleri yapmış ya da hak etmiştir. İşte tam da bu nedenle İspanyollar övülmeye layıktırlar. Onlara bu beceri ve gücü veren Tanrıya şükürler olsun. Ne yüce zafer ve onurdur ki, krallarımız ve İspanyollar yerlilere tek bir Tanrıyı, tek bir inancı ve tek bir vaftizi kabul ettirmişlerdir, yaşamlarından putperestliği, insan kurbanını, insan eti yemeyi, sapık ilişkileri ve Tanrımızın nefret edip cezalandırdığı daha pek çok büyük ve korkunç günahı çıkartmışlardır.

Aynı şekilde, bütün bu şehvetli erkeklerin eski bir alışkanlığı ve zevki olan çokeşlilik de ortadan kaldırılmıştır. Onlara alfabeyi öğrettik ki bunsuz insanların hayvanlardan farkı kalmaz. İnsan için vazgeçilmez olan demiri kullanmasını da öğrettik. Bütün bunlar -ve hatta bunların her biri onlardan aldığımız tüyler-

[16] Howard Zinn, Manning Marable, Mike Davis, Veli Yılmaz, A.g.e., s.73.

den, incilerden, altından daha değerlidir, zaten onlar da bu metalleri para yerine kullanmıyorlardı-oysa bunların gerçek kullanımı ve bunlardan en iyi şekilde yararlanmanın yolu paraya çevrilmeleridir. Bu, yerlilerin ellerinden hiçbir şeyi almayıp, yalnızca madenlerden, ırmaklardan ve mezarlardan çıkardıklarımızla yetinmek yeğlenseydi dahi, böyledir. Yerlilerin denizden ve topraktan çıkardıkları 60 milyon pezonun üzerinde değere sahip altın ve gümüş, inciler ve zümrütler, yerlilerin ellerinde bulunmuş olan altın ve gümüşten çok daha fazladır. Bütün bu sayılanlarda kötü bir yan varsa, o da onları madenlerde, inci avcılığında ve taşımalarda fazlaca çalıştırmış olmamızdır".[17]

Yeri gelmişken anımsatmadan geçmeyelim: "Köleliği kaldıran Abraham Lincoln bile ününü Kızılderili katletmeye borçludur".[18]

2.2) 'KEŞİF' DEDİKLERİ = SÖMÜRGECİ TALAN + SOYKIRIM

"Ey hayat! Ölüme şükret, seni,
onun yüzünden seviyorum."[19]

Cristobal Colombus, 15. yüzyıl sonundaki ilk Amerika seferinden dönüşünde, "Bir masumiyet içinde yaşayan çıplak ve barışçı insanlardan söz ediyor ve 'demir ve çelikten aletlerinin, silahlarının olmadığı ve bu yönde bir eğilim de taşımadıklarını' belirtiyordu". Ancak söz konusu bu barışçıl ve misafirperver insanların topraklarında bol miktarda altın ve gümüş ve tabii onları en az maliyetle çıkartacak bol miktarda işgücü bulunmaktaydı. İspanya'dan kovulan Yahudilerin el konulan paraları ile finanse edilen 17 gemi ile 1.300 talancı, din adamı ve asilzadenin, kendilerini misafirperverlikle karşılayan Amerikan yerlilerine karşı politikası ise korkunç olacaktı.

İlahiyatçı Juan de Sepulveda yerlilere silah zoruyla boyun eğdirmenin meşru olduğunu savunuyor, buna gerekçe olarak da "Hepsinin barbarca adetlerinin bulunmasını, çoğunun yaratılış itibariyle bilgi ve idrakten yoksun olmasını ve barbarca birçok kötü huyla malul olmasını" gösteriyordu.

V.M. Godinho'nun değindiği gibi kâşiflerin kişiliğinde "haçlı ruhu ile ticaretin, korsanlık ile İncil'i öğretme çabasının iç içe geçtiği" karmaşık bir güdü örtüşmesi vardı. Bu karışımı Colombus kadar Vasco de Gama'da da görmekteyiz. Dahası bu ruhu, uygarlığın sadece dinci temsilcileri ve siyasal egemenlerinde değil, aynı zamanda ve ne yazık ki sonraki aydınlanma döneminin kimi

---

[17] Marc Ferro, Sömürgecilik Tarihi -Fetihlerden Bağımsızlık Hareketlerine, çev. Muna Cedden, İmge Kitabevi, 2002, s.64.

[18] "Latin Amerika'dan Esen Sol Rüzgârlar, Halkların Uyanışının Habercisidir", Halkın Kurtuluş Yolu, No:18, 25 Nisan 2006, s.6.

[19] Seneca.

temsilcilerinde de göreceğiz. Örneğin Voltaire, hiçbir tereddüde düşmeden, "Bayağı tazı nasıl cins tazıdan farklıysa, zenci ırkı da bizimkinden farklı bir insan türüdür. Eğer bizim anladığımızdan farklı bir zekâları yoksa bu türün çok düşük olduğu söylenebilir" demekteydi.

"Kölelik bütün insanların özgür ve bağımsız doğduğunu ortaya koyan doğa yasasına aykırıdır" sözlerini yazmış olan Montesquieu'nün tutumu, çok daha dobraydı: 'En bilge yaratık olan Tanrının bir ruhu, özellikle de iyi bir ruhu kapkara bir bedene yerleştirmiş olabileceği düşüncesini hiç kimse kabul edemez'".

Bu aktarımlardan hareketle Joseph Fontana şöyle yazar: "Avrupa'ya sıradan tüketicilerin ödeyebileceği fiyatlarla büyük miktarlarda tütün, kahve, şeker ve pamuk sağlayan ve aynı zamanda modern çağdaki ekonomik büyümenin dayanağı konumundaki dış ticarete ivme kazandıran plantasyon ekonomilerinin gelişimi, 'ötekiler'i angarya yoluyla çalıştırmaksızın gerçekleşmeyecek bir şeydi. Bunu meşrulaştırmak için, kölelerin aslında tam anlamıyla insan olmadığını ya da barbar olduğunu, ayrıca onları boyunduruk altına almanın uygarlaşmalarını sağlama amacına dönük olduğunu savunmak gerekliydi".

Böylece, "ne hırs ne de savaşın bozabildiği bir toplumsal uyum içinde yaşayan" pek çok topluluk, kâh 'hidayete erdirilmek' kâh 'medenileştirmek' bahanesiyle işgale, talana, asimilasyona uğratılacaktı. Ve gariptir, bu vahşet süreci, dünyanın uygarlarınca 'Amerikanın keşfi' olarak kutlanacak bir övünç vesilesine dönüştürülecekti.

Oysa Batı dünyasının egèmenleri tarafından kutlanan yıldönümü, Amerikan Yerlileri Konseyi tarafından, "bu olay bir keşif değil, bizim kurbanı olduğumuz ve olmaya devam ettiğimiz bir soykırım başlangıcıdır" ifadesiyle yargılanacaktı. Latin Amerika Köylü Örgütleri ise; "Bize iki dünyanın buluşmasından söz ediyorlar. Bu ad altında bize zorbalık ve jenosidi kutlatacaklar. Hayır, kutlamayacağız. Ama 500 yıllık baskı ve ayrımcılığa karşı mücadelemizi yükseltip halkların isteği olan yeni bir toplum, kültürel farklılıklara saygılı, demokratik bir toplum için mücadele edeceğiz" diyecekti.[20]

3) VE COLOMBUS'UN TAKİPÇİLERİ ANAKARAYA YERLEŞİR

"Balın varsa sineğin bol olur."[21]

Aztek, İnka uygarlığıyla birlikte daha birçok benzerini yerle bir eden merkantilist talan; Colombus'un Antil Adaları'nda Arawaklar'a; Hernando Cortez'in Meksika'da Aztekler ve Mayalara; Pizarro'nun Peru'da İnkalara; Por-

[20] Erdoğan Aydın, "Tarihin Aynasından Hak İhlâlleri", Cumhuriyet Hafta Sonu, 5 Ağustos 2006, s.6.
[21] Cervantes.

tekizlilerin Brezilya'da, İngiliz, Fransız ve Hollandalı kolonicilerin de Kuzey Amerika'daki yerli topluluklara yaptıkları/uyguladıklarıyla karakterize olur: Yani soykırımdır...

Adalardan sonra anakaraya yönelen İspanyollar, burada adalarda rastladıkları ilkel kabilelere göre çok daha gelişmiş uygarlıklar bulurlar. Özellikle Aztek ve İnka Uygarlıkları, yoğun nüfuslu, halkı toprağa yerleşik, tarımla beslenen kentleri olan, siyasi örgütlülük açısından da devlet, hatta imparatorluk düzeyine ulaşmış uygarlıklardır. İspanyollar tarafından 'yok edilmeden' önce, görkemli tapınaklarında ve planlı kentlerinde kendini gösteren olgun mimarileri, oluşturdukları yazı sistemi, sanat, matematik ve astronomileriyle, kıta içi dinamiklerle gelişmelerine devam etmektedirler. Ama yüzyıl gibi bir süre içinde Batılılar, 'daha fazla kâr uğruna' bu uygarlık merkezlerinin üzerinden silindir gibi geçecektir. Güney ve Orta Amerika'nın kanlı keşfi, adalardaki girizgâhtan sonra, anakarada giderek daha da çığırından çıkan, şiddet dozu artan bir zulümle gerçekleşir.

Cortez, 1519'da 11 gemi, 100 denizci, 600 asker, 10 top, 16 at ve çok sayıda tabancayla Meksika'ya ayak basar.[22] Yolculuk masrafları tüccarlar ve toprak sahipleri tarafından karşılanmış, Tanrının vekilleri tarafından kutsanmış, hepsinin hırsla peşinde olduğu amaçla anakaraya uğurlanmıştır. Altın bulmak.

Cortez, bir yerleşmeden diğerine ölüm yürüyüşüne başlar. Aztek Uygarlığı'nın başkenti Tenochtitlan'a (bugünkü Mexico City'e) doğru, önüne çıkan yerleşmeleri, yerli halkları birbirine düşürerek kırdırma, bütün bir nüfusun iradesini ani ve korkunç katliamlarla felç etme gibi taktiklerle düzleyerek, yağmalayarak ilerler. Bu ilerleyiş sırasında, Azteklerin ağır vergi yükünden bunalmış kimi Maya yerleşmeleriyle ittifaklar yaparak, 600 askerinin yanına, 6.000 tane daha katacaktır.

Aztek İmparatoru II. Montezuma, ülkesinin içi ve dışındaki bilinen halklara hiç benzemeyen, "dev geyiklere binmiş" (Amerika'ya at İspanyollar tarafından götürülmüştür), tehditkâr silahları, okların işlemediği giysileri (zırhları) olan ve yerleşik davranış kalıplarının dışında ve karşısında davranan bu yabancıların ilerleyişinin haberlerini gün be gün almaktadır.

Cortez ve adamları Tenochtitlan'a ulaştıklarında, onları karşılayan İmparator II. Montezuma, denizler ötesindeki krallarına vergi ödemeyi kabul edeceğini bildirir. Altın ve gümüşten armağanlar sunulan İspanyollar, aylarca Tenochtitlan'da kalır. İmparator II. Montezuma, İspanyolların adeta tutsağıdır; Cortez onun üzerinden Azteklere hükmetmektedir. Bu aylar boyunca,

[22] Marc Ferro, Sömürgecilik Tarihi-Fetihlerden, A.g.e., s.67.

Azteklere bağlı kentlerden vergi olarak 600 bin pesoluk altın ve gümüş toplanmış, beşte biri İspanya Kralı V. Carlos'a gönderilmiş, geri kalan ise işgalciler arasında pay edilmiştir.

İmparatorlarından umudu kesen Aztek halkı, Montezuma'nın kardeşi Cutlahuac önderliğinde isyan başlatırlar. Tenochtitlan, Tetcoca Gölü üzerindeki bir adaya kurulmuş, anakaraya üç ayrı yolla bağlanan, 13 km^2 yüzölçümü olan, 250-300 bin nüfuslu bir başkenttir.[23] İsyan başladıktan sonra kent dışına kaçan İspanyollar, kenti karaya bağlayan geçitlerin başlarını tutarlar. Su kemerlerini de kapayarak, kenti haftalarca süren bir kuşatmayla açlık ve susuzluğa mahkûm ederler. 50 bin Aztek açlık ve hastalıktan, 67 bin Aztek de savaşırken ölür.[24] İki tarafın silah teknolojisindeki büyük fark da, savaşın yazgısınız belirleyecektir: Yerlilerin silahları, yani taş, bronz ya da tahta sopalar, topuzlar ve baltalar, ok ve yaylar İspanyolları ve atlarını dövmeye ve yaralamaya yarıyor; öldürmeye yetmiyordur. Oysa İspanyolların çelik kılıçları, zırhları, tüfekleri ve bombaları az sürede çok can almaktadır. Savaş sırasında ve kent düştükten sonra İspanyollar, tapınakları, köprüleri, her türlü yapıyı yerle bir ederler. Tenochtitlan'daki imparatorluk sarayının olduğu yerde, bugün Latin Amerika'nın en büyük katedrali olan Santiago, temelindeki vahşet kadar haşmetli bir biçimde yükselmektedir.

Aztek İmparatorluğu başkentinin yerle bir edilmesinden sonra dağıldıysa da, İspanyolların 16. yüzyıl boyunca, güneydeki Maya yerlilerinin direnişleriyle uğraşması gerekecektir. Karşılarında bir hamlede ele geçirebilecekleri tek bir otorite kalmamıştır; Üstelik Mayalar, pusu ve tuzaklar kurarak, geceleri saldırıyor, gerilla taktikleriyle savaşıyorlardır. İspanyolların bölgeye ayak basmasından önce 25 milyon olan nüfus, 1550'de 6 milyona, 1600'de de 1 milyona düşer.[25] Yerlilerin direnişlerine rağmen, kıtanın binlerce yıllık geçmişi üzerinde yükselen Aztek-Maya Uygarlığı, toplumsal yaşam biçiminin çökertilmesine ve uğradığı nüfus kaybına dayanamayarak, yüzyıl sonunda tarihe karışacaktır.

Bir Aztek'in Tenochtitlan'ın düşüşünden 7 yıl sonra yazdığı sanılan, Latin harfleriyle kaleme alınmış Kırık Mızrak adlı şiir, çöken Maya-Aztek Uygarlığı'na bir ağıttır: "Yollara saçılmış kırık mızraklar vardı/ yıpranmış saçlar gibiydi kederimiz/ Evler çatısız, duvarsız/ Ve kanla kırmızıydı/ Caddelerde ve saraylarda kurtçuklar geziniyordu/ Ve duvarlar kana bulanmış/ Yudumladığımızda tuz tadı bırakıyordu/ Avuçlarımızı umutsuzca dayadık/ Tuğla duvarlara/ Mirasınız

[23] Richard F. Townsend, Aztekler, çev. M. Özdemir, Arkadaş Yayınevi, 2001, s.25.
[24] Marc Ferro, Sömürgecilik Tarihi, A.g.e., s.67.
[25] Clive Ponting, Dünyanın Yeşil Tarihi -Çevre Uygarlıkların Çöküşü, çev. Ayşe Başçı Sander, Sabancı Üniversitesi, 2000, s.16.

ve kentimiz için kayıp ve ölü/ Kalkanları vardı savaşçılarımızın oysa/ Ama bizi koruyamadı".[26]

3.1) GÜMÜŞ İÇİN YOK EDİLEN İNKALAR

"Dünyanın en yoksul insanı, paradan başka hiçbir şeyi olmayandır."[27]

Francisco Pizarro, İspanya Krallığı'ndan aldığı yetkiyle 1532'de Peru seferine başlar. Pizarro'nun İnka İmparatorluğu'na saldırısı ve gelişen olaylar, şaşılacak derecede Aztek İmparatorluğu'nun ele geçirilişi ve yok edilişine benzemektedir. Pizarro, iki kardeş olan Huascar ve Atahualpa arasındaki iktidar savaşından İspanyollar lehine yararlanacak, iktidardaki Atahualpa'yı esir alacaktır. İmparatoru rehin olarak elinde tuttuğu 8 ay boyunca, İnka topraklarından Avrupa'nın 50 yıllık üretimine eşdeğer miktarda altın ve gümüş elde eder.[28]

Atahualpa'nın öldürülmesi ve başkent Cuzco'nun ele geçirilmesinden sonra, tıpkı Azteklerde olduğu gibi merkezi otorite dağıldığından, imparatorluk kolayca yıkılır. Ama zaman zaman örgütlü bir nitelik de kazanan yerli direnişi, 40 yıl boyunca devam edecektir.

Peru, Bolivya ve Kolombiya, Güney Amerika kıtasının başlıca madencilik bölgeleridir. Buralarda altın dağınık, gümüş ise daha boldur. İspanyol Krallığı, sömürgeci İspanyollara, belirli sayıda yerli çalıştırma hakkını sağlayan haklar vermektedir, böylece binlerce yerli İspanya Tahtı'nın 'özgür vasalları' olarak kaydedilir. İspanyollar, İnka yerlilerini, And Dağları'nda 3.600 metre yükseklikteki Potosi'de bulunan gümüş madenlerinde çalıştırırlar. Yerliler bir hafta boyunca hiç yukarı çıkmadan yeraltında kalmaya zorlanmaktadır. Madenin işlenmesinde, insan için son derece zehirli olan civanın kullanılması nedeniyle, yeterli yiyecek de verilmeyen yerliler sapır sapır ölür. Potosi gümüş madeni, keşfi ile yıkımı arasında geçen 300 yıl içinde, 8 milyon yerliye mezar olur. İnka halkı, dünya gümüş üretiminin %70'inin karşılanması uğruna, maden ocağının dehlizlerine gömülecektir.

Hem Meksika, hem Peru'daki yerli kültürü, yalnızca daha fazla sömürü uğruna yok edilmiştir. Aztek ve İnkalar'ın büyük hazinelerinin hemen hepsi eritilir ve madenlerde ağır koşullarda çalıştırılan yerlilerin çıkardıklarıyla birlikte Avrupa'ya gönderilir. İspanyollar 1500-1660 yılları arasında Amerika kıtalarından toplam 181,5 ton altın ve 17.000 ton kadar gümüş ithal ederler.[29]

---

[26] Özcan Yüksek, "Aztekler -İki Dünyanın Çarpışması", Atlas, No:120, Mart 2003, s.66.
[27] Schopenhauer.
[28] Marc Ferro, Sömürgecilik Tarihi, A.g.e., s.72.
[29] Carlo M. Cipollo; Fatihler, Korsanlar ve Tüccarlar; çev. T. Altınova, Tarih Vakfı Yurt Yay., 2003, s.19.

İspanyolların ardından, 1500'lerden itibaren Portekizliler de Güney Amerika'ya gelmeye başlarlar ve Brezilya topraklarını kolonileştirirler. İspanyollar gibi, kıtanın zenginliklerini sömürmek hırsıyla gözleri dönmüş olan Portekizliler, mümkün olduğunca çok yerliyi yakalayıp köleleştirir ve altın madenlerinde, şeker kamışı işletmelerinde ve sığır yetiştiriciliğinde, ağır koşullarda çalıştırırlar. Portekizlilerin gelişinden hemen önce sayıları yaklaşık 2,5 milyon olan Brezilya bölgesi yerli nüfusu, günümüzde 200 binden azdır.[30] Yerli halkın, istilacıların zulümlerinden kaçarak iç bölgelere göç etmesi, Portekizlilerin yeni işgüçleri kazanabilmek için iç bölgelere köle bulma keşifleri düzenlemelerine yol açmaktadır. Hollandalılar, 1630'larda Kuzeybatı Brezilya'yı ele geçirdiklerinde, boşalmış topraklar bulurlar. Yüzyıl öncesinde yüz binlerce yerlinin yaşadığı 1.300 km uzunluğundaki kıyı bölgelerinde, bugün yalnızca 9 bin yerli kalmıştır.[31]

4) VE İSYAN!

"Çavên wê li rê bûn!"[32]

Talan ve soykırımda sınır tanımayan istilacıların yerli halka uyguladıkları vahşet, direnişi/isyanı kaçınılmaz kıldı.

Latin Amerika yerlileri güç ve imkânlarının son damlasına değin, her yol ve yöntemle işgale karşı direndiler...[33]

Sömürgeleştirme sürecinde yaşanan isyanların en önemlilerinden biri Peru'da başlayan İnka Tupac Amaru II önderliğinde gelişen isyandır. Asıl adı Joef Gabriel Condorcengui olan İnka Tupac Amaru II, "Bal yapmayan, ama peteklerimizdeki balı bile çalan bu hırsız arıların oluşturduğu kötü hükümeti devirmek için", canını dişine takmış bir ordu topladı.

Sapanlarla, çomaklarla, bıçaklarla dövüşen çıplak askerler, Tupac Amaru II'nin önderliğinde, yerlilerin ve siyahîlerin kurtarıcısı oluyorlardı. Avrupalı kanı taşımakla birlikte Amerika doğumlu olan kimi köylüler de onlara katıldılar, zorunlu işçi devşirmeye, madenlerde, her yüz işçiden ancak 20'sinin sağ kaldığı koşullarda çalıştırılmaya, işliklerde makinelere zincirlenmiş kırbaç zoru ile yaşamaya savaş açtılar.

---

[30] Clive Ponting, Dünyanın Yeşil Tarihi, A.g.e., s.117.

[31] Nâlan Keserci, "Aranıyor: Cristobal Colombus", A.g.e., s.12-15.

[32] "Gözleri yoldaydı!"

[33] Meksiko City yakınlarındaki Tecuaque arkeolojik sit alanında bulunan iskelet kalıntıları, Azteklerin 16. yüzyılda bölgeye gelen İspanyol istilacılarını öldürüp yediğini ortaya çıkardı. Araştırmalara göre, alanda bulunan kafatası ve kemikler, 1520 yılında bölgeye gelen istilacı İspanyol güçlerine ait. Uzmanlar, 550 kurbanın kalbinin ritüellere uygun olarak Aztek rahipleri tarafından deşildiğini, kemiklerinin de kaynatıldığını belirledi. Uzmanlara göre bulgular, Azteklerin, Tenochtitlan şehrine olan İspanyol saldırısına karşı direndiğinin kanıtı ("Aztekler İspanyolları Haşlayıp Yemiş", Radikal, 25 Ağustos 2006, s.22).

Madenler, işlikler basıldı, ezilenlerin ordusu, Tupac Amaru II önderliğinde büyüdü. İsyanın önderlerinden Antonio Gelen, melezler taburunun bayrağına "Ezilenlerin ezenlere karşı birliği" yazıyordu. İsyanın ön saflarında kadınlar da yer alıyordu. Tomosa Candemaile'nin önderliğindeki kadın taburu, İspanyol ordusuna ağır darbeler indirdi.

Cuzco önlerinde Tupac Amaru II yenilgiye uğradı. Cuzco kalesini savunan yerlilere "yerlileri öldürmem" diyerek saldırmadı. 1881'de yakalandığında sorgucusunun, karısına ve çocuklarına yapacağı işkenceleri anlatarak öne sürdüğü tehdit ile birlikte "Suç ortakların kim" sorusuna "Burada seninle benden başka ortak yok. Sen, zalim, baskıcı, ben kurtarıcı olarak, ikimiz de ölümü hak ediyoruz" diyerek karşılık verdi.

Cuzco Meydanında önce dilini kesti işkenceci Tupac Amaru II'nin, sonra kolları ve bacakları dört ata bağlanarak parçalandı; gövdesi Picchu dağında yakıldı, kafası Tinta'da direğe çivilenerek teşhir edildi. Kollarından biri Tungusuco'ya diğeri Carobaya'ya yollandı; bacaklarının biri Livitaca kentine öbürü Santa Rosa da Lampa'ya gönderildi. 18 Mayıs 1818 tarihi Latin Amerika'nın belleğine kazındı bu olayla. Tupac Amaru II'nin sözleriyle "Bu savaşta düşenlerin daha sonra yeniden hayata dönecekleri kesindir". Latin Amerika yerlilerinin inancına göre Tupac Amaru ölmemiştir, bir gün vücudunun parçaları birleşecek ve halkını kurtarmak için geri gelecektir.[34]

Burada bir parantez açarak ekleyelim: Latin Amerika'daki gerilla savaşı 1920'lerde ve 1930'larda Nikaragua'da Sandino ve Brezilya'daki Luis Carlos Prestes'in adları efsaneleşti. Aynı şekilde, Meksika ünlülerinden Pancho Villa ve Zapata, 1915'te Haiti'de Amerikan denizcileri adaya çıktıklarında Charlemagne Peraulte'nin yolunu izlediler. Yüzyıl kadar önce Haiti'de Fransızlara karşı Toussaint L'Ouverture'ün yönettiği gerilla mücadelesi de destansıydı. Latin Amerika gerilla hareketi özellikle 1959'da Küba Devrimi'nin zaferiyle dikkatleri çekmiştir. Fakat bu devrimden çok önce; birçok Latin Amerika ülkesinde antiemperyalist nitelikte gerilla savaşları, silahlı halk hareketi niteliğindeki birçok mücadele yaşanmış ve bugün de yer yer devam etmektedir. Kolombiya'da 1946'dan sonra 200.000 kişinin yaşamını yitirdiği La Violencia diye bilinen dönem yaşanır. Bu günlerde biçimlenen gerilla hareketlerinden bazıları, ülkede halen etkindir.

Paraguay'daki 1946'da iç savaş boyunca ve 1958-60 arasındaki yaygın gerilla savaşında, Venezüella'da 1928 ve 1958'de, Bolivya'da 1950'lerde kalay madencilerinin tekrarlanan silahlı savunma eylemleri boyunca, Guatemala'da

[34] Süleyman Bulduruç, "Bizim Amerika", Odak Dergisi, 8 Eylül 2006, s.20-23.

1954'teki emperyalist, karşı-devrime karşı direnişle bu örnekleri çoğaltmak mümkündür.

Evet, Latin Amerika'daki gerilla hareketi Küba'yla başlamaz...

Latin Amerika gerilla hareketlerinin siyasal ve tarihi momentlerini dile getirirken, onların baştan beri kendilerine özgü belli bir misyonu olduğunu vurgulamak gerekir. Tarihsel olarak bu hareketlerin genel 'iktidar' duruşları da hep Latin Amerika'yı yanıltmıştır...

Latin Amerika'da uzunca zaman kalmış, Küba ve diğer birçok ülkenin devrim mücadelesinde yer almış Regis Debray'ın bölgeye ilişkin tespitleri anlamlıdır.

"Latin Amerika'daki bütün devrimci süreçler ve onların çıkış noktaları, bir önceki tarih döneminden kalmadır ve bunlar bilinçsiz olarak kullanılmıştır" der Debray.

Tüm bunlar kendine özgü ve ancak kendi toplumsal gerçekliğinde hayat bulan halk ayaklanmalarında 'bağımsızlık' talebini içeren bir toplumsal gelenekte dışa vuran isyanın sesi olmuştur.[35]

II. AYRIM: CRISTOBAL COLOMBUS'DAN BUGÜNE

"Uzak mesafelere ulaşmak,
yakın mesafeleri aşmakla mümkündür."[36]
"Tarihte kalkınmasını demokrasiyle
sağlayan bir ülke örneği yoktur!"[37]

Buraya kadar aktardıklarımızı toparlarsak...

Amerika kıtasını 'keşfe' götüren deniz yolculuğunun hedefi, Hindistan'a ulaşmak için yeni bir yol bulmaktı. Hindistan'dan İspanya kraliçesinin istediği ve aslında o dönemde tüm Avrupa'nın sıkıntısını çektiği altın, baharat, pamuk ve köleler getirmeyi düşünüyordu Colomb.

15. yüzyıla kadar Avrupalılar her türlü baharatı ve ipeği Müslüman ülkelerden elde ediyorlardı. Baharat ve altın ülkelerine artık bir 'aracı' olmadan ulaşmak istemeleri, deniz yolculuklarının artmasını da beraberinde getirmişti. Dahası, İstanbul'un Osmanlılarca fethi, Batı Avrupalılara 'İpek Yolu'nu kapatmıştı.

Üretici güçlerin hızlı gelişimi, köylülerin mülksüzleştirilmesini ve şehirlere hızlı göçü sağlamıştı. Şehirlerdeki demografik yapının değişimi, zahire ihtiya-

---

[35] A. Can Ataş, "Kendine Koşan Latin Amerika Gerçeği", Devrimci Demokrasi, No:86, 1-16 Nisan 2006, s.15.

[36] İmam-ı Gazali.

[37] Taner Timur, "30. İktisat Haftası: İktisadi Sistemler, Demokrasi ve Yoksulluk", İktisat Dergisi, No:472-476, Nisan-Ağustos 2006, s.100.

cını artırıyordu. Sanayini gelişmeye başlaması; yün, deri, keten, kenevir ve sanayi bitkilerine olan ihtiyacı da artırıyordu. Bunların sağlanabilmesi değerli madenlerle olacaktır. Bu talepler, denizci ülkeleri harekete geçirdi. Müslümanların denetimi dışında yeni bir yol arayışı; Colomb'u Amerika'ya ulaştırdı.

Bunun yanı sıra, keşiflere çıkmasında 'din'in de etkisi vardır. Tamamen Haçlı düşüncesinin bir uzantısı olarak; Portekizlilerin Müslüman Fas'ı arkadan çevirecek bir yol aramaları ve Yeşil Burun'a varmaları 'yeni yollar' ve 'yeni imkânlar' bulunabileceğine inancı artırmıştı.

Yeni toprakların fethi ve vahşice talanı ile elde edilen altın ve diğer madenlerin Avrupa'ya getirilişi; zaten başlamış olan ilkel birikim sürecinin daha da hızlanmasına yol açtı.

Okul kitaplarında herkese sürekli Amerika kıtasının 'keşfedildiği' öğretilir. Oysaki Amerika kıtası; üzerinde uygarlıklar kuran yerliler tarafından zaten binlerce yıl önce 'keşfedilmişti'. 1492 ve sonrasında yaşananlar 'keşif' değil, askeri, sosyal, kültürel, ekonomik anlamda yağmaya, soykırıma dayanan istiladır.

Aztekler ve İnkalar; Amerika kıtasının ana yerli topluluklarındandır. Aztek uygarlığının doğup geliştiği yer, bugünkü Meksika'dır. İnkalar ise; uygarlıklarını Güney Amerika'nın And Dağları çevresinde kurmuşlardır.

Aztekler MS 4-10. yüzyıllar arasında bugünkü Meksika'nın güney bölgelerinde kayda değer bir uygarlık kuran Mayaların siyasal, toplumsal sistemini devam ettirmişlerdir. 10. yüzyılda kurulan Aztek uygarlığı 16. yüzyıldan sonra İspanyollar tarafından yıkıldı.

İnka uygarlığının kuruluş dönemi ise, 12. yüzyıla rastlar. İnkalar büyük bir merkezi uygarlık kurmayı başarmışlardır. İnka İmparatorluğu 1533'te Peru'nun İspanyollarca fethi ile yıkılmışlardır. Yüzyıllar sonra Uruguay Ulusal Kurtuluş Hareketi'ne adını veren Tupac Amaru, 1579'da İspanyollara karşı ayaklandığı için başı kesilen bir başka İnka kahramanıdır.

1494 yılında imzalanan Tordesillas Anlaşması ile Güney Amerika, İspanya ve Portekiz arasında paylaşıldı (İngiltere, Fransa, Hollanda'nın buralara gelişi 17. yüzyılın sonu ve 18. yüzyıldadır). Buna göre; Brezilya'nın bir kısmı dışında Güney Amerika İspanya'nın egemenliği altında olacaktı. Brezilya'nın büyük bir bölümü ise Portekiz'e bırakılmıştı.

Bu anlaşma 18. yüzyılın ikinci yarısına kadar geçerliliğini korumuştur. Zaten başlı başına bu anlaşma bile, Amerika kıtasında yaşayan halkların ilk andan itibaren nasıl yok sayıldığını göstermektedir.

Birçok sömürge ülkesinde görülen iki özellik Latin Amerika'da da vardır. "Birincisi kapitalizmin tarıma girişi (Küba, Afrika, Endonezya'da devasa şeker,

pamuk, kauçuk vs. plantasyonları); ikincisi, hammadde üretim sanayinin (petrol, madenler vs.) ve imalat (tekstil) sanayinin (petrol, madenler vs.) ve ulaşım sektörünün (su nakliyatı, demiryolları) büyümesi".[38]

Şeker kamışı ve pamuk plantasyonlarında, altın ve gümüş gibi maden ocaklarında çalıştırılan yüz binlerce yerli, korkunç çalışma koşulları nedeniyle ölmüştür. Oluşturulan sömürü sistemine göre imtiyaz sahibine yalnız toprak değil, köle olarak kullanmak üzere yerliler ve Afrika'dan milyonlarca köle de sunuluyordu.

'Barbar' olan yerlilerin, 'uygarlaştırılması' için Avrupalılar 'misyonerlik' çalışmalarına da ağırlık vermiştir. Engisizyon yöntemi, Hıristiyanlığı yayma amacı taşımış ve tüm sömürge ülkeler de devreye sokulmuştur. Bu yöntemle; yerli halklar din yoluyla daha da pasifleştirilmiş ve sömürge bilincinin içselleştirilmesi hızlandırılmıştır. Din olgusunun kullanılmasının bir getirisi de, Avrupa halklarının tepkisinin önüne daha rahat geçebilmekti. Sonuçta insanlar 'uygarlaştırılıyordu' ve bu sırada, bazı 'zayiatlar'ın olması normaldi!

İspanya, Latin Amerika'da lâtifundiaları ekonomik sistem olarak oturttu. Çoğu korsanların, zorbaların, çapulcuların torunlarından büyük toprak sahiplerinin 'soylu' sayılması, genellikle geniş toprakları tek elde toplayabilmek için verilen uğraşlar nedeniyledir. Büyük toprak sahipliğinin siyasal önemi ve 'soylu' oluşun getirdiği avantajlar, çoğu zaman iktisadi öneminin dahi önüne geçmiştir.

Bu ekonomik ve siyasal yapı, toprak reformu sorununun günümüze kadar çözülememesini getirmiştir. 19. yüzyılda verilen 'bağımsızlık' savaşlarının sonucu, özünde sadece başka sömürgeci devletin egemenliğine geçmek olmuştur. Sömürge yapısı, yarı-sömürge olarak devam etmiştir.

Latin Amerika'daki mücadelelerin hemen hepsinin temelinde toprak istemi vardır. Zapata'nın, Sandino'nun 20. yüzyılın başındaki ayaklanmalarının nedenlerinden en önemlisi buydu. Gelişen mücadeleler neticesinde birçok ülke 'toprak reformu' yapma vaadinde bulunmuş, hatta bunları yasalarına koyanlar ve bazen dağıtanlar da olmuştur. Kalkınma için ittifak döneminde de ABD tarafından Latin Amerika ülkeleri 'toprak reformu' yapmaya zorlanmışlardır! Fakat tüm bunların amacı; gelişen toplumsal muhalefeti sınırlandırmaktı. Aynı zamanda bazı bölgelerde köylülere toprak dağıtılıp, bazı bölgelerde dağıtılmayarak köylülerin dayanışmasını, kenetlenmesini önlemeyi amaçlıyorlardı.

Bu nedenlerle; hep gündemde olmasına rağmen 'toprak reformu' hiçbir zaman tamamıyla gerçekleşmedi. Örneğin Meksika'da 1910'da bir toprak re-

[38] III. Enternasyonal'de Devrim Aşamaları, s.43.

formu yapılmıştır. 1910'da ulusal toprakların %60'ının 11.000 mülk sahibinin elinde olduğu hesaplanıyordu.

1970'te ise 10.000 işletme birimi; aşağı yukarı aynı alanı paylaşmaktaydı. 1950-60 yılları arasında topraksız köylülerin sayısı hemen hemen iki katına çıkmıştır.

Lâtifundialarda çalıştırılan yerlilerin hiçbir hakkı yoktu. Yani özünde işleyen kölelik sistemiydi. Yerliler topraklarından zorla sürülüyor, büyük bir kısmı el konan topraklarında köle olarak çalıştırılıyordu. Zaman içerisinde mülk sahibinin malikânesinde ücretsiz çalıştırılmak şeklinde yarıcılık da görülmüştür.

Şili'de 1900'lü yılların başlarında haklarını savunmaya kalkan işçiler, köylüler, demire vurulabiliyor veya toprak sahiplerine, işletme sahiplerine ait özel hapishanelerde tutulabiliyorlardı.

Toprak sahiplerinin kullandığı zor, köylülerin zaman zaman kendi aleyhlerine olan örgütlenmelere girmelerine neden olmuştur. Örneğin Şili'de, Allende iktidarı sırasında sefalet içindeki köylüler toprak reformuna karşı sokaklara dökülmüşlerdir. Veya diğer örnek, 1965'te Bolivya'daki 'Pacto Militar Campesino' (ordu-köylü) anlaşmasıdır.

19. yüzyılda kıtada İspanya ve Portekiz'e karşı 'bağımsızlık' savaşları verilmiştir, fakat bu mücadeleleri örgütleyen ve sürükleyenler İspanya'dan, Portekiz'den gelip o topraklara yerleşen ve 'Güney Amerikalı' kimliğini benimseyenler, yani criole'ler olmuştur daha çok! Örneğin Venezüellalı Simón Bolívar Güney Amerika doğumlu bir İspanyol'du.

"Aslında Latin Amerika'da bir kast sistemi vardır. Avrupa'dan gelen 'memur, yönetici, asker' olarak belirleyici ve ayrıcalıklı konumda olan İspanya doğumlu İspanyollardı. 'Criole' diye adlandırılan Güney Amerika doğumlu kimseler; ticaret ve tarımla uğraşan tüccar ve toprak ağalarının yanında, toplumun entelektüel kesimini oluşturmaktaydı. 'Mestizo' olarak adlandırılan, toplumun en alt tabakasını oluşturan melezlerse, topraklarda çalıştırılıyordu".[39]

Kıta yerlilerinin köleleştirilmesi, Afrika'dan çok sayıda köle getirilmesi ve Avrupa'dan göçenler bütünleşmemiş dağınık bir toplum yapısının oluşmasına yol açmıştır. Her bir ülkede çok farklı kökenden topluluklar vardır. Etnik-kültürel farklılıklar ve yüzyıllarca 'saf kandan olmayan'ların ezilip-sömürülmesi Latin Amerika ülkelerinde yerli halkların mücadelelerinin sürekli gündemde olmasını getirmiştir.

19. yüzyılda İspanyollara karşı verilen 'bağımsızlık' savaşları, Latin Amerika ülkelerinin çoğunda güçlü bir kliğin olmayışı; bununla birlikte çok geniş top-

[39] Volkan Yaraşır, Sokakta Politika, s.152.

raklara sahip olan kişilerin iktidarda yer almak ve devletin geniş olanaklarından yararlanmak istemesi, devlet iktidarını ele geçirme savaşını daha boyutlandırmıştır. Ve bu yapı, bazen tıpkı Bolivya'da olduğu gibi 155 yıl içinde 189 darbe, yani ortalama 7 ayda bir darbenin gerçekleşmesini getirmiştir. Bazı darbelerin arası sadece 2-3 aydır.

Burada Latin Amerika'da özellikle 19. yüzyılda etkili olan Caudillolar'dan bahsetmek gerekiyor.

"Caudillo, kuşkusuz silahlı adamdır, ama yine de meslekten askerin tam zıddı bir tiptir. Caudillolar, muzaffer orduların şeflerinin peşi sıra, zaten pek de belirgin olmayan ya da lafta kalan ulusal sınırları kendilerine pek fazla dert etmeden bütün kıtayı kısmetlerini arayarak dolaşırlar".

Onları bir bakıma savaş beylerine benzetebiliriz! Ama öyle ki, bazen iktidarı ele geçirebiliyor ve üzerinden palazlanıyorlardı. Örneğin 1825'ten 1879'a kadar süren uzun bir dönem boyunca, Bolivya 'barbar Caudillo'lar tarafından yönetildi. Kurtarıcı birliklerin arasından çıkan bu Caudillolar, hükümeti ele geçirmek ve zenginleri haraca bağlamak için kendilerine bağlı ordular oluşturdular.

İşte toprak sahiplerinin kendilerine ait ordulara sahip olması, Caudillo diye tanımlanan silahlı güçlerin varlığı, iktidar mücadelelerini süreklileştiriyor ve her başa gelen, kendi askeri gücünü getiriyordu! Bu sosyal yapının da etkisiyle her ne kadar 'bağımsızlıklarını' kazanmış gibi görünseler de; ulusal devlet tanımına uyacak şekilde bir örgütlenme yaratamamışlardır. Hatta merkezileşmiş, günümüzde bilinen hâliyle bir 'ulusal ordunun' oluşumu, bu nedenlerle birçok Latin Amerika ülkesinde ancak 20. yüzyılın ortalarında sağlanabilmiştir.

"20. yüzyıla kadar Dominik Cumhuriyeti ve Uruguay gibi; birbirinden çok farklı ülkelerde partilere ve klanlara ait özel orduların durmadan çoğalması, devletin eğretiliğini, zayıflığını ya da devlet olmadaki gecikmişliğini kanıtlar".[40]

Kısacası, Latin Amerika'da 20. yüzyıl başlarına (ve hatta bazı ülkelerde 20. yüzyılın ortalarına) kadar ordular; profesyonelleşmemiş, günümüzün 'modern' orduları gibi özel askeri eğitimden (akademiden) geçerek, asgari bir ideolojik birlik, amaçta ortaklık oluşturamamış, her geniş toprak sahibinin veya siyasi partinin, klanı vs. sahip olabileceği ordulardır. Kapitalist devletlerde, bu şekilde orduların oluşmasına izin verilmez. Bir ulusal ordu vardır.

Latin Amerika'da askeri rütbe, diğer tüm isimlendirmelerden, kariyerlerden daha önemliydi. Bu nedenle sivil bürokrasinin üst kademelerinde bulunanlara da askeri rütbeler verilirdi. Herhangi bir toprak ağası askerlikle hiç ilgisi yokken 'general' ilan edilebilmekteydi.

---

[40] Alain Rauquie, Latin Amerika'da Askeri Devlet, s.50.

"Sözgelimi 20. yüzyıl başı Meksika'sında eski bir ilkokul öğretmeni ve devrim karmaşası içinde insanları peşi sıra sürükleyebilmiş bir siyasal önder (önce general, sonra başkan olan Calles'in hayat hikâyesi böyledir); devrim ordularına yazıldığında keyfi bir tasarrufla yüzbaşı atanan, kendi hâlindeki bir belediye yazmanı (General Cardenes), ya da Küba'da görüldüğü gibi, orduda yazıcı çavuş iken bir hükümet darbesinin yarattığı fırsatlardan yararlanıp baş döndürücü şekilde yükselen Batista"[41] tipi, başıbozuk askeri komutanlara örnek teşkil eder.

Buraya kadar belirtilenleri toparlarsak, İspanya ve Portekiz'e karşı verilen savaşlardan sonraki ilk dönemler; her ülkede egemenliği sağlamaya çalışan, kendi ordularına sahip birçok latifundist veya yine kendi 'ordularını' oluşturan sivil partiler, Caudillolar'ın egemenliğiyle damgalanır. Elbette ki bunlar arasında başka ülkelerin (özellikle ABD'nin) desteğini alanlar da vardı. Bunların aralarındaki mücadeleler bazen 2-3 ay bile iktidarda kalınmasını sağlayamayan darbelere yol açmıştır. Ve bu iktidar savaşımında diğerlerini eleye eleye gelenler; 20. yüzyılın başları ve ortalarında, günümüzde var olan devlet ve ordu yapılanmasını kurabilmişlerdir.

20. yüzyılın başlarına kadar Latin Amerika'da Avrupa devletleri egemendi. ABD; Kuzey-Güney savaşı olarak adlandırılan iç savaştan sonra İngiltere, Fransa, İspanya'nın rakibi hâline gelmeye başladı. 19. yüzyılda Latin Amerika'daki sömürgeciliğe karşı hareketlerin çoğunu destekledi. Bu destekler nedeniyle ABD, Latin Amerika'nın göçmen halklarınca özgürlüğün temsilcisi olarak görülmeye başlandı. Kolombiya, Şili, Meksika ve Brezilya bağımsızlıklarını ilan ettikleri andan itibaren ABD, onları tanımış ve elçilikler kurmuştur. Sömürgeciliğin özünde sadece ekonomik değil; sosyal, kültürel, ideolojik olarak da halkların bilincinde yer etmek olduğu düşünülürse; ABD'nin dünyadaki birçok halk gibi Latin Amerika halklarının gözünde de 'özgürlükçü', 'çağdaş', 'gelişmiş' bir ülke olarak görülmesinin ne kadar önemli olduğu anlaşılır. Elbette sonraki uygulamalarla ABD'nin de iç yüzü ortaya çıkacaktır. Ama yaşam tarzı olarak, halkların önlerine koydukları hedefler açısından; ilk baştaki ABD hayranlığının hiçbir etkisinin olmadığı söylenemez.

ABD, kurulduğu ilk süreçlerden itibaren uzun süreli hareket planlarını belli doktrinler etrafında yapmıştır. Bu doktrinleri incelemek, o doktrinin uygulandığı dönemi anlamamıza yardım edecektir. Şu hâlde 1817'de başkanlığa seçilen James Monroe'nin adıyla anılan Monroe doktriniyle başlayalım.

---

[41] Alain Rauquie, Latin Amerika'da Askeri Devlet, s.49-50.

Monroe doktrini, 'Amerika Amerikalılarındır' sözleriyle özetlenmektedir. 'Amerikalılarındır' denirken, hiç kuşku yoktur ki 'yerliler' kastedilmiyor, 'Amerika; Avrupa'dan göç etmiş ve oraya yerleşmiş olanlarındır' denilmek isteniyordu. Ve bu sonradan gelen göçmenler 'aşağı ırk' olan yerlilerin topraklarına soykırımla, tecavüzle el konulmasını 'doğal hak' olarak görüyordu. Ve 'Avrupa'dan gelenler' arasından da bu hakkı ilk olarak kendine tanıyordu ABD!

1861-65 arası yaşanan Kuzey-Güney iç savaşından sonra ABD; hızlı bir sanayileşme dönemine girdi. 19. yüzyılın sonlarına doğru, ABD ekonomisi artık dışarıya 'sermaye ihraç edilebilecek' durumdaydı ve bu pazar arayışıyla birlikte Monroe doktrinine 1904'te bir 'sonuç' bölümü eklendi. Bu bölümle birlikte Washington, komşu ülkelerde uluslararası polis gücünü oluşturma hakkını kendine tanımıştı!

Yayılmacılık politikası gereği; ABD, Karaipleri ulusal çıkarları bakımından denetimi zorunlu bir iç deniz olarak görmekteydi. Bunun dışında ABD, Orta Amerika berzahını da Panama kanalı açılmadan öncede Atlantik ve Pasifik kıyıları arasında iç iletişimi sağlayan bir hat olarak görüyordu. Monroe doktrinine eklenen sonuç bölümündeki 'hak' kullanılarak; iç güvenliği sağlamak adına Nikaragua 1912'de, Haiti 1915'te, Santa Domingo 1916'da işgal edilen ülkeler oldular. Küba'nın durumu ise daha da vahimdi! ABD, sözde bağımsızlığını kazanan Küba'dan çekilirken, Platt Anlaşması'nı dayattı. Bu anlaşma; ABD'ye çıkarlarına uygun bulduğu zaman, Küba'ya müdahale etme hakkını veriyordu. Ve bu anlaşmanın güvenliği bir madde ile Küba Anayasasına alınmıştır. Böylece tarihte ilk kez 'bağımsız' bir ülke, kendi anayasasında işgal edilmeyi meşru gördüğünü belirten bir madde bulundurmuş oldu.

ABD, işgal ettiği ülkelerden çekilmeden önce kendisine bağlı askerileştirilmiş bir polis gücü yerleştirilmekteydi. Bu güçler, bir ulus devlete uygun şekilde oluşturulacak olan 'modern orduların' çekirdeklerini oluşturdular.

ABD, uzun süreli işgallerin halklarda yarattığı tepkinin farkındaydı. 1930'lu yıllarda Nikaragua'da Sandino, Haiti'de Coco'lar, Dominik'te gerilla direnişleri karşısında ABD, 'Pax Amerikana' sistemini, 'barışçıl(!)' yollarla kurmaya çalıştı. 'İyi komşuluk' politikasını geliştirdi. Buna göre ABD, askeri kullanmayacak veya işgal ettiği yerlerden kısa zamanda çekilmeye çalışacaktı. Bunun yerine; Latin Amerika (özellikle Orta Amerika) devletlerinin askeri güçlerinin ABD'de eğitilmesine, ordunun çeşitli araç-gereç ihtiyaçlarının ABD tarafından karşılanmasına başlandı. Tüm subayları ABD'de eğitim gören 'Ulusal Muhafızlar' oluşturuldu.

ABD'nin Latin Amerika ülkeleriyle olan ekonomik ilişkisi ise;

1928 yılında İngiltere ve ABD tarafından Latin Amerika ülkelerine yatırılan sermaye 1.200.000 sterlin tutmaktadır. Yatırılan sermaye aynı iken 1914'ten

1928'e kadarki yatırım oranlarının artış hızını karşılaştırdığımızda (ABD'nin %300, İngiltere'nin %15-20) ABD'nin Latin Amerika'da esas sömürücü güç durumuna geçmeye başladığını görürüz.

1912-28 yılları arasında ABD sermayesindeki artışlar bazı Latin Amerika ülkelerinde şöyledir: Arjantin'de %1.025, Brezilya'da %676, Şili'de %2.096, Peru'da %82, Venezüella'da %5.300, Kolombiya'da %6.000.

Bu sermaye yatırımları ABD tarafından Avrupa'ya yatırılanları geçmekte ve ABD'nin tüm dünyada yatırdığı bütün servetlerin %40'ını bulmaktadır.

Savaşla birlikte büyük yıkıma uğrayan Avrupa devletlerinin yerini ABD büyük bir hızla aldı. İngiltere'nin "Latin Amerika'daki yatırımı 1938'de 754 milyon sterlin iken 1951'de 245 milyona düştü. 1897'de Latin Amerika'ya ancak 300 milyon dolayında para yatırmış olan ABD'nin yatırımları ise 1920'de 2 milyara, 1929'da 3,5 milyara, 1950'de 4,7 milyara, 1955'te 6 milyara ulaşmış, 1962'de 12 milyarı aşmıştı. 1914'te İngiltere'nin Güney yarımküredeki doğrudan yatırımları ABD'ninkinin 3 katından fazlayken, 1930'da iki ülkenin yatırımları hemen hemen eşitlenmişti..."

"ABD'nin Latin Amerika'dan yaptığı ithalat 1936-40 arasında, yılda ortalama 550 milyonken 1948'de yılda ortalama 2,35 milyara ulaştı".

ABD; 2. Emperyalist Paylaşım Savaşı'yla birlikte Avrupa devletlerini, hem ekonomik hem de askeri anlamda epey bir geride bırakmıştı. Avrupa ise savaş yıkıntılarını imarla uğraşıyordu.

Savaş bittiğinde ABD; çok taraflı ve iki taraflı paktlarla kıta 'güvenliğini' sağlayan bir sistem oluşturdu. Truman döneminde bu 'açık bir dünyada kapalı bir kıta' olarak ifade edildi. Latin Amerika, artık hep kullanılan deyimle; 'ABD'nin arka bahçesi' durumuna geliyordu. Bu paktlar ve anlaşmalarla; ABD Latin Amerika ordularını kendi çıkarı için gerektiği zaman müdahalelerde bulunacak hâle getirmişti. Subaylar ve çok sayıda asker Panama'da ve ABD'de eğitiliyordu. Ekonomik anlamda da Avrupa ülkeleriyle karşılaştırılamayacak bir üstünlüğü vardı ABD'nin. Tüm bunlar ABD'nin NATO tipi bir örgütlenmeyi Latin Amerika için oluşturmamasını getirdi. Ayrıca o dönemde Latin Amerika coğrafyası, savunma açısından, ABD'nin birinci derecede tehlikeli olarak gördüğü bir bölge değildi. O süreçte tehlike olarak değerlendirilenin SSCB ve komünizm olduğu düşünülürse durum daha anlaşılır gelecektir.

Kore Savaşı çıktığında sadece 12 Latin Amerika ülkesiyle ikili yardım anlaşmaları imzalamakla yetinen ABD; Küba'da devrimin gerçekleşmesiyle yaptığı askeri ve ekonomik 'yardımları' arttırdı. Artık 'ilerleme için İttifak Doktrini' geçerliydi.

1953-62 arasında, yani 9 yılda kıtanın bütünü için 450 milyon dolar olan askeri yardımlar, sonraki 4 yıl içerisinde 488 milyon dolara çıkacaktı.

1961'de Kennedy'nin başkanlığındaki ABD; Uruguay'da 'Latin Amerika Devletleri Konferansını' örgütledi. Konferansta 'kalkınma için işbirliği' programı hazırlandı, 10 yılda 'kalkınma planı' çerçevesinde toplam 80 milyar dolar harcanacaktı.

Bu doktrine göre 'sosyal adaletsizlik ve yoksulluktan' beslenen sorunlar ortadan kaldırılarak, devrimci gelişmelerin önüne geçilmeye çalışılacaktı. Ekonomik büyümenin sağlanması için uzun vadeli krediler verilecekti. Ayrıca toprak reformunun yapılması istendi Latin Amerika ülkelerinden... 'İşbirliğinin' ilk iki yılında ABD 1 milyar, uluslararası örgütler ise 1 milyar verdi. Üç yıl içinde Latin Amerika'ya son 16 yıldan 3 misli daha fazla para akmıştı!

1950 sonları 1960 başlarında dünyanın birçok yerinde ulusal kurtuluş mücadeleleri gelişiyordu: Küba Devrimi dışında, 1962'de Cezayir'de 1,5 milyon insanın ölümü sonunda kazanılan bir mücadele, yine 1962'de Kuzey Yemen'deki İngiliz yönetimine karşı hareketlenmeler, 1958'de Irak'ta Haşimi yönetiminin devrilmesi, 1960'ta Belçika Kongo'sunun Lumumba önderliğinde bağımsızlığını kazanması, Latin Amerika'da, Küba'dan etkilenen devrimci hareketlerin ortaya çıkışı, 1960'ta Güney Vietnam Ulusal Cephesi'nin kuruluşu...

Dünyanın dört bir yanında savaşların yükselmesi, Vietnam cephesine akıtılmak zorunda kalan para, 'ilerleme için ittifak' çerçevesinde para akıtılmasına rağmen Brezilya'da ABD'ye muhalif Goulart Hükümeti'nin başa gelişi, ABD'nin 'daha etkili' bir doktrin geliştirmesini gerekli kılıyordu. Yapılan yardımların(!) halk hareketlerinin önüne geçemeyeceği anlaşılmıştı! Bu aşamadan sonra 'Ulusal Güvenlik Doktrini' uygulanmaya başladı.

Bu doktrinin ilk uygulanması Brezilya üzerinde yapıldı. 1 Nisan 1964'te Goulart hükümeti ABD destekli darbeyle devrildi.[42]

1) ASKERİ DİKTATÖRLÜK YILLARI

"Mutsuzluktan söz etmek istiyorum
Dikey ve yatay mutsuzluktan
Mükemmel mutsuzluğundan insansoyunun
sevgim acıyor."[43]

1970'li yıllarda Latin Amerika'da askeri diktatörlükler hızla yayıldı. Yaygınlaşan Sol'u bastırmanın ve ekonomik krizi çözmenin yolu, hâkim sınıfların gö-

[42] "Latin Amerika Ülkeleri: Küba ve Nikaragua'ya Dair -I. Bölüm", Partizan Dergisi, No:57, Mart-Nisan 2006, s.9-17.
[43] Turgut Uyar, "Acıyor".

zünde sendikal hakları kısıtlamak ve demokratik hakları gasbetmekten geçiyordu. Askeri diktatörlük Brezilya'da 20 yıl, Şili'de 17 yıl sürdü. Kimi ülkeler otoriter yönetimler altında farklı dönemler geçirdiler.

Askeri yönetimler kimi ülkelerde (Peru ve Ekvator) 'reformcu' görüntü vermeye çalıştı, ancak çoğunlukla 'kızıl tehlike' fobisiyle ve 'Hıristiyanlık' değerlerini koruma adına otoriter-muhafazakâr politikalar izlediler.

'Sürekli darbeler ülkesi' Bolivya, 1964 ile 1982 arasında askeri yönetimlerce yönetildi. Asker kökenli 10 devlet başkanı birbirini izledi. General Banzer 'düzen, barış ve çalışma' sloganını attı, ülkenin doğusuna beyazlardan kolonlar kurdu ve karşı gelenleri acımasızca bastırdı. Ardından gelen General Garcia Meza pek çok subayın bulaştığı 'koka diktatörlüğünü' kurdu. Sol'u bastırdı.

Brezilya'da askeri yönetim 1964'te iktidara geldi. 1964 ile 1985 arasında beş general devletin başına geçtiler. Askerler 'devletin yol göstericiliğinde' Brezilya'yı bir dünya gücü yapmaya çalıştılar. 'Brezilya mucizesi' sosyal haklara, demokratik özgürlüklere yer vermeyen bir ekonomik büyüme modeline dayanıyordu. Gerçekten de 1960'lı yıllarda hızla büyüyen ekonomi zaman içinde geriledi. 1973 petrol krizi ekonomiyi vurdu.

Uruguay'da Tupamaro'lara karşı mücadele, devletin giderek askerileşmesine yol açtı. Yönetimin ekonomiyi serbest rekabete açması borçlanmayı artırdı.

Arjantin 1966-83 yıllarını askeri diktatörlük altında geçirdi, Arjantin ordusu Peron'dan sonra katı bir diktatörlük uyguladı, General Videla 'Hıristiyanlık' adına Anayasayı lağvetti, partileri dağıttı. Arjantinli askerler yabancı sermayeyi ülkeye çekmek için önlemler aldılar, fakat 1980 krizi ekonomide büyük iflaslara yol açtı. Askeri yönetim Marksist olduğu varsayılan tüm gruplara yönelik büyük bir yok etme kampanyası yürüttü. Özellikle Peroncu Montenero'lara saldırdı, on binlerce kişi yok edildi. 'Mayıs Anneleri' hareketi bu mücadele içinde doğuracaktı. Büyük bir borçlanmaya ve askeri yenilgiye yol açan Falkland (Malvinas) Savaşı, diktatörlüğün sonunu gelirdi, 1983'te Radikal Parti iktidara geldi.

Şili'de General Pinochet'nin iktidarı (1973-90) kanlı başladı, baskılarla sürdü. 1973'te La Moneda Sarayı'nı basarak Marksist başkan Allende'yi öldürten Amiral Merino, iktidara el koydu, ancak başa, darbeye son anda katılan Pinochet geçti. Otoriter bir yönetim altında kanlı baskılar uyguladı, binlerce kişi öldürüldü, 1980'lerin başında kitle gösterileri ile geriletilen askeri rejim, demokrasiye geçişin yollarını aradı.

Pinochet'nin, yönetimini 'Chicago Okulu'ndan çocuklar'a terk ettiği ekonomi, zaman içinde büyük bir buhrana sürüklendi. 1989'de Hıristiyan demokrat Alwyn iktidara geldiğinde nüfusun üçte biri aşırı yoksulluğun etkisi altın-

daydı. Santiago'da kamusal eğitim yok edildiği ve 'Belediyeler'e teslim edildiği için çocukların dörtte biri okula gidemiyordu, fuhuş büyük çapta yaygınlaşmıştı!

Orta Amerika'da, Guatemala'da, Salvador'da, Panama'da benzer iktidarlar, benzer sorunlar yaşadılar.[44]

2) 'KONTROL ALTINDAKİ DEMOKRASİ(LER)'?!

"Özgürlük efendisizdir."[45]

Değişen dünya durumu altmışlı yılların sonlarına doğru ABD için, 'yeni bir doktrin'i gerekli kılıyordu: Brezilya'da popülist bir hükümet iktidara gelmişti ve Başbakan Joao Goulart gündemine bir toprak reformunu ve çok uluslu firmaların kâr transferinin sınırlandırılmasını almıştı. Gerçi Goulart'la birlikte devrimci bir hükümet değil ama, ABD çıkarlarıyla çelişkide olan milliyetçi bir hükümet iktidara gelmişti. Brezilya gibi dev bir ülkede 'ilerleme için ittifak' türü birkaç reformcukla bir şey yapmak mümkün değildi; buna rağmen, 1 Nisan 1964'te ABD tarafından yönlendirilen bir darbe ile Goulart hükümeti devrildi ve böylece Latin Amerika için yeni bir sayfa açıldı: Askeri diktatörlükler sayfası...

Brezilya'daki darbe ile Washington'da yeni bir doktrin doğdu: Ulusal Güvenlik Doktrini. Ulusal Güvenlik Doktrini, uluslararası komünizmin amacına ulaşmak için toplumu içten çökertmeyi amaçladığını savunuyordu. Bu iç düşmana karşı tüm metotlarla, yasaların dışında da, mücadele edilmesi gerekiyordu. Bilimsel yöntemlerle işkence, silahlı kuvvetlerin yüksek kumandasına bağlı paramiliter çeteler ve rejim karşıtlarının öldürülmesi Ulusal Güvenlik Doktrini'nin ayrılmaz parçalandır. Devlet sınırları artık geçerli değildir, geçerli olan ideolojik sınırlardır, geçerli olan dünya komünizminin ve onun emrindeki iç düşmanın geri püskürtülmesinden ibaret olan Batı'nın ortaklığıdır. Askerler çıkarlarının savunulmasında kendi devlet sınırlarının dışında da Ulusal Güvenlik Doktrini'ne göre harekete geçebilirler, tüm devletlerin silahlı kuvvetleri ortak çalışabilir ve baskıyı koordine edebilirler. ABD askeri akademilerinde yüksek dereceden askerler baskı tekniklerinin tümüyle tanışık hâle getirileceklerdir. Ulusal Güvenlik Doktrini uyarınca silahlı kuvvetlere sadece baskıya indirgenemeyecek yeni bir sosyal rol de verilmektedir. Askeri diktatörlükler devletin tüm fonksiyonlarını üstlenmekte, devlet işletmelerinin (kötü) idarecisi, (kötü) diplomatı ve (kötü) plancısı olmaktadırlar.

---

[44] Cüneyt Akalın, "Latin Amerika'da Devrimci Program ve Siyasetler", Teori Dergisi, No:200, Eylül 2006, s.4-14.

[45] Epikür.

Ulusal Güvenlik Doktrini daha sonra ek bir unsurla genişletildi: Ayaklanmaya Karşı Mücadele/'Counter-insurgency'... Bu 60'lı yıllarda gerilla hareketlerinin ortaya çıkışına bir yanıttı ve gerilla hareketleri de Ulusal Güvenlik Doktrini'ne bir cevaptı. Counter-insurgency ağırlığı, gizli servislerin geliştirilip güçlendirilmesine, baskı metotlarının inceltilmesine ve basın faaliyetine verdi, insanların kafalarını da fethetmek gerekiyordu. ABD dostu medyalara milyonlar akıtıldı, sağ gazeteciler finanse edildi ve uluslararası basın kuruluşları, insan hakları ve basın özgürlüğünün ABD yorumuyla donatılıp yetiştirildi. İlerleme İttifakı'nın eski fikri toprak reformu da yeniden mezardan çıkarıldı ve örneğin Guatemala ve El Salvador'da -sınırlı bir şekilde- uygulandı. Ayaklanmaya karşı önlem alıcı mücadelenin anlamı, balığın, gerillanın hareket ettiği suyu zehirlemekti. Ulusal Güvenlik Doktrini ve Ayaklanmaya Karşı Mücadele konsepti, en belirgin şekilde Uruguay'da ürün verdi. Washington 60'lı yılların sonunda buraya, yerli polisi Brezilya'nın işkence odalarındaki son buluşlarla tanıştırmak üzere kalkınma danışmanı kılıfı altında işkence uzmanı Daniel Mitrione'yi göndermişti. Görevi Tupamarolara karşı mücadeleydi. Ulusal Güvenlik Doktrini, silahlı örgütlere karşı mücadelede etkili bir araç olarak belirmişti. Bütün ülkelerde gerilla aygıtları parçalandı. Bunların birçoğu iki aparat arasındaki mücadeleyi, gerillanın orduya ve polise karşı mücadelesini benimsemişlerdi ve tabii ki bu mücadelede kaybettiler. Gerilla, düşman karşısında sadece lojistik açıdan güçsüz değildir. 'Subversion'a (yıkıcılık) karşı mücadelede silahlı kuvvetler, kurtuluş, özgürlük ve adalet için mücadele edenlerin hiçbir zaman kullanamayacağı bir silahı kullanmaktadır: İşkence ve ölüm mangaları. Ulusal Güvenlik Doktrini'nin merkezi unsurları olan bu iki araç, siyasi-askeri örgütlenmelere darbesini vurmaktadır.

Gerillanın dağıtılmasından sonra askerler, ilerici her şeye karşı, solun geleneksel partilerine, sendikalarına ve hatta farklı düşünen herkese karşı cephe aldılar. Söz konuşu olan sadece gerilla ve halk hareketleri tarafından tehdit edilen burjuva düzeninin yeniden kurulması değil, yeni bir toplum modeliydi. Bunu yerleştirebilmek için generaller iktidarı almak zorundaydılar. O sıralarda sadece Kolombiya ve Venezüella'da kısmen demokratik hükümetler iktidarlarını koruyabiliyorlardı. Askerler, ilerleme ittifakının romantik rüyalarına son veren yeni liberal ekonomik sistemler yerleştirdiler. Böylece güçler dengesi, artık sözde de olsa sosyal reformları talep etme ihtiyacında olmayan imparatorluk lehine değişmişti. Artık sorun gecekonduların ve cahilliğin yok edilmesi değildi, gündemde engelsiz serbest piyasa ekonomisi ve Latin Amerika pazarlarının endüstri uluslarına açılması vardı. Emperyalizm ve ona bağlı askeri egemenler,

Latin Amerika'da kayıplara önem vermeyen, örneğin milli burjuvazilerin çıkarlarını gözetmeyen bir politika izlediler. Düşük gümrük vergileri bir taraftan, tüm sübvansiyonların kaldırılması diğer taraftan, artık rekabet yeteneği olmayan yerli işadamlarını kıskaca aldılar. Sanayi üretimi müthiş bir şekilde geriledi.

Diktatörlüklerin dönemi 'tatlı para' zamanıydı, kredi alıcılarının aradığı ve diktatörlerde bulduğu Petro-dolar'lar vardı. Egemenliklerinin sonunda geriye milyarlarca borç ve böylece imparatorluk açısından Latin Amerika devletlerini sömürgeci bağımlılık ilişkisine hapsetmek için yeni bir mekanizma da bırakıyorlardı.

Askeri zoru ekonomik zor izledi; insanlar alım güçlerinde büyük bir düşüşü kabullenmeye zorlandılar, orta tabaka yoksulluğa itildi. Yine insanlar iyi bir geleceğe ilişkin rüya kurmak yerine günlük yaşamlarını sürdürebilmek için çalışmaya zorlandılar. Artık devrimin değil, ücretlerin ödeneceği günün özlemini çekmeliydiler. Parola şuydu: Becerebilen kendisini kurtarsın!

1979'da aniden alarm sistemi çaldığında, imparatorluk açısından Güney Amerika'da durum denetim altındaymış gibi görünüyordu: Ama beklenmedik bir şey olmuş, Nikaragua'da Sandinistler iktidarı almıştı. Böylece Washington'da, uzun süreli diktatörlüklerin bütün halkı kendilerine karşı birleştirdiği ve diktatöre karşı nefretin bir devrimci duruma dönüşebileceğine dair tehlikenin bilincine varıldı. Bir kez daha yeni bir konsepte ihtiyaç vardı.

Yeni plan üzerine uzun zaman çalışılmıştı, ancak resmi olarak 'Project Democracy'/Demokrasi Projesi, ilk defa 1983'te ABD Dışişleri Bakanı George Schultz ve Enformasyon Bakanlığı USIA'nın direktörü Charles Wick tarafından kamuoyuna tanıtıldı; bundan böyle, 'demokrasinin altyapısı' demokratik çabaların dünya çapında desteklenmesi yoluyla ilerletilecekti.

Daha 1983'te Reagan yönetimi toplam 20 milyon doları ABD kongresinin haberi olmadan benzer bir hedef için harcamıştı: Dış İlişkiler Bakanlığı, USIA ve 'Uluslararası Kalkınma Dairesi' (AID) tarafından vakfedilen paralar, hedeflenen şeye ışık tutuyor.

* Sosyalist Enternasyonal'in uluslararası toplantılarına ABD 'sosyal demokratlarının' katılımının sağlamak için aşırı sağ 'National Strategy Information Center'e (Ulusal Strateji Enformasyon Merkezini, eski CIA direktörü Casey kurmuştu) 50.000 dolar sağlandı. 'Sosyal demokratlar' arasında emekli Amiral Elmo Zumwait (Nixon döneminde Ortak Genel Kurmaylığın üyesi) ve aşırı sağcı yazar Midge Decter (önceleri CIA tarafından finanse ediliyordu) vardı.

* "Serbest piyasacılığı araştırma ve serbest piyasacılık üzerine aydınlatma merkezi" için 60.000 dolar.

* Latin Amerika diktatörlerinin basın sözcülerinin ABD'ye ziyaretlerini finanse etmek üzere işadamları Derneği 'Mid-America Commitee'ye (Orta Amerika Komitesi) 162.000 dolar.

* Ernest Lefever'in 'Etik ve Kamusal Politika Merkezi' için 200.000 dolar. Lefever Reagan tarafından Dışişleri Bakanlığı'nın insan hakları bürosuna, Sovyetler Birliği'ndeki barış gruplarını pohpohlamak için atanmış, ancak başarısız kalmıştı.

'Project Democracy' için 1984 yılında daha düşük bir miktar, 65 milyon dolar ayrılması planlanmıştı, bu para ile öncelikle partiler, enstitüler, üniversiteler, sendikalar ve gazeteler finanse edilecek, ama ABD sendikası AFL-CIO'nun uluslararası programları, yani yurtdışında demokratik, daha doğrusu antikomünist sendikalar ile Interamerikan Basın Birliği de desteklenecekti. Tüzüğü yabancı hükümetlerin parasal desteğini yasaklayan kuruluşlara üçüncü örgütler aracılığı ile 'kara para aklanarak' yardım edilecekti. Tabii ki CIA de eksik olmayacaktı. Dışişleri Bakanlığı CIA'nin katılımını kesinlikle reddetmişse de, sol eğilimli Amerikan dergisi 'Counterspy'in yazdığı gibi, Charles Wick bir senato komisyonu önünde gizli servisin planlamaya karıştığını kabul etmiştir. State Department'in 3 Ağustos 1982 tarihli açıklamasından anlaşıldığı gibi, CIA öncelikle 'örtülü eylemler'den sorumluydu.

'Project Democracy' için şu miktarlar öngörülüyordu:

* 'Geri kalmış ülkelerdeki ordu önderlerinin demokratik prensipleri ve demokratik hareket tarzlarını öğrenmeleri' için 1,5 milyon dolar.

* 'ABD vatandaşları ile yabancılar arasında' 'olumlu bağlar' kuracak olan ve 'ortak değerlerin savunusuna dayanan' 'Transoceanic Leadership Project' için 1,5 milyon dolar.

* 'Latin Amerikalı öğrencilere önderlik eğitimi' için 500.000 dolar.

* Demokrasi ile serbest piyasa ekonomisi arasında varsayılan ilişkilerin propagandasını yapacak 'Serbest Girişimcilik Merkezi'nin' kurulması için 1 milyon dolar.

* 'Mülteciler için bir çekim merkezi olacak' yeni bir 'Sovyetler Birliği'ni Araştırma Merkezi' için 500.000 dolar.

* ABD-State Department'ı, dünya çapında birçok ülkede "marksist diyalektik düşünceleri içeren kitapların kolayca ve çoğu kez ucuza bulunabilmesine karşılık, demokratik bakış açılarını içeren kitapların eksikliğinden" hareket ettiğinden 'dünya çapında kitap yayınlama projesi' için 4,455 milyon dolar.

* 'Honduras, Guatemala ve El Salvador'da kırsal bölgelerde yaşayanlar için yerel gazetelerin kurulmasını da' içeren 'Orta Amerika Medya Programı' için bir milyon dolar. "Bu gazeteler başka alanların yanı sıra şu alanlarda da bilgiler sunmalı: Aile sağlığı, tarım üretimi yöntemleri ve demokrasiyi desteklemenin yarar ve kazançları".

'Project Democracy'ye ideolojik alanda eşlik edecek müzik için sunulan paralar askeri harcamalarla kıyaslandığında oldukça az olmasına rağmen, bu paralar, askeri diktatörlüklerin ABD dostu demokrasilere dönüştürülmesinde azımsanamayacak bir rol oynamışlardır. Askeri rejimleri izleyen yeni sivil hükümetler, uluslararası finans-kapitalin dikte ettiği şartları itirazsız kabul etmek zorundaydılar. Sosyal ve endüstriyel gelişme gibi kendi ülkelerini ilgilendiren saçmalıklar için yer yoktu. Siviller hükümete gelirken, askerler iktidarda kalmışlardı. Diktatörlüklerin baskıcı yasaları hemen hemen tamamen devralındı ve insan hakları ihlâlleri için af yasaları çıkarıldı, imparatorluk, bir diktatörlüğün 'kontrol altındaki bir demokrasiye' dönüştürülmesini en mükemmel şekilde Uruguay'da başardı. Burada küçük bir makyajla -1980'de kaybedilen referandum sayılmazsa-, Arjantin'de kaybedilen Malvinler Savaşı sonrasında askerlerle partiler arasında gündeme gelen çelişkiler olmaksızın, parlamenter demokrasiye düzenli bir geçiş sağlandı.

Yetmişli yıllar nasıl Latin Amerika'da askeri diktatörlüklere ait olmuşlarsa, seksenli yıllarda 'kontrol altındaki demokrasilerin' belirleyici olduğu yıllardı: 1982'den sonra Bolivya'da, 1983'te Arjantin'de, 1985'te Uruguay'da 'demokrasiye geçildi'; Paraguay'da bile Alman kökenli diktatör Stroessner'in 34 yıllık iktidarından sonra Mayıs 1989'da gerçi 'demokrasi' değil, ama en azından demokrasiye 'geçiş' sözü veren bir hükümet kurulacaktı. Ve Şili'de Aralık 1989'da seçimler gündemdeydi. Kıtada, imparatorluk açısından yeni araçları gerektiren yeni bir dönem başlamıştı.[46]

3) LİBERAL-SOSYAL DEMOKRAT DENEMELER

"Açlık, en akıllı balıkları bile oltaya getirir."[47]

Böylelikle, 1980'lerde sola karşı büyük bir ideolojik saldırı başlatarak dünya çapında güç toplayan neo-liberal siyasetler, Latin Amerika'da da yankılarını bulmuştu. Söz konusu neo-liberal yükseliş Latin Amerika'da yıpranan ve kitle mücadeleleri ile geriletilen 'askeri diktatörlüklerin tasfiyesi' ve 'liberal demokrasi'ye geçişle koşut olarak yürütüldü. Askeri yönetimlerin uyguladığı dışa bağımlı monetarist politikaların yol açlığı büyük yoksullaşma Latin Amerika'da yeni siyasal arayışları gündeme getirmişti.

O yıllarda 'sol' Hıristiyanların mücadelelerinin yanı sıra, Latin Amerika'nın kültürel alış veriş içinde olduğu iki Avrupa ülkesinde (Portekiz, 1974; İspanya, 1975) diktatörlüklerin yıkılması vb.leri liberal düzene geçişte etkili olmuştu.

Sosyal-demokrasinin Latin Amerika'daki geçmişi uzun değildir. Tarihsel bakımdan bir burjuva hareketi olan, Avrupa dışında gücü bulunmayan liberal-

[46] Gaby Weber, Gerilla Bilanço Çıkarıyor, çev. Gazi Çağlar, Belge Yay., 2000, s.14-19.
[47] Goethe.

sosyal demokrat hareketler Latin Amerika'da dikkate değer bir toplumsal temelden yoksundu. Sosyal demokrasi sadece Porto Riko ve Venezüella'da belli bir güce sahipti. Ancak IMF politikalarını buraya taşımakta kararlı Washington ABD'den eğitimli bürokrat-teknisyenleri ve siyasetçileri (Meksika'da de Gortari, Brezilya'da Cardoso, Venezüella'da Carlos Andreas Perez, Arjantin'de Cavallo, Peru'da Toledo, Bolivya'da Sanchez de Losada/Carlos Mesa) Latin Amerika'nın çeşitli ülkelerinde iktidara getirerek, sosyal demokratların da içinde yer aldığı koalisyonların başına geçirerek ya da arasına yerleştirerek ekonominin çarkını neo-liberal politikalarla döndürmeye çalıştı. Adı geçen uzmanların her biri, Amerika'nın en iyi okullarından mezundu. Dünya Bankası/IMF çevrelerinden destekli, birkaç yabancı dil bilen, liberal-sosyal demokrat eğilimli kişilerdi.

1980'lerde neo-liberal politikalar, her yerde, 'yapısal uyum' adı verilen bu spekülatif model, değişimlerin tümüyle serbestleşmesine, özelleştirmelere ve parasal sistemin dolarizasyonuna dayanıyordu. Bu yolda gümrüklerin kaldırılması sanayiyi geriletti, ulusal şirketler özelleştirilerek yabancılara peşkeş çekildi.

1990'ların başında Latin Amerika ekonomilerinin anlamlı bir sıçrama yapacağı öne sürülüyordu. Bu hayaller 2000'lerin başında tümüyle yıkıldı. Meksika krize girdi. Brezilya borç batağına battı, Peru içme suyunu kaptırdı. Bolivya, tarımına egemen olmaktan çıktı, gecekondularda yaşayanlar daha da yoksullaştı, sefalet tüm ülkelerde ağırlaştı. 2002'de Arjantin'de sokaklardaki insanların dükkânları yağmalaması bir istisna ya da tesadüf değildir.

Büyük kentlerde adi suçlar (hırsızlık, yankesicilik) ve ağır suçlar (saldırı, tecavüz, cinayetler) sürekli arttı. Buna kimi Batılı yazarların 'demokratik gelenekleri daha yüksek' kategorisine soktuğu ülkeler (Arjantin, Uruguay) dahildir. Şiddet dünyanın öteki köşelerine göre çok daha yaygındır ve üst düzeydedir, Meksika'da, Brezilya'da ve özellikle 'şiddet beldesi' olarak ün yapan Kolombiya'da... Özel güvenlik güçleri zengin mahallelerini korurken, Meksiko'nun ve Rio'nun gecekondu mahallelerinde ordu giderek gırtlağına kadar yolsuzluğa batan, üstelik etkisiz kalan polisin yerini almaya başladı.[48]

Bu sosyoekonomik tabloya bir de uyuşturucu faktörünü ya da sektörünü eklemek gerekir: Latin Amerika'da -devletler tarafından da kolaylaştırılan- uyuşturucu ticareti yaygındır. 1970'lerin marihuanasının yerini önce kokain, ardından Kolombiya'da, Guatemala'da ve Peru'da yaygınlaşan eroin aldı. 1990'ların başında Kolombiya'da uyuşturucu ticareti toplam 5 milyar dolara ulaşıyor ve GSMH'nin %10'una yaklaşıyordu.[49]

---

[48] Pierre Vayssiere, L'Amerique Latine de 1890 à Nos Jours, Hachette, 1999, s.213.
[49] Pierre Vayssiere, A.g.e., s.227.

Kolombiya, Ekvator gibi ülkelerden 'narko-demokrasi' olarak söz ediliyordu. Mafyanın temelini oluşturan uyuşturucu trafiğinde kimi mafya grupları, örneğin 1993'te öldürülen Escobar, uyuşturucu gelirlerini okullar, sağlık ocakları, statlar gibi toplumsal projelerin finansmanında kullanarak, toplumsal saygınlık sağlıyorlardı.[50]

Toparlarsak: Latin Amerika'da uygulanan neo-liberal politikalar bölgenin yerel sanayisi, küçük tarım üreticileri ve iş olanaklarının çökmesine yol açtı. Sonuçta ortaya çıkan aşamalı ekonomik soykırım orta sınıfların aşağıya doğru hareketleri, saflarında sayıları giderek azalan organize iş gücünün son anlarda verdikleri mücadeleler ve iç ve dış göç dalgaları ile Latin Amerikalıların dörtte üçü için aşağılayıcı bir yoksulluk oldu.

Bu durum yeni bir sosyal hareketler dalgasına ve seçimlerde sola doğru bir kayışa yol açtı. Pek tabii ki, hükümetleri destabilize etme gayretleri; karşı devrimci komplolar ve hareketlenmeler; artan baskı ve paramiliter terörizm; ve kadınlara, etnik azınlıklara, düzene uymayan gençliğe, gazetecilere ve insan hakları gruplarına karşı giderek artan şiddetin karşı yöndeki gelişmeleri temsil ettiğini unutmayalım. Latin Amerika'da tehlikede olan ulusal egemenlik ve petrol, gaz, su, düşük ücretli iş gücü, biyo-çeşitlilik, okullar, hastaneler, ulaşım, emeklilik, bankalar ve sanayilerdir. Sosyal hareketler doğanın özelleştirilmesini, yaşamın ticarileştirilmesini ve neo-liberal globalizasyonun empoze ettiği yağmayı, diktatörlüklerden arta kalan ödenemez yabancı borçlarla birlikte protesto ediyorlar.

Başkanlık seçimlerinde 'katı neo-liberal' sağdan, 'yumuşak neo-liberal' merkeze kayış, Brezilya'da Lula, Arjantin'de Kirchner, Uruguay'da Tabaré Vázquez, Şili'de Michelle Bachelet örneklerinde görülür.

III. AYRIM: SOL RÜZGÂRIN ARKA PLANI

"Bedava yaşıyoruz, bedava;
Hava bedava, bulut bedava;
Dere tepe bedava;
Yağmur çamur bedava;
Otomobillerin dışı,
Sinemaların kapısı,
Camekanlar bedava;
Bedava yaşıyoruz, bedava..."[51]

'Olacak şey mi bunlar?' vurgusunun altını özenle çizen -Che'nin kızı- Aleida Guevera'nın ifadesiyle, "Latin Amerika kaynıyor. Ama neden şimdi? Çünkü bu

[50] Cüneyt Akalın, "Latin Amerika'da Devrimci Program ve Siyasetler", A.g.e., s.4-14.
[51] Orhan Veli.

kıtayı neo-liberal politikalar usulünce 25 yıldır yağmaladılar. Arjantin dünyanın en büyük et üreticisi ülkelerden biridir. Ama bu ülkede sofrasında et yüzü görmemiş insanlar vardır.

Brezilya geniş ve verimli topraklara sahip, doğal zenginlikleri olağanüstü bir ülkedir. İnsanları da şahanedir. Dans eden, şarkı söyleyen insanlar. Gel gör ki, sokaklarında aç çocuklar, esrar-eroin bağımlısı insanlar ölüme terk edilmiştir".[52]

Yani neo-liberal talan, bir vampir gibi Latin Amerika'nın kanını emerek, hayatını çalmışken; unutulmamalıdır ki, neo-liberalizmin egemen bir model hâline gelmesinde Latin Amerika'nın özel ve tarihsel bir yeri vardır.

Fethedilmeye başlandığı 1492 yılından bugüne sahip olduğu yeraltı ve yerüstü kaynakları nedeniyle emperyalistlerin Latin Amerika'ya ilgisi hiç eksik olmamıştır. Büyük bir vahşetle Latin Amerika kaynakları sömürgecilere aktarılmıştır. Ve vahşet nedeni ile (günde 5 doların yoksulluk sınırı olarak alınması durumunda) Latin Amerikalıların %70'i yoksulluk içinde yaşamaktadır. Halkın yaklaşık %40'ı da 2 doların altında bir miktar ile geçinmeye çalışmaktadır. Örneğin Arjantin'de -kişi başına et ve tahıl üretiminde en zengin ülkede- nüfusun yaklaşık %60'ı yoksulluk içinde yaşamaktadır.[53]

Örneğin, 'Latin Amerika'da 1990'lardan Bu Yana İşsizlik' başlıklı CEPAL raporunda, bölgenin tarihinde açık işsizliğin ilk kez, gizli işsizlik ve 'kayıtdışı sektörde' istihdama kıyasla, Latin Amerika'nın ekonomik ve toplumsal krizinin tanımlayıcı bir özelliği hâline gelmiş olduğuna dikkat çekilirken; Latin Amerika'daki toplumsal krizin altı çiziliyordu...

Rapora göre, "Böylelikle büyümenin yeniden başlamasının on yıl sonra, işsizlik 1980'lerin başlarındaki borç krizini takip eden dönemin bitiş noktası olan 1990'da olduğundan daha yüksek"ken; borç silme programları, sermaye yatırımın geri dönüşü, kontrol altında tutulan bir enflasyona geri dönüş ve sermaye kaçışındaki azalma, bunların hiçbiri işsizlerin saflarının sürekli olarak büyümesine engel olamadı. Ekonomik büyüme oranlarının ılımlı bir büyüme göstermiş olmasına karşın, işsizlik hız kesmeden artmaya devam ediyor.

Bölge çapında işsizlik oranı son on yılda en azından 10 puanın üzerinde artış gösterirken, kimi ülkelerde artış bundan çok daha hızlı oldu. Örneğin Arjantin'de 1990'da %8,8 olan işsizlik oranı 2002 yılında %19,7'ye yükselirken, Uruguay'da aynı dönemde %8,5'ten %17'ye çıktı. Çalışmanın bulgularına göre bölge çapında işsizlik ortalaması %10,4 düzeyinde.

---

[52] Alcida Guevera, "Cuba Si, Yankee No!", Siyasi Gazete, No:16, Mart 2006, s.2.

[53] "Latin Amerika Ülkeleri: Küba ve Nikaragua'ya Dair...", A.g.e., s.9.

Şu anda Arjantin'de halkın %40'ından fazlası resmi yoksulluk sınırının altında yaşıyor. Uruguay'da ülkenin 3,4 milyon insanının %30'undan fazlası yoksul olarak sınıflandırılıyor.

İşsizliğin az çok aynı düzeyde kaldığı ya da hatta azaldığı ülkelerin çoğunda -esas olarak Orta Amerika'da- emek piyasasını büsbütün terk etmiş olan işçi sayısı çok büyük ve gittikçe de büyüyor. Örneğin Honduras'ta son on yılda resmi işsizlik oranında 1,7 puanlık bir düşme kaydedildi ancak tarım-dışı 'kayıtdışı sektörde' çalışarak geçimini sağlamaya uğraşan insanların oranı şoke edici bir biçimde %5,8 tırmanarak %65,1'e yükseldi.

Bölgede işsizliğin artışı, 1980 ve 1990'larda dayatılan yapısal uyum programları altında kamuya ait kuruluşların toptan özelleştirilmiş olmasıyla bağlantılıyken; 2000'de eski Uruguay Dışişleri Bakanı ve şimdiki Interamerikan Kalkınma Bankası Şef Engrique Iglesias şunları diyordu: "Latin Amerikalı orta tabaka 2000'lerde 1978'deki gelir düzeyinin aynısına sahiptir". Gayri safi hâsıla, yükselen nüfus oranı göz önüne alındığında, hatta eksiye doğru bir büyüme gösteriyor. Sadece sanayi değil, tarımsal üretim de gerilemiş durumda. Dış borçlar 410 milyar dolar ve gayri safi hâsılanın %45'ini tutuyor. 1982 ile 1987 yılları arasında borç asılları ve faizi için 190 milyar ödenmiş bulunuyor. Enflasyon 1988'de ortalama %470 oranında seyrediyordu. Yatırımlar gayri safi hâsılanın %24'ünden (1980) %14'e (1987) düşmüş bulunuyor. Bir zamanların güçlü orta tabakası şimdi var olma mücadelesi veriyor.

2000'li yıllarda Latin Amerika'da 550 milyon insan yaşayacak. Gittikçe daha fazla çocuk protein eksikliğinden dolayı zekâsal açıdan geri kalacak ve salt ayakta kalmak ya da bu yaşamı biraz çekilir hâle getirmek için uyuşturucu uğruna günlük savaş, bütün günlerini belirleyecek. Giderek daha fazla insan dilencilik yapmak, kendini satmak, karın doyurmak için ticaret yapmak, ayakkabı boyacılığı ile yaşamını kazanmak ve gazeteler altında geceyi geçirmek zorunda kalacaktır. 'Aşırı yoksulların' (sosyologların tanımı bu) sayısı 160 milyondan, 2000'li yıllarda 180 milyona yükselecekti.[54]

Evet, Latin Amerika'da halkın %75'ten fazlası yoksulluk içerisinde yaşamaktadır. Zira bunların %45'i günde 2 doların altında yaşamak zorunda bırakılmıştır.[55]

Öte yandan Dünya Bankası'nın 1999'da kovulan baş iktisatçısı J. Stiglitz, The Observer'den G. Palast'la röportajında, Dünya Bankası'nın özellikle yoksul ve azgelişmiş ülkelere yönelik politikalarını şöyle ifade ediyordu; "Birinci adım olarak özel-

[54] Gaby Weber, Gerilla Bilanço Çıkarıyor..., A.g.e., s.22-23.
[55] A. Can Ataş, "Kendine Koşan Latin Amerika Gerçeği", A.g.e., s.15.

leştirme (ki bunun en önemli sebebi yerli muhalefet odaklarını ve sermaye gruplarını susturmaktı), ikinci adım sermaye piyasasının liberalizasyonu (yani kuralsızlaştırılması, sermaye akışının önündeki ulusal engellerin kaldırılması, sıcak para akışının sağlanması) ve sonucunda da faiz oranlarının yükselmesi, üçüncü adım olarak da piyasaya dayanan fiyatlandırma (gıda, su, tüpgaz vs. gibi temel tüketim maddelerine zam yapılması), ki bunun sonucu da pek çok ülkede adına 'IMF isyanları' denilen gösterilere neden olmuştur. Örneğin 2001'in Şubat'ında Bolivya'da su fiyatları ve Ekvator'da tüpgaz fiyatlarının artışı yüzünden patlak veren isyanlar gibi... Ve son adım da IMF ile Dünya Bankası'nın 'yoksulluğu azaltma stratejisi' dedikleri, gerçekte serbest ticaretin geliştirilmesi projesidir. Tabii serbestlik DTÖ kurallarına göre belirlenir, amaç yeni pazarlar açmak ve ele geçirmektir".

1982'de Arjantin'de yaşanan mali krizden bu yana toplam 70 ülkede, IMF patentli 556 'Yapısal Uyum Programı' uygulandı. Amaç ekonomik istikrarın sağlanması ve verilen borçların tahsiliydi. Bu da serbest piyasa ekonomisinin önündeki engellerin kaldırılması yoluyla yapılacaktı.

Peki sonuçta ne oldu? Latin Amerika'da mutlak yoksulluk sınırı altında yaşayanların sayısı 1980'lerin başında 130 milyondan, 1990'ların başında 180 milyona yükseldi, nüfusun en üst %20'sinin zenginliği en yoksul %20'nin 20 katına çıktı. IMF'nin 'Yapısal Uyum Programı' nedeniyle 1980'li yıllar boyunca ülke halklarının geliri ortalama %60 geriledi. Programın rahatça uygulanabilmesi için defalarca olağanüstü hâl ilan edildi, binlerce sendikacı ve sosyalist tutuklandı, sürgüne gönderildi veya devlet eliyle katledildi.

Meksika 1982'de IMF'nin Yapısal Uyum Programını uygulamaya başlamıştı. Özelleştirme, liberalizasyon gibi politikaların ardından 1988'de Salinas hükümeti kamu harcamalarını kıstı ve 20 milyar dolardan fazla tasarruf sağladı. Tasarrufun anlamı, on binlerce kamu işçisinin işten atılması, işçi sınıfına yönelik sosyal güvenlik harcamalarında kesintiler ve reel olarak ücretlerin düşürülmesiydi. Ekonomik kriz sosyal krizle sonuçlandı. İşsizlik resmi rakamlara göre %20'ye, gerçekte ise %40'a ulaşıyordu, üstelik işsizlerin yarısı yoksulluk sınırının altında yaşıyordu.

Aynı şekilde, Brezilya'da da halk 90'ların başından itibaren uygulamaya konmuş olan kemer sıkma politikaları altında inliyordu. 29 Eylül 1992'de 44 milyar dolar borç karşılığında IMF'nin yeniden yapılanma programı kabul edildi. Faiz oranları arttırıldı ve iç borçlanmaya gidildi. Sermaye akışı hızlandı. 300 kadar 'milli' sermaye grubu muazzam kârlar elde etti.

1990'da başlatılan 'Collor planı' ile IMF, bütçe açığının kapatılması amacıyla 360 bin kamu çalışanının işten atılmasını istemişti. Muhalefetin artması so-

nucu ancak 14 bin kişi işten çıkartılabildi. Fakat aynı yıl ülke çapında 200 bin kişi işten atıldı. Cari harcamaların %65'i borç ödemesine ayrıldığı hâlde IMF daha fazlasını istiyordu.

Ardından yapılan hükümet değişikliğine (sosyal demokrat bir hükümet işbaşına geldi) ve kamu harcamalarında %43'e varan kesintilere rağmen -ki bu emeklilik sistemi başta olmak üzere, sosyal programların tamamından vazgeçilmesi anlamını taşıyordu- yine de ekonomi bir türlü düzelmedi. Emek göçü hızlandı, nerede iş bulursa orada çalışan göçebe işçiler yığını oluştu (tıpkı 1930'ların Amerika'sında olduğu gibi), kırsal kesimden şehirlere göç hızlandı. Şehirlerde yeni 'kent yoksulları' ortaya çıktı. Bunlar işçi sınıfının en alt kesimini oluşturan ve varoşlardaki teneke mahallelerde yaşamaya mahkûm edilen yoksul insanlardı.

Kuşkusuz Meksika'daki ve Brezilya'daki krizler istisna değildi. Sanki gizli bir el tarafından planlanmışçasına, Brezilya ile aynı yıllarda Peru'da da adına 'Fuji Şoku' denilen bir mali kriz dalgası ülkeyi bir silindir gibi ezerek geçti. 8 Ağustos 1990'da başlayan şok sonucu, benzin fiyatları %2.968 oranında ve ekmek fiyatları %1.150 oranında arttı. Başkan A. Fujimori, hiper-enflasyonu yenmek amacıyla çalışmalara başladığında ise enflasyon %2.172 idi.

Yaşanan 'şok'un toplumsal sonuçları yıkıcıydı; Peru'nun kuzeyindeki bir tarım işçisinin aylığı 7,5 dolarken, başkent Lima'da tüketici fiyatları ABD'nin en büyük metropollerinden olan New York'tan daha yüksekti. Ücretlerdeki reel düşüş 1990 Ağustos ayı itibariyle %60, 1991'de ise %85 civarındaydı. Kamu çalışanlarının gelirleri 1980'e göre %92 düşmüştü.

Ekonomik krizin derinleşmesi uyuşturucu ticaretini canlandırdı. Peru, %60 oranıyla kokain üretiminde birinci sıraya yükseldi. Merkez Bankası, döviz ihtiyacının çoğunu bu kanaldan gelen dolarlardan sağlıyordu. Oysa bu esnada Fujimori, 'başarılı' ekonomi politikalarından ötürü uluslararası finans çevrelerince takdir ediliyordu.

Peru'nun yanı başındaki Bolivya'da da durum farklı değildi. Bolivya da ana ihracat maddesi olarak kokaini kullanıyordu. 1985 Eylülünde, Victoria Paz hükümeti IMF programını uygulamaya başladı. Kamu harcamaları kısıldı ve 50 bin kamu işçisi işten atıldı. Ücret artışları dondurulduğu, gümrük tarifeleri indirildi. Madenler kapatılarak 23 bin işçi işten çıkartıldı.

Hükümet bu ekonomik paketi açıkladıktan sonra işçiler 13 gün boyunca genel greve gittiler. Olağanüstü hâl ilan edildi, sendikacılar tutuklandı ve sürüldü. İş güvencesi kaldırıldı ve toplam 74 bin işçi daha işten çıkartıldı. %24.000 civarında seyreden enflasyon kısmen düşürüldü.

Latin Amerika'nın en büyük üçüncü ekonomisi sayılan Arjantin'de de durum aynıydı. Meksika'nın borç krizine düştüğü 1994 yılında, Arjantin de moratoryum ilân etmişti. Böylece bütün kaynaklar dış borçların ödenmesi önceliğine göre ayarlanıyordu. Büyüme yavaşladı, istihdam azaldı, GSMH geriledi.

Krizin faturası 1990'da büyük bir toplumsal muhalefet dalgasını arkasına alarak iktidara gelmiş olan Peronistlere çıkartıldı. Böylece '99 seçimleri Peronistler için tam bir bozgun oldu. Fakat iktidara gelen De la Rua'nın IMF anlaşması çerçevesinde uyguladığı politikalar nedeniyle artan yoksulluk ve işsizlik sonucu, aynı yıl mutlak yoksulluk sınırının altında yaşayan insan sayısı 14 milyona, açlık sınırında yaşayanların sayısı 3 milyona ve işsizlerin sayısı da 2 milyona ulaşıyordu.

Tüm bu 'kemer sıkma' politikalarına rağmen, ekonomik göstergeler yükselmeyince ve dış borçlar zamanında ödenemeyince uluslararası kredi kuruluşları Arjantin'in notunu indirdi. Bunun üzerine 132 milyar dolarlık dış borcun ödenmesine ilişkin yeni planlar yapıldı. Fakat plan sonucu, aynı kuruluşlar ülkenin risk puanını astronomik seviyelere çıkarınca borsada önlenemez bir düşüş başladı. Birkaç gün içinde bankalardan 1,3 milyar dolarlık mevduat çekilmişti. Merkez bankası, yokuş aşağı inerken frenleri patlamış bir arabaya benzeyen ekonomiyi kurtarmak için bankalardan para çekilmesine dair kısıtlamalar getirdi. Amaç ücretleri düşürmek ve uluslararası mali sermayeyi ülkeye çekmekti.

Fakat Arjantin ne yaparsa yapsın IMF bir türlü tatmin olmuyordu. 5 Aralık 2001'de ülkeye borç ve kredi verilmesini durdurduğunu açıkladı. Parasız kalan hükümet, Arjantin'in Kemal Derviş'i sayılan Maliye Bakanı Cavallo'nun talimatıyla emeklilik fonlarındaki paraya el koyduğunu, bunun yerine herkese hazine bonosu vereceğini duyurdu. Cavallo herkesi patlak frenli arabaya bindirmek istiyordu ve biletler de hazine bonoları olacaktı. İşsizlik %18,3'e çıktı ve ülkenin en büyük sendikaları CGC ve CGT genel grev çağrısı yaptılar.

Sonrası ise hepimizin bildiği 'Arjantin Olayları'dır. Devlet Başkanı De la Rua, yıkıcı ekonomik krizin sonucu ayaklanan öfkeli halkın protestoları nedeniyle istifa etti. Üç gün süren gösterilerin sonunda geride 27 ölü ve 150'den fazla yaralı kalmıştı.

Kuşkusuz burada da patlamanın sebebi, IMF'nin önerdiği 'Yapısal Uyum Programı'nın toplum üzerinde yarattığı derin tahribattır.

'Yapısal Uyum Programı'yla Latin Amerika'da ortaya çıkan tablo ilişkin önemli bir veri de şudur: "Lula'nın Brezilya'sı Latin Amerika'nın en zengin ülkesi olmasına rağmen yoksulluk oranı %22, Kierchner'in Arjantin'inde %52, Vasquz'in Uruguay'ında %24, Morales'in Bolivyası'nda %70 ve Chávez'in Venezüella'sında %47...

Bu rakamları daha anlaşılır kılacak bir veri daha ekleyelim: Latin Amerika'da nüfusun yaklaşık %40'ı günde 2 dolarla geçiniyor. Yani milyonlarca insan karnını bile doyuramıyor...

Birkaç veri daha sıralarsak: Latin Amerika'daki toplam nüfus içinde en zengin %10'luk kesim toplam gelirden %50 civarında pay alırken, en yoksul %10'luk kesim toplam gelirin sadece %2'siyle yetinmek zorundadır...

Venezüella'da ise, en zengin %20'lik kesim toplam gelirin %53,4'üne el koyarken, en yoksul %20'lik kesimin elde ettiği gelir sadece %3'dür. Resmi işsizlik ise sırasıyla şöyle: Brezilya'da %12, Arjantin'de %17, Ekvator'da %10, Uruguay'da %16, Bolivya'da %12 ve Venezüella'da %18... Gerçek oranların bu 'resmi' verilerin çok üzerinde olduğu da unutulmamalıdır..."[56]

1) NEO-LİBERAL YIKIM TARİHİ

"uykumuzun bir ucunda bombalar
bir ucunda hürriyet inancı sabaha kadar."[57]

Burada durup, söz konusu yıkım tablosunu yaratan 'tarihe' göz atalım...

Söz konusu tarihte; Şili'de 1973'te gerçekleştirilen CIA destekli darbe bir milattır. Sistemin 'çevre' kabul ettiği gelişmekte olan bir ülkede bir deneme yapıldığı, deneyimin gelişmiş ülke merkezlerine çekilip dünyaya yayıldığı tartışılır. Neo-liberalizmin hegemonik bir model hâline getirilmesinde Şili deneyiminin göz ardı edilmeyecek bir rol oynadığı doğrudur.

Ancak Şili'ye neo-liberalizm, ne basit bir emperyalist dayatma olarak sokuldu, ne de Şili deneyimi kendi başına neo-liberal eğilimleri ortaya çıkardı. Neo-liberal eğilimler, hem ABD hem de Şili egemen sınıfı içinde zaten ortaya çıkmıştı. Şili deneyimi daha sonuç vermeden ABD bankaları New York yerel yönetimini neo-liberal ablukaya almışlardı. Ancak bu çerçeve dahilinde Şili deneyiminin ABD'de zaten var olan eğilimleri güçlendirdiği, neo-liberal modelin meşrulaştırılmasına 'örnek' olarak kullanıldığı gerçekliğini de teslim etmek gerekiyor.

1.1) ŞİLİ: İŞÇİYE DARBE, SERMAYEYE ÖZGÜRLÜK

I wish I hadn't said that![58]

1973'te Augusto Pinochet liderliğindeki askeri darbenin işçi hareketini ve solu vahşice bastırmasının arka planında neo-liberal bir proje işletildi. Chicago Üniversitesi öğretim görevlisi Milton Friedman tarafından eğitilmiş Şilili eko-

[56] Utku Kızılok, "Latin Amerika'da 'Kurtarıcılar' ve Caudillolar -3", Marksist Tutum Dergisi, No:18, Eylül 2006, s.31.
[57] Cemal Süreya.
[58] "Keşke şunları söylemeseydim".

nomist ekip, Pinochet'ye ekonomik danışmanlık yaptı. 'Chicago Oğlanları' olarak bilinen ekip, kamu varlıklarının özelleştirilmesi, doğal kaynakların özel sermaye işletmeciliğine açılması, ticaretin serbestleştirilerek ihracat merkezli kılınması, ülkenin doğrudan yabancı sermaye yatırımlarına açılması ve yabancı şirketlerin kârlarını yurtdışına çıkartabilmelerine yönelik temel ekonomi politikaların hayata geçirilmesine rehberlik etti.

1975-89 döneminde Pinochet askeri rejimi 160 devlet işletmesi, 16 banka ve 3.600 maden ve tarımsal üretim birimini özelleştirdi. Bunların çoğu ya yabancı şirketlere ya da yerli-yabancı ortaklıklara asıl değerlerinin çok altında fiyatlarla satıldı. Örneğin 700 milyon dolar değer biçilen çelik fabrikaları 72 milyon dolara satıldı.

Özelleştirmelere kamu hizmet kurumları (su, kanalizasyon, elektrik vb.), sağlık ve sosyal güvenlik sistemi dahil edildi. Eğitim hizmetleri yerel yönetimlere devredildi ve buradan da özelleştirilmeler teşvik edildi.

Şili'deki bu uygulamaların sonuçları bütün dünyaya 'mucize' olarak lanse edildi. Binlerce kişinin öldürüldüğü, binlercesinin 'kaybedildiği', parti ve sendikaların yasaklandığı koşullarda ekonomik büyüme yıllık %8'e çıktı, ihracat arttı, enflasyon düştü, yabancı sermaye yatırımları arttı, sermaye birikimi güçlendi, yatırımlardan sağlanan kârlar arttı.

Mucizenin bedeli ise ağır oldu. Yoksullar, 1970'te Şili nüfusunun %20'sini oluştururken, bu rakam 1990'da %41'e çıktı.

Özelleştirme ve bütçe kesintileri sonucunda Şili nüfusunun %70'i sosyal güvenlik hizmetlerini kullanamaz hâle geldi. Kişi başına yapılan sağlık harcamaları da 28 dolardan 11 dolara düşürüldü. Eğitimde fırsat eşitliğinin kendisiyle birlikte düşüncesi bile yok edildi.

1980'lerin başlarına gelindiğinde ekonomi büyük ölçüde yeniden yapılandırılmış, ancak mucize sürdürülememişti. Dış borçların 5 milyar dolardan 21 milyar dolara fırlamasının da etkisiyle Şili 1982'de krize girdi. Bu kez IMF'nin istikrar programı devreye sokuldu ve yine fatura çoğunluğa ödetilerek yeni bir büyüme evresine girildi. Ancak 1973-89 dönemine bakıldığında 'Şili mucizesi'nin sadece %1'lik bir ekonomik büyümeye tekabül ettiği görülür.

Daha sonra neo-liberalizmin yarattığı başlıca dönüşüm olarak kabul edilen sınıfsal denge değişimlerine yine ilk Şili'de tanık olundu. Neo-liberal politikalar ve bunun işçi ve yoksullara silah zoruyla dayatılması, toplumun üst katmanlarına doğru devasa bir kaynak transferine yol açtı. Zenginler milli gelirden aldıkları payı %10 arttırarak 1990'da %47'ye çıkarttılar; yani toplumun %10'u zenginliğin neredeyse yarısını ele geçirdi.

1.2) İKİNCİ DALGA: BORÇ KRİZİ

"Bir banka kurmanın yanında
bir banka soymanın lafı mı olur?"[59]

Şili mucizesi kuzeyde yankı buldu. ABD egemen sınıfı, sermaye ve emeğe yönelik düzenlemeleri kaldırmak için hep bir çıkış aramıştır. 1970'ler boyunca sınıf çıkarları için engel olarak gördüğü emek hakları, tröst, vergi ve çevre düzenlemelerini değiştirmek için farklı sermaye grupları arasındaki rekabete fren basıp sınıf olarak davranma eğilimlerini güçlendirdi. Bu düzenlemeleri ve daha fazlasını hayata geçiren Ronald Reagan "paranın satın alabileceği en iyi hükümet" olarak 1980'de iktidara taşındı.

Şili deneyimi Reagan iktidarının kendine güvenini daha da arttırdı ve neo-liberal politikalara meşruiyet kazandıran bir etki yarattı. Bu dönemde emek, yatırım ve çevre düzenlemelerinin gevşetilmesi, havayolu ulaşımından telekomünikasyona kadar birçok sektörün serbestleştirilmesi ile birlikte bütçe kesintileri ve vergi indirimlerine gidildi. Reagan yönetimi, hava kontrolörleri cephesinden başlayarak işçi sınıfına karşı açtığı savaşı kazandı.

Reagan henüz iktidara taşınmadan önce ABD Merkez Bankası dünya ekonomisi üzerinde derin etkiler yaratacak bir adım atmıştı. Merkez Bankası Başkanı Paul Volcker, Ekim 1979'da, tam istihdam ve adil gelir dağılımı gibi hedefleri olan para politikalarını terk ederek "her ne pahasına olursa olsun enflasyonu aşağıya çekme"ye yöneldi. Volcker, ABD egemen sınıfının yeni ekonomik model arayışına uyumlu bir şekilde nominal faiz oranlarını bir gecede iki haneli enflasyon rakamının üzerine çekerek %20 olarak belirledi. Bu önlem ABD ve dünya ekonomisinde 1970'lerin başında ortaya çıkan krizi çözme iddiasını taşırken, küresel düzeyde devasa bir borç krizine yol açtı.

1970'ler boyunca ABD, elindeki petro-dolarları finansman sıkıntısı çeken ülkelere düşük, hatta negatif faizle borç olarak vermişti. Gelişmekte olan ülkelerin ABD, Avrupa ve Japon bankalarına olan borcu 750 milyar dolara fırladı. Gelişmekte olan ülkelerin ihracatında en önemli kalemleri oluşturan hammadde fiyatlarında (petrol hariç) büyük bir düşüş yaşanması, ekonomik krizi tetiklediği gibi finansman sorununu da ortaya çıkarttı. ABD Merkez Bankası'nın faiz oranını %20'ye çekmesi ise bu sıkıntıyı krize dönüştürdü.

IMF'yi yeniden yapılandıran Reagan yönetimi, borç krizini bir fırsat olarak kullanarak neo-liberal politikaları Yapısal Uyum Programları aracılığı ile yaygınlaştırdı. 1980'ler boyunca aralarında Meksika, Brezilya, Arjantin, Şili, Peru,

[59] Bertolt Brecht.

Filipinler, Hindistan ve Mısır'ın da bulunduğu 70 borçlu ülke IMF programlarına dâhil edildi.

Latin Amerika'nın toplam dış borcu 1970'lerin başında 30 milyar dolardı. 1980'lerin başında bu rakam 330, 1990'ların başında 430, 2000'lerin başında da 750 milyar dolara çıktı.

Bu yıllarda bölgenin çoğu ülkesinde gayri safi yurtiçi hâsılanın (GSYİH) tamamı kadar dış borç stoku oluştu. Bunun doğal sonucu, dış borç ödemelerine ayrılan kaynakların artması oldu. 1972'de GSYİH'nın %1'i bu dış borç ödemeleri için kullanılırken, 1982'de bu oran %5,4'e çıktı. Dolayısıyla IMF müdahaleleri aslında borç sorununu mutlak anlamda daha da ağırlaştırdı. Latin Amerika dâhil gelişmekte olan ülkelerin dış borçlarının 750 milyar dolardan 2 trilyon doları aşan rakamlara ulaşması bunun bir başka göstergesidir.

Latin Amerika'da bu dönemde enflasyon %1.000'lere (Bolivya'da bir ara %13.000'e) fırladı. Borç krizi ve hiper-enflasyon IMF müdahalelerinin başlıca gerekçesi hâline getirildi.

Bu müdahaleler ideolojik propaganda ile birlikte yürütüldü. İthal ikameci model, ekonomik sorunların nedeni olarak gösterildi. Enflasyonu düşürmek için mali disiplin sağlanmalı, ithalatı ikame etmek yerine ihracata yönelmeli, ihraç mallarının dünya piyasalarında rekabet edebilir hâle gelmesi için de ticaret serbestleştirilmeli, bunların üretimini arttırmak için yabancı sermaye yatırımları özendirilmeli, sermaye akışını kolaylaştırmak için de sermaye piyasaları serbestleştirilmeliydi. 'Başka Alternatif Yok' sloganı ile neo-liberal ekonomik modele geçiş süreci işletildi. Neo-liberal politikalar Şili'den sonra Meksika'da borç krizi nedeniyle hızla uygulama alanı buldu. Meksika coğrafi olarak Latin Amerika sayılmasa da Brezilya ile birlikte bölge üzerinde ekonomik ve politik düzlemde büyük bir etkiye sahip. Neo-liberal politikaların Latin Amerika'da 'şok tedavileri' şeklinde egemen olması 1990'lara, yani 'küreselleşmeci' döneme ve 'demokratik' iktidarlara denk düşmektedir.

Özelleştirme ve ihracata dayalı 'sat, sat, sat' politikaları küresel ve yerel iktidar koridorlarında yankılanırken bunun gerektirdiği serbestleşme ile anti-enflasyonist mali disiplin bir başka politikayı daha ortaya çıkardı. Yerel para birimleri suni bir şekilde aşırı değerlendirildi; bazı ülkelerde de doğrudan dolara bağlandı. Bu iki politika arasında çelişki var; çünkü yerel para biriminin değerlenmesi aslında ihracatı değil, ithalatı ucuzlatarak teşvik ediyor.

Bütün bir dönem açısından değerlendirildiğinde Latin Amerika ihracatının yılda %16'ya varan oranlarla hızla arttığı, ancak dünya ticareti içindeki payının %6'dan %3'e gerilediği görülecektir. İthalat ise daha büyük bir patlama gösterdi.

Borç krizi, neo-liberalizm ve liberalizm arasında önemli bir farkı da ortaya çıkardı. 2. Dünya Savaşı'na kadar egemen olan liberal ekonomi politikalarında borç veren, alacağını tahsil etme sorumluluğunu; dolayısıyla da tahsil edememe riskini de taşıyordu. Ancak neo-liberalizm mali sermaye açısından bu riski de bertaraf etti ve borcu alanı bütün sorumluluk ve riski taşır hâle getirdi. Yine bu dönemde özel girişimcilerin borç yükü hükümetlere devredildi. Bir başka deyişle kamu varlıkları yok pahasına özelleştirilirken, özel borçlar 'kamulaştırıldı'.

Borç krizi, bir dizi önemli değişime, ya neden oldu ya da var olan eğilimleri güçlendirdi. İngiltere'de 1960'larda, ABD'de ise 1970'lerde başlayan mali sermayenin güçlenme eğilimi hızlandı. Başta ABD olmak üzere Avrupa ve Japonya'nın borç ödemeleri aracılığı ile dünyanın geri kalanından büyük miktarlarda para çekme, bir koyup üç alma gücü, üretici sektörlerden finans sektörüne kayışı hızlandırdı. Farklı faaliyetlerde bulunan sermaye sınıfı içinde mali sermayedarların öncü konuma gelmesi bu döneme denk düşüyor. Borç krizinin ABD egemen sınıfı içinde var olan çatışmayı mali sermaye lehine çözülmesinde küçümsenemeyecek bir rol oynadığını söyleyebiliriz. Bu yeni dengeler yine IMF aracılığı ile dünyanın geri kalanına olduğu gibi Latin Amerika'ya da taşınacaktı.

1.3) MEKSİKA: SENDİKALARIN RIZASI İLE...

"Haksızlığı her kabul ediş,
daha büyüğünü doğurur."[60]

Ağustos 1982'de Meksika borçlarını ödeyemez duruma geldi. IMF borçların yeniden yapılandırılması karşılığında Meksika'nın yapısal reformlar gerçekleştirmesi koşulunu getirdi. Neo-liberal politikaların hayata geçirilmesinde ücretlerin dondurulmasına yönelik hükümet, sermaye ve sendika temsilcileri arasında imzalanan Ekonomik İstikrar ve Büyüme Anlaşması'nın (PACTO) özel bir önemi var.

1982-92 döneminde ticaret serbestleştirildi. Meksika, 1986'da Ticaret ve Gümrük Genel Anlaşması'na (GATT) taraf oldu; ABD ve Kanada ile Kuzey Amerika Serbest Ticaret Anlaşması (NAFTA) görüşmelerine başladı. İhracatı teşvik etme hedefiyle maquiladora denilen serbest ticaret bölgeleri oluşturuldu.

886 devlet işletmesi özelleştirildi, mali piyasalar serbestleştirildi, fiyat ve ücretler üzerinde mali disiplin sağlandı, çalışma yaşamı esnekleştirildi. Daha önce stratejik olarak tanımlanan bir dizi sektör, yabancı ve yerli sermayeye açıldı. Telekomünikasyon, havayolları, bankacılık, madencilik, çelik ve kısmen de petrol sanayi ABD şirketlerinin eline geçti.

---

[60] Ahmet Hamdi Tanpınar, Huzur, YKY.

1982 krizi ücretlerin alım gücünü 1/3 düzeyinde geriletmişti. Ne var ki ücretler, ekonominin tekrar toparlandığı, verimliliğin Meksika Sanayi Odası rakamlarına göre 1980-87 döneminde %810 arttığı bir ortamda düşmeye devam etti. 1982-91 döneminde asgari ücret %66, imalat sanayiinde ortalama reel ücretler ise %50 geriledi. 1990'ların ortasına gelindiğinde 4 kişilik bir aile temel ihtiyaçlarını karşılamak için asgari ücretin 4,8 katını kazanmak zorundaydı. Ancak hanelerin %80'i asgari ücretin sadece 2,5 katı gibi bir gelire sahipti.

Özelleştirme, serbestleştirme ve serbest ticaret bölgelerinin kurulması iş yaşamında büyük bir esnekleşmeyi beraberinde getirdi. Maquiladorlarda ilk dönem göz yumulan sendikalaşma hızla tasfiye edildi. 1980'lerin sonunda kentsel işgücünün %58,7'si hiçbir emek ve sosyal güvenlik hakkının söz konusu olmadığı kayıt dışı sektörlerde istihdam edilir hâle gelmişti. Son yıllarda da yaratılan her yeni 10 istihdam olanağının 9'u kayıt dışı sektörlerde gerçekleşiyor.

Yüksek enflasyonun da etkisiyle (1987'de %159) gelir dağılımı daha da bozuldu. 1981'de işçilerin milli gelirden aldığı pay %37,6 iken, bu rakam 1980'lerin sonunda %26'ya geriledi. Sermayenin payı ise aynı dönemde %62'den %74 yükseldi.

Sosyal harcamalarda da ciddi kesintiler söz konusu oldu. Sağlık, sosyal güvenlik ve eğitim harcamaları 1981-88 döneminde %7,3'ten %3,2'ye düşürüldü. Ücretlerdeki gerileme, özelleştirme ve sosyal harcama kesintilerinin birleşik etkisiyle büyük bir yoksullaşma yaşandı. 1981'de 32,1 milyon olan yoksul sayısı 1988'de 49,9 milyona çıktı. 81 milyon nüfusun %61'i yoksulluğa itilmişti. Kent ve kır yoksulları arasında yetersiz beslenme olağanüstü yaygınlaştı. Her yeni doğan 10 çocuktan 9'u yoksuldu. Halk arasında bu dönemde doğan çocuklara 'IMF bebekleri' deniyordu.

Şili'de neo-liberal yıkım politikaları süngü ucuyla gerçekleştirilmişti. Meksika'da ise sendikalarla sağlanan PACTO uzlaşması aynı işlevi gördü. İşçi Kongresi, hükümet ile verimlilik anlaşmaları yaptığı gibi önemli özelleştirmelerde taraf oldu, NAFTA müzakereleri aracılığıyla ABD ve Kanada ile ticaretin daha da serbestleştirilmesini destekledi.

1.4) ARJANTİN: 'DEMOKRATİK TERCİH'?!

"İtaat eken isyan biçer."[61]

Şili'den sonra Arjantin de 1976'da kanlı bir askeri cuntaya maruz kaldı. 1966-70 askeri diktatörlüğü sırasında dünya pazarlarına açılma çabası sonuç vermemiş ve sınıf mücadelesi ile durdurulmuştu.

---

[61] Anadolu Deyişi.

1976 cuntası ise gümrük vergilerini indirdi, ithalatı özendiren döviz kuru politikaları uygulamasını başlattı. İşçi sınıfı ve yoksullara uygulanan baskının ardında Şili'deki kadar kapsamlı bir neo-liberal projenin yürütüldüğü söylenemez. Devrik Peron iktidarı sırasında geçerli olan sosyal uzlaşma politikaları tahmin edileceği gibi sonlandırıldı. İşçi liderleri ve solcuların katledilmesinin yanı sıra reel ücretler iki yıl içinde 1940'lar düzeyine geri itildi. Dört yılda imalat sanayinde çalışan işçilerin sayısı 1/5 oranında azaltılmış, verimlilikse %37 arttırılmıştı. Askeri rejim 1983'te İngiltere ile girdiği Falkland Savaşı'nı kaybetmesi üzerine devrildi.

Seçimlerle işbaşına gelen Alfonsin hükümeti döneminde Arjantin işçi sınıfı, cunta dönemindeki kayıplarını telafi etmek için militan bir mücadele yürüttü. Bununla birlikte %1.470'e varan enflasyon, hızla artan işsizlik ve beliren açlık tehlikesine karşı 14 genel grev yaşandı. 1987-89 döneminde yapılan üç askeri darbe denemesi kitlesel mücadeleler ile durdurulduı.

Peronist Radikal Parti lideri Carlos Saul Menem 1989 seçimleri sonucunda iktidara taşındı. Menem, işçi ve yoksullar için ağırlaşan yaşam koşullarını iyileştirme vaadi ile sendikaların ve halkın desteğini aldı.

Menem iktidarı, Latin Amerika'da neo-liberalizmin popülist bir hükümet aracılığı ile ve şok tedavisi şekilde uygulanmasının kritik bir örneğidir. Bütün kamu girişim, sosyal güvenlik ve sağlık hizmetleri özelleştirildi, gümrük vergileri sıfırlandı, sermaye akışları serbestleştirildi ve yabancı sermaye teşvik edildi. Brezilya, Uruguay ve Paraguay ile Mercosur serbest ticaret bölgesi kuruldu. Sanayi tümüyle yeniden yapılandırıldı ve %18'lere varan kitlesel işsizlik ortaya çıktı.

1990'lar boyunda ekonomi dönem dönem IMF'nin yine mucize diye adlandırmayı tercih edeceği şekilde büyüme gösterdi. Üretimde %25 düzeyindeki artış ise ekonomiyi sadece on yıl önceki düzeyine taşıyordu. 1997 Güneydoğu Asya krizi, bütün Latin Amerika'da olduğu gibi Arjantin'de de ağır sonuçlara neden oldu. Tedirgin olan yabancı sermayenin kaçmaya başlaması ile yerli sermayedarlar da varlıklarını yurtdışına transfer ettiler. Sermaye kaçışı, ABD'de 1930'larda yaşanan Büyük Buhran'a benzetilen bir krize dönüştü. IMF'nin tek çözüm önerisi ise kamu harcamalarının kısılmasına yönelikti. Her kesinti ise krizi daha da derinleştiren bir etki yarattı.

2000-2001 sürecinde IMF ağır koşullarla bile olsa Arjantin'e yeni kredi vermeyi reddetti. Arjantin'in artık 'stratejik bir ülke' olmadığı ve Türkiye'ye destek verilmesi gerektiği ifade edildi. IMF kesesinin de sınırları olduğu bir gerçekliktir. Ancak Arjantin (ve Latin Amerika'da) ciddi bir yayılma gösteren

Avrupalı (özellikle İspanyol) şirketlerin Amerikan şirketlerinden daha fazla zarar göreceği hesabının bu kararda ciddi bir payı olduğu düşünülmektedir.

Arjantin'de Aralık 2001 Ayaklanması bu koşullarda gelişti. Darbe ve istikrarsızlık nedeniyle yorgun düşen işçi ve yoksul kitleler bir dönem neo-liberal politikalara sesiz bir destek sağladıktan sonra patladı.

1.5) VE NEO-LİBERAL FELAKET BİLÂNÇOSU

"Silgi kullanmadan resim çizme sanatına hayat denilmektedir."[62]

* Şili ve Meksika'dan başlayan neo-liberal yeniden yapılanma, ihracatı artırma merkezli bir ekonomik büyüme hedefini taşıyordu, ama Latin Amerika'nın dünya ticareti içindeki payı 1980-90 döneminde yarı yarıya düştü (%6'dan %3'e). Hâlbuki 1983-98 döneminde bölgenin ihracatı her yıl ortalama %16 artmıştı. Ancak yaptığı ihracatın parasal karşılığı her yıl %2,1 düzeyinde azaldı. Latin Amerika'nın küresel ekonomiye yaptığı katkı ile elde ettiği gelir ters bir orantı sergiledi.

* Yabancı sermaye, yeni işletmeler kurmak yerine, özelleştirilmiş şirketlere hissedarlık, sigorta ve emeklilik fonlarının talanı gibi spekülatif alanlara yöneldi. Yatırımlar, neo-liberal küreselleşmeyi hızlandırırken mali sermayenin hegemonyasını güçlendiriyordu.

* 1980-90 döneminde %11 gerileyen kişi başına milli gelir, 1990'larda sadece %1,5 artış gösterdi. 1998-2000 yılları arasında Ekvator'da %10,5, Venezüella'da ise %8,3 Uruguay'da %8,15 Kolombiya'da %6,2, Paraguay'da %6,1, Arjantin'de %3,3, Honduras'ta %3,3, Peru'da %0,1 geriledi.

* Borç krizi ağırlaştı; neo-liberal yeniden yapılandırma nedeniyle bölgenin borç yükü 1980'deki 230 milyar dolarken, 1994'te 533 milyar dolara, 1997'de 714 milyar dolara, 1999'da da 750 milyar dolara çıktı.

* 1998'de Arjantin'in, faiz ödemeleri, ihracat gelirlerinin %35,4'üne, Brezilya'da %26,7'sine, Kolombiya'da %19,7'sine, Ekvator'da %21,2'sine, Nikaragua'da %19,3'üne, Peru'da %23,7'sine ve Venezüella'da %15,3'üne ulaştı.

* 1982-2002 döneminde Latin Amerika her yıl ortalama 42 milyar dolarlık kâr ve faiz ihraç etti. Dolayısıyla ulus ötesi mali sermayeye devasa bir kaynak aktarımı gerçekleşti.

* Yoksulluk arttı; çoğu Latin Amerikalının 1990'daki geliri 1976 düzeyinde kaldı. Yoksulluk sınırının altında yaşayan Latin Amerikalıların sayısı 16 milyondan 196 milyona çıktı. 1995'te ise 230 milyona ulaştı. Günde 2 dolardan

[62] John Christian.

daha az gelire sahip olanların oranı, 1991'de Venezüella'da %32,2, 1995'te Brezilya'da %43,5, Guatemala'da 1989'da %76,8, Ekvator'da 1994'te %65,8 idi. Latin Amerika'da yoksulluk her zaman bir problem olmuştur. Ancak neo-liberal model bu sorunu daha da derinleştirdi.

* 1980-90 faciasının sonra da, 1990'lar boyunca Arjantin, Şili, Uruguay, Kosta Rika, Meksika, Panama, Venezüella, Kolombiya, Brezilya, Peru, Ekvator, Bolivya, Guatemala'da insani gelişim endeksi geriledi.

* Emeği esnekleştirme politikaları, iş gücünün enformelleştirilmesine, kitlesel işsizlik ve eksik istihdama neden oldu. Latin Amerika kentsel işgücünün %47,9'u kayıt dışı sektörlerde çalışıyor. Yaratılan her yeni 5 işin 4'ü artık kayıt dışı sektörde.

Resmi işsizlik oranı bütün bölge için %10'a çıktı. Eksik istihdam da hesaba katıldığında bu rakam iş gücünün %44'i gibi devasa bir boyuta ulaşıyor. Resmi işsizlik oranı Arjantin'de %14, Uruguay'da %17, Honduras'ta %28, Venezüella'da %17. Çalışan kadınların oranı 1990'daki %39'dan 2002'de %44,7 çıktı. Ancak kadınlar kayıt dışı sektörlerde ve son derece düşük ücretle iş bulabiliyorlar.

Çocuk işçiliği sorunu tırmandı. Arjantin'de 15 yaşından küçük 1,5 milyon çocuk çalışıyor (%600'lük artış). Kolombiya'da her 5 çocuktan 1'i çalışıyor (2,5 milyon).

Zenginler daha da zenginleşti. Latin Amerika nüfusunun en zengin %5'i toplam gelirin %25'ini elde ediyor. 1970'lerden bu yana bu konuda istikrarlı bir artış gözlemleniyor. Arjantin'in en zengin %10'u 1980-90 döneminde milli gelirden aldığı payı %30'dan %36'ya, Brezilya'da (1979-96) %30'dan %44'e çıkardı.[63]

IV. AYRIM: TUPAC AMARU-BOLÍVAR-MARTÍ-ZAPATA-SANDİNO-FARABUNDO-CHE-CAMİLO...

"Kahramanlar, umutlarımızın ve
hayallerimizin vazgeçilemez sembolleridir."[64]
"Her insan yaratıcıdır. Üstün insan yoktur."[65]
"Hayatta ne yapacağını pek çok insan bilir,
ama bildiğini yapan insanların sayısı çok azdır."[66]

Tupac Amaruların anti-sömürgeci başkaldırı geleneğinin Simón Bolívar-José Martí-Emiliano Zapata-Agustino Sandino-Farabundo Marti-Che Guevara-Camilo Tores'lerle taşındığı bir sır değildir...

---

[63] Türkan Uzun, "Latin Amerika: Neo-Liberalizm ve İsyan", Enternasyonal Sosyalizm, No:1, Nisan 2006, s.11-21.
[64] Roger Staubach.
[65] K. Marx.
[66] Anthony Robbins.

Biraz gerilere dönersek Tupac Amarular sonrasındaki Latin Amerika'da başkaldırının düşünsel modelinin Aydınlanma ve Fransız İhtilali olduğunu görürüz.

Latin Amerika üzerinde müthiş bir etkisi olan Fransız Devrimi ile Latin Amerika'daki anti-sömürgeci hareket arasındaki düşünsel bağ Simón Bolívar tarafından kuruldu.

1783'te Caracas'ta İspanyol kökenli bir Venezüella soylusunun oğlu olarak dünyaya gelen Bolívar, öğrenimini tamamlamak üzere Avrupa'nın yolunu tuttuğunda Fransız Devrimi'nin alevlerinin içinde buldu kendisini. Devrimci düşüncelerden çok etkilendi. Hobbes, d'Alembert vb. gibi usçu filozofları; Voltaire, Montesquieu, Rousseau gibi aydınlanmacı düşünürleri inceledi.

İspanyol fatihlerin Latin Amerika'da kurdukları sömürge düzenini yıkmak için Latin Amerika'da özgürlük ateşini yakmayı o zaman aklına koyan Bolívar, 23 yaşında İtalya'daki 'Mount Aventino'da Güney Amerika'nın bağımsızlığı uğrunda ant içti. Atlantik'i aşarak mücadelenin başına geçti. Napoleon'un İspanya'ya saldırması sonrasında İspanyol otoritesinin zayıflaması Latin Amerika ülkelerinde bağımsızlık mücadelesini hızlandıracaktı.

Bolívar, Ant Dağları boyunca mücadele ederek Kolombiya, Ekvador, Peru ve kendi adını taşıyacak olan Bolivya'nın topraklarının sömürge yönetimlerinden kurtuluşunu sağladı. Bu ülkelerde ulusal kongreler toplayarak, Anayasal hareketlere önderlik etti. Birçok bölgede İspanyollarla savaştı. Fransa, İngiltere ve ABD'nin, Latin Amerika'da bağımsızlığını kazanan ülkelerin içişlerine karışmalarına karşı çıktı.

Tüm zamanların en büyük Latin Amerikan kahramanı olarak bilinen, Zapata'nın, Pancho Villa'nın ve Che Guevara'nın öncülü sayılan ve 'kurtarıcı' (libertador) lakabıyla anılan Simón Bolívar, 1811'de ilk bağımsız Latin Amerika devletini ilan etti. Kazanılan bağımsızlık bir yıl sonra kaybedilince Simón Bolívar Kolombiya'ya çekilmek zorunda kaldı. 1813'te Venezüella'yı tekrar bağımsızlığa kavuşturdu; ama savaş henüz bitmemişti.

Kıtanın tamamında İspanyol sömürgeciliğini defetmek için yürüyüşe geçti. 1816'da Kolombiya, Peru ve Ekvator bağımsızlığına kavuştu. Aynı yıl Arjantinli özgürlük savaşçısı Jose San Martin Şili'ye yönelerek kazandığı zaferle birlikte yönünü Peru'ya çevirdi. Burada Simón Bolívar ile buluştu, İspanyol sömürgeciliğine karşı yürütülen bağımsızlıkçı mücadele kıtanın bugünkü şekillenmesinin temellerini atarken bir geleneğin de başlatıcısı oldu.

Pablo Neruda'nın 'Bolívar Şarkısı'nda, "Cennetteki babamız/ Havadaki ve sudaki/ Sessiz ve engin topraklarımız/ Her şey senin adını taşıyor, Babamızsın

yuvamızdaki/ Senin isminle tatlanıyor şeker pancarımız/ Seninle parıldıyor Bolívarcı aydınlığımız/ Bolívar kuşları uçuşuyor Bolívar volkanlarının üzerinde/ Patatesimiz, güherçilemiz, gölgeli ormanlarımız/ Derelerimiz, çaylarımız; damarları fosforlu o büyük kayalarımız/ Her şey senin sonsuz ömründen akıp gidiyor/ Mirasın nehirlerimizde, ovalarımızda, tepelerimizde/ Mirasın günlük aşımızda, ekmeğimizde/ Mirasın içimizde yaşıyor/ Babamız..." dizeleriyle andığı Bolívar'ın, 1830'da öldüğünde geriye bıraktığı miras bugüne toplumsal başkaldırılarla taşıdı...[67]

Latin Amerika açısından Bolívar kadar önemli olan bir diğer kişilik de Küba Sierralarında bir gerilla olarak ölmeden hemen önce, o ana kadar yaptıklarını ve yapmayı hedeflediklerini, "Küba'nın bağımsızlığını sağlayarak, henüz zaman varken Birleşik Devletler'in Antiller'e kadar yayılmasını ve o müthiş gücüyle bizim Amerikamız'ın topraklarına saldırmasını önlemek" diye özetleyen José Martí'dir...

1853-95 arasında yaşayan O ki; "Şiir dürüst olmak zorundadır ve ben her zaman sonuna kadar dürüst olmak istedim... Şiirler kalbimin parçacıklarıdır, onlar savaşçılarımdır benim. Onlar akademik mürekkeple değil, kanımla yazılmışlardır" diyen ve dizelerinde de "Şiirim kardeştir cesarete/ Yalın, içten ve özlüdür/ O, kendisinden kılıç yapılan/ Çelikle aynı örste dövülmüştür" diye haykıran isyancı şairdir...

Küba'nın isyan sancağındaki kızıl yıldızlardan biri olan José Martí bir geleneğin taşıyıcısıdır...

Anımsanacağı üzere Küba'da direnişin tarihi 28 Ekim 1492'de, Cristobal Colombus'un bu adayı keşfetmesiyle ya da doğrusu işgaliyle başlamıştı.

Colombus'un "Gördüğüm en güzel ülke" dediği Küba, hemen o tarihten itibaren, neredeyse 500 yıl hep çatışmalara, mücadelelere ve toplumsal direnişlere sahne oldu.

Küba'da kölelik ancak 19. yüzyıl sonuna doğru, 1868'de, Manuel de Cespades'in köleleri özgür bırakıp Küba'nın bağımsızlığını ilan etmesiyle kaldırılabildi.

İspanyol egemenliğine karşı mücadele edilen yıllarda José Martí 16 yaşındayken tutuklanmış, çalışma kamplarında tutulup İspanya'ya sürgüne gönderilmiş ve oradan ülke ülke gezerek siyasal çalışmalarını sürdürmüştü. 1895'te Küba'ya gelerek General Gomez'le birlikte ayaklanma başlattı; İspanyol askerlerince vurulup öldürüldüğünde 42 yaşındaydı...

---

[67] "Bolívarcı devrim özü itibariyle enternasyonalisttir, devrimcilerin evrensel düşüncesiyle çakışıyor" ("21. Yüzyılın Sosyalizmi mi? Evet!", Yeni Yol, No:21, Bahar 2006, s.11).

1895'le "Bu ölüm kalım meselesidir" diyen José Martî'nin isyanıyla Küba, 1898'de bağımsızlığına kavuşmuştu; ancak süreç José Martî'nin kaldığı yerden Fidel Castro Ruz ve Ernestro Che Guevera tarafından yarım asır sonra tamamlandı.

Castro'ların, Che'lerin ve Küba halkının elinde özgürlük meşalesi olan O'nun hakkında Fidel Castro, 150. doğum yıldönümünde yaptığı konuşmasında şunları der: "Ondan devrimin olmazsa olmaz koşulu olan etik prensipleri öğrendik. Aynı zamanda onun ilham veren yurtseverliğini ve tarihte herhangi bir insanın bize öğretebileceğinden daha yüksek bir onur ve insan haysiyeti kavramını öğrendik... Biz ondan fikirlerin sonsuz değerini ve gücünü öğrendik..."[68]

Bolívar ile savaşçı ve şair José Martî'den çok şey alan bir başka devrimci ise; "Ben Kübalı, Arjantinli, Bolivyalı, Perulu ve... Ekvatorluyum. Anladınız mı?"[69]

"Amerika'nın yanlış ve belirsiz milletlere bölünmesi uydurmadır. Biz Meksika'dan Macellan Boğazı'na kadar tek bir ırkız. O yüzden kendini herhangi bir milliyet yükünden kurtarmak için 'Yaşasın Birleşik Amerika' diyorum..."

"Bir devrimin başarılı olabilmesi için, Yankee emperyalizmi'yle kafa kafaya gelmesi kaçınılmazdır"[70] diyen Ernestro Che Guevara'ydı...[71]

Susan Sontag'ın, "İlham verici güzel bir masala dönüşmesine izin vermemeliyiz. Onu çağdaş dünyanın tartışmalı bir siması olarak görmek çok daha iyidir" diye betimlediği Che, "Hasta la Victoria Siempre"[72] kavgasının insanı olması yanında; The Independent'dan David Usborne'un, şu düzeysiz karalamalarının da 'muhatabı'dır: "Evet kahramandır, çünkü emperyalizme karşı devrimci mücadelenin ilham verici bir figürüdür. Evet, kahramandır, Latin Amerika'nın sol hükümetleri hâlâ Che idealleriyle yaşamaktadır. Hayır, kahraman değildir, çünkü Korda'nın fotoğrafı olmasa bugün bir Allah'ın kulu onu hatırlamazdı. Hayır, kahraman değildir, çünkü Che, insan hakları umurunda olmayan, karşıdevrimcilere karşı gaddar bir katil, başarısız bir devrimcidir"![73]

Sadece Usborne mu? Hayır, David Crowley şunları ekler: "Bir yanda evrensel değerleri benimsemiş bir doktor ve devrimci olarak insan hayatını geliştirmeye, hastalara sağlık vermeye, fakirleri yoksunluktan kurtarmaya çalışırken

---

[68] Öner Yağcı, "Savaşçı, Şair José Martí ve Attila Jozsef", Cumhuriyet Kitap, No:862, 24 Ağustos 2006, s.16-17.

[69] Ernestro Che Guevara, akt. Jon Lee Anderson, Che Guevara: Devrimci Bir Hayat, İthaki Yay., 2005, s.714.

[70] Ernestro Che Guevara, akt. Jon Lee Anderson, Che Guevara, A.g.e., s.135.

[71] Bkz. "Che Her Yerde", Halkın Kurtuluş Yolu, No:18, 25 Nisan 2006, s.3; Gün Zileli, "Bugünden Bakılınca Ernestro Che Guevara", Birikim, No:204, Nisan 2006, s.113-124.

[72] "Hiç Durmadan Zafere Kadar"

[73] David Usborne, akt. P. Öğünç, "Tabu mu, Meta mı?", Radikal Cumartesi, 24 Haziran 2006, s.3.

öte yanda en şiddetli çatışmalara girişmekten kaçınmamış, devrimden sonra da 50'den fazla insanın infaz kararını vermiş ve uygulatmıştı".[74]

Yeri geldi söyleyelim: Che 'silahlı peygamberler'in soyundandır ve de Latin Amerika denilince, ilk akla gelenlerden bir olan Che'nin çeşitli yazıları ve faaliyetleri ile oluşturduğu gerilla savaşı teorisi, başlı başına bir olgudur. Gerilla savaşı üzerine her konu, dönüp dolaşıp yine Che'ye gelir. Bu yüzden Che'nin teorisinin anlaşılması başlı başına özel önem taşır.

Che, "Amerika'da halkın baskısı ile oligarşik dikta arasındaki denge durumunun bir kararsızlığı mevcuttur" saptamasına ilişkin olarak bu durumun nedenlerini ve pratiğini şöyle tanımlar:

"Bu tutum neden ileri geliyor? Halk enerjisini neden hep böyle boşuna harcıyor? Bunun tek nedeni var: Bazı Amerika ülkelerinde ilerici güçler taktik hedefler ile stratejik hedefleri korkunç bir şekilde birbirine karıştırıyorlar, küçük taktik sorunlarda büyük stratejik hedefler görmek istemişlerdir... Bunlar düşman topçusunun ateşine maruz kalan geçici mevzilerdir.

Bu mevzilerin adı, parlamentodur, kanuniliktir, yasal ekonomik grevdir, ücret artışıdır, burjuva anayasasıdır, bir halk kahramanının serbest bırakılmasıdır... Ve işin en kötü tarafı şudur ki, bu mevzileri elde etmek için bile, burjuva devletinin oyun kurallarını kabul etmek ve bu tehlikeli siyasal oyuna katılmak iznini alabilmek için de uslu ve aklı başında insanlar olduğumuzu, hiçbir tehlike arz etmediğimizi; örneğin kışlalara ve trenlere saldırmak, köprüleri uçurmak, katilleri ve işkence uzmanlarını cezalandırmak, dağlara çıkıp ayaklanmak ya da yumruklarımızı sert ve kararlı bir biçimde kaldırarak, Amerika'ya son kurtuluş mücadelesinin kesin müjdesini vermek gibi tehlikeli işlerle bir alışverişimizin olmadığını ispat etmek lazımdır".[75]

Evet; Che, burjuva demokrasisi ve kapitalist düzenin sınırları içine çekilemeyeceği gibi, bu sınırlar içinde kavranamaz... Che'yi, Che yapan antikapitalist konumlu komünist isyancılığıdır...

Unutulmasın; "Yıldızlara bakan adam, yoldaki çamur birikintilerinin içine girmeye mahkumdur" diyen Alexander Smith, emperyalist-kapitalist vahşet karşısında devrimcilerin/kahramanların da hikâyesini anlatır...

1) MÜCADELEYİ YAŞATARAK YAŞAYANLAR

"Se damnat, innocentem qui opprimit."[76]

---

[74] "Dünyayı Saran Che Fotoğrafı", Cumhuriyet Dergi, No: 1063, 6 Ağustos 2006, s.7.

[75] Che Guevara, Siyasal Yazılar, s.113.

[76] "Masumu ezen, kendini mahkûm eder" (Publilius Syrus).

Bolívar ve Che, bugünde de yaşayan; geçmişte İspanyol sömürgeciliğine olduğu gibi çağımızda ABD emperyalizmine başkaldıran Latin Amerika gerçeğinin ta kendisidir...

"Işığı görene dek/ Korunmaları gerek/ Haklarına saygı gösterilmeli/ İstediğimiz kişi seçilene dek.../ Bırakın saldırganlık demeyi/ Sevmeyiz o ifadeyi/ Dünya bilsin istiyoruz/ Statükoyu destekliyoruz/ Gittiğimiz her yerde seviliyoruz/ Öyleyse kuşku duyduğumuz anda/ Yollayın deniz piyadelerini" diye haykıran Tom Keher'in dizeleri, ABD'nin Latin Amerika'daki konumunun en yalın izahıdır...

ABD'nin emperyal hevesleri ilk kez, 'arka bahçe' ilan ettiği Latin Amerika'da gündeme gelir. İspanya 1898'de kıtadan kovulduktan sonra ABD, hemen Küba ve Porto Riko'yu işgal eder. 1903 yılında Kolombiya ABD'nin kanal isteklerine karşılık vermeyince deniz piyadeleri gelir ve Panama'nın bağımsızlığı ilan edilir.

Artık ABD sömürgeciliği dönemi başlamıştır. Adım adım, bir kez daha hatırlatalım: 1912'de deniz piyadeleri Nikaragua'ya çıkarma yapar. Ve 30 yıl sürecek olan işgal başlatılır. O zamanki ABD Başkanı William H. Taft şöyle der: "Irkımızın üstünlüğü gereği zaten bizim olan yarımküre gerçekten bizim olacaktır". 1914 yılında çıkartma sırası Meksika'ya gelmiştir. 1932 yılında yine ABD desteği ile Nikaragua'da direniş kahramanı Sandino, ABD işbirlikçisi Somoza tarafından pusuya düşürülerek katledilir.

2) SÖMÜRGECİ ABD'NİN MARİFETLERİ!

"Yanlış yaşam doğru yaşanmaz."[77]

Yeri gelmişken Harold Pinter'in satırlarından nakledelim: "Nikaragua'da yaşanan trajedi ABD'nin dünyada o zamanki ve şimdiki rolünü gösteren örnektir.

ABD acımasız Somoza diktatörlüğünü 40 yıldan fazla süreyle destekledi. Nikaragua halkı Sandinistaların liderliğinde 1979'da bu rejimi yıktı ve eşsiz bir halk devrimini gerçekleştirdi.

Sandinistalar, elbette mükemmel değillerdi, kibirliydiler ve siyasi anlayışlarında birçok çelişkili öğeyi barındırıyorlardı. Ama zekiydiler, akıllıydılar ve uygardılar. İstikrarlı, dürüst ve çoğulcu bir toplum oluşturmak istiyorlardı. Ölüm cezası kaldırıldı. Yoksulluk içindeki yüz binlerce köylü ölümden kurtarılıp hayata kazanıldı. 100 bin aile topraklandırıldı. İki bin okul inşa edildi. Oldukça önemli bir okuma-yazma seferberliği yürütüldü, okuma-yazma bilmeyenlerin

[77] Adorno.

oranı yedide bire düşürüldü. Parasız eğitim ve parasız sağlık hizmetleri gerçekleştirildi. Çocuk ölümleri üçte bir azaltıldı.

Çocuk felcinin kökü kazındı. ABD bütün bu başarıları Marksist-Leninist bölücülük olarak niteledi. ABD hükümetine göre orada tehlikeli bir örnek sergileniyordu. Nikaragua'da sosyal ve ekonomik adaletin kurulmasına izin verildiği, sağlık ve eğitim hizmetleri düzeyinin yükselmesine göz yumulduğu, sosyal birlik ve ulusal onur yükseldiği takdirde komşu ülkeler aynı soruları sormak isteyecek, aynı şeyi yapmaya kalkacaklardı. Öte yandan, ülkede statükonun korunması için yönetime karşı şiddetli bir karşı koyuş da söz konusuydu.

ABD Başkanı Reagan, Nikaragua'yı totaliter bir zindan diye niteliyordu. Bu söz, medya ve Britanya hükümeti tarafından isabetli ve haklı bir tanımlama olarak benimsenmekteydi. Ama Sandinista hükümetinde ölüm mangalarına dair hiçbir emare yoktu. İşkence yoktu. Sistemli veya resmi bir askeri kötü muamele yoktu. Nikaragua'da rahip öldürülmemişti. Tersine, ikisi Cizvit biri de Maryknoll misyonerlerinden olmak üzere üç din adamı kabinede yer almaktaydı. Doğrusu istenirse, asıl totaliter zindan, komşu El Salvador ve Guatemala'daydı. ABD Guatemala'da 1954'te seçimle işbaşına gelen hükümeti devirmiş ve kurulan askeri diktatörlük altında 200.000 insan öldürülmüştü.

ABD'de Georgia'daki Fort Benin askeri üssünde eğitilmiş Alcati Alayının bir taburu, 1989'da San Salvador'da Orta Amerika Üniversitesinde dünyaca tanınmış altı Cizvit rahibini öldürdü. Son derece yürekli bir insan olmakla tanınan Başpiskopos Romero, ayin sırasında suikasta kurban gitti. Tahminen 75 bin kişi öldürüldü. Bu insanlar niçin öldürüldüler? Öldürüldüler, çünkü daha iyi bir yaşamın mümkün olduğuna ve bunu başarabileceklerine inanmışlardı. Bu inançları yüzünden komünist addedildiler. Öldürüldüler, çünkü statükoyu, alın yazışı gibi doğumla başlayan sınırsız yoksulluğu, hastalığı, çürümeyi ve baskıyı sorgulamaya cesaret etmişlerdi.

ABD, Sandinista hükümetini en sonunda devirdi. Bir hayli direnişle karşılaştıysa da, büyük ekonomik badirelere ve 30 bin insanın yaşamına mal olduysa da, önünde sonunda Nikaragua halkının ruhunu esir alabildi. Halk yeniden yorgun düştü, yoksulluğun pençesine düştü. Kumarhaneler ülkeye geri döndüler. Parasız sağlık, parasız eğitim sona erdi. Büyük sermaye intikam duygusu içinde tekrar geldi. Demokrasi yeniden egemen olmuştu. Ne var ki, bu politika Orta Amerika'yla sınırlı değildir. Tüm dünyada uygulanmaktadır. Sonu gelmeyen bir politikadır. Ve sanki hiçbir şey olmamışmış gibi yürütülmekledir.

ABD, 2. Dünya Savaşının sonunda ve sonrasında hemen her sağcı askeri diktatörlüğü desteklemiştir. Endonezya, Yunanistan, Uruguay, Brezilya, Para-

guay, Haiti, Türkiye, Filipinler, Guatemala, El Salvador ve tabii ki Şili. ABD'nin 1973'te Şili'de yol açtığı dehşet hiçbir zaman aklanamaz ve asla mazur görülemez. Bu ülkelerde yüz binlerce insan ölmüştür. Ama gerçekten ölmüşler midir? Bunlardan ABD dış politikası mı sorumludur?

Bu sorunun yanıtı: Evet o ölümler gerçekleşmiştir ve sorumlusu ABD dış politikasıdır..."[78]

Las Casas'ın anlattığı işkence yöntemleri, bu kez ABD emperyalistleri ve yerli işbirlikçileri tarafından dün ızgarada kızartılanların torunlarına uygulanmaktadır. Yetmişli yıllar boyunca Latin Amerika'daki milli güvenlik devletleri tarafından gerçekleştirilen katliam ve zulümler 500 yıl öncesinin tekrarı gibidir. Omar Rivebella'nın 'Bir Kadının Ruhuna Ağıt' başlıklı romanında kavanozun içinde duran kesik eller, Casas'ın anlattıklarını anımsatır. "İki yaşında dört yaşında çocukları kesip ikiye ayırıyorlardı" diye anlatır, 1982'de Guatemala'da yerlilere karşı girişilen bir askeri katliamın tanıklarından biri. Katliamın kurbanlarından biri ise yaşadıklarını şöyle anımsatmaktadır: "Çocukları turnikelerle öldürüyorlardı. Hepsini öldürüyor ve yakıyorlardı... (babamın) ise şurasına (göğsünü işaret ediyor) bir bıçak sokarak kalbini açtılar ve onu yanmaya terk ettiler. Bu asla unutamayacağımız bir acı".

Dedik ya zenginliğin acıya ve yoksulluğa dönüştüğü Latin Amerika, aynı zamanda direnme ve mücadele geleneğinin de yüksek olduğu bir kıtadır. Meksika'nın fethi sırasında yerli direnişi için, "Nasıl anlatılır bilemiyorum" diye yazmıştı, Bernal Diaz del Castillo; "Çünkü ne top, ne tüfek, ne mancınık oku, ne yüz yüze dövüş, ne her defasında otuz kırk tanesini öldürmemiz fayda etmedi; çünkü hâlâ sık saflar hâlinde ve en başta olduğundan daha büyük bir kuvvetle savaşıyorlardı".

Tıpkı 500 yıl önce işgalcilere karşı olduğu gibi ABD emperyalizminin baskı ve zulmüne karşı da direnme geleneğini sürdürmüşlerdir Latin Amerika halkları. Ne tüm Latin Amerika'da 90 ila 100 bin arasında insanın kaybolduğu kirli savaş, ne askeri darbeler, ne Amerikan müdahalesi engelleyememiştir direnişi.

Emperyalizm ve yerli işbirlikçilerine karşı mücadelede İspanyol fatihlere karşı Perulu yerli önder Tupac Amaru'nun yaktığı ateş yeniden alevlenmiştir şimdilerde. Bolívar'dan Sandino'ya, Emiliano Zapata'dan Che Guevara'ya yiğitlik ve başkaldırı geleneği taşınmaktadır. Tupamarolardan, Sandinistlerden Zapatistalara, topraksız köylü ve işsizler hareketine evrilen çizgide Latin Amerika'da vahşi kapitalizme karşı isyan ateşleri yeniden alev almıştır. Venezüel-

[78] Harold Pinter, "Biz Irak Halkına Sefalet, Çürüme ve Ölüm Getirdik", Damar Dergisi, No:181, Nisan 2006, s.6.

la'da, Bolivya'da, Arjantin'de, Şili'de, Brezilya'da, Kolombiya ve Peru'da, Haiti'de küresel liberal kapitalizme karşı sesler yükselmektedir. Bu kıtanın tarihi soykırım ve yağma kadar devrimci mücadele geleneği ve isyanın her seferinde küllerinden yeniden doğmasıyla da yazılmıştır.[79]

Şimdi burada durup 'derin bir nefes' aldıktan sonra, basına yansıyan; "Daha önce sadece Kuzey Kore ve İran için özel istihbarat şefi atayan ABD, bu kez Küba ve Venezüella için özel istihbarat şefi atadı. Amerikan Ulusal İstihbarat Şefi John Negroponte, bugüne kadar Başkan George Bush tarafından 'şer ekseni' olarak adlandırılan ülkeler için atanan bu istihbarat şeflerinin bir yenisinin Küba ve Venezüella için atanacağını belirttiği açıklamasında, 'Bu istihbarat şefleri, istihbarat örgütlerinin stratejik düzeydeki operasyonlarını izlemekten sorumlu olacak' dedi"[80] haberinin çok önemli olduğunu; ya da ABD emperyalistleri tarafından dünden bugüne taşınanın ne olduğunu gayet iyi sergilediğini unutmayalım...

O hâlde bir kez daha anımsatalım: ABD emperyalizmi kendi hegemonya alanı olarak belirlediği Latin Amerika'ya kırılmalar hariç, bir asrı aşkın süredir hükmediyor. Somozolar, Pinochetler, Batistalar aracılığıyla diktatörlükler ve darbeler tarihi olarak bilinen bu dönemde İspanyol istilasını aratmayacak katliamlar yaşandı. Emperyalizmin halklara karşı yürüttüğü savaşta Latin Amerika laboratuarı ABD'nin hizmetine sunuldu.

Ama Latin Amerika'da ABD emperyalizmine karşı mücadele kesintisiz devam etti. 1959 Küba Devrimi, 1979 Nikaragua Devrimi, kıtadaki ABD hegemonyasına darbeler indirdi. Farklı ülkelerdeki değişik boyutlarda yürütülen mücadeleler tüm bu dönem süregeldi. Bugün kıtada ABD hegemonyasına karşı büyüyen bir mücadele rüzgârı esmektedir.

V. AYRIM: 21. ASRIN BAŞINDA LATİN AMERİKA...

"Yurdum güzeldir havaya savrulan bir kılıç gibi/
... / Ne söylerse söylesin satılmışlar."[81]

Latin Amerika uzunca zamandır kaynayan bir kazanı andırıyor. Son yıllarda dünyada toplumsal mücadeleler bakımından en hareketli/ve hararetli kıtası olma özelliğini taşıyor. Brezilya, Arjantin, Venezüella, Bolivya, Uruguay, Ekvador vd.leri ile...

---

[79] Işık Kutlu, "Latin Amerika'dan Esen Rüzgâr", Sanat ve Hayat, Mayıs-Haziran 2006, s.17-19.
[80] "Venezüella'yla Küba'ya Özel Ajan", Cumhuriyet, 20 Ağustos 2006, s.11.
[81] Javier Heraud.

Gün geçmiyor ki Latin Amerika ülkelerinden antiemperyalist isyan sesleri yükselmesin!

"Latin Amerika'da, 1990'larda başlayan, 2000'li yıllarla 'birlikte hız kazanan solun yükselişi sürüyor. Sol politikalar toplumsal sorunların çözümünde giderek daha fazla uygulama alanı buluyor. Sosyalist hareketin geriye çekilişinin sürdüğü bir konjonktürde Latin Amerika'yı saran sol dalga, ezilenlerin ilgi ve beklentilerle yüzlerini kıtaya çevirmesine neden oluyor. Latin Amerika, toplumsal mücadelede ilk defa ilgi ve dikkatin merkezi olmuyor; Küba devrimiyle beraber oluşan ilgi, Nikaragua'daki Sandinist devrim ile yükselen politik canlılık ve 1980'li yıllarda farklı ülkelerde gerilla hareketlerinin yükselişi daha önce de Latin Amerika'yı dikkatlerin odağı hâline getirmişti. Bugünün mücadele pratiklerinde kıtanın özgün ve dikkat çekici yönü, farklı politik pratiklerin bir arada görülürken aynı zamanda bu pratiklerin birbirlerine alan açarak birbirlerini beslemeleridir. Ülkelerin içindeki mücadeleler ile antiemperyalist mücadelelerin karşılıklı besleyiciliği, bu noktada önemle üzerinde durulacak bir ilişkidir. Özellikle 2000'li yıllardan itibaren farklı eğilimlerdeki sol hareketlerin seçim zaferleri ve toplumsal hareketlerin özgün pratikler geliştirmesi yeni örnekler sunmaktadır...

Latin Amerika'nın politik gündemini belirleyen temel meseleler, kıtanın jeo-politik konumuyla direkt bağlantılıdır, İspanyol istilasının sömürgeciliği ve daha sonrasında Kuzey'deki ABD'nin açık örtülü hegemonyasının ifadesi olan 'arka bahçe' yaklaşımı, tek tek yerellerdeki sorunları da derinleştirmiştir, istila sonrası dünya sistemine eklemlenen kıtada aynı zamanda istilacıların pratikleri ve sonrasında emperyalist politikalarla sosyal ve iktisadi sorunlar' toplumsal mücadelelerin hedeflerini belirlemiştir. Latin Amerika gündemi üç temel problem üzerinden ele alınabilir;

* Yerli Sorunu: Latin Amerika ülkelerinde -yerli nüfusunun en az olduğu Şili'de bile- yerlilere yönelik ayrımcılığa karşı gelişen bir politik duyarlılık oluşmuştur. Tarihsel kökenini, istilacıların kıtanın demografik yapısına müdahalelerinden alan ve Avrupalı göçmenlerin kıtadaki kaynakları ele geçirip kıtanın yerlilerine yönelik ırkçı tutumlarında bulan sorun iki merkezi temelde gelişmektedir.

* Yerli halklara yönelik ayrımcılık, yok sayma ve kültürel ifade olanaklarının önüne geçen yasal-idari engeller ile politik temsile koyulan sınırlamalar. Bir anlamda yok sayma ve aşağılama politikası.[82]

---

[82] "Bütün Latin Amerika'da ırkçılık çok fazladır. Mesela Guatemala'da yerliyseniz, belediyede çöpçü bile olamazsınız. Aynı şekilde Mayalar Meksika'da yasal anlamda olmasa da, pratikte her zaman üçüncü derece insan muamelesi görür. Kolombiya'da ve Venezüella'da siyah olmak bir başka, yerli olmak da bir başka ayrımcı davranışa tabii kılar. Arjantin'de kıyımlardan ve baskılardan o kadar az yerli kalmıştır ki, pek hesa-

* Avrupa kökenliler ile yerliler arasındaki iktisadi uçurum.

* Yoksulluk: Latin Amerika'da ortalama yoksulluk oranı %50'nin üzerindedir. Yeraltı ve yerüstü kaynaklarının, mülkiyet ilişkileri ve emperyalizme bağımlılık nedeniyle halk yararına kullanılmaması, uzun yıllar devam eden sömürgecilik ve sonrasındaki emperyalist tahakküm, yerel işbirlikçiler aracılığıyla sömürü sistemini kurumsallaştırmış, gelir dağılımı uçurumları yaratmıştır, Neo-liberal politikaların 1980'li yıllarda yarattığı yoksulluktaki artış, bu uçurumu daha da derinleştirmiştir.

* Toprak Sorunu: Kıtadaki nüfus dağılımında topraksız köylülüğün oranı kayda değerdir. Bu oran tarıma elverişli toprakların kullanımıyla karşılaştırıldığında politik gündemde talepler sıralamasında öne çıkmaktadır, Sorunun kaynaklarından biri kıtanın tarihsel olarak biriktirdiği ve bugüne taşıdığı mülkiyet ilişkileriyken, diğer neden de özellikle 1970'li yıllardan itibaren izlenen IMF ve Dünya Bankası güdümlü iktisat politikasının topraksız köylü sayısını kabartıp onların yaşam koşullarını zorlaştırmasıdır.

Son yıllara bakıldığında, Latin Amerika'da gündemde olan sol politika açısından iki temel politik merkez belirlenebilir, Bunlardan biri mevcut halkçı-ulusalcı çizgileriyle antiemperyalist konum alan Chávez ve Morales öncülüğündeki merkez konumuna yerleşen çizgidir. Diğeri ise toplumsal hareketler olarak ifade edilen, merkezi problemlere doğrudan eylem aracılığıyla müdahale

---

ba katılmazlar. Siyahlar zaten hiç yoktur. Uruguay diğerlerine göre ve sandığınızın aksine bize göre çok gelişkin bir demokrasi geçmişine sahip olmasına rağmen, yine de beyazlar siyahlarla eşittir denemez. Yerliler zaten yok denecek kadar azdır. Brezilya yerlileri rezerv alanlarına adeta hapsedilmiştir ve her geçen gün daha fazla kıstırılmaya devam edilmektedirler. Geleneksel yaşamları, alanları elinden alınan yerliler yozlaşma ile yok olma arasında gider gelirler. Siyahlar gerek kendi cemaatlerinde yaşarken, gerekse de şehirlerde yoksul çoğunluğun önemli bir kesimini oluştururlar. Bolivya'da 195 yıl sonra nüfusun %70'inden fazlasını meydana getiren yerlilerden ilk defa bir başkan, Morales seçilmiştir. Peru'da büyük çoğunluk yerli olmasına rağmen 1900'lerde ülkeye gelen küçük Japon azınlık kadar bile uzun dönem başkanlık süreleri olmamıştır. Bütün bu saydığım nedenlerle insanlar hâlâ kendilerini işgalcilerin torunları gibi göstermek isterler. Bu yüzden soy şecereleri ya da köy isimleri İtalya'da ya da İspanya'da memleket olarak bilinir. Bu yüzden daha tüysüz olan yerlilerle bağlantısı olmadığını göstermek için kadınlar bıyıklarını almazlar, bırakırlar.

Kıta'daki bütün bunlara karşın, Küba Devriminin tartışmasız yanı ayrımcılığın hiç olmadığı bir toplumsal yapı yaratması oldu. Daha önce köle olarak adaya getirilmiş siyahlar, melezler ve beyazlar arasında en ufak bir ayrımcılık yaşanmaz burada. Aynı şekilde bir başka devrim, Nikaragua devrimi yerlilerin kıtada ilk defa haklarını verdi. Özerk alanlarında kendi kültürel yapılarının dışında karar verme mekanizmalarını da oluşturdu. Bu nedenle kıtada daha önce sola da hâkim olan şey; onlar, ötekiler, yerliler için sadece bir şeyler yapmak değil onlarla birlikte hareket etmek durumunu yarattı. Yani onların yerine geçip onların adına karar almak yerine, karşılıklı özgürce ilişki kuracak mekanizmaları devrim kurdu. Bu nedenle Nikaragua'da Sandinist devrimden yıllarca sonra, bugün bile, her türlü gelişmeye rağmen, özerk yerli alanlarında Sandinistlerin hâkimiyeti vardır. Kolombiya'da FARC hâkimiyeti altındaki yerli bölgelerinde yerli komiteleri kararları verir. Güç koşullarda yürütülen gerilla mücadelesinde bile bu süreç işletilmektedir" (Metin Yeğin, "Kolomb'un Heykelini Yıkanlar", ...VS Dergisi, Mart-Nisan 2006, s.12-13).

eden, MST (Topraksız Köylü Hareketi), MTD (İşsiz işçi Hareketi), EZLN (Zapatista Ulusal Kurtuluş Ordusu) gibi hareketlerdir. (...)

Halkçı-ulusalcı örneklerle doğrudan ilişkide olmayan diğer akımı toplumsal sol adıyla parlamentarist eğilimden ayırmalıyız. Klasik 'parti', 'sendika' anlayışına göre örgütlenmeyen, yasal sınırlamalarla kendini engellemeyen, Parlamento ile ilişkisini dışarıda kalma yönünde geliştiren, doğrudan eylem aracılığıyla örgütlenen bu hareketler Latin Amerika'nın üç temel meselesi -i) Yoksulluk, ii) Toprak sorunu ve iii) Yerli Sorunu- ile ilgili üretken bir pratik ortaya koymaktadırlar. Kolombiya'daki FARC ve ELN bu genel tanıma uymayan ancak kitlesel gerilla hareketlerinin klasik örneklerindendir. Yine Peru'daki PKP-Aydınlık Yol da bu niteleme içindedir. Toplumsal hareketler için sayacağınız örnekler Meksika'da EZLN, Arjantin'de MTD, Brezilya'da MST, Bolivya'da Cocolerolar ve Quechua madencileri, Paraguay'da Ulusal Köylü Federasyonu, Ekvator'da CONAİE'dir..."[83]

1) 'SOL RÜZGÂR'

"Hakikatimizi ve ütopyamızı yitirmeyelim."[84]

Erdal Şafak'ın deyişiyle, "Latin Amerika'da Fidel'ler mantar gibi çoğalıyor"ken;[85] Latin Amerika'da Küba, Venezüella, Bolivya eksenli antiemperyalist direniş, giderek kıtasal bir harekete dönüşüyorken; kıtanın geleneksel, direnişçi ruhu bu defa dalga dalga yayılıyor; halkların kötü yönetimlere, yolsuzluklara, kaynakların peşkeş çekilmesine, fakirliğe, eşitsizliğe, işsizliğe, sömürüye karşı 'demokratik' direnişi giderek büyüyor...

Fidel'in Küba Devrimi; Bolivarcı antiemperyalist 'devrim' denemesiyle Castro'yu örnek aldığını açıklayarak, "Biz kendi sosyalist modelimizi kurmaya başlıyoruz... Ortak hedef IMF ve ABD'nin dayattığı neo-liberal politikadan kurtulmaktır" diyen Chávez; 22 Ocak 2006'da Bolivya'da iktidara gelerek, gazı kamulaştırmak için yabancı petrol şirketlerine tavır koyan, doğal kaynakları kamulaştıran, IMF programlarından kopmayı önüne koyan, bir toprak reformuyla köylüyü topraklandırmayı ve gazdan elde ettiği gelirlerle sosyal reformlar yapmayı öngören Morales; Arjantin'de 2001-02 yılları arasında yaşanan çaplı ekonomik bunalımın ardından IMF'den kopmak yolunu tutan Kirchner; ve bütün soru(n)larına karşın Brezilya'da Lula Da Silva; Uruguay'da Vázquez; Şili'de Bachelet vd...[86]

---

[83] Süleyman Bulduruç, "Bizim Amerika", Odak Dergisi, 8 Eylül 2006, s.20-23.
[84] Muazzez Pervan, Cumhuriyet Kitap, No:868, 5 Ekim 2006, s.26.
[85] Erdal Şafak, "Davut ile Golyat", Sabah, 2 Ağustos 2006, s.19.
[86] Yıldız Sertel, "Latin Amerika'da İşbirliği", Cumhuriyet Strateji, 19 Haziran 2006, s.12-13.

'Muhtelif yorumları'yla sosyalizm, Latin Amerika'da giderek daha fazla ilgi görüyor. Brezilya ve Venezüella'da halk oylamaları her iki ülkenin nüfuslarının yarıdan fazlasının 'sosyalizm'i tercih ettiğini gösteriyor, ancak ne türden bir sosyalizm istendiği konusunda giderek büyüyen bir tartışma var.

Hâli hazırda, 1959'da Küba devrimi ile başlayan 'iki, üç daha fazla sosyalizm' süreci vardır. Ünlü Perulu Marksist José Carlos Mariátegui'nin yazdığı gibi, Latin Amerikalılar Avrupa sosyalizminin bir kopyasını istemiyorlar, fakat kendi gerçekliklerini esas alınmasını istiyorlar, Peru'da bu yerli halklara tekabül ediyor. Böylece Küba'nın sosyalizmi belirgin olarak Kübalı, Venezüella'nın ki ise Simón Bolívar'ın fikirlerinden kaynaklanıyor, Bolivya'nınki yerli halkların geleneklerini esas alıyor ve Ekvator'da yerli halk lideri Blanca Chancoso "birlikte inşa edeceğimiz çok uluslu, çok kültürlü bir devlet" öneriyor. Ve Zapatistalar (Sosyalizmden söz etmiyorlar) Chiapas'da ki otonom 'iyi hükümet konseylerinde' olduğu gibi tüm iktidarın aşağıdan geldiği bir sistemi savunuyorlar.

Tartışmalar Latin Amerika'nın sosyalizm perspektiflerinin dört karakteri paylaştığını gösteriyor:

1) İnsani değerlerden kaynaklanan, ataerkillik, cinsiyetçilik, sınıf sömürüsü ve soykırıma son verilmesini talep eden, sevginin değerleri üzerine kurulu (Ché ve José Martí'nin eserlerinde görüldüğü gibi), başkalarına saygı ve sosyal adalet;

2) Katılımcı ve otoritaryenizm olmaksızın fakat birçok düzeyde planlanan, işçi kontrolüne dayalı işletmeler ve 'politikacılık yerine politika' (Fidel Castro'nun sözlerinde olduğu gibi), 'parti-okrasi' ya da 'öncülük' yerine devletin kullanımı ve halkın aşağıdan yukarıya katılımının esas alınmasını;

3) Enternasyonalist, hem iş piyasalarını hem de uluslararası piyasaları planlayan, halkları neo-liberalizm ve emperyalist müdahalelere karşı savunan ve veto hakkı olmayan devletler arası örgütlerin kurularak barış ve insan haklarına saygının güçlendirmesini isteyen;

4) Ulus devletlerin egemenliği yanlısı, müdahaleciliğe karşı, saldırgan olmayan ve kendi kaderini tayin hakkı prensiplerini savunan, birçok halkı birbirine bağlamak için kurulan yeni devletleri (Bolivya ve Venezüella gibi) içeren ve Latin Amerika'nın bir devlet ya da Konfederasyon olarak birleşimi (Martí'nin 'Bizim Amerika' ve Bolivar'ın 'Büyük Ülke' kavramları gibi) sonucu, gerçek bir 'ulusal bağımsızlığın' amaçlanması...

Yani 'sol rüzgâr' deyince, ister istemez antiemperyalist konumlu birçok şeyden söz etmiş oluyoruz David Usborne'un anlattığı üzere: "Morales'in enerji işletmelerini devletleştirilmesi, gözleri Latin Amerika'da yayılan sol dalgaya çe-

virdi. Kıta birleşecekmiş gibi gözüküyor ama diğer solcu liderler Chávez ve Morales'ten farklı yolda...

Latin Amerika'nın büyük bölümü solcu hükümetlerce yönetilirken, bu hükümetlerin kendi aralarında büyük farklar da var. Bölgenin küçük bir kısmı Chávez tarzı halkçı politikalara yönelirken, diğerleri sosyal programları vurguluyor ama makroekonomi ve dış politikada pragmatizmi tercih ediyor. Bu yüzden de, Bolivya, Küba ve Venezüella 'Amerikalar Arası Ticaret Anlaşması'na karşı bir anlaşma imzalarken, Uruguay ve diğer ülkeler ABD ile ticaret anlaşmaları üzerinde çalışıyor..."[87]

2) 'SOL TEPKİ'

"Doğru olan haklı olandır."[88]

Aslı sorulursa 'sol rüzgâr', neo-liberalizme karşı başını -farklı eğilimlerden- 'sol'un çektiği bir tepki hareketi...

Latin Amerika, sömürgeciliğin allak bullak ettiği tarihi bir uzantısı olan neo-liberal yıkımın devreye soktuğu 'arka bahçe'liğe itiraz ediyor...

Bunun sürdürülemezliğine karşı tepkisini koyuyor...

"Yakın tarihlere kadar Birleşik Devletler'in gönlünce at oynattığı 'arka bahçe' sayılan Latin Amerika'da... birbiri ardından yapılan seçimlerle çok sayıda ülkenin de sosyalistlerin yönetimine geçmeleri ve bu değişimlerin gereklerini yerine getirmeye başlamalarından sonra, zengin doğal kaynaklarına karşın halkları büyük yoksulluk içinde yaşayan kıtayı artık Washington'un 'arka bahçesi' olarak tanımlamak zor..."[89]

Bu bağlamda Latin Amerika, 'Beyaz Adam'ın dayattığı tarihe başkaldırırken; bunu sadece yerel, bölgesel düzlemde değil; enternasyonal ölçekli emperyalizm karşıtlığında ele alıyor.

Bu o kadar geniş bir ekseni kapsıyor ki, örneğin Meksika asıllı Amerikalı efsanevi gitarist Carlos Santana, 'All that I am' albümünün turnesi kapsamında gittiği Peru'da, "Irak yüzünden Bush'un karşısındayım. Hayat felsefem, Bush'un tam tersi" derken;[90] Bağlantısızlar Hareketi'nin 118 üyesinin tamamının katıldığı Küba'daki liderler zirvesi ABD karşıtı eksene oturmakta ve Chávez Ahmedinecad'la görüşmesinde Venezüella'nın Küba gibi İran'ın da yanında olduğunu belirterek, "İran'ı işgal planları var. Biz sizin yanınızdayız. İ-

[87] David Usborne, "Latin Solu Homojen Değil", The Independent, 4 Mayıs 2006.
[88] Alexander Pobe.
[89] H. Baş, "Latin Amerika'da Değişim Rüzgârları", Cumhuriyet, 8 Mayıs 2006, s.10.
[90] "Aklı Olan, Bush'a Karşı", Radikal, 22 Mart 2006, s.11.

ran, Küba ve Filistin'e açık destek veren beyanda bulunmadan Havana'dan gitmek istemiyorum" demektedir.[91]

Latin Amerika dinamiğini yansıtan Bağlantısızlar Doruğu'ndan çok güçlü mesajlar çıktı... Örneğin Venezüella, Bolivya ve Küba'ya destek veren Bağlantısızlar, nihai deklarasyonda, Venezüella'nın istikrarına zarar verdiği gerekçesiyle ABD'yi kınadı. Venezüella ve Küba'da istihbarat ve casusluk çalışmalarına hız veren ABD eleştirildi. Bolivya halkı ve hükümetine Bağlantısızların destek ve dayanışması vurgulandı. ABD'nin Küba'ya 1962'den bu yana uyguladığı ambargo da eleştirildi.[92]

Ayrıca Bağlantısızlar Hareketi, İsrail'den Gazze'den tümüyle çekilmesini ve gözaltına aldığı Hamaslı yetkilileri bir an önce serbest bırakmasını istedi... Metinde, "Filistinli sivilleri öldürmeye ve yaralamaya devam ettiği ve aşırı güç kullandığı için" İsrail kınandı. Bağlantısızlar ayrıca Filistin'de Hamas'ın iktidara gelmesinin ardından bazı ülkelerin ekonomik yardımı askıya almasını da eleştirdi. Metinde, "Demokratik seçimlerle temsilcilerini belirleyen Filistin halkının toplu cezalandırılmasını şiddetle reddediyoruz" denildi.[93]

3) LATİN DİRENİŞİ: 'UMUT EKSENİ'

"Herkes, inandığı şeyi
gerçekleştirecek kadar
gücü içinde bulur."[94]

Stuart Munckton'un ifadesiyle, "ABD'ye boyun eğmeyen ve dünyada Washington'un önerdiğinden daha haklı bir düzen kurmak için savaşım veren Küba, uzun zamandan beri özellikle Üçüncü Dünya'nın saygı duyduğu bir ülke oldu. Birinci Dünya'nın Latin Amerika'daki egemenliğine karşı çıkan yeni solcu hükümetler de Küba ile beraber hareket ederek saygınlık kazanmaya başladı: Bolivar Devrimi diye bilinen radikal bir süreç başlatan Venezüella'nın sosyalist başkanı Chávez ve neo-liberalizme karşı isyan eden halkın desteği ile seçilen Bolivya'nın ilk yerli başkanı Morales. Küba, Venezüella ve Bolivya artık bazı Üçüncü Dünya ülkelerinin boş antiemperyalist söylemlerinin ötesinde, büyük zengin ülke şirketlerinin çıkarlarını koruyan 'serbest ticaret' yerine karşılıklı yardımlaşmaya dayanan bir model yaratan yeni bir 'umut ekseni' oluşturuyor".[95]

---

[91] E. Mavioğlu, "Bağlantısızlara Müjde Üzerine Müjde!", Radikal, 16 Eylül 2006, s.12.
[92] G. Erbil, "Küba Bağlantısızlara İyi Geldi", Cumhuriyet, 18 Eylül 2006, s.11.
[93] G. Erbil, "Bağlantısızlar Hareketi...", Cumhuriyet, 15 Eylül 2006, s.11.
[94] Goethe.
[95] Stuart Munckton, "Küba ve Venezüella: Umut Ekseni Kuruluyor", Ülkede Özgür Gündem, 25 Eylül 2006, s.4.

Söz konusu 'Umut Ekseni',[96] ABD hegemonyasına karşı Latin Amerika'da birlik oluşturulması hareketinin öncülüğünü yapan Castro ve Chávez ile cephеyi genişletiyor. Örneğin iki lider, Washington'un Amerika serbest ticaret bölgesi planına karşı geliştirdikleri 'Amerika İçin Bolivar Alternatifi'ne (ALBA) Morales'li Bolivya'yı da katarak;[97] bu gidişata ilişkin olarak Noam Chomsky vurguluyor: "ABD'nin korktuğu başına geldi: Yörüngeden sapan Latin Amerika'daki sol yönetimler hem entegrasyona yönelik sağlam adımlar atıyor, hem de Asya ile yakınlaşıyor..."[98]

ABD'de müthiş bir telaşa yol açan bu duruma ilişkin olarak da Humphrey Hawksley şunlara dikkat çekiyor: "Çin, Latin Amerika'da yükselen solcu dalga sayesinde ABD'nin 'arka bahçesi'ne yaklaştı...

1823'te Latin Amerika ülkeleri İspanya'dan bağımsızlığını kazanmaya başlarken, ABD Başkanı James Monroe, adıyla anılacak olan doktrini ortaya koyup bölgeyi bir kez daha sömürgeleştirmek isteyenlere göz dağı vermişti.

Fransa, Rusya ve İspanya'nın birleşip yeni bağımsız ülkeleri geri alması korkusuna dayanan Monroe doktrini, Avrupa'nın Yeni Dünya'yı etkileme girişimlerinin ABD'nin 'güvenliğine' tehdit olarak algılanacağını ilan etmişti. Avrupa tehdidi ortadan kalktıktan sonra Monroe doktrini dış politikanın köşe taşı olmayı sürdürdü. Soğuk Savaş sırasında da Küba, Şili ve Nikaragua gibi ülkelerdeki Sovyet nüfuzuna karşı etkince uygulandı.

Aradan bir kuşak geçti ve Latin Amerikalı seçmenler, Venezüella'da Chávez, Brezilya'da da daha ılımlı Lula gibi solcu, ABD'ye kuşkuyla bakan liderleri seçiyor.

---

[96] Bkz. Immanuel Wallerstein, "Latin Amerika Nasıl Sola Gitti?", Halkın Sesi, No:7, 13 Temmuz 2006, s.2; Hakan Deniz, "Latin Amerika'da Sol Yükseliyor", Toplumsal Özgürlük, No:13, Haziran 2006, s.16; Ayşe Tansever, "Latin Amerika Çıkarması", Yol Dergisi, No:11, Mayıs-Haziran 2006, s.28-32; Aylin Topal, "Latin Amerika'da Tabandan Gelen Hareketler ve Yerelleşme Politikaları", Birikim, No:208, Ağustos 2006, s.31-35; Claudio Katz, Latin Amerika Solu İçin Stratejiler: Otonomizmin Sorunları", Yeni Yol, No:22, Yaz 2006, s.93-105; Mahmut Hamsici, "Yeni Başlayanlar İçin 'Latin'ce", Radikal Kitap, No:286, 8 Eylül 2006, s.26-27; "Amerikalar İçin Bolivarcı Alternatif Güçleniyor", Kızıl Bayrak, 3 Haziran 2006, s.23; İlker Birkan-Bilgin Aksel, "Latin Amerika'da Yeni Kültür Politikaları", Sanat ve Hayat, No:21, Mayıs-Haziran 2006, s.27-29; "Bolivya ve Ekvador'da Piyango Bitti mi?", Ufuk Çizgisi, No:39, 1 Haziran 2006, s.26-27; "Latin Amerika Anlaştı", Cumhuriyet, 6 Mayıs 2006, s.11; "Latin Krizini Liderler Çözdü", Radikal, 6 Mayıs 2006, s.13; "Latin Solunda 'Gaz' Çatlağı", Radikal, 4 Mayıs 2006, s.12; Hadi Uluengin, "Latin Ulusalcı", Hürriyet, 7 Haziran 2006, s.20; Ertuğrul Mavioğlu, "Castro İyileşiyor, Bağlantısızlar Zirvesi Renkleniyor", Radikal, 15 Eylül 2006, s.11; "Latin Rüzgârı Sosyal Hareketlerin Omuzlarında", Halkın Sesi, No:11, 7 Eylül 2006, s.8; "Sosyalizmin XXI. Yüzyıl Versiyonu: Latin Amerika 'Devrimleri'", Partizan, No:59, Ağustos-Eylül 2006, s.27-48.

[97] "Latin Usulü 'Üç Silahşorlar'", Radikal, 1 Mayıs 2006, s.13.

[98] Noam Chomsky, "Asya ve Latinler Atakta", The Guardian, 15 Mart 2006.

Amerikalı siyasetçilerin bir kısmı için, yoksul toplumlar, solcu hareketler ve komünist bir devin bileşimi, Monroe doktrinini raftan indirmeye ve yükselen Çin'in nüfuzunu kırmaya çabalamaya yetecek bir formül. Temsilciler Meclisi Batı Yarımküre Alt Komitesi'nin Cumhuriyetçi üyesi Dan Burton, 'Latin Amerika'ya daima Monroe doktriniyle bakmalıyız. Chávez, Castro, Ortega, Morales ve onların komünist Çin'le bağlantılarına özel dikkat göstermeliyiz' diyor".[99]

4) ALBA'DAN MERCOSUR'A

"Bu ağaçlar katlanamaz daha basık bir göğe
Bu taşlar katlanamaz yabancı çizmelere"[100]

'Umut Ekseni' ALBA'dan MERCOSUR'a (Common Market for the Sothern Cone of America/Mercado Comun del Sur/Güney Amerika Ortak Pazarı) emperyalizme karşı (elbette eleştirilere de açık) bir duruşu örgütlüyor...[101]

Öncelikle "MERCOSUR, yaklaşık 250 milyon nüfuslu, yılda 1 trilyon doların üstünde mal ve hizmet üreten yeni bir küresel güçtür".[102]

Bu gücün örülmesi yolunda ABD'ye karşı Latin birliğini savunan Chávez, MERCOSUR ile hayaline bir adım daha yaklaşıyor. 5 Temmuz 2006'da imzalanan anlaşmayla Venezüella, Arjantin, Brezilya, Uruguay ve Paraguay'ın yer aldığı Latin Amerika ortak pazarı MERCOSUR'a resmen dahil oldu. Chávez "Bugün birlik ve özgürlüğe doğru yeni bir kilometre taşını geçtik. ABD hegemonyasını kırıyoruz" dedi. Dünyanın en büyük sekizinci petrol üreticisi ve beşinci petrol ihracatçısı Venezüella'nın katılımıyla, MERCOSUR'un genişliği, 250 milyon insan ve Güney Amerika'nın gayri safi hâsılasının %75'ine ulaştı.[103]

1991 yılında Brezilya, Arjantin, Uruguay, Paraguay tarafından oluşturulan MERCOSUR, birliğe üye ülkelerin toplam gayri safi hâsılası hesaba katıldığında, dünyanın en büyük ekonomik topluluklarından birisi olarak kabul ediliyor.

MERCOSUR, Latin Amerikan entegrasyon çabalarının en başarılılarından biri olarak ortaya çıkmıştır. Geldiği nokta itibariyle MERCOSUR ortak pazarı 1 trilyon doları aşan pazar derinliği ve 200 milyonluk nüfusuyla entegrasyon girişimleri içinde tüm dünyada üçüncü sırada yer almaktadır (İlk ikide NAFTA ve AB bulunmaktadır).

Joaquna Pires-O'Brien'in tespitine göre MERCOSUR'a üye ülkeler teşkilâtın ilk sekiz yılında ticaretlerini 4,7 milyar dolardan (1991) 18 milyar dolara

---

[99] H. Hawksley, "ABD, Latinleri Çin'e Kaptırmamalı", Financial Times, 5 Nisan 2006.
[100] Yannis Ritsos.
[101] Bkz. H. Veltmeyer, Latin Amerika ve Bir Başka Kalkınma, çev. Ö. Akpınar, Kalkedon Yay., 2006.
[102] "Arjantin: Sosyalist Gerçekçilik", Express, Ağustos-Eylül 2006, s.38.
[103] "Mercosur İyice Genişliyor", Radikal, 6 Temmuz 2006, s.9.

(1998) çıkartmışlardır. 1995 yılına kadar toplam 714 milyar dolar olan Gayrisafi Milli Hâsılalar da 2000 yılında 1 trilyon doları aşmıştır.

MERCOSUR'un bir diğer rolü ise siyasi ve kültürel alanda işbirliğidir. Bilindiği üzere ekonomik entegrasyon çabaları ister istemez ülkeler arasındaki diyalogu ve diğer alanlarda işbirliğini arttırır. Bu durum MERCOSUR için de geçerli olmuştur ve üyeleri arasında bu alanlarda yapılan ikili ve çoklu görüşmelerde hissedilir bir artışın olduğu gözlenmiştir. Bununla bağlantılı olarak iç işlerinde oldukça sorunlu olan üye ülkeler uluslararası alandaki dayanışmanın iç sorunlarının çözümünde de katkıda bulunabileceğini keşfetmişlerdir.

Gerçekten de MERCOSUR'un kazandığı boyutlar Latin Amerika için çok önemli. Bu konuda Nestor Kirchner, Latin Amerika entegrasyonunu "hiç durmayan bir öğrenme süreci" olarak tanımlarken; Chávez de MERCOSUR'un Latin Amerika'nın tek bir devlet, tek bir anayasa ve para birimine sahip olmasının önünü açacağını düşünüyor; Morales de, "MERCOSUR ulusal kaynaklarımızı yağmalamayı amaçlayan ekonomik modellere karşı bir alternatif olmalıdır" diyor.[104]

ABD, Latin Amerika'yı uzun yıllar 'arka bahçedeki sömürge' olarak gördü. Şimdi 'arka bahçedeki sömürge' ayağa kalkıyor; ABD'nin hemen yanı başında ABD'yi dışarıda bırakacak bir oluşum Chávez öncülüğünde giderek gerçeklik kazanıyor. ABD'nin Latin Amerika'da askeri, siyasi ve ekonomik anlamda sürdürmek istediği hegemonya, sonunda karşıtını yaratıyor.

Chávez'in Latin Amerika'daki emperyalist hegemonyanın kırılması için önerdiği Bolivarcı ittifak modeli, temelde üç ayaktan oluşuyor: PETROSUR, BANCOSUR ve MERCOSUR. Bu birlikler, sırasıyla güneyin petrolde, parada, ticarette ve siyasette birleşmesinin anahtarı olarak görülüyor.[105]

Birincisi Chávez, PETROSUR projesi ile Latin Amerika'nın enerji kaynaklarının emperyalist sömürünün olmadığı koşullarda tüm bölgeye yetebileceğini savunuyor. Ancak bunun için özellikle petrolün en çok bulunduğu iki Latin Amerika ülkesinde, yani Venezüella ve Bolivya'da petrol ve doğalgazın millileştirilmesi gerektiğinin altını çizip, "PETROSUR, halkların özgürleşmesi için bir araçtır" diyor...

İkinci BANCOSUR... Latin Amerika'yı parasal anlamda birleştirecek bir BANCOSUR, yani Güney'in Bankası projesi, Latin Amerika'nın parasal birli-

---

[104] Venezüella'nın yeni üye, Bolivya ve Küba'nın da gözlemci olarak katıldığı 30. MERCOSUR zirvesinin ardından, MERCOSUR-İsrail anlaşması imzalanmadı.

[105] Chávez Afrika Birliği Zirvesinde, "Güney-Güney işbirliği"ni önerdi... Bunun için de Afrika, Latin Amerika ve Karayip halkları arasında, dört alanda işbirliğine gitmek gerektiğinin altını çizip, "Petrosouth [petro-güney], Telesouth [Tele-güney], Güney'in Bankası ve Güney'in Üniversitesi" şeklinde listelediği dört projeyi hayata geçirmek üzere birleşik bir komisyon kurulmasını önerdi.

ğinin sağlanmasının önünü açarken, IMF'ye bağımlılığı da bertaraf edecek önemli bir mevziiyi oluşturacaktı...

Üçüncü de MERCOSUR'dur...

Ancak iş bunlarla sınırlı değil!

Latin Amerika'da emperyalizm karşıtı cephenin güçlenmesi ve ABD'nin serbest ticaret masalına direnen yönetimlerin hızla iktidara gelmesi karşısında, ABD boş durmuyor. ABD'nin temel kaygısı, bölgede yeni Chávez'lerin ortaya çıkışını engellemek. Bölgede Bush yönetimi ile Chávez arasında ifadesini bulan kutuplaşma, aslında emperyalizm ile ezilen dünya arasındaki çelişmenin önümüzdeki süreçte daha da keskinleşeceğini gösteriyor. Çelişmenin bu boyutunu ABD'nin bölgeye yaptığı askeri yığınaktan anlamak mümkün. ABD son süreçte, Paraguay'daki askeri varlığını arttırma kararı aldı ve 1 Temmuz 2005'te 500 ABD askeri bu ülkeye ulaştı ve sayı giderek artıyor.

'Neden Paraguay' mı?

ABD Paraguay'daki askeri varlığı ile bölgede yeni Bolivarcı yönetimlerin işbaşına gelmesini yerinde engellemeyi amaçlıyor. Paraguay, bu bakımdan anahtar konumda. Arjantin, Brezilya ve Bolivya ile sınırı olan bu ülkede arttırılan ABD askeri varlığı, MERCOSUR ülkelerinin arasına sokulmuş keskin bir bıçak anlamına geliyor. Kukla iktidarın görevde olduğu Paraguay, koçbaşı yapılmak isteniyor...

5) VE 'ELEŞTİRİ(LER)'...

"Bizi en sert eleştiren kimdir?
Ümitsizliğe kapılmış bir meraklı!"[106]

Latin Amerika'daki sol yükseliş, birçok değerlendirme ve -haklı haksız- eleştirinin de muhatabıdır...

Bertolt Brecht'in, "Gerçekte eleştirel tutum, tek verimli olan, insana özgü olandır. Eleştirel tutum, işbirliği, ileriye yöneliş ve yaşam demektir..." Bu bağlamlı bir eleştiri, herkesin, her şeyin muhtaç olduğu şeydir... Bundan kuşku yok...[107]

Ancak, "Gözlerim görebildiği sürece resim yapmaya devam edeceğim. Göremediğim zaman eleştirmen olacağım" diyen A. Wolkowitz'in ironik vurgusuna kurban edilmemesi gereken eleştiri konusunda George Bernard Shaw'ın, "Birini eleştirmek istiyorsanız, en uygun yer aynanızın karşısıdır" saptamasını, bir an dahi unutmadan...

---

[106] Goethe.

[107] "Çoğu zaman en güçlü tenkit, sessiz kalmaktır" (Charles Buxton).

Bu anımsatmanın ardından sıralarsak; Latin Amerika'daki sol yükselişe ilişkin eleştirilerin ilki 'sol pasifizm'e ait olandır; ve onlara göre; "Chávez ve Morales'in yaptığı reformlar hangi adla sunulursa sunulsun, son tahlilde, kapitalist düzenin sınırlarını aşmayan, ulusalcı-kalkınmacı çerçevede kalan reform uygulamalarından başka bir şey değildir. Bunlar her taraftan dikişleri atmış kapitalist sistemi onarma, açıklarını yamama, açlık ve yoksulluğu, artan işsizliği, yaygın eğitimsizliği sosyal reform politikalarıyla bir nebze de olsa giderme ve böylece keskinleşen sınıfsal çelişkileri yumuşatma programlarıdır...

ABD emperyalizmine atıp tutarak sosyalistlerin gönlünü fetheden Chávez, diğer emperyalist güçlerle anlaşmalar imzalamaktan geri durmuyor. Antiemperyalist ilan edilen Chávez'in asıl niyeti, Venezüella'yı Latin Amerika'da hegemon bir güç hâline getirmektir. Latin Amerika'nın birliği savunusu ve ABD emperyalizminin alternatifini yaratma söylemi, yalnızca bu hedefi perdelemektedir..."[108]

İkincisi de neo-liberallerinkidir; onlara göreyse; "Latin Amerika solunu incelerken, halkçı sol ve demokratik sol arasındaki ayrımı unutmamak gerek. Morales ve Chávez halkçı söylemlerini pratiğe dökemezken, Brezilya ve Arjantin'in politikaları daha gerçekçi ve akılcı...

Demokratik sosyalistler halk adına konuştuklarını iddia eden halkçı solcularla ilkesel bir çelişki içinde. Çıkardıkları gürültüye rağmen, Chávez ve Morales gibi halkçı liderlerin Latin Amerika'nın geleceğini belirlemede kayda değer etkileri olmayacaktır..."[109]

Üçüncü eleştiri de, şunları diyebilen 'yeni-solcular'a aittir; "BM kürsüsünden ABD Başkanı'yla alay etmesi, Chávez ve onun gösterisinden haz duyan hayranlarının aşağılık komplekslerini tatmin etmekten başka bir işe yarayabilir mi?"[110]

Ve nihayet son bir şey de, aslı olmayan biçimde, 'Latin Amerika'da ulusal sol yükselişi'nden söz edilmesidir...[111]

Tüm bunlara (ve benzerlerine) ilişkin eleştirilere verilecek yanıtı Immanuel Wallerstein'a bırakıyoruz: "Son yıllarda Latin Amerika'daki sol eğilim üzerine yapılan tartışma solda olmanın anlamı üzerine dünya çapında var olan kafa karışıklığını yansıtmaktadır. Bu kafa karışıklığı dünyadaki politik fikirlerin tüm tarafları arasında mevcuttur. Bununla ilgili çeşitli açıklamalar getirilmiştir. En

---

[108] Utku Kızılok, "Latin Amerika'da 'Kurtarıcılar' ve Caudillolar/ 3", A.g.e., s.33-34.

[109] Vahid Abdulmecid, "Latin Amerika, Demokratik Solla Milliyetçi Sol Arasında", İttihad, 22 Haziran 2006.

[110] Gündüz Vassaf, "Anti-Emperyalizm Şarlatanlığı", Radikal, 24 Eylül 2006, s.23.

[111] Cüneyt Göksu, "Latin Amerika Üzerine Bir Değerlendirme", Cuneyt.Goksu@vizyon.biz, 7 Şubat 2006.

açık sebep farklı insanların sola gidişatın ölçütü olarak farklı şeyleri kabul etmesidir. İkincisi, bu gibi politik eğilimlerin hiçbirinin mükemmel bir doğrusallıkta olmayışıdır. Her zaman iniş çıkışlar gösterirler fakat bu genel bir eğilim olmadığı anlamına gelmez. Üçüncü sebep, politikacıların farklı dinleyicilere farklı dillerde hitap etmede sahip oldukları kötü şöhrettir; fakat bu, ayırt edici noktaları anlayamayacağız demek değildir.

Ölçütler arasından ayırt etmemiz gereken ilk şey; söz konusu yönetimin jeopolitik sorunlardaki duruşu üzerine mi yoksa iç politikası üzerine mi konuştuğumuzdur. Kuşkusuz bu ikisi birbirine bağlıdır. Fakat bununla birlikte yönetimler her zaman tutarlı değildirler. Latin Amerika için ana jeopolitik sorun Birleşik Devletlere karşı tutum ve onunla ilişkilerdir. Bu konuda Latin Amerikalı devletlerin çok büyük bir çoğunluğunun 2000'den beri hatırı sayılır bir mesafe aldığı neredeyse kesindir. İnanmayan ABD Dışişleri Bakanlığı'na sorabilir. Onlar, ABD'nin sesinin artık, bir zamanlar olduğu gibi itibar ve korkuyla dinlenmediğinin kesinlikle farkındalar. Burada kastedilen Chávez'in sert söylemlerinden fazlasıdır. Bunu Ekvator'daki mevcut hükümetin hayli merkezci görüşlerinde ve tutarsız faaliyetlerinde bile görebilmekteyiz. Sağcı adayların Kolombiya haricinde seçim kazanamadıkları açık bir gerçektir. Henüz on yıl öncesine kadar böyle bir şey yoktu.

Bakılması gereken ikinci şey muhtelif yönetimlerin Dünya Ticaret Örgütü (WTO), Uluslararası Para Fonu (IMF) ve Birleşik Devletlerin serbest ticaret için sunduğu çoklu öneriler karşısındaki duruşudur. Eğer WTO hâlihazırdaki müzakerelerde felce uğratılmaktaysa, IMF on yıl öncekinden çok daha az önemliyse ve Birleşik Devletler Amerikalar Arası Serbest Ticaret Bölgesi (FTAA) planında gelişme sağlayamıyorsa bu büyük oranda Latin Amerika'daki çeşitli 'merkez-sol' hükümetlerden dolayıdır. Bunu yapan sadece Küba değil, Brezilya ve Arjantin'dir de. Peru'da bile, (açıkça Chávez tarafından kabul edilen) Ollanta Humala'yı mağlup eden, son derece merkezci taze başkan Alan Garcia, zafer sonrası ilk bildirisinde Peru'nun bir önceki hükümetinin Birleşik Devletler ile müzakere etmekte olduğu ikili serbest ticaret antlaşmasının her maddesini eleştirel olarak gözden geçireceğini söyledi.

Latin Amerika'nın yeni döneminin çeşitli sol yönetimlerini eleştirenler bunların jeopolitik tutumlarından çok, ülke içinde yaptıkların üzerinde durmaktadırlar. Belli bazı kritik 'iç' meseleler vardır. Bunlardan ilki yerli nüfusun haklarıdır. Bu, iki asırdan fazladır Latin Amerikalı ülkelerin siyasal bir sorunudur. Fakat günümüzde bunların haklarına dair bir kırılma noktası oluşmaya başlamıştır. Bu büyük bir oranda, bu toplulukların artan farkındalığının ve politik mobilizasyonunun sonucudur.

Kuşkusuz bu, ülkeden ülkeye değişir ve yerli nüfusun gücü halen kısmen demografik gücüne bağlıdır. Yine de olanlar dikkate değerdir. Birçok ülkede yerli kökenli başkan adayları seçilmiştir. Yerlilerin mobilizasyonu, bizzat bu kökenden gelen Morales'in Bolivya'da seçilmesinde önemli bir faktördür. Yine bu mobilizasyon Ekvador'un da geleneksel sağ politik duruşunu devam ettirmesini zorlaştırmıştır. Bugün Zapatista isyanı tarafından temelden değiştirilen durum kapsamında yaşayan ve işleyen aşikâr Meksika örneğinden de söz etmeden geçemeyiz. Şili gibi yerli nüfusun daha az olduğu bir ülkede bile bunların mücadelesi şimdi hükümetin uğraşması gereken büyük bir sorun hâline gelmiştir.

İkinci sorun çoğu kez birincisiyle sıkı bir bağlaşıklık içinde olan toprak reformudur. Sola yöneliş kavramına soldan gelen eleştiriler burada muhtemelen en güçlü hâlini alır. Bu durum, Partido de los Trabajadores (PT -Brezilya İşçi Partisi)'nin bazı ciddi reformları başaracağına dair sözünden dönmesinde geçerlidir. Dolayısıyla en önemli destekçisi Movimento dos Sin Tierras (MST-Topraksızlar Hareketi) PT'den her geçen gün daha da uzaklaşmıştır. Diğer yandan, yeni Bolivya hükümeti toprak reformunu geliştireceklerini henüz bildirmiştir. Eğer gerçekleştirirse bu diğer ülkelerdeki benzer hareketler için büyük bir itici güç olacaktır.

İç meselelerin üçüncüsü doğal kaynakların (sadece madencilik ve enerji değil aynı zamanda suyun) kontrolüdür. Bu her zaman büsbütün ulusallaştırma demek değildir, fakat önemli ölçüde devlet kontrolü ve yaratılan gelirin önemli bir miktarına ulus için el konulması anlamındadır. Burada da ufak ufak, her ne kadar çoğu kez yavaş da olsa bir hareket vardır. Birilerinin, korumacılık çağrılarını, sadece, çokuluslu ların bugün artık iyi geçinmek zorunda olduklarını bildikleri bir gerçeklik şeklinde okumaya ihtiyacı vardır. Geçen yıllarda kolayca kendi dostlarına hükümet darbeleri düzenlettirebiliyorlarken Venezüella'nın gösterdiği üzere bu oldukça zorlaşmıştır.

Dördüncü iç mesele yönetimlerin önemli ek kaynakları her düzeyde eğitime ve sağlıkla alanlarına ne ölçüde dağıttığıdır. Burada da, her ne kadar hükümetin kaynak yetersizliği -diğer alanlardaki önlemlerle giderilebilir- sebeplerden biri olsa da toprak reformunda olduğu gibi, sonuç şimdiye kadar sınırlıdır. Bu hesapta peşin hükümlü olmamalıyız.

Sonuncusu, ordunun ulusal karar alma süreçlerine direkt müdahalesinin ne kadar kısıtlandığı sorusudur. Latin Amerika, kısa zaman önce Birleşik Devletler tarafından desteklenen darbelerin, işkencede uzmanlaşmış askeri yönetimlerin yaşandığı çağdan bugün gerçekten çok farklıdır. Orduların kışlalarına dönünce kendileri için düzenlediği aflar yavaşça ve dikkatlice ama şimdiye kadar gerçekten başarılı şekilde feshedildi.

Öyleyse genel olarak durum nedir? Latin Amerika kuşkusuz daha öncekine göre sola gitmiş durumda. Bunun önümüzdeki on yılda sürüp sürmeyeceği, büyüyüp büyümeyeceği, hem dünya'nın evrimleşen jeopolitik tablosunun hem de Latin Amerika'daki sol sosyal hareketlerin ne derece bağlılığını koruyup berrak programlar yürüteceğinin belirleyicisidir".[112]

6) 'KISA SONUÇ'

"Köylünün elinde toprak
işçinin elinde ekmek
iktidar onların demek."[113]
"sende çıkar göğsünün kafesinden yüreğini
şu güneşten düşen ateşe at
yüreğini yüreklerimizin yanına kat."[114]

İçinden geçtiğimiz dönem, emperyalist-kapitalist sistemin yeni bir ekonomik kriz evresine girdiğini gösteren verilerle doludur.

Öyle ki, burjuva iktisatçıları bile, kapitalist sistemin 1929'daki büyük bunalımdan beri görülen en derin resesyona girdiğini söylüyorlar. Ekonomik kriz derinleştikçe, bu durum kaçınılmaz olarak sınıf mücadelelerini ve siyasal istikrarsızlığı körüklüyor. Bir yandan egemen sınıfların daha da gericileşmesine yol açarken, diğer taraftan da yoksul emekçi ve işçi kesimlerinin gittikçe artan oranda toplumsal muhalefete katılmasına yol açıyor.

Bugünlerde Latin Amerika'da yaşanan süreç, kapitalizmin kriziyle örtüşmesinden ötürü çok önemlidir.

Latin Amerika'da kitleler neo-liberalizmin kâbusuyla sarsılıyorken; sonuçta da toplumsal kutuplaşma ve eşitsizlik artıyor, sınıf mücadeleleri ve toplumsal alt üst oluşlar kızışıyor. Peru'da, Bolivya'da, Arjantin'de, Ekvator'da, Venezüella'da, Kolombiya'da, Meksika'da, Brezilya'da yaşananlar bu durumun sonucudurlar.

Ve bu durum tüm insan(lık) için tarihi bir fırsattır...

Latin Amerika'nın önemi de buradan ve bundan kaynaklanmaktadır...

---

[112] I. Wallerstein, "Latin Amerika Sola Nasıl Yöneldi?", Ülkede Özgür Gündem, 2 Temmuz 2006, s.14.
[113] Yesenin.
[114] Nâzım Hikmet.

KARŞILAŞTIRMALI AMERİKA-AVRUPA KRONOLOJİSİ*

15000	Kıtaya yerleşimlerin başlaması	
10-12000	Dördüncü (Wisconsin) buzulun geri çekilmeye başlaması. Ekolojik sistemlerin değişmesi, kıtanın Asya'dan kopması.	
İÖ 4500	Orta Amerika havzası: Mısır kültürünün başlaması.	Günümüz İspanya ve Portekiz'inin Atlantik kıyılarında ilk megalitlerin (dolmen) görülmesi. Tuna vadisi: Avrupa'da buğday kültürünün başlangıcı.
İÖ 4000	And havzası: Alpaga, lama ve kobayların evcilleştirilmesi.	Buğday kültürünün Fransa bölgesine yayılması. Keramik ve hayvancılık izleri.
İÖ 3500	And havzası: İlk tarım faaliyetleri.	Mezopotamya: Sümer ve Semit göçleri. Uruk tapınağı rahiplerinin ilkyazı biçimini icatları.
İÖ 1200-900	Orta Amerika havzası: İlk tören merkezlerinin Olmekler tarafından inşa edilmesi (San Lorenzo-La Venta).	Mısır: III. Ramses. Filistin: İsrail kralı Davud. Yunanistan: 22 harfli Fenike alfabesinin kullanımı.
İÖ 800'e doğru	And havzası: Chavin uygarlığı: kentsel örgütleniş, anıtsal yapılar, yontma taş kullanımı, dinsel mimarî, ince keramik, stilize jaguar figürleri, estetik üretim merkezi.	
İÖ 753		Roma takvimi I. yılı, Romulus'un Roma'yı kurduğu yıl.
İÖ 73		Spartaküs Roma'da köle isyanlarını yönetti.
İÖ 37		Filistin: Romalıların müttefiki Herod kral oldu.
İÖ 36	Orta Amerika havzası: Chiapas'da ilkyazı biçimi.	
400-700	Teotihuacán'ın gelişim dönemi: kent uygarlığı, anıtsal yapılar, kutsal aristokrasi, tarımsal tanrılar.	
410		Vizigotların Roma'yı ele geçirişi. Roma İmparatorluğu'nun çöküşünden Hıristiyanlar sorumlu tutuldu.

* Jaime Massardo, Alberto Suárez-Rojas, *Civilisations Latino-Américaine, Notes de cours*, Ellipses, Paris, 2000: s.153-171, Türkçesi: Sibel Özbudun.

413		Aziz Augustinus'un Tanrı Kenti'ni yazması.
610		Muhammed Peygamber'in Mekke'de yeni dini ilan edişi.
700'e doğru	Klasik Maya kent-devletleri dönemi: Tikal, Copán, Palneque, Bonampak, Piedras Negras.	
717		Tarık bin Ziyad Saragossa'yı ele geçirdi. Araplar İber yarımadasını ele geçirdi, bölge Şam halifelerinin yönetimine girdi.
800		Charlemagne Batı İmparatoru ilan edildi.
801		Charlemagne'ın oğlu Louis Barselona'yı geri aldı.
813		Compostelle'li Aziz Jacques'in ilk hac gezileri.
856	Tula'nın kuruluşu	Vikingler Normandiya ve Ile de France'ı yağmaladı.
986	Vikinglerin Grönland'a çıkışı	
987	Uxmal'in kuruluşu.	
999	Toltek prensi Tula'lı Ce Acatl Topiltzin'in hükümdarlığının sonu (Tüylü Yılan Quetzalcoatl'ın mitik yolculuğuna başlaması)	
1000-15	Vikinglerin Yeni Topraklar'a ve Labrador yarımadasına yerleşmesi	Batıda büyük kıtlık
1000-1100	And havzası: Chimu uygarlığının yayılması. Başkent: Chanchán	
1096-1099		Birinci Haçlı Seferi
1168	Orta Amerika havzası: Tula'nın düşüşü: Aztek göçlerinin başlaması	
1194	Chichen Itza'nın alınması: Mayapán hâkimiyetini Yucatan'da dayattı.	Maimonides: Şaşkınlar Rehberi. Arslan Yürekli Richard Norman beylerini yeniden kendisine bağladı.
1200 dolayları	And havzası: İnka Devletinin başlangıcı	
1258		Aquinalı Thomas, Summa contra gentiles
1299	Orta Amerika havzası: Azteklerin Meksika vadisine ulaşması.	
1321		Dante Alighieri, İlahi Komedi, son versiyonu. Ochham'lı William, Summa totius logicae.

1370	Tenochtitlán'ın kuruluşu	V. Charles Paris'te Bastille'i inşa etti.
1402	Texcoco'nun müstakbel hâkimi Nezahualcoyotl'un doğumu	Kanarya adalarının İspanyollar tarafından işgalinin başlangıcı
1418		Portekizlilerin Madere'yi işgali
1428	Orta Amerika havzası: Itzacoatl'in 1440'a dek süren hükümdarlığı; Azteklerin yükselişe geçmesi. Üçlü İttifak'ın (Meksika'da Tenochtitlán, Texcoco ve Tlacopan) kuruluşu.	
1430		Portekizlilerin Azor takımadalarına yerleşmesi
1440	And havzası: İknaların büyük yapılarının bir kısmı ve daha önceki uygarlıklara ait kimi yapılar büyük bir depremle yıkıldı. Pachacutec Inca, büyük yapılar politikası, İnka hegemonyasının yayılışı.	Strasburg. Gutenberg'in matbaa makinesini icat edişi.
1441	Chichèn Itzá Mayalarının Mayapán'a karşı ayaklanması; son kriz ve Maya uygarlığının çöküşe geçmesi.	
1445	And havzası: Pachacutec-Inca önderliğinde İnka askerî fetihlerinin başlaması.	
1455		Romanus Pontifex Fermanı'yla keşfedilen ve keşfedilecek topraklar Portekiz'e ihdas edildi.
1469		Castillalı I. İsabel ile Aragonlu II. Ferdinand'ın evliliği. İber yarımadasındaki iki Katolik krallığın birleşmesi.
1483		İspanya'nın 'Büyük Enkizitör'ü Torquemada'nın faaliyete geçmesi.
1486		Pico della Mirandolla: Orazione sulla dignità dell'uomo.
1487		Bartolomeu Dias Ümit Burnu'na ulaştı.
1492	Christophe Colomb Guanahani'ye ulaşıp Büyük Antiller'in bazı kıyılarını keşfetti.	Katolik kralların Granada'yı fethedişi. Yahudilerin İspanyol Katolik krallıklarından kovulması. Capitulaciones de Santa Fe: Colomb'a Hint Adalarına[1] gitme izni. A. Nebrija: İlk Kastilya grameri.

[1] Christoph Colomb, bilindiği üzere yolculuğa Asya'nın doğusuna ulaşmak üzere çıkmıştır. Karaya ayak bastığındaysa, ulaştığı yerin 'Hindistan' olduğunu düşünüyordu. Bulunanın yeni bir kıta olduğunu saptayan, Amerigo Vespucci olacaktır. Ancak idarî işlemlerde yeni kıta uzun süre 'Hint Adaları' olarak geçecektir. (ç.n.)

1493	Colomb'un ikinci yolculuğu, Jamaika ve Küçük Antiller'in keşfi, Santa Domingo'nun kuruluşu. İnka İmparatorluğu'nda: Huayna-Capac yönetimi.	Papa VI. Alexander (Borgia)'nın Inter Caetera Fermanı dünyayı Portekiz ve İspanya Katolik krallıkları arasında paylaştırdı.
1494		Tordesillas Antlaşması VI. Alexander fermanını değişikliğe uğrattı.
1495		Portekiz. I (Büyük) Manuel I. Juan'ın yerine tahta geçti.
1497		Vasco de Gama Ümit Burnu'nu döndü. Leonardo de Vinci'nin Ultima cena'sı (Son Akşam Yemeği)
1498	Colombe'un üçüncü yolculuğu. Santa Domingo kolonlarında ayaklanma. Colomb tutsak düştü, İspanya'ya geri gönderildi (1500). Venedikli Giovanni Caboto, İngiltere kralı VII. Henry adına Yeni Topraklar'ı ve St. Laurent Körfezi'ni ele geçirdi	
1499	Venezüella, Honduras ve Brezilya kıyılarının İspanyollar tarafından keşfi	
1500	Alvarez Cabral Portekiz tahtı adına Brezilya'yı ele geçirdi.	
1501	Amerigo Vespucci Amazon'un ağzını keşfedip Patagonya'ya dek gitti.	
1502	Colomb'un dördüncü yolculuğu. İlk Afrikalı kölelerin kıtaya getirilmesi. Aztek Konfederasyonu'nun başına II. Moctezuma'nın geçişi.	Kastilya'da kalan Müslümanların zorla vaftiz edilmesi.
1503	Panama kıyılarının tanınması. Hispaniola. Encomienda rejiminin tesisi.	Sevil'de İspanya'nın Yeni Dünya ile ticaretinin tekelini elinde tutan Casa de contratación'un kurulması.
1504		Amerigo Vespucci'nin Mondus Novus'unun yayınlanması. İlk kez keşfedilenin yeni bir kıta olduğunun bilincine varılması.
1507		Martin Waldseemüller, Cosmographiae introducto... insuper Quator Americi Vespucii navigaciones (Yeni kıtaya 'Amerika' adının verilmesinin önerilmesi).
1508		Universalis ecclesiae fermanı: Roma'nın İspanya kralına Hint Adaları'ndaki Katolik Kilise Patronato Real'liğini vermesi.

1509	Juan Ponce de León'un Porto Riko'ya, Diego de Nicuesa'nın Kolombiya'ya ulaşması.	Desiderius Erasmus: Deliliğe Övgü
1510	Küba'nın sömürgeleştirilmesinin başlangıcı	
1511	Antonio de Montesinos'un yerlilerin sömürüsüne karşı Santo Domingo Vaazı	
1512	Burgos Yasaları. Bartolomeus de las Casas'ın Küba'ya atanması.	Navarre'ın Kastilya tarafından fethi.
1513	Juan Ponce de Léon Florida'ya ulaştı. Vasco Nuñez de Balboa Güneybatı Denizi'ni (Pasifik Okyanusu) keşfetti.	Niccolo Machiavelli, Prens.
1516	Diaz de Solis'in Rio de Plata'nın ağzını keşfi	İspanya Kralı I. Carlos'un tahta geçişi.
1517		Thomas More, Ütopya. Martin Luther, Endülijanslara karşı 95 Tez.
1518	Juan de Grijalva Meksika kıyısını kat etti	
1519	Hernán Cortés Meksika'ya ayakbastı.	Kral I. Carlos İmparator V. Carlos ünvanını aldı. Fernão de Magalhaes'in komutasında ilk dünya turunun başlangıcı. Yolculuğu 1522'de Joan Sebastian El Cano tamamladı.
1520	Hernán Cortés'in Aztek İmparatorluğu'nu fethi. İmparator Moctezuma'nın esir düşmesi, Tenochtitlan'ın ele geçirilip yıkılması, Cuauhtémoc'in yakalanışı (1521). Magalhães kendi adını taşıyan boğazı geçti.	
1521		Martin Luther'in aforoz edilmesi.
1523	'Yeni İspanya' valisi ve 'markiz' ilan edilen H. Cortés encomienda sistemini kurdu.	
1524	Hint Adaları Kraliyet Konseyi'nin göreve başlaması.	Almanya'da köylü savaşları. Thomas Münzer'in İsyanın ruhu üzerine Saksonya Prenslerine Vaaz'ı. Erasmus'un Özgür İrade Üzerine'si.
1526	Francisco Pizarro, Diego de Almagro ve Hernando de Luque'un 'Birú' krallığını keşfe çıkması.	Ignacio de Loyola, Tinsel Temrinler.
1527	Meksika Audencia'sının kuruluşu. Pizarro İnka İmparatorluğu'nun kuzeyindeki Tumbez kentine ulaştı.	

1528	And havzası: Inca Huascar ile üvey kardeşi Atahuallpa arasında 1532'ye dek süren taht kavgaları.	
1529	Alman bankerleri, Welzer'ler V. Carlos'dan Venezüella'nın fethi iznini aldı.	
1531	Pizarro kardeşlerin İnka İmparatorluğu'nun fethine başlaması. Inca Atahuallpa'nın Cajamarca'da yakalanıp idam edilmesi; başkent Cuzco'nun düşüşü. Orta Amerika. Mérida Piskoposu Diego de Landa kadîm Maya uygarlıklarına tanıklık eden el yazmaları ve kodekslerin tahrip edilmesini emretti.	
1532		Rabelais, Gargantua.
1534		Ignace de Loyola'nın Cizvit tarikatını kurması. M. Luther'in İncil'i Almanca'ya çevirmesi. Rabelais, Pantagruel.
1535	Lima'nın kuruluşu. Yeni İspanya Viskrallığı'nın kuruluşu	
1536	Pedro de Mendoza'nın Santa Maria del Buen Aire'yi (sonradan Buenos Aires) kurması. Almagro Peru'ya dönerek Pizarrolarla karşıya geldi. II. Manco-Capac'ın ayaklanması ve Cuzco kuşatması.	III. Paul Hint Adalarında köleliği lanetleyen Sublimis Deus fermanını yayınladı.
1539	Kadîm Chibcha başkenti Bacata yıkıntıları üzerinde Santa Fe de Bogotá kuruldu.	
1540	Yucatán Mayalarının boyunduruk altına alınması. Pedro de Valdivia Şili'nin fethine başladı. Francisco Pizarro Almagro'yu astırdı.	Vatikan ve Papa II. Paul'un tarikatını onaylaması.
1541	Pedro de Valdivia'nın Santiago de Nueva Extramadura'yı kurması	
1541-43	Francisco de Orellana And sıradağlarını aşarak Amazon boyunca ilerledi.	
1542	Hint Adalarında Burgos Yasaları'nın yerini Yeni Yasalar ilan edildi: köleliğin yasaklanışı ve encomienda sisteminin lağvedilmesi	III. Paul Roma'da Kutsal Mahkeme'yi (Engizisyon) kurdu. Bartolomé de las Casas'ın Brevissima relación de la Destruyción de las Indias'ı.
1543	'İç savaşlar'ın başlaması (1548'e kadar): Conquistadore'ların Peru'da Yeni Yasalara karşı ayaklanması; Peru Viskrallığının kurulması.	Nicolaj Kopernik, De revolutionis orbis terrarum.

1545	Manco-Capac'ın öldürülmesi. Potosi (Yukarı Peru) ve Zacatecas (Meksika)'da gümüş madenlerinin bulunması.	Trente Konsili'nin başlaması (1445-63): Bir Katolik reformu için bir dogmanın tanımlanması. Batı Hint piskoposları devredışı bırakıldı.
1550		Valladolid tartışması: B. las Casas ile Ginés de Sepúlveda'nın fethin meşruiyetini tartışması.
1551	Birinci Lima Konsili. Lima ve Meksika üniversitelerinin kuruluşu.	İspanya: Birinci Indeks, yasaklanan kitaplar listesi.
1552		Las Casas, Historia de las Indias'a başladı (kitap ancak 1875'te yayınlanabildi). López de Gomara, Hispania Victrix, Historia General de las Indias.
1553	Pedro de Valdivia'nın Mapucheler elinde ölmesi.	
1555	Meksika. Birinci Hint Adaları piskoposlar konsili	
1556	Conquista (fetih) ve conquistadore (fatih) sözcükleri sözlüklerden kaldırıldı, yerine 'keşif' ve pobladores (kolon) sözcükleri yerleştirildi.	İspanya. V. Carlos II. Felipe lehine tahttan feragat etti.
1557	Brezilya. São Paolo'nun kuruluşu. Siyah köle isyanları ve 'quilombo'ların kurulmasının başlangıcı. Bernal Díaz del Castillo, Historia veradera de la conquista de Nueva España.	İspanya. Protestanlığın tasfiyesi kampanyasının başlangıcı.
1560	Lope de Aguirre'nin Amazon seferi. Peru: Titu-Cusi kralı Taki Onqoy'un yerli direniş hareketinin başlangıcı.	
1561	Yeni İspanya. Guachichile ve Guamare isyanlarının başlaması.	Hint adaları ticareti için donanmalara ilişkin düzenlemeler ve örgütlenme.
1565	Bernardino de Sahagún, Historia general de las cosas de Nueva España'yı yazmaya başladı.	Hollanda. İspanyol hâkimiyetine karşı ayaklanma.
1567	Caracas kentinin kurulması	
1568	Alonso de Ercilla y Zúñiga. La Araucana (1. Bölüm)	Hollanda ve Belçika. II. Felipe'nin seküler kolu Alba Dükü Protestanlara karşı terör rejimi uyguladı. İspanya Grenada'da Morisk (İspanya'nın yeniden fethi sırasında ülkede kalan Hıristiyanlaştırılmış Araplar) ayaklanmasının bastırılması. El Greco, Entierro del conde de Orgaz.

1570	Kutsal Mahkeme (Engizisyon)'nin Lima ve Meksika'da kuruluşu.	Brezilya şekeri Avrupa piyasasında Madère adaları ürününün yerini aldı.
1572	Vilcabamba İnka krallığının fethi, I. Tupac-Amaru'nun yakalanıp vaftiz edildikten sonra katledilişi.	Paris'te Saint Barthélemy katliamı.
1575	Yeni İspanya. Chichimeque isyanlarının başlaması	
1580	Buenos Aires yeniden kuruldu.	Portekiz'in işgali. Portekiz ve İspanya tahtlarının birleşmesi. Michel de Montaigne Denemeler'i yazmaya başladı.
1583	Yeni İspanya. Zuaque ve Ocoronilerin isyanı.	
1587	Yeni İspanya. Telmeque yerlilerinin ayaklanması.	
1597	Yeni İspanya. Huichole ve Zacateque yerlilerinin isyanı	
1598		II. Philippe'in yenilmez unvanlı donanmasının İngiltere çıkartması girişimi sırasında başarısızlığa uğraması.
1602		IV. Henry Nantes Fermanı'nı yayınladı: din savaşlarına ara verildi. Habsburglu III. Felipe İspanya kralı oldu. Hollanda Doğu Hint Adaları Şti.nin kuruluşu. Tommaso Campanella: La Città del Sole (Güneş Ülkesi)
1604	Paraguay'da Cizvit bölgesinin kuruluşu	
1605		Miguel de Cervantes. Don Quijote de la Mancha, 1. bölüm. William Shakespeare, Macbeth.
1609		III. Philippe'in Moriskleri İspanya'dan sürmesi. Johannes Kepler, Astronomia Nova.
1610	Paraguay. Guaranilerin Cizvit askerler tarafından temerküzünün (reducciones) başlangıcı. Inca Garcilaso'nun Comentarios Reales'i yazması.	
1615	Guamán Poma de Ayala: Nueva Crónica y buen gobierno.	M. de Cervantes: Don Quijote de la Mancha, II. bölüm.
1618		Otuz Yıl Savaşı'nın başlaması.

1620		Mayflower hacılarının Massachusetts'e ayak basması: Kuzey Amerika kıtasının fethinin başlangıcı. 'Püriten-ler' Plymouth kolonisinde katı teokratik bir devlet kurdular.
1621		Virginia'ya Afrika'dan köle ithalinin başlaması. Hollanda Batı Hint Adaları Şti.nin kurulması.
1624	Brezilya. Hollandalıların ülkenin kuzeydoğusunu (Bahia) işgal etmesi.	Hollandalılar Yeni Amsterdam'ı kurdular.
1625		İspanyolların tüm Avrupa sınırlarında başarı göstermesi, Brenda'nın Hollanda'dan alınması.
1628	Hollandalı korsan Pietr Heyn Küba'nın Matanzas limanında İspanyol donanmasını ele geçirdi.	
1630	Brezilya. Pernambouc'un Hollandalıların eline geçmesi; resif 'tropikal bir Amsterdam'a dönüştürüldü.	
1633		Galileo Galilei davası.
1637		René Descartes: Metod Üzerine Söylev.
1640		Portekiz'in bağımsızlığı. İngiltere'de kısa bir parlamenter dönem, İngiliz Devrimi'nin başlangıcı.
1651		Thomas Hobbes, Léviathan.
1654	Hollandalıların Brezilya'dan kovulması.	
1655	İngilizler İspanyolları kovarak Jamaika'ya yerleşti.	
1656		Blaise Pascal, Les Provinciales.
1659		IV. Felipe Pireneler Barışı'nı imzaladı: Avrupa'da İspanyol hegemonyasının sonu. İlk gazete Leipziger Zeitung'un yayınlanması.
1664		İngilizlerin Hollandalıları Yeni Amsterdam'dan kovması, kent New York adını aldı.
1665	Meksika. Gaceta de Mexico'nun (gazete) yayına başlaması.	
1666		Isaac Newton: ışığın bileşimi üzerine deneyler.
1670		Baruch Spinoza, Tractatus theologico-politicus. Molière, Kibarlık Budalası. B. Spinoza, Etik.

1678		Nimègue Anlaşmaları: İspanyol monarşisi Franche-Comté'yi yitirdi.
1680		II. Carlos'un Recopilación de las leyes de los reinos Indias'ı ilan edişi: Amerika hukuk sisteminin kodifikasyonu.
1690		John Locke: Sivil Hükümet Üzerine Risale.
1697		İspanya Hispaniola'nın (sonradan Haiti) bir kısmını Fransa'ya bırakan Ryswick Antlaşması'nı imzaladı.
1699	Brezilya Minas Gerais'te altın madenlerinin bulunması.	
1700	Gaceta de Lima'nın (gazete) yayınlanmaya başlaması.	
1713		Utrecht Antlaşması: İspanya tahtı Hollanda, İtalya ve Cebelitarık'ı kaybetti; V. Felipe İngilizlere, başta köle ticareti (el Asiento) olmak üzere, ticarî ayrıcalıklar tanıdı.
1714		Wilhelm G. Leibniz, Monadolagie.
1717		Batı Hint Adalarıyla ticaret merkezinin Sevil'den Cadix'e aktarılması.
1725	Brezilya. Minas Gerais kuzeyinde elmas yataklarının bulunması.	Giambattista Vico: Giambattista Vico: Principii di una scienza nuova.
1735	Ekvator'da enlem ölçümü almak üzere Fransız-İspanyol ortak bilimsel araştırma seferi.	
1739	Yeni Grenada Viskrallığının kuruluşu (Kolombiya, Venezüella ve Panama bölgeleri).	
1748		Montesquieu, Yasaların Ruhu.
1751		Kolektif Ansiklopedi'nin yazımına başlanması.
1755		Jean-Jacques Rousseau, İnsanlar Arasındaki Eşitsizliğin Kökenleri Üzerine bir Söylev
1760		Denis Diderot, Le Neveu de Rameau.
1762	İngiltere'nin Havana'yı işgali.	Rousseau, Tolumsal Sözleşme.
1763		Paris Antlaşması: Birinci Fransız sömürge imparatorluğunun çöküşü; Karada, Ohio ve Mississippi'nin sol yakasının İngiltere, Louisiana'nın ise İspanya'nın eline geçmesi.

1765	Yeni Grenada. Quito'da creole'lerin vergilerin arttırılmasına karşı ayaklanması.	
1767	Cizvitlerin İspanyol kolonlarından kovulması; Paraguay'da temerküz deneyiminin sonu.	Cizvitlerin İspanya, Napoli Krallığı, Parma ve Piacenza'dan kovulması.
1774		Britanya'nın '13 Sömürge'sinin bağımsızlık savaşının başlaması. J.W. Goethe: Werther.
1776	Río de Plata Viskrallığı'nın kurulması: Arjantin ve Paraguay Peru Viskrallığı'ndan ayrıldı.	Thomas Jefferson: 13 Sömürgenin Bağımsızlık Bildirgesi. Adam Smith, Doğa ve Ulusların Zenginliği Üzerine Araştırma.
1779		İspanya eski İngiliz sömürgelerinin bağımsızlığını tanıyarak Büyük Britanya'ya savaş ilan etti.
1780	Peru. José Gabriel Condorcanqui (II. Tupac Amaru) önderliğinde yerli başkaldırısının başlaması.	Emmanuel Kant, Salt Aklın Eleştirisi.
1783		Britanya sömürgelerinin bağımsızlık savaşını sona erdiren Versailles Antlaşması. İngiltere konfederelerin bağımsızlığını tanıdı; İspanya Florida'yı yeniden ele geçirdi; Fransa Senegal'i yeniden ele geçirerek Afrika'daki toprakları üzerindeki egemenliğini teyit etti.
1789		Fransa Devrimi'nin başlangıcı. Versailles: Tiers Etat'nın Ulusal Meclis'i ilan edişi, Bastille'in alınması. İnsan ve Yurttaş Hakları Bildirgesi. Kilise mülklerinin devletleştirilmesi, feodal hukukun ilgası.
1791	Santo Domingo. Kölelerin ayaklanması.	Emmanuel Kant, Yargı Yetisinin Eleştirisi.
1793		W. Amadeus Mozart, Sihirli Flüt.
1796		Fransa. Konvansiyon 16. Louis'yi idama mahkûm etti. Napolyon'un İtalya ve Avusturya'ya karşı ilk muzaffer seferleri.
1799	Santo Domingo. Toussaint Louverture iktidarı ele geçirdi.	Thomas R. Malthus, Nüfus İlkesi Üzerine Deneme.
1803		ABD Louisiana'yı Fransa'dan satın aldı.
1804	Haiti. Bağımsızlık ilanı; İlk Amerika cumhuriyeti; köleliğin ilgası.	

1805		Trafalgar Muharebesi; İspanyol donanmasının yok edilişi, sömürgelerle ilişkilerinin kesilmesi ve ticarî mübadeleler üzerindeki denetimini yitirmesi. Ludwig van Beethoven, 3.enfoni.
1806	Rio de la Plata. İngilizlerin Buenos Aires'e çıkarma girişimi. Venezüella. Francisco de Miranda'nın Caracas'taki başarısız ayaklanma girişimi.	Napoléon 'kıtasal ambargo' ilan etti.
1807		Napoléon'un Portekiz'i istilası; prens (müstakbel VI. Jean) ve sarayının Brezilya'ya kaçması. Calabre. Karbonari'nin doğuşu. Hegel, Tinin Görüngübilimi.
1808	Brezilya. Portekiz kraliyet ailesi Bragance'ların Rio de Janeiro'ya ulaşması: İngiliz ürünlerine serbest ticaret uygulaması. Venezüella. Yeni İspanya. İspanyolların viskrala karşı darbesi.	'Bayonne Görüşmesi', IV. Carlos'un oğlu VII. Fernando lehine tahttan feragat etmesi; Joseph Bonaparte'ın İspanya kralı oluşu. 'Bağımsızlık Savaşı', Fransız işgaline karşı halk ayaklanması. Goethe, Faust, 1. bölüm.
1810	Buenos Aires, Santiago, Bogota, Caracas'da Creole yönetimlerin oluşması. Meksika. Rahip Miguel Hidalgo'nun 'Grito de Dolores'i (Bağımsızlık İlanı).	Francisco de Goya, Los desastres de la guerra (Savaşın Felaketleri).
1811	Venezüella. Francisco de Miranda ve Simón Bolivar'ın Bağımsızlık İlanı. Meksika. Hidalgo kurşuna dizildi. José Maria Morelos'un yükselişi.	
1812		İspanya. Cadix Divanı'nın liberal bir Anayasa ilan edişi.
1813	Simón Bolivar'ın ilk seferi. Caracas'ın geri alınması.	
1814	İspanyol keşif kolu Venezüella'yı ve Yeni Grenada'yı geri aldı. İspanyol'un yeniden hâkimiyet tesisi.	Napoléon'un tahttan çekilmesi, Fransa'da birinci Restorasyon: 18. Louis'nin Paris'e dönmesi. ABD'nin Creek yerlileriyle savaşı.
1815		VII. Ferdinand'ın restorasyonu, mutlakıyet dönemi. Viyana Kongresi: müttefikler Napolyon'u yasadışı ilan etti; Waterloo Savaşı. Devrimci ve ulusalcı hareketlere karşı Kutsal İttifak Paktı.
1816	Arjantin. Tucumán Kongresi. Bağımsızlık İlanı.	

1817		David Ricardo, Ekonomi Politiğin İlkeleri.
1818	Şili. José de San Martín ve Bernardo O'Higgins yönetimindeki Kurtuluş Ordusu'nun zaferlerinin ardından bağımsızlığına kavuştu.	
1819	Yeni Grenada. Bolivar'ın Boyacá zaferi; Büyük Kolombiya Cumhuriyeti Yüce Yöneticisi unvanını aldı.	ABD Florida'yı İspanya'dan satın aldı.
1820		İspanya ve Portekiz'de liberal devrimler.
1821	Bolivar'ın Carabobo zaferi: Venezüella'nın kesin kurtuluşu. Peru. José de San Martín Lima'da; Peru'nun bağımsızlığı. Meksika. Iguala Planı (Programı) ('Bağımsızlık, Birlik ve Din'). General Augustín Iturbide'nin imparatorluğunun başlangıcı.	
1822	Brezilya. Meşrutî İmparator I. Dom Pedro Brezilya'nın bağımsızlığını ilan etti.	Kutsal İttifak. Verona Kongresi mutlakıyet rejimini yeniden kurmak üzere İspanya'ya müdahale kararı aldı.
1823		VII. Fernardo Amerika sömürgelerinde düzeni sağlayabilmek için Kutsal İttifak'tan yardım istedi. ABD. Başkan Monroe'nun kıtaya her türlü Avrupa müdahalesine karşı deklarasyonu.
1824	Yukarı Peru. İspanya Ayacucho Muharebesiyle kıta Amerikası'ndaki tüm sömürgelerini yitirdi. Santo Domingo'nun Haiti tarafından işgali.	İngiltere Amerika kıtasındaki eski İspanya ve Portekiz sömürgelerinin bağımsızlığını tanıdı. Saint-Simon, Catechisme des industriels.
1825	Yukarı Peru creole'leri 'Bolivya Cumhuriyeti'ni ilan etti; başkanlık José de Sucre'ye önerildi. İngiltere-Arjantin ticaret antlaşması.	Auguste Comte Pozitif Felsefe Kursu'na başladı.
1826	Panama Kongresi: Bolivar'ın konfederasyon kurma girişiminde başarısızlığa uğraması.	
1828	Uruguay. 1827'de Brezilya karşısındaki zafer sonucu 'Doğu Şeridi'nin bağımsızlığı.	
1829	Meksika. General Santa Anna İspanya'nın ülkeyi yeniden ele geçirme girişimine son verdi.	Charles Fourier, Le nouveau monde industriel et sociétaire.

1830	Büyük Kolombiya'nın Ekvator, Yeni Granada ve Venezüella olarak parçalanması.	
1831		ABD'nin Black Hawk yerlileriyle savaşı.
1833	Şili. Merkezî devlet ve muhafazakâr anayasa.	
1834	Meksika. Santa Anna diktatörlüğünün ilk dönemi.	
1835	Meksika. Texas kolonlarının ABD'nin teşvikiyle ayaklanması; Meksika eyaletinin ayrılma girişimi. Arjantin. Juan Manuel de Rosas diktatörlüğünün başlangıcı.	ABD'nin Séminol yerlileriyle savaşı. Tocqueville, De la démocratie en Amérique, I. Bölüm.
1837	ABD Texas'ın bağımsızlığını tanıdı. Orta Amerika Konfederasyonu beş cumhuriyet hâlinde parçalandı: Honduras, Guatemala, Salvador, Nikaragua ve Kosta Rika. İngiltere Nikaragua ve Belize'yi işgal etti.	
1839	Yeni Grenada. Liberallerle muhafazakârlar arasındaki, 1842'ye dek sürecek olan iç savaşın başlangıcı	
1840	Brezilya. II. Dom Pedro imparator oldu.	Proudhon, Mülkiyet Nedir?
1845	Texas ABD'ye katıldı. ABD-Meksika savaşının başlangıcı. Domingo F. Sarmiento'nun Facundo'su; 1. versiyon.	İrlanda. Tarım krizi ve açlık. Milyonlarca İrlandalının ABD'ye göçü, devrimci hareketlerin ortaya çıkması.
1846		İngiltere. İngiliz buğdayını koruyan corn laws (darı yasaları)nın lağvedilmesi.
1847-48	ABD-Meksika Savaşı. Guadalupe Hidalgo Antlaşması'yla Meksika topraklarının yarısından oldu: Texas, Kaliforniya, Utah ve Yeni Meksika ABD'ye katıldı.	
1848		ABD. Kaliforniya: (Guadalupe Hidalgo Antlaşması'ndan dokuz gün önce) altın bulunması; Panama kıstağında bir kanal inşaatı (1855'te) ve New York-San Francisco arasında demiryolu yapımı (1869) projesi. Avrupa'da liberal ve sosyalist devrim. Fransa'da başlayan devrim dalgası (genel oy -erkek- ve köleliğin kaldırılması), İtalya, Avusturya, Macaristan, Prusya ve Prag'a yayıldı. Charles Dickens, David Copperfield.

1850	Panama. K. Amerika sermayesiyle iki okyanusu birbirine bağlayacak bir demiryolu inşaatının başlaması (1855'e kadar). Şili. Santiago Arcos ve Francisco Bilbao'nun Sociedad de la Igueldad'ı (Eşitlik Derneği) kurması.	
1851	Şili. Sociedad de la Igueldad'lı işçi ve zanaatkârların ayaklanması.	Auguste Comte. Le Catéchisme positiviste.
1852	Şili. Santiago Arcos cezaevinde Francisco Bilbao'ya Mektup'u kaleme aldı.	
1853	Arjantin. Rosas'ın devrilmesinin ardından liberal Anayasa (Santa Fé Kongresi).	
1854	Meksika. Santa Anne'ya karşı Liberal koalisyon (Ayutla Programı). Benito Juárez hükümeti.	
1856	Meksika. Mülklerin amortismanı yasası (Kilise ve yerli cemaatlere karşı).	
1857	Meksika. Federal ve liberal bir anayasanın ilanı; liberallerle muhafazakârlar arasında 'Üç Yıl Savaşı' ya da reform savaşının başlaması.	Gustave Flaubert ve Charles Baudelaire, Madame Bovary ve Kötülük Çiçekleri nedeniyle yargılanması.
1859		Charles Darwin, Türlerin Kökeni Üzerine
1860	Meksika. Liberallerin zaferi (Calpulaplan): Kilise mülklerine karşı reform yasasının yürürlüğe girmesi. Meksika dış borç ödemelerinin durdurulması.	
1861	Meksika. Müdahale savaşının başlangıcı, Fransız, İspanyol ve İngiliz birliklerinin çekilmesi. Yalnızca 31 bin kişilik bir Fransız keşif kolu ülkede kaldı. Santa Domingo'nun İspanya İmparatorluğu'na yeniden katılışı.	ABD. Kuzey-Güney Savaşı'nın başlaması.
1862		'Latin Amerika' deyişi kıta aydınları arasında yayılmaya başladı; III. Napolyon yönetimi deyime yaygınlık kazandırdı. Londra'da İspanya, İngiltere ve Fransa arasında, İsviçreli bankacıların teşvikiyle Meksika'ya müdahale konusunda anlaşmaya varıldı. Victor Hugo, Sefiller.
1864	Meksika. Habsbourglu Maximilien'in imparatorluğu (III. Napolyon'la Miramar Antlaşması); Benito Juárez yandaşı chinaco gerillalarının savaşı.	Londra. Uluslararası İşçi Derneği'nin kuruluşu. ABD. yerli savaşı, Sand Creek'de yerli katliamı.

1865	Paraguay'ın Üçlü İttifak'a (Arjantin, Brezilya, Uruguay) karşı savaşı.	ABD. Kuzey-Güney Savaşı'nın sonu; General U. Simpson 'Açık Yazgı' doktrinini ilan etti. ABD'nin saldırgan dış politikası. Donanma bölgede müdahale aracı hâline geldi. General Forrest'in ırkçı ve dinsel hareket Ku Klux Klan'ı örgütlemesi.
1866		Alfred Nobel dinamiti icat etti. Fiodor M. Dostoyevski, Suç ve Ceza.
1867	Meksika. Fransız birliklerinin çekilmesi; Maximilien'in yenilgisi ve idamı. Juarez Meksika devlet başkanı oldu.	
1868	Küba. On Yıl (Bağımsızlık) Savaşı'nın başlaması.	İspanya. II. Isabel monarşisine karşı askerî isyan; siyasal istikrarsızlık Cumhuriyet'in ilanının koşullarını hazırladı.
1869		I. Vatikan Konsili
1870	Venezüella. Guzmán-Blanco diktatörlüğünün başlangıcı (1888'e kadar).	
1871	Brezilya. Ventre Yasası. José Martí (İspanya'da sürgünde), El prsidio politico en Cuba.	Paris Komünü. Yenilgiden sonra çok sayıda Komünar Latin Amerika'ya göç etti.
1872		Almanya'da Kulturkampf
1873		Nietzche, Trajedinin Doğuşu. İspanya. I. Cumhuriyet'in ilanı.
1876	Arjantin. İngiltere'ye dondurulmuş et ihracatının başlaması. Ülke güneyindeki yerli cemaatlere karşı askerî seferler. Kolombiya. Liberallerle muhafazakârlar arasında yeni bir savaş döneminin başlaması. Meksika. General Porfirio Díaz önce başkan, ardından diktatör oldu (1911'e dek).	ABD. Yerli ayaklanması. Oturan Boğa önderliğinde Sioux ve Cheyenne'ler Little Big Horn'da Custer'in birliklerini yenilgiye uğrattı.
1879-83	'Pasifik Savaşı'. Bolivya-Peru Konfederasyonu ile Boliya arasında nitrat yataklarını ele geçirmek için yapılan savaş. Muzaffer Şili devleti işletme haklarını bir İngiliz girişimciye verdi.	
1882		ABD. Son yerli savaşı. Yenilgiye uğrayan kabileler 'rezervasyonlar'a yerleştirildi.
1885	Küba. Köleliğin yasaklanması.	Emile Zola, Germinal.
1888	Brezilya. Köleliğin ilgası. Rubén Dario, Azul.	13. Léon: Libertas Praestantissimim: demokratik ilkenin eleştirisi.

1889	Brezilya. II. Pedro'yu tahttan feragate zorlayan askerlerin Cumhuriyet ilanı, Kilise ile Devlet'in ayrılması. Clorinda Matto de Turner, Aves sin nido. İlk yerli romanı (Peru)	ABD. Washington: 1. Panamerika Kongresi. Paris'te Sosyalist Enternasyonal'in kurulması.
1890-1910	São Paolo eyaletinde bir milyon, Buenos Aires'de ise iki milyon kadar Avrupalı göçmen.	
1891	Martí, Versos sencillos.	Vatikan. 13. Léon, Rerum Novarum, kapitalizmin aşırılıklarının eleştirisi.
1894	Arjantin. Juan B. Justo Buenos Aires'de sosyalist La Vanguardia gazetesini çıkarmaya başladı. Peru. Gonzáles Prada, Paginas libres.	
1895	Küba. Halk ayaklanması. Martí çatışmalarda öldü. Máximo Gomez gerilla savaşı başlattı.	ABD. Sınaî üretimi İngiltere'ninkini ikiye katladı.
1897	Brezilya ordusu Canudos kentini yerle bir edip, Antonio Conselheiro yönetimindeki sakinlerini katletti.	
1898	ABD'nin Küba'yı istilası; İspanyol-Amerikan savaşı. Küba Kuzey Amerika boyunduruğuna geçti. Porto Riko ve Guam'ın denizcilerce işgali, Filipinler'in ABD'ye satılması. Guatemala. United Fruit Şirketi'yle bağlantılı Manuel Estrada Cabrera'nın diktatörlüğü.	İspanya. Paris Antlaşması'yla İspanya'nın yenilgisi ve Latin Amerika sömürgeleri üzerindeki denetimini yitirmesi kesinleşti. 98 Kuşağı entelektüel ve ahlâksal bir 'İspanyolluk' reformu çağrısı yaptı. Fransa. Dreyfus olayı. E. Zola, Suçluyorum.
1899	United Fruit Şirketi'nin kurulması	
1900		Sigmund Freud, Rüyaların Yorumu.
1901		Max Planc, Théorie des Quanta. ABD. Theodore Roosevelt Latin Amerika'ya yönelik 'Büyük Sopa' politikasını yürürlüğe koydu.
1903	Platt Düzenlemesi: ABD 'düzeni sağlamak' amacıyla Küba'ya askerî müdahale hakkını teyit etti (Düzenleme Küba Anayasası'nda yer aldı). Kolombiya. Panama'nın ABD baskısıyla ayrılması: Denizciler Fransa'dan satın alınan kanal inşa alanını işgal etti.	ABD. Ford fabrikalarının kurulması, üretimin standartlaştırılıp robotlaştırılması.
1904	ABD boyunduruğu altında Kanal inşaatının başlaması.	ABD. Theodore Roosevelt Monroe doktrinine 'ek'i yayınladı. S. Freud, Gündelik Yaşamın Psikopatolojisi. Max Weber, Protestan Etiği ve Kapitalizmin Ruhu.

1905		Rusya. 1905 Devrimi: işçi grevleri, köylü ayaklanmaları, Saint Petersbourg Sovyeti'nin kurulması. Fransa. Kilise ile Devlet'in ayrılması. Albert Einstein, Sınırlı Görelilik.
1906	Meksika. Özgürlükçü Flores Magón Porfirato'ya karşı ilk manifestoları yayınladı. Küba. ABD'nin yeniden işgali (1919'a kadar).	Georges Sorel, Şiddet Üzerine Düşünceler.
1907	Meksika. Kredi sınırlaması bir iç krize yol açtı, hoşnutsuzluk ve grevler, Cananea ve Rio Blanco'da emekçilerin katledilmesi. Şili. Iquique'de tuzla emekçileri katliamı. İşçi yönetiminin tasfiyesi. Honduras'a ABD askerî müdahalesi	ABD'deki iktisadî kriz bir dünya bunalımına dönüştü. Pablo Picasso, Les demoiselles d'Avignon.
1909	ABD'nin Nikaragua'ya askerî müdahalesi. Peru, Gonzáles Prada, Horas de lucha.	ABD. William H. Taft, Latin Amerika için dolar diplomasisi denilen siyaseti yürürlüğe koydu.
1910	Meksika. Francisco Madero Potosí Planı (Programı)'nı yayınladı; Porfirio Díaz'ın 7. kez seçilmesi. Madero'nun ayaklanması: Meksika Devrimi'nin başlangıcı. José E. Rodó, Ariel.	İspanya. Barcelona'da 'trajik hafta': anarşist ayaklanma ve kanlı bastırılması. Militanlar Latin Amerika'ya sürgün edildi. Güney Afrika Birliği'nin doğuşu.
1911	Meksika. Díaz'ın istifası, Madero'nun seçilmesi. Emiliano Zapata Ayala Planı'nı yayınladı: köylü talepleri için mücadeleye devam çağrısı: Toprak ve özgürlük. General Victoriano Huerta köylü hareketinin bastırılmasını örgütledi. Honduras. Denizcilerin işgalinin başlangıcı (1933'e kadar).	İspanya. Anarko-sendikalizmin çoğunluğu oluşturduğu CNT'nin kuruluşu.
1912	Meksika. E. Zapata ve Pascual Orozco Madero'ya karşı başkaldırdı. Nikaragua. Denizcilerin ilk işgalinin başlaması.	Almanya. Sosyal demokrat parti (SDP) ülkenin birinci siyasal gücü oldu.
1913	Meksika. Madero'nun öldürülmesi; Huerta iktidarı ele geçirdi; Emiliano Zapata, Francisco Villa ve Venustiano Carrenza'nın eşzamanlı ayaklanması, Devrim'in radikalleşmesi. ABD Dominik Cumhuriyeti'ne müdahale etti.	

1914	Meksika. Denizcilerin Veracruz'a çıkarma yapması. Devrimci Aguascalientes Konvansiyonu. Villa ve Zapata'nın muzaffer ordularının Meksika sokaklarında geçit yapmaları. Panama. Kanal'ın açılışı.	Avusturya-Macaristan veliahdı arşidükün bir Sırp milliyetçisi tarafından Saraybosna'da öldürülmesi, 1. Dünya Savaşı'nı tetikledi. Avusturya Sırbistan'a savaş ilan etti, Rusları harekete geçmesi, Almanların buna Rusya ve Fransa'ya savaş ilan ederek tepki vermesi; İngiltere ve Japonya'nın savaşa girmesi.
1915	Meksika. ABD Carranza'yı meşru iktidar olarak tanıdı; Zapata Morelos eyaletinde tarım reformu ilan edip sınırlarını savunmaya başladı. Kuzeyde kendi hükümetini kuran Villa, Carranza'nın generali Alvaro Obregón karşısında yenilgiye uğradı.	İtalya Avusturya-Macaristan'a savaş ilan etti. Almanya'nın müttefiki Türkiye'de Ermeni tehcir ve katliamı. ABD. Ku Klux Klan'ın yeniden örgütlenmesi: Katolikler, göçmenler, Yahudiler ve siyahlar 'Amerikan ulusunun düşmanı'. David W. Griffith, Bir Ulusun Doğuşu. Romain Rolland, Au-dessus de la mêlée.
1916	Arjantin. Radikal Parti seçimleri kazandı: Hipólito Yrigoyen başkan oldu. Dominik Cumhuriyeti. Yeni ABD müdahalesi (Denizciler 1922'ye dek kaldılar). Mariano Azuela, Los de abajo.	Verdun muharebesinin başlaması. İrlanda. Irish Republican Brotherhood'dan milliyetçiler bir kent ayaklanması başlattılar; isyan Britanya ordusu tarafından bastırıldı. Sigmund Freud, Psikanalize Giriş. Henri Barbusse, Ateş. Franz Kafka, Değişim. Tristan Tzara, Jean Arp ve Huelsenvbeck Dada hareketini oluşturdu.
1917	Meksika. Querétaro Anayasası. Carranza Başkan.	Rus Devrimi, emekçi grevleri, Petrograd garnizonu ayaklanması, Çar'ın tahttan çekilmesi. Ekim Devrimi, Sovyetler kongresi. Avrupa'da çok sayıda barış gösterisi; Fransa'da silah fabrikalarında grev. ABD Almanya'ya karşı savaşa girdi.
1918	Córdoba, Arjantin. Öğrenci hareketi genel greve dönüştü, kısa sürede diğer Latin Amerika başkentlerine yayılan Üniversite Reformu hareketinin başlaması. César Vallejo, Los Heraldos negros.	Brest-Litovsk barışı. Kızıl Ordu'nun kuruluşu. Savaşın sonu. Charlie Chaplin'in sinemada başarısı; cazın gelişimi. Tristan Tzara, Dada manifestosu.

1919	Meksika. Zapata'nın Carranza'nın emriyle Chinameca'da (Morelos eyaleti) öldürülmesi. Peru. Augusto Leguia'nın diktatörlüğü (1919-30. 'Oncenio' rejimi). José Carlos Mariátegui'nin Avrupa gezisinin başlangıcı.	Versailles Antlaşması. Savaşın resmen sona ermesi, sınırların yeniden çizilmesi. I. Komünist Enternasyonal Kongresi (Komintern). Macaristan'da Sovyet cumhuriyeti. Berlin'de 'kanlı hafta', Rosa Luxemburg ve Karl Liebknecht'in öldürülmesi. Fritz Lang'ın sinema çalışmalarına başlaması. Ernst Bloch, Ütopyanın Ruhu.
1920	David A. Siqueiros Barcelona'da: Amerika sanatçılarına çağrı (Meksika duvar sanatının estetik ve siyasal programı). Şili. Arturo Alessandri'nin başkan seçilmesi	Milletler Cemiyeti'nin kuruluşu. İtalya. Fabrika işgalleri hareketi. Paris. T. Tzara ve Dadaist hareket, gerçeküstücülük. ABD. 'İçki yasağı'nın başlangıcı. John Dos Passos, Initiation d'un homme.
1922	Meksika. José Vasconcelos eğitim bakanı oldu. Meksika duvar sanatının yükselişi. César Vallejo, Trilce.	İtalya. 40 bin Kara Gömleki'nin Roma'ya yürüyüşü. Benito Mussolini hükümette. Vatikan. 11. Pius'un Papa seçilmesi. James Joyce, Ulysse.
1923	José Carlos Mariátegui'nin Peru'ya dönüşü.	İspanya. Ayaklanma. Miguel Primo de Rivera'nın diktatörlüğü III. Alfonso tarafından onaylandı. Adolf Hitler, Kavgam.
1924	Peru. Victor Raúl Haya de la Torre APRA'yı (Amerika Halkçı Devrimci İttifak) kurdu. Brezilya. Torak kiracılarının ayaklanması, Luiz Carlos Prestes Kolonu'nun uzun yürüyüşe başlaması. Pablo Neruda, Veinte poemas de amor y una canción desesperada.	Çin. Ulusal devrimin başlaması. André Breton, Gerçeküstücülük Manifestosu.
1925	Nikaragua. 1933'e dek sürecek yeni bir ABD işgali, Augusto C. Sandino'nun direnişi.	Le Corbusier, L'Esprit Nouveau, John Dos Passos, Manhattan Transfer.
1926	Meksika. 'Cristero'lar Savaşı': Üç yıl süren dinsel esinli köylü ayaklanmaları.	İtalya: Antonio Gramsci'nin tutuklanması. Martin Heidegger, Sein und Zeit
1928	José Carlos Mariátegui, Siete ensayos de interpretación de la realidad peruana	İlk sesli film, Le chanteur de Jazz. Bertolt Brecht, Üç Kuruşluk Opera.
1929	Meksika. Ulusal Devrimci Parti'nin kuruluşu. Sonradan Kurumsal Devrimci Parti adını aldı. Rómulo Gallegos, Doña Bárbara.	New York borsasının çöküşü, dünya malî krizinin başlangıcı. Antonio Gramsci Hapishane Defterleri'ni yazmaya başladı. 'Viyana Çevresi', Dünyanın Bilimsel Kavrayışı

1930	Genel iktisadî kriz ve vahim siyasal sonuçları: Dominik Cumhuriyeti. General Rafael José Félix Uriburu'nun darbesi. Peru. General Sánchez Cerro'nun APRA'ya karşı ayaklanması. Brezilya. Gétulio Vargas'ın iktidara gelmesi ('Entegrist popülizm'). Miguel A. Asturias, Leyendas de Guatemala.	
1931	Guatemala. Jorge Ubico diktatörlüğü (1944'e kadar). El Salvador. Máximo Martinez'in askerî diktatörlüğü (1944'e kadar). United Fruit şirketi ve büyük toprak sahiplerinin çıkarlarını savunma hamleleri. Nicolás Guillén, Sóngoro Cosongo	İspanya. Solun zaferi, Kral 13. Alfonso'nun sürgüne gönderilmesi, İkinci Cumhuriyet'in doğuşu.
1932	Bolivya ile Paraguay arasında üç yıl sürecek Chaco savaşlarının başlaması. El Salvador. Farabundo Martî'nin başarısız ayaklanma girişimi (30 bin kişinin ölümüyle sonuçlanan bastırma harekâtı). Peru. Trujillo'da APRA'nın ayaklanma girişiminin bastırılması. Şili. Marmaduke Grove'nin 'sosyalist cumhuriyet'i Pablo Neruda, Residencia en la tierra	İspanya. José A. Primo de Rivera aşırı sağcı falanjları örgütledi.
1933	Küba. 'Çavuşlar devrimi': Batista adanın güçlü adamı hâline geldi. Honduras. Tiburcio Carias A.'nın diktatörlüğü: United Fruet Şti.nin çıkarlarının savunusu (1948'e kadar).	Almanya. Hitler Reich'a Şansölye oldu: 'Almanlık ruhuna aykırı' kitapların tahrip edilmesi. Reichstag yangını.
1934	Meksika. General Lázaro Cárdenas döneminin başlangıcı. Jorge Icaza, Huasipungo.	Almanya. Hitler'in Reichsführer oluşu.
1935		ABD. F.D. Roosevelt New Deal'ı ve Latin Amerika ülkeleriyle 'iyi komşuluk' politikalarını başlattı. İspanya. Barselona ve Asturias işçilerinin ayaklanmasının bastırılması. Komintern'in antifaşist 'halk cepheleri' politikasını biçimlendirmesi. Almanya. Yahudi karşıtı kovuşturmaların başlaması.

1936	Nikaragua. César Augusto Sandino'nun öldürülmesi: Somoza klanı diktatörlüğünün başlaması (1979'a kadar)	Fransa ve İspanya'da halk cephelerinin zaferleri. Almanya ve İtalya. Hitler-Mussolini ittifakı. İspanya. General Francisco Franco'nun Cumhuriyet'e karşı ayaklanması: İç Savaş'ın başlaması. Federico Garcia Lorca, Bernarda Alba'nın Evi. Ozan Franco'cu bir muhafız tarafından öldürülecektir. E. Husserl, Avrupa Biliminin Krizi.
1937	Brezilya. Gétulio Vargas Estado Novo'yu (Yeni Devlet) ilan etti. César Vallejo, España, aparta de mí ese cáliz. Pablo Neruda, Con España en el corazón. Şili. Ulusal Falanj'ın kurulması, sonradan Hıristiyan Demokrasi olacak.	İspanya. Guernica kentinin Alman uçaklarınca bombalanması, sivil halka karşı modern savaş, Blitzkrieger denemesi. Pablo Picasso, Guernica. Max Horkheimer, Geleneksel Kuram, Eleştirel Kuram. Antonio Gramsci'nin ölümü.
1938		Almanya. Avusturya'nın ilhakı, Anschluss. Hitler Südetleri elde etti. J.P. Sartre, Bulantı. Benedetto Croce, La storia come pensiero e come azione.
1939	Şili. Pedro Aguirre Cerda'yla Halk Cephesi	Hitler Polonya'yı istila etti, Fransa istilasının başlangıcı: 2. Dünya Savaşının başlaması. İspanya. General Franco'nun zaferi: L. Amerika'ya yoğun İspanyol göçü. Almanya, İtalya ve Japonya. 'Yeni Düzen' pakti. Walter Benjamin, Tarih Felsefesi Tezleri.
1941	Condor sıradağlarında Peru-Ekvator savaşı. Ciro Alegría, El mundo es ancho y ajeno. José Maria Arguedas, Yawar Fiesta.	Nazi ordusu SSCB'ne saldırdı. Japonların Pearl Harbor baskını. ABD Japonya'ya, Hitler Almanyası'na ve faşist İtalya'ya savaş ilan etti.
1942	Rio de Janeiro'da Panamerika Konferansı. Arjantin ve Şili savaşa karşı olduklarını açıkladılar.	SSCB, Stalingrad. İlk Nazi askerî yenilgisi. Albert Camus, Sisyphos Efsanesi
1943	Arjantin. Juan D. Péron, askerî darbeyle birlikte, çalışma bakanı oldu	J.P. Sartre, Varlık ve Hiç.

1944	Guatemala. Ubico'ya karşı liberal subayların desteklediği demokratik devrim.	Müttefiklerin Normandiya çıkartması. Yalta Konferansı (SSCB, ABD, B. Britanya). Washington. Müttefiklerle Çin arasında BM'nin temellerinin atıldığı uluslararası konferans. Bretton Woods Anlaşması: IMF'nin temelleri.
1945	Chapultepec'de Panamerika Konferansı. Guatemala. Juan José Arevalo Devlet Başkanı. Tarım reformu ve çalışma yasası için çalışmalar, 28 darbe girişimi. Arjantin. 'Descamisados' (gömleksizler) gösterileri, General Juan D. Peron'u desteklemek üzere genel grev. Brezilya. G. Vargas'a karşı ABD destekli askerî darbe.	Potsdam Konferansı. ABD Hiroşima ve Nagasaki'ye atom bombası attı.
1946	Arjantin. Peron iktidarda. Şili. Halk Cephesi'nin González Videla'yla koalisyonu, Komünist Parti'nin bastırılması. Miguel A. Asturias, El Señr Presidente.	ABD. School of Americas (Amerikalar Okulu)'ın kuruluşu: Latin Amerika ordularının subayları için eğitim merkezi.
1947	Rio Konferansı. Interamerikan Karşılıklı Yardım Antlaşması (TIAR): tüm kıta ordularının ortak bir savunma sistemi içerisinde entegrasyonu. Nicolás Gullién, El Son entero.	ABD. Truman'ın Kongre konuşması. 'Soğuk Savaş'ın başlaması.
1948	Kolombiya. Bogotazo: Liberal lider Jorge Gaitán'ın öldürülmesinin ardından kitle gösterileri ve 'La Violencia' döneminin başlaması (30 bin ölü) (1948-53). Amerika Devletleri Örgütü'nün (OEA) kuruluşu. Latin Amerika Ekonomi Komisyonu'nun (CEPAL) kuruluşu. El Salvador. Darbe. Venezüella. Peréz Jimenéz diktatörlüğünün başlaması. Ernestro Sábato, El túnel.	David Ben Gurion İsrail'in bağımsızlığını ilan etti. Birinci Arap-İsrail savaşı. ABD. Merkezi Haberalma Kerkezi'nin (CIA) kuruluşu. Theodor Adorno-Max Horkheimer, Aklın Diyalektiği. Bertolt Brecht, Galile'nin Yaşamı. Camus, Veba.
1949	Honduras. Juan M. Gálvez, Julio Videla D. (1956), López Arellano (1963 ve 1972) diktatörlükleri. M.A. Asturias, Hombre de Maíz; Alejo Carpentier, El reino de este mundo.	NATO'nun kuruluşu. Federal Almanya Cumhuriyeti ve Demokratik Almanya Cumhuriyeti'nin resmen kurulması. Çin. Halk Cumhuriyeti'nin ilanı.
1950	Pablo Neruda, Canto General; Octavio Paz, El laberinto de la soledad.	ABD'nin Kore'ye müdahalesi, savaşın başlangıcı. ABDi Senatör McCarthy antikomünist kampanyayı başlattı.

1951	Guatemala. Albay Jacob Arbenz J.J. Arévalo'nun yerine geçti: reformların devamı. Brezilya. Getúlio Vargas'ın devlet başkanı olması (1956'da intihar etti)	Güney Afrika. Grup Bölgeleri Akti, apartheid'in hukuksal temelleri.
1952	Bolivya'da devrim, Ulusal Devrimci Hareket (MNR) iktidarda: millileştirme programı ve tarım reformu. Porto Riko ABD'nin 'serbest ortağı' ilan edildi. Alejo Carpentier, El siglo de las luces.	ABD, Marshall adalarında hidrojen bombası denemesi.
1953	Küba. Fidel castro yönetiminde bir grup isyancının Moncada garnizonuna baskınının başarısızlıkla sonuçlanması. Savunması Tarih Beni Beraat Ettirecektir, isyancıların siyasal programı oldu; Meksika sürgünü. A. Carpentier, Los pasos perdidos. Juan Rulfo, El Llano en llamas. Augusto Roa Bastos, El trueno entre las hojas.	Franco ile ABD arasında askeri anlaşmalar, İspanya topraklarına hava üslerinin kurulması.
1954	Paraguay. Alfredo Stroessner diktatörlüğünün başlangıcı. Guatemala. Castillo Armas ABD desteğiyle ülkeyi istila etti.	Cezayir. Kurtuluş savaşının başlangıcı; FLN'in kuruluşu. Vietnam. Diên Biên Phu'da Fransız yenilgisi. Cenevre Antlaşmaları, Vietnam, Laos ve Kamboçya'nın bağımsızlığı. E. Bloch, Principe Espérance'a başladı.
1955	Rio de Janeiro'da Birinci Latin Amerika Piskoposları Konferansı: Latin Amerika Piskoposluk Komisyonu'nun (CELAM) kurulması. Arjantin. Peron diktatörlüğünün sonu. Juan Rulfo, Pedro Páramo.	Bandung Konferansı, Bağlantısızlar Hareketi'nin ortaya çıkması, Üçüncü Dünya teriminin kullanıma girmesi. Varşova Paktı'nın kurulması. Marcuse, Eros ve Uygarlık; Federico Fellini, La Strada.
1956	Küba. Fidel Castro 82 savaşçıyla Küba'ya ayakbastı, orduyla çatışmalarda bir avuç kişi sağ kaldı. Nikaragua. Anastasio 'Tacho' Somoza bir saldırıda öldürüldü; yerine oğlu Luis geçti (1966'ya kadar). João Guimaraes Rosa, Grande sertão, veredas.	ABD. Bikini adalarına H bombası atılması. SSCB, Komünist Partı'nin 20. Kongresi, Kruşcev Raporu, Stalin dönemi 'temizlik' hareketlerinin kınanması. Macaristan. Budapeşte'de ayaklanma, Varşova Paktı birliklerince bastırıldı. Fransa, Fas ve Tunus'un bağımsızlığını tanıdı.
1957	Haiti. François Duvalier diktatörlüğünün başlangıcı.	Avrupa. 6 ülke Roma Antlaşması'nı imzalayarak Avrupa Ekonomik Topluluğu'nu oluşturdu.

1958	Şili. Ulusal Falanj Hıristiyan Demokrat parti adını aldı. Carlos Fuentes, La región más transparante; Jorge Amado, Gabriela, cravo e canela; J.M. Arguedas, Los ríos profundos.	13. Jean Roma'da Papa seçildi. Fransa. V. Cumhuriyet: Charles De Gaulle Cumhurbaşkanı oldu.
1959	Küba. Fidel Castro'nun isyancı ordusu Havana'ya girdi; Küba Devrimi: tarım reformu, petrol rafinerilerine el konulması. ABD'nin artan muhalefeti.	ABD. (1898'de ilhak edilen) Hawaii takımadaları 50. eyalet oldu. Henri Lefebvre, La somme et le reste.
1960	Guatemala. Yon Sosa ve Turcios Lima subaylarının ayaklanması, gerilla savaşı. Brezilya. Brasilia'nın inşasına başlanması. Augusto Roa Bastos, Hijo de Hombre.	Caracas, Venezüella'da OPEC'in kurulması. Cezayir. Başkentte barikatlar haftası. Fransa Cezayir Sahrası'nda ilk atom bombasını patlattı. Sartre, Diyalektik Aklın Eleştirisi.
1961	Uruguay'da Punta del Este Panamerika Konferansı (Küba OEA'dan çıkartıldı): Kennedy yönetimi İlerleme İçin İttifak programını ilan etti: gerillaların meydan okumasına karşı cevap. Küba. ABD'nin örgütlediği istila girişiminin başarısızlıkla sonuçlanması, devrim sürecinin radikalleşmesi. Nikaragua. Sandinist Ulusal Kurtuluş Cephesi'nin (FSLN) kuruluşu. Brezilya. João Gulart devlet başkanı oldu. Ernestro Sábato, Sobre héroes y tumbas; Ernestro Guevara, Gerilla Savaşı: Bir Yöntem.	Almanya. Berlin, 'duvar'ın yapımına başlanması. Belgrad. 'Bağlantısızlar Grubu'nun kurulması. Cezayir. Fransız Cezayiri için generallerin darbesi; OLAS'ın kuruluşu, çok sayıda saldırı. ABD. Vietnam savaşının başlangıcı. Michel Foucault, Klasik Çağda Deliliğin Tarihi; Michelangelo Antonioni, La Notte.
1962	'Füze Krizi', dünya çapında bir kriz tehdidi. SSCB Küba'dan atom başlıklı füzelerini çekti. Küba. İkinci Havana Bildirgesi, devrimin sosyalist karakterinin ilanı. Uruguay. MLN-T (Tupamarolar)'ın kuruluşu. Paulo Freire, Ezilenlerin Pedagojisi. Carlos Fuentes, Artemio Cruz'un Ölümü. Julio Cortázar, Historia de cronopios y famas.	II. Vatikan Konsili'nin başlangıcı (1965'e kadar). Fransa. Paris'te Cezayirli militanların katliamı. Cezayir. Bağımsızlık ilanı.
1963	Küba. Havana'da Latin Amerika Dayanışma Örgütü'nün (OLAS) kurulması. Honduras ve Guatemala. Kısa süreli demokratik hükümetleri deviren askerî darbeler. Julio Cortázar, Rayuela. Mario Vargas Llosa, Kent ve Köpekler.	Vatikan. 23. Jean'ın ölümü, 6. Paul'ün Papa seçilmesi; Vatikan II'de reformlar devam ediyor. ABD. John F. Kennedy suikastı.

1964	Brezilya. General Castelo Branco'nun darbesi. Şili. Hıristiyan demokrat Eduardo Frei'nın başkan seçilmesi. Pablo Neruda, Memorial de Isla Negra, J.M. Arguedas, Todas las sangres.	ABD. Kongre Lyndon B. Johnson'a Vietnam'a müdahale yetkisi verdi. Güney Afrika. Nelson Mandela müebbet hapse mahkûm edildi. Martin Luther King, Nobel barış Ödülü. Herbert Marcuse, Tek Boyutlu İnsan. Pier Pablo Pasolini, Aziz Matheus'a Göre İncil.
1965	ABD TIAR silahlı kuvvetlerinin Dominik Cumhuriyeti çıkarması, kanlı bastırma. Ernestro Guevara, 'Cezayir Söylevi': sosyalist ülkelerle eşitsiz mübadelenin eleştirisi. Camilo Torres, Proclama al pueblo columbiano.	ABD. Vietnam bombalamalarının başlaması. Endonezya. General Suharto darbesi, binlerce ölü. Henri Lefebvre, Métaphilosophie.
1966	Küba. Trikontinental Konferansı. Kolombiya. Rahip Camilo Torres'in çatışmalarda ölmesi; FARC'ın kuruluşu. Arjantin. General Onganía'nın darbesi. Nikaragua. Anastasio 'Tachito' Somoza ağabeyi Luis Somoza'nın yerini aldı. Jorge Amado, Dona Flor e seus dos maridos.	Adorno, Dialectique négative; M. Foucault, Les mots et les choses. Situationist Hareket'in Manifestosu: De la misère en milieu étudiant...
1967	Ernestro Guevara'nın Bolivya'da öldürülmesi. Şili. Öğrencilerin üniversite reformu için gösterileri. Miguel A. Asturias, Nobel Edebiyat Ödülü. Gabriel García Márquez, Yüz Yıllık Yalnızlık. Régis Debray, Devrim İçinde Devrim.	ABD. Irk hareketleri. Hippy hareketi ve Vietnam barışı için uluslararası gösteriler. Ortadoğu. Altı Gün Savaşı. İsrail'in toprak işgali. Guy Debord, La société du spectacle.
1968	Medellin, Kolombiya'da II. Latin Amerika Piskoposları Genel Toplantısı: ilerici teologlar tartışmalarda başı çekiyor. Peru. General Velasco Alvarado'nun 'Hümanist Devrim'inin başlangıcı; otoriter modernleşme, tarım reformu. Meksika. Meksika Tlatelolco'nun Üç Kültür Meydanı'nda öğrencilerin katledilmesi. Brezilya. '5 no.lu kurumsal Akit', baskıların sertleşmesi. Gustavo Gutiérrez, Bir Kurtuluş Teolojisine Doğru.	Başkaldırı yılı: Paris, Berkeley, Londra, Roma, Prag, Ulster. Fransa. 'Mayıs olayları', genel grev. Çekoslovakya. 'Prag Baharı'na karşı Varşova Paktı destekli Rus müdahalesi. ABD. Martin Luther King'in öldürülmesi. Ülkenin büyük kentlerinde siyah ayaklanmaları. Vietnam. Têt saldırısı: ABD ordusu karşısında Vietkong zaferleri. Yaser Arafat'ın FKÖ'nü kurması. Lefebvre, Le droit à la Ville.Pierre Bourdieu vd. Le métier de sociologue. Arthur Penn, Bonny ve Clyde. S. Kubrik, 2001, Space Odyssey.

1969	Arjantin. 'Cordobazo': Córdoba'da işçi ve öğrenci olayları bir yarı-ayaklanmaya dönüşerek genel grev hâlini aldı. General Onganía'nın istifası. J.M. Arguedas, El zorro de arriba y el zorro de abajo. Rubem Alves, Hıristiyanlık, Afyon mu, Kurtuluş mu? Kurtuluş Teolojisi Protestan versiyonu.	ABD. Richard Nixon başkan. ABD Apollo XI'i uzaya gönderdi; ayda ilk insan. İrlanda. Ulster'de Katoliklerle Protestanlar arasında şiddetli çatışmalar. Libya. Kral I. İdris'i bir darbeyle deviren Albay Kaddafi, Sosyalist Arap Cumhuriyeti ilan etti. H. Marcuse, Vers la libération. Pasolini, Teorema.
1970	Şili. Salvador Allende'nin başkan seçilmesi: 'Sosyalizmin Şili yolu'nun başlangıcı. Uruguay. MLN-Tupamaros'a karşı sıkıyönetim ve baskılar.	İtalya. Kızıl Tugaylar'ın kuruluşu. Fransa. Kadın Kurtuluş Hareketi'nin ilk gösterileri. David Cooper, Psikiyatri ve Antipsikiyatri.
1971	Bolivya. General Hugo Banzer darbesi, şiddetli baskılar. Haiti. Jean Claude Duvalier, 1957'den beri görevde olan babası François'nın yerini aldı. Şili. 'Sosyalizm İçin Hıristiyanlar'ın birinci Latin Amerika buluşması. Pablo Neruda, Nobel Edebiyat Ödülü.	ABD. Vietnam'a yeni saldırı. Arthur Penn, Küçük Dev Adam.
1972	Ekvator. Milliyetçi yönelimli askerî cunta. Jorge Amado, Teresa Batista cansada de guerra.	SSCB-ABD. Stratejik Silahların Sınırlandırılması Anlaşması (SALT). ABD. Nixon'un istifasıyla sonuçlanacak (1974) Watergate skandalının patlak vermesi. S. Kubrick, Mekanik Portakal. Buñuel, La charme discret de la bourgeoisie. Bertolucci, Paris'te Son Tango.
1973	Şili. Darbe, Salvador Allende'nin öldürülmesi. General Augusto Pinochet cuntası. Uruguay. Darbenin 'kurumsal' evresi; Parlamentonun kapatılması. Arjantin. Juan D. Perón'un sürgünden ülkesine dönüşü. Julio Cortázar, El Libro de Manuel.	ABD Hava Kuvvetleri'nin Vietnam bombalamalarının başarısızlıkla sonuçlanması: ateşkes anlaşması. Petrol şoku: küresel boyutlara ulaşacak iktisadî krizin başlangıcı. İsrail. Yom Kipur savaşı ve İsrail'in tepkisi: Lübnan'a saldırı. Yunanistan. 'Albaylar' rejiminin sonu. J. Eustache, La maman et la putain. M. Ferreri, La grande bouffe.
1974	Arjantin. Peron'un ölümü. Karısı Estela Martínez iktidara geçti: halk hareketlerine karşı baskıların yoğunlaşması. Kolombiya. 19 Nisan (M 19) Gerilla hareketinin oluşumu. Brezilya. Diktatör resmî muhalefete izin verdi. Augusto Roa Bastos, Yo, el supremo. E. Sábato, Abbadón, el exterminator.	Portekiz. 'Karanfil devrimi'. General Antonio de Spinola devlet başkanı oldu. ABD. R. Nixon'un istifası; yerine G. Ford'un geçmesi. Henry Kissinger'in dışişleri bakanlığı devam etti.

1975	Peru. Velasco Alvarado General Morales Bermúdez tarafından devrildi. Honduras. Aşırı sağcı darbe: Albay Melgar Castro López Arellano'yu devirdi. C. Fuentes, Terra Nostra.	İspanya. Francisco Franco'nun ölümü. Helsinki 'Detant' Antlaşması. Vietnam kuvvetlerinin Saygon'a girişi: ABD ordusunun çekilmesi; Vietnam Savaşı'nın sonu. Lübnan. İç savaş. Batı Sahra. Polisario Cephesi'nin kuruluşu, Sahra Cumhuriyeti'nin ilanı. İtalya, Pier Paolo Pasolini'nin öldürülmesi. M. Foucault, Surveiller et punir.
1976	'Condor Planı', CIA desteğiyle, Şili, Arjantin, Uruguay, Paraguay diktatörleri muhaliflerine karşı demir yumruk politikalarını devreye soktu. Arjantin. Darbe: Genelkurmay başkanı General Jorge R. Videla iktidarı ele geçirdi. Uruguay. Ordu denetimindeki hükümetin devrilmesi, Aparicio Méndez diktatörlüğü. Venezüella. Petrolün millileştirilmesi.	Güney Afrika. Soweto ve Johannesburg'daki siyahî ayaklanmalarının bastırılması. İtalya. Seveso'da ekolojik felaket. Milos Forman, Guguk kuşu; Martin Scorese, Taksi Şoförü.
1977	Küba Güney Afrika ordusuna karşı A. Neto'yu desteklemek üzere Angola'ya birlikler gönderdi. Panama. 'Torrijos-Carter' antlaşması. Panama'nın (1904'ten beri ABD işgali altındaki) Kanal bölgesi üzerindeki egemenliğini yeniden ele geçirmesi kararı (Aralık 1999'da uygulanmak üzere). Jorge Amado, Tieta do agreste.	ABD. Demokrat James Carter başkan seçildi. Senato nötron bombası imalini onayladı. İspanya. Adolfo Suárez hükümeti; Moncloa Paktı, geçiş süreci siyasal ve iktisadî anlaşmaları. Libya. 'Kitle devleti'nin ilanı, M. Kaddafi'nin Yeşil Kitab'ı dağıtmaya başlaması. Federico Fellini, Kazanova. Ettore Scola, Özel bir Gün.
1978	Nikaragua. Sandinist Ulusal Kurtuluş Cephesi (FSLN)'nin, ABD'nin sadık müttefiki Somoza hanedanına ayaklanması. A. Carpentier, La consagración de la primavera.	İtalya. (Hıristiyan demokrat başkan) Aldo Moro'nun Kızıl Tugaylar tarafından kaçırılışı. Vatikan. VI. Paul'un ölümü. Jean Paul'un kısa süren papalığının ardından Polonyalı Karol Wojtila'nın II. Jean Paul olması. Mısır ile İsrail arasında Camp David anlaşmaları.
1979	Puebla (Meksika)'da Latin Amerikalı Piskoposların III. Genel Konferansı. Nikaragua. FSLN Anastasio Somoza'yı deviren genel ayaklanmayı başlattı. Ulusal uzlaşma hükümeti.	İngiltere. Margaret Thatcher Başbakan oldu. İran'da Şaha karşı halk devrimi. Çin Vietnam'ı istila etti.

1980	El Salvador. Halk ve köylü hareketine karşı artan baskılar; Salvador başpiskoposu Oscar Romero'nun katledilmesi. Brezilya. Metalürji işçilerinin grevi, Partido do Travalho'nun kurulması. Baskılara karşı Kilise desteği. Nikaragua. FSLN ulusal okuma-yazma seferberliğini başlattı. Şili Diktatörlük denetiminde genel seçimler: yeni 'gözetimli demokrasi' anayasası. Bolivya. General García Meza'nın Başkan Siles Zuazo'ya karşı darbesi.	ABD. Ronald Reagan'ın başlangıcı, 'muhafazakâr devrim'in başlangıcı': Detant politikasının sonu. John Lennon'un öldürülmesi. İran-Irak savaşı. Polonya. Gdansk grevi, 'Dayanışma' sendikasının kurulması.
1981	El Salvador. Farabundo Martí Cephesi (FMLN)'in genel ayaklanması başarısızlıkla sonuçlandı. Nikaragua. 'Kontra' operasyonlarının başlaması: ABD tarafından desteklenen ve finanse edilen düşük yoğunluklu çatışmalar. Nikaragua Piskoposluğu rahiplerin FSLN hükümetinden çekilmesini istedi.	Fransa. François Mitterand'ın başkan seçilmesi. İspanya. Darbe girişimi. İsrail. Irak'ta Tammuz askerî merkezinin bombalanması.
1982	Britanya ve Arjantin'i karşı karşıya getiren Malvinas (Falkland) Savaşı: diktatörlüğün krizinin başlaması. Guatemala. General Efraín Ríos Montt (Hıristiyan demokrat) halk hareketlerine karşı askerî saldırı başlattı: köylü katliamı. El Salvador. Napoléon Duarte (Hıristiyan demokrat) iktidardaki cuntanın başkanı oldu: köylü örgütlerinin bastırılması. Gabriel García Marquez, Nobel Edebiyat Ödülü.	ABD. Malvinas savaşında İngiltere'yi destekledi; Amerika savunma sisteminde kriz. İsrail. Lübnan istilası, Beyrut'un bombalanması. Filistinli kuvvetlerin çekilişi. Sabra ve Şatilla kamplarındaki mültecilerin İsrail ordusu desteğiyle katledilmesi. Polonya. Dayanışma işçilerine karşı baskılar; genel grevin başarısızlıkla sonuçlanması.
1983	Arjantin. Malvinas savaşı yenilgisinin ve kitlesel protestoların ardından askerî rejimin yıkılışı; Raúl Alfonsin'in Başkan seçilmesi. Uruguay. Ordu dokunulmazlık karşılığında siyasal alandan çekilme müzakerelerine başladı. Şili. 'Protesto Günleri'nin başlaması. Küba yakınındaki Grenada ABD istilasına uğradı, yüzlerce ölü. Orta Amerika çatışkılarına barışçıl çözüm arayan Contadora Grubu'nun ilk toplantısı. Paraguay. 28 yıldır iktidarda olan A. Stroessner'in yeniden seçilmesi. Pek çok ülkede ağır borç krizi	ABD. R. Reagan: 'Yıldızlar Savaşı' söylevi: SSCB'ye karşı uzay silahları. SSCB. Avromisil müzakerelerinden çekildi. Avrupa. Barış gösterilerinin artması. Lübnan. FKÖ Trablus'tan çekildi. Filipinler. F. Marcos yönetimine muhalifi Benigno Aquina'nın öldürülmesi. Vatikan. Doktrin Kurulu Başkanı Kardinal Ratzinger kurtuluş teolojisini 'yeni bir Rafızîlik biçimi' ilan etti. Vatikan. Katolik Kilise'nin Polonya'da Dayanışma Sendikası'nı desteklemesi. Papa'nın gezisi. Popielusko Olayı.

1984	Nikaragua. Sandinist Daniel Ortega Devlet Bakanı seçildi. Uruguay. Askerler iktidardan çekildi.	İngiltere. Kömür madeni işçilerinin ocakların kapatılmasına karşı uzun süreli grevlerinin başarısızlıkla sonuçlanması. Afrika. Pek çok ülke açlık tehdidiyle karşı karşıya kaldı. Güney Afrika. Pieter Botha beyaz azınlığın oylarıyla başkan seçildi. Vatikan. Kurtuluş Hıristiyanlığı'na karşı saldırı. Wim Wenders, Paris Texas.
1985	Arjantin. Sıkıyönetimin sonu, 1976-82 döneminde insan hakları ihlâllerinden sorumlu dokuz askerî görevlinin yargılanması. Peru. Alan García (APRA) Devlet Başkanı seçildi. Brezilya. Topraksız Köylüler Hareketi (MST)'nin ilk toprak işgali girişimleri. Meksika. Deprem. PRI yönetiminin sorgulanması. Garcia Márquez, El amor en los tiempos del cólera.	SSCB, Mikhail Gorbachov devlet başkanı oldu, reform programının (Perestroika) başlaması; Amerika-Sovyet silahsızlanma görüşmelerinin başlaması. İsrail'in Tunus'taki FKÖ merkezini bombalaması. Güney Afrika. AET'nin Aparteid rejimine karşı yaptırımları. Fransız gizli servisi, ekolojist Greenpeace hareketinin gemisi Rainbow Warrior'u Yeni Zelanda'da batırdı. Belçika'da bir futbol maçı sırasında 'holigan' olgusunun ortaya çıkması. AIDS salgının baş göstermesi.
1986	Haiti. Diktatör J. Duvalier, bir halk ayaklanmasıyla iktidardan kovuldu; ABD yeni 'Ulusal Konsey'de askerlerin bulunmasını dayattı.	ABD. R. Reagan Senato'dan Anti-Sandinist 'Contra'lar için 100 milyon dolar yardım yetkisi aldı. 'İrangate' olayı: Nikaragua'da karşı-devrimin finansmanı için İran'a silah satılması. SSCB. Çernobil'de büyük termonükleer kaza.
1987	Haiti. Ordunun kışkırttığı şiddet olayları nedeniyle seçimlerin iptali Arjantin. Yasama Meclisi seçimlerinde Peronistlerin dönüşü.	Uluslararası malî kriz. ABD-SSCB arasında nükleer silahların sınırlandırılması anlaşması. F. Fellini, Intervista.
1988	Şili. Referandum: Pinochet diktatörlüğünün sandıkta reddedilmesi; askerler yine de iktidarı 1990'a dek elde tuttu. Meksika. Seçimleri PRI adayının kazanması hem sağ hem de soldan itirazlarla karşılandı; geniş halk gösterileri. Paraguay. A. Stroessner'in 8. dönemi.	Filistin. İsrail işgali altındaki topraklarda 'Taşlı ayaklanma'nın (İntifada) başlaması. ABD. Eski CIA direktörü George Bush Başkan oldu.

1989	ABD'nin eski CIA ajanı, Başkan Manuel Noriega'ya karşı Panama'ya saldırısı ('Adil Dava' Operasyonu), yüzlerce ölü. Brezilya. Fernando E. Collor (neo-liberal sağ) doğrudan seçimleri sendikal önder Ignacio Silva ('Lula') karşısında kazandı. El Salvador. Ordunun Kurtuluş teologu, üniversitede hoca altı Cizviti katletmesi. Venezüella. Başkan Andrés Pérez'e karşı 'açlık gösterileri': bin kadar ölü. Paraguay. General Rodriguez Stroessner'i uzaklaştırdı. Seçim vaadi.	SSCB. Seçimlerde reformist (liberaller) ve milliyetçilerin zaferi: Boris Yeltsin Gorbachov'u geride bıraktı. Almanya. Berlin Duvarı'nın yıkılması, birleşmenin başlangıcı. Doğu Bloku ülkelerinde geken kriz. Güney Afrika. Pieter Botha başkanlığı ANC (Afrika Ulusal Kongresi) ile diyalog yanlısı De Klerk'e bıraktı. Çin. Öğrenci olayları askerler tarafından bastırıldı. Batı'nın kınaması.
1990	Peru. Alberto Fujimori ordunun baskısıyla neo-liberale dönüşen poülist bir programla başkan seçildi. Nikaragua. Sandinistlerin seçim yenilgisi. Haiti. Kurtuluş teologu rahip Jean-Bertrand Aristide başkan seçildi. Octavio Paz, Nobel Edebiyat Ödülü.	SSCB. Kriz çok sayıda cumhuriyette milliyetçilik ve bağımsızlığa, piyasa ekonomisi reformlarına yol açtı. Cezayir. Seçimlerde FIS zaferi. İngiltere. Hükümet krizi, M. Thatcher'in istifası. İsrail. İsrail ordusunun işgal edilmiş topraklarda (Gazze) yaşayan Filistinlileri katledişi. Körfez krizi: Irak Kuveyt'i işgal etti. ABD 'Çöl Kalkanı' operasyonunu başlattı.
1991	Haiti. Başkan Aristide'in General Prosper Avril'in darbesiyle devrilmesi: şiddetli baskılar. Brezilya, Arjantin, Uruguay ve Paraguay arasında Güney Ortak Pazarı (MERCOSUR) kurulması anlaşması. El Salvador. FMLN gerillaları ile hükümet arasında 'uzlaşma' anlaşmasının imzalanması. Peru. Yaşam koşullarının bozulması, kolera salgını. 200 bin vaka.	Körfez savaşı ve ABD denetiminde 'Yeni Dünya Düzeni'. SSCB. Darbe, Sovyet sisteminin sonu; Gorbachov Devlet Başkanlığı'ndan istifa etti, BDT'nin kuruluşu, Varşova Paktı'nın dağılması. Yugoslavya'da krizin başlangıcı. Hırvatistan'da bağımsızlık ilanı, ordunun istilası. İngiltere. Büyük kentlerin banliyölerinde olaylar. Güney Afrika, Apartheid rejiminin resmen sona ermesi. Vatikan. Haiti'deki askerî iktidarı tanıyan tek ülke.
1992	Latin Amerika ve İspanya'da 'Batı Hint Adaları'nın 'keşfi' ve istilasının 500. yılı nedeniyle pek çok ülkede 'İki Dünyanın Buluşması'nın kutlanması. Meksika, ABD ve Kanada Arasında serbest ticaret antlaşması: NAFTA'nın imzalanması. Dominik'te Latin Amerika Piskoposları IV. Genel Konferansı. Peru. A. Fujimori ve Peru ordusunun 'be-	ABD. Texas'da Latin Amerika ülkeleriyle ilgili 'uyuşturucu karşıtı' zirve. Avrupa. Maastricht Antlaşması. İtalya. Mafya'yı soruşturan yargıçlara suikastlar. Rio de Janiro. Çevrenin bir dünya önceliği hâline gelmesi için 'Yeryüzü Zirvesi'; ABD 'biyoçeşitlilik' üzerine sonuçları imzalamayı reddetti.

	yaz darbe'si: neo-liberal politikalar ve baskılar. Brezilya. Halkın baskısı yolsuzlukla suçlanan F. Collor'u istifaya zorladı. Venezüella. Çavuş Hugo Chávez, Venezüella siyasal çevrelerinin yolsuzluğuna karşı bir darbe girişiminde bulundu. Guatemalalı Maya-Quiché sendikacı Rigoberta Menchú, Nobel Barış Ödülü'nü aldı.	
1993	Şili. Hıristiyandemokrat-Sosyalist koalisyonun zaferi; Eduardo Frei başkan seçildi. Paraguay. Ülke tarihindeki ilk seçimler. Venezüella. Carlos A. Pérez'in yolsuzluk nedeniyle görevden alınması.	APEC ülkelerinin Asya-Pasifik bölgesinde iktisadî işbirliği için Seattle'da toplanması. Cezayir. İslamcı saldırıların başlangıcı, devlet baskısı. İtalya. Temiz Eller operasyonu. Oslo'da FKÖ-İsrail anlaşması.
1994	Meksika. Kuzey Amerika Serbest Ticaret Antlaşması (NAFTA)'nın yürürlüğe girmesi. Zapatista Ulusal Kurtuluş Ordusu (EZLN) öncülüğünde Chiapas eyaletinde yerlilerin ayaklanması. Ekvator. Yeni tarım yasasına karşı yerli köylülerin kitlesel protestoları. Haiti. BMÖ gözetiminde ABD'li denizcilerin 'barışçıl' çekilişi.	Afrika. Ruanda'da savaş ve soykırım. Güney Afrika. Apartheid sonrası ilk seçimlerde ANC zaferi. Rusya. Çeçenistan'ın bağımsızlık için ayaklanması, Rus ordusunun müdahalesi. Avrupa. Küreselleşme karşıtı kitlesel gösteri ve grevler. İngiltere. Barings Bankası'nın iflası. Afrika. Ebola virüsünün gelişmesi. Vatikan. Kürtaja karşı Evangelium vitae fermanı. Vatikan. Fransa'da Evreux piskoposu Mgr. Gaillot'nun görevden alınması. 'İnternet' ağının gelişmesi. Lille'de G7 zirvesi. 'Çalışma' kavramı yerine 'istihdam edilebilirlik' nosyonunun kullanılması.
1995	MERCOSUR'un yürürlüğe girmesi	
1996	Meksika. Chiapas'da EZLN'nin çağrısıyla neo-liberalizme karşı 'Galaksilerarası Konferans'. Guatemala. URNG ile hükümet arasında bölgede silahlı çatışmalara son veren anlaşma imzalandı. Peru. MLN-Tupac Amaru militanları Japon büyükelçiliğini ele geçirdi.	Rusya Avrupa Konseyi'ne kabul edildi. Avrupa. Deli dana hastalığının ortaya çıkışı. ABD. Küba'ya karşı ambargonun ağırlaştırılması.

LATİN AMERİKA'YI BİLİYORUZ... YA GÜNEY 'ABYA YALA'YI?*

SİBEL ÖZBUDUN

Yaşadıkları iki kıtayı sömürgeci fatihin adıyla anmayı reddediyorlar. Ona 'Kaplumbağa Adası' diyorlar. Ya da *Abya Yala*... Yüzyıllar (tamı tamına 500 yıl, hatta biraz daha fazlası) sonra, bir kez daha, her şeyleriyle birlikte ellerinden alınmış 'isim koyma' haklarını geri kazanabilmek için.

Onlar Amerika'nın yerli halkları. Soykırım, yağma, sürgün, köleleştirilme, yoksullaştırılıp-yoksunlaştırılma, aşağılanma tarihlerine inat, bir kez daha doğruluyorlar ayakları üzerine.

Meksika Güneydoğusunda, Chiapas'ta kar maskesi geçiriyorlar yüzlerine; Zapatista olup Meksika'nın imzaladığı Kuzey Amerika Serbest Ticaret Anlaşması'nı (NAFTA) yürürlüğe sokacağı günün gecesinde kentleri işgal ediyorlar. Çatışmaların ardından, devlet uzun müzakereler sonunda kabul ettiği anlaşmayı çiğneyince özerkliklerini inşaya koyuluyorlar. Kapısından hiçbir devlet memurunun yerli onayı olmadan geçemeyeceği *caracole*'ler kuruyor, kendi yönetimlerini oluşturuyor, kendi hukuklarını, kendi eğitim sistemlerini yürürlüğe sokuyor, kendi sağaltım kurumlarında geleneksel tıplarını uyguluyorlar...

Bolivya'da su için, hidrokarbonlar için, koka için, özelleştirmelere, çokuluslu şirketlere karşı, ama en çok da özerklikleri için sokaklara iniyor, yollara barikat kuruyorlar. Ve içlerinden birini devlet başkanı seçtiriyorlar. Bolivya'nın çokuluslu, çokkültürlü, çokdilli, özerklikçi yapısını tanıyacak yeni Anayasa, yolda...

Arjantin'de topraklarının gaz şirketlerince talan edilmesine ve 1999'da inşa edilen boru hattının topraklarına verdiği zarara karşı, tarım ve kereste sektöründe çalışanlar ise daha yüksek ücretler, daha insani yaşam koşulları için mücadele ediyorlar.

---

* Türkiye Ortadoğu Forumu Vakfı (Özgür Üniversite), Ankara 78'liler Derneği ve TMMOB İnşaat Mühendisleri Odası Ankara Şubesi'nin 22 Nisan 2006'da (Ankara) ortaklaşa düzenlediği ve Küba Büyük Elçisi Ernestro Gomez Abascal, Temel Demirer ve Fikret Başkaya'nın da katıldığı "Dünyayı Isıtan Latin Ateşi Paneli"nde yapılan konuşma... Ankara Bülten (TMMOB İnşaat Mühendisleri Odası Ankara Şubesi Haber Bülteni) No:2006/04, Nisan 2006... http: // www.ozguruniversite.org./ guncel_sibel.php (Nisan 2006)... Kurtuluş, No:5, Haziran 2006... Sosyal Araştırmalar Vakfı, Almanak: 2005 Analizleri, SAV Yay., 2006...

Brezilya'da topraklarını işgal eden çiftlik sahipleri ve madencilere karşı şiddetli bir mücadeleyi sürdürüyorlar.

Şili'de 'iki-uluslu' bir devlet, Guatemala'da barış anlaşmasında bağıtlanan toprak dağıtımının gerçekleştirilmesi ve yerli halklara Anayasal destek sağlanması için, Kolombiya'da yerli toprak ve kaynaklarının yabancı şirketlerce işletilmesine, Ekvador'da ekonominin dolarizasyonuna, Honduras'ta kamu hizmetlerinin özelleştirilmesine, uluslararası malî kurum yasalarının dayatılmasına, özelleştirmeci Inter-American Bankası'nın Puebla Panama Planı'na, Peru'da enerji sektörlerini özelleştirme girişimine karşı... evet, her yerde mücadele ediyorlar...

Bugün Latin Amerika'daki 'Sol Yükseliş', kıtadaki yerli hareketlerin ona kattığı dinamizm kavranılmadan, anlaşılamaz. İki bakımdan:

1. Latin Amerika toplumlarının en marjinal(leştirilmiş), en yoksul kesimlerini oluşturan yerliler, içinde yaşadıkları sefalet koşullarının sürdürümünden sorumlu ulusal hükümetlere olduğu kadar, onların derinleştirilmesine katkıda bulunan Çokuluslu Şirketlerin müdahalelerine karşı (hesapta olmayan bir tarzda) ayaklanmakla, Latin Amerika'nın neoliberal kıskaç içinde kıstırılmış toplumsal muhalefetlere yeni bir soluk kazandırdılar. Bu, manipüle ettikleri Kuzey-merkezli STÖ'ler eliyle yerli cemaatleri (onları baskı altında tutan) 'ulus-devletleri'ne karşı 'koruyucu' bir kisveye bürünen ÇUŞ'lar için beklenmedik bir çıkıştı.
2. Öte yandan, 'yerli' çıkışı, Latin Amerika solu için de bir hesaplaşma gerekliliğini dayatmaktadır. Çünkü yerliler bu kez, salt *campesino*'lar (köylüler) olarak, yani salt sınıfsal güdülerle davranmıyorlar. Yerli muhalefeti, sınıfsal talepleri içermekle ve tümüyle benimsemekle ve üstlenmekle birlikte, aynı zamanda Batı-merkezli 'uygarlık/modernleşme' projesini de sorgulayan/eleştiren ve kendi gelişme koşullarını, kendi tarihsel birikimleri ve kimliği doğrultusunda, kendi ellerine almayı hedefleyen bir kültürel talepler dizilimiyle birlikte çıkmakta ortaya (İktisadî, siyasal, toplumsal, hukuksal, kültürel...). 'özerklik' talebi, bu hareketlerin ortak paydası ve dayanağıdır; ancak hayata geçirilmesi, gerek yerli-olmayan muhalifler, özellikle de sosyalistler, gerekse Latin Amerika ülkelerinde birbiri ardı sıra iktidara gelen antiemperyalist/halkçı/sol yönetimler açısından 'nasıl bir kalkınma, nasıl bir modernleşme, nasıl bir sosyalizm?' sorularının sorulmasını ve yanıtlanmasıyla iç içedir.

Böylesi bir sorgulamanın yalnız yerli halklar için değil, savunuculuğunu üstlendikleri tehdit altındaki gezegenimiz açısından da 'hayırlı' bulduğumu hemen

belirteyim. Ancak bu iki noktanın açımlanmasını biraz erteleyerek, Latin Amerika yerliliğinin tarihçesini, anahatlarıyla izlemeye çalışalım.

GÜNEY ABYA YALA'NIN YERLİLERİ

Yerli halkların Latin Amerika'daki nüfusları 50-60 milyonu buldu. Hiç kuşkusuz ki her bir halkın, her bir cemaatin, sınırları içerisinde yer aldığı ülkeyle de bağlantılı olan, kendine özgü bir tarihi var. Ama kıtanın ağırlıklı olarak İspanyol sömürgeciliğine maruz kalması ve tikel ülkelerin bağımsızlık süreçlerinin birbirine bir hayli benzemesi, ortak bir Latin Amerika Yerlileri tarihinin genel hatlarını çıkartabilmemize olanak sağlamakta.

İspanyol sömürgeciliğinin fethedilen topraklar üzerinde yaşayan yerli cemaatlerden, fetih sürecinden sağ kurtulabilenler karşısındaki tutumu ikilidir: bir yandan onları haraç ve zorunlu çalışma gibi önlemlere 'en alttakiler' kılar ve ağır bir sömürüye tabi tutarken, bir yandan da vesayet rejimleri, askerlikten bağışıklık ve dokunulmaz, devredilmez toprak haklarıyla donatarak 'cemaat' yapılarını korumalarına olanak tanıyordu. Pek çok yerli cemaati, geleneksel topraklarından kopartılarak kent merkezli kırsal kesimlere (*reducciones*) yerleştirildi (Van Cott 1995: 4). Böylelikle tabi oldukları hukuksal ve fiilî ayrımcılıklar ve tecrit, yerlilerin varlıklarını ve kültürlerini muhafaza edebilmelerinin de koşullarını yaratmıştı. Marjinalleşen cemaatler, içlerine kapanarak kendi dayanışma örüntülerini oluşturdular ve büyük ölçüde bu sayede, varlıklarını sürdürebildiler.

Sömürgeciliğinin tasfiyesi ve Latin Amerika uluslarının bağımsızlıklarına kavuşması (19. yüzyıl başları) yerlilerin konum ve durumunda olumlu bir değişikliğe yol açmayacaktı. Bağımsızlık hareketlerinin başını çeken yeni *creole*[1] elitlerin öncülüğünde kurulan ettikleri yeni sistemler de yerliler açısından eski rejim ölçüsünde dışlayıcıydı; dahası, sömürge rejimlerinin 'koruyucu' sistemlerinin tasfiyesi, kıta yerlilerinin durumunu daha da kırılganlaştıracaktı. Tarımda kapitalist gelişmenin önünü açabilmek amacıyla bölge ülkelerinin çoğu, cemaatlerin toprakları üzerindeki mülkiyet ve/veya tasarruf haklarını ilga eden ve bu toprakları satışa ve özel mülkiyete açan yasal düzenlemelere gittiler (Örneğin Peru'da 1845'te; Meksika'da 1857'de; Bolivya'da 1879 sonrasında; Guatemala'da İspanya'dan bağımsızlığın kazanıldığı 1924 sonrasında; Ekvator'da 1964'te...). Böylelikle, geniş yerli topraklarının *hacienda*'lar (büyük çiftlikler) tarafından temellükü olanağı doğacak, yerliler bu kez serflere dönüşecekti. Yerlilerin bu girişimlere karşı direnç göstermesi, genç devletlerin yerli 'sorun'unu farklı biçimlerde 'çözme'ye yöneltti.

[1] *Creole*: Amerika kıtasında doğmuş İspanyollara verilen ad.

Bu 'çözüm' stratejileri Arjantin ve Brezilya'da 'yok etme', yani yerleşim ve kalkınma projeleri için gerekli toprakların yerlilerden arındırılmasından, Kolombiya, Kosta Rika, Honduras ve Panama'da yerli 'rezervasyonları' oluşturmaya ya da Meksika'daki entegrasyonist ve asimilasyonist *indigenismo* politikalarına değişiklik göstermektedir (Van Cott 1995: 4-5).

İktidarın creole'lardan *mestizo*[2] ara katmanlara devrolduğu Cumhuriyet rejimleri ise (20. yüzyıl başları), 'yerli sorunu'nun çözümünde asimilasyon ve entegrasyonu ön plana çıkartmıştır. Batı Avrupa 'ulus-devlet'leri modelinde örgütlenen cumhuriyet rejimleri 'Yerli'yi, 'ulus'un kültürel mirasına içkin bir kalıntı, ama aynı zamanda, ataleti ve cehaleti nedeniyle kalkınma hamleleri önünde bir engel olarak görmektedir. Bu nedenle, en kısa zamanda, ulusal (mestizo) nüfus içinde eritilmeleri gerekmektedir. Bunun aracı, 1940'ta Pátzcuaro (Meksika)'da toplanan hükümet temsilcilerinin benimsedikleri *indigenismo* politikalarıdır. Böylelikle, 'kültür'leri ulusal müzelerde folklorize edilirken, yerli cemaatleri de hem fiziksel hem de kültürel mestizolaştırma çabalarının hedefi hâline gelecekti.

Öte yandan, gerek sömürgecilik, gerek bağımsızlık, gerekse cumhuriyet rejimleri dönemleri boyunca yerliler toplumun en alt kesimleri olmayı sürdürecek, hukukî ve fiilî ayırımcılığın hedefi olacaklardır. Örneğin Arjantin'de yerli nüfusun yasal 'yurttaşlık' statüsüne kavuşması ancak 1970'te gerçekleşebilmiştir; Brezilya'da özellikle Amazon bölgesi yerlileri halen tam yurttaş sayılmamaktadır; El Salvador devleti sınırları dahilinde 'yerlilerin' yaşadığını halen resmen kabul etmiş değildir; Paraguay'da ise 'yerli' öldürmek 1970'lere dek suç sayılmamaktaydı![3]

Latin Amerika'nın yerli halkları ise, sömürgecilere karşı olduğu gibi *creole* hegemonyasına, *mestizo* cumhuriyet rejimlerine karşı direndiler -kimi zaman ayaklanmalarla, kimi zaman toplu intiharlarla, kimi zaman Marksist gerilla örgütleri oluşturarak ya da bunlara katılarak, kimi zaman da yığınsal protesto gösterileriyle...

ABD'nin bölgeyi 'arka bahçesi'ne dönüştürme girişimlerine bağlı olarak Latin Amerika ülkelerinin çoğunu 20. yüzyılın ikinci yarısında pençesine alan CIA destekli askerî rejimler, yerli cemaatler açısından yeni bir kıyım dalgası anlamına gelecekti çoğunlukla. Bu diktatörlük ve iç savaşlar yıllarında yüz binlerce yerli katledildi, yüz binlercesi de topraklarını terk etmek zorunda kaldı. Yerliler açısından en acı olaylar, Şili, El Salvador ve Guatemala'da yaşanmıştır.

---

[2] *Mestizo*: Avrupalı-yerli karması, melezler.

[3] Veri ve bilgiler MAR (Minorities At Risk -Risk Altındaki Azınlıklar) web sitesinden alınmıştır. Bkz. www.cidcm.umd.edu/inscr/mar/assessment.

ŞİLİ	1973 Pinochet darbesi. Çok sayıda yerli önder katledildi. Allende yönetimi tarafından dağıtılan topraklar geri alındı.
EL SALVADOR	1932'de hükümet politikalarını protesto eden yerliler 35 ladino'yu öldürdü. Hükümetin tepkisi 35-50 bin kadar yerlinin katledildiği *La Matanza* (Katliam) olacaktı. Yerlilerin asimilasyonu bundan sonra hızlandı. 1980-92 iç savaşında ölüm mangaları binlerce yerliyi öldürmesi bu süreci daha da hızlandırdı. Günümüzde El Salvador'da pek az kişi kendini 'yerli' olarak tanımlamaktadır ve yerli kültürleri neredeyse tümüyle yitmiştir.
GUATEMALA	36 yıllık iç savaşta 200 binin üzerinde yerli öldü, on binlercesi kayıp. Katliam sorumlularının pek azı yargı önüne çıktı. Bu konudaki talepler, yerli önderlerin ölümle tehdit edilmesine yol açıyor; bunlardan birkaçı öldürüldü.

Askeri rejimleri ve iç savaşları, BM'nin yanı sıra ABD, Kanada ve kimi Batı Avrupa devletlerinin müdahil olduğu 'demokratikleşme' süreçleri izledi. Bu müdahaleler, diktatör hanedanları elinde toplumun tüm alanlarına nüfuz eden, yolsuzluklara belenmiş, yozlaşmış devlet aygıtının gücünü kontrol altına almayı ve bu amaçla piyasaya uyarlı bir 'sivil toplum' alanı yaratmayı hedeflemekteydi. Böylelikle hem Latin Amerika'nın sola kaymasının önüne geçilmesi, hem de ÇUŞ'ların kıtadaki faaliyetlerinin önünün açılması öngörülmekteydi ve yerli cemaatler bu alanda simgesel değeri yüksek 'müttefikler' gibi görünüyordu. Yerli halkların, Birleşmiş Milletler bünyesindeki bir dizi girişimle desteklenen[4] 'özerkleştirilmesi' süreciyle bir taşla iki kuş vurmayı hedeflemekteydi neo-liberal odaklar. Bir yandan, 'yerli halkların hakları' savunuculuğu üstlenilerek Latin Amerika'yı kan ve gözyaşına boğan 'Çirkin Amerikalı' imajı cilalanacak, demokrasi havariliği elden bırakılmayacak; bir yandan da, yerli halkların bölgelerinde bulunan değerli doğal kaynakların (petrol, doğalgaz, akarsular, ormanlar, madenler...) işletmeye açılmasında hantal ve rüşvetçi bürokrasiler baypas edilerek doğrudan (kolay kandırılabileceği düşünülen –öyle ya, büyük dedelerini de

[4] BM bünyesi içerisinde 1946 yılında kurulan Azınlıklara karşı Ayrımcı Önlemlerin Giderilmesi İnsan Hakları Altkomisyonu (günümüzdeki adı: İnsan Haklarının Desteklenmesi ve Korunması Altkomisyonu), ilk kez 1971'de yerli halkların durumunu diğer azınlıklarınkinden tefrik edecek ve onlara münhasır bir çalışma grubunun oluşturulmasını tavsiye edecektir. Çalışma Grubu 1981'de oluşturuldu. Her yıl toplanan altkomisyonun faaliyetleri arasında, Yerli Halkların Hakları Bildirgesi taslağının (1994'te tamamlandı) hazırlanması ve 1993'ün Dünya Yerli Halkları Uluslararası Yılı, 1995-2004'ün ise Dünya Yerli Halkları Uluslararası Onyılı ilan edilmesi bulunmaktadır. Dunbar-Ortiz (2006), günümüzde yerli hareketlerin hemen tümünün referansını oluşturan Bildirge taslağının hazırlanışında, topraklarını sömürgecilik boyunduruğundan kurtarmaya yönelik ulusal kurtuluş hareketlerinin [Gine-Bissau'dan PAIGC ve önderi Amilcar Cabral, Güney Afrika'dan Afrika Ulusal Kongresi (ANC) ve Güneybatı Afrika Halk Örgütü (SWAPO), Angola, Mozambik ve Zimbabwe ulusal hareketleri] ve Vietnam savaşının yarattığı iklimin etkilerine dikkat çeker.

değersiz incik-boncuklarla kandırıp altınlarına ve topraklarına el koymamışlar mıydı?) cemaat önderleriyle pazarlığa girme imkânı yaratılacaktı.

Böylelikle, yerli halklar ana hatları aşağıdaki tabloda verilen statülere kavuştu:

TABLO I: Latin Amerika Ülkeleri, Yerli Grupları ve Mevcut Statüleri[5]

ÜLKE	YERLİ TOPLULUKLAR	DİLLER	YASAL DURUM
ARJANTİN	Colla (40.000), Chiriguano (15.000), Toba (15.000), Mapudungun (40.000), Guarani (10.500), Wichi (25.000), Mapuche (36.000), Selk'namgon (T. del Fuego)	Quechua, Chiringua, Chorote, Mataco, Mocovi, Guarani, Araucano-Mapuche, Tehuelche, Yamana, Ona, Selk'namgon	Ulusal İndijenist Siyasası yerli toprakları, kültürü ve cemaat gelişmesini tanıyor; ancak bu kuruma ayrılan finansman ve destek çok düşük. Collalar çocuklarını Quechua dilinde isim vermeyi talep etmektedir; ancak dil resmen tanınmamakta.
BOLİVYA	Aymara, Quechua, Uru, Chipaya, Callahuaya (Aymara grubu), Tarabuca (Quec.), Chayanta (Quec.), Laime (Quec.), Ucumari (Quec.) Calcha (Quec.), Chaqui (Quec.), Yuras Lipe (Quec.), Tirina (Quec.) (nüfusun %55'i)	Quechua, Aymara	Toplumda yerlilerle yerli olmayanlar arasındaki ayrım dil, eğitim, kamu görevleri ve askeri görevlerle desteklenmekte. Quechua ve Aymara resmen tanınıyor; ancak okullarda pek öğretilmiyor.
BREZİLYA	Guarani (20.000), Yanomami 18.000), Baniwa (5.000), Guajajara (10.000), Kaimbla (11.000), Kaingang (18.000), Kaiwa (14.000), Terena (15 000), Ticuna (12.000) (nüfusun %0,02'si): 233 yerli grup	100'ün üzerinde yerli dil	1988'de kabul edilen Anayasa, yerli halkların "toplumsal örgüt, adet, gelenek, dil ve inançlarını tanımakta. Ayrıca topraklarındaki doğal kaynakların kullanımı konusunda söz sahibiler. Yerli halklara zarar verecek her türlü kullanım yasak.
ŞİLİ	Mapuche, Pehuenche (Map.), Huilliche (Map.), Yahgan, Aymara, Quechua	Mapuche, Quechua, Aymara	1993: Şili Kongresi yerli kültür ve geleneklerini resmen tanıdı. Ancak özgül hakları (toprak vb.) tanınmıyor.

[5] Kaynak: www.cidcm.umd.edu/inscr/mar/assessment.

KOLOMBİYA	Yaşadıkları bölgelerle tanımlanmaktalar.	80-90 etno-dil	1991 Anayasa değişikliğiyle yerli halklar tüm yurttaşlık haklarına ve bazı özel haklara sahip yurttaşlar olarak tanınmakta. Bu haklar arasında "Kolombiya ulusunun etnik ve kültürel çeşitliliğini kabul ve korunması; etnik grupların dil ve lehçelerinin kendi bölgelerinde resmi sayılması; etnik grupların kolektif topraklarının dokunulmazlığı, etnik grupların örgütlenme ve kültürel kimliklerini geliştirme hakları; Anayasa ve Cumhuriyet yasalarıyla çelişmeme koşuluyla yerli halkların yetkelerinin kendi toprakları dahilinde kendi hukuk sistemlerini uygulamaları; yerli toprakların cemaatlerin örf ve adetlerine dayalı konsey ve tüzüklerle yönetilmesi ve bu konseylerin kendi topraklarını Ulusal Hükümet nezdinde temsil etmesi; yerli topraklarındaki doğal kaynakların kullanımının yerli cemaatlerin kültürel, toplumsal ve iktisadi bütünlüğüne zarar verecek tarzda olamayacağı" yer almakta.
EKVATOR	Quechua, Otavalo (Quec.), Colorado, Cayapa	Quechua, Chibchan	
EL SALVADOR	Nahuizalco, Izalco, Panchimalco (nüfusun %5'i)	Nahuatl kaybolmak üzere	Hükümet yerlileri resmen tanımıyor; ancak siyasal ayrımcılık kastıtan çok ihmale bağlı.
GUATEMALA	Maya alt-grupları (nüfusun %43'ü)	Quiche, Cakchiquel, Mam, Tzutujil, Achi, Pokoman dâhil 26 dil	1996 barış anlaşmaları birtakım haklar tanınmasına yol açtı, ne ki hem kaynak hem de siyasal irade yokluğundan bunlar uygulanamıyor. Maya kültürü resmen tanınmıyor. 2002'de yerli dillerinin korunması ve çift dilli eğitime ilişkin yasal düzenlemeler yapıldı; ama uygulama zayıf.
HONDURAS	Miskito, Xicaque, Torupan, Lenca, Chori, El Paraiso yerlileri, Paya, Sumu,	Miskito	1997'de Honduras hükümeti yerli temsilcileriyle 22.000 hektar toprağın kabilelere dağıtılması ve konut yapımı için fon ayrılmasını öngören bir anlaşma imzaladı. Ayrıca Kongre küçük çiftçilerle yerliler arasındaki anlaşmazlıkları ele alacak bir komisyon oluşturdu, ancak fiaal değil.
MEKSİKA I	Maya (Maya, Tzeltal, Tzotzil, Chol, Tojolabal, Zoque, Lacandon	Maya	1996'da imzalanan San Andrés Anlaşmaları bölgesel özerklik, kendi liderini tayin, yerli topluluklar için sosyal hizmet yatırımları, seçimlerin kontrolü, ayrımcılık karşıtı yasalar, doğal kaynakların korunması, Maya bölgelerinin demilitarizasyonu ve paramiliter grupların tasfiyesi vb. öngörmekle birlikte, anlaşma fiilen uygulanmıyor.

MEKSİKA II	Nahua, Mixteco, Otomi, Totonaco, Mazateco, Mazahua, Tarasco, Huichole, Cora, Tepehuane, Quicateco, Huave, Chatino, Triquie, Amuzgo, Papago, Pima, Huasteco, Seri, Tarahumara, Popoluca, Chinanteco, Yaqui	Nahuatl vb.	
MEKSİKA III	Zapotec	Zapotec	
NİKARAGUA	Miskito (150.000), Sumu (9.000), Rama (-1.000)	Miskitu	1980'de anadilde eğitim hakkı kabul edildi; yerli dilleri Anayasa'da resmi statüde. Yanı sıra, hükümet lengüistik araştırma, uygulamalı araştırma (çeviri, eğitim vb.), cemaatlerde yerel dili konuşan memurlar ve tüm Nikaragualılar için Atlantik Kıyısı kültürleri ve dilleri üzerine eğitim programları uyguluyor.
PANAMA	Guaymi (= Ngobe 70.000), Kuna (45-50.000), Choco (= Embera 10.000'den az), Bokota, Terraba, Bribri		Siyasal katılım önünde yasal bir engel yok; ancak yüksek mevkilerdeki mevcudiyetleri nüfus içerisindeki oranlarıyla orantılı değil.
PARAGUAY	17 etnik grup	Mascoi, Mataco, Zamuco, Guarani, Guayakuru	Yeni Anayasa yerli haklarını tanısa da, izlenen ekonomik politikalar yerliler üzerine tahripkâr etkilerde bulunuyor
PERU I (AND HAVZASI)	Orta ve Güney Andlar bölgesinde nüfusun %38'i	Arawaka, Aymara (%22), Cahuapana, Harakmbet, Huittota, Jivaro, Panua, Quechua (%30) dâhil 80 kadar etnodil	1979'da Anayasa tüm etnisiteleri koruma altınhüdünü ve halkların kültürel kimliklerine bağlılık haklarını tanıyacak tarzda değiştirildi. İki dilli eğitim ve resmi işlemlerde anadilini kullanma hakkı kabul edildi. Ayrıca cemaatlerin iç işlerini örfi yasaya uygun düzenleme hakkı tanınmakta.
PERU II (AMAZON HAVZASI)	Shipibo, Amuesha, Campa, Piro, Machiguenga (Nüfusun %1,2'si)	Quechua dahil 80 ayrı dil ailesi	
VENEZÜELLA	Wayuu (=Guajiro), Yanomami, Piaroa, Warao dâhil 27 grup. Toplam nüfus: 300.000 kişi.		1999 Anayasası'yla kültürel tanınma ve egemenlik, toprak hakları, kaynakların denetimi, temel kamusal hizmetlere erişim kabul edildi. 2002'de 31 yerli dili resmi dil kabul edildi.

Yerli taleplerini köylü hareketlerinden ayırt ederek Latin Amerika'daki toplumsal mücadelelerin temellerini aşındırma girişiminin bir süre başarılı olduğu kaydedilebilir; gerçekten de 1980'li yıllar, Latin Amerika yerlilerinin büyük çoğunlukla diğer toplumsal kesimlerle ittifaklarından kopup kendi içlerine dönerek kültürel haklar üzerinde yoğunlaştıkları bir dönem olmuştur. Bunda Latin Amerika Marksist hareketlerinin 'yerliler ve yerlilik' sorununu ikincilleştiren ve yerliliğin özgün dinamiklerini göz ardı eden, kültür-körü, dar 'sınıfçı' yönelimlerinin payı da görmezden gelinemez. Örneğin, Bolivyalı eski gerilla önderi Álvaro García Linera'nın sözleri bu açıdan dikkat çekicidir:[6]

"Burada, Bolivya'da, bir ideoloji olarak Marksizm 60 ya da 70 yıldır entelektüel çevrelerde tartışılıyor. İlk dönemde, 1920'lerde referansı Tristan Marof olan son derece marjinal bir Marksizm söz konusuydu. (...) Kimi tarihçilere göre yerli halk, Tristan Marof ve dört avukat, Sucre'de bir ayaklanmaya hazırlanmaktaydılar. Son derece ilginç bir tarihsel mevcudiyet. Ve Marksizm'le -küçük, marjinal, birkaç aydın- pratik yerli hareketi arasındaki bu ilk karşılaşma, 1940'larda, çok daha fazla konsolide iki büyük akımın Bolivya'da kök salmasıyla kesintiye uğradı: Troçkistler ve Stalinistler. (Bunlar -b.n.) örgütsel yapıya sahip siyasal akımlardı. Daha fazla insanı katmışlardı, daha kapsayıcıydılar. Ve yerlilerle yakından ilgili ne varsa terk edip kendilerini işçilerle çalışmaya adadılar. Yani devrim işçilerden gelecekse ve sosyalizm kurulacaksa, görev işçilerle buluşmaktı, yerliler yoktu, ya da küçük burjuvalardı ya da işçilerin kurtaracağı kölelerdi.

Yerli halkın çok ilkel bir okuması; ve böylelikle işçi kesimleriyle daha sıkı bağlantılı bir Marksizm adına yerlilerle Marksistler arasındaki, çok güzel, çok verimli bir ilişkiyi kopardı. Çok ilkel bir Marksizm'di, çünkü kuramın Avrupa olmayan, Rusya olmayan bir gerçekliğe, yerli halkın, başka dillerin, başka kültürlerin var olduğu ve işçilerin nüfusun çok küçük bir kesimini oluşturduğu bir gerçekliğe uyarlanmasını sağlayacak kritik gereçlerin taşıyıcısı olamadı. Özetle, başarılı olamadı.

Yerli halkla Marksizm arasındaki mesafe 1980'lere dek sürdü. Ve bu yıllarda, 1970'lerde yerli hareketi ve önderleri bir kez daha öne çıktılar. Ve bu elkitabı Marksistleri, ilkel Marksistler, yerlileri gerici olarak gördü, çünkü toplumsal devrime ilişkin olmayan tarihsel temalardan söz etmek istiyorlardı, ya da küçük burjuvaydılar veya ırkçıydılar. Bu Marksizm 1940'lardan 1980'lere dek sürdü ve yerli hareketlerine yaklaşamadı, onları okuyamadı ve böylelikle, toplumsal olgular çatıştı. Bu nedenle de burada 1970'lerin ve 1980'lerin yerli hareketi yalnızca liberal ideolojilerle değil, Marksizm'le de karşıtlık içinde yükseldi. Hayır, Marksistlere karşı durdular, çünkü Marksistler onların karşıdevrimci ve ırkçı olduğunu düşünüyordu. Bunun sonucunda, 1980'lerin yerli hareketinin sloganlarından biri, *'ni Marx ni menos'* yani 'ne Marx ne de daha azı' idi, çünkü aralarında karşılıklı kabul değil, çatışma vardı".

---

[6] "Marxism and Indigenism in Bolivia: A Dialectic of Dialogue and Conflict", Jeffery R. Webber'in Álvaro García Linera ile yaptığı görüşme, 25 Nisan 2005. ZMag, www.zmag.org.

Ne ki, Anayasal ve yasal iyileştirmeler ne olursa olsun, yerli cemaatler, toplumun en marjinal, en yoksul, kamusal hizmetlerden yararlanma oranı en düşük, en yoksun kesim(ler)i olmayı sürdürdüklerini kavramakta gecikmeyeceklerdi. Üstelik 80'li yıllardan itibaren kıtayı deneme tahtasına çevirecek olan ABD kaynaklı neo-liberal politikalar, durumlarını daha da kırılganlaştırmaktaydı: kıta genelindeki özelleştirmeler, sosyal bütçelerin budanması, gerileyen yaşam standartları, yaygınlaşan işsizlik, 'en alttakiler' olarak yerlilerin durumunu tahammül edilmez hâle getirirken, hem ağır borçların baskısı altındaki ulusal hükümetlerin hem de ÇUŞ'ların gözlerini cemaatlerin yaşadıkları bölgelerdeki zengin ve henüz işletmeye açılmamış doğal kaynaklara dikmesi, onları sığındıkları son mevzilerindeki geçim temellerinden (ve tabii ellerindeki son özerklik olanaklarından) etme tehdidini içeriyordu. Böylelikle, örneğin Meksika'nın yerli cemaatlerin ortaklaşa işlediği komünal *ejido* toprakları özel mülkiyete açılacak; Honduras-El Salvador sınırındaki yerli topraklarında cemaatleri yerinden edecek El Tigre barajının inşaatına başlanacak, Kolombiya'da Embera Katio halkı uluslararası bir enerji konsorsiyumunun finanse ettiği baraj nedeniyle su altında kalma tehdidiyle karşı karşıya kalacak, Brezilya'da maden, altın, kerestecilik, petrol açısından zengin Amazon toprakları çok sayıda yerli olmayan yerleşimcinin hücumuna uğrayacak ve rezervasyon ilan edilmiş olmasına karşın, yüzlerce Yanomami öldürülecek, pek çoğu bulaşıcı hastalıklara kurban olacak; Şili'de Mapuche toprakları madencilerin istilasına uğrayacak; Panama'da Cerro Colorado madencilik projesi Guaymilerin ata topraklarını tehlikeye sokacak; ticari tarım, ormancılık, altın madenciliği ve petrol arama faaliyetleri Peru yerli halklarının geçim temellerini ortadan kaldıracak; Venezüella'da Wayuu çobanları sığır yetiştiricilerinin tehdidi altında hayatta kalma mücadelesini sürdürürken, Warao ve Karinalar ise petrol endüstrisinden zarar görecekler, Karina toprakları petrol şirketlerince satın alınacak, boksit madenciliğiyse iç kesimlerdeki yerli cemaatleri etkileyecektir.

¡YA BASTA!

Çağrı, öncelikle Meksika hükümetinin toprağından edilen farklı cemaatleri yeniden yerleştirmek üzere kolonizasyona açtığı Chiapas eyaletindeki Lacandone ormanlarından yükseldi; ve tüm Latin Amerika yerlileri arasında yankı buldu. Lacandone cangılında birbirini bulan farklı yerli cemaatler ile aralarında çalışma yapmak üzere bölgeye gelmiş Maoist bir gerilla grubunun etkileşimi, neo-liberalizm karşıtlığı ile yerli (kültürel) taleplerinin ilginç bir sentezini oluşturan EZLN'yi (Zapatista Ulusal Kurtuluş Ordusu) biçimlendirecektir.

Meksika hükümetinin NAFTA'yı yürürlüğe girme tarihi olarak açıkladığı 1994 yılının arifesinde ormandan çıkarak Chiapas'ın önemli kent merkezlerini işgal eden Zapatistaların çağrısı *'Ya Basta!'* kısa zamanda kıta yerlileri arasında yankısını buldu. EZLN ayaklanması ve talepleri, tümü için bir esin kaynağı, bir model oluşturacaktır.

Ancak, 1994 yılının Latin Amerika kıtası yerlileri açısından bir başka önemi vardır. Latin Amerika ülkelerinin büyük bölümü, Amerika'nın 'Keşfi'nin 500. Yılı'nı kutlamayı gündemlerine almıştır. Bu, kıta yerlilerinin 'Keşif'in kendileri için ne anlama geldiğini dünyaya duyurmak üzere bir dizi alternatif toplantı düzenlemelerine vesile oluşturdu. Böylelikle, 1987'de Ekvator'un Quijoto kentinde toplanan Amerika Kıtaları arası konferansı bir dizi buluşma izleyecekti: Bogotá 1987; Brezilya 1990; Guatemala 1991...

500. Yıl'a yönelik tepkiler, kıta ülkelerinde farklı yerli gruplarını buluşturarak taleplerini toprak haklarının ötesine taşımalarına olanak verdi. Gerek aynı ülkede, gerekse farklı ülkelerde yaşayan farklı yerli topluluklarının buluşması, cemaat boyutunun ötesine geçen kültürel kimlik ve özerklik ile siyasal katılıma ilişkin talepleri biçimlendirmelerine yol açacaktı. Resmî '500. Yıl' kutlamaları, yerli zihninde hem cemaat, hatta ulus-aşırı bir yerlilik bilincinin oluşması, hem de sömürgecilik ve tahakkümün süreğenliğinin bilince çıkartılıp teşhis edilmesine olanak sağlaması açısından ters tepti.

Günümüzde Latin Amerika yerlileri, düzenledikleri yerel, bölgesel, ulusal, kıtasal, hatta uluslararası konferans, zirve ve kongrelerle[7] taleplerini yerel düzlemin üzerine çıkartmayı başarmış, neo-liberalizm karşıtı, uluslararası etkinliğe sahip, birleşik ve güçlü bir muhalefet hareketi oluşturmuşlardır. Bu muhalefet bir yandan BM ve diğer uluslararası kanallar nezdindeki girişimleriyle yerli haklarının uluslararası ölçekte kurumsallaşmasını sağlamak için çaba göstermekte, bir yandan da Dünya Sosyal Forumları gibi uluslararası muhalefet platformlarına katılarak diğer muhalefet hareketleriyle bağlarını güçlendirmekte ve özgün taleplerini diğer toplum kesimleriyle ortaklaştırmaya çabalamaktadır.

Latin Amerika yerlilerinin hem kültürel kimliklerini özgürce temellük etmeyi, hem de Çokuluslu Şirketlerin kendi toprakları ve ait oldukları ülkelerdeki faaliyetlerinin önünü kesmeye, bir başka ifadeyle tüm toplumsal yaşamı dönüştürmeye yönelen mücadelesi kongrelerle, zirvelerle, toplantılarla sınırlı değildir.

---

[7] İşte bu toplantılardan birkaçı: Yerli Halklar Birinci Kıtasal Buluşması (Quito, Ekvator 1990), Yerli Uluslar, Halklar ve Örgütler İkinci Kıtasal Buluşması (Temoaya, Meksika –1993), Birinci Yerli Kıtasal Zirvesi (Teotihuacan, Meksika –2000), İkinci Abya Yala Yerli Kıtasal Zirvesi (Quito, Ekvator –2004), Yerli Halklar ve Örgütler Kıtasal Zirvesi (Mar del Plata, Arjantin –2005).

Bu mücadele sokağa inmiştir: yollara barikatlar kurmakta, toprak işgalleri organize etmekte, şirketlerin mülklerine saldırılar düzenlemekte, kitlesel protesto gösterileri yapmakta, hükümetleri istifaya zorlamaktadır. Yani Latin Amerika'daki 'halkçı-sol' yükselişin önemli, vazgeçilmez bir bileşenidir.

Şu hâlde, yerlilerin talepleri, kendi belgelerinde dile getirdikleri biçimiyle biraz daha yakından incelenmeyi hak ediyor.

Bu belgeler incelendiğinde, ilk göze çarpan yön, 'halk-gelenekler (kültür)-doğal çevre-sömürgecilik/neo-liberalizm karşıtlığı'nın sentezlenmesindeki tikel tarzdır. Örneğin, İkinci Abya Yala Yerli Kıtasal Zirvesi'nin ardından yayınlanan Kito (Quito) Deklarasyonu'nda (özetle) şöyle denilmektedir:[8]

"Bizler Abya Yala'nın köken halklarıyız. Atalarımız, dedelerimiz bizlere bereketli Pacha Mama'mızı sevip saymayı, onda bulunan doğal ve tinsel varlıklarla uyum ve özgürlük içinde birlikte yaşamayı öğretti. Siyasal, iktisadi, toplumsal ve kültürel kurumlarımız atalarımızın mirası ve geleceğimizi inşa etmenin temelidir.

Ovalar ve pampalar, ormanlar ve çöller, tepeler ve çöküntüler, denizler ve nehirler, kartal ve kondor, quetzal ve colibri, puma ve jaguar, insan ve çevre sürdürülebilirliği üzerine temellenen toplumsal-siyasal kolektif sistemlerimizin tanığıdır. Sömürgeciler ve ulus devletler bizi doğduğumuz topraklardan etti; siyasal denetimi sağlayabilmek için böldü; düşmanca bölgelere sürüldük. Bugün üzerinde yaşadığımız topraklar biyoçeşitliliğin korunduğu, doğal kaynaklarla karakterize olan bölgeler ve bu nedenle de çokuluslulaların iştahını kabartıyor; bir kez daha sürgün tehdidiyle karşı karşıyayız.

IMF, DB ve BID'in talimatlarını izleyen ulusal hükümetler dış borçların ödenmesi için bizleri yağmalıyor, toprakların özelleştirmesine, şirketlerce ve şahıslarca temellüküne olanak sağlamak için yasaları değiştirerek kolektif haklarımızı tahrip ediyorlar. Amerika'nın ulusal hükümetlerinin insan haklarımızı ve halklar olarak haklarımızı ihlâlleriyle karakterize olan şiddet kullanımını, yaşam ve manevi törenlerimizi savunma edimlerimizin suç olarak gösterilmesini, paramiliterleşmeyi, topraklarımızın boşaltılmasını, askeri işgali, yerel otoritelerin atanmasını ve yolsuzluklarını, ulusaşırı şirketlerin zararlarını 'tazmin eden' projelerin desteklenmesini, yararların sözde adil paylaşımını, zorunlu göçleri ve dışlayıcı, ırkçı, baskıcı politikaların dayatılması için cemaatler arasında silahlı çatışmaların teşvik edilmesini kınıyoruz.

Güney Amerika Bölgesel Altyapı Entegrasyonu (IIRSA), Puebla Panama Planı, Plan Patriota, Kolombiya Planı, Plan Dignidad, Antlar Planı gibi planların uygulanmasını, askeri üslerin kurulmasını, gezegenin yağmacı ülkelerinin çıkarına olan ve tek hedefleri malların dolaşımı için altyapı yaratmak, topraklarımızdaki doğal kaynakların yağmalanması ve çokuluslu şirketlerin çıkarlarının korunması olan ALCA'ya ve TLC'lere (Kuzey Amerika Serbest Ticaret Anlaşması) şiddetle karşıyız. Bunları yağmacılık, yıkım ve ölüm için istila planları olarak görüyoruz. (...)"

---

[8] II. Cumbre Continental de los Pueblos y Nacionalidades Des Indígenas de Abya Yala, http://icci.nativeweb.org/cumbre2004/kito.html.

Bu satırlar, yerli topluluklarda kendini doğal çevresi ve bu çevreyi paylaştığı canlılarla birlik içerisinde gören bütüncü bir 'kozmovizyon'a tanıklık etmektedir. Atasal bilgeliğe dayanan bu kozmovizyon, yerlilerin Avrupalı istilacılara karşı direniş tarihini, özgül bir tarzda sınırları içerisinde yaşadıkları ulus-devletlerin asimilasyonist ve/veya dışlayıcı politikalarına olduğu kadar, ÇUŞ'ların tasallutuna karşı yürütülen güncel mücadeleye bağlamaktadır. İşte bir başka çarpıcı örnek, Dünya Yerli Araştırmaları Merkezi (Center For World Indigenous Studies) direktörü A. Rodney Bobiwash'ın Porto Alegre'deki Dünya Sosyal Forumu'na yaptığı sunum:[9]

"Dördüncü dünya, yerli halkların dünyasıdır –kendi topraklarında marjinalleştirilen, sivil toplumdan dışlanan, iktisadî fırsatlar tanınmayan ve Fetih Mitosu ve Keşif Doktriniyle damgalanan, adına ilerleme denilen iktisadi determinizmin sahte merdiveninin en alt basamaklarından dahi düşmüş olan Amerika kıtalarının ve yerkürenin başka bölgelerinin özgün halkları. And yaylalarından Arktik tundralara, Amazon cangıllarına, Avustralya içlerine, Sibirya taygalarına Dördüncü Dünya halkları ve dünyanın büyük kentlerinin, New York, Sao Paolo, Jakarta, Nairobi ve diğerlerinin sokaklarının çöllerinde yitip gitmiş olanlar, küreselleşmenin kurbanları, cemaatleri ise neo-liberalizme karşı direnişin mekânlarıdır.

Neo-liberal gündemde Amerika yerli halklarının 500 yıl önce başlayan sömürgeleştirilmesi tamamlanmak üzeredir. Yerli yaşam gerçekliği devletlerimizin iyi işleyen yurttaşları olamayacağımız değil; yerli olma ısrarımızla yıkıcı olmamızdır.

Dilimizi muhafaza ederek Amerikan dilsel emperyalizminin hegemonyasına meydan okuyoruz;

Maneviyatımızı uygulamakla, madencilik ve kereste şirketlerinin toprağa tecavüz edip onu sömürme haklarına meydan okuyacak tarzda onunla ilişkimizi doğruluyoruz;

Geleneksel bilgimizi muhafaza etmekle, ilaç şirketlerinin tüm insanlığın sağaltımı için bize bahşedilmiş ilaçların kârını tekeline alma hakkını reddediyoruz;

Bedenlerimizi korumakla, batılı üniversitelerin kutsadığı akademisyenlerin genlerimizi kâr amaçlı olarak patent altına alma taleplerini reddediyoruz;

Öykülerimiz ve türkülerimizi torunlarımız için saklamakla ve yaşam tarzlarımızı onlara öğretmekle, eko ve kültürel turizm kisvesiyle yürütülen röntgencilik ayrıcalığını reddediyoruz;

Güçlü cemaatleri ve geleneksel ekonomileri inşa etmekle, sahte tüketim tanrılarını inkâr ediyor ve emeklerimizin ter atölyelerinde ve Maquilador'larda kullanılmasını reddediyoruz.

Geleneksel tarım ve harman örüntülerimizi uygulamakla, besin güvenliğini güvence altına alıyor ve yalnızca güçsüz bedenlere ve güçsüz dişlere neden olan Coca-kolonizasyona karşı duruyoruz.

---

[9] "Statement To The World Social Forum" Porto Alegre, Brezilya (25-30 Ocak 2001), http:// www.cwis.org/fgc/swsf.htm.

Geleneksel topraklarımızın biyo-çeşitliliğini muhafaza etmekle, tüm yaşamın kutsallığını ve onun karşılıklı bağıntılılığını doğruluyor ve –yine bizim dünyamız olan bitki ve hayvan dünyasındaki kardeşlerimizin yok edilmesine boyun eğmeyeceğimizi ilan ediyoruz.

Tüm bunlar, yerli halklar olarak varoluşumuzu küresel sermaye makinesi için bir aforoz konusu kılmaktadır. (...) Küreselleşme kisvesi altında olup biten, kimilerinin söylediği gibi yeniden-sömürgeleştirme değil, Kristof Kolomb'un gemilerinde, Cizvitlerin cüppelerinde, tacirlerin battaniyelerinde taşınan çiçek hastalığı gibi sürdürülen özgün sömürgeleştirmenin nihaî evreleridir.

(...) Zulüm abası, işçilerin, örgütsüzlerin, topraksızların ve evsizlerin, tarım işçilerinin, farklı yetilerde olanların, renkli cemaatlerin, öğrencilerin ve yoksulların üzerine atılmış durumda. Tüm insanlar –erkekler, kadınlar, yaşlılar ve çocuklar- siyah, beyaz, sarı ve kızıl- bireysel ve kolektif olarak kendi yazgılarını tayin hakkına ve temel insan gereksinimlerine –besin, sağlık, kişi güvenliği, su ve saygınlık- erişim hakkına sahiptir. NAFTA ve tasarı hâlindeki FTAA gibi uluslararası ticaret anlaşmalarıyla, serbest ticaret kisvesi altında bu gereksinimlerin reddedildiğine tanık olduk. (...) Mücadele kesimleri arasında davayı ortaklaştırmalı ve gücümüzün farklılıklarımızdan kaynaklanacağı yatay stratejiler benimsemeliyiz. Kültürel türdeşleşme aleladeliğini reddedecek ve farklı cemaatlerimizin mücadeleye getirdiği tamamlayıcılıklara duyulan saygı içinde dökülmüş çeşitliliğin devasa gücüne sarılacağız".

Görüldüğü üzere, geçmişten günümüze uzanan ve sömürgecilere karşı 500 yıllık direnişi günümüzdeki mücadelelere bağlayan bu birleşik ve bütünsel 'kozmovizyon', Kuzey'li neo-liberal odakların yerlilerden müttefik bir 'sivil alan' yaratma girişimlerinin de çarpıp dağıldığı duvarı oluşturmaktadır. Gerçekten de, yerli muhalefeti, son yıllarda kendi bünyelerindeki 'Kuzey'li faaliyeti giderek daha fazla sorgular olmuşlardır. Bu olguyu Quito zirvesinde, Venezüella'dan Conive örgütü sözcüsünün bu konuda (yine özetle) söylediklerinden izleyelim:

"Mali çevrelerin talepleri, genellikle örgütlerimize kapitalist işletmelerin kriterlerini dayatıyor. DB, BID, GTZ gibi multilateral organlar örgütlerimize ne tip müdahalelerde bulunmaktalar? Halkların ve cemaatlerin kendi kaderlerini tayin haklarına nasıl müdahalelerde bulunuyorlar? İstişare fikri yerli cemaatlerinden mi, yoksa mali örgütlerden mi çıkıyor? Fonlardan yararlanmak için yerli hareketin nasıl davranması bekleniyor? Finansmanın sonunda cemaatlerden geriye ne kalıyor? Bu fonlar gerçekten de ülkelerimizdeki yerli cemaatlerin güçlenmesine ve kendi kaderini tayinine destek oluyor mu? Mali organlarla müzakerelerinde özerkliklerini nasıl koruyabilirler? vb. sorular, devrimci Venezüella'dan gündeme getirmek istediğimiz sorulardır.

Bu nedenle soruyoruz: yerlilerin tanınması devletin bir iyicillik edimi midir, yoksa ülkelerimizin hükümetlerinin müdahaleci edimlerinin önünde yeni kapitalist imparatorluğun bir başka manevrası mı? Bu imparatorluğun yerli halkları köleleştirmek ve boyun eğdirmek için artık kuvvete ihtiyacı yok, bunu tüm dünyada olduğu gibi

IMF, DB, BID gibi stratejik kolları aracılığıyla yapıyor. Bu gerçekleri göz önünde bulundurarak, devletlerin bünyesinde gerçekte ne oldu? Çok-taraflı ya da iki-taraflı organlara gelince, bunlar hangi çıkarları temsil ediyorlar? Yoksullar çoğunluğunu mu, yoksa neo-liberal imparatorluğu mu?

Gerçek şu ki, çokuluslunun desteğinde ne kadar yerli STÖ'sü müdahalesi olursa, sakinlerin kritik durumu o denli kötüleşiyor. Bunun neo-liberalizmin bir sonucu olması mümkün. Bunlarla çalışan yerli yöneticilerin tavırlarında değişiklikler var; şu hâlde, bunların taban söylem ve gereksinimlerinden uzaklaşmasını, hareketin parçalanması, yerinden olmasını ve zaafa uğramasını yöneticilerin sistemli kooptasyonu dışında neyle açıklayabiliriz? (...) Destekçilerine göre tabanın temsilciliğini ellerinde tutan yöneticiler, kalkınma ajanslarının çoğunlukla kliyantel mantığa ve dayatılan stratejilere boyun eğen projeler hâlindeki armağanlarının dağıtım erkini tekeline alıp bu erki taban örgütleri için dış destekleri çekmede ustalıkla kullanan yeni idarecilerdir".[10]

Kapitalist tüketim uygarlığını biçimlendiren rasyonalden tamamen farklı, İnsan-doğa bütünlüğüne, insanın çevresiyle sürdürülebilir/yeniden üretilebilir ilişkisine, karşılıklılık, yeniden dağıtım ve dayanışmaya dayalı toplumsallığa, zamanın çevrimsel kavrayışıyla beslenen tarihsel süregenlik algısına dayalı bir dünya görüşü üzerine yerleşen yerli tasarımının talepleri, bu tasarımın hayata geçirilmesine ve kalıcılaştırılmasına yöneliktir.

Bu talepleri ana hatlarıyla şöyle toparlayabiliriz:

1) **Toprağa ilişkin ve teritoryal talepler**: Yerli halkların toprakları, doğal kaynakları ve bölgeleri üzerindeki, devredilmez, vazgeçilmez, sınırlandırılmaz kolektif mülkiyet hakkının tanınması; gasp edilen toprakların cemaatlere iadesi; yerli bölgelerinde ulusal hükümetlerin ya da ÇUŞ'ların 'kalkınma' projelerine son verilmesi; kaynakların işletilmesi konusundaki kararların alınması ve yürütülmesinin yerli cemaatlerine bırakılması;[11] hükümetlerin ulusal ve çokuluslu şirket politikalarının doğal kaynaklar üzerine uygulanmalarından ya da toprak

[10] Nicio Maldonado (CONIVE – Venezüella), "Los Pueblos Indígenas y Los Organismos de Cooperación Multilateral", http://icci.nativeweb.org/cumbre2004/maldonado.html

[11] "Yerli halklar için topraklarımız ve kaynaklarımız kültürlerimizin gelişmesi için aslidir, tinselliğimizi, kültürlerimizi, adetlerimizi, kurumsallığımızı, geleneklerimizi, ilaçlarımızı, besin güvenliğimizi ve halklarımızın yaşamını temsil ederler ve onlarla iç içedirler.Yerli halklar devletlerin sözde 'kalkınma'yı sağlamak için dayattıkları politikalardan birinci elden etkilenmektedir. Tarım reformu, maden, hidroelektrik, petrol endüstrileri, çeşitli tiplerde altyapı inşaatları gibi politikalar, hiçbir gelişme sağlamamak bir yana, topraklarımızın istilasını, ormanlarımızın tahrip edilmesini, yeraltı ve yer üstü kaynaklarımızın yağmalanmasını, çevrenin kirlenmesini halklarımızın yoksullaşması ve soykırımını getirmektedir. (...)Yoksulluğu karşı durabilmek için, bölgelerimiz, topraklarımız ve doğal kaynaklarımızın ulusal ve uluslararası piyasalara açılma fikrine karşı duruyoruz" (Cumbre Continental de Pueblos y Organizaciones Indigenas, Territorio Mapuche, Mar Del Plata, Argentina, 2-4 Kasım 2005.
http://www.cumbrecontinentalindigena.org/declaracion.php).

veya can güvenliği yoksunluğundan kaynaklanan her türlü zararı gidermesi ve sorunları çözmesi;

2) **Özerkliğe ilişkin talepler**: Yerli halkların kaderlerini özgürce tayin haklarının tanınması; Devletlerin, toplumlarının çokkültürlü, çoketnili ve çokdilli yapısını tanıması;[12] ırkçılık, ayırımcılık, hoşgörüsüzlük ve dışlanmaya karşı mücadele; yerli halkların haklarının, özellikle yaşam tarzlarının yoksulluk, marjinalleşme ve toplumsal dışlanmaya karşı yeterli mekanizmalar olduğunun yasal kabulü; cemaatlerin iç işlerinde örfî hukuklarını uygulaması;

3) **Kültürel talepler**: Yerli dillerin hükümetlerce kabulü; cemaatlerin eğitim programlarını kendileri düzenlemeleri; yaşlıların bilgeliğini korumak ve sistemleştirmek üzere stratejiler geliştirilmesi, bilgilerin, kültürün ve maneviyatın eğitim programları aracılığıyla genç kuşaklara aktarımı; yerli halkların kültürel mirası ve entelektüel mülkiyetinin tanınması ve korunması; yerlilerin kültürel miraslarının yönetiminde söz sahibi olması; geleneksel sağlık pratiklerinin ve sağlık açısından önemli bitki, hayvan ve madenlerin korunması;

4) **İnsan Haklarına İlişkin Talepler**: Yerli bölgelerinin demilitarizasyonu; yasadışı silahlı grupların, beyaz muhafızların ve diğer grupların silahsızlandırılarak cezalandırılması; yerli kadın ve çocuklara yönelik insan hakları ihlâllerine son verilmesi; yerli kişi ve ailelerin devletlerarası sınırlardan serbest geçiş hakkı; yerli ve sivil toplum önderlerine karşı kovuşturmalara son verilmesi; yerli toplumlar arasında, bilgilendirilmemiş ve rızaya dayalı olmayan genetik araştırmalara son verilmesi; cinsiyet eşitliğine, yerli kadınların mücadele ve bilgilerine saygı;

5) **Sosyal Talepler**: Ücretli çalışan yerliler için daha iyi çalışma koşulları ve daha yüksek ücretler; sağlık kurumlarına sınırsız erişim hakkı; örgütlerin tüm toplumsal düzlemlerde meşru olarak tekabül eden mekânlara katılıp haklarını uygulaması ve savunması;

6) **Yerli Örgütleri ve Diğer Toplumsal Kesimlerle İlişkiler**: Kolektif hakların tam uygulanmasına olanak verecek siyasal ufku sağlamak açısından, ortak stratejileri geliştirmek ve hayata geçirebilmek için yerli halklar arasındaki iletişim ve dayanışma mekânlarını güçlendirmek ve harekete geçirmek; ulusal ve uluslararası düzlemlerde diğer muhalif sivil toplum kesimleriyle yakın işbir-

[12] "Yerli halkların, çeşitli özerklik ve özyönetim biçimleriyle ifade edilen kendi yazgılarını özgürce tayin hakkını tanıyan gerçek bir toplumsal sözleşmeye dayalı demokratik, içleyici, kültürlerarası, adil devletlerin kurulması" (Fundación Rigoberta Menchú ve Universidad Nacional Autónoma de México (UNAM)'nun çağrısıyla düzenlenen Latin Amerika Yerlileri Konferansı bildirisinden -Tepotzlán, Morelos, 12 Ekim 2004).

liği; yerli hareketin konumunu yansıtan önerilerle Dünya Sosyal Forumu gibi uluslararası forumlara katılmak; yerli örgütleri arasındaki bilgi paylaşımı konusunda teknolojik gereçlerin kullanımı; Abya Yala Yerli Halkları ve Örgütleri Ağı'nı kurmak için birlikte uğraş; kolektif ve tarihsel hakları için mücadele veren tüm yerli halklarla, bu arada Zapatistalarla, Venezüella halkı ve Başkan Chávez'le, sürekli antiemperyalist mücadelesinden dolayı Küba halkıyla dayanışma;

7) **Uluslararası Hukuk**: BM Altkomisyonu'nca benimsenen Yerli Halklar Hakları Evrensel Bildirgesi'nin onaylanması; ILO Kovansiyon 169'un onaylanıp etkin tarzda uygulanması.

* * * * *

Görülebileceği üzere, yerli hareketlerin taleplerinin ana eksenini, 'farklı'lıklarının kabulü, tescili ve bu farklılığı sürdürebilme hakkı oluşturmaktadır. Hiç kuşkusuz ki yerli hareketler, cemaatlerini, toplumlarını, uluslarını ezelden ebede, yalıtılmış, değişimsiz bir biçim içerisinde muhafaza etme tahayyülünden kalkınmıyorlar. Ancak kalkınma planları, entegrasyon programları ya da geliştirme projeleri adına kendilerine dayatılan bir 'ilerleme'nin edilgin nesneleri değil, kendi tasarladıkları ve denetledikleri değişim süreçlerinin aktif katılımcıları, aktörleri olma isteğini dile getiriyorlar. Ve bunu 'Batı Uygarlığı'nın ve bu uygarlığı temellük eden, kendini ona eşitleyen kapitalizmin işlerliği doğrultusunda gerçekleştirmeyeceklerini net bir biçimde dile getiriyorlar. Bir başka deyişle, en azından kuramsal olarak 'doğayla, tüm doğal türlerle ve atasal kozmovizyonla' uyumlu bir gelişmeye yetili olduklarını dile getiriyorlar. Öte yandan, mensubu oldukları ulus-devletten ayrılmak, bağımsız bir siyasal kendilik oluşturmak gibi bir niyetleri yok.

Bu görü, bir yandan homojen ve homojenleştirici bir tasavvur olarak ulus-devlete, bir yandan da yeryüzünde işletmeye açılmadık kaynak, küresel piyasaya dahil olmadık bir karış toprak, tüketiciye dönüştürülmemiş tek insan bırakmamak yönünde işleyen neo-liberal kapitalizme karşıttır ve bunları ilga edicidir. Yerli hareketleri, bu karşıtlığın giderek daha bilincinde davranmaktadırlar.

Talepler ulus-devlete karşıttır, çünkü nihaî olarak ulus-devlet içerisinde, onun eğitim, hukuk, maliye, mülkiyet, siyasa vb. sistemlerinin geçerli olmadığı bir teritoryal özerklik tasarımını biçimlendirmektedir. Bu model, örneğin aynı hukuk, maliye, siyaset vb. tarzlarını benimseyen farklı etnik/ulusal kendiliklerin oluşturduğu federasyon örgütlenişinden farklıdır; ve ulus-devletten topraklarının bir bölümü üzerindeki egemenliğinden, cemaatler lehine vazgeçmesini talep etmektedir.

Talepler, serbest piyasa ekonomisi mantığına da karşıttır; çünkü orman, ırmak, toprak, hava, hayvanlar, bitkiler ve insanları meta, kaynak, tüketim nesnesi vb. olarak değil, tekil ve kapsayıcı bir tinsel bütünlüğün birbirini desteklemesi gereken unsurları olarak gören bir kozmos kavrayışından hareket etmektedir. Yerli toplulukların ÇUŞ'ların kendi toprakları üzerindeki faaliyetlerine karşı çıkması, 'onlar işletmesin, biz işletelim' gibi –son tahlilde- ulusalcı bir kaygıdan değil, tinsel varlıklar-doğa-insan birlikte yaşarlığına dair bir yaşam tasarımından kaynaklanmaktadır.

Bir başka deyişle, yerli hareketleri, bizatihi 'uygarlık projesi'ni ve farklı bir toplum tahayyülünü tartışmaya açmaktadırlar. Bu tartışmalar, yalnızca yerliler ya da yalnızca Latin Amerika için değil, kapitalizmin bitimsiz kâr iştahının hızla tükettiği tüm yeryüzü için yararlıdır. 'Başka bir dünya mümkün' deyişi, 'yeni(den) sosyalizm' şiarı birer sloganın ötesinde bir anlam taşıyacaksa eğer, hem ulus-devlet formatının hem de neo-liberal kapitalizmin biçimlendirdiği 'küresel tüketim toplumu'nun nasıl dönüştürüleceği konusuna kafa yormak zorundayız. Dünya ile 'sürdürülebilir' bir birliktelik, sürdürülebilir bir 'bios', daha tokgözlü, daha az tüketen ve daha dayanışmacı bir yaşam tarzını gerektiriyor çünkü.

II. AYRIM:

‘BUGÜNLERE GELİNDİYSE EĞER…’

1) ÖZGÜR BİR LATİN AMERİKA İÇİN: BOLİVAR'DAN CHE'YE

SIMÓN BOLÍVAR: BİYOGRAFİK NOTLAR*

GILLES SAURAT

TARİH	SİMON BOLÍVAR'IN YAŞAMI	DÜNYADAKİ OLAYLAR
1783	*24 Temmuz*: Ülkenin en yüksek sosyal tabakası 'Mantuanos' sınıfından zengin toprak sahipleri Juan Vincent Bolívar y Ponte ile Maria de la Conception Palacios y Blanco'nun dördüncü çocukları Simón Bolívar'ın Caracas'da doğumu.	Versailles Antlaşması ile Büyük Britanya'nın ABD'nin bağımsızlığını tanıması.
1786	*19 Ocak*: Babasının ölümü.	Stendhal'in doğumu.
1789		Fransız Devrimi
1792	*6 Temmuz*: Annesinin ölümü	Valmy muharebesi (20 Eylül)
1793	*5 Ekim*: Anne tarafından dedesi ve velisinin ölümü. Dayısı Don Carlos Palacios'un velayeti.	16. Louis'nin ölümü. Goethe *les Révolutionnaires*'i yazdı.
1794	Pek çok hocanın yönetiminde öğrenimini sürdürdü. Venezüella kıyısında bir bölgede köleler ayaklanarak 'Fransızların yasası'nı talep ettiler.	Konvansiyon siyahların özgürlüğünü ilan etti ve bir yasayla Fransız sömürgeleri, özellikle Antiller'de kölelik ilga edildi.
1795	Velisiyle bir kavganın ardından Simón, Aydınlanma felsefesinden etkilenmiş bir aydın olan ve hocaları arasında onu en çok etkileyen Samuel Robinson takma adlı Simón Rodríguez'in velayeti altına girdi.	Directoire'ın kurulması.
1796		Bonaparte'ın İtalya ordusu başkomutanlığına atanması. İtalya seferi. Fransızların Milano'ya girişi.

* Gilles Saurat, "Repères biographiques", *Simon Bolivar*, Editions de l'Herne, Paris, 1986, ss.15-24, Türkçesi: Sibel Özbudun.

1797	Caracas'ta, Venezüella'da cumhuriyet ilanını öngören, Simón Rodríguez'in de adının karıştığı bir konspirasyonun ortaya çıkarılması. Rodríguez'in ABD'ye kaçması.	Campo-Formio Antlaşması. Directoire'a General Bonaparte'ın sunumu.
1798	Askerî eğitimin ardından, Simón Bolívar İspanya Kralı tarafından, babasının albay rütbesiyle görev yaptığı Aragua vadisi beyazlan milisleri müfrezesinde asteğmenliğe getirildi.	Mısır seferi. Aboukir felaketi. Piramidler muharebesi. Monge: *Betimsel geometri.* Malthus: *Nüfus İlkesi Üzerine bir Deneme.* Goethe: *Hazine Avcısı.* Delacroix'nın doğumu.
1799	İspanya'ya gitmek üzere Guaria'dan yola çıktı. Cantabria kıyısındaki Santoña'ya indi, ardından Madrid'de yaşayan dayısı Esteban Palacios'la buluştu. Dayısı onu IV. Carlos'un sarayına takdim etti.	
1800	Eğlence yaşamı. Maria Teresa del Toro'yla tanıştı. Evlenme teklif etti.	Bonaparte'ın Fransa'yı yeniden düzenleyişi. Marengo. Saint-Nicaise sokağı saldırısı. Volta elektrik pilini buldu. Goya *IV. Carlos'un Ailesi*'ni tamamladı. David *Madame Récamier*'i tamamladı. Beethoven: *Birinci Senfoni.*
1801	Bir saray komplosu nedeniyle Madrid'den uzaklaştı. Bilbao'ya geçti.	Concordat'nın imzalanması. Çar I. Paul'a suikast. I. Alexander'in tahta geçmesi. Leclerc komutasında bir keşif heyetinin Saint-Dominique'e yola çıkışı. Jacquard dokuma makinesini yaptı. Goya *Çıplak Maya* ve *Giysili Maya*'yı tamamladı. Schiller *Orleans Bakiresi, Romantik Trajedi*'yi yayınladı. Alexander Humboldt İspanyol Amerikası çevresindeki turuna başladı.

1802	Fransa yolculuğu. Bayonne, Paris ve Amiens'i gezerek İngiltere'yle barış anlaşmasının kutlamalarına katıldı. Madrid'e dönüş. Evlilik. Venezüella'ya yola çıktı. Ağustos'ta Caracas'a vardı.	Fransa ile İngiltere arasında Amiens Barışı. Bonaparte yaşam boyu konsül oldu. X. yıl Anayasası. Chateaubriand *Hıristiyanlığın Ruhu*'nu yayınladı. Beethoven: *İkinci Senfoni*. Victor Hugo'nun doğumu.
1803	Karısının ölümü (*22 Ocak*). İspanya'ya dönüş. Aralık sonunda Cadix'e vardı. 'Amerika Büyük Locası'na intisap etti.	Haiti-Saint Domingue'de son beyaz kolonların ve keşif kolu askerlerinin katledilmesi. Adanın boşaltılması. J.B. Say: *Ekonomi Politik Üzerine*.
1804	Madrid ikameti. Paris'e geçerek Vivienne sokağına yerleşti. Rastlantı sonucu Caracas'taki hocası Simón Rodríguez'le karşılaştı. Zamanını Paris'te zevk yaşamı ve öğrenimle geçirdi. 2 Aralık'ta Napolyon'un takdisine katıldı.	Enghien Dükü'nün idamı. Medeni Kanun'un kabulü. İmparatorluk ilanı. I. Napoléon'un takdisi. Beethoven: *Symphonie héroique (no. 3)*
1805	Simón Rodríguez'le birlikte İtalya yolculuğu. Milano'da Napolyon'un İtalya kralı olarak taç giyme törenini ve Monte Chiaro ovasındaki büyük askerî tatbikatı izledi. İtalya'nın kuzeyindeki belli başlı kentleri dolaştı. Ağustos'ta Roma'ya vardı. *15 Ağustos*'ta, Mont Sacré üzerinde, Rodríguez'in huzurunda yaşamını İspanyol Amerikası'nın kurtuluşuna adamaya ant içti. Rodríguez'den ayrılıp Paris'e döndü. Burada, İskoç Saint-Alexandre locasında masonluğun ikinci derecesine kabul edildi.	Napolyon'un Milano'da taç giymesi. Fransa ve İspanya'nın Trafalgar'da yenilmesi. Üçüncü koalisyon. Austerlitz. Presbourg Antlaşması. Chateaubriand *René*'yi yayınladı. Schiller'in ölümü.
1806	Eylül ayına kadar Paris'te kaldı, ardından Hamburg'a geçip Ekim sonunda ABD'ye doğru yola çıktı.	Avrupa'nın Napolyon tarafından yeniden düzenlenişi (Kutsal İmparatorluğun tasfiyesi). Dördüncü koalisyon. Iéna. İngilizler Buenos Aires'i ele geçirdi. Beethoven: *Dördüncü Senfoni*.

1807	1 Ocak'ta Charleston'a indi. ABD doğusundaki belli başlı kentleri ve Bağımsızlık Savaşı alanını ziyaret etti. Venezüella'ya doğru yola çıktı. Haziran ayında Caracas'a ulaştı.	
1808-1809	Bir yandan haciendalarının (=çiftlikler) yönetimiyle uğraşırken, bir yandan da İspanya olaylarının belirlediği ve yol açtığı siyasal çalkantılara katılıyor.	Lizbon'un Fransızların eline geçmesi (Junot). İspanya'da Aranjuez'de olaylar. IV. Carlos'un oğlu VII: Ferdinand lehine tahttan çekilişi. Napolyon'un kraliyet ailesini Bayonne'a çağırması. İspanyol kraliyet ailesinin (Fransa'ya) sürgün kararı. Joseph Bonaparte İspanya kralı oldu. Onu tanımayı reddeden İspanyol halkının ayaklanması (*2 Mayıs*). İspanya'da kanlı çatışmalar. Yarımadanın her yerinde hükümet cuntalarının kurulması. Bir Fransız ordusunun Baylen'de teslim oluşu. Bir İngiliz ordusunun Portekiz'e girmesi. Erfurt'ta Napolyon Goethe buluşması. Beethoven: *Beşinci (Pastoral) ve Altıncı Senfoniler.*
1809		Beşinci koalisyon. Wagram muharebesi. İspanya'da Somosierra'nın zaferi. Saragosa'nın birinci kuşatması ve ele geçirilişi. Chateaubriand *Şehitler*'i yayınladı. Goethe: *Seçmeli Hısımlıklar.*
1810	İspanya'da olanları takiben, İspanyol sömürgelerinde hükümet cuntalarının kuruluşu. Görünüşte meşru kraliyete sadık olmakla birlikte, bu ilk adımın kendilerini kesin kurtuluşa götüreceği yolunda umut beslemekteler. Caracas	Avusturya evliliği. Ceza Yasası'nın ilanı. Hollanda'nın ilhakı. Bernadotte İsveç kralı oldu. Cadix'de İspanyol Cortès'lerin buluşması.

	Cuntası komutanın görevden alınmasından sonra 19 Nisan 1810'da kuruldu. Ülke dışında olan Bolívar harekete katılmadı. Dönüşünde albaylığa yükseltilip cunta tarafından diplomatik misyonla Londra'ya gönderildi. Venezüella hâlâ İspanyol sömürgesi olduğundan, bu hassas bir görevdi. Bolívar Londra'da öncelikle Francisco de Miranda'yı Caracas'a dönmeye ikna etmeye uğraştı. Caracas doğumlu Miranda, Avrupa ve ABD'de Güney Amerika'nın kurtarıcısı olarak görülmekteydi. Venezüella kıyılarına iki başarısız çıkartmayı yönetmişti, adı tarihe Öncü olarak geçmiştir. Bolívar'ın önerisini kabul ederek anavatanına döndü; 57 yaşındaydı.	Regence Konseyi'nin kuruluşu. İspanyol hükümetinin direnişi. İber yarımadasına İngiliz saldırısı. Goethe: *Renkler kuramı.* J. de Maistre: *Siyasal Anayasaların Yaratıcı İlkesi Üzerine Deneme.* Chopin'in doğumu.
1811	*5 Temmuz:* Birinci Venezüella Cumhuriyeti'nin ilanı. Karşı-devrimin patlak verişi. Mirando 'büyük general' ilan edildi.	Roma kralının doğumu. Yarımadada çatışmalar. Cadix dışında Endülüs'ün Fransızlarca işgali. Goethe: *Şiir ve Hakikat.*
1812	Venezüella büyük bir depremle yerle bir oldu, zorluklar bazı yurtseverlerin şevkini kırdı. Miranda savunmacı taktik uygulamakta. Bolívar'ı Puerto-Cabello kalesi komutanlığına atadı. Bir subayın ihaneti ve İspanyolların muzaffer saldırısı Bolívar'ı kaleyi terk etmek zorunda bıraktı. Miranda teslim bayrağını çekip Venezüella'dan ayrılmaya hazırlandı. Aralarında Bolívar'ın da bulunduğu bir grup subay büyük generali yenilgiden sorumlu tuttu. Yargılamak amacıyla tutukladılar. Ama İspanyollar Miranda'yı ele geçirmeyi başardılar. Önce Guaira, ardından da Cadix'de hapsedildi, 1816'da öldü. Bolívar ve bir grup yurtsever, halkın	Cadix'de toplanan İspanyol Cortès'leri liberal bir anayasayı kabul ettiler. ABD İngiltere'ye savaş ilan etti. Fransızların İspanya'da yenilgisi. Napolyon Rusya'ya saldırdı. Moskova muharebesi. Moskova'nın ateşe verilmesi. Rusya'dan çekilmenin başlangıcı. Bérésina'ya geçiş. Beethoven: *Yedinci ve Sekizinci Senfoniler.* Byron: *Childe Iarolds Pilgrimage.*

	acımasız bir biçimde cezalandırıldığı Venezüella'dan kaçmayı başardı. Bolívar önce Curazao, ardından da, Venezüella benzeri bir sürecin ardından bağımsızlığını ilan eden Yeni Grenada (bugünkü Kolombiya)'ya gitti. Carthagena des Indias'da ilk siyasal yapıtını yayınladı: *Carthagena Manifestosu*. Burada bir görevin yanı sıra Venezüella'yı yeniden fethetme konusunda Kongre'nin koruma ve yardımını sağladı.	
1813	Bir dizi zaferle Magdalena kıyılarını İspanyol garnizonlarından temizledikten sonra giriştiği, 'Takdire değer' olarak anılan yeni seferinde kazandığı kesintisiz bir zaferler dizisiyle Caracas'ın kapılarına dayanıp 6 Ağustos'ta muzaffer bir tarzda kente girdi. Önceden, Trujillo kentinde, İspanyolları yurtseverlere uyguladıkları aynı vahşetle tehdit etmeye ve yurtseverlerde 'Amerikalılık' bilincini uyandırmaya yönelik ünlü 'Ölümüne savaş' bildirgesini yayınladı. Tek oluşturulmuş organ olan Caracas Belediyesi'nden orduların genel komutanlığı ve halkın benimsediği 'Libertador' (Kurtarıcı) sanını aldı.	Altıncı koalisyon. Lutzen. Bautzen. Anglo-İspanyolların Vittoria'daki zaferi. İngilizler Aquitania'ya saldırdılar. Leipzig Muharebesi. Fransa ile İspanya arasında Valencay Antlaşması. VII. Ferdinand yeniden tahta geçti. Goya *Savaşın Felaketleri*'ni tamamladı. Turner: *Buz Sabalı*.
1814	Karşı-saldırıda renkli Llanos - Venezüella güneyindeki tropikal pampa- halkını kullanan İspanyollara karşı çatışmaların yeniden başlaması. Sınıflar ve ırklar savaşı. Bolívar birkaç aylık direnişin ardından, llanero'ların sayısı ve acımasızlığı karşısında yenilgiye uğradı. Caracaslı birliklerin ve sivillerin fatihlerden kaçmak üzere Doğu'ya göçü. Bolívar ikinci siyasal yapıtı, mücadelenin devamını çağrısını yapan	Fransa seferi. Chaumont Paktı. Müttefiklerin Paris'e girmesi. Napolyon'un iktidardan düşmesi. Fontainbleu'nün vedası. 18. Louis'nin tahta çıkması. Napolyon Elbe adasında. Şartın yayınlanması. Viyana Kongresi'nin açılışı. İngiltere ile ABD arasındaki düşmanlığın sonu (Gand Antlaşması). Walter Scott: *Waverley*.

	Carupano Manifestosu'nu yayınladıktan sonra Yeni Grenada'ya çekildi. Bolívar misyonunu anlatmak üzere Yeni Grenada Kongresi huzuruna çıktı. Sıcak ve coşkulu bir karşılama, mücadeleye devam konusunda destek sözü.	
1815	Subaylar arasındaki rekabetten kaynaklanan entrikalar, güçlü bir İspanyol keşif kolunun geldiği haberinin duyulmasıyla birlikte, davanın selameti için Jamaika'ya sürgün kararı alınmasına yol açtı. Jamaika'da zorlu günler. Yine de propaganda çalışmalarını bırakmadı. İngiltere'den yardım beklentisi içinde. *6 Eylül*'de Devrim'in tarihsel haklarını vurguladığı ve İspanyol Amerika'nın geleceğine dair kehanetlerde bulunduğu 'Jamaika Mektubu'nu kaleme aldı. İspanyolların kışkırttığı bir siyahînin elinden kıl payı kurtuldu. İngiltere ve Kuzey Amerika'dan yardımdan umudu kesince, Jamaika'dan ayrılarak Haiti'ye geçti; bu sırada keşif kolunun başındaki Pablo Morillo, kendini kıtanın kuzeyinin efendisi ilan etmişti.	Napolyon'un Elbe adasından dönüşü. 18. Louis'nin ayrılması. Yüz Gün. Waterloo yenilgisi. Napolyon'un ikinci kez görevden alınması. Sainte-Hélène'e gidişi. 18. Louis yeniden tahta çıktı. Kutsal İttifak'ın oluşması. İkinci Paris Antlaşması. Beyaz terörün başlaması.
1816	Köleliği kaldırma vaadi karşılığında Haiti cumhurbaşkanı Alexandre Pétion'dan Venezüella'ya çıkartma operasyonu konusunda yardım ve gerekli araçları sağladı. Kıtaya çıktı (*Haziran*). Köleliği kaldırdığını ilan etti. Sefer başarısızlıkla sonuçlandı. Haiti'ye dönüş. İkinci sefer.	Tucuman Kongresi: Arjantin'in bağımsızlığına kavuşması. 'Meduse'un batışı. Rossini: *Sevil Berberi*
1817	Bolívar bir köprübaşı kurmayı başardı. Tüm yurtseverleri toplayıp	San Martin Şili'yi kurtardı. Byron: *Manfred*.

	Orénoque kıyısındaki Angostura'da cumhuriyetçi Venezüella'nın başkentini kurdu. Bu stratejik konum düşmanı gafil avlamada avantaj sağlıyordu. Bölgede savaş ekonomisinin örgütlenmesi. Anarşiyi denetim altına alma uğraşı. General Manuel Piar'ın idamı.	W. Scott: *Lammermoor'un Nişanlısı*.
1818	Caracas'ı yeniden ele geçirmeye yönelik Guarico seferinin başarısızlığa uğraması. Angostura'ya yabancı gönüllülerin gelmesi (İngilizler, İrlandalılar, Hannoverliler). Bir kongre için seçim çağrısı.	Aix-l-Chapelle Kongresi. Prado müzesinin kuruluşu.
1819	Angostura'da Kongrenin toplanması (*15 Şubat*). Bolívar'ın Kongre üyelerine ünlü 'Mesaj'ı. Bolívar devasa bir gücü oluşturduktan sonra savaşı Yeni Grenada'ya taşımak üzere Andları geçti; bu sırada keşif güçlerinin başkanı Morillo Venezüella'daydı. Planın başarıya ulaşması. Pisba'dan Andları geçiş (*Temmuz*). Yeni Grenada'nın kurtuluşunu sağlayan Pántano de Vargas ve Boyaca (*Ağustos*) muharebeleri. Bolívar'ın Bogota'ya muzaffer girişi. Angostura'ya dönüp Kongre'ye Grande-Colombia'nın kurulmasını önerdi. Şimdiki Venezüella, Kolombiya ve Ekvator'u kapsayan Grande Colombia'nın kuruluşu (*17 Aralık*).	Manchester'de çalkantılar. Paris'de Hukuk Okulu'nda sorunlar. Schopenauer: *İrade ve Temsil Olarak Dünya*. W. Scott: *Ivanhoe*. Géricault: *Medusa'nın Salı*.
1820	Bogota'ya dönüş. Liberal bir siyaset uygulamakta. Kölelerin özgürlüğü konusundaki kararı uygulamaya sokmaya uğraştı. Yerliler lehine bildirge, kamusal eğitim, tarım, ticaret. Venezüella'yı kurtarmaya yönelik bir seferin hazırlıkları. İspanyollara ateşkes önerisi, ateşkes imzalanması, sava-	VII. Ferdinand'ın mutlakıyetçi yönetimine karşı Riego ayaklanması. VII. Ferdinand Anayasa'yı kabul etmek zorunda kaldı. Berry düküne suikast. Napoli ve Portekiz'de ayaklanma. Lamartine: *Tefekkürler*'i yazdı.

	şı düzenleyici (insanileştirme) önlemleri. Santa Ana'da Bolívar ile Morillo'nun buluşması.	
1821	Ateşkesin bozulması. Venezüella seferi. Carabobo zaferi (*24 Haziran*). Bolívar'ın Caracas'a muzaffer girişi. Venezüella'nın kurtuluşu. Grande Colombia'nın Anayasası'nı hazırlamak üzere Cucúta'da toplanan Kongre, Simon Bolívar'ı başkan, Francisco de Paula Santander'i başkan yardımcısı ilan etti. Bolívar Ekvator ve Peru'yu kurtarmak amacıyla güney seferine hazırlanmakta. Antonio José de Sucre'yi öncü olarak Ekvator'a gönderdi. Bolívar Kolombiya Cumhurbaşkanı olduktan sonra Güney seferine hazırlıkları hızlandırdı.	Türk-Yunan savaşı. Napolyon'un Sainte- Hélène'de ölmesi. Baudelaire ve Flaubert'in doğumu.
1822	*Nisan* ayında Bolívar'ın Bombona zaferi. *Mayıs*'ta Sucre'nin Pichincha zaferi. Bolívar'ın Sucre ile birlikte Quito'ya girişi. Ekvator'un kurtuluşu. Guayaquil'de Bolívar ile San Martin'in buluşması. Özgürlüğüne kavuşan Amerika'nın yönetimi konusunda cumhuriyetçi ve monarşist görüşler arasında anlaşmazlık. San Martin kısa süre sonra kamu yaşamından çekilecek.	Yunanistan'ın bağımsızlık ilanı. Chio'da katliamlar. Iturbide Meksika imparatoru oldu. Brezilya Portekiz'den ayrıldı. Brezilya İmparatorluğu'nun kuruluşu. Dom Pedro imparator. Vérone kongresi. Puşkin: *Kafkasya Mahpusu*. Delacroix: *Dante'nin Kayığı*. Schubert: *Bitmemiş Senfoni*. Champollion 'Rosette taşı'nı okudu.
1823	Peru İspanyollara karşı mücadelenin başına geçmesi için Bolívar'a çağrı yaptı. Bolívar Peru'ya gitti. Sucre'nin yardımıyla ülkeyi savaşa hazırladı.	Fransızların VII. Ferdinand'a yardım etmek üzere İspanya'ya sefer düzenledi. Trocadéro muharebesi. Monroe'nun bildirgesi. Walter Scott: *Quentin Durward*. Beethoven: *Dokuzuncu Senfoni*. Byron'un bağımsızlık davasını desteklemek üzere Yunanistan'a gidişi.

1824	Peru seferi. Bolívar'ın Junín zaferi (*Ağustos*). Sucre'nin Ayacucho zaferi (*Aralık*). Bağımsızlık savaşının sonu. Bolívar İspanyol Amerikası ülkelerini Panama Kongresi'ne çağırdı.	18. Louis'nin ölümü. 10. Charles'ın tahta geçişi. İspanya'da baskılar. VII. Ferdinand bir kez daha mutlak kral oldu. Delacroix: *Chio Katliamlarından Sahneler*. Vigny: *Eloa*. Géricault'nun ölümü. Byron'un Yunanistan'da ölmesi. National Gallery'nin kuruluşu.
1825	Bolívar'ın Peru'yu boydan boya kat edişi. Demokratikleşme önlemleri. Yerlilerin özgürleşmesi. Toprakların bölüşümü. Yukarı Peru'nun dört bölgesiyle Bolivya'nın biçimlenmesi. Ülkenin örgütlenmesi.	10. Charles'ın taç giymesi. Yunanistan'a Mısır müdahalesi. Saint Dominique'in kurtuluşu. I. Alexander'ın ölümü. I. Nicolas'ın tahta geçişi. Decabriste ayaklanması.
1826	Lima'ya dönüş. Ülkenin düzenlenmesinin devamı. Tüm kurtarılan ülkelerde uygulanacağını umduğu Anayasa'nın hazırlanışı. Yaşam boyu başkanlık düzenlemesini içeriyor. Panama Kongresi'nin toplanması. Başarısızlık. Peru'da konspirasyon. Venezüella'da huzursuzluk. Düzeni sağlaması için Bolívar ülkeye çağrıldı. Bogota'da reformlar ve maliyeyi düzeltme çabaları. Venezüella'da düzeni sağladı.	Mesolongi'nin Türkler tarafından alınması. İspanya'da liberallerin ayaklanması. Fenimor Cooper: *Mohikanların Sonuncusu*. Mendelssohn: *Bir Yaz Gecesi Rüyası*.
1827	Bogota'ya dönüş. Nesnel duruşu herkesi hoşnutsuz etmekte. Cucúta Anayasası'nı gözden geçirmekle görevli Ocaña Konvokasyonu'nun toplantıya çağrılması. Bolívar Ocaña yakınlarındaki Bucaramanga'ya yerleşti.	Katalanya'da karlist ayaklanma. Navarin Körfezi'nde Osmanlı donanmasının yenilgiye uğraması. Beethoven'in ölümü. Ingres: *Homeros'un Apotheose'u*. Victor Hugo: *Cromwell'e Önsöz*. Manzoni: *Nişanlılar*. W. Scott: *Napolyon'un Yaşamı*. Turner: *Mortlake Terası. Bir Yaz Gecesi*.

1828	Ocaña Konvansiyonu görevini tamamlayamadan dağıldı. Halk Bolívar'ı çağırdı. Bolívar, anarşiyi denetim altına alabilmek amacıyla devlet konseyi oluşturup bir bildirgeyle zaman ve yetki açısından sınırlı bir diktatörlük hükümeti ilan etti. Tiranlıkla suçlandı. Suikast girişimi.	Türk-Rus savaşı. Fransa'nın Morée seferi. Berlioz: *Fantastik Senfoni.* Goya'nın ölümü.
1829	Bolívar'ın, anarşi ve merkezkaç kuvvetlerin etkisiyle parçalanmakta olan kurtarılmış ülkelerin birliğini sağlama yolundaki çabaları. Çevresindekilerin monarşi kurma girişimleri. Libertador'un bunu reddedişi.	Andrew Jackson ABD başkanı. Rusların Türkler karşısında zaferi. Edirne Antlaşması. İngiliz Katoliklerinin kurtuluş akdi.
1830	Bolívar'ın çağrısıyla Bogota'da Kurucu Kongre'nin toplanması. Bolívar yetkilerini devrederek başkent yakınlarına çekildi. Ardından iktidarı ve Bogota'yı kesin olarak terk etti (*8 Mayıs*). Avrupa'ya geçme niyetiyle Carthagena'ya gitti. Carthagena'da Sucre'nin suikast sonucu hayatını yitirdiğini öğrendi. Sağlığı bozulmakta. Santa Marta yakınlarında San Pedro Alejandro'da kıra çekildi. *10 Temmuz*'da Kolombiyalılara son bildirisini kaleme aldı. Onları birliğe çağırdı. *17 Aralık*'ta öldü.	Yunanistan'ın bağımsızlığının tanınması. Fransa'nın Cezayir seferi.. Paris'te Dört Emir'in ilanı. Üç Muzaffer Devrimi. 10. Charles'ın tahttan indirilmesi. Louis Philippe Fransızların kralı oldu. Brüksel'de devrim. Belçika'nın bağımsızlığı ve tarafsızlığı. Varşova'da devrim. Victor Hugo: *Hernani.*

ÖLÜMÜNE SAVAŞ İLANI*

SIMÓN BOLÍVAR

Birlik müfrezesinden, Kuzey Ordusu komutanı, Venezüella'nın kurtarıcısı Simón Bolívar'dan yurttaşlarına.

Venezüellalılar, Yeni-Granada egemen Kongresi tarafından gönderilen kardeş askerlerden oluşan bir ordu bizi kurtarmaya geldi ve Mérida ve Trujillo bölgelerindeki zalimleri kovaladıktan sonra, aramızda bulunuyor.

İspanyolları yok etmek, Amerikalıları korumak ve Venezüella Konfederasyonu'nu oluşturan cumhuriyetçi hükümetleri yeniden kurmak için gönderildik. Silahlarımızın koruduğu devlet bir kez daha eski anayasalarınca ve kendi yöneticileri tarafından yönetilmekte ve tam özgürlük ve bağımsızlıklarına sahip; çünkü tek misyonumuz, halklarımızdan bazılarının omuzlarında halen yüklü olan kölelik zincirlerini kırmaktan ibaret ve savaş hukukunun bize izin verdiği hiçbir yasayı dayatmak ya da bir hâkimiyet uygulamak niyetinde değiliz.

Başınıza gelen talihsizliklerden etkilendik; sizleri yağmalayan ve aranızda ölüm saçan; halkların kutsal haklarını çiğneyen ve en meşru pakt ve antlaşmaları hiçe sayan, her türlü suçu işleyen, Venezüella Cumhuriyeti'ni en acınası yıkıma sürükleyen İspanyol barbarların çektirdiği acılara karşı kayıtsız kalamazdık. Adalet bizi intikam sancağını yükseltmeye çağırıyor. Kolombiya topraklarını kirleten ve onu kana bulayan canavarlar bu topraklardan sonsuza dek silinsin! Cezaları kalleşlikleri kadar ağır olsun ki onunla aşağılanmışlığımızın kirini yıkayabilelim ve evrenin uluslarına Amerika'nın evlatlarına yapılan saldırıların cezasız kalmayacağını gösterelim.

Alçak İspanyollara karşı haklı öfkemize karşın, adilliğimiz içerisinde onlara son bir kez daha uzlaşma ve dostluk yolunu göstermek istiyoruz; onları suçlarından pişmanlık duyup iyi niyetle bizlerle birlikte İspanyol istilacının hükümetini devirme ve Venezüella Cumhuriyeti'ni kurmaya çalışırlarsa, huzur içerisinde aramızda yaşamaya çağırıyoruz onları.

---

* Trujillo Karargâhı, 15 Haziran 1813, Bağımsızlığın 3. yılı... Gilles Saurat, "Repères biographiques", *Simon Bolívar*, Editions de l'Herne, Paris, 1986, ss.189-190, Türkçesi: Sibel Özbudun.

Haklı davayı savunmak adına tiranlığa en etkin ve yeterli biçimde karşı çıkmayan her İspanyol düşman sayılacak ve vatan haini olarak, temyiz hakkı olmaksızın kurşuna dizilmeye mahkûm edilecektir. Buna karşılık, silahlı ya da silahsız olarak ordumuzun saflarına katılanlar, tiranlık boyunduruğunu kırmak için çabalayan iyi yurttaşlara yardım edenler tam ve topyekûn bir aftan yararlanacaktır. Venezüella hükümetini ilan edip bize katılan sivil ve askerî yöneticileri görevlerinde alıkoyacağız; tek sözcükle, Devlete anılan hizmetleri sunan İspanyollar Amerikalı sayılıp Amerikalı muamelesi görecektir.

Gaflet ya da açgözlülüğün adalet yolundan saptırdığı siz Amerikalılara gelince, bilin ki kardeşleriniz sizi bağışlıyor ve hatalarınıza içtenlikle üzülüyor; sizin suçlu olamayacağınıza ve yalnızca sizi şimdiye dek tutsak eden körlük ve cehaletin suçlarınızdan sorumlu olabileceğine inanıyor. İntikamınızı almak ve cellatlarınızın sizi kaderinize bağladığı iğrenç zincirleri kırmak üzere gelen kılıçtan korkmayın. Onurunuzun kişiliğinizin ve mallarınızın mutlak bir dokunulmazlığın güvencesi altında olacağından emin olun: salt Amerikalı sanı güvenceniz ve kurtarıcınız olacaktır. Sizi korumaya geldik ve silahlarımız asla kardeşlerimizden birine yönelmeyecek.

Bu af yakın zaman önce ihanet eylemlerinde bulunmuş hainleri de kapsamaktadır; ve öylesine dindarca uygulanacaktır ki, ne denli büyük ya da olağanüstü olursa olsun, hiçbir motif, neden ya da bahane kararımızdan dönmemize neden olamayacaktır.

İspanyollar ve Kanaryalılar, salt kayıtsız kalsanız dahi, Amerika'nın özgürlüğü davasına etkin biçimde katılmadığınız takdirde ölümü bekleyin. Amerikalılar, suçlu olsanız dahi, hayatınızdan endişe etmeyin.

'YURTTAŞ UNVANINI KURTARICI'YA YEĞLERİM'*

SİMÓN BOLÍVAR

Egemen Kongre üyesi Beyler,

Kolombiya başkanı sıfatıyla az önce ettiğim yemin benim için yasa ve vatana karşı ödevlerimi arttıran bir akittir. Yalnızca egemen iradeye karşı duyduğum derin saygı beni yüce makamın harika ağırlığını kabule zorlayabilirdi. Öte yandan, halk temsilcilerine duyduğum minnet, bana, kanımla, canımla, mal-mülkümle, hatta onurumla, özgürlük, mutluluk ve zafer içerisinde birleşen iki kardeş halkın haklarını tanımlayan Anayasa'ya hizmet ve onu savunmayı sürdürme yolundaki güzel yükümlülüğü dayatıyor. Bağımsızlıkla birlikte Anayasa, kendimi feda edeceğim kutsal sunak olacak. Onun için Kolombiya'nın sınırlarına gidip Ekvator'un çocuklarının zincirlerini kıracağım ve kardeşlerimizi kurtardığım zaman, onlara Kolombiya'nın kucağında bir yer sunacağım.

Beyler, doğa ve kaderin bizi kardeş kıldığı halklara cömertlik bağlarıyla bağlanmamız konusunda bana yetki vereceğinizi umuyorum. Sizin bilgeliğiniz ve benim gayretimin eseri tamamlandığında, Kolombiya'ya yalnızca mutluluk, huzur ve zaferi sağlayacak barış gerekecek. Böylelikle, beyler, bana bir yurttaştan başka bir şey olmamayı emreden vicdanımın ve onurumun sesine kulak tıkamamanız için size yalvarıyorum. Gerçekte, Cumhuriyetin birinci görevini halkın yüreğinin efendisi ilan edeceği kişiye bırakına gereğini hissediyorum. Ben savaşın çocuğuyum, mücadelelerin devlet yöneticiliğine yükselttiği bir insanım. Talih bana bu görevde yardımcı oldu, zafer ise onu tahkim etti. Ama bunlar adalet, mutluluk ve ulusal iradenin ihdas ettiği unvanlar değildir. Kolombiya'yı yöneten kılıç Astrée'nin terazisi değildir; o, kaderin kimi zaman tiranları cezalandırmak ve halkları düzeltmek için yeryüzüne gönderdiği kötülük cininin okudur. Bu kılıcın görevi barış gününde sona erer. Böylelikle beni layık gördüğünüz görev, sonuncusu olmalıdır: bunun için kendime yemin ettim, Kolombiya'ya söz verdim; çünkü halk doğal yetkilerini uygulama yetisinden emin olmadığında, cumhuriyet söz konusu ola-

* Türkçesi: Sibel Özbudun.

maz. Benim gibi biri, halk hükümeti için tehlikelidir; ulusal egemenlik için dolayımsız bir tehdittir. Özgür olmak, herkesin özgür olması için yurttaş olmak istiyorum. Yurttaş unvanını kurtarıcıya tercih ederim, çünkü biri savaştan doğmuştur, diğeri ise yasalardan kaynaklanır. Beyler bütün unvanlarımı iyi yurttaş unvanıyla değiştirin.

ERNESTRO CHE GUEVARA (1928-1967)*

JAIME MASSARDO - ALBERTO SUÁREZ-ROJAS

Ernesto Guevara 1928'de liberal, cumhuriyetçi ve anti-Peronist bir ailenin oğlu olarak Arjantin'in Rosario kentinde dünyaya geldi. Córdoba'da liseye ve ardından da Mart 1947'de kaydolduğu Buenos Aires'teki Tıp Fakültesine devam etti. Guevara'nın gençliği, tüm yaşamı gibi astımla mücadele damgasını taşımaktadır ve 'Soğuk Savaş' başlangıcının iklimi ve risklerinde geçmiştir. Öğrenciliğinde, 1918'de Córdoba'da başlayan Üniversite Reformu talepli siyasal akımlara sempati duymaktadır. Motosikletle tüm Latin Amerika'yı dolaşır, bu gezisinde karşılaştığı kır ve kent yoksullarıyla, sorun ve yetileriyle tanışması, onun için merkezî önemde bir insanî ve siyasal deneyim olacaktır.

Yolculukları onu Guatemala'ya götürür; yıl 1954'tür ve ABD Jacobo Arbenz rejimine karşı bir darbe düzenlemiştir. Meksika'ya geçip Fidel Castro'yla tanışır ve Fulgencio Batista diktatörlüğüne karşı savaşa hazırlanan 26 Temmuz hareketiyle bağlantı kurar. 1956'nın sonunda, mitik 'Granma' ile Küba'ya çıkar. Gerilla içerisinde savaşır; esas sorumluluğu gizli gazete ve radyo yayınlarını sürdürmektir. Santa Clara'da olayların kaderini tayin eden muharebenin başındadır ve Ocak 1959'da muzaffer gerillayla birlikte Havana'ya girer.

Küba devrimi başlamıştır. Latin Amerika'daki tüm toplumsal değişimlerin benimsediği sosyalist karakteri sergilemektedir. Guevara bu özgüllüğün kuramını formüle eder: "*Burjuvazinin yönettiği kurtuluş hareketlerinden söz etmek pratikte olanaksızdır*" diyecektir, "*çünkü halk ile emperyalizm arasındaki ikilemde zayıf ulusal burjuvaziler emperyalizmi seçip ülkelerine ihanet etmektedirler*". Bu tespit, tüm Latin Amerika'nın devrimci sol hareketleri içerisinde yankılanmıştır. Guevara merkezine *bilinç* kategorisini yerleştirdiği bir siyasal felsefe geliştirdi. Bu felsefede diyalektik olarak *irade* nosyonuna eklemlenen bilinç, duyumsal insan faaliyetinin indirgenemez boyutunun belirleyici veçhesini oluşturmaktadır. Devrim için gerekli koşulları yaratmak üzere iradeyi uyaran bilinçtir bu, çünkü "*tüm olasılıkları tüketerek sistemi infilak ettiren, bizatihi çelişkiler değildir*"

---

* Civilisations Latino-Américaine, Notes de cours, Ellipses, Paris, 2000: 117-119, Türkçesi: Sibel Özbudun.

Devrim olasılığının merkezine iradeyi yerleştirir, çünkü devrim, "*insan aracılığıyla gerçekleştirilir, ama insan her gün devrimci ruhunu biçimlendirir*". Bilinç ve irade de, nihaî kaynaklarını, olasılıkla duyumsal insan faaliyetlerinin ifadelerinin en indirgenemezi olan örtülü tanrı, *aşk*ta bulurlar, çünkü -der Guevara *Marcha* dergisinin yayıncısı Carlos Quijano'ya, "*size gülünç görünmek pahasına, gerçek devrimciye büyük aşk duygularının rehberlik ettiğini söylüyorum*" ve "*bu nitelikten yoksun gerçek bir devrimci tahayyül etmek olanaksızdır*".

Ernestro Guevara'nın bütün *praksis* felsefesi inşası bu nokta etrafında döner. Ahlâksal cesaretlendirmeleri, militan bütünselliği savunusu, hatta '*yeni insan*' irade ve dünyanın bilinçli temellükünde gerçeklenmesinin anahtarını bulmaktadır. "*Marx hem iktisadî olgular, hem de onların ruha tercümesiyle uğraşıyordu. Buna da bilinç olgusu demekteydi*" diye yazmaktadır Guevara, "*ve eğer komünizm bilinç olgularını ihmal ederse, pekalâ bir bölüşüm yöntemi olabilir, ama bu durumda, devrimci bir ahlâk olmaktan çıkmıştır*".

Yine de, kırılma noktası, siyasal aşınma ancak Moskova yolculuğundan dönüşünde, Kasım 1964'te ortaya çıkacaktır. Ondan sonra, ömrünün geriye kalan üç yılı boyunca, yeni bir boyut inşa etmenin, yani devrimci bir siyaseti yeniden kurmanın gerekliliğine olan inancı, faaliyetlerini öncelemişe benzemektedir. Guevara "*Marksist araştırma tehlikeli bir yolda ilerliyor*" kaydını düşer. "*Stalin döneminin uzlaşmasız dogmatizmini, tutarsız bir pragmatizm izledi. Trajik olan, bunun sosyalist halkların yaşamının tüm veçhelerinde aynı olması*". 1965'te bir kez daha, savaşmak üzere Kongo'ya gidecektir. Afrika deneyimi başarısızlığa uğrayınca, Latin Amerika'ya döner. Kuzey Amerika kuvvetleri peşindedir. Guevara, Ekim 1967'de Bolivya'da Nancahuasú'da katledilir.

FİDEL'E VEDA MEKTUBU*

ERNESTRO CHE GUEVARA

Guevara 14 mart 1965'te Küba'ya dönmüş olmasına karşın, kamusal görevlerde bulunmayışı kısa sürede yorumlara yol açtı ve aylar ilerledikçe, uluslararası bir muammaya dönüştü. Nihayet, 3 Ekim'de Küba Komünist Partisi'nin yeni kurulan Merkez Komitesi'nin kamuya sunulduğu, televizyondan yayınlanan tören sırasında, Castro, yanında Guevara'nın eşi ve çocuklarıyla, aşağıdaki mektubu okudu. Castro, mektubun kendisine Nisan ayında verildiğini ve Guevara'nın içeriğinin açıklanmasının zamanlamasını kendisine bıraktığını açıkladı. Mektubun açıklanmasını, Guevara'nın güvenliğine ilişkin kaygıları nedeniyle bu denli geciktirmişti ve aynı nedenden dolayı, nerede olduğunu açıklayamayacaktı.

* * * * *

Fidel: Şu sırada pek çok şeyi anımsıyorum -seninle Marfa Antonia'nın evinde karşılaşmamızı, gelmemi önermeni, hazırlıklar sırasındaki tüm gerilimleri...

Bir keresinde ölüm durumunda kime haber verilmesi gerektiğini sormuşlardı, ve bu gerçek olasılık, hepimizi etkilemişti. Sonradan doğru olduğunu anladık; devrimde insan ya kazanıyor ya da ölüyordu (tabii gerçek bir devrimde). Zafere giden yolda pek çok yoldaşımız düştü.

Bugün her şey daha az dramatik, çünkü bizler daha olgunlaştık. Ama olgu tekrarlanıyor. Görevimin beni topraklarında Küba Devrimine bağlayan kısmını tamamladığımı hissediyorum ve sana, yoldaşlara, benim de halkım olan halkına veda ediyorum.

Partinin ulusal önderliğindeki görevimden, bakanlık görevinden, binbaşılık rütbesinden, ve Küba yurttaşlığından resmen ayrılıyorum. Küba'yla hiçbir yasal bağım kalmıyor. Kalan bağlar ise, başka bir nitelikte -istifayla kopartılamayacak cinsten.

Yaşamımı anımsarken, devrimin zaferini sağlamlaştırmak için yeterince onur ve adanmışlıkla çalıştığıma inanıyorum. Tek ciddi hatam, sana Sierra

---

* Kaynak:http://www.che-lives.com/home/modules.php?name=Content&pa=showpage&pid=7. Türkçesi: Sibel Özbudun.

Maestra'daki ilk günlerden itibaren daha fazla güvenmemiş olmam, bir önder ve bir devrimci olarak vasıflarını yeterince çabuk anlayamamam.

Harika günler yaşadım ve yanında, Karayip krizinin parlak, ama hüzünlü günlerinde halkımıza ait olmanın gururunu duyumsadım.

O günlerde pek az devlet adamı senin kadar parlaktı. Duraksamasız seni izlemiş olmaktan, senin düşünme ve tehlikelerle ilkeleri görüp değerlendirme tarzınla özdeşleşmekten de gurur duyuyorum.

Bunu sevinçle hüznün birbirine karıştığı karma duygularla yaptığımın bilinmesini isterim. Bir kurucu olarak umutlarımın en safını, sevdiklerimin en sevgilisini burada bırakıyorum. Ve beni bir evlat olarak bağrına basmış bir halkı bırakıyorum. Bu beni derinden yaralıyor. Bana öğrettiğin inancı, halkımın devrimci ruhunu, görevlerin en kutsalını, nerede olursa olsun, emperyalizme karşı savaşma görevini tamamlamış olma duygusunu yeni muharebe alanlarına taşıyorum. Bu beni rahatlatıyor ve en derin yaralarımı sağaltıyor.

Küba'yı, kendi örneğinden kaynaklananlar dışında her türlü sorumluluktan bağışık tuttuğumu bir kez daha belirteyim. Son saatim beni başka göklerin altında yakalarsa, son düşüncem bu halk ve sen olacaksınız. Ve öğrettiklerin, örneğin için sana müteşekkirim ve eylemlerimin nihaî sonucuna dek onlara sadık olmaya çalışacağım.

Her zaman devrimimizin dış politikasıyla özdeşleştirildim ve bunu sürdüreceğim. Nerede olursam olayım, Kübalı bir devrimci olmanın sorumluluğunu taşıyacağım ve buna uygun davranacağım. Karıma ve çocuklarıma maddî hiçbir şey bırakamadığım için üzgün değilim. Bunun böyle olmasından mutluyum. Onlar için hiçbir şey istemiyorum, çünkü devletin onların masraflarını ve eğitimlerini yeterince karşılayacağını biliyorum.

Sana ve halkımıza çok şey söylemek isterdim, ama bunun gerekli olmadığını hissediyorum. İfade etmek istediklerim, sözcüklere sığmıyor ve cümlelerle oynamaya değmeyeceğini düşünüyorum.

Her zaman Zafere kadar! Vatan ya da Ölüm!

Tüm devrimci coşkumla kucaklıyorum seni.

Che

2) MEKSİKA

EMILIANO ZAPATA (1879-1919)*

JAIME MASSARDO - ALBERTO SUÁREZ-ROJAS

Emiliano Zapata, Morelos eyaletindeki küçük Anenecuilco köyünde bir yerli köylü ailesinin oğluydu. Köylülerin büyük çoğunluğundan daha şanslı olan Emiliano ve erkek kardeşi Eufemio, yerleşimci ve at taciriydiler. Ancak dönemin huzursuzluğu onlara bambaşka bir yazgı hazırlayacaktı. 'Porfiriato'* toprak mülkiyetinin yerli mülkleri aleyhine birkaç kişinin elinde toplanması, canavarca boyutlara ulaşmıştı. Öte yandan, dış piyasaların artan talebi, büyük toprak sahiplerini her yola başvurarak topraklarının sınırlarını genişletmeye itmekteydi. Anenecuilco şefler konseyi, eskiye dayalı mülkiyet zilliyetlerini ve yaşam tarzını koruyabilmek amacıyla Eylül 1909'da Emiliano'yu şef seçtiler. Bir yıl kadar sonra, ülkenin kuzeyinden zengin bir ailenin oğlu olan Francisco Madero Porfirio Díaz diktatörlüğüne karşı demokratik bir programla çıktığında, ve bu hedeflere yerlilerden alınan toprakların iadesini eklediğinde ('Potosí Planı') Zapata coşkuyla onun yanında yer aldı, kendi bölgesindeki köylüleri örgütleyip ayaklandırdı (Mart 1911), kırsal milislerle ve federal orduyla çatışmaya girdi ve diğer kuvvetlerle birlikte, Díaz'ı devirmeyi başardı. Madero, başkan seçildikten sonra (6 Kasım 1911), vaatlerini yerine getirmekten çok büyük toprak sahiplerinin desteğini alma kaygısını güttü. Zapata'nın koşulsuz teslim olmasını, 'ordu'sunun silahlandırılmasını talep etti ve ona ve köylü hareketine karşı şiddetli bir baskı hareketine girişti. Güney ayaklanmasının her şeye karşın prestijini koruyan önderi, kurmaylarıyla birlikte devrimin en radikal ürünü 'Ayala Planı'nı kaleme aldı. 25 Kasım tarihli plan, tüm çalınan toprakların zilliyet sahiplerine iade edilmesini, topraksız köylülerin ihtiyaçlarının karşılanması için tüm büyük toprak sahiplerinin topraklarının üçte birine el konulmasını ve köylerde yardım fonlarının oluşturulmasını öngörmekteydi. 'Toprak ve Özgürlük!' haykırışıyla Zapata'nın popülerliği artmakta, ülkenin tüm güneyinden gelen köylü birlikleri ordusunda toplanıyordu. Madero, kendi generalleri-

---

* *Civilisations Latino-Américaine, Notes de cours*, Ellipses, Paris, 2000: 86-87, Türkçesi: Sibel Özbudun.

* Porfirio Díaz'ın kurduğu, oligarşik Latin Amerika devlet modeli. Bu rejimde güçlü bir lider 'iç güvenliği' garanti altına alırken, devlet, hakim grupların uzlaşısını sağlayarak toprak mülkiyetinin oligarşinin elinde yoğunlaşmasını sağlamaktadır. (ç.n.)

nin ihanetine uğrayarak Şubat 1913'te, Victoriano Huerta ve ABD elçisinin de dahil olduğu bir komplo sonucu öldürüldü.

Bu suikast, iktidara el koyan generallerle onlara muhalif üç kuvvet arasında bir çatışma dönemini başlattı: Anayasal düzenin restorasyonunu hedefleyen Díaz'ın eski bakanlarından Venustiano Carranza'ya bağlı kuvvetler ve her ikisi de köylü güçlerini temsil eden asi Emiliano Zapata ile Francisco Villa (ve efsanevî Kuzey birliği)'ne bağlı kuvvetler. Uzun ve yıpratıcı bir savaş ve pek çok olayın –ki bunlar arasında ABD'nin Nisan 1914'te Vera Cruz'u işgali de bulunmaktadır- ardından üç kuvvetin temsilcileri Aguascalientes denilen yerde buluşup Kurucu Meclis'i ilan ettiler. Zapata ve Villa'nın köylü ordularının başat olduğu ve Ayala Planı'nı resmen kabul eden 'Konvansiyon' (Ekim-Kasım 1914), devrimci yükselişin zirvesini temsil etmektedir (Caranza Vera Cruz'a gitmek üzere Konvansiyon'dan ayrılmıştır.) Bu momentin simgesel uzantısı, Kuzey ve Güney ordularının 6 Aralık 1914'te Mexico City'ye yürümesidir. İktidarın baştan çıkartıcılıkları karşısında rahatsız olan Zapata, sahne önünü terk eder.

Zapata, kalıcı olduğuna inandığı barışın yeniden tesisiyle, Ayala Planı'nın siyasal dizaynının somutlanması için çalışmalara girişti. Bu planın temelleri bir yandan toprakların dağıtılmasına, bir yandan da eski yerli köy demokrasisi geleneğine dayanmaktaydı: seçilmiş konseyler 'pueblo'ların toplumsal yaşamının bütününün sorumluluğunu yükleniyordu. Ama ortaklaşmacı bir ütopyanın pratiğe geçirildiği bu dönem ABD, desteğiyle yeniden saldırıya geçen Carranza tarafından altüst edilecektir. Yeni bir iç savaş dönemi tüm güneyi bir kez daha kapsar. 1917 başlarında bir kez daha Morales'e dönen Zapata, yalnızca yıkıntılarla ve yedi yıllık seferberlikten yorgun düşmüş savaşçılarla karşılaştı. Carranza toprak dağıtımına son verdi (Şubat 1915), ama siyasal örgütlenme biçimlerine dokunmadı. Devrimci şef, bir kez daha harekete geçmeyi denedi, ancak sonuç yenilgi oldu. İsyancı ordu Carranza'nın önerileri karşısında bölündü. Carranza, önderi tasfiye ederek işi bitirmeye karar verdi: 10 Nisan 1919'da uzun zamandır hazırlanan bir kargaşada Emiliano Zapata ve Genelkurmayı katledildi.

GENERALDEN MORELOS HALKINA MANİFESTO*

EMILIANO ZAPATA

Despot Porfirio Díaz'a karşı devrimci hareketi desteklemek üzere sizleri Villa de Ayala'ya çağırdığımdan bu yana, gasp edilen hak ve özgürlüklerinizi yeniden ele geçirmek üzere emirlerim altında yürütülen mücadeleye katılmanız beni onurlandırdı. Savaşın talihsizliklerine, evlerimizin yıkılmasına, kardeşlerimizin kanının dökülmesine birlikte göğüs gerdik, zaferin borazanlarının savaşçı namelerine birlikte kulak verdik.

Ordum, yurttaşlar, lekesiz onurun aydınlık şafağıyla hâlelenen sizlerden oluşuyor; Puebla'dan Morelos adıyla vaftiz edilen ve Meksika tarihinin sayfalarına kaydedilen en büyük tiranın savunucularına karşı dövüşen askerlerden daha kahramanını görmemiş bu toprak parçasına dek, yürekliliği gördünüz; düşmanlarımız ülkenin büyük bölümünde kazandığımız meşru zaferleri lekelemeye niyetlenirken, halkların güçlerimize tanıklık eden pınarı, onları, yenilgisinin ürkütücü gölgelerinde dahi halk için yeni zincirler döken ya da kölelerin, paryaların, otomatların, uşakların taleplerini bastırmaya kalkışan 'münevver hainler' lejyonunu aforoz eden boru sesleriyle yanıtlayacaktır

Hırslı Tuxtepec devrimcisinin uyguladığı otuz yılı aşkın iğrenç tahakküm, özgürlüklerimizin ancak Rusya ve Ekvator Afrikası'yla kıyaslanabilecek rezil bir tiranlığın arabasına koşulması şartlarında, özgür insanlar olarak egemenliğimiz şakaların en kanlısından başka bir şey değildi.

Yasa, kağıt üzerindeydi sadece, onun üzerinde Porfirio Díaz'ın satraplarının acımasız kaprisleri yer alıyor ve bu da adaleti kangrenli, çanak yalayıcı, satılık yargıçların elinde her biçime giren, keski ve çarmıh efendilerinin ölümcül kalıbına tabi esnek bir aygıta dönüştürüyordu.

Meksika halkı tüm kültürlü halkların yaptığı gibi barışçıl yollardan, basında ve mahkemelerde, diktatörlüğün lağvedilmesini istedi, ama kimse ona kulak vermedi; tüfek, top mermilerine hedef oldu, atların altında çiğnendi; ve yalnızca güce güçle karşılık verdiğinde, yalnızca o zaman sesini duydular ve tiran ve

---

* Villa de Ayala, Morelos, 27 Ağustos 1911, Kaynak: http://www.alternativabolivariana.org/modules.php?name=Content&pa=showpage&pid=273 ve http://200.39.200.70/zapata/1911/z27agol1.html. Türkçesi: Sibel Özbudun.

münevverler karnavalı o zaman yenilgiye uğradığını gördü ve muzaffer halkı dikkate aldı.

Chihuahua'da yenilmez Demokrasi önderi C. Francisco I. Madero'nun başlattığı ve tüm ülke gibi bizlerin de elde silah desteklediğimiz, kısa süre önce zafere ulaşan devrimin sloganı, "Etkin oylama, yeniden seçilmeye hayır" idi ve yasaya dayalı adaleti dayatmayı, sıcak düşlerinde hâlâ eski ayrıcalıkları, seçim komedileri ve hokuspokusları için, bariz yasa ihlalleri konspirasyonlar düzenleyen Porfiro'cu çevre zalimlerinin gasp ettiği hak ve özgürlüklerimizin yeniden tesisini hedefliyordu.

Yasama vekilleri seçimlerinde öne geçtiklerinde özgürlüklerimizin düşmanları, beni ve davamızı temsil eden Kurtarıcı ordumuzu gözden düşürmeye yönelik entrikalar çevirerek işi bizi zorla terhis etmek üzere birlikler göndermeye dek vardırdılar; niyetleri bizleri silahsızlandırmak ya da gerektiğinde tasfiye etmekti; çünkü özgürlüklerimiz ve demokratik kurumlarımıza karşı güttükleri hedeflerini gerçekleştirebilmek için 'münevver' beyler böyle buyuruyordu.

Kanlı bir çatışma patlak verme noktasındaydı: bizler, ben ve ordum, kamu huzuru ve egemenliğimizi tehdit eden federal güçlerin geri çekilmesini talep ettik ve bu amaçla Hükümete ve Bay Madero'ya, Cumhuriyet'in başkentindeki dürüst ve adil basının kaleminin bilge kavramlarla övdüğü bir dilekçe sunduk.

Münevverler, kuduz köpekler gibi bize saldırıp hakaret ve küfürler kustular, bizi eşkıya, isyancı olarak tanımladılar; hem kamuoyu hem de Hükümet'e ve Bay Madero'ya sadık ve barışçıl tavrımız, bu suçlamaları yalanlayacaktı.

Yurdun ve halkın özgürlüklerinin düşmanları kendilerini soylu davalar uğruna feda edenleri hep eşkıyalar olarak nitelendiregelmiştir. Hidalgo, Álvarez, Juárez, hatta demokrasi ve Meksika halkının özgürlüğünün bedenlenmiş hâli olan ve tiranlığın, yurdun zafer marşlarıyla selamladığı mükemmel yıkıcısı olan Madero bile eşkıya olarak nitelenmiştir.

Devrimin lideri Francisco I. Madero Cuautla'ya geldi ve delegeler ve ordumun komutanları toplanıp, savunduğumuz ilkeler ve eyaletimizin barışı adına, aşağıdaki konularda anlaştık:

1) Kurtuluş Ordusu'nun terhis edilmesi;

2) Bu terhisle eşzamanlı olarak Federal kuvvetlerin eyaletten çekilmesi;

3) Eyalet güvenliğinin Veracruz ve Hidalgo Eyaletlerinin isyancı güçlerinin yükümlülüğü altında olması;

4) Eyaletimizin geçici valisinin mühendis Eduardo Hay olması;

5) Ordu komutanının Yarbay Raúl Madero olması;

6) Önümüzdeki seçimlerin tehditlerden ve süngülerin baskısından uzak bir biçimde, etkin oyla gerçekleşmesi;

7) Kurtuluş Ordusu komutanlarına iftiralardan korunmak üzere her türlü güvencenin verilmesi.

Antlaşmayı yürütme yetkisini Hükümet'ten aldığını ifade eden Devrim önderi Francisco I. Madero ile aramızda vardığımız mutabakat ve vaatler bunlardı.

Eğer bu anlaşmanın gerekleri yerine getirilmezse, sizler yargılayacaksınız: bizler davamıza inanıyor ve Bay Madero'ya güveniyoruz; ona, vatana ve Hükümete sadakatimiz sonsuzdur ve benim ve ordumun en iyi dilekleri adalet ve yasaya bağlı Morelos halkı içindir.

BÜTÜN HALKA MANİFESTO*

EMILIANO ZAPATA

Yurdunu seven, evlatlarının alın terini vahşice sömüren canavarca kötülüklerden onu kurtarmak için uğraşan bütün iyi Meksikalıların ya da diğer milliyetlerden iyi insanların vicdanında çok adil bir hak talebinde bulunan Ordun adına, vatanını özgür ve bağımsız kılmış, ulusal zenginliklerinin ilerletilmesi yolunda mesafe kat eden uygar dünya huzurunda, yaygaracı basını ve cesur askerlerime karşı, bizleri haydut olarak niteleyen her türlü saldırıyı protesto ediyorum. Çünkü güçlülerin, muktedirlerin mülkünden attığı, ve bugün artık tahammülünü yitirerek eskiden kendisine ait olan topraklara dönmek için insanüstü gayret sarf eden güçsüz ve olanak yoksunu kişilere haydut denemez. Haydut mülksüzleşen değil, mülksüzleştirendir!

Sınıf ve kategori ayırımı yapmadan Meksika Cumhuriyeti'nin tüm halklarına sesleniyorum: çanak yalayıcı basının ve düşmanlarımızın benim ve cesur askerlerimin onurunu kirletmek üzere uydurduğu bütün kuşkuları akıllarınızdan silip atın; evet, halkların elinden toprağı, suyu ve tepeleri alan her kişi korksun; ama bizler korkak değiliz; onlar kendilerine ait olmayan her şeyi geri vermek zorunda kalacaklar.

Siz sevgili halklara çıkarlarınıza ve yaşamlarınıza sahip çıkmayı öneriyorum, sizlerden biri olma talihine sahip olduğumdan askerlerimi en iyi şekilde eğitmeye çabalıyorum ve San Luis Potosí Planı'nı yıkan otokrat Madero'nun savunduğu köylerden birini zorla ele geçirme şansına sahip olduğumuzda, onlar ricat edecekler.

Tüm dünya önünde askerlerim ve yandaşlarım adına, önceden de söylediğim gibi çalışacağımı taahhüt ediyorum; sancağım adına suiistimallerde bulunan, utanç verici yollara başvuran kişilere hiçbir şekilde rağbet etmeyeceğim; tüm yandaşlardan ve genel olarak halklardan, onları şiddetle reddetmelerini istiyorum, kutsal davamızı gözden düşüren ve zafer engelleyen herkesi düşmanım sayıyorum; onların gerçek adlarını unutmayın ve gözden kaybetmeyin ki (günü geldiğinde -ç.n.) hakkettikleri cezayı bulsunlar.

---

* Manifiesto por Emiliano Zapata, 1911. Kaynak: http://www.alternativabolivariana.org/modules.php?name=Content&pa=showpage&pid=274. Türkçesi: Sibel Özbudun, http://recollectionbooks.com.

Sevgili halklar, zafer bizimdir; geriliğin dostları titresinler. İleri! Özgürlüğün şafağı ufukta parlıyor!

Devrimci Karargâh.
31 Aralık 191.
Emiliano Zapata
Güney Kuvvetleri Generali

AYALA PLANI (VILLA DE AYALA, 28 KASIM 1911)*

Morelos Eyaletinin, San Luis Potosí Planı'nı Meksika Yurdu'nun yararına olduğuna inandıkları reformlarla tamamlamayı savunan, isyancı orduya bağlı evlatlarının Özgürleştirici Planıdır.

20 Kasım 1910 devriminin vaatlerini desteklemek ve sonuna dek götürmek üzere Devrimci Yönetim olarak, bizi yargılayan uygar dünya ve ait olduğumuz ve sevdiğimiz Ulus huzurunda, bizi baskı altında tutan tiranlığa son vermek ve ülkeyi bize dayatılan diktatörlüklerden kurtarmak için aşağıdaki Planı sunuyoruz.

1) Franco I. Madero'nun başkanlığındaki Meksika halkının, kanını, bir kişinin 'Etkin Oy, Bir Kereliğine Seçilme' temasıyla savunmaya ant içtiği kutsal ilkeleri ihlâl etmesi, halkın inancı, davası, adaleti ve özgürlüklerini çiğneyerek iktidara yerleşmesi için değil, özgürlüklerini ele geçirmek ve çiğnenen haklarını talep etmek üzere döktüğünü göz önünde bulundurarak; adı geçen kişinin sözünü ettiğimiz devrimin başlatıcısı, eski Cumhurbaşkanı Don Franco L. de la Barre'ın geçici hükümetine iradesi ve etkisini dayatan, halkın Kurtarıcı olarak alkışladığı, bu uğurda, sinsi ve gülünç bir tarzda, kişisel hırslarını, sınır tanımaz tiranlık içgüdülerini tatmin etme arzusu ve Ayutla devrimcilerinin kanlarıyla yazılan ölümsüz 57 sayılı yasaya dayanan yasaların gereğinin yerine getirilmesine karşı umursamazlığıyla çok kan dökülmesine ve Vatanın pek çok zarara uğramasına yol açan, Don Franco I. Madero olduğunu göz önünde bulundurarak; Meksika Kurtarıcı Devriminin önderi olarak anılan Don Franco I. Madero'nun Tanrı ve halkın desteğiyle muzaffer biçimde başlattığı devrimi, Porfirio Díaz'ın diktatoryal hükümetinin, hiçbir şekilde Ulusal Egemenliğin meşru temsilcisi olmayan, olamayacak, ve bu nedenle de bizim ve bugüne dek savunduğumuz ilkelerin düşmanı olan, ülkeyi huzursuzluğa sürükleyen ve Vatanın bağrında yeni yaralar açan, ona kendi kanını içiren güçlerinin büyük bölümü ile yolsuzluğa batmış unsurlarını yerinde bırakmak suretiyle mutlu bir sona erdiremediğini göz önünde bulundurarak; yukarıda anılan mevcut Cumhurbaşkanı Sr. Franco I. Madero'nun San Luis Potosí Planı'nda Ulusa yaptığı vaatleri, Ciudad Juárez toplantısına uyarlayıp Ulusa sahte vaatleri ve sayısız entrikasına kanarak kendisini yüce Cumhurbaşkanlığı makamına taşıyan dev-

---

* Plan de Ayala. *Facsímil del manuscrito*. Centro de Estudios de Historia de México CONDUMEX, México, 1985. Kaynak: http://www.alternativabolivariana.org/modules.php?name=Content&pa=showpage&pid=264. Türkçesi: Sibel Özbudun.

rimci unsurları etkisizleştirerek, kovuşturarak ya da öldürerek yerine getirmekten kaçındığını göz önünde bulundurarak; Franco I. Madero'nun pek çok kez devrimdeki vaatlerini yerine getirmesini dileyen, yalvaran ya da talep eden halkı, haydut ve asi olarak niteleyip süngülerin kaba kuvveti altında gizlediği ve kanda boğduğunu; akıl, adalet ve yasanın tanıdığı hiçbir güvenceyi vermeksizin bir itlaf savaşı sürdürdüğünü göz önünde bulundurarak; Cumhurbaşkanı Sr. Franco I. Madero'nun, aynı halkın iradesine rağmen Cumhurbaşkanı yardımcılığına José María Pino Suárez'i getirerek, ya da Eyalet Valiliklerine General Ambrosio Figueroa gibi Morelos halkının cellât ve tiranları atayarak, yeni zincirler oluşturmak ve Porfirio Díaz'ınkinden çok daha iğrenç ve korkunç yeni bir diktatörlüğün kalıbını dökmek üzere devrim düşmanı münevverler, feodal *hacendado*lar** ve baskıcı şeflerle skandal ilişkiler kurarak Etkin Oy'u halka karşı kanlı bir şakaya dönüştürdüğünü; Eyaletlerin bağımsızlığını ötelediğini, Morelos Eyaleti ve başka yerlerde olduğu gibi yaşam ve çıkarlara hiçbir saygı göstermeksizin yasaları çiğnediğini ve böylelikle de bizleri çağdaş tarihin kaydettiği en korkunç anarşiye sevk ettiğini göz önünde bulundurarak; bu düşüncelerle adı geçen Franco I. Madero'nun yaratıcısı olduğu Devrim'in vaatlerini yerine getirmekten aciz olduğunu, halkın inancını suistimal ederek iktidara tırmanabildiği ilkelere ihanet ettiğini; halkın yasaları ve adaletine en küçük bir saygısı olmadığı için yönetim yetisinden yoksun olduğunu, özgürlüklerini arzulayan Meksikalıları aşağılayarak, bizi köleleştiren münevverler, *hacendado*lar ve şeflerle işbirliği yaparak Vatana ihanet suçunu işlediğini ilan ediyor ve bugünden itibaren onun başlattığı devrimi, mevcut diktatoryal güçleri devirene dek sürdüreceğimizi bildiriyoruz.

2) Yukarıda ifade edilen nedenlerden dolayı C. Franco I. Madero Devrim Önderi ve Cumhurbaşkanı olarak tanınmayacak ve bu görevinden alınacaktır.

3) Kurtarıcı Devrim Önderi olarak, Dn. Franco I. Madero'nun yardımcısı ünlü General Pascual Orozco olarak tanınacaktır, ve eğer o bu hassas görevi kabul etmezse, Devrim Önderi General Emiliano Zapata olacaktır.

4) Morelos Eyaleti Devrimci Yönetimi Ulusa şu resmî protestoyu bildiriyor: Sn. Luis Potosí Planını ezilen halkların yararına olan eklerle benimsemektedir ve ilkelerine zafere ulaşana ya da ölene dek sahip çıkacaktır.

5) Morelos Eyaleti Devrimci Yönetimi Porfirio Díaz ve Dn. Franco I. Madero'nun diktatoryal unsurlarının devrilmesine dek hiçbir şekilde görüşme ya da uzlaşmaya yanaşmayacaktır; Ulus kurtarıcılık vaatlerinde bulunup iktida-

** *Hacienda* (büyük çiftlik) sahipleri. (ç.n.)

ra geldiğinde onları unutan ve tiranlara dönüşen sahtekârlardan ve hainlerden bezmiştir.

6) Plana ek olarak şunu taahhüt ediyoruz ki: tiranlığın ve zehirli adaletin gölgesinde ***hacendado***'lar, münevverler ya da şefler tarafından müsadere eden araziler, dağlar ve sular, zalimler tarafından yağmalanan, silah elde savunulan bu mülklerin zilliyetini elde tutan köylere ve yurttaşlara iade edilecek ve mülkiyet hakkının kendinde olduğunu öne süren müsadereciler, bunu Devrim'in zaferiyle birlikte kurulacak özel mahkemeler nezdinde kanıtlayacaktır.

7) Meksika köy ve yurttaşlarının büyük bir çoğunluğunun çiğnedikleri toprağın dışında bir mülke sahip olmayıp, toplumsal koşullarını iyileştiremeden ya da topraklar, dağlar ve sular birkaç elde toplanmış olduğundan, sanayi ya da tarımla uğraşamadan sefaletin acılarına katlandığından; bu mülkler güçlü sahiplerine mülklerin üçte biri değerinde bir ön bir tazminat ödemesiyle müsadere edilecek, böylelikle Meksika köyleri ve yurttaşları ejido'lara, kolonlara, köyler için yasal fonlara ya da ekimlik alanlara kavuşacak ve herkes için her şeyde Meksikalıların refah ve zenginlik yokluğu hafifleyecektir.

8) Mevcut plana doğrudan ya da dolaylı yollardan muhalefet eden münevverler, hacendado'lar ve şeflerin mülkleri millîleştirilecek ve paylarının üçte ikisi savaş tazminatı ve mevcut Plan için mücadelede düşenlerin dul ve yetimlerinin maaşları için kullanılacaktır.

9) Yukarıda anılan mülklere ilişkin düzenlemeleri yapabilmek için, koşullara göre bedelsiz el koyma ya da millîleştirme yoluna gidilecektir; ölümsüz Juárez'in kilise mallarına karşı yürürlüğe koyduğu, bize her zaman baskı ve gerilik boyunduruğunu dayatmaya çalışan despotları ve tutucuları cezalandırmaya yönelik uygulamalar norm ve örnek oluşturabilir.

10) Sn Luis Potosí Planı'nı savunmak üzere Dn. Franco I. Madero'nun çağrısıyla silah elde ayaklanan ve şimdi mevcut plana karşı silahlı şiddetle muhalefet eden Cumhuriyet'in asi askerî komutanları, günümüzde aralarından pek çoğu tiranlarla uzlaşmak, bir avuç para ya da yolsuzluk veya yozlaşma adına, Dn. Franco I. Madero'nun Ulus'a yaptığı vaatleri yerine getirmesini talep eden kardeşlerinin kanını döktükleri için, savundukları davaya ve Vatan'a ihanet etmiş sayılacaktır.

11) Savaş tazminatları, Sn Luis Potosí Planı'nın 11. Maddesi'nde öngörüldüğü şekilde alınacak ve yürüttüğümüz Devrim'in tüm işlemleri bu planın belirlediği talimatlara uygun olarak gerçekleştirilecektir.

12) Yürüttüğümüz Devrim başarıya ulaşıp hayata geçtikten sonra, farklı eyaletlerin devrimci önderleri geçici bir Cumhurbaşkanı atayacak, o da Ulus'un

Kongresi'ni oluşturmak üzere seçim çağrısında bulunacak ve Kongre de diğer federal erklerin örgütlenmesi için seçimleri örgütleyecektir.

13) Her eyaletin belli başlı devrimci önderleri birleşik bir organ hâlinde geçici eyalet valisini tayin edecek ve bu görevli, Morelos Eyaleti'nden Ambrosio Figueroa ya da diktatör Madero ve münevverlerle *hacendado*lar çevresinin kaprisiyle bizi kanlı çatışmalara sürükleyenler gibi bahtsızların uğraştığı dayatmacılıklardan kaçınmak amacıyla, kamu erklerinin örgütlenmesi için seçim çağrısında bulunacaktır.

14) Mevcut ve eski rejimin Başkan Madero ve diğer diktatoryal unsurları, Vatan'ın sürüklendiği devasa talihsizliklerden kaçınmayı istiyorlarsa, derhâl işgal ettikleri görevlerden ayrılmalıdır ve bu sayede, Vatan'ın bağrında açtıkları vahim yaraları azaltabileceklerdir; bunu yapmazlarsa, kardeşlerimizin kanı başlarına bulaşacaktır.

15) Meksikalılar: bir insanın kurnazlık ve kötü niyetinin, yönetim yetisinden yoksun olduğu için utanç verici bir şekilde kan dökülmesine yol açtığını aklınızdan çıkarmayın; hükümet sisteminin Vatanı cenderede tuttuğunu, süngülerin kaba kuvvetiyle kurumlarımızı ayaklar altına aldığını aklınızdan çıkarmayın; ve böylece nasıl onu iktidara yükseltmek için silaha davrandıysak, şimdi silahımızı Meksika halkına vaatlerini yerine getirmediği ve kendi başlattığı devrime ihanet ettiği için ona çeviriyoruz. Biz kişilikçi değiliz, biz insanların değil, ilkelerin savunucusuyuz.

Meksika halkı, silah elde bu Planı destekleyin; Vatan'ı böyle esenlik ve refaha kavuşturabilirsiniz.

Adalet ve Yasa.

Ayala, 28 Kasım1911.

General Emiliano Zapata, General José F. Ruiz, General O.E. Montaño, General Jesús Morales, General Franco Mendoza, General Eufemio Zapata, General Próculo Capistrán, General Agustín Cázares, Albay Rafael Sánchez, Albay Cristóbal Domínguez, Santiago Aguilar, Albay Feliciano Domínguez, Albay Fermín Omaña, Albay Gral Próculo Capistrán (tachado), Albay Pedro Salazar, Albay Jesús Sánchez, Albay Felipe Vaquero, Albay Cleotilde Sosa, Albay José Ortega, Albay Julio Tapia, Yarbay Alfonso Morales, Albay Gonzalo Aldapes, Yüzbaşı Manuel Hernández, Yüzbaşı José Pineda, Yüzbaşı Ambrocio López, Yüzbaşı Apolinar Adorno, Yüzbaşı José Villanueva, Yüzbaşı Porfirio Casarez, Yüzbaşı Antonio Gutiérrez, Yüzbaşı Pedro Valbuena Huertero, Albay Vergara, Yüzbaşı Odilón Neri, Yüzbaşı Catarino Vergara, Yüzbaşı Arturo

Pérez, Yüzbaşı Segundo Serafín Rivera, Yüzbaşı Margarito Camacho, Albay Santiago Aguilar, Yüzbaşı Teófilo Galindo, L. Franco, Yüzbaşı Felipe Torres, Yüzbaşı José M/a Carrillo, Yüzbaşı Simón Gebara, Yüzbaşı Agustín Ortiz, Yüzbaşı Jesús Escamilla, Yüzbaşı Abelino Cortés, Yüzbaşı Amador Salazar, Albay Cesario Burgos, Albay Pedro Salazar, Albay Lauro Sánchez, Albay Quintín González, Albay Francisco Caspeta, Albay Petronilo Campos, Yüzbaşı Francisco Galarza, Yüzbaşı José Estudillo, Yarbay Alberto Blumenkron.

Ulusal Ordu Bölüğü Generali Gildardo Magaña, bu belgenin otantik olduğunu ve ilan edildiği zaman imzalanan az sayıda orijinal belgeden biri olduğunu onaylar.[1]

Méx. DF, 10 Kasım 1926
(İmza): Gildardo Magaña

[1] Derleyenin Notu: Bu çalışmada, Meksika Tarih Araştırmaları Merkezi CONDUMEX'in direktörü Juan Luis Mutiozábal, bu tıpkıbasımın orijinalinin CONDUMEX tarafından 1965'te General Genaro Amezcua'nın arşiviyle birlikte elde edildiğini bildirir ve "basılı ya da el yazımı belgeler karşılaştırıldığında, bu sonuncuda elli beş imzacının olduğu, matbu belgedeyse yalnızca elli iki imza bulunduğunu, bunun General Próculo Capistrán'ın iki kez imzalamış olmasından ve matbu belgede Albay Santiago Aguilar ile Albay Cesario Burgos'un imzasının bulunmamasından kaynaklandığı" beyan eder.

LACANDONA ORMANI BİLDİRGESİ*

Bugün Yeter Diyoruz!

Meksika Halkına:

Meksikalı Kardeşler:

Bizler 500 yıllık mücadelenin ürünleriyiz: ilkin, İspanya'ya karşı isyancıların başını çektiği Bağımsızlık Savaşı'nda köleliğe karşı; ardından Amerikan emperyalizmi tarafından massedilmekten kaçınabilmek için; ardından anayasamızı[1] kurumsallaştırabilmek ve Fransız İmparatorluğu'nu topraklarımızdan kovabilmek adına; ardından Porfirista diktatörlüğü Reform yasalarının[2] adil uygulanması hakkımızı gasp etmesi üzerine halkın ayaklanıp kendi önderlerini oluşturmasıyla; böylelikle Villa ve Zapata ortaya çıktılar, bizleri top güllesi olarak kullanıp ülkemizin zenginliğini yağmalayabilmeleri için en temel hazırlıklardan yoksun bırakılmış, bizler gibi yoksul insanlardırlar; zaten hiçbir şeyimizin olmayışı, başlarımızın üzerinde bir çatıdan, topraktan, işten, sağlık hizmetlerinden, yiyecekten, eğitimden, yetkilileri özgür ve demokratik bir biçimde seçme hakkından; yabancılara karşı bağımsızlıktan, kendimiz ve çocuklarımız için barış ve adaletten yoksun oluşumuz onlar için hiç ama hiçbir şey ifade etmiyordu.

Ama BUGÜN YETER DİYORUZ! Bizler ulusumuzu gerçekten biçimlendirenlerin varisleriyiz. Biz mülksüzler, milyonlarca kişiyiz, ve kardeşlerimize 70 yılı aşkın süredir ülkenin en muhafazakâr ve satılmış gruplarını temsil eden bir hainler klik karşısında açlıktan ölmemenin tek yolu olan bu çağrıya katılmaları için sesleniyoruz. Onlar Hidalgo ve Morelos'a[3] karşı çıkanlar, Vicente Guerrero'ya[4] ihanet edenler, ülke topraklarının yarısından fazlasını yabancı isti-

---

1 Ocak 1994 tarihli birinci EZLN bildirgesi. Kaynak: John Womack Jr. Rebellion in Chiapas. An historical Reader. The New Press, New York, 1999, s.247-249. Ayrıca bkz. www.ezln.org. Türkçesi: Sibel Özbudun.

[1] 1857 tarihli Meksika Liberal Cumhuriyet Anayasası (Womack).

[2] Katolik ruhbanın yasal dokunulmazlıklarını ilga edip (1855) Katolik Kilise'yi gayrimenkullerini satmaya zorlayan ve mülk edinmesini yasaklayan (1856) liberal yasalar.

[3] Peder Miguel Hidalgo (1753-1811); ve Peder José María Morelos (1765-1815), bağımsızlık savaşını başlatan ve sürdüren Meksikalı rahipler.

[4] Bağımsızlık savaşı önderlerinden. Özellikle bağımsızlık sonrasında Meksika'da kalan İspanyol toprak sahipleri ve tacirlerine karşı düşmanlığıyla ünlenmiştir. 1829'da devlet başkanı oldu, kısa süre sonra devrildi, emekliye ayrıldı, tutuklandı ve idam edildi. Marcos'un Guerrero'ya özel olarak düşkün olduğu söylenir. "Anayurt için Yaşamak ya da Özgürlük İçin Ölmek" sözleri EZLN tarafından benimsenmiştir (Womack).

lacıya satanlar; bizi yönetmesi için Avrupalı bir prensi ülkeye getirenler,[5] Porfirista 'münevverleri'[6] diktatörlüğünü kuranlar; Petrolün kamulaştırılmasına[7] karşı çıkanlar; 1958'de demiryolu işçilerini,[8] 1968'de öğrencileri[9] katledenlerle, bugün her şeyimizi gasp edenlerle aynı kişilerdir.

Bunun önüne geçmek için, son umudumuz olarak, Manga Carta'nıza dayanan yasallığı uygulamaya sokmak için elimizden gelen her şeyi yaptıktan sonra, 39. maddeyi uygulamak üzere Anayasamıza dönüyoruz. Şöyle diyor bu madde:

"Ulusal egemenlik, esasta ve özgün olarak halka dayanmaktadır. Tüm kamu erki, halktan kaynaklanır ve halkın yararına kurumsallaşmıştır. Halk her zaman hükümet biçimini değiştirme devredilmez hakkına sahiptir".

Bu nedenle, Anayasa'ya uygun olarak bu çağrıyı, bize acılar çektiren Meksika diktatörlüğünün temel direği, iktidardaki partinin tekelinde ve hâl-i hazırda en yüksek ve gayrimeşru şefi Carlos Salinas de Gortari başkanlığında olan federal yürütmenin yönetimindeki Meksika ordusuna yöneltiyoruz.

Bu savaş ilanına uygun olarak, Ulusal hükümetin diğer dallarını diktatörü devirerek Ulusun yasallık ve istikrarını restore etme amacıyla toplanmaya çağırıyoruz.

Uluslararası örgütleri ve Kızılhaç'ı da, sivil nüfusu korumak üzere kuvvetlerimizin giriştiği çatışmaları gözlemleyip düzenlemeye çağırıyor, şimdi ve sonsuza dek Cenevre Savaş Yasaları Konvansiyonu'na tabi olduğumuzu, EZLN'nin kurtuluş mücadelemizin savaşçı kuvvetini oluşturduğunu ilan ediyoruz. Meksika halkı yanımızdadır, Anavatan, İSYANCI savaşçıların sevip saydığı üç renkli bayrak yanımızdadır. Üniformalarımızda grev mücadelelerindeki emekçi halkların simgesi kara ve kırmızıyı taşıyoruz. Sancağımız taşıyor, 'ZAPATİSTA ULUSAL KURTULUŞ ORDUSU'nun EZLN harflerini taşıyor ve her zaman sancağımız altında savaşacağız.

Bizi uyuşturucu kaçakçılığı, narko-gerilla savaşı, eşkıyalık ya da düşmanlarımızın kullanabileceği her türlü terimle suçlayarak mücadelemizin haklılığını

---

[5] Fransızların 1864'te Meksika İmparatoru ilan ettiği, Avusturya Hapsburg hanedanından Maximilian (1831-67). 1867'de muzaffer cumhuriyetçiler tarafından yakalanarak idam edildi.

[6] Porfirista münevverler (scientificos): Porifirio Díaz hükümetindeki, (idol kurucuları Auguste Comte'dan esinle) kamu yönetimlerinin 'bilimsel' olduğunu savlayan eğitimli siyasetçiler.

[7] Başkan Lázaro Cárdenas'ın Meksika'daki petrol şirketlerini millileştirmesi, 1938.

[8] PRI (Kurumsal Devrim Partisi) denetimindeki ulusal demiryolu işçileri sendikası üyeleri 1958'de kendiliğinden bir grev başlatmış, taleplerini kabul ettirmiş, sendika denetimini ele geçirmiş, 1959'da yeniden greve gitmişler ve bu kez kaybetmişler, binlercesi hapsedilmişti.

[9] Üniversite ve lise öğrencileriyle yüz binlerce destekçi 1968 yazı ve sonbaharında Mexico City'de sağcı hükümete karşı kitlesel gösteriler düzenlemiş, ordu ve federal polis 2 Ekim 1968'de bir katliamla gösterileri bastırmıştı.

azaltma yolundaki her türlü girişimi baştan reddediyoruz. Mücadelemiz anayasaya bağlılığını sürdürecektir ve sancakları adalet ve eşitliktir.

Bu nedenle ve bu savaş ilanına uygun olarak, Zapatista Ulusal Kurtuluş Ordusu askerî güçlerine aşağıdaki emirleri veriyoruz:

Birincisi: Ülke başkentine doğru ilerleyin, Meksika federal ordusunu ele geçirin ve özgürleştirici ilerlemeniz sırasında sivil halkı koruyun, kurtarılan halkların kendi yetkililerini özgürce ve demokratik biçimde seçmelerine olanak sağlayın.

İkincisi: Tutsakların yaşamlarına saygı gösterin ve yaralıları tedavi için Uluslararası Kızılhaç'a teslim edin.

Üçüncüsü: Ülke içi ya da dışındaki, yabancıların danışmanlık yaptığı, eğittiği ya da ücret ödediği Meksika federal ordusu askerleri ve siyasî polisine ve sivil halka karşı baskı ya da kötü muamele uygulayan, halkın mallarını soyan ya da ihlâl eden herkese karşı vatana ihanet suçlamasıyla olağanüstü mahkemeler oluşturun.

Dördüncüsü: Düşman askeri olup da kuvvetlerimize karşı savaşmaksızın teslim olan ve Zapatista Ulusal Kurtuluş Ordusu Genel Komutanlığı'nın emirlerine uyacağını açıklayanlar dahil, haklı mücadelemizi desteklediğini açıklayan bütün Meksikalılarla yeni saflar oluşturun.

Beşincisi: Çatışmaya girişmeden düşman garnizonlarının koşulsuz teslim olmasını isteyin.

Altıncısı: EZLN denetimi altındaki bölgelerde ulusal kaynaklarımızın yağmalanmasına son verin.

MEKSİKA HALKI: Biz, dik duruşlu ve özgür erkek ve kadınlar, ilan ettiğimiz savaşın son çare olduğunun bilincindeyiz; ama bu savaş haklıdır. Diktatörler uzun yıllardır halkımıza karşı ilan edilmemiş bir soykırım savaşını sürdürüyor. Bu nedenle sizi Meksika halkının iş, toprak, konut, yiyecek, sağlık hizmetleri, eğitim, bağımsızlık, özgürlük, demokrasi, adalet ve barış mücadelesinde bu plana destek vermeye çağırıyoruz. Ülkemizde özgür ve demokratik bir hükümet kurularak halkımızın bu temel talepleri karşılanana dek mücadeleyi bırakmayacağımızı ilan ediyoruz.

ZAPATİSTA ULUSAL KURTULUŞ ORDUSU İSYANCI KUVVETLERİNE KATILIN.

EZLN Genel Komutanlığı, 1993.

ASAMBLEA POPULAR DE LOS PUEBLOS DE OAXACA, APPO: BİR RADİKAL DEMOKRASİ GÜNCESİ*

GUSTAVO ESTEVA

Oaxaca halkı iki yıldır artan bir huzursuzluk içindeydiler. Bunun birincil nedeni, Aralık 2004'teki, sahtecilikle damgalı seçimlerde göreve gelen, eyaletin Partido Revolucionario Institucional (Kurumsal Devrimci Parti -PRI)'e bağlı, yolsuzluklara belenmiş ve otoriter yönetiminin valisi Ulises Ruiz idi. Ancak Oaxaca'lılar, özellikle son beş aydır Ruiz'e direndikçe, daha derinlerde yatan mücadeleler suyüzüne çıkıp ifade edilmeye başladı. Bu, dikkat gösterilmesi gereken bir uyanma, örgütlenme ve radikalleşmedir. 22 Mayıs günü, öğretmen sendikası, tüm eyaletteki 70.000 üyesiyle, ekonomik durumlarındaki bozulmayı duyurabilmek amacıyla Oaxaca kentinin ana meydanında bir oturma eylemi başlattı. Kentli Oaxacalıların çoğu bu oturma eylemi ve çevredeki bazı sokakların kapatılmasına kayıtsızlık ve tedirginlik karışımı bir tepki verdiler. Öğretmen grevlerine genellikle bu tür eylemler ve bazı başka taşkınlıklar eşlik eder, ancak bunlar kentin yaşamını haftalar, hatta kimi zaman aylar boyu felce uğratmaktadır. Bu nedenle insanlar tedirginliğin de ötesinde, öğretmenler okullarını terk ettikleri için çocuklarıyla nasıl baş edecekleri konusunda kaygılıydılar.

Ama 14 Haziran'da vali oturma eylemine şiddet yoluyla son verilmesi emrini verdi; buna, öğretmenlerin üzerine helikopterlerden gaz bombası atılması da dahildi ve bu bombalardan bazıları konut ve büroların üzerine düştü. Bu olay, hareketin doğasını değiştirecek, Ruiz'in suiistimallerine karşı çıkmak için kendine özgü nedenleri olan çok sayıda Oaxacalıyı birleştirecekti. Bir gecede *Fuera Ulises!* (Ulises Dışarı!) sloganı Oaxaca'nın mahalle ve sokaklarında yankılanmaya başladı. Bu tepki üzerine öğretmenler sendikası bu toplumsal güçleri hareketlerini desteklemek üzere bir araya getirmeye girişti ve Oaxaca Halkları Halk Meclisi (APPO) böyle doğdu. Yüzlerce taban ve toplum örgütü kısa sürede bir araya geldi, öğretmenler sendikası içerisindeki radikal gruplar hemen sendika ile APPO arasındaki ilişkiyi tersine çevirerek sendika önderliğini

---

* *Latin American Perspectives*, Oaxaca konusunda daha fazla bilgi için *oaxacalibre.org* web adresine bakılabilir, Türkçesi: Sibel Özbudun.

APPO'ya tabi kıldılar. 20 Haziran'dan bu yana bu karmaşık ve heterojen örgüt, APPO ayaklanmanın başını çekiyor, birine bir milyon kişinin, yani eyalet nüfusunun üçte birinin katıldığı miting ve yürüyüşler örgütlüyor.

Bu hareketi birleştirme ve kolektif kararlar alma süreci karmaşık ve pek çok etkileyici olayla doluydu. Federal polisin (*Latin American Perspectives*'in bu sayısının baskıya girmesinden hemen önceki) müdahalesine karşın mücadele, her zamankinden daha enerjik bir biçimde, devam ediyor. Ağustos sonundan Kasım başlarına dek olup bitenler üzerine gözlem ve düşünceleri kapsayan izleyen sayfalar, hareketin bir özeti ya da bütünsel bir tahlili olmaktan çok, halen gelişmekte ve kendi gücünü keşfetmekte olan hareketi, devinim hâlindeyken yakalayabilme girişimidir.

1 AĞUSTOS: DEVRİM TELEVİZYONDAN NAKLEN YAYINLANACAK

Hükümetin medyayı harekete karşı kullanması karşısında APPO'dan birkaç bin kadın, barışçıl bir şekilde eyalet radyo ve televizyon şebekesinin stüdyolarını işgal etti. Oaxaca'daki kanalları aracılığıyla vali Ruiz tarafından sürekli harekete karşı propaganda amaçlı kullanılmaktaydı. Şimdiyse işgalciler APPO'nun fikir, öneri ve inisiyatiflerine ilişkin yayınlar yapmakta ve kanalları, görüşlerini ifade etmeleri için günde 24 saat kamuoyuna açık tutuyorlardı. Akla gelebilecek her türlü teknik zorluğa karşın (şebekeyi işgal eden kadınların bu konuda bir deneyimi yoktu), istasyonları arayan binlerce kişi yayını sürdürdü. Bir gün, tebdil kıyafet bir grup polis ve paralı asker kurumu istila etti, teçhizatı tahrip edip 'yayıncılar'dan bazılarını yaraladı. APPO buna karşılık birkaç saat içerisinde kentteki BÜTÜN özel radyo ve televizyon istasyonlarını işgal etti. Böylelikle artık APPO'nun elinde, hareket hakkında bilgilendirme yapacak... ve halkın sesini duyuracak bir değil, tam 12 kanal vardı. Birkaç gün sonra, tüm eyalete yayın yapabilecek kapasitede bir tanesi dışında istasyonları sahiplerine iade ettiler. İstasyon bizatihi APPO'nun değil de radikal bileşenlerinden birinin elinde olmasına karşın, günde 24 saat hareket hakkında bilgi vermeyi, Ekim sonunda frekanslar engellenene dek, sürdürdüler. O günden sonraysa, (yine paramiliterlerin saldırısı altındaki) *Radio Universidad* ve diğer cemaat radyoları hareket hakkında bilgilendirme faaliyetini başarıyla sürdürüyor.

22 AĞUSTOS: SİVİL SAVUNMA

Birkaç ilk çatışmanın ardından, eyalet ve kent polisinin valinin kent halkını bastırma yolundaki emirlerine itaat etmeyi reddetmesi, Ruiz'i polisi karargâhta tutmak zorunda bırakmıştı. Bunun sonucunda, Haziran'dan Ekim sonuna dek

kentte trafik polisleri dahil tek bir polis gözükmedi. Bunun yerine ilkin kendini devlete karşı savunmak üzere örgütlenen APPO, Oaxaca kentinin tüm kamu binaları önündeki oturma eylemlerini ve özel radyo ve televizyon istasyonlarıyla kamu istasyonu üzerindeki denetimini sürdürdü (Bu arada vali ve memurları oteller ve özel konutlarda toplanabiliyor, hiçbiri işe gelmeye cesaret edemiyordu). Bir gece, tebdil kıyafet ajan ve paralı askerleri taşıyan 35 cemselik bir konvoy oturma eylemlerinin ortasına dalarak rasgele ateş açtı. Halka nişan almıyorlardı, hedefleri korku salmaktı. APPO olayı anında radyo istasyonlarından duyurdu ve birkaç dakika içerisinde insanlar konvoyun geçişini engellemek için barikatlar kurmaya başladılar. Bir yerde sokağı bir kamyonla kapatıp cemselerden birini tuzağa düşürebildiler; içindekiler kaçtı. Kapılarındaki resmi amblemlerle araç Oaxaca'nın merkez meydanına çekilerek sergilendi. Ne yazık ki başka bir sokakta saldırganların ateşi yoldan geçen birinin ölümüne neden oldu. Bunun sonucu olarak her gece saat 23.00'de oturma eylemlerinin çevresindeki sokaklar ve kritik kavşaklar binin üzerinde barikatla kapatılıyor; yollar sabah 6.00'da yeniden trafiğe açılıyor.

Polisin saldırılarına karşın bir insan hakları örgütü, son aylarda Oaxaca'daki şiddet olaylarının (öldürme, yaralama) son 10 yılın en düşük düzeyinde seyrettiğini açıkladı.

29 AĞUSTOS: BİR ÖNGÖRÜ VE BİR TEHDİT

Oaxacalılar ve genelde Meksikalılar için Oaxaca, hem bir öngörü hem de bir tehdit anlamını yüklendi. Bu ikircimin kaynağı, kısmen toplumsal sınıf ve kesimlerin mevcut kutuplaşmasıdır. Ama daha derin, hatta genel başka bir şey daha var. Oaxaca'da olan bitenler, pek çok kişiye göre geleceğimize değgin ve müthiş umut yüklü. Ama aynı nedenlerden dolayı, hâl-i hazırdaki iktidar yapısının kimi kesimleri durdurmaktan aciz oldukları bir hareketin tehdidi altında olduğunu hissediyor ve dönüşüme önderlik edenlere karşı şiddet kullanmaya hazırlar.

Bu hareket tedricî bir güç ve önceki mücadelelerden kazanılan çok sayıda dersin birikmesinin ürünüdür. APPO'nun sürdürdüğü mücadele özellikle üç demokratik mücadele geleneğini birleştiriyor. Bunlardan ilki, Oaxaca'da zaafları iyi bilinen formel demokrasiyi güçlendirmek isteyenleri birleştirmekte. İnsanlar sahtecilik ve manipülasyonlardan bezmiş durumda ve seçim sistemine güvenmek isteyenler, onun temiz ve etkin olmasını arzuluyor. İkinci grubu daha katılımcı bir demokrasi isteyenler oluşturuyor. Şeffaflık ve dürüstlüğün yanında, halk inisiyatifleri, referandumlar, plebisitler, seçilmiş liderleri geri çağırma

hakkı, katılımcı bütçe ve benzeri araçlar aracılığıyla hükümet işlerine daha fazla sivil katılım sağlamak amacını taşıyorlar. Üçüncü grup ise, kendi eşsiz kaynakları olan siyasal kavrayışlarla uygun olarak, özerk ya da radikal demokrasiyi yaygınlaştırıp derinleştirmeyi arzulayan şaşırtıcı sayıda birey ve gruplardan oluşmakta. Oaxaca'daki beş belediyeden dördü, sömürgecilik dönemi, hatta öncesine dayanan gelenekler uyarınca kendi tikel, özerk yönetimlerine sahip. Bu özerklik Oaxaca eyaletinin 1995 tarihli yasasında kabul edilmiş olsa da, halen baskı ve tacizlere hedef olmakta. Özerk ve radikal demokrasi savunucularının mevcut koşullarda yapmayı umduğu şey, mücadeleyi tersine çevirmek: eyalet ve federal hükümetler üzerinde baskı ve taciz uygulayarak onları sivil gözetim ve denetime tabi kılmak. Nihaî hedef ise, cemaat ve belediye özerkliğinden, belediye birliklerinin özerk eşgüdümüne, buradan bölgelere ve nihayet tüm eyalet için özerk yönetim biçimine geçmek. Bu sosyolojik ve siyasal imgelemlere bir çağrı olmanın yanı sıra, hem hukuk, hem de pratikteki tarihsel özerk özyönetim deneyimleri üzerine yaslanmakta. Dahası, Oaxaca halkı bu fikirleri eyleme geçirmek için Ruiz'in kaçınılmaz gidişini beklemiyorlar; eyalette pek çok APPO şimdiden cemaat, mahalle, belediye ve bölgesel düzlemlerde faaliyete geçmiş durumda.

Meksika senatosu bu olguyu görmezden gelmeyi sürdürse de, Oaxaca şimdiden eski, kötü oluşmuş hükümetini ilga etti bile. Ne ki, APPO'nun şaşırtıcı örgütsel yetileri sayesinde, eyalette hiçbir 'yönetişim krizi' yaşanmadı. Birkaç gün önce Oaxaca kentinin Aléman mahallesinde özel bir partide şiddetli bir arbede patlak vermişti. Yarı sarhoş bir çift kendini sokağa attı. Erkek 'Polis çağırmamız gerekiyor" dedi. "Saçmalama" diye yanıtladı kadın, "Ortalıkta polis molis yok". "Doğru" dedi erkek, kafasını kaşıyarak. "O zaman APPO'ya haber verelim".

11 EYLÜL: İKTİDAR SÖNÜMLENİNCE

Siyasal iktidar, bir şey değil, bir ilişkidir. Bu ilişki, güven ve inanılırlığı öngerektirir ve tüm yönetim aygıtına ilişkindir. C.P. Snow, bir keresinde Mao'ya hükümet etmenin hangi koşulları gerektirdiğini sormuştu. "Bir halk ordusu, yeterince yiyecek ve insanların hükümete güveni" diye yanıtlamıştı Mao. "Ya içlerinden birini seçmeniz gerekirse, hangisini seçerdiniz?" diye sordu Snow. "Ordusuz yapabilirim. İnsanlar bir süre açlığa dayanır. Ama güven olmazsa, hükümet de olmaz".

Meksika'da siyasal iktidar sönümleniyor, çünkü suiistimalci ve son tahlilde kendini tahrip eden siyaset sınıfı halkın güvenini o denli kötüye kullandı ki,

halk güvenini çekti. Bu siyaset sınıfı son 25 yıl boyunca devlet aygıtını ve ona denk düşen işlevleri, CONASUPO (Compañía Nacional de Subsistencias Populares, temel ihtiyaç maddelerinin piyasasını düzenleyen devlet kurumu) olayında olduğu gibi açık ya da PEMEX (Petróleos Mexicanos, ulusal petrol şirketi) olayında örtülü olarak, ama sistemli bir biçimde kemirdi. PEMEX'i satamayacağı kendisine bildirildiğinde, Başkan Fox onu iflas ettirme yoluna gitti. Bunu da yüzüne gözüne bulaştırdı gerçi, ama beklenenin ötesine geçtiğini kabul etmek gerekiyor. Bu yıl PEMEX, çifte rekor kırdı: şimdiye dek elde ettiği en yüksek gelir ve en düşük yatırım yüzdesi. Petrol fiyatlarının tavan yaptığı bir dönemde, şirket gırtlağına kadar borç içinde.

Yüksek Federal Seçim Kurulu (TRIFE)'nun önce Oaxaca'daki valilik seçimi, ikinci olarak da 2006 Başkanlık seçimleri konusundaki kararları da kötü yönetim müzesine kaldırılmayı hak ediyor. Her iki vakada da yüksek ölçüde yolsuzluğu belgeledi. İlkinde, gayrimeşru bir şekilde Ulises Ruiz'i Oaxaca valiliğine getiren sürece müdahale etmeyi reddetti. İkincisinde ise, seçim sonuçlarını geçersiz saymayı gerektirecek çok sayıda yolsuzluğu kabul etme ile aynı sonuçları tanıma arasındaki çelişkiyi baypas edebilmek için birçok çarpıklığa başvurdu.

Siyasal iktidarın sönümlenmesi her zaman baskı tehdidini gündeme getirir. İktidar ve pozisyonların şiddet yoluyla korunabileceğini ya da restore edilebileceğini düşünen amatör siyasetçiler hep vardır. APPO buna karşılık iktidarı ele geçirme girişiminden akıllıca uzak durdu ve Oaxaca'nın yerli cemaatlerinin siyasal geleneklerine olabildiğince yakın durmaya gayret etti. İktidarı kötüye kullananların koltuklarına tırmanmak yerine, halk ile onun kolektif çabalarını koordine edenler arasında yeni tip ilişkiler kurmaya, Oaxacalıların toplumsal ağlarını güçlendirmeye, saygınlık ve özerkliklerini tahkim etmeye çalışıyorlar. Başarısızlığı kanıtlanmış iktidarı ele geçirme modeli yerine, APPO'nun iyi yönetim kararnameleri, olağanüstü bir cesaret -bir cemaatte görebileceğiniz tarzda- sağlıklı bir sağduyu ve şaşırtıcı bir yaratıcılıkla toplumu tabandan tavana yeniden inşa etmeye ve yeni bir toplumsal ilişkiler dizisi yaratmaya çabalayan özgür erkek ve kadınlara bir çağrıyı temsil ediyor. Zapatistaların dediği gibi, dünyayı değiştirmek olanaksız değilse de, çok zordur. Daha pragmatik bir tutum, yeni bir dünya inşa etmeyi gerektirir. Oaxacalıların bugün yapmaya çalıştığı da bu.

21 EYLÜL

APPO ile Ulises Ruiz arasındaki çıkmaza barışçıl bir çözüm bulabilmek amacıyla 5.000 Oaxacalı, Oaxacalıların taleplerini, eyaleti 'hükümetsiz' ilan e-

dip geçici bir vali atayarak çıkmazı çözümleyebilme yetkisine sahip federal senatoya duyurabilmek amacıyla Mexico City'ye doğru yaya olarak yola çıktı. Ne yazık ki, görev süresi 1 Eylül'de sona eren bir önceki senatoda çoğunluğu oluşturan PRI ve PAN üyeleri 2 Temmuz'daki başkanlık seçimine yönelik kampanyalarını kesintiye uğratmaması için, bahar ve yaz boyunca önlerine gelen tüm dilekçeleri reddetmişlerdi. Bu eylemsizlik seçimlerden sonra da devam etti: hükümet koalisyonunun sonbaharda nasıl toplanacağına ilişkin belirsizlik koşullarında, hem PRI, hem de Partido de Acción Nacional (Milli Hareket Partisi -PAN) valiye tam desteklerini ifade edip onu görevden almayı reddetti. Bu tür müzakerelerin zorlukları arasında, başkanlık seçimlerindeki aşağılayıcı yenilginin ardından PRI'nin tümüyle dağılması da vardı: ciddi bir müzakereyi sürdürebilecek bir kişi ya da grup kalmamıştı ortada.

Bu arada, Eylülün son haftasında öğretmenler sendikası üyeleriyle kitlesel bir danışma toplantısı düzenledi. Hareketi Ulises görevden alınana dek sürdürme konusunda oybirliği sağlandı, buna karşılık büyük çoğunluk sınıflara dönmeyi kabul etti (Birçok öğretmense harekete destek veren çok sayıda ebeveyn ve cemaatin, çocuklarına bakacak olanaklardan yoksun olması nedeniyle grevi sürdürmeyi, ama okulları açık tutmayı savunuyordu).

25 EYLÜL: DEĞİŞİM MOMENTİ

Oaxaca halkının mücadeleleri boyunca çıkardığı en önemli derslerden biri, medyayla ilgilidir. Eyaletin iletişim sistemini ele geçiren yiğit kadınlar, gerçek yaşamlarındaki deneyimlerle medyada yer alan öyküler arasındaki çelişkileri izlemekten bıkmıştı. Medya güvenilirliğini tümden yitirmişti.

Biz Meksikalıların hükümeti de kapsayan ve liderlerimizin siyasal iktidarını ifade eden bürokratik kurumlarla ilişkisi ikircimlidir. Onları kutsal saymaz, yalnızca birbirimizle bir arada yaşamanın formel temeli olarak görürüz. Ne ki, paradoksal bir biçimde, bu kurumları denetleyen yolsuzluğa bulaşmış liderler, onları parçalamayı neredeyse başardılar. Aralarından bazıları piyasa köktenciliğinden, bazılarıysa malî açgözlülük ve iktidar hırsından besleniyor. Edimleri bizi sık sık şaşkınlığa uğratsa, öfkelendirse, hatta bazılarımızı felce uğratsa da, bazen halk arasında özerk eylemlerin uyanmasına yol açıyor.

Marx'ın Ruge'a mektubunda belirttiği üzere, "yaptığımız şey, kurulu olan her şeyi eleştirmek ve varacağımız sonuçlardan ya da mevcut güçlerle çatışma içine girmeden korkmaksızın, acımasızca eleştirmek". Bu güçler, şimdi Oaxaca'da olduğu üzere, barışçı ve demokratik yollardan çözebilme yetisine sahip olmadıkları çatışkıları çözebilmek için şiddeti tercih ettikleri ölçüde bu

sözler daha da geçerlidir. Hayret verici bir kinizmle, hem başkan Fox'un PAN'ı, hem de PRI ve diğer Kongre üyeleri Oaxaca'da 'düzeni sağlamak' için kamusal güç kullanımını talep ettiler. Halkın güvenlerini yitirdiklerinde ve işleri uygar bir tarzda yürütemedikleri zaman şiddete başvurma eğilimi bu liderlerin doğasında da olsa, kuvvet kullanımı mevcut koşullarda büyük zararlara yol açacak da olsa, kuvvet kullanımı iktidarlarını restore edemez. Oaxaca halkı bu tehdit karşısında geri adım atmamaya kararlı olduğundan, ellerini boşuna kana bulamış olacaklar. Gerçekten de, iş resmî şiddete varırsa, şimdiye dek sergiledikleri barışçıl eğilimi sürdüreceklerdir. Ve Meksikalılar, siyasetçiler ile Oaxacalılar arasında, hiç kuşku yok ki Oaxacalıların yanında yer alırlar. Meksikalılar bizim mücadelemizi Meksika'yı kurtarma muharebelerinin geleceğine göz atabilecekleri bir çeşit ayna olarak görüyorlar.

21 EYLÜL - 8 EKİM

21 Eylül'de başlayan yürüyüş, 8 Ekim'de Mexico City'de son bulmadan önce geçtiği tüm eyaletlerde kitlesel bir destekle karşılandı. Binlerce yurttaş ve kendilerini destekleyen örgütlerle birlikte yorgun yürüyüşçüler Senato yakınlarında bir oturma eylemi gerçekleştirdiler.

Bunlar olurken, 4 Ekim günü İçişleri Bakanı Mexico City'de yüz kadar Oaxaca ileri geleniyle bir toplantı düzenledi; bunların çoğu siyaset sınıfındandı ama içlerinde ressam Francisco Toledo gibi birkaç tanınmış şahsiyet de bulunmaktaydı. Bakanın hedefi herkese çatışmanın son bulması çağrısı yapan bir metni imzalattırmaktı. Çağrılılar arasında, üç tanınmış yerli önderi, iki ünlü aydın ve Toledo, toplantı başlar başlamaz salonu terk ederek basına Oaxaca halkının kendisinin temsil edilmediği açıklamasını yaptılar -örneğin, eyalet nüfusunun üçte ikisini oluşturan yerliler gerçek anlamda temsil edilmemekteydi [Yayıncının notu: Burada belirtmese de, Esteva bu toplantıyı terk edenlerin arasındaydı]. Toplantıda kalanların çoğu -ki Ulises Ruiz'in yakın müttefikleriydiler- APPO'nun bastırılmasını açık bir dille talep ettiler. Federal hükümetin sorumluluğunu yayma işlevini gerçekleştiremeyen toplantı sonuçsuz dağıldı. Bir anlaşma imzalanmadı ve 11 Ekim için programlanan ikinci toplantı iptal edildi.

Bu arada Oaxaca'daki oturma eylemleri ve barikatlar da haftalar boyu geceleyin paramiliterlerin saldırılarına uğramaktaydı.

9 EKİM: ÇIKMAZ SOKAKTAN ÇIKIŞ YOLLARI

10 Ekim günü senato sonunda Oaxaca olaylarını 'inceleme' kararı aldı. Ayın 19'unda senatörler sonuç olarak bir oxymoron'u kabul ettiler: eyaletteki

durum göz önünde bulundurulduğunda -hükümetin işlerliğini yitirmiş olması- 'desaparición de poderes' ['hükümetin yok olması', bir eyalet hükümetinin ilgasını imleyen formel bir ifade] ilanı ve valinin görevden alınması gerektiğini açıkça ilan ettiler. Ama müphem hukuksal formaliteler adına, nihaî adımı atmayı reddettiler. Bu utanç verici belgenin ardından (kimse psikopat valiyi savunmaya cesaret edemiyordu), 29 Ekim'de senato, temsilciler meclisiyle birlikte validen istifa etmesini rica etti -valinin buna tepkisi ise, hemen Anayasa Mahkemesi'ne müracaat etmek ve Kongre'yi yetki suiistimaliyle suçlamak oldu! Asla istifa etmeyeceğini açıklıyordu.

Oaxaca'da ise İçişleri Bakanı'nın düzenlediği toplantıyı terk eden grup, Oaxaca toplumunun tüm kesimlerini temsil eden örgütlerle toplanıp Oaxaca Diyalogu çağrısında bulundu. 12 Ekim günkü ilk toplantı bir yerli ayiniyle, büyük bir başarıyla açıldı. Dışarıdan gelen şiddet tehditlerine karşın, Oaxaca halkı sivil toplumun umutlarının vurgulanacağı ve siyasal geçişin örgütleneceği açık, demokratik bir mekân yaratabilmek amacıyla bir araya gelmişti.

Tüm bunlar olurken özellikle ulusal düzlemde yatırımcılar ve işadamları Başkan Fox ve federal hükümet üzerinde, sorunu 'çözme', yani Oaxaca'ya federal kuvvetleri gönderme yolundaki baskılarını sürekli arttırmaktaydı.

Bu arada, krizden çıkış olanakları henüz ortada görünmezken, 25 yürüyüşçü, Mexico City'deki senato binası önünde 15 Ekim günü bir açlık grevi başlattı. Siyasal orucun muarızın ahlâksallığına bir çağrı olduğunu düşünen ve vali, federal hükümet ve senatonun hiçbir ahlâksallık sergilemedikleri kanısındaki APPO ve sivil toplumun çok sayıda üyesi, onlardan grevi durdurmalarını istedi; açlık grevine 21 gün sonra son verildi.

23 EKİM: MUHAFIZLIK YAPMAK

"Bizi yönetmek zorunda bırakmak istiyorlar; bu provokasyona gelmeyeceğiz" ("*Nos quieren obligar a gobernar. No caeremos en esa provocación*"). Oaxaca'daki bir duvarın üzerinde yer alan bu duvar yazısı mevcut hareketin doğasını gözler önüne seriyor. Bu hareket mevcut iktidar yapısını devralmayı değil, toplumun bütününü derinlemesine yeniden örgütlemeyi ve toplumsal yaşamımız için yeni temeller atmayı hedefliyor.

12 Ekim günü, uzlaşısal kararlar alabilmek için yeni tipte bir kolektif düşünce sürecini başlatan açık bir diyalog sırasında bir işadamı meslektaşlarına şaşırtıcı bir dinginlikle sesleniyordu: "Görünüşte yasaların egemenliğini yeniden sağlayabilmek amacıyla, kamu güçlerinin kullanılmasına onay vermemiz istendi bizden. Öyle görülüyor ki Oaxaca'da her türlü aşırılık, hoşgörüyle karşılanmak-

ta -ihmal ve adaletsizliklerden söz etmek dışında!" Prestijli bir STÖ olan Pro-Oax bu argümanı hemen, Oaxaca'nın hiçbir zaman 'yasaların egemenliği altında' olmadığını, bunun her zaman bizzat yasayı sağlamakla yükümlü yetkelerce baltalandığını açıklayarak destekleyecekti.

Ne yazık ki, işadamının, PRI'nin "en kötü siyasal kadrolarından birini savunma adına, kendini yok etme girişimi"nden geri adım atacağı yolundaki umudu gerçekleşmedi. PRI, bunun yerine olanca sağduyusuzluğuyla PAN'ı eleştirdi.

Sürekli tacizlere ve kurumsal yetkelerin 'yönetimsizliği'ne karşın Oaxacalılar, ulusal kurumlara çağrılarda bulunmayı sürdürdüler; ancak onların yanıtı kapılarını kapatmak, ahlâksal ve siyasal yükümlülüklerini yerine getirmekten geri durmak ve böylelikle de kendi yetkelerini tahrip etmek oldu. İnsanların buna nasıl tepki vermesi beklenecekti?

Gelecek olanları herkes biliyor. Gerilim yükselirken, sivil giysili polis ve askerler Oaxaca'ya doluyor. Buraya Oaxaca'yı 'kurtarmak' için geldiler -yani emir geldiğinde onu halkının elinden almak için. Hükümet görevlileri, bunun gerçek bir seçenek olduğunu her gün tekrarlıyorlar.

Bu tip sorumsuzca kibir ise, sabırsız gençler arasında öfkeyi besliyor, siyasal tutkularını kahramanca bir garezle ateşliyor. Haftaların ardından, gençlerden biri sancağına şu cümleyi yazmıştı: "Geri zekâlı hükümet! Savaş açmayı bile beceremiyor!" Umarım bu, hükümetin, sorumsuz başkanın ağzından ilan edildiği gibi Oaxaca'ya 'barışçıl bir işgal' dayatmaya kalkışması durumunda patlak verecek kanlı olaylara dair bir uyarı olur.

Gandhi için şiddetsizlik en büyük erdem, korkaklık en büyük kötülüktü. Şiddetsizlik, diye ekliyordu, güçlüler içindir; güçsüzlerin elinde ise, korkaklıktan kaçınabilmek şiddetten başka araç yoktur. Ne yazık ki, Oaxacalı gençlere güçlü olanın kendileri olduğunu, güçsüzlerin ise, şiddet kullanması kendilerini tahrip etmelerini hızlandırmaktan başka hiçbir işe yaramayacağı siyaset sınıfındakiler olduğunu anlatmak, zor. Onların bizi provoke etmesine, şiddete şiddetle yanıt vermeye izin vermemeliyiz; bu yalnızca yangını büyütür.

Geçen Çarşamba yerel PRI lideri partisinin 'vuruş grupları', vur-kaç muhafızları örgütlediğini açıkladı.

Bu arada, Oaxacalı erkek ve kadınlar arasındaki diyalog sürüyor. Karşımızdaki sorunların karmaşıklığı ve kültürlerimizin devasa çeşitliliği göz önünde bulundurulduğunda, bu hiçbir zaman kolay olmadı. Belki bu durum, dolaşımdaki belgelerden birinde neden Bertolt Brecht'ten şu alıntının bulunduğunu açıklamaktadır: "her şeyden önce, uzlaşmaya varmayı öğrenmeliyiz. 'Evet' diyen

pek çok kişi var, ama ruhlarının derinliklerinde uzlaşma içinde değiller. Başkalarınaysa fikirleri hiç sorulmuyor; pek çok kişi ise, hiç gereği yokken uzlaşma içinde. Bu nedenledir ki uzlaşmaya varmayı öğrenmek, önemlidir".

24-29 EKİM

Ekim'in üçüncü haftası boyunca, hem Oaxaca halkı içindeki diyalogda, hem de federal hükümetle müzakerelerde büyük ilerlemeler kaydedildi. Öğretmenler sendikası nihayet, başlangıçtaki ekonomik taleplerinin karşılanması ve cezaevindeki üyelerinin serbest bırakılması karşılığında sınıflara dönmeyi kabul etti (ki bu, hükümetin temel talebiydi). Görünüşte, yeni tarz bir düzenleme için siyasal mekân biçimlenmeye başlıyordu.

Ama 27 Ekim günü, paramiliterler ve valiye bağlı kent polisleri Oaxaca merkezindeki barikatlara saldırdılar. Bunlardan birinde Indymedia için çalışan ve Oaxaca halklarına büyük bir sempati besleyen Amerikalı gazeteci Brad Will vurularak öldürüldü. Kentin çevresinde şiddetli çatışmalar patlak verdi ve o akşam Başkan Fox, federal polisi gönderme gerekçesi olarak gösteren bir açıklama yaptı.

Policía Federal Preventiva (PFP) 28 Ekim günü kente ulaştı. APPO açık bir dille şiddete başvurmaksızın direneceğini, çatışmalardan kaçınacağını vurguladı. Ve Oaxaca halkı PFP, tankları ve diğer kuvvet araçları karşısında inanılmaz bir özdenetim sergiledi. Pek çok durumda silahsız yurttaşlar tankları önlerine yatarak durdurdular. Yetişkinler, öfkelerini frenleyemeyen gençleri zaptediyordu -yine de taşlar, hatta birkaç molotofkokteyli atıldı. Polis ana meydana vardığında, APPO geri çekilip alanı terk etti. APPO, şiddete başvurmama ve çatışmalarla provokasyonlardan kaçınma çağrıları yapan radyo istasyonunu savunmak üzere üniversite kampüsünde yeniden toplandı. Bu arada, üniversitenin dışında polis, seçtiği APPO üyelerini barikatlardan ve evlerinden topluyordu. Gün, üç ölü, çok sayıda yaralı ve kayıpla kapandı. Polisin topladıkları askeri barakalara toplanmıştı. Hükümetin Comisión Nacional de Derechos Humanos (İnsan Hakları Ulusal Komisyonu) dahil insan hakları örgütleri, polisin sürekli gizlice bir yerden başkasına naklettiği gözaltındakileri ziyaret etmek bir yana, teşhis dahi edemediler. İzleyen günlerde, hareketi desteklemek için çevre köylerden gelenlerin kamyonlardan indirilip dövüldüğü ve tutuklandığına dair haberler birbirini izledi.

Bu baskı dalgasına rağmen, 29 Ekim günü APPO üç yürüyüş düzenledi. Polis, bütün teçhizatıyla ana meydanı ve kentteki birkaç anahtar noktayı işgal etmişti. Ama kısa sürede yeni barikatlar kuran halk tarafından kuşatıldılar. Polis

bunlardan birini yıkıp uzaklaştığında, insanlar geri dönüp yeniden kuruyorlardı.

Pek çok kişi, vali ve federal hükümetin provoke etmeye kararlı olduğu kan banyosunu durduramayacağınızdan korkuyor. APPO'nun şiddete başvurulmaması yönündeki sürekli çağrılarına rağmen, Oaxaca kendini gücenmiş ve öfkeli hissediyor. Ve korkaklar olarak anılmak istemiyorlar... Yalnız olmadıklarını, Meksika ve dünyada yığınların onlarla birlikte olduğunu biliyorlar. Ama devletin kendi halkına karşı bu barbarca, irrasyonel şiddeti karşısında ne yapmalı?

2 KASIM

Oaxaca halkı Federal polis PFP'nin üniversiteye saldırısına karşı kitlesel olarak direnince patlak veren bugünkü çatışmalar, Meksika'nın yakın tarihinde sivillerle polis arasındaki en geniş kapsamlı ve en şiddetli çatışmalardı ve belki de tartışmasız biçimde halkın zaferiyle sonuçlanan tek çatışmaydı. Kavga, hiç kuşku yok ki, yeterince eşitsizdi: halk, çocukları saymazsak polis sayısının beş-altı katı kadar kalabalık olsa da, onların kalkanları ve başka silahları, tankları, helikopterlerine karşı halkın elindeki teçhizat yalnızca sopalar, taşlar, birkaç sapan ve birkaç davetsiz molotofkokteylinden ibaretti.

Muharebeden az önce, Başkan Fox Oaxaca'ya huzur ve sükûnetin geri döndüğünü ilan ediyordu. İçişleri Bakanlığı her şeyin düzene girdiğini açıklarken vali de isyanın, Oaxaca'nın 750 belediyesinden yalnızca başkentteki bir sokakla sınırlı olduğunu ve bir avuç yabancının eseri olduğunu duyurmaktaydı. Ama yine de, diyordu, sona ermek üzere. Bunun üzerine ulusal televizyon kanalları kamera ekiplerini Mexico City'ye geri çağırdılar; grevi asgarîleştirme görevleri sona ermişti.

Aylar boyunca, hem Oaxaca'daki hem de Mexico City'deki hükümet ve üst sınıflar, yasa, düzen, kamu güvenliği, insan hakları ve kurumların istikrarı adına APPO'yu mahkûm etmişlerdi. Polis kuvvetinin kullanılmasını haklı göstermek için tüm bu unsurlara başvuruldu. Ama otoriteler, farkında olmadan bizlere bir devrimci yurttaşlık dersi veriyorlardı. Federal polis, bir saldırı ve insan haklarının kitlesel ihlâli aracı olmuştu: gerekçesiz arama ve tutuklamalar yapılıyor, ölü, yaralı ve kayıpların sayısı gün geçtikçe artıyordu. Yalnızca PRI'nin vurucu timleri ve hükümetin kiralık silahları serbestçe dolaşabiliyorlardı. Bu arada ordu ve polis Oaxaca'ya gelmeye çalışanları, özellikle de APPO destekçilerinin kente girişini engelliyordu. Ve nihayet, Federal Otoyol Devriyeleri kenti kat ederek kaos ve güvensizlik ortamında birlikleri nakletti.

Şiddete ve provokasyonlara rağmen halk hareketinin özdenetim yetisi, dikkate değerdi: Tiananmen'de olduğu gibi 'insandan halılar'la tankların önüne yattılar; polislere çiçek verildi; insanlar ilerleyen birlikler karşısında düzenli bir şekilde geri çekildi; bu arada kadınlar ve erkekler öfkeden patlayan gençleri yatıştırmaya çalışıyordu. Bu özdenetim sayesindedir ki bir kan banyosu engellenebildi, ve isyancılar şimdi 10-12 Kasım arasında yapılacak 'kurucu' meclis toplantısıyla hareketlerine düzen vermeye hazırlanıyorlar. Hedef, onu yoldan çıkmasını, şiddete saplanmasını ya da dağılmasını engellemektir. İçeride kimi ideolojik saplantılar ve tikel gündemlerini dayatma yolunda kimi iç baskılar yok değildir. Hareket hatalı bir biçime bürünmeye başlarsa, örneğin bir siyasal partiye dönüşürse, başlangıçtaki hareket onu aşacaktır, tıpkı siyasal sınıf onlara erişimi engellemeyi sürdürürse tüm yasal ve kurumsal kanalları aşacağı gibi.

2 Kasım'daki halk zaferinin ardından, Oaxaca tarihindeki en büyük yürüyüş 5 Kasım'da gerçekleştirildi. Katılımcılar arasında, harekete bağlılıklarını ifade etmek üzere görev asaları ellerinde başkente gelen, tüm eyaletten çok sayıda yerli cemaat otoritesi de bulunmaktaydı.

6 KASIM

Oaxaca ayaklanmasının ilk altı ayını ve onu yönetmek üzere demokratik bir halk meclisinin kurulmasını nasıl özetleyebiliriz? Belki de söylenebilecek ilk şey, hareketin kendini beklenenden çok daha hızlı şekilde tahkim etmesine olanak sağlayan Meksika'nın sorumluluk bilincinden yoksun siyaset sınıfından birden fazla itim aldığıdır. Başlangıçta görevliler, bürokratlar, siyasal partiler ve analizciler onu yerel bir sorun olarak ele aldılar. Ve tabii, biz Oaxacalılar ilk kez sokaklara indiğimizde, bizler de, yerel bir tiranın dayanılmaz hâle geldiğinde ya da yeni bir resmî dayatma insanların sabrını taşırdığında patlak veren halk öfkesi gösterileri geleneğine dayanarak, aynı şeyi düşünüyorduk.

Ayaklanma ardından bir isyan, daha büyük şiddette bir tepki olarak görüldü, çünkü katılımcıları, kendilerini boyun eğdirme yolundaki tüm girişimleri reddediyor ve kendilerine özgü saygınlık duygusuyla protesto için sokağa dökülüyorlardı. Binlerle, on binlerle tüm eyaletten Oaxaca kenti sokaklarına akarak vali ve keyfî yönetimine karşı 'Yeter artık!' diye haykırdılar.

Ama ayaklanma yerel bir sorun olmanın ötesine geçtiyse, kısa sürede salt bir isyan olmaktan da çıktı. İsyanlar volkan gibidir, önlerine çıkan her şeyi yıkarlar. Ama aynı zamanda gelip geçicidirler, geride lav yatakları gibi kalıcı izler bırakabilirler ama alev aldıkları gibi kolayca yatışırlar. Sönerler. Ama bu öyle olmadı. Bu vakada meydan okuma ruhu çok güçlenmişti. Oaxaca'nın PRI'li va-

lisi Ulises Ruiz halk hoşnutsuzluğunun başlangıçtaki odağı olsa ve baskıcı bir sistemin en kötü özelliklerini sergilese de, işlevi sonuçta derin, yaygın bir hoşnutsuzluk duygusunun patlamasını tetikleyen detonatörden ibaretti. Nihaî olarak siyasal densizlikleri, barışçıl, demokratik bir topluma yönelik uzun vadeli bir dönüşüm hareketinin kalkış noktasını oluşturacaktı.

[6 Kasım günü Oaxaca sivil toplumu, Red Oaxaquña de Derechos Humanos (Oaxaca İnsan Hakları Ağı) tarafından düzenlenen 'Gerilimi Düşürme Forumu' 28 Ekim'den Kasım'ın ilk günlerine dek geçen süre içerisinde gerçekleşen şiddet olayları üzerine bir ara rapor hazırladı. Raporda bu süre içerisinde 17 kişinin öldüğü, 138 kişinin yaralandığı, 57 kişinin cezaevinde olduğu ve çok sayıda kişinin kaybolduğu açıklanmaktaydı. Bu satırların kaleme alındığı 13 Kasım günü APPO her türlü iç çelişkilerine karşın ayakta kalmayı başarmıştı. Yorucu Kurucu Kongrenin son oturumu Pazartesi sabahı saat 5.00'de sona erdi. 1.500 kadar eyalet delegesi bu özel toplantıyı izlemişti. Kolektif çabayı koordine etme amacıyla 260 delegeden oluşan bir Konsey kuruldu. Herkesi temsil ediyorlardı. Tabii yerli halklar da, ama aynı zamanda toplumun bütün kesimleri. Bazı barikatlar da Kongreye delege yollamışlardı ve şimdi Konsey'de temsil ediliyorlardı. Kongre APPO sözleşmesini, bir eylem planını ve bir iç tüzüğü kabul etti. Anlaşmaların çoğu uzlaşmayla sağlanmıştı. Bunlardan bazıları çok güç olmuştu. Örneğin cinsiyetler arası eşitliği üzerinde uzlaşmak kolay olmamıştı. En kolay alınan kararlardan biri de mücadeleye açık bir antikapitalist yöneliş verilmesiydi. Evet, kent polis işgali altında. Dün gece sekiz kişi daha kayboldu. Ama ruhumuzu işgal edemezler. Her zamankinden daha özgürüz.]

3) GUATEMALA

RIGOBERTA MENCHÚ TUM*

Rigoberta Menchú, toplumsal adalet ve yerli halkın haklarına saygı temeline dayalı etno-kültürel uzlaşma konusundaki çalışmaları nedeniyle Nobel Barış Ödülü'nü aldı.

Menchú, 1959'da yoksul bir yerli köylü ailesinin çocuğu olarak Guatemala'da Chimel köyünde doğdu ve Maya kültürünün Quiche dalı içerisinde yetişti. Gençliğinde tarlalarda, ardından da kentlerde ev hizmetlisi olarak çalıştı. Yeniyetmeliğinde, Katolik Kilise'nin sosyal reform programlarına dahil oldu ve kadın hakları hareketinde etkinlik gösterdi. Aile bireylerinin askerler tarafından işkencelerle katledilmesinin ardından 1979'da babası gibi CUC'a (Köylü Birliği Komitesi) katıldı.

1970 ve 1980'li yıllarda Guatemala'da, Avrupalı göçmenlerin torunlarıyla yerli halk arasındaki gerilimler yükseliyordu. Bu dönemde Menchú büyük gösterilerde etkin rol aldı, radikal 31 Ocak Halk Cephesi'ne katıldı ve yerli halkı baskılara karşı direnmeye teşvik etti.

1981'de kovuşturmalar nedeniyle, Guatemala'dan ayrılıp Meksika'ya kaçmak zorunda kaldı; burada da köylü direniş hareketlerini örgütledi ve Guatemala Muhalefeti Birleşik Temsili'nin (RUOG) kurucuları arasında yer aldı.

1983'te *I, Rigoberta Menchú, An Indian Woman in Guatemala* (Ben Rigoberta Menchú, Guatemala'da bir Yerli Kadın) başlığıyla yayınlanan özyaşam öyküsü ve *When the Mountains Tremble* (Dağlar Sarsıldığında) başlıklı filmde, Maya halkının acıları ve mücadeleleri anlatılmaktadır. Menchú, Batı dünyasında da Yerli hakları ve etnik-kültürel uzlaşının savunucusu olarak ün kazandı. Rigoberta Menchú, 1992 Nobel Barış Ödülü'nü tüm yerli halklar adına kabul etti. 1993'te BMÖ tarafından Uluslararası Yerli Halklar Yılı İyi Niyet Elçisi olarak atandı. Yanı sıra, Uluslararası Yerli Onyılı sözcüleri arasında yer aldı; UNESCO genel direktörlüğüne danışmanlık görevinde bulundu. Yerli barış Girişimi başkanlığı, son görevleri arasındadır.

---

* Derlemenin yapıldığı kaynak: http://www.indians.org/welker/menchu.htm, Türkçesi: Sibel Özbudun.

"YABANCI TANRILARA BEŞ YÜZ YILLIK KURBAN"*

RIGOBERTA MENCHÚ TUM

"Yerli atalarımız Maya ve Azteklerin
tanrılarına insan kurbanı sunduğu söyleniyor.
Bazen bir soru geliyor aklıma:
Son beş yüz yılda Sermaye'nin tanrılarına
kaç insan kurban edildi?"[1]

16 Ekim 1992'de, Nobel Barış Ödülü Komitesi, tarihinde ilk kez ödülü yerli bir adaya verip vermeyeceğini açıklayacak. Gözleri insan belleğinin en acımasız eylemlerine tanık olmuş bir yerli kadın. Rigoberta Menchu, yirmi yaşındayken babasını, annesini ve erkek kardeşini Guatemala silahlı kuvvetlerinin uyguladığı hedef gözetmeyen şiddetin sonucu yitirmişti. Babası Vicente Menchu, İspanyol elçiliğinin barışçı işgaline katıldığında diğer yerlilerle birlikte diri diri yakıldı. Elçilik, yerlilerin topraklarının yağmalanmasına ve cemaatteki askerî varlığa dikkat çekmek umuduyla işgal edilmişti.

Birkaç ay sonra da annesi baskılara kurban oldu. Kaçırılmış, tecavüze uğramış, birkaç gün boyunca işkence görmüş ve cemaatine teşhir edilmişti.

Rigoberta, İspanyolca öğrenmeye karar verdiğinde, on yedi yaşındaydı. O günden bu yana, halkının haklarının yorulmaz savunuculuğunda sözcükler silahı olmuştu. Baskıların, terörün ve savaşın kurbanı yerlilerin ona duyduğu sevgi yalnızca, böğürlerinde bir diken olduğu hükümete ve orduya karşı duydukları nefrete denktir.

Orta Amerika İnsan Hakları Savunma Komisyonu (CODEHUCA) iki saat boyunca 33 yaşındaki aday Rigoberta Menchu ile bir söyleşi gerçekleştirebildi. Muhabirimiz Anders Riis-Hansen ile açık sözlü söyleşisinde, 500. Yıldönümü'nden, askerî diktatörlük ve baskıların 1981'den beri ayrı tuttuğu ülkesinden söz etti. Dokuz milyon nüfuslu Guatemala, Orta Amerika bölgesinde esmeye başlayan barış meltemlerinden henüz nasibini alamadı. Yerli halkların tasfiyesi orada hâlâ bir gerçeklik olmayı sürdürüyor.

---

* Kaynak: http//www.indians.org/welker/menchu2.htm. Türkçesi: Sibel Özbudun.

[1] Rigoberta Menchu.

Son otuz yılda bu ülke bugüne dek 100.000'in üzerinde insanın ölümüne ve 20.000 kayba yol açan bir iç savaş yaşıyor. Bu kurbanların büyük çoğunluğu, yerli köylülerdi.

Farklı askerî diktatörler ve sivil hükümetler gerillaya karşı askerî kampanyalar yürüttüler ve bunlar, Amerika kıtasında görülmemiş bir militarizasyona yol açtı. Sivil nüfustan yarım milyonu aşkın erkek, Sivil Savunma Devriyeleri adıyla silahlandırılmış durumda. Bu devriyeler silahlı kuvvetler tarafından örgütlendi. Castro'nun sözcülerine göre devriyelere katılım gönüllülük temelinde gerçekleştirilmekte. Ancak insan hakları örgütlerinin elinde, yerlilerin katılmak ve ordu emirlerini yerine getirmek zorunda bırakıldıklarına dair sayısız tanıklık ve kanıt bulunuyor. Rigoberta Menchu'nun yurttaşlarından binlercesi, Sivil Devriyeler tarafından yargılanmaksızın infaz edilerek gizli mezarlara gömüldü.

Anders Riis-Hansen: Yerli ve insan hakları mücadelesine başlamanıza neden olan nedir?

Rigoberta Menchu: Babamızın 22 yıl boyunca doğduğumuz bir avuç toprak için mücadele etmek zorunda kaldığı bir ailede doğdum. Bir ebe olan annemiz, hamile kadınların, hastaların ve yetersiz beslenen çocukların %90'ına yardımcı olmuştur.

Sağaltıcı ve ebe rolünden dolayı Maya tanrılarımıza inanırdı. Babamın ve annemin geri dönebilmesi için dünyadaki bütün ödülleri feda ederdim. Yaşamımı çizmemde bana yardımcı oldular. Dahası, karısı ve üç çocuğuyla birlikte gizli bir mezarlıkta gömülü bir erkek kardeşim var. Bir gün, Babamın gömüleceğimizi umduğu saygın bir mezarlıkta gömebilmeyi istiyorum onları.

Dahası, bugün hayatta olmayan o kadar çok kişi tanıdım ki; insan onların anılarında yaşıyor.

S: Guatemala'da yaşadığınız zorlu ve mütevazı yaşamla bugün sürdürdüğünüz yaşam arasında büyük bir fark var. Başkanları, ünlü valileri ziyaret ediyorsunuz. Guatemala halkıyla bağlarınızın kopmasından korkuyor musunuz?

Y: Tabii hiç İspanyolca konuşmayan ve büyük plantasyonlarda pamuk toplamaktan başka bir şey yapma şansı olmamış bir kadın için insanın kendini tuhaf hissettiği pek çok an var. Ama bağların kopması, hayır. Kişinin rolü söyledikleriyle uyuşmazsa, kişinin yaşamı va'zettikleriyle uyuşmazsa, kişi halkına karşı dürüst değilse, o zaman bir başkası onun yerini alır.

S: On iki Ekim'de birçok ülke Amerika'nın keşfinin 500. yıldönümünü kutlayacak. Bunu yerli halklara bir hakaret olarak mı görüyorsunuz?

Y: Topraklarımızın tekrar tekrar işgal edildiğini gördük; sömürgeciler sıra sıra geldiler, bugün de varlıklarını sürdürüyorlar. Bence on iki Ekim'in kut-

lanması mutlak bir zafer düşkünlüğü, işgalcilik ve doymak bilmezlik gösterisidir ve olgun ve sorumlu politikalar güden hiç kimse onu kutlamamalıdır. Tarih onu kutlayanları anımsayacak.

Öte yandan, 500. yıldönümü uluslararası forumlarda pek çok yer açtı. Bu bakımdan, Birleşmiş Milletler'in 1993'ü Uluslararası Yerli Halklar Yılı ilan etmesi beni çok sevindirdi. Beş yüz yıldır bu bizim ilk yılımız. Bu, uluslararası hukuktan hiçbir şey anlamamakla birlikte sabırla koridorlarda yürüyerek biraz zaman isteyen pek çok adsız yerli kardeşimizin mücadelesi sayesinde mümkün oldu. Bu uluslararası yıl onlar sayesinde ilan edildi.

Buna ek olarak, mevcut durumun Amerika'nın kültürel çeşitliliği konusunda bir anlayışın ortaya çıkmasına neden olduğunu düşünüyorum. Kültürel çeşitlilikten, Mayalara saygı gereğinden ve çevreden ilk söz eden biz olduk.

S: Yerlilerin on iki Ekim'i anmak için ne yapması gerektiğini düşünüyorsunuz?

Y: Neden yalnızca yerliler? Bu Amerika'daki kültürel çoğulluğu temsil eden bir tarih. Yerlilerin, siyahların, mestizoların, kıta ırklarının konusu. Mücadelemiz ırk kavgası olmamalı. Öyle olaydı ırkçı olmayı sürdürürdük. Bunlar insanlığın geri fikirleri.

Evet, on iki Ekim özel bir tarih, ama durumu fazla değiştireceğine inanmıyorum. Yerlilerin mücadelesi 1992'de başlamadı ve 1992'de bitmeyecek; bu yalnızca uluslararası dikkati çekebilmek için bir vesile.

S: Ülkede köleliği son kaldıran ülke, bunu yüz yıl önce gerçekleştirdi. Bugün baskı ve ırkçılık nasıl ifade ediliyor?

Y: Örneğin, ülkem Guatemala'da, nüfusun %65'i yerlilerdir. Anayasa yerlilerin korunmasından söz ediyor. Azınlığın devasa bir çoğunluğu korumasına kim izin veriyor? Söz konusu olan yalnızca siyasal, kültürel ve iktisadî marjinalleşme değil, nüfusun çoğunluğunun saygınlığına karşı bir girişim. İnsana saygı gösterilmeli, savunulmalıdır, ama kuş ya da ırmak gibi korumak olmaz.

Ülkelerimizde ırkçılık yerlinin siyasetçi olmasına izin verilmediği ya da devlet başkanı olmayı aklına getiremeyeceği ölçüde bir olgudur. Yerli kadınların %99'unun okula gidemediği bir noktaya erişmiştir. Yerliler kendilerini yok edecek tarzda dizayn edilmiş bir durumda yaşamaya mahkûm kılınmıştır. Kırıntı bir ücret geçer ellerine, dili konuşup yazamazlar, durumlarını siyaset dikte eder. Bu kölelik midir? Ne denildiğini ben bilmiyorum. Eskiden olduğu gibi değil, çünkü modern zamanlarda yaşıyoruz.

S: Kişisel olarak siz ırkçılığın etkilerini hissediyor musunuz?

Y: Kesinlikle. Portekiz'de, San Jose'deki son zirvede tüm Orta Amerika başkanlarının bulunduğu toplantıda Guatemala delegasyonu Guatemala'daki

gelişmeler üzerine bir belge sunmak üzere ana oturuma geldiğim takdirde zirveden ayrılma tehdidinde bulundu.

Kendini yetiştirmiş, dağlarda, yoksul bir ailenin kızı olarak doğmuş, yaprak ve kök yiyen, okul yüzü görmemiş, mesleği olmayan, meslekî unvandan yoksun yerli bir kadının orada boy göstermesi onlar için akıl almaz bir durumdu. Büyük bir utançtı. Irkçılar kendi ırklarından ve inançlarından olmayan bir kişinin mevcudiyetine tahammül edemezler.

S: Tüm bölgede son yıllarda bir barış süreci yaşandı. Ama Guatemala'da iç savaş sürüyor. Ülkenizde bu durum neden uzadı?

Y: Bence Amerika'ya, Nikaragua'ya ya da El Salvador'a barış gelmedi. Aç bir halkın barışı olmaz. Halkın talepleri karşılanmıyorsa ne tip bir barıştan söz edebiliriz ki?

S: El Salvador ve Nikaragua'da en azından belirli bir demilitarizasyon sağlanabildi. Ama Guatemala'da savaş ve güçlü bir askerî mevcudiyet sürüyor. Neden?

Y: Bir yanıyla Amerika'daki sorunların son beş yüz yılda farklı tarzlarda gelişmesi nedeniyle. Öte yandan, baskı kurbanlarının %80'ini yerlilerin oluşturmasına karşın, Guatemala'da yerliler hiçbir zaman hesaba katılmadı. Dahası, burası 23 dil artı İspanyolcanın konuşulduğu bir ülke.

S: Guatemala'daki savaşın hiçbir zaman El Salvador ve Nikaragua savaşları kadar ilgi çekmemesini nasıl açıklarsınız?

Y: Nedenlerden biri, ırkçılığın kendisi. Elimizde iletişim araçları bulunmuyor. Medya ve siyaset hiçbir zaman halkımızın aracılığını yapmadılar. Yerli halkların mutlak marjinalleştirilmesi bir olgudur, tıpkı karmaşık militarizasyon gibi. Sessiz savaşın en önemli bileşenleri bunlar.

S: Guatemala'da barışın önündeki en büyük engel nedir?

Y: Guatemala'daki sorun insan hakları konusuna hiç çözüm getirilmeyişi. Sorun militarizasyon, sorun servetin adaletsiz dağılımı. Yerliye karşı tahammülsüzlük, ayırımcılık ve marjinalleşme.

Çatışmanın ortaya getirdiklerini çözümlemek üzere somut araçlar araştırılmazsa, savaşın sona ereceğini sanmıyorum.

Bu silahlı çatışmanın çözümünün insan haklarına ve yerli halkların saygınlığına somut yaklaşımlarda yattığına yürekten inanıyorum. Tüm Guatemala'da yaşayanların ve belik uluslararası topluluğun da sorumluluğu bu. Uluslararası topluluğun halkımızın katledilişine pek çok açık çek verdiği belirtilmeli.

S: Sizce uluslararası topluluk Guatemala'da barışa nasıl katkıda bulunabilir?

Y: Uluslararası topluluğun Guatemala'ya karşı eylemsizliği haklı gösterilemez. Topluluk tıpkı Güney Afrika, Irak, Yugoslavya, Küba ve Haiti'de olduğu

gibi somut önlem ve yaptırımlarla etkin bir rol oynamalı. Bize gelince neden suskun kalınıyor? Bir yerde ölümü yasallaştırıp başka yerde tersini yapmak neden? Bu belleklerimizde çok açık.

S: Pek çok yurttaşınız Guatemala'da bir şiddet ve ölüm kültüründen söz ediyor. Bu yorumu paylaşıyor musunuz?

Y: Ölüm kültürünü iktisadî ve siyasal çıkarlar, iktidar mağrurluğu, yolsuzluk yaratıyor. Zenginliklerimizi yıllardır elimizden alan Birinci Dünya'yı suçluyorum. Dünya yaşamına hakim olan süper güçlerden söz ediyorum. Daha somut olarak Dünya Bankası, IMF. Halkımızın ölümüne neden olanlar, buna hoşgörü gösterenler, Üçüncü Dünya'nın yağmasından sorumlu olanlar. Susmak da baskının bir veçhesidir.

Söz konusu olan halkınız olduğunda, dinginlik ve barış bizim için her zaman kutsaldı. Şiddet ve baskı Guatemala halkının barışçıl yüzüyle o denli bağdaşmazdır ki, Guatemala'nın iki yüzünü keşfetmek kalıcı bir şok olmuştur.

S: Gerilla hakkında ne düşünüyorsunuz? Hedeflerini savunuyor musunuz?

Y: Gerilla olsaydım, beni bu büroda görmezdiniz. Bence gerilla yüz yüze olduğumuz bir gerçekliktir. Her gün çatışmalar oluyor. 600 ya da 800 bin kişinin silâhaltında olduğu Sivil Savunma Devriyelerinin mevcudiyetine karşın gerillanın varlığı açık bir olgu. Gerilla ile hükümet arasında iki yıl önce Oslo'da başlayan diyalogun doğru yol olduğunu hep söyledim.

S: Ülkenizdeki gerilla Nobel Ödülü adaylığınızı destekleyen kesimler arasında. Bu Nobel barış Ödülü adaylığınızı tehlikeye düşürmüyor mu?

Y: Birleşmiş Milletler Guatemalalı devrimciler ve orduyla müzakere etmekle güvenilirliğini yitirmiyorsa, ben bunda bir çelişki görmüyorum ve neden güvenilirlik yitireceğimi anlamıyorum. Ordunun adaylığımı desteklemesi beni daha fazla kaygılandırırdı.

S: Sizin Temmuz 1992'de Guatemala'yı son ziyaretinizde, üç kez yaşamınıza kast edildi. Güvenliğinizden Serrano'yu sorumlu tutuyor musunuz?

Y: Tüm savaşı sorumlu tutuyorum. Orduyu ve dokunulmazlığı sorumlu tutuyorum. Guatemala'da yıllardır hüküm süren, dokunulmazlık, yani devlet başkanının sorumluları cezalandırmadaki inisiyatif yoksunluğudur. Dokunulmazlığı ve Serrano'nun yönettiği sistemi mahkûm ediyorum. Dokunulmazlık dünyanın her yerinde mahkûm edilmeli.

S: Guatemala'yı ziyaret ettiğinizde yaşamınızdan kaygılanıyor musunuz?

Y: Yalnızca Guatemala'da değil, her yerde. Yaşamlarımız artık bize ait değil; onları her an her yerde alabilirler.

Atalarımız Mayalar, her zaman derlerdi ki; her insan küçük bir zaman parçasını işgal eder. Zamanın kendisi çok daha uzundur; bu nedenle hep üzerinde

yaşarken bu dünyaya özen göstermemiz gerektiğini, çünkü onun çocuklarımızın ve torunlarımızın çocuklarının bir parçası olacağını söylerlerdi. Yaşamın kısa olduğunu, hemen bitebileceğini biliyorlardı, birileri yolda yittiğinde başkalarının yetişip onların yerini alacağını da.

S: Nobel Ödülü'nün Guatemala'da barışa katkıda bulunabileceğine inanıyor musunuz?

Y: Daha şimdiden pek çok katkıda bulunduğuna inanıyorum. Guatemala etrafındaki suskunluğu kırdık. Hükümet mahkemesine girdik ve insan haklarını ihlâl eden hükümetlere artık açık çek verilmemesini talep ettik.

Düşünce tarzımızı değiştiremeyeceğimizi ve yaşadığımız gerçekliğin adını yumuşatamayacağımızı da açıklıkla vurgulamalıyım. Bu saygınlığa ihanet olur ve ödül verilsin, verilmesin, asla olmayacak.

Zengin ile yoksul arasındaki uçurum ortadan kaldırılmalı, aksi durumda Amerika'da çatışma örneği olmayı sürdüreceğiz.

* * * * *

Bu söyleşiden bir ay sonra, 33 yaşındaki Maya Rigoberta Menchu, prestij ve 1,2 milyon dolar getiren Nobel Barış Ödülü'nü aldı. Nobel Komitesi şu açıklamayı yaptı:

"Bugün, Rigoberta Menchu kendi ülkesindeki, Amerika kıtasındaki ve tüm dünyadaki etnik, kültürel ve toplumsal ayırım hatları arasında canlı bir barış ve uzlaşma simgesi olarak ön plana çıkıyor".

Komite başkanı Francis Sejerstad, panelin hükümete bağlı silahlı kuvvetlerin Maya yerli nüfusu bastırmak ve Rigoberta'nın tüm ailesi dahil on binlerce kişiyi öldürmekle suçlandığı Guatemala'nın kanlı çatışmasını yakından incelediğini belirtti. Menchu'nun siyasetinin uzlaşma damgası taşıdığından emin olduğunu söyledi.

Menchu yirmiden fazla dile çevrilen kitabı I, Rigoberta'nın 1983'te yayınlanmasıyla uluslararası bir ün kazanmıştı. Kitabında iç savaşa denk düşen büyüme çağında Maya yerlilerinin uğradığı kovuşturmayı anlatır. Babası, annesi ve erkek kardeşinin Guatemala hükümetine bağlı güvenlik güçlerince öldürülmesinin ardından 1981'de ülkesinden kaçtı. Şimdi Meksika'da yaşıyor.

4) EL SALVADOR

FARABUNDO MARTÍ*

OSVALDO VERGARA BERTİCHE

1 Şubat 1932'de, yüzünü güneşe dönüp, ülkesinde ve Orta Amerika'nın gericiliğine ve Amerikan emperyalizmine karşı mücadele veren El Salvadorlu Agustin Farabundo Martí, kurşuna dizerek öldürüldü.

Agustin Farabundo Martí, bir devrimciler kuşağına, indo-hispanoamerikan gerçekliğini değiştirmeye kararlı büyük kişiliklerin takımyıldızına aitti. Elde tüfek, mücadeleye adanmak için hukuk okumayı bıraktı.

Orta Amerika Komünist Partisi'nin kurucusuydu. Guatemalalı antikomünist Jorge Schlessinger, 'El Salvador'da 1932 Olayları' isimli kitabında, "Diğerleri kahvehanelerde Marksizm hakkında konuşurken, Martí, işçilere Marksizm'i öğretiyordu" diye yazıyor. 1910 tarım devrimini yakından tanımak için Meksika'ya geçti. Nikaragua'da olup bitenlerden endişe duydu. 1928'de El Salvador'a gitti, burada bir işçi meclisi onu, General Augusto Cesar Sandino'nun komutasında Nikaragua'da Yanki istilasına karşı savaşmak üzere beş savaşçı işçiden oluşan bir müfrezenin sorumlusu seçti. Farabundo Martí, antiemperyalist cüretini fiiliyatta gösterdi; hem tüfekle, hem de kalemle. Albay rütbesi kazandı, Sandino'nun Uluslararası Genelkurmay'ının üyesi ve Özgür İnsanlar'ın (Hombres Libres) özel sekreteri oldu.

Yanki haydutlarının Sandinist mevzileri ısrarlı biçimde bombaladığı bir anda Martí, Kuzey Amerikalı korsanların uçaklarına ateş açmak için bir orman ağacını siper alırken, cesur bir duruşla: "Tarih kalemle yazılamadığında tüfekle yazılır" dedi.

1930 yılı Haziran ayında doğduğu vatana geri döndü; artık tüm dünyada antiemperyalist bir savaşçı olarak tanınıyordu. Uluslararası Kızıl Yardım'ın Ismael Hernandez tarafından yönetilen Salvador Seksiyonu'nun temsilcisi oldu.

Birçok defa tutuklandı; birkaç defa açlık grevine yattı ve birkaç defa da ülke dışına sürgün edildi. 1927 ve 1931 yılları arasında El Salvador'u Pio Romero Bosque yönetti. 1931'de Londra'da eğitim gören ve İngiliz emek hareketinin sempatizanı olan toprak sahibi Arturo Araujo, sendikaların ve aydınların deste-

* rebelion.org'dan, www.atilim.org, Türkçesi: Sibel Özbudun.

ğiyle seçimleri kazandı. Ancak sadece 10 ay, hükümetinin çökmesine yetti; işçiler arasında açlık ve sefalet gelişti, kriz, emek hareketinin bu acemi çırağına iyi gözlerle bakmayan burjuvazinin de işlerini etkiledi.

1931'de gerçekleşen bir devlet darbesi, Araujo'nun başkan yardımcısı ve Savaş Bakanı Maximiliano Hernandez Martínez'i başkan yaptı.

Hileli seçimler, halkın harekete geçerek çeşitli bölgelerde oylamaları askıya almasını koşulladı. Hükümet sıkıyönetim ve olağanüstü hâl ilan etmesine rağmen, tüm ülkede başkaldırılar ve çatışmalar gelişti, binlerce işçi, emekçi ve yoksul köylü, palalarla ve az miktarda tüfekle kışlalara, polis garnizonlarına, belediye binalarına, postanelere, mağazalara ve konaklara saldırdı.

Bu arada Amerikan ve İngiliz emperyalistleri, General Hernandez Martínez'e destek için savaş gemileri gönderiyordu. General onlara şu telgrafı gönderdi: "Değerli komutanları selamlayarak, durumun tamamen El Salvador hükümet güçlerinin kontrolü altında olduğunu belirtiriz. Ülkede bulunan ve Cumhuriyetin yasalarına saygılı yabancı vatandaşların yaşamları ve mülkleri güven altına alınmıştır.

El Salvador'da barış tesis edilmiştir. Komünist saldırı bertaraf edilmiş, büyük çekirdekleri dağıtılmıştır. Operasyonların dördüncü günü olan bugün, dört bin sekiz yüz komünist tasfiye edilmiş durumdadır".

Açık ki, ayaklanma vahşice bastırılmıştı.

31 Ocak 1932'de Farabundo Martí, öğrenci liderleri Alonso Luna Calderón ve Mario Zapata ile birlikte San Salvador Genel Mezarlığı'nda ölüme mahkûm edildi. 1 Şubat'ta kurşuna dizildiler. "Tarihin acılı ve kanlı, ama aynı zamanda yüce ve parlak; haklı gururun kaynağı, Spartalı mağrurluğunun büyük dersi".

El Salvador ulusal marşının ikinci nısrası böyle diyor. Tropik güzelliği ile savaş, katliam ve felaket yaralarının izleri arasındaki karşıtlık belirgin. "Tarihi acılı ve kanlı"; ama "Spartalı mağrurluğunun" derslerini ona, Martí ve ayaklananlar gibi evlatlar verdi. Bu ülkenin en önemli kitle hareketiydi ve varlığı ve örneği bugün hâlâ hissediliyor. Bugün, kıta halkları emperyal efendinin planlarına karşı koymak üzere safları sıklaştırırken, kolektif tarihimizin bu süreçlerini hatırlamak, Büyük Vatan'ın inşası için hayatını vermiş olanları anmak ve tanımak değerlidir.

OSCAR ROMERO (1917-1980)*

SİBEL ÖZBUDUN

El Salvador Başpiskoposu Oscar Arnulfo Romero y Galdámez, 15 Ağustos 1917'de El Salvador'un San Miguel bölgesinde, Ciudad Barrios'ta doğdu. 1977'de El Salvador başpiskoposluğuna atanana dek, yaşamında kayda değer bir olay yoktur.

Aslında Vatikan 3 Şubat 1977'de, kıdem, deneyim ve konumu açısından daha fazla liyakat gösteren, ancak El Salvador oligarşisinden 'Komünist Hıristiyan Demokrat' damgasını yemiş Piskopos Rivera y Damas'ın yerine, Oscar Romero'yu Başpiskoposluğa atadığında, General Molina hükümeti ve iktidar çevreleri, rahat bir nefes almışlardı. Romero, San Francisco kilisesi ya da San Miguel piskoposluk bölgesindeki görevlerinde veya Santiago de María'daki piskoposluğu sırasında ılımlı, ruhanî, disiplinli ve güçsüzlerden çok güçlülerin yanında duran bir kilise adamı profili vermekteydi. Ve II. Vatikan Konsili ile 1968'de Kolombiya'nın Medellín kentinde toplanarak 'yoksullardan yana tercih' kararı alan I. Latin Amerika Piskoposlar Konferansı'nın ardından Latin Amerika katolisizmi içerisinde büyük bir itim kazanan 'Kurtuluş Teolojisi'yle baş edebilme konusunda, Vatikan'a iyi bir seçenek gibi gözükmüştü.

Tabii yoksul El Salvador'un doğal kaynaklarını yağmalayan, kentsel ve kırsal kesimlerini amansızca sömüren, yoksulluk ve baskıyı El Salvadorlu emekçilerin gündelik yaşamlarının ayrılmaz bir gerçeği hâline dönüştüren Salvador egemenleri için de. Yeni başpiskopos, uzlaşmacılığı, açıkça tutucu olan siyasal duruşu, Salvador oligarşisiyle içli-dışlılığı ve kilisedeki gerici unsurlarla (Opus Dei dahil!) yakın ilişkileri nedeniyle, El Salvador aşırı sağının gönlündeki adaydı.

Ancak Başpiskoposluğa atandığı dönemde, ülkenin büyük altüstlüklere sahne olmaktaydı. 1972'de şaibeli bir seçim sonucu iktidara gelen General Molino hükümetinin tarım ve toprak rejimi konusunda kimi düzenlemelere girişmesi, büyük toprak sahiplerini ayağa kaldırmış, General'in 1976'da geri a-

* Kaynak: Ignacio Martín Baró, 'Oscar Romero: Voice of the Downtrodden', Başpiskopos Oscar Romero, Voice of the Voiceless içinde, New York, Obris Books, 2003. Çoban Ateşi, no:31, 2 Kasım 2007.

dım atarak reform projesini askıya aldığını ilan etmesi dahi ortamı yatıştırmaya yetmemişti. Çünkü ne denli göz boyamacı, ne denli zayıf olursa olsun, reform olasılığı, yoksul *campesino* kitlelerinde büyük bir umut yaratmış ve köylü kitlelerini harekete geçirmişti.

Reformun askıya alınmasını, köylü kitlelere yönelik ağır baskılar izledi. Ancak bu kez askeri ve paramiliter saldırıların hedefinde, Kurtuluş Teolojisi'nin etkisi altındaki Katolik kesimler, din adamları, tarikatlar, kilise kurumları da bulunuyordu. Oscar Romero göreve gelmeden önce St. Paul Kitabevi, Başpiskoposluk gazetesi, Cizvitlerin denetimindeki Orta Amerika Üniversitesi askerlerin ve paramiliterlerin saldırısına uğramıştı.

Başpiskopos Romero'nun görevine resmen başlamasından iki gün önce, 20 Şubat 1977'de, bir kez daha sahteciliklerle damgalı bir seçim süreci sonucunda General Carlos Humberto Romero devlet başkanlığına getirildi. Ülkede huzursuzluk giderek tırmanıyor, 'genel grev' çağrıları sokaklarda yankılanıyordu. 28 Şubat günü, Plaza Libertad'da askerler başkanlık seçimlerini protesto eden yığınların üzerine ateş açtı. Onlarca ölünün ardından, ülkede sıkıyönetim ilan edildi. Ev baskınlar, gözaltında kayıplar, işkence, yargısız infazlar, bu küçük ve yoksul ülkenin gündelik trajedisiydi artık.

Ülke çapında kol gezen devlet terörü, Katolik Kilise çevrelerini de hedef almayı sürdürüyordu. Rahipler tutuklanıyor, öldürülüyor, evleri basılıyor, ülkeden çıkartılıyorlardı. 12 Mart günü Cizvit papaz Rutilio Grande'nin görev yaptığı El Paisnal köyünde vaaza giderken yanındaki iki kişiyle birlikte öldürülmesi, Monsenyör Romero için de bardağı taşıran son damla oldu. Grande, Monsenyör Romero'nun yakın dostu, takdir ettiği bir kişiydi. Artık tebliğleri, konuşmalarının tonu değişmeye başlamıştı. Soyut, teolojik meselelerden, gündelik yaşamın acımasız gerçekliklerine çeviriyordu bakışını.

General Carlos Romero'nun devlet başkanlığını resmen üstlenmesiyle, siyasal iktidar, malî oligarşi ve tarım-ihracat sektörünün desteğiyle, açıktan baskıcı bir programı izlemeye başladı. Ancak ülkenin başlıca ihracat ürünü kahvenin fiyatlarının dış piyasalarda hızla yükselişi bile, ülke ekonomisini ferahlatamıyordu; baskılar, yolsuzluklar ve yükselen sokaktan yükselen homurtular, sermayeyi ülke dışına kaçmaya yöneltmekteydi.

Ve katliamlar birbirini izliyordu: 28 Şubat'ta muhalif sokak gösterileri, 1 Mayıs'ta başkentte Cuscatlán Parkı'nda gösteri yapan işçiler üzerine ateş açıldı. Gerillaların dışişleri bakanı Mauricio Borgonovo'yu kaçırıp öldürmeleri Kurtuluş Teolojisi yandaşı din adamlarına yönelik misillemeleri tetikledi. Aşırı sağcı militanlar aynı gün diyakoz rahibi Alfonso Navarro'nun evine girerek onu kat-

lettiler. 'Yoksullardan yana tercih' taraftarı Katolik din adamları, kiliseler, köy piskoposlukları, kiliseye bağlı kurumlar, hatta sıradan dindar köylüler tehdit altındaydı. General Romero'nun desteğindeki faşizan paramiliter çeteler, 'komünist komplo'nun unsurları olarak gördükleri Cizvit rahiplere karşı sürekli saldırılar düzenliyor, onları ülkeden sürmek için her türlü tehdit ve şiddete başvuruyorlardı. 1978 yılı sonuna gelindiğinde, 1.063 kişi siyasal nedenlerle tutuklanmış, 147 kişi katledilmiş, 23 kişi kaybolmuştu. Ekim 1979'e gelindiğinde ise, 10 ay içerisinde 460 kişi tutuklanmış, 580 kişiyse katledilmişti.

Bu süreç içerisinde Oscar Romero'nun ülkeyi demir yumrukla yönetmeye çalışan militarist kliğe ve oligarşiye yönelik eleştirileri, giderek daha keskin bir dile bürünüyordu. Birbiri ardı sıra yayınladığı pastoral mektuplarda halka yönelik şiddet eylemlerini, insan hakları ihlâllerini açık bir dille kınıyor, halkın, işçilerin, köylülerin örgütlenme özgürlüğünü savunuyordu. Onun yönetiminde kiliseler, baskıdan kaçanların, arananların, 'kaybedilmiş' evlatlarını arayan anaların, yoksulların, kısacası tüm mağdurların sığınağı hâline gelmişti. Bu tutumu, onu kısa sürede bir 'muhalefet ikonu' konumuna getirecekti. Köylüler, işçiler, üniversite öğrencileri vaazlarına akın ediyor, sözleri en ücra köylere dek elden ele, dilden dile yayılıyor, El Salvador sınırlarını aşarak tüm Latin Amerika ülkelerinde yankılanıyordu.

1979 yılı, hem ülke hem de El Salvador Katolik kilisesi için zor bir yıl oldu. Onlarca kilise mensubunun sokaklarda öldürülmesi, din adamlarının 'millî güvenlik rejimi'ne tepkilerini sokağa dökmelerine neden olacaktı. Başkent sokaklarında rahiplerin, papazların dinsel giysileriyle düzenlediği sessiz protesto yürüyüşleri, ülkenin gündelik yaşamının olağan sahneleri hâline gelmişti. Ülke iktisadî, siyasal krizin kollarında sarsılıyor, sermaye büyük bir hızla yurtdışına kayıyor, elçilikler kapatılıyor, yabancılar ülkeyi terk ediyordu. Gerilla hareketi geniş halk kesimleri içerisinde giderek kök salmaktaydı. Baskı sarmalı, hemen tüm protesto gösterilerinin kanla bastırılması sonucu giderek derinleşiyordu. İç savaş kapıdaydı.

Monsenyör Romero'nun, "şiddetin her türünün kınanamayacağı, halkın meşru özsavunu hakkının bulunduğu" yolundaki söylemleriyse, militarist kliği iyice çileden çıkartıyordu.

Ordudaki genç, reformist subayların 15 Ekim 1979'daki darbe girişimi, tüm ülkede 'soykırım' boyutlarına varan bir kan banyosuna yol açtı. ABD destekli ölüm mangaları sınır tanımıyordu. 1980 Ocak ayı içerisinde 265, Şubat'ta 236, Mart'ta ise 514 kişi vahşice katledilmişti. Ama umut ve öfke, zincirinden boşalmıştı bir kere; grevler, işyeri ve toprak işgalleri, sokak gösterileri birbirini izliyordu.

Reformist hükümet, baskılar karşısında kısa sürede dağıldı. Ancak yerine geçen Hıristiyan Demokrat hükümetin tarım reformu ve bankaların millîleştirilmesi vaatleri de ortamı durultmaya yetmedi.

Öte yandan sol muhalefet gruplarının oluşturduğu Devrimci Kitle Koordinasyonu (*Coordinadora Revolucionaria de Masas* = *CRM*) kitleler için gerçek bir devrimci alternatif olarak ete kemiğe bürünmeye başlamış, Başpiskopos Romero dahil El Salvador kilisesinde ciddi bir destek sağlamıştı.

Oscar Romero, 23 Mart 1980'de yaptığı konuşmada, ulusal muhafız birliklerine, subaylarının değil, tanrının buyruklarına uyma, kardeşlerine ateş açmama çağrısı yaptı.

Bu, bardağı taşıran son damla olacaktı. 24 Mart Pazartesi günü, kürsüde vaazını tamamladıktan hemen sonra, bir katilin tabancasından çıkan kurşunlarla, cansız, yere yığıldı.

Cenazesi, 30 Mart günü, 150 bine yakın insanın katılımıyla başkentteki Katedralin önünden kaldırıldı. Ama faşist katiller, bir kez daha iş başındaydı. Tören sırasında kalabalığın üzerine bombalar atıldı, Hükümet sarayının çatısından ateş açıldı. Bilânço otuz ölü, sayısız yaralıydı.

Romero'nun katli ve cenazesi sırasında gerçekleştirilen saldırı, El Salvador'da nihaî bir iç savaşı tetikleyecek, 1980 başlarında sol muhalefet gruplarının oluşturduğu Farabundo Martí Ulusal Kurtuluş Cephesi önderliğinde mücadele, 11 Kasım 1989'da gerilla ordusunun başkent San Salvador'u işgaline dek uzanacaktı.

Başpiskopos Romero, o günleri ve iç savaşın ardından uluslararası baskılarla başlatılan müzakereleri, ölüm mangalarının silahsızlandırıldığını, El Salvador'da halk güçlerinin parlamentoya girdiği, seçimlerde başa güreştiği göreli barışçıl bir ortamın egemen oluşunu göremedi. Şimdi San Salvador Katedralinde yatıyor.

Ve Katedral'in rahip ve rahibeleri, zaman zaman ölüm mangaları artıklarının saldırılarına hedef olan Katedral duvarlarına kazılı on binlerce iç savaş kurbanının ismini, her gün temizleyip onarıyorlar.

YOKSULLARDAN YANA TERCİH AÇISINDAN İMANIN SİYASAL BOYUTU*

BAŞPİSKOPOS OSCAR ROMERO

Uzaklardaki Latin Amerika'nın en küçük ülkesinden geliyorum. Salvadorlu bir Hıristiyan ve pastöre ait olan yüreğimde, yaşamın deneyimlerini paylaşma minnet ve sevincini taşıyarak geldim.

Öncelikle Louvain'in bu soylu ***alma mater***'ini saygıyla selamlıyorum. Kilise ve toplumun kendilerini içinde yaşadığımız yeni zamanlara uyarlayabilmek için gösterdikleri fevkalade çabalara katkıda bulunan pek çok fikrin doğduğu, akademik ve kültürel açıdan bu denli prestijli bir Avrupa merkezine bağlanma büyük onurunun bana bahşedileceği aklımdan dahi geçmezdi.

Bu nedenle, aynı zamanda Louvain Üniversitesi ve Belçika Kilisesi'ne şükranlarımı sunmak üzere geldim. Bu onursal doktorayı bana kişisel övgüden başka bir şey olarak düşünmek istiyorum. Birkaç naçiz faziletime böylesine büyük ağırlıkta bir payenin bahşedilmesindeki devasa orantısızlık, omuzlarımda fazlasıyla ağır bir yük oluşturur. Bu nedenle üniversitenin bu cömert ödülünü, El Salvador halkı ve kiliselerine yönelik bir onurlandırma, halkımın çektiği acılar ve soylu kurtuluş mücadelelerine zarif bir destek ve dayanışma nişanı ve başpiskoposluğumun apostolik misyonuna bir sempati ve komünyon jesti olarak yorumlamama izin verin.

El Salvador kilisesine sağladığı paha biçilmez pastoral yardımdan dolayı Belçika kilisesine teşekkür edebilme vesilesinden yararlanmak üzere gelebilmişsem, bu saygı ediminin ayrıcalığını kabul etmezlik edemezdim. Sizlere teşekkür edebilmek için, bana Louvain Üniversitesi'nin büyük bir nezaketle sağladığı, bundan daha elverişli bir zaman ve mekânı bulabilmek olanaksızdı. Dolayısıyla yaşamlarınızı, emeklerinizi, pastoral faaliyetlerimizin güçlüklerini, kovuşturmalarınızı paylaşmaya ayırdığınız için sizlere -piskoposlar, rahipler, dinsel ve laik kişiler- yüreğimin derinlerinden teşekkür ediyorum.

---

* Başpiskopos Romero'nun Belçika'daki Louvain Üniversitesi'nin kendisine onursal doktora vermesi vesilesiyle yaptığı konuşma. Kaynak: Başpiskopos Oscar Romero, Voice of the Voiceless, New York, Obris Books, 2003. Türkçesi: Sibel Özbudun.

Ve selam ve şükranlarımı dile getirdiğim aynı dostluk ruhu içerisinde, sizlerle, kardeşçe bir tarzda, bir pastör ve bir El Salvadorlu olarak deneyimimi ve bir iman öğreticisi olarak teolojik düşüncelerimi paylaşmanın bana verdiği sevinci ifade etmeme izin verin.

Üniversitenin dostça önerileri doğrultusunda, bu deneyim ve düşünceleri, Hıristiyan imanının siyasal boyutları teması üzerine burada düzenlenen bir dizi konferansta dile getirme onuruna sahip oldum.

Siyaset uzmanları gibi konuşmayacağım; siz de benden bunu beklemezsiniz. Hatta siyaset uzmanı birinin yapabileceği üzere, iman ile siyaset arasındaki kuramsal ilişkiler üzerine spekülasyonlara da girişmeyeceğim. Hayır, sizlere sadece bir pastör, Hıristiyan imanının bizi dünyadan kopartmayıp onun içine daldırdığı, kilisenin kentten ayrılmış bir kale olmadığı yolundaki acılı ama güzel gerçeği halkıyla birlikte öğrenmekte olan biri olarak sesleneceğim. Kilise, kentin orta yerinde, *polis*'te yaşayan, çalışan, mücadele eden ve ölen İsa Mesih'in yolunu izliyor. Hıristiyan imanının siyasal boyutundan bu anlamda söz etmek istiyorum: imanın dünya üzerindeki etkilenimleri ve dünyada olmanın iman üzerindeki etkileri anlamında.

DÜNYANIN HİZMETİNDE BİR KİLİSE

Hıristiyan imanının ve kilisenin faaliyetinin, başından itibaren toplumsal-siyasal etkileri olduğu konusunda net olmalıyız. Görevlendirme ya da ihmalle, kendilerini şu ya da bu toplumsal grupla ilintilendirerek, Hıristiyanlar her zaman içinde yaşadıkları dünyanın toplumsal-siyasal terkibini etkileyegelmişlerdir. Sorun, toplumsal-siyasal dünyadaki bu etkinin 'nasıl'ına, imanla uyumlu olup olmadığına ilişkindir.

Çok genel olmakla birlikte bir ilk fikir olarak, Vatikan II'nin, günümüzdeki tüm kilise hareketlerinin kökeninde yatan sezilerine başvurmak istiyorum. Kilisenin özü dünyaya hizmet misyonunda, dünyayı topyekûn selamete eriştirme, onu tarihinde, şimdi ve burada kurtarma misyonunda yatmaktadır. Kilise, erkeklerle kadınların umut ve sevinçlerine, kaygı ve kederlerine ortak olmak üzere vardır. İsa gibi kilise de, "yoksullara müjdeyi vermek, yüreğin nedametini sağaltmak... yitirilmiş olanı arayıp kurtarmak" (Luka 4:18; 19:10) üzere gönderilmişti.

YOKSULLARIN DÜNYASI

İncil'in, Vatikan II'nin öncelik verdiği[1] bu sözlerini hepiniz biliyorsunuz. 1960'larda piskopos ve teologlarınızdan bazıları kilisenin özü ve misyonunun

[1] Lumen gentium, par. 8.

bu terimlerle aydınlığa çıkartılmasına yardımcı olmuşlardı. Benim katkım, bu güzel beyanları kendi durumum, bugün Üçüncü Dünya olarak adlandırılan görüngünün tipik örneği olan küçük Latin Amerikalı ülkem açısından açımlamak olacak. Tek bir sözcükle ifade etmek gerekirse -ki bu her şeyi özetlemekte ve somutlamaktadır- bize göre kilisenin hizmet etmesi gereken dünya, yoksulların dünyasıdır.

Salvadorlu dünyamız bir soyutlama değildir. Sizinki gibi kalkınmış ülkelerde 'dünya' denildiğinde anlaşılan şeyin bir başka örneği değildir. Büyük çoğunluğu yoksul ve ezilen erkek ve kadınlardan oluşan bir dünyadır. Ve yoksulların dünyasının Hıristiyan imanını anlamanın, kilisenin faaliyetini ve bu imanın ve kilise faaliyetinin siyasal boyutunu anlamanın anahtarı olduğunu söylüyoruz. Bize dünyanın ne olduğunu ve kilisenin dünyaya hizmetinin ne olması gerektiğini anlatan, yoksullardır. Bize *polis*'in, kentin ne olduğunu ve kilisenin gerçek anlamda dünyada yaşamasının ne olduğunu söyleyenler, yoksullardır.

Şu hâlde halkımın, temsilcisi olduğum yoksullarının perspektifinden kilisemizin içinde yaşadığımız dünyadaki durumu ve faaliyetini kısaca açıkladıktan sonra bu gerçek dünyanın, bu kültürün, bu toplumsal-siyasal dünyanın kilise açısından taşıdığı önem üzerinde teolojik olarak düşünmeme izin verin.

Başpiskoposluğumuz, pastoral çalışmasında son yıllarda ancak yoksulların dünyasına, onların gerçek, somut dünyasına dönme olarak betimlenip anlaşılabilecek bir yönde ilerlemektedir.

YOKSULLARIN DÜNYASINDA TENESSÜH

Latin Amerika'nın başka yerlerinde olduğu gibi, Çıkış'ın sözleri, uzun yıllar, belki de yüzyıllar sonra nihayet kulaklarımızda yankılandı: "İsrailoğullarının çığlığı bana ulaştı ve Mısırlıların onlara ettikleri eziyetlerin tanığı oldum" (Çıkış, 3:9). Bu sözler, bizler için hep söz konusu olagelmiş, ama genellikle kilisenin bakışından dahi gizlenmiş durumu görmemiz için bize yeni gözler verdi. Dünyamız hakkındaki birinci ve temel olguyu görmeyi öğrendik ve pastörler olarak bunun hakkında Medellín[2] ve Puebla'da[3] yargıda bulunduk. "Kolektif bir olgu olarak sefaletin kendini gökyüzüne çığlıklar yükselten bir adaletsizlik olarak ifade ettiği..."[4] Puebla'da "Milyonlarca Latin Ameri-

[2] 1968 yılında Kolombiya'nın Medellin kentinde toplanan ve 'Kurtuluş Teolojisi'nin başlangıcı kabul edilen II. Latin Amerika Piskoposları Konferansı. (ç.n.)

[3] 1979'da Meksika'nın Puebla kentinde toplanan ve 'Kurtuluş Teolojisi'ne karşı ilk girişimi oluşturmakla birlikte, daha adil bir toplumsal ve iktisadî örgütlenme gereğinin altının çizildiği III. Latin Amerika Piskoposları Konferansı. (ç.n.)

[4] Nihaî belge, par. 29.

kalının içinde yaşadığı insanlık dışı yoksulluk durumunu, en yıkıcı ve aşağılayıcı bela" olarak gördüğümüzü ilan ettik. "Ve bu durum yüksek bebek ölümleri oranı, yeterli konutların bulunmayışı, sağlık sorunları, açlık ücretleri, işsizlik ve istihdam yetersizliği, yetersiz beslenme, iş güvencesizliği, zorunlu kitlesel göçler vb. şeylerde ifadesini bulmaktadır". Bu gerçeklikleri yaşamak, ve onlardan etkilenmek bizi imanımızdan uzaklaştırmak bir yana, yoksulların dünyasına, gerçek yuvamıza geri gönderdi. Bir ilk, temel adım olarak yoksulların dünyasını üstlenmeye sevk etti bizleri.

Puebla'nın sözünü ettiği yoksulların gerçek yüzlerini orada bulduk.[5] Orada topraksız ve istikrarlı bir işten yoksun, evlerinde içme suyu ve elektrik bulunmayan, annelerin doğum yaparken tıbbî hizmetten yararlanamadığı, çocukları için okulları olmayan toprak işçileriyle karşılaştık. Orada çalışma haklarından yoksun ve bu tür haklar talep ettiklerinde işlerinden atılan fabrika işçileriyle, soğuk iktisadî hesaplamaların insafına terk edilmiş insanlarla karşılaştık. Orada kaybedilmişlerin ya da siyasal tutukluların anneleri ve karılarıyla karşılaştık. Orada sefaletleri her türlü imgelemi dumura uğratan, yakınlardaki malikânelerin sürekli alaylarına maruz gecekondulularla karşılaştık.

Başpiskoposluğumun kilisesi, bu insanî yüzden yoksun dünya içerisinde, Yahweh'nin çilekeş hizmetkârının bu çağdaş kudası çerisinde tenessüh etmeyi yeğledi. Bunu zafer peşindeki bir ruhla söylemiyorum; bu bakımdan daha yapılacak ne kadar çok şey olduğunun bilincindeyim. Ama büyük bir sevinçle söylüyorum; çünkü yolda yatan yaralının etrafından dolaşmayı, ondan uzak durmayı değil, tıpkı iyi Samarityalı gibi ona yaklaşmayı seçtik.

Tenessüh ve ihtidadan yoksulların dünyasına yaklaşmayı anlıyoruz. Kilise ve havariliği içerisinde, eğitimde, dinsel ve ruhban yaşamında, laik hareketlerde gereksindiğimiz değişimleri salt kiliseye içe dönük bir bakışla sağlayamayacaktık; bu nedenle, kendimizi dışa, yoksulların dünyasına çeviriyoruz.

YOKSULLARA MÜJDEYİ VERMEK

Yoksullarla karşılaşmamız Tanrı kelamının bizi ihtidaya çağırdığı İncil'in merkezî hakikatini bize yeniden anımsattı. Kilise müjdeyi yoksullara iletebilmeli. Dünyevî tabiriyle hep kötü haberler alınış olanlar, daha da kötü gerçeklikleri yaşamış olanlar, şimdi kilise aracılığıyla İsa'nın sözlerine kulak veriyor: "Tanrının melekûtu yakındır; ne mutlu siz yoksul olanlara, çünkü Tanrı'nın melekûtu sizindir". Ve onların zenginlere de bir müjdesi var: melekûtun yararlarını yoksullarla paylaşabilmeleri için onların da yoksul olması gerekir. Latin Amerika'yı

[5] Bkz. agy. par. 31-39.

bilen herkes, bu sözlerde bir safdilliğin etkisi olmadığını bilecektir; hele ki bir uyuşturucunun hiç. Bu sözlerde bulunan, kıtamızdaki kurtuluş özleminin Tanrı'nın yoksullara sevgi sunusuyla buluşmasıdır. Kilisenin sunduğu umut, budur ve bu, Latin Amerika yoksullarının, kâh uykudaki, kâh boşa çıkan ya da manipüle edilen umuduna denk düşmektedir.

Bugün yoksulların bir soylu kurtuluş savaşlarında kilisede bir umut ve destek kaynağı bulmaları, yeni bir durumdur. Kilisemizin desteklediği umut ne naif, ne de edilgindir. Bunun yerine, Tanrı'nın, halkın büyük çoğunluğuna, yoksullara yönelttiği, kendi sorumluluklarını üstlenme, kendi bilinçlenmelerini yürütme ve örgütlenmenin yasal açıdan ya da pratikte yasaklandığı (bazı dönemlerde daha da çok) bir ülkede örgütlenmeye başlamalarıdır. Ve haklı dava ve taleplerine verilen bir destek, kimi zaman da eleştirel bir destektir. Yoksullara va'zettiğimiz umut, onlara saygınlıklarını iade etmeyi, onları kendi geleceklerini ellerine almaya teşvik etmeye yöneliktir. Özetle, kilise yalnızca yüzünü yoksullara çevirmekle yetinmemekte, onları misyonunun özel hamilleri hâline getirmektedir; çünkü "Tanrı onları savunmayı üstlenmekte ve sevmektedir".[6]

YOKSULLARIN SAVUNUSU TAAHHÜDÜ

Kilise yalnızca yoksulların dünyasında tenasüh etmekle, onlara umut vermekle kalmamış, kendini kararlılıkla onların savunusuna da adamıştır. Ülkemizdeki yoksulların büyük çoğunluğu, gündelik olarak iktisadî ve siyasal yapılarca ezilmektedir. İsrail peygamberlerinin söylediği feci sözcükler, aramızda her gün doğrulanıyor. Aramızda para için başkalarını satanlar, bir çift sandalet için bir yoksulu satanlar; malikânelerinde şiddet ve yağma yığınları biriktirenler; yoksulları ezenler; fildişi yataklarında yatarken şiddetin melekûtunu yakınlaştıranlar; tüm toprakları işgal edip de tek sahip olana dek evlerine ev, tarlalarına tarla katanlar var.

Amos ve İşaya uzak yüzyıllardan yankılanan sesler değil yalnızca; yazdıkları ayinlerimizde saygıyla okuduğumuz metinlerden ibaret değil. Onlar bizim gündelik gerçekliklerimiz. Günbegün, onların naklettikleri acımasızlık ve dehşeti yaşıyoruz. Tutuklanan ya da kaybedilenlerin anaları ya da karıları bize geldiğinde; mezarlardan paramparça cesetler çıktığında; adalet ve barış için mücadele edenler katledildiğinde bunları yaşıyoruz. Puebla'da şiddetle kınanan şeyleri diyakozluğumuzda her gün yaşıyoruz: "Sistemli ya da seçmeci baskılara ilişkin kaygılar var; bunlara suçlamalar, mahremiyet ihlâlleri, uygunsuz baskı-

[6] A.y. par. 1142.

lar, işkence ve sürgünler eşlik ediyor. Pek çok aile sevdiklerinin ortadan kaybolmasının, onlardan hiç haber alamamanın yarattığı kaygıyı yaşıyor. Mahkeme kararı olmaksızın gerçekleştirilen gözaltı ve tutuklamalar, topyekûn bir güvensizlik ortamı yaratıyor. Baskı altındaki ya da yıldırılmış adalet sisteminin yarattığı kaygılar var".[7]

Bir avuç insanın iktisadî ve siyasal iktidarı elinde tuttuğu bu çatışma ve zıtlaşma koşullarında, kilise yoksulların yanında yerini aldı ve onların savunusunu üstlendi. Kilise başka türlü davranamazdı; çünkü İsa'nın kalabalıklara acıdığını anımsıyor. Ama yoksulları savunurken para sahibi oligarşilere bağlı güçlü kişilerle ve devletin siyasal ve askerî otoriteleriyle ciddi bir çatışmaya girdi.

YOKSULLARA HİZMET ETTİĞİ İÇİN KOVUŞTURULMAK

Derin çatışmalar yaşayan bir dünyada yoksulları savunmak, kilisenin yakın tarihinde yeni bir duruma yol açtı: kovuşturulma. En önemli olguları biliyorsunuz. Üç yıldan az bir süre içerisinde ellinin üzerinde rahip saldırıya uğradı, tehdit edildi, hakaretlere uğradı. Şimdiden altısı şehit oldu -katledildiler. Bazıları işkence gördü, diğerleri sürgün edildiler. Rahibeler de kovuşturuldu. Başpiskoposluk radyo istasyonu ve Katolik ya da Hıristiyan esinli eğitim kurumlarına saldırıldı, tehdit edildiler, korkutuldular, hatta bombalandılar. Bazı piskoposluk cemaatleri saldırıya uğradı.

Kilisenin en önde gelen temsilcilerinin başına bunlar gelebiliyorsa, sıradan Hıristiyanlara, *campesino*'lara, kateşistlere, laik görevlilere ve kilise taban cemaatlerine neler olduğunu varın siz tahmin edin. Sayısı yüzleri, binleri bulan tehditler, tutuklamalar, cinayetler oldu. Her zaman olduğu gibi, kovuşturmalarda da en fazla acı çeken, yoksul Hıristiyanlardı.

Şu hâlde, son üç yılda, kilisemizin kovuşturmaya uğradığı, tartışılmaz bir gerçektir. Ama bunun neden olduğunu kaydetmek, önemlidir. Her rahip kovuşturulmadı, her kurum saldırıya uğramadı. Saldırı ve kovuşturmalara uğrayan, kilisenin halkın yanında saf tutan, halkın savunusunu üstlenen kesimleriydi.

Burada bir kez daha, kilisenin kovuşturulmasının anahtarını kavrıyoruz: yoksullar. Bir kez daha yoksullar, gerçekte ne olduğunu anlamamızı sağlıyor. Kilise bu nedenle kovuşturmayı yoksullar açısından anladı. Kovuşturmalara yol açan, yoksulların savunusuydu. Kilisenin yoksulların yazgısını benimsemesinden başka bir nedeni yoktu.

---

[7] Ay. par. 42.

Gerçek kovuşturma, yoksulları, İsa'nın bugün tarihteki bedenini hedefliyordu. Onlar da Yahweh'nin kovuşturmaya uğrayan hizmetkârı İsa gibi çarmıha gerildiler. İsa'nın ıstırabında eksik olanı, kendi bedenlerinde tamamlayanlar, onlar oldu. Bu nedenledir ki kilise, kendini yoksulların kaygı ve umutları çevresinde birleştirip örgütlediğinde, İsa ve yoksullarla aynı kaderi paylaşmıştı: kovuşturulma.

İMANIN SİYASAL BOYUTU

El Salvador Kilisesi'nin durum ve tutumu kısaca, böyle. İmanın siyasal boyutu, kilisenin, içinde yer aldığı fiilî toplumsal-siyasal dünyanın taleplerine karşılık vermekten başka bir şey değildir. Bizim yeniden keşfettiğimiz şey, bu talebin iman için aslî olduğu ve kilisenin bunu görmezden gelemeyeceğiydi. Bu, kilisenin kendini diğer siyasal kurumlarla rekabete girecek bir kurum olarak görmesi ya da kendi siyasal süreçlerine sahip olması gerektiğini ileri sürmek değildir. Ya da kilisemizin siyasal önderlik peşinde olduğunu söylemek, hiç değil. Daha derin, İncil'e daha uygun şeylerden söz ediyorum. Otantik bir yoksullardan yana tercihten, onların dünyasında tenasüh etmekten, onlara müjdeyi iletmekten, onlara umut vermekten, onları özgürleştirici bir praksise girmeye teşvik etmekten, davalarını savunmaktan ve yazgılarını paylaşmaktan söz ediyorum.

Kilisenin yoksullardan yana tercihi, imanın siyasal boyutunu temel ve aslî hatlarıyla açıklar. Kilise sahte olanlardan değil de, gerçek yoksullardan yana tercih yaptığından, gerçekten baskı altında tutulanlardan ve ezilenlerden yana tercih yaptığından, siyasal bir dünyada yaşıyor ve siyaset aracılığıyla da kendini kilise olarak gerçekliyor. Eğer kilise, İsa gibi yüzünü yoksullara dönecekse, başka türlüsü de olamaz. (...)

SONUÇ

Sonuç olarak, söylediklerimin merkezî yönlerini özetlemek istiyorum.

Başpiskoposluğumuzun eklesiyastik yaşamında, imanın siyasal boyutu -ya da arzu edilirse, iman ile siyaset arasındaki ilişki- salt kuramsal tefekkürle, kilisenin eyleme geçmeden önce gerçekleştirdiği bir tefekkürle keşfedilmedi. Böylesi bir tefekkür, kilisenin gerçek yaşamını yansıttığı zaman önemli *ve* belirleyici hâle gelir. Pastoral deneyimimi bu üniversite ortamında sözcüklere dökme onuru, beni teolojik tefekküre zorunlu kıldı. Ama imanın siyasal boyutu daha çok yoksullara hizmet pratiğinde doğru biçimde bulunabilir. Böylesi bir pratik içerisinde kişi, ikisi arasındaki ilişkiyi ve onları neyin ayırt ettiğini görebilir. Kişinin yoksulların toplumsal-siyasal dünyasında tenasüh etme dürtüsünü ilk sağ-

layan ve kurtuluşa yönelten edimleri teşvik eden, imandır; ama bu aynı zamanda toplumsal-siyasaldır. Ve o praksis ve o tenasüh, imanın temel veçhelerini somutlaştırır.

Burada açıkladıklarımda, bu çifte hareketin ancak genel hatlarını çizdim. Doğal olarak, daha tartışılacak pek çok konu var. İman ile siyasal ideolojiler, özellikle de Marksizm arasındaki ilişkiden söz edebilirdim. Şiddet ve meşrulaştırılması sorunlarına değinebilirdim -ki bu, bizim için yakıcı bir konu. Bu konular üzerinde sıkça düşünülmesi gereken başlıklar ve onlarla önyargısızca, korkusuzca yüzleşiyoruz. Ama ancak karşımıza gerçek sorunlar olarak çıktıklarında yüzleşiyoruz ve aynı süreç içerisinde, çözümler üretmeyi de öğreniyoruz.

Başpiskoposluğu yönettiğim kısa süre içerisinde, ayrı siyasal programlara sahip dört hükümet göreve geldi. Bu yıllar içerisinde devrimci ve demokratik, başka siyasal güçler serpilip gelişti. Böylece kilise, değişen bir sahne içerisinde siyaset hakkında kararlar almayı sürdürmek zorunda kaldı. Hâlihazırda, bakışı ikircimli. Bir yandan, hükümetten sadır olan tüm projeler çöküyor ve halkın kurtuluşu olasılığı artıyor.

Ama sizlere El Salvador siyasetinin tüm salınımlarını sıralamaktansa, kilisenin patlayıcı toplumsal-siyasal dünyadaki duruşunun temelinde yatanları açıklamayı yeğledim. Kilise'nin yoksulların dünyasına dahil oluşunun nihai ölçütünü, hem teolojik hem de tarihsel olan bir ölçütü açıklamaya çalıştım. Kilise, kendi özgül doğasıyla, halkın arasında yoksullar lehine işlediği ölçüde her türlü siyasal programı desteklemeyi sürdürecektir.

Kilisenin kimlik ve aşkınlığını sürdürmenin yolunun bu olduğuna inanıyorum. Halkımızın gerçek toplumsal-siyasal gelişmesine dahil oluyoruz. Onu yoksulla açısından yargılıyoruz. Halkın çoğunluğu için adalet ve barışa yol açan tüm kurtuluş hareketlerini destekliyoruz. Kilisenin aşkınlık ve kimliğini muhafaza etmenin yolunun bu olduğuna inanıyoruz, çünkü Tanrı'ya imanımızı bu yolla muhafaza ediyoruz.

Erken Hıristiyanlar, *Gloria Dei, vivens homo* ("Tanrı'nın zaferi, yaşayan kişidir") derlerdi. Bunu, *Gloria Dei, vivens pauper* ("Tanrı'nın zaferi, yaşayan yoksuldur") diyerek daha somutlaştırabiliriz. İncil'in aşkınlığı açısından, yoksulların yaşamının gerçekte ne olduğunu belirleyebileceğimize inanıyorum. Ve yoksulların yanında yer alarak ve onlara yaşam sunmaya çalışarak, İncil'in ebedi hakikatine varabileceğimize inanıyorum.

SHAFIK JORGE HANDAL (1930-2006)*

Guillermo Manuel Ungo ve Farabundo Martí'yle birlikte, Salvador solunun en tanınmış önderlerinden biri olan Shafik Jorge Handal (Usulután, El Salvador, 14 Ekim 1930 -San Salvador, El Salvador, 24 Ocak 2006). Filistinli göçmen bir ailenin oğludur.

'Komutan Simón' takma adıyla bilinen Handal, FMLN'in devrimci savaşını (1981-92) yöneten Genel Komutanlığın beş üyesinden biri, aynı zamanda 1995'te tam ve kesin olarak FMLN'e katılan El Salvador Komünist Partisi'nin (SKP) genel sekreteriydi (1973-94).

Handal, Farabundo Martí Ulusal Kurtuluş Cephesi (FMLN)'nin Ulusal Konseyi ve Siyasal Komisyonu üyeliği de yapmıştı. Bu partide üstlendiği belli başlı görevler arasında, El Salvador Yasama Meclisi milletvekilleri grup başkanlığı (1997-2006) ve Yasama Meclisi Siyasal Komisyonu üyeliği de bulunmaktadır.

YAŞAMININ İLK YILLARI

14 Ekim 1930'da Usulután kentinde doğan Handal, ülkenin doğusundaki Usulután bölgesinde Santa Cruz Porrillo'da pamuk çiftliği sahibi, Filistin kökenli Giries Abhallah Handal ve Giamile Handal'ın oğludur.

Handal'ın siyasal faaliyetleri, 14 yaşındayken, General Maximiliano Hernández Martínez (1931-44)'in askerî diktatörlüğünün yıkılmasına yol açan genel iş yavaşlatma eylemi sırasında başladı.

ÖĞRENİMİ VE SİYASETE GİRİŞİ: KOMÜNİST PARTİ ÜYELİĞİ

1949'da El Salvador Üniversitesi Hukuk ve Sosyal Bilimler Fakültesi'ne başlamasının ardından, bir grup gençle birlikte, mücadeleleri 1950'de üniversitenin özerkleşmesine yol açacak Hıristiyan Demokrat Gençlik İttifakı'nı kurdu. 1950'de Şili'ye sürgün edilince, Santiago Üniversitesi'nde hukuk öğrenimine başladı ve bu ülkede öğrenci hareketine katıldı. 1957'de El Salvador'a döndü ve El Salvador Üniversitesi Hukuk ve Sosyal Bilimler Fakültesi'nde kayıtlıyken SKP'ye katılarak San Salvador Bölge Komitesi Genel Sekreterliği'ne seçildi. Sivil Yöneliş Ulusal Cephesi ve yasal kuruluşu kabul edilmeyince kadükleşen Nisan ve Mayıs Devrimci Partisi (PRAM)'nin kuruluşunda etkin görevler üst-

* http://es.wikipedia.org/wiki/Schafik_Handal. Özetleyerek çeviren: Sibel Özbudun.

lenmesi nedeniyle tutuklanıp Guatemala'ya sürgüne gönderilene dek bu görevini sürdürdü.

1961-63 arasında Devrimci Eylem Birleşik Cephesi (FUAR) Askerî Okul komutanlığı yaptı ve SKP'nin silahlı kolu Devrimci Eylem Grupları'nın örgütlenmesinde rol aldı. Bu gruplar hiçbir paramiliter eylem gerçekleştirmese de, Ulusal Muhafızlar San Salvador'daki Colonia Campiña'da gizli bir silah deposu bulduklarında, Handal bir kez daha yakalanıp hapsedildi.

SKP 1932'den beri yasaklıydı. 1969'da üyeleri Milliyetçi Demokratik Birlik Partisi'ni (UDN) kurdular. 1970'te SKP bünyesinde, seçim yönelimli ortodoks Sovyetik çizgisi ve bürokratik siyasal işleyişi nedeniyle bir kriz patlak verdi. Bunun sonucu olarak, parti genel sekreteri Salvador Cayetano Carpio 21 Mart günü istifa edip, 1 Nisan günü, Marksist sosyalist bir hükümetin kurulması yolunda silahlı mücadele vermeyi hedefleyen 'Farabundo Martî' Halk Kurtuluş Güçleri (FPL)'ni kurdu.

SALVADOR 'HALK CEPHESİ'NDE: LİBERAL BURJUVAZİYLE İTTİFAK (1970-79)

SKP'ye bağımlı Milliyetçi Demokratik Birlik ortaya çıkışından itibaren, iki yapı tek bir gövde gibi işleyecekti. -Ulusal Cephe adı altında- liberal burjuvazinin ve sosyal demokrat orta sınıfın seçim aygıtı olarak işlev görme doğrultusundaki Sovyet yanlısı hattı izleyen UDN, 1971'de, 1972 seçimlerine Ulusal Muhalif Cephe (UNO) koalisyonu içerisinde katılmak üzere Hıristiyan Demokrat Parti (PDC)'li liberal burjuvazi ve Milliyetçi Devrimci Hareket (MNR)'li sosyal demokrat orta sınıfla bir ittifak kurdu. UNO seçimleri kazandı, ancak zafer askerlerin ve oligarşinin resmî partisi Ulusal Uzlaşma Partisi'nin (PCN) seçim hileleri sonucunda ellerinden alındı; PCN devlet Albay Arturo Armando Molina'yı getirdi.

Halk Kurtuluş Güçleri (FPL) ve ardından da, 1971'de Devrimci Halk Ordusu (FPL)'in kurulması ve bir yıl önceki seçim yolsuzluklarının biçimlendirdiği ortamda, Handal 1973'te SKP Genel Sekreterliği'ne getirildi. Onun yönetimi altında UDN (SKP), pek çok tarihçiye göre 1977 başkanlık seçimlerini de kazanmış olan UNO içerisindeki hattını sürdürdü. PCN'in seçimlerde sahtecilik yaptığı yolundaki suçlamalar bir kez daha yükseltilirken, General Carlos Humberto Romero devlet başkanı oldu. (Üç liderinden biri Handal olan) UNO 28 Şubat'ta ayaklanma çağrısı yaptı. Bu gösteri ordu tarafından bastırıldı, 300'ü aşkın kişi katledildi. Başkan Romero 15 Ekim 1979'da bir darbeyle devrildi. Milliyetçi Demokratik Birlik ve UNO'daki müttefikleri ilk cunta yönetimine katıldılar; bu tutum, devrimci örgütlerce 'işbirlikçilik' olarak eleştirilecektir.

SOSYALİST DEVRİM İÇİN DEVRİMCİ GÜÇLERLE İTTİFAK

Fidel Castro önderliğindeki Küba Komünist Partisi hükümeti 10 Kasım 1979'da gerilla örgütleri -FPL ve FARN- ile SKP'yi Havana'da bir toplantıya çağırdı. Handal toplantıya SKP'yi temsilen katıldı. Bu buluşmanın sonucunda, 17 Aralık'ta Devrimci Siyasal-Askerî Koordinasyon (CR-PM) kuruldu.

Handal, seçim deneyimlerinden hareketle, nihayet, "proletaryanın kapitalizme son vermek üzere iktidarı ele geçirmesinin seçimler ya da seçim manevralarıyla gerçekleştirilemeyeceğini" açıkladı. 1983'te de Handal, komünist partilerin demokratik devrimin eklentileri gibi davrandıklarını, oysa onların öncüleri olmaları gerektiğini belirterek ortodoks Sovyetik halk cephesi hattından vazgeçtiğini ve silahlı mücadeleye katıldığını açıkladı. "Sosyalizme ancak antiemperyalist demokratik devrim yoluyla ulaşılabilir; ama antiemperyalist demokratik devrim de sosyalizme varmadan tamamlanamaz".[1]

SKP, 24 Mart 1980'de (San Salvador Başpiskoposu Monsenyör Oscar Arnulfo Romero'nun öldürüldüğü gün) Handal'ın yönetiminde bir başka silahlı grubu, Kurtuluş Silahlı Kuvvetleri'ni örgütledi. Bu örgütün harekât alanı savaşın farklı cepheleriydi: Guazapa, San Vicente kuzeyi, Chalatenango, Usulután güneyi, San Miguel kuzeyi, Morazán. 22 Mayıs'ta Handal CR-PM'nin ERP'yi kapsul edip Siyasal-Askerî Birleşik Devrimci Yönetim (DRU-PM)'i oluşturduğu inisyatife dahil oldu. FPL, SKP ve ERP'yi birleştiren bu örgüt, 10 Ekim günü 'Farabundo Martî' Ulusal Kurtuluş Cephesi adını alacak, cepheye daha sonra Ulusal Direniş (RN) ve Orta Amerika Emekçileri Devrimci Partisi (PRTC) de katılacaktır.

Handal ve SKP FMLN'in 10 Ocak 1981 tarihindeki genel askerî saldırısına ikincil bir güç olarak katıldı. 23 Şubat'ta, ABD Dışişleri Bakanlığı, 'El Salvador'da Komünist Müdahale' başlıklı, FMLN'i (Sandinist Daniel Ortega'nın) Nikaragua, Küba ve SSCB'nden destek almakla suçlayan özel bir rapor yayınladı. Handal ve SKP, Mexico City'den bir bildiri yayınlayarak Sovyetler Birliği'nden silah aldıklarını yalanladı. Aynı bildiride Handal, ileride ABD ile düşmanca ilişkiler içerisinde olmak istemediklerini bildiriyordu.

Ocak saldırısının ardından, FMLN, Handal'ın Doktor Ungo tarafından yeniden örgütlenen FDR'li sosyal demokrat orta sınıf eski müttefikleri, Rubén Zamora'nın Sosyal Hıristiyan Halk Hareketi (MPSC) ve PDC'den ayrılan ki-

[1] "El Poder, el Carácter y Vía de la Revolución y la Unidad de la Izquierda" 13 Haziran 1983 tarihli Perspectiva Mundial dergisinde yayınlandı. Aktaran: Jack Barnes, Sosyalist Emekçi Partisi Ulusal Sekreteri. Su Trotsky y El Nuestro, Pathfinder, 1. basım, 2002. ss. 39-49.

mi kesimlerle ve Enrique Álvarez Córdova'nın El Salvador Meslek Sahipleri ve Teknisyenleri Örgütü'yle (MIPTES) bağlaşıklık kurdu.

MÜZAKERE YOLU

FMLN'in oluşturulması ve Handal ile SKP'nin katılmasından önce gerilla grupları arasında en etkili olan siyasal-askerî hat, Cayetano Carpio (Mareşal)'nun, devrimci savaşı iktidarı ele geçirmeye ve proleter sosyalist bir hükümetin kurulmasına dek sürdürmeyi savunan Uzatmalı Halk Savaşı (UHS) stratejisiydi. FMLN içerisinde benimsenen yeni tutum ise, silahlı mücadele yoluyla iktidar hedefinin terk edilerek savaştan müzakereye dayalı bir çıkış yolu arayışı oldu. Handal, SKP, FMLN'e bağlı diğer örgütler de bu hattı savunuyorlardı.

Bu iki eğilim arasındaki kutuplaşma, diyalog ve müzakere lehine sonuçlandı; Mareşal ve FPL içerisindeki UHS yandaşları tecrit olmuştu. FMLN içerisindeki bu anlaşmazlık, Mélida Anaya Montes ya da Komutan 'Ana María'nın 16 Nisan 1983'te öldürülmesi ve Mareşal'in intiharıyla zirveye vardı.

31 Ocak 1984'te FMLN-FDR ittifakı çatışmalardan müzakereli çıkış yolundaki tavrını resmen ilan edip Geniş Katılımlı Hükümeti (GAP) ilan etti. Handal 1984'ten Aralık 1991 New York ve 1992 Chapultepec (Mexico City) Barış Anlaşmalarına dek, Chalatenango bölgesindeki La Palma ile La Libertad bölgesindeki Ayagualo'da FMLN-FDR ittifakının Diyalog ve Müzakere komisyonuna katıldı.

SKP'NİN TASFİYESİ, LEGAL PARTİ OLARAK FMLN'E KATILIM

Savaş sonrası dönemde, FMLN'in yasal bir partiye dönüşmesiyle, Handal 4 Eylül 1993'teki Birinci Olağan Konvansiyon'da FMLN Genel Koordinatörü seçildi

1994'te Ulusal Konsey ve Siyasal Komisyon'a katıldı. Aynı yıl, ARENA adayı Mario Valiente'ye karşı FMLN'in San Salvador belediye başkan adayı oldu; seçimi Mario Valiente kazandı.

FMLN 1995 Haziran'ında sol bir parti olduğunu ama belirli bir ideolojisi olmadığını ilan etti; Handal, parti içinde Yenilikçilere (sosyal demokratlar) karşı 'Devrimci Sosyalist Akım'ın (CRS) liderliğine getirildi.

Aralık 1995'teki Üçüncü Konvansiyonu'nda FMLN Ulusal Konseyi SKP dahil beş örgütün kapatıldığını ilan etti. UDN ve FMLN-FDR ittifakı da kendilerini tasfiye etmişlerdi.

1995'te Handal, FMLN Genel Koordinasyonu'nu Salvador Sánchez Cerén (Komutan Leonel González)'e devretti.

Mayıs 1997'de Yasama Meclisi'nde San Salvador Bölgesinden milletvekili olan FMLN'in meclis grubu başkanlığına getirildi ve bu görevi ölümüne dek sürdürdü. FMLN'in 2000'deki Ulusal Konvansiyonu'nda, Handal'ın CRS'i dahil eğilimlerin örgüt içerisinde oluşturdukları paralel yapılar yasaklanarak tasfiye edildi.

Handal, 2002'de FMLN'in yeni resmî ideolojik yöneliminin, 2000 Ulusal Konvansiyonu'nda tanımlandığı şekliyle sosyalizm olması konusunda ağırlığını koydu.

İDEOLOJİK GÖRÜŞLERİ

1983'teki açılımlarından bu yana, Handal Demokratik Devrim (DD) tezini, proleter marksist sosyalizme geçiş olarak tanımlayagelmiştir. 1990'da FMLN'in yasallaşması sürecinde, Joaquín Villalobos Handal'ın tezinden piyasa ile birlikte var olan bir sosyalizmi kurma yolunda sosyal demokrat bir vurguyla ayrışan bir tezi öne sürdü. Bu tez, Carnegie Vakfı tarafından İngilizceye çevrilerek yayınlandı. 2004'te Handal, DD kavrayışını "bağımlı neo-liberal kapitalizmi ortadan kaldırmak ve ulusal gelişmeyi sosyal adalet ve katılımcı demokrasi aracılığıyla geliştirmek"[2] olarak tanımladı. 2002'de FMLN -Handal'ın etkisiyle- sosyalizm anlayışını 12 madde hâlinde açıklayan bir broşür yayınladı; bunlar arasında piyasanın devletin denetimi altında sürmesi, karma ekonomi, siyasal çoğulculuk ve ülkenin küreselleşme süreciyle bütünleşmesi bulunmaktaydı. Küba, Çin Halk Cumhuriyeti ve Vietnam gibi ülkeler, 'yeni dünya gerçeklikleri koşullarında'[3] sosyalizmin inşasına devam eden ülkeler olarak tanımlanıyordu.

FMLN'İN CUMHURBAŞKANI ADAYI

27 Temmuz 2003 iç seçimlerinde Handal 2004 Cumhurbaşkanlığı seçimleri için FMLN'in adayı seçildi. Handal bu seçimi Yenilikçilerle bağlantılı Oscar Ortiz karşısında kazanmıştı.

Handal DD siyasal ve ekonomik programını 2004 Başkanlık seçimleri kampanyasında hükümet programının ideolojik temeli olarak savundu. Seçimlerdeki rakibi, muhafazakâr parti (ARENA) adayı kendisi gibi Filistin kökenli bir aileden gelen ve Handal ile akrabalık bağları olan Antonio Saca idi.

Handal, seçim kampanyası boyunca, ABD Kongresi'nin Cumhuriyetçi Partilü üyelerinin ve George W. Bush yönetimiyle doğrudan bağlantılı kişilerin,

---

[2] "El FMLN y la Vigencia del Pensamiento Revolucionario en El Salvador", s. 10, 1 Eylül 2004, www.rebelión.org.

[3] 'Nuestra Orientación al Socialismo', Ulusal Konsey'in görevlendirdiği Sosyalizm Üzerine Tartışmalar Komisyonu'nun kaleme aldığı, 8 Ekim 2002'de yayınlanan broşür.

kişiliğine yönelik sistemli saldırı ve karalamalarına maruz kaldı. Oligarşi ve partisi ARENA tarafından desteklenen bu kampanya kamuda Handal'a karşı bir korku yaratmaya yönelikti. Seçimlerden dört gün önce Kongre üyesi Thomas Tancredo, ABD'deki El Salvadorluların ailelerine gönderdikleri paralara el koyulacağı tehdidini savurdu. Bu kampanya, ABD Kongresi içerisinde dahi eleştirilerle karşılaştı; Raúl M. Grijalva önderliğindeki bir grup Kongre üyesi, Dışişleri Bakanı Colin Powell'a bir mektup göndererek ABD'nin El Salvador seçimlerine müdahalesini protesto ettiler.

Handal seçim kampanyası süresince Toplumsal Halk Bloku ve Değişim İçin Demokratik İttifak ile geniş bir halk tabanı oluşturdu; benzer şekilde eski Komutan Jonás ve Villalobos ile birlikte FMLN'den ayrılan eski ERP lideri Jorge Meléndez'in liderliğindeki Sosyal Demokrat Hareket ve Roberto Cañas yönetimindeki Herkes İçin Vatan Hareketi (MPT) ile bir antlaşma imzaladı.

Başkanlık seçimleri kampanyasında Handal, anti-neo-liberal olarak tanımladığı programın boyutlarını net bir şekilde tanımladı. Yukarıda sözü edilen orta sınıflarla bağlaşıklıkların yanı sıra, Handal, ARENA'nın küçük ortağı sağcı parti PCN ile 'parlamenter ittifak' adını verdiği bir anlaşma imzaladı. Koreli yatırımcıları ülkeye çağıracağını açıklaması ya da olası bir FMLN hükümetine uluslararası kredi vaadinde bulunan Interamerikan Kalkınma Bankası direktörü Enrique V. Iglesias ile buluşması gibi bu tartışmalı ittifak da, Orta Amerika Üniversitesi (UCA) ile bağlantılı çevreler dahil pek çok çevrede eleştirildi.

24 Mayıs'ta Handal, seçim sonuçlarını tahlil eden ve Antonio Saca'nın başkanlığını 'yasadışı ve gayrimeşru' ilan eden bir belge yayınladı. Bu konumuna karşın, "sistemi kendi kurallarını kullanarak değiştirmenin zor olduğunu, ancak imkânsız olmadığını" savunan bir makale kaleme aldı.[4]

2004 sonunda, Dışişleri bakanlığı, Handal'ın ABD vizesini iptal etti.

Handal, Evo Morales'in Başkanlık Yemini törenine katıldıktan sonra döndüğü San Salvador'da, 24 Ocak 2006 günü bir kalp krizi sonucu yaşamını yitirdi.

[4] "El FMLN y la Vigencia del Pensamiento Revolucionario en El Salvador", 1 Eylül 2004, www.rebelión.org, s. 12.

EL SALVADOR: MÜCADELE SÜRÜYOR*

JORGE SHAFIK HANDAL**

Bu konuda sözlerime, El Salvador'un bu uzun savaşında düşen erkek ve kadın yoldaşların ve sivil kurbanların, savaşın zincirinden boşalmasından sonuna dek halkın, her toplumsal tabaka, her dinsel inanç, her meslek ve her siyasal ve ideolojik görüşten, sayıları 80.000'i bulan kurbanının anısını selamlayarak başlıyorum. Özellikle çok sayıda enternasyonaliste, Latin Amerika'dan, ABD'den, Kanada'dan, Avrupa'nın hemen her ülkesinden bize katılarak El Salvador'daki mücadelenin çeşitli zamanlarında bizlerle kan ve irade birliğine giren savaşçıları saygıyla anıyorum. Aralarında genç Arjantinli Marcelo Feito'nun da bulunduğu pek çoğu, topraklarımızda yaşamını yitirdi.

İlkin El Salvador'da devrimci solun birliğinin tüm çabamızın anahtar etkeni olduğunu söylemek istiyorum: hiç kimseyi dışarıda bırakmaksızın, devrimci solun tüm güçlerinin birliğini başardık. Bu, ender bir durumdur, solda çok yaygın ya da geleneksel olmayan bir yakınlaşma anıdır. Sol birlikten en çok söz eden, ama birlik yetisine en az sahip olan kesimdir.

Sağ, ne zaman birleşmesi gerekse, bunu büyük bir beceriyle gerçekleştirip olayların akışını değiştirmeyi ya da karşı karşıya olduğu tehditleri savuşturmayı başarıyor. Solun böyle bir şeyi başarması, ender bir durum. 1970'ten beri uzun bir polemiğin içerisindeydik ve 79 yılında polemik daha da şiddetlendi, ama Sandinist devrim başarıya ulaşmıştı. Bu, hepimizi etkiledi. Çünkü orada, 'birlik' unsuru önemli bir etken olmuştu. En sert polemiğin ortasında, birkaç ay içerisinde birlik sürecimizi yürürlüğe sokacak yetiye sahiptik; üç örgütün anlaşmaya vardığı Aralık 79'dan Ekim 1980'e kadar geçen süre içerisinde, hepimizi içeren Farabundo Martí Ulusal Kurtuluş Cephesi (FMLN) kurulmuştu.

---

* "El Salvador: La Lucha Continúa", El Socialismo Latinoamericano, Un recorrido hasta nuestros tiempos, Ediciones Madres de Plaza de Mayo, Buenos Aires, 2006, ss. 217-240. Revista América Libre. Ocak 1997 (Ekim 1996'da gerçekleştirilen América Libre dergisi seminerinde yaptığı konuşma). Türkçesi: Sibel Özbudun.

** El Salvadorlu. 14 Ekim 1930-24 Ocak 2006. Komünist Parti yöneticisiydi. KP'den silahlı mücadeleye kayarak Farabundo Martí Ulusal Kurtuluş Cephesi'ne katıldı; devrimci savaş sırasında Cephe yöneticilerinden oldu. Barış anlaşmalarının başlıca mimarlarındandı; milletvekilleri grubunun lideri, FMLN'in Cumhurbaşkanı adayıydı.

Bu kısa geçiş sürecinde tüm kitlesel halk hareketini birleştirmeyi başardık; tüm eğilim ve ittifakların katıldığı Devrimci Kitle Koordinasyonu'nu oluşturduk. Bu bizim daha fazla yol alabilmemizin önünü açtı. Silahsız devrimci demokratik güçlerin de, bizim de yer aldığımız, Devrimci Demokratik Cephe'ye katılmasını sağladık. Devrimci güçlerin birliği unsuru, her şeyin anahtarıdır. Devrimci savaşımızın bir başka anahtar unsuru da, silahlı mücadele ve siyasal mücadele arasındaki eski tartışmayı fiilen aşmamız oldu. Latin Amerika'da işler böyle gelişiyordu. Ya silahlı mücadele, ya siyasal mücadele. Silahlı mücadeleyi benimseyenler siyasal mücadelede bulunamazlardı, çünkü bu çok büyük bir ihlâl, bir günah sayılırdı. Aşılmış mücadele tarzlarında ısrar etmek gibiydi; toplumsal mücadeleler de geri biçimler sayılıp küçümseniyordu. Silahlı mücadele, tüm diğer biçimleri lağveden en üst mücadele biçimi sayılıyordu; onu onaylamayanlar devrimci değil, olsa olsa reformist sayılırdı.

Bu tartışmanın bir parçası olmakla birlikte, onu bir kenara koyup her şeyi birleştiren bir süreci yürürlüğe koyduk: silahlı mücadele, siyaset, hareket, toplumsal mücadele, uluslararası dayanışma... Ve Sandinistlerin pratiğe geçirip de bütünsel olarak geliştirmeye vakit bulamadıkları yeni bir şeyi, siyasal mücadelenin tikel bir çeşidi olarak diplomatik mücadeleyi de buna ekledik.

Kuşkusuz ki savaş siyasetin başka araçlarla sürdürülmesidir. Deneyim bize, savaş başladıktan sonra tarafların savaş boyunca bir siyaset geliştirdiğini öğretti. Siyasal mücadeleden savaşa kimyasal açıdan farklı başka bir şeye geçilir gibi geçilmez; savaş sırasında da siyaset yapılmalıdır ve karşı karşıya gelen yalnızca askerî güçler değil, aynı zamanda iki siyasettir.

El Salvador vakasında, düşman kuvvetler bloğu diktatörlüğün yanı sıra, oligarşi, askerî erkân ve onların aygıtı Devlet'ten oluşuyordu. Aynı zamanda militan bir hırsla bizi devirmeye çalışan ABD hükümeti de bu bloka dahildi. Sadece istilaya yeltenmediler. Ülkede askerî kuvvet bulunduruyorlardı ve buna ek olarak malî ve askerî yardım sağlamaktaydılar. Bizi yenilgiye uğratmak için 80'li yıllarda 6 milyar dolardan fazla yatırım yaptılar. Küçücük bir ülkeye 6 milyar dolar: bizim nüfusumuz 6 milyon kişi, yüzölçümümüz ise 20.000 km². ABD hükümeti hiçbir dönemde hiçbir Latin Amerika ülkesine bu kadar bağışta bulunmamıştır.

Bu blokun savaş boyunca siyaseti ne idi? 1980'de savaş başladı. Burada savaşla genel silahlı mücadelenin tam olarak aynı şey olmadığını saptamak gerekiyor.

El Salvador'da 1970'ten itibaren silahlı mücadele sürdürülmekteydi, ama bu başlangıçta yavaş ilerleyen dağınık silahlı eylemler biçimindeydi, henüz sa-

vaş değildi. Savaş, bir devletin askerî güçlerinin tümüyle, kara, hava ve deniz kuvvetleriyle çatışmadır. Savaş bütünsel bir görüngüdür, yalnızca silahlı mücadeleden ibaret değildir. El Salvador'daki, savaştı.

80 yılından itibaren bu karakteristiği kazanmaya başladı ve Ocak 1981'de savaş patlak verdi. 1980'de baskılar ve kayıplar tırmanışa geçmişti, San Salvador sokaklarında her gün 27 kişi öldürülüyordu, iç kesimlerde, kırsalda, otoyollarda suikastlar birbirini izliyordu. Dahası ve bunlarla birlikte, bir tarım reformu gerçekleştirildi, bankalar, kahve ve pamuk ihracatı millîleştirildi. Bunlar yıllardır uğruna mücadele ettiğimiz hedeflerdi. Kendileri yapmaya karar verdiler.

İlk meydan okuma karşımızdaydı, devrimci silahlı mücadeleyle toplumsal ve siyasal mücadeleyi birleştirmek...

Köylülere bunun bizim savunduğumuz tarım reformu olmadığını, toprağı ele geçirip kendi kooperatiflerini kurmalarını söyledik. Yüzlerce kooperatif çıktı ortaya. Kooperatiflerin de baskıların hedefi olması gecikmeyecekti. Yine de ülkenin önemli bir bölümüne yayıldılar. Suyu balığa bırakamazlardı. Katliamlar şiddetlendi. Bunlar arasında en bilineni, Monseñor Romero ve bir grup keşişin öldürülmesidir. Bunun yanı sıra, tüm ülkede sokaklarda, mezralarda katliamlar tırmandı.

10 Ocak 1981'de 'Nihaî saldırı' adını verdiğimiz büyük bir saldırı başlattık. Aramızda uzun süreli halk savaşı tezini destekleyenler, 10 yıl boyunca savaşmış olmanın yeterince uzun bir süre olduğundan, artık çözüme doğru gitme gereğinden söz etmeye başlamışlardı. Yani, uzun süreli halk savaşı tezi de diğer tanımlar gibi, anlaşmaya varmamızı engelliyordu. İstikrarlı bir cephe gerisi sorununu çözemediğimiz ve bu nedenle de cephenin sürekliliğini sağlayamayacağımız için El Salvador'da uzun bir savaşın olamayacağı konusunda hepimiz hemfikirdik. Kosta Rika topraklarında, Nikaragua'nın güney sınırında ve Honduras sınırının kimi bölgelerinde lojistik destek bulundurabilen Sandinist deneyimi görmüştük.

Biz bunu yapamazdık. Sınırdaş olduğumuz hükümetlerden hiçbiri dost değildi. Batıdaki Guatemala'da özetle katil bir hükümet işbaşındaydı. Kuzeyde Honduras vardı. Kuzey Amerikalılar Sandinistlere yönelik bir karşı devrim, bizlere yönelik de karşı-ayaklanmayı örgütlemek üzere orada üstlenmişlerdi. Nikaragua'yla sınırımız yok. Karayib'de de kıyımız yok, yalnızca Pasifik Okyanusu'na kıyımız var. Dolayısıyla uzun süreli bir savaşta lojistik destek sorununu çözebilecek durumda değildik. Bu nedenle, uzun süreli halk savaşı, hızlı müdahale, başkaldırı konusundaki kavrayışlarımız farklı olsa da, hepimiz acil bir ta-

rum konusunda hemfikirdik. Bu nedenle 10 Ocak 1981'i nihaî saldırı olarak adlandırdık.

Bunun gerçekte başlangıç saldırısı olacağına ve 1991'e dek savaşmayı sürdüreceğimize inanmıyorduk. Ve o büyük saldırıyı binlerce savaşçıyla başlattık. İçlerinden çoğu, kısa süre sonra dönmek üzere işlerinden izin almışlardı. Bizler de savaş sırasında bir politika geliştirmek durumunda olduğumuzu görüyorduk. Saldırıya hazırlanırken bir yandan da bu politikayı oluşturmaya çalışıyorduk. Müzakere yoluyla siyasal çözüme ulaşmaya çalışacaktık. Tüm savaş boyunca politikamız bu oldu ve bu fikirle savaştık. Pratikte etkili oldu.

Ocak 1981'de, nihaî saldırımızdan on gün sonra, Bay Reagan ABD Devlet Başkanlığı'na geldi. Hemen ardından ABD, El Salvador'un işlerine daha fazla angaje oldu, askerî operasyonları hızlandırdı, askerî yardım gönderme kararı aldı, kısa sürede düzenli orduyu beş katına çıkartan, yeterli hava gücüyle ve bir helikopter filosuyla, bize buradan müdahale etmek üzere Salvador kıyılarındaki deniz kanallarında hızlı seyri mümkün kılan gemilerle donatan bir işbirliğini yürürlüğe koydu. Kıyılara askerî çıkartma yaptı, sınırlardaki silah denetimini yoğunlaştırdı.

Başlangıçta bir savaş politikasından yoksunlardı, ilk zamanlarda tek hedef, FMLN karşısında hızlı bir zafer kazanmaktı. Bunun için 4-6 ayın yeterli olacağını, bu nedenle de bir politikaya ihtiyaçları olmadığını düşünüyorlardı. Hem general hem de devlet bakanı olan Alexander Haig, FMLN'i alt etmenin sarhoşu meyhaneden kovalamak kadar kolay bir iş olduğunu söylemekteydi. Yani öyle gözüküyor ki, nihaî ya da ilk konusunda tek yanılan biz değildik. Onlar da yanılmışlardı, savaşın sona ermesi için 11 yıl beklemek gerekti.

Savaşta, henüz bir politika belirlememiş olan düşman karşısındaki politikamız, yararlarını göstermeye başladı. 1981 Şubat'ında, saldırıdan bir ay sonra, Reagan ekibi içerisinde bir tartışma çıktı ve dikkati SSCB karşısındaki küresel stratejiye odaklayabilmek için bir an önce müzakereye başlamanın, Reagan ve ABD için daha yararlı olacağı görüşü bir süreliğine de olsa, başatlık kazandı.

Vietnam'dan çıkartılan en önemli ders, ABD'nin dikkatini yıllar boyu dünyadaki çatışkı odağından uzaklaştırmış olması ve SSCB'nin bu sayede nükleer silahlanmada avantaj sağlamasıydı; bu nedenle hızla müzakerelere başlamanın daha iyi olduğu düşünülüyordu. Bu görüş birkaç gün boyunca ağırlık kazandı.

Ocak'ta başlattığımız büyük saldırının onları etkilediği ve sarhoşu meyhaneden atmanın o kadar kolay olmayacağını gördükleri anlaşılıyor. Böylelikle, Meksika hükümeti aracılığıyla bizimle temasa geçtiler ve Washington'da müzakerelere başlamayı önerdiler. Müzakerelere Washington hükümeti, El Salva-

dor hükümeti, askerî erkân ve bizler katılacaktık. Bize Meksika'da bir bölge önerdiler ve FDR Genel Komutanlığı ile yönetimine can güvenliği ve geçiş güvencesi vaat ettiler.

Kabul ettik, ancak toplantıdan 48 saat önce Reagan yönetimi içerisindeki güçler dengesi değişti ve tersini, kazanmanın kolay olduğunu ve bunun Beyaz Saray'da oluşturulan yeni politikanın bir güç gösterisi olacağını, böylelikle Latin Amerika'da ve dünyadaki devrimcilere iyi bir mesaj verilebileceğini, bu nedenle de bizi söküp atmak gerektiğini savunan öteki grup dümeni ele geçirdi. Toplantı iptal edildi. Ancak bunun maliyeti ağır olacaktı. 1981 Ağustos'unda, Fransa'da yeni kurulan Mitterand hükümeti Meksika hükümetinin girişimiyle Fransa-Meksika bildirgesini yayınladı; böylelikle El Salvador sorunu diplomatik alana dahil olmuş ve diplomatik mücadele başlamıştı.

Bu durumda, El Salvador sorununa yönelik iki politika çıkmıştı ortaya. Bir yanda, FMLN'in SSCB, Küba ve Nikaragua'nın bir eklentisi olduğunu ve ABD'nin ulusal güvenliği açısından tehdit oluşturduğunu, bu nedenle de askerî olarak kökünün kazınması gerektiğini söyleyen Reagan hükümeti politikası bulunuyordu. Fransa-Meksika bildirisi ise tam tersini savlamaktaydı. Birinci nokta: El Salvador çatışkısı bir iç sorundur. İkinci nokta: müzakereye dayalı bir siyasetin dışında bir çözüm olamaz. Üçüncü nokta: bu müzakereye ulusal temsildeki siyasal güçleri nedeniyle FMLN ve FDR katılmalıdır. Ertesi günden itibaren, ikircimli bir tutum benimseyen ve karşı tutum da almayan ABD'nin başlıca ortağı İngiltere dışındaki Avrupa hükümetleri bildirgeye desteklerini açıklamaya başladılar. Bazı Latin Amerika, Afrika ve Asya ülkeleri de olumlu görüş bildirdi.

Bu salt bir propaganda değildi. İki siyasetin karşı karşıya gelmesiydi; ve ABD'nin diplomatik alanda hükümete verdiği desteğe karşın El Salvador Dışişleri Bakanlığı'ndan çok daha gelişkin, kaliteli ve boyutlu bir diplomasi mekanizmasını bu sayede örgütleyebildik. Başlangıçta bu durumun farkında değildik ve bunu dayanışmayla karıştırıyorduk. Oysa gerçeklikte diplomasi ile dayanışma farklı şeylerdi; bunları ayırt etmek ve her ikisi için de uzman kişileri görevlendirmek zorundaydık. Böylelikle çok sayıda hükümet nezdinde çok sayıda elçi görevlendirdik. Kuşkusuz sosyalist kampın bütünü ve Küba ve Nikaragua'yla ilişkilerimiz iyiydi, ancak iş finansmana geldiğinde, bunu açıkça belirtmek gerekir ki, malî desteğin büyük bölümü Batı Avrupa'dan geliyordu. Hükümetlerden söz etmiyorum; ama kurulan ilişkilerin boyutu bunu olanaklı kılmaktaydı. Ve bu iki politikanın tanımı, bizim müzakereye dayalı çözümü kabul etmemizle mümkün olmuştu. Bu fikir Kuzey Amerika toplumuna da de-

rinlemesine nüfuz etti ve ABD'de iktidarın bazı merkezlerini etkilemeye başladı. ABD içerisinde sayıları yüzleri bulan Dayanışma Komitelerinde ifadesini bulan büyük bir dayanışma hareketinin yanı sıra, çeşitli iktidar merkezleriyle, özellikle de Kongre'yle sürekli bir ilişki içerisindeydik. Dahası, ki bu pek bilinmez, Washington'da, Devlet Bakanlığı'nın birkaç yüz metre uzağında diplomatik bir temsil büromuz vardı; ABD' toplum ve iktidarının çeşitli kesimlerine öylesine kök salmıştık ki, Reagan hükümeti bile bizi oradan kovmayı başaramadı.

Silahlı mücadeleye ilişkin görülmesi gereken bir dizi sorun bulunmaktadır. Silah tedariki, üslerin konumlandırılmasıyla ilgili sorunlar. Bu, derinlemesine siyasal bir sorundur. Silaha sahip olmak yetmez, onları kullanacak insanlar da gereklidir ve bu da bireysel, gönüllü bir karardır. Büyük bir toplumsa, siyasal vb. çalışma gerektirir. Bir başka sorun, cephe gerisinin inşasıdır. Biz cephe gerisini, el kitaplarında yazılandan çok farklı bir biçimde, kendi ülkemizde inşa edebildik. Bu, ancak halkın, toplumun katılımıyla çözümlenebilen, çok ilginç bir sorundur. Askerî yönetim sorununu da çözümlememiz gerekiyordu. Beş ordu, ama tek bir savaş vardı. Beş savaş olamazdı. Bu sorunun çözümü de karşımızdaki bir meydan okumaydı. Başlangıçta, 2. Dünya Savaşı'yla ilgili pek çok şey okuduğumuzdan, birleşik bir Genelkurmay inşa etmeye çabaladık ve ona Mareşaller verdik; ancak bu sonuç vermeyince başka bir metodoloji yaratmak zorunda kaldık; sonuçta başarılı olduk. Ardından bir başka stratejik sorun, savaşın nizamîleştirilmesi ve gayrı-nizamîleştirilmesi oldu.

30'lu yıllardan beri Ordu'nun yönetimi altında Teritoryal Ordu Hizmeti denilen oluşum örgütlenmişti. Bunlar taban düzleminde, sivil nüfustan örgütlenen askerî devriyelerdi; bir kısmı askerlik hizmetini tamamlamıştı, diğerleri ise sürdürmekteydi. Bu askerî devriyeler 22 efektiften oluşuyordu, bir tanesi devriye komutanıydı. Bunlar önce Belde, ardından da Bölge Komutanlığına bağlıydı; Bölge Komutanlıkları, aynı zamanda her bir bölgede bölgesel Teritoryal Ordu Hizmeti şefliği görevi görüyordu. Buradaki bir albay, aynı zamanda Silahlı Kuvvetler ve Polis'in nizamî efektiflerinin bağlı olduğu Askerî Garnizon'un komutanıydı; çünkü 30'lu yıllarda ordu, aynı zamanda polisin de komutanıydı. Bu askerî devriyeler, hem kırsalda hem de kentlerin varoşları olmak üzere tüm ulusal topraklarda görev görüyordu. Ülkede her biri en az iki-üç devriyeye sahip 3.200 kanton bulunmaktaydı. Kimi kantonlardaki devriye sayısı on dört ya da on beşi bulmaktaydı. Yani 60'lı yıllarda nüfusu ancak üç buçuk milyonu bulan bir ülkede, 200 bin kişilik bir aygıtla karşı karşıyaydık. Seçimlerde bu aygıt en az 400 bin oy çıkartmaktaydı ki bu da, hiçbir propa-

ganda yapmadan seçimleri kazanmaya yeterliydi. Bu nedenledir ki askerî diktatörlük seçimler evresine girmişti; her iki yılda bir belediye meclisi ve parlamento üyeleri, her beş yılda bir de Başkanlık seçimleri yapılıyordu. Ordu içerisindeki çelişkiler böyle çözümlenmekteydi; gelecek beş yıl boyunca kimin kral olacağına askerler karar veriyor, ardından da bunu seçim şarlatanlıklarından biriyle dayatıyordu; Teritoryal Hizmet derhâl zafer kazanıyordu.

Bu alanı tartışmaya açmak gerektiğine karar verdik. KP yasadışıydı. Zaten kuruluşunu izleyen birkaç ay dışında hiç yasal olmamıştı. Ancak bizler bu durumu bir başka yasal partiye katılarak, gömleğimizi değiştirerek, ittifaklar kurarak aşıyorduk. 1970'te bölünme gerçekleşti. İlk seçime katılmış, bu aygıtı sarsmıştık, ama bunun mümkün olmadığı ortaya çıkmıştı. Ama bazılarımız biz yöneticilerin analiz yoluyla bu sonuca varmasının yeterli olmadığını, halkın, nüfusun da kendi deneyimini yaşayarak aynı sonuca varması gerektiğini düşünüyorduk. Diğer yoldaşlar bunun çıkar yol olmadığını, silahlı eyleme başlamak gerektiği görüşündeydi. Komünist Parti'nin gövdesinden başka örgütler boy verdi. Yanı sıra, radikalleşen bir Sosyal Hıristiyan Gençlik Hareketi de gelişmekteydi.

70'li yılların başlarında, bizler, bunun iktidar sorununu çözümlemede yeterli olmadığını, diktatörlüğün tasfiyesini getirmeyeceğini bile bile, ama halkın da kendi deneyimini yaşaması gerektiği düşüncesi ve diktatörlüğün bu aygıtını tartışma konusu hâline getirmek amacıyla seçim muharebesini örgütleme konusunda ısrar ederken, silahlı eylemler başladı. Sonuç olarak bu askerî devriyeler köylüler, emekçilerden oluşuyordu ve bu sıkı tahakküm ağında birkaç gedik açmak için siyasal çaba göstermek gerekmekteydi. 71 yılında yeterince hacimli bir parti olan Hıristiyan Demokratlarla ve sonradan Sosyalist Enternasyonale katılan küçük bir sosyal demokrat partiyle bir anlaşmaya vardık. Pek çok Komünist Parti bu tutumumuzu eleştirdi: Avrupalılar, Hıristiyan Demokrasi, 2. Dünya Savaşı sonrasında sosyalizmin ilerleyişini engellemek için yükseldiğine göre bir burjuva partisi olan Hıristiyan Demokratlarla nasıl anlaşma yapabilirdik? Bizler El Salvador'da olanlara dikkat çekiyorduk: burada işler farklıydı, onlar da baskılarla karşı karşıyaydılar. Dahası, sosyal demokratlarla nasıl anlaşma yapabilirdik? Pekâlâ, belki de 'cehalet' nedeniyle böyle davranıyorduk, çünkü 30-40'lı yılların tarihinden, uluslararası komünist hareketin tarihinden fazla etkilenmemiştik.

Ulusal Birleşik Muhalefet'i (UNO) oluşturduk ve 1972 başkanlık seçimlerini kazandık. Bu, askerî diktatörlüğün krizinin başlangıcını oluşturdu: aygıtın bir bölümünün etkilenmiş olduğunu ve aldıkları emirlere karşın, diktatörlüğün

adayları için değil, bu koalisyon için oy kullandıkları ortaya çıkmıştı. Sonuç, kovuşturmaların, katliamların, kayıpların yoğunlaşması oldu. Ölüm mangaları ortaya çıktı. Bu sıralarda sol içerisinde de her türlü sıfatın kullanıldığı son derece sert bir tartışma boy vermişti: bir yanda parlamentaristler bir yanda maceracılar, aşırı solcular. Bizi 'reformistlik'le suçluyorlardı. 70'ler, birbirleriyle yalnızca çok sert bir polemik aracılığıyla ilişkilenen bu iki yolda ilerledi. Birkaç parlamento seçimine katıldık, bir kez daha başkanlık seçimlerini kazandık. İnsanlar seçimlere fazlasıyla bel bağladığından ve ilk zaferden sonra büyük bir umut beslemeye başladıklarından, UNO çok genişledi. 1977'de yeniden başkanlık seçimlerine katıldık ve demokrat bir emekli generali aday gösterdik; böylelikle ordunun bir kanadıyla ilişkilenmiş oluyorduk. Seçimleri bir kez daha kazandık; ancak başkan bir kez daha görevden uzaklaştırıldı; katliamın boyutları daha da büyüdü. Bu sırada, silahlı mücadelenin diğer tüm mücadele biçimlerini geçersiz kılan, en üst mücadele biçimi olduğu tezinden hareketle eyleme geçen silahlı örgütlerden yoldaşlar tutumlarını düzeltmeye ve büyük devrimci halk örgütleri kurmaya başlamışlardı. Böylelikle her ikisi de diktatörlüğe karşı olan iki büyük kitle hareketi ortaya çıkmıştı.

1979'da Sandinist devrim zafere ulaştı ve bizim de yolumuzu aydınlattı. Sandinistler içindeki akımlar birleşmişti. Silahlı, siyasal ve diplomatik mücadeleyi birleştirmiş ve kazanmışlardı. Böylece biz de birleşmeye karar verdik. 1979 Ekim'inde, askerî çıkış niyeti söz konusuydu. Askerî gençlik hareketi bir darbe gerçekleştirdi. Solu ve merkezi içeren bir hükümet kuruldu ama bu hükümet kısa sürede dağıldı; ordunun en gerici kesimleri kısa sürede bu çıkışı yenilgiye sürükledi. Buna tepki, katliamların yoğunlaşması oldu. Bu bağlam içerisinde sol savaşa girmek üzere birleşti. 80 yılı ancak Ocak 1981'de tam anlamıyla yaygınlaşan savaş yılı oldu. 1980 her bakımdan çok belirleyici bir yıldı. Bir yandan, devrimci solun birliği sürecimizden ayrı olarak, diktatörlük karşıtı demokratik güçlerle geniş bir ittifak cephesi olan ve partileri ve toplumsal örgütleri kapsayan Demokratik Cephe'yi inşa etmeyi başarmıştık.

Başpiskopos Oscar Romero'nun başını çektiği Katolik Kilise çok net bir biçimde diktatörlüğün karşısına dikilmiş ve Başpiskopos'un 'yoksullardan yana tercih' dediği şeyi benimsemişti; Başpiskopos öldürüldü.

Ekim ayında solun birleşme süreci sona erdi. Beş örgüt bir araya gelmişti. KP, 79 Aralık'ında üç örgütle ilk anlaşmayı imzaladı. 1977 başkanlık seçimini izleyen günlerde biz de ilk silahlı eylemleri başlatmıştık; bu büyük akımlar böylelikle birleşti. Siyasal mücadele, seçim mücadelesi olanaklarının tükendiği, halkın büyük çoğunluğu tarafından da anlaşılmıştı ve silahlı mücadeleye doğru

eğilim yoğunlaşıyordu. Seçim yolu yalnızca yöneticiler için değil, herkes için tükenmişti. Bu, FMLN'in başından itibaren neden büyük bir siyasal-askerî örgüt olduğunu açıklar; Ocak 1981'deki büyük saldırının başından itibaren bunu binlerce savaşçıyla gerçekleştirebilmiştik. Biz dağlarda üslenip oradan büyüyen küçük bir grup değildik. FMLN halk içerisinde derin ulusal köklere sahipti, savaşa böyle girdik. Yani savaş, yalnızca yöneticilerin deklarasyonları açısından değil, yüz binlerce kişinin uygulamalarıyla, sözün tam anlamıyla siyasetin başka araçlarla devamıydı. Mücadele biçimleri ve silahlı mücadelenin diğer mücadele biçimlerini devre dışı bırakacağına ilişkin o son derece parlak gözüken tezler böylelikle tükenip geçerliğini yitirdi.

Şimdi, geriye, 70'li yıllara baktığımızda, biz komünistler bu on yıl içerisinde ortaya çıkan silahlı örgütlere bakışımızı düzelttik ve bu örgütler olmaksızın halkın o büyük virajı dönemeyeceği, başka bir mücadele biçimine kapının açılamayacağı sonucuna vardık. Silahlı örgütler de bizimle ilgili görüşlerini düzelttiler, çünkü şimdi o pratik olmaksızın, halkın kendisinin o olasılığı tüketmesine olanak vermeden silahlı mücadeleye dönüşün mümkün olamayacağını anladılar. Böyle olsaydı, diktatörlük halkın bir kısmıyla oynayıp tecrit etmeyi başarabilirdi. Tüm bunları anlatma gereğini duydum, çünkü olayların gerisinde ne olduğu üzerine düşünmenin son derece önemli olduğu kanısındayım. Soldaki bazı dogmalardan ve sözüm ona kurumsallaşmış bazı doğrulardan kendimizi kurtarmamız gerekiyor.

Şimdi biraz neden bir cephe gerisi inşasını, dolayısıyla da El Salvador'da uzun süreli bir savaşı olanaklı görmediğimiz üzerinde durmak istiyorum. Bu nedenle, 10 Ocak 1981 saldırısıyla hızlı bir çözüme varmaya çalışıyorduk. Saldırıya katılan pek çok kişinin, bu görevi hafta sonunda tamamlamak üzere işyerlerinden izin aldıklarından daha önce de söz ettim. Gerçekte, nihaî saldırı dediğimiz bu büyük saldırı, tüm 80'li yıllar boyunca sürecek bir savaşın başlangıcı oldu. Ancak bu yanılgının gerisinde, cephe gerisi sorunu yatıyordu. İstikrarlı bir cephe gerisine sahip değilsek, uzun erimli bir savaşı nasıl göze alabilirdik? Sandinistler Kosta Rika'da tutunmuşlardı, çünkü zamanın Kosta Rika hükümeti belirsiz bir bölgede cephe gerisinin örgütlenmesine izin vermişti: hastanelerden, erzak ve mühimmat sağlamak üzere hava alanlarından yararlanma vb. vb., birliklerin eğitimi, Komutanlığın işleyişi için topraklarından yararlanma. Honduras sınırında da aynı kolaylıkları sağlayan bölgeler bulunmaktaydı. Bizim elimizde böyle bir olanak yoktu. Honduras'ta Kuzey Amerikalılar konuşlanmış, Sandinistlere karşı devrimi örgütlemekteydiler. Guatemala'da, çok eski bir kontrgerilla savaşını sürdüren son derece gerici bölükler bulun-

maktaydı. Nikaragua'nın El Salvador'la sınırı yok. Dolayısıyla, 29 bin kilometre karelik, böylesine müthiş bir askerî ve polis aygıtına sahip ve dahası, ordunun efektiflerini beş katına çıkartan, onu çok modern silahlarla teçhiz eden ve Vietnam'daki ayaklanma-karşıtı savaşın deneyimiyle eğitim sağlayan ABD'nin tahkim ettiği bu ülkede, cephe gerisini nasıl inşa edeceğimizi bilmiyorduk. Onlara yeterli bir hava gücü temin etmiş, bu tip mücadele için özel helikopter ve uçaklarla donatmışlardı.

Bu koşullarda çözümü hızlı bir eylemde görmekteydik, ama böyle olmadı. Bu büyük saldırı sırasında orduya büyük zararlar verdirdik. Yalnızca askerler değil, albaylar da yaşamını yitirdi; ama kesin zafere ulaşamadık. Çok ilginç bir durum çıktı ortaya. Tüm istihkâmlara karşı saldırıyı genişletemedik. Bu alanda Sandinist deneyimi izliyor, ülkedeki tüm ordu ve polis istihkâmlarını düşük yoğunluklu bir kuşatma altında tutuyor, ama zafere ulaşamıyorduk. Kuvvetlerimiz zarar görmemişti, ama mühimmatımız tükeniyordu. Geri çekilmeyi düzene sokmamız gerekiyordu; nereye gitmeli? Sahadaki yoldaşlar Genel Komutanlığa, en azından birkaç günlüğüne, daha gelişkin halk örgütlenmesinin bulunduğu bölgelere çekilmeyi önerdiler. Komutanlıkta bunu kabul etmenin yanı sıra, sekiz ya da on günlük ikinci bir saldırı için hazırlanmaya başladık; ancak daha sonra bu durumu sürdürmenin mümkün olmadığını düşünüyorduk.

Bu hazırlık sırasında direnme, kendimizi tahkim ve ilerleme fikri ortaya çıktı. Bizi tüketecek olan birbiri ardı sıra saldırı yoluna gitmektense, tahkim evresinden yeniden saldırıya geçmemize olanak sağlayacak bir direniş sürecini örmeye koyulduk. Halk örgütlenmesinin olduğu yerlerde kuvvetlerimizin tutunduğunu, erzak ve mühimmatı örgütleyebildiğimizi, sağlık koşullarını sağlayabildiğimizi, halkın büyük bir işbirliği sergilediğini görebiliyorduk. Böylelikle bu yolu izledik. Ancak altı ay sonra, çok ciddi bir sorunla karşılaştık. Ordu büyük operasyonlarla bu bölgelere girdiği ve bizim de yer değiştirmek zorunda kaldığımızda, halk da, bizimle işbirliği yaptıkları için ordunun cezalandırması korkusuyla, çocukları ve hatta hayvanlarıyla bizimle geliyordu. Çeşitli vesilelerle bu cezalandırma gerçekleşti de. Bu, kırsalda büyük katliamlar, ev yakmalar, hayvanların öldürülmesi, insanların kaybedilmesi dönemiydi. Bu, cephe gerisini inşa edemediğimizin kanıtı gibi gözüküyordu. Dahası, ormanlarımız yoktu; var olan yalnızca yapay birkaç kahve plantasyonu korusuydu, ama bunların altında her yana uzanan yollar bulunuyordu ve büyük bir nüfus yaşamaktaydı. Che Guavera'nın gerilla savaşı el kitabı, bize bir gerilla kampının herhangi bir yolun, anayolun ya da yerleşim biriminin en az birkaç kilometre uzağında olması gerektiğini öğretmekteydi, bu koşul ise ülkemizde mevcut değildi. Nüfus

yoğunluğumuz kilometrekareye 250 kişi dolaylarında ve her taraf yollarla dolu. Dolayısıyla anahtar nitelikte bir hakikati kavradık. Bizler için dağ da, orman da, halktı. Geri çekilmek yerine, halkla bağlar kurmamız gerekiyordu ve biz de ilk andan beri böyle yapıyorduk; ama şimdi karşımıza bir başka sorun dikilmişti. Halk da bizimle birlikte deviniyordu. Binlerce, binlerce kişi yollara dökülmüştü. Ben bir keresinde 12 bin kişiyle birlikte yer değiştirdim. İnsanlar en küçük gürültü yapmıyor, küçük çocuklu anneler ağlamalarını engellemek için onları göğüslerinde taşıyordu; tavuk ve domuzlarla birlikte karanlıkta yol alıyor, eşyalarını taşıyorlardı ve şunu diyorlardı: "Tüfeklerin gittiği yere gideceğiz, çünkü bizi yok ederler". Dolayısıyla halk görev sırasında dönüşüyordu. Halk bize beslenme, mühimmat, ilaç sorunlarını çözmede yardım ediyordu, ama o andan itibaren yalnızca ordumuzu değil, insanları da besleme, tedavi etme görevi bizim omuzlarımıza yüklenmişti. Savaş hiçbir yere gitmeyecekti. Ve korktuğumuz başımıza gelmiş gibiydi, cephe gerisini inşa edemiyorduk. Ancak halkın cephe gerisi, dağ, orman, gücümüzün kaynağı olduğu fikri, yolu bulmamızı sağladı. Vietnamlıların deneyimi bizi aydınlatıyordu. Bu nedenle alttakilerin küreselleşmesi büyük önem taşıyor. Vietnamlılar buna 'kitlelerin yasallığını savunmak' diyorlardı. Bu ne anlama geliyor? İnsanları yerlerinden kımıldamamaya, bunu bize bırakmalarına, ordu ulaştığında onları destekliyormuş gibi yapmaya ikna etmeliydik. Ancak bunu çocuk, yaşlı, binlerce kişinin yapması gerekiyordu ve bu ancak herkes kabul ettiği takdirde gerçekleşebilirdi, herkes kendi ailesini bu konuda eğitti ve görev başarıldı.

Tabii ki, ilk anlarda, destekçilerimiz arasında en tanınanları, en öne çıkanları ve ilk elde ailelerin üzülmesine meydan vermemek için yaşlıları yerleştirmek üzere uluslararası ya da kilise koruması altında birkaç sığınak inşa edebildik. Ancak insanlar kalmaya karar verdi. O zamana dek 300 ilâ 500 kişinin öldüğü altı büyük katliam gerçekleştirilmişti. Bir keresinde, bir nehri geçebilmek için bir çavlanı aştıktan sonra insanlar kayalar arasında bir yola çıkarken uçaklar onları keşfedip üzerlerine ateş açtılar ve 120'yi aşkın kişi yaşamını yitirdi. Böylelikle insanlar ikiyüzlü politika yapmayı -böyle adlandıralım- yavaş yavaş öğrendiler. Ordu geldiğinde onları karşılıyor, yiyecek ikram ediyorlardı; bunu çocuklar dahi öğrendi. Bu hem halkın korunmasını hem de orduyu yanlış yönlendirmeyi sağlıyordu. Ordu büyük bir desteğe sahip olduğuna inanmaya başladı, böylelikle cephe gerisi sorunu çözülmüş oldu. Lojistik destek, böylece sağlanmıştı.

Ülke üç tip bölgeye ayrılmıştı. Birincisi, FMLN denetimi altındaki bölgeler. Kurtarılmış bölge nitelemesini kullanmak istemiyorum. Ordu buralara girebi-

liyor, ancak tutunamıyordu; çünkü askerî ve bölgesel olduğu kadar toplumsal ve siyasal denetim de bizim elimizdeydi; burada uzun süre kalmaya kalkıştıklarında, ağır zarara uğruyorlardı. Bu nedenle zamanı iyi hesaplanmış operasyonlar gerçekleştirip çıkıyorlardı. Ordunun ancak iki yıl sonra, altı ay sonra girebildiği bölgeler vardı; başkalarına daha sık girebilmekteydiler. Onlar bizim cephe gerimizdi. Bunun yanı sıra, düşmanın denetimi altındaki bölgeler bulunmaktaydı. Bunlara da bizler zaman zaman girebiliyor, operasyonlar gerçekleştirebiliyorduk, ama tutunamıyorduk. Kimi zaman bir köyü bir gün boyunca elimizde tutuyor, ama katliamı engellemek için orayı terk etmemiz gerekiyordu. Bunlar, onların cephe gerisiydi. Üçüncü tip bölge ise, tartışmalı topraklardı. Bu konu üzerinde biraz durmak istiyorum; çünkü bu deneyim, silahlı mücadeleyle siyasal, toplumsal mücadele arasındaki devasa tartışmayı gözler önüne seriyor. Birileri silahlı, öbürleri toplumsal mücadele verdiğinden değil; bu da oldu. Düşmanın cephe gerisinde tüm baskılara rağmen, güçlü bir toplumsal hareket gelişiyordu: sendikalar, öğrenci örgütleri, öğretmenler, cemaat örgütleri... Bu, mücadele biçimlerinden zaman ve mekân açısından az çok farklı bir ifade biçimiydi. Ancak tartışmalı bölgelerde zaman, mekân ve kişiler açısından kopartılamaz bir bağlantı söz konusuydu. Orada yayılma çalışması dediğimiz tipte bir çalışmayı sürdürüyorduk. Halkla bağlantı kuran küçük savaşçı birlikleri. Bunlar savaşmıyorlardı. Gerektiğinde çatışmaya giriyorlardı, ama görevleri bu değildi. Dahası, birkaç istisna dışında silah taşımıyorlardı. Halkın desteğiyle bir çalışma yürütüyor, istihbarat ağlarını örgütlüyor ve böylelikle düşmanın hareketi konusunda bizi bilgilendiriyorlardı. İlaç, ameliyat malzemesi, yiyecek alımlarını örgütlemek üzere tedarik ağlarını ya da FMLN hesabına yapılan tarımı yürütüyorlardı.

FMLN, tarım için para sağlıyor ve hasadın bir kısmını peşin olarak satın alıyorduk. Buna katılanlar hayatlarıyla oynamaktaydı; dolayısıyla insanları bunu örgütlemeye kazanmak üzere siyasal çalışma yapmamız gerekmekteydi. İnsanlar buradan milislere ve daha üst bir düzeyde gizli gerillaya hazırlanıyordu. Elektrik santrallerine ya da asker nakliyesine karşı sürekli bir sabotaj hattının ayakta tutulabilmesi amacıyla görevler yerine getiriliyordu. İlki daha kolaydı. Tüm madenî yapıları, yani kuleleri, ahşap ve beton direkleri dinamitlemiştik. Bu birincil muharebe gücünün rehberi her şeyi silaha dönüştürme hattıydı. Bu şekilde, onlara patlayıcı sağlamaktansa, kendi gereçlerini yapmaları destekleniyordu. Bu görevi tamamlamak için geceleri bir mezradan diğerine geçiyorlardı ve kimse kim olduklarını bilmiyordu. Direk betondansa plastik patlayıcı kullanılıyordu. Bütün malzeme, evlerde iş gereçleriyle imal edilmekteydi. Nakliyeye

karşı, patlayıcıları kullanmayı öğretmek gerekiyordu. Ancak bunlar iki, kimi zaman da bir kişiden oluşan savaşçı birliklerdi. Nakliyatın sıkça yapıldığı yollarda dönemeç noktalarına mayın döşeyip kamufle ediyor ve 20-25 metre ötede bir yere saklanarak ince ve karmaşık olmayan bir kabloyla patlatıyorlardı; karmaşık sistemlerin işe yaramadığını görmüştük. Bu patlamalar büyük zarara yol açmaktaydı. Bu birimler silahsızdı, yalnızca iş araçlarıyla, yürüyerek dolaşıyorlardı. Kentlerde milisleri örgütlemeye başlamıştık, ama aynı zamanda kent gerillalarını da. Yani, teritoryayı ve cephe gerisini tartışıyorduk. Siyasal çalışma, toplumsal mücadele ve siyasal mücadele birbirine sıkı sıkıya bağlanmadan bu mümkün olamazdı. Bizimki gibi bir deneyimden geliştirilen yeni kavramlara işaret etmek üzere bu konu üzerinde biraz durmak istiyorum. Üstün ve aşağı mücadele biçimleri söylemi artık bir anlam ifade etmiyor.

Savaş ilerlemekteydi ve 80'li yılların sonlarında büyük bir güce sahiptik. O sıralarda dünya tarihi bize kötü bir oyun oynadı. Doğu Avrupa'da sosyalist kamp ve SSCB yıkılma sürecine girmişti; bu durum savaşın çapını genişletti. Düşmanlarımız kendi propagandalarına inanmışlardı; onlara göre bizler bu blokun eklentilerinden ibarettik ve bu blok yıkıldığında, bizim de yıkılmamız kaçınılmaz olurdu. Halk ve ulus içerisindeki derin köklerimizi ve uluslararası ilişkilerimizi küçümsemekteydiler.

Finansmanın büyük bölümünün Batı Avrupa'dan geldiğini söylemiştim. Sosyalist ülkeler de bizi destekliyordu. Ancak destek, çok sayıda dayanışma örgütünün ve çok-yanlı ilişkinin kurulduğu ve güçlü bir çalışma yürütebildiğimiz ABD'den de gelmekteydi. Bu uluslararası dayanışma ve diplomasi çalışmasından bir sonuca ulaşmak istiyorum. Bu çalışmamız, dünyanın gizemini çözmemizi sağladı. Çok sayıda ülkeyi içeriden tanıma olanağı bulduk; yalnızca halk katmanları düzleminde değil, aynı zamanda devletlerle ilişkiler düzleminde de. ABD'de Kongre'yle. Devlet Bakanlığı görevlileri dahi büromuzla ilişkiye geçti. Bu bize daha doğrudan bilgiler sağladı ve solda beslediğimiz ve gerçekliklere denk düşmek bir yana, bütün bu ülkelerdeki gerçek ilerici güçlerle ilişkiye geçip onları harekete geçirmemizi engelleyen bir sürü fanteziden, imgeden yakamızı sıyırmamızın yolunu açtı.

Dünyadaki çeşitli politik güçlerle ilişki kurmuştuk. Sol güçlerle, sosyal demokratlarla, Sosyalist Enternasyonal'le bağlantılarımız vardı. Ve El Salvador'da katil askerî erkânın bağlaşığı Duarte hüküm sürerken Hıristiyan Demokrasi'yle. Bizimle ittifaka girdikten sonra, bize sırt çevirmişti. Bunun üzerine, alışkın olduğumuz doğrusal bir düşünceyle, uluslararası ölçekte Hıristiyan Demokrasi'yle hiçbir ilişki kurmamaya karar vermemiz gerekirdi. Ama hayır. İyi

ilişkiler kurmamız gerektiği, ve son derece olumsuz bir rol oynamakta olan bu Hıristiyan Demokrat Parti'yi tecrit etmede bizlere yardım edebilecekleri sonucuna ulaştık. Gerçeklikte bu çalışmada sınır tanımamayı öğreniyorduk. Dahası, ilişkiye girdiğimiz güçler nezdinde, bizleri desteklememeleri konusunda konspirasyon çalışması yapmak için saflarımızda koşuşturması gereken, düşmandı. Şu küreselleşme çağında, eğer biz de küreselleşeceksek, kafamızdaki bazı örümcek ağlarından kurtulmamız gerekiyor. Kuşkusuz, kimileri kaybedilebilir, kuşkusuz ki bir maliyeti var; ama bu böyle ve bu gibi durumları yönetmeyi öğrenmek gerek.

Tüm bunlar müzakereye yönelikti. Bizimle müzakere etmek istemiyorlardı. Müzakereyi biz dayatıyorduk, savaş boyunca siyasetimiz bu oldu.

Ocak 1989'da ABD başkanlığını Bush devraldı. ABD'nin, ideolojik değil, aktif biçimde düşman bloka dahil olduğunu anımsamak gerek. Bizi yıkmak için etkin biçimde uğraşıyorlardı, sağladıkları iktisadî destek bugüne dek Latin Amerika'nın tüm devrimci savaşlarında gericilik güçlerine sağlanandan fazlaydı. El Salvador'da olan bitenlerin karşılaştırılabileceği tek vaka, Sandinistlere karşı savaştır; ama Sandinistler iktidardaydı. Ama Somoza'yı desteklemeye teşebbüs etmediler. Batista'yla oynamaya teşebbüs etmediler. Bizim durumumuzdaysa, evet. Bizi alt etmek için 6 milyar dolardan fazlası harcandı, askerî güç gönderdiler. Yalnızca askerî malzeme değil. Bunu kısa süre önce itiraf edip savaşta ölenleri andılar. Böylelikle 89'lı yıllarda El Salvador'da beş bin kadar asker bulundurdukları, bunların sık sık çatışmalara katıldığı ve onlarcasının öldüğü gün ışığına çıktı. Oysa bugüne dek onların yalnızca danışmanlık yapmak üzere burada oldukları söyleniyordu. Bazı noktalarda, istila noktasına dek gelindi. Hepsi düşman bloka dahildi. Bay Bush, Reagan'ınkinden daha pragmatik ve ılımlı bir politika gütme iddialarıyla başkanlığa geldiğinde, bir müzakere önerisi hazırladık.

Müzakere yoluyla siyasal çözüm arayışında olduğumuzdan, savaş boyunca 20'nin üzerinde öneri sunduk. Sonuncusu, tüm önerilerin en gözü pek ve risklisiydi. O yıl El Salvador'da başkanlık seçimleri düzenlenecekti; katılabilmek için siyasal örgütlenmemizi gerçekleştirebilmek üzere seçimlerin altı ay ertelenmesini, sonuçlara saygılı olacağımızı, dahası katil unsurları temizlediği takdirde ülkede tek askerî güç olarak Devletin silahlı kuvvetlerini tanıyacağımızı belirtip, nihayet üçüncü nokta olarak da, bir İnsan Hakları Savunma Başkanlığı'nın kurulmasını talep ettik. Hepsi buydu. Çok cömert, son derece riskli. Devlet bakanlığı, ilk elde angaje olmaksızın bu fikri destekleyici açıklamalar yaptı. El Salvador'da bu çeşitli siyasal güçler arasında büyük bir tartışma konu-

suna dönüştü. Tüm taraflar bizimle diyalog kurmak üzere Meksika'ya geldiler. Ve yol alınabileceği ortaya çıktığında, ABD Hükümeti, çark etti: "Hayır; bu ılımlı önerinin Doğu Avrupa'da başlayan çözülmeden kaynaklandığı, bir başka deyişle, FMLN'in zayıflamaya başladığı sonucuna vardık", böylelikle "beklemek ve müzakereye girişmemek gerekiyor; bekleyelim ki iyice güçten düşsünler, o zaman onları tasfiye ederiz". Öneri reddedildi. Elimizde çok fazla bilgi vardı. O noktada istihbarat aygıtımız, hem ulusal, hem de uluslararası düzlemde çok güçlüydü. Olan biteni biliyorduk. Ve büyük bir saldırıya hazırlanma kararı aldık. Çünkü bu mantık, başka türlü bir söylemle alt edilemeyecekti. Siyaset dili yalnızca sözcüklerle olmaz, kimi zaman olgulara başvurmak gerekir. 1989 Şubat'ında büyük saldırıya hazırlanmaya başladık. Ama emri ancak siyasal planda meşruiyet zemini bulduğumuzda verecektik. Seçimler geldi. Sağın en muhafazakâr partisi ARENA'dan Christiani Başkan oldu. Söyleminde müzakereye değil, diyaloga hazır olduğunu söylüyordu. Bu düzlemde, müzakereye dayalı çözüm kendisine yol açarak ilerlemekteydi. Duarte hükümetiyle hiç müzakereye girişilmemiş, üç diyalog gerçekleşmişti. Diyalog ile müzakere arasındaki fark çok açıktır. Diyalogda herhangi bir şeyden konuşulur ve yeniden toplanılacağı bildirilir; ancak somut noktalar üzerinde anlaşma ya da müzakere söz konusu değildir. Bu adam görevi devraldığı gün diyaloga gireceğinden söz etti. Hükümetten olmayan etkili kişilerden oluşan bir diyalog komisyonu atadı ve biz bunu reddettik. Bakanlardan oluşan yeni bir komisyon atamak zorunda kaldılar. Tabii ki hiçbir sonuç çıkmadı, çünkü strateji Washington'da belirlenmişti ve bizim güçten düşmemizi beklemek üzerine kurulmuştu.

İkinci diyalogda utanmazca bize toplantıdan 48 saat sonra askerî harekâtın tek taraflı olarak sona ereceğini, devlet ordusunun tüm topraklara hâkim olmasını ve siyasal savaşa son vermeyi kabul etmemizi söylediler. Yalnızca FMLN'i değil, sendikaları, halk örgütlerini, partileri ve kiliseleri de. Herkesi susturmamız bekleniyordu. Ve bunu kabul edeceğimizi düşündüklerini sanmıyorum; bu bir provokasyondu. Tüm önerilerimizi yazılı olarak sunduk ve bunu reddettik. Bu vakalarda geleneksel olarak olduğu gibi birkaç gün sonraki toplantıya katılmayı kabul ettik, ancak birkaç gün sonra, San Salvador'da büyük bir provokasyon gerçekleştirdiler. Emekçiler Federasyonu merkezi olarak kullanılan küçük bir binayı, tam yönetim kurulunun toplantı hâlinde olduğu bir sırada dinamitlediler. Yönetim kurulu üyelerinin büyük bir bölümü ve orada bulunan çok sayıda emekçi yaşamını yitirdi. Böylelikle 11 Kasım 1989'da genel saldırı emrini verdik. Saldırı başlıca kentlere, özellikle başkente gerilla saldırıları biçiminde tasarlanmıştı. San Salvador'da çatışırken Berlin Duvarı yıkıldı. Bundan

daha simgesel bir şey olamazdı, mesaj son derece açıktı. Dahası, bu bizim insanlarımız için de iyi bir mesajdı. Duvarın yıkılması bizi büyük bir krize sürüklemese de, tabii ki zarar görmüştük. Saldırının ilk hedefi, onları söküp atmaktı. Ancak arkalarında Kuzey Amerikalıların olduğunu, onlara para ve silah sağladıklarını ve daha fazlasını da vermeye hazır olduklarını bildiğimizden, askerî bir zaferin -imkânsız olmasa da- çok güç olduğunun bilincindeydik. İkinci bir hedef belirlemiştik: askerî zafer olmazsa, müzakereyi zorlayacaktık, diyalogu değil. Müzakereye girmemizi olanaklı kılan da bu oldu. Ancak biz müzakere başladıktan sonra, Nikaragua'daki Sandinist yoldaşlar seçimleri kaybettiler ve bu, Washington'daki düşman safları arasında Alka Seltzer etkisi yaptı. Artık bir çaremiz kalmadığı, tüm olanakların kapandığı, Nikaragua olmadan Küba olasılığını gerçekleştirmenin mümkün olmadığı dile getirilmeye başlandı. Dolayısıyla müzakereler pratikte durdu; yıkılan sosyalizmin ve Sandinist devrimin eklentisi olarak bizim de yıkılacağımız beklentisi öne çıktı. Bir başka saldırıya hazırlanmak durumundaydık; bu öncekinden daha az tanınmakla birlikte askerî açıdan çok daha etkin ve siyasaldan çok askerî bir dizayna sahip olan Kasım 1990 saldırısıydı ve devasa zararlara yol açtık.

Müzakerelerden ne çıktı? Genel bir bilânço çıkartacak ya da orada varılan tüm anlaşmalardan söz edecek değilim. Genel terimlerle büyük bir devlet reformu, askerî diktatörlüğün tasfiyesi, devlet ve toplumun demilitarizasyonu üzerine anlaşmaya varıldı ki bu sonuncusu, ana ekseni oluşturuyordu. Askerî diktatörlük aygıtının gerçek anlamıyla sökümü söz konusuydu. Birinci olarak: ordunun denetimi altında olan dört polis örgütü tasfiye edilecekti. İkincisi: ordunun teritoryal hizmeti tasfiye edilecekti. Savaşın başlarında ortaya çıkan ve nizamî ordunun yanı başında, yaklaşık 40 bin kişilik bir silahlı güce ulaşan sivil savunma birlikleri tasfiye edilecekti. Kuzey Amerika yardımıyla kurulan tüm elit karşı-ayaklanma birimleri lağvedilecekti, irili ufaklı, hepsi. İstihbarat örgütlerinde reforma gidilecek, ordunun siyasal istihbaratta bulunması yasaklanacaktı; ancak askerî istihbaratta bulunabilecekti.

Tabii ki ellerinde kendi aygıtları vardı, ama bunu finanse etmeleri gittikçe zorlaşmaktaydı. Parlamentoda olduğumuz ve bütçenin burada hazırlandığı unutulmamalı. Askerî bütçenin bazı kalemlerinde şeffaflığı yok saymayı sürdürmeye çabaladılar ama nafile. Askerî olmayan ayrı bir devlet istihbarat örgütü kuruldu. Silah altındaki asker sayısı yarıya, 30 bine indirildi. Bunun fazla uzağa gidemeyeceğini biliyorduk. Millî Güvenlik doktrini lağvedildi ve müzakere masasında çok farklı bir doktrini tartışmaya başladık. Günümüzde El Salvador ordusunun sahip olduğu doktrin, müzakere masasında biçimlenmiştir.

Buna uygun olarak askerî eğitimde reform yoluna gidildi, bu komisyonda da bizler vardık. Reform böylece gerçekleştirildi. Orta vadede sonuçlanacaktı. Subaylar arasında temizlik üzerinde anlaşmaya varıldı. Bu kez bu komisyonu kendi aralarında oluşturamayacaklardı. El Salvadorlu sivillerden bir komisyon oluşturuldu; bunların büyük bir cesaretle davrandıklarını geçerken belirtmeliyim. Biz kuşkuluyduk, ama askerî diktatörlük tüm halkın ve ulusun ensesindeki bir sorundu.

İnsanlar bu konuda son derece kararlıydı; üstelik yalnızca alttakiler değil, orta katmanlar, üst kesimler de. Bu komisyon son derece cesurca bir iş gerçekleştirdi ve genelde bu gibi durumlarda gerçekleştirilenle yetinmedi, yani alt rütbeleri değiştirip üsttekilere dokunmazlık etmedi. Genelkurmay başkanından başlamak üzere 120 kişilik bir işkenceciler listesi ordudan atıldı. Atılması gerekenler bunlardan ibaret değildi, ama başlarını, kolunun bir kısmını, dillerini yitirdikleri için artık aynı olamazlardı. Dahası, yeni görevlere yeni subaylar getirildi. Temizlik gerçekleşti. Anayasa'da Silahlı Kuvvetlerin görevini yeniden tanımlayan bir reforma gidildi. Silahlı Kuvvetler, savaştan kaynaklanan, bir savaş anayasası olan 1983 Anayasası'nca desteklenen çok sayıda görevle donatılmıştı. Bu Anayasa uyarınca ordu bir süper güçtü, gerçi fiilen uzun süredir öyleydi, ama o tarihten itibaren bu rolü anayasal güvence altına alınmıştı. Egemenlik ve toprağı savunmanın yanı sıra (ki bu orduların klasik görevidir), kamu güvenliği, iç barış, yasalara ve Anayasa'ya saygının sağlanması da ordunun görevleri arasındaydı. Anayasa Mahkemesi'nin üzerinde bir konuma sahipti. Herhangi bir bahaneyle darbe yapma taktik yetkisi Anayasa güvencesi altındaydı. Toplum denetimleri altındaydı, yalnızca devletin zirvesi değil, bizim ele geçirdiklerimiz dışında ülkenin en ücra köşeleri de. Diğer şeylerin yanı sıra, kamu güvenliği ve iç barışın korunmasını ellerinden aldık, görevleri arasında yalnızca toprak bütünlüğü ve egemenliğin savunulması kaldı. Yeni bir polis teşkilâtı, ulusal sivil polis örgütü oluşturuldu. Bu polis örgütü müzakere masasında dizayn edilmişti. Doktrini, yapısı, inşa planı, Kamu Güvenliği Akademisi bu masada biçimlendi.

Bu anlamda, arkamızda büyük bir uluslararası destek bulunuyordu. Arabuluculuğu üstlenen BM Genel Sekreteri'nden. Müzakere masasından Organik Polis Yasası çıktı. Pratikteki en önemli değişiklik buydu. Askerî diktatörlüğe son veren bu oldu; geri dönüşsüz olduğunu söylemiyorum, ama 100 yıllık otoriter rejimlere son verdi. Mücadele ettiğimiz alanları açtı. Baskı sona erdi. Siyasal tutuklu yoktur ve bu krizi yönetmelerini çok zorlaştırmaktadır. O sıralar ülke resesyona girmişti. Halk giderek yoksullaşıyordu. Servetin yoğunlaş-

ması, toplumsal dokunun çürümesi, suç dalgası, örgütlü suç artmaktaydı. Halk kesimlerini aşan derin bir hoşnutsuzluk hüküm sürüyordu. Ülke tarihinde ilk kez, yalnızca küçük ve orta boy değil, büyük girişimcileri de kapsayan bir hoşnutsuzluktu bu. Neo-liberal model onları yıkmaktaydı. Hoşnutsuzluk ilk kez bu denli eşzamanlıydı. Siyasal krizler eskiden nasıl çözümlenirdi? Bir askerî darbe yapılırdı. Ve ertesi gün ülke basın özgürlüğüyle, bir afla karşılaşır, insanlar cezaevi kapılarına yığılır, bir çeşit demokrasi görüntüsü ortaya çıkar, geçici demokratik açılımlar gerçekleştirilir, fırtına bir süreliğine atlatılmış olurdu. Artık bu çare ellerinden alınmıştı. İlkin, devasa aygıtıyla askerî diktatörlükten yoksun kalmışlardı, ikinci olarak da hoşnutsuzluk, bu çevrimden farklı olarak, siyasal, iktisadî ve toplumsal rejim çevresinde toplanmıştı. Hoşnutsuzluk oradaydı. Yalnızca halkın hoşnutsuzluğu değildi söz konusu olan. Büyük boyutlu girişimcilerin hoşnutsuzluğuydu.

Anlaşmalarla birlikte FMLN siyasal partiye dönüştü. Başlangıçta bu çok zor oldu. Tüm ülkede parti örgütleri çok kolay kuruldu; bu birkaç gün sürdü. Bu koşullarda siyasal mücadele yürütmeyi öğrenmek ise başka bir şeydi. Biz farklı koşullarda mücadele ediyorduk. Savaşçılarımız psikolojik bir sorunla karşı karşıyaydı. Silahlı mücadelede herkesin silahı vardır, mücadeleye, haklı bir dava olduğu düşüncesiyle, kendi iradesiyle katılmıştır. Silah elindedir ve mücadeleyi bireylerin her biri gerçekleştirir. İdealler, hedefler ve eylem arasında tutarlılık vardır. Herkes maliyeti bilir ve katkıda bulunur. Siyasal mücadelede olan nedir? Bu, farklı bir şey. Bireysel eylem aynı ağırlıkta değildir. Gerçekleştirme otomatik olmaz. Çok sayıda temaya hâkim olmayı öğrenmek gereklidir. Siyasal mücadele giderek karmaşıklaşır. İnsanları kazanmak gereklidir. Bizler insanları başka bir çatışma içinde kazanmaya alışıktır. Şimdi durum farklıydı. İnsanları ikna için büyük bir tartışma yürüyordu. Kimin iyi, kimin kötü olduğunu ayırt etmek o kadar kolay değildi. Savaşta evet, ben bu saftayım, onlar karşı safta dersiniz. Dahası, devlet sosyalizminin çöküşü, tarihin sonu söylemine inanan kimi yöneticilerin kafasında da bir çöküşe yol açmıştı. Modası geçmiş olduğunu düşündükleri Devrim gemisini terk etmeye ve başka bir gemiye binmeye karar verdiler. Başka bir parti kurdular. Bugün esamileri okunmuyor. O denli simge yüklüydü ki, Fidel'in iyi işler yaptığı mesajını vermek üzere bir tüfek armağan ettiği Joaquín Villalobos, Fidel'in armağanı olan bu tüfeği Meksika'da Salinas de Gortari'ye teslim etti. Bütün bunlar, başlangıçta fazlasıyla kafa karışıklığına, fazlasıyla düş kırıklığına yol açmıştı. Tüm savaş boyunca tutumumuz müzakere edilmiş bir siyasal çözüm arayışı olduğundan ve bu tutumu cephelerde, dışarıda, her yerde, herkes tartışarak kabul ettiğinden, bu siyaseti herkes

destekliyordu. Dolayısıyla müzakerelerde bir sorun çıkmadı. Müzakere yoluyla çözüm arayışı oybirliğiyle benimsenmişti ve sonuna dek de öyle kaldı. Tüm yoldaşlarımız müzakereyi dayatmanın bir zafer olduğunu biliyorlardı. Dolayısıyla Meksika'da barış anlaşmaları imzalandığında, insanlar korkusuzca San Salvador sokaklarına döküldüler. Evlerinde yaptıkları binlerce FMLN bayrağını sallıyorlardı. Büyük bir halk şenliği oldu.

Müzakereye girişmemiş olsaydık, savaşımız zaafa uğrayacaktı. Sosyalizm yıkıldığı için değil, halk katılımının eksikliğinden dolayı. Yorgunluk vardı. 80 bin dolayında insan ölmüştü. Bir milyona yakın insan yasadışı yollardan ABD'ye, Kanada'ya, komşu ülkelere göç etmişti. İnsanlar da yorgun düşmüştü. Müzakereye dayalı çözüm bir halk çözümüydü. Ve yaşam, doğru yaptığımızı gösterdi. Yaptığımız iş, mücadeleyi bir sahneden diğerine aktarmaktı. Savaş bitmemiş olsaydı!! Zaafa uğramayı beklemiş olsaydık; çünkü sorun silahlı olmak ya da olmamak değildi. Bu, çözümünü bekleyen bir sorudur ve bir gün uluslararası desteğimizin dâhice ve kahramanca tarihi yazılabilir. Yoldaşlarımız büyük bir yaratıcılık sergilediler ve Yankee'lerin ve tüm dünyanın burunlarının dibinden silahları geçirdiler. Büyük karmaşıklık sergileyen bu öyküyü, biz Vietnamlıların verdiği derslerden öğrenmiştik: en karmaşık teknolojiye en basit tekniklerle karşı çıkmak. Sorun silah değildi; belirleyici sorun, başkaydı: silaha sarılanlar ve halkın mücadeleye desteğinin sürdürülmesi. Savaş başladıktan sonra kayıplar da başlar. Eğer kayıpları ikame etme iradesi yoksa savaş sürdürülemez; kayıplardan daha fazlasını silah altına alma iradesi yoksa büyüme olmaz. Gayet basit. Bu etken zaaf göstermeye başladığında, hesaplamayı bilmeli. Müzakereler için birkaç yıl daha bekleseydik, çok daha avantajsız bir konumda olurduk. Guatemala farklı bir durum; orada Yankee'ler işe karışmadılar. Dahası orada askerleri cezalandırıp bunu da demokrasi ve insan hakları politikalarının bir kanıtı olarak sunabileceklerine inanıyorlardı. Ne zaman demokrasilerini sergilemek isteseler, Guatemala askerlerini cezalandırıyorlardı. Guatemala ordusu Gringolara karşı alerji geliştirmişti. Kulak verseniz hepsini antiemperyalist sanırsınız. Guatemala'da yoldaşlarımız, bizden çok daha güçsüz konumda olmalarına karşın çok ilginç bir müzakere elde ettiler. Ancak korelasyonlar farklı, bizim içerisinde yer aldığımız bağlamla onlarınki çok farklı. Yaptıklarını küçümsemek değil. Yoldaşların pek çok konuda uzak olmakla birlikte, müzakerelerimizden yeterince ders çıkarıyor olmaları bizi mutlu ediyor.

Pratikte uygulanmaya başlandığında, elde edilen en büyük başarı, toplumda da genel bir ilgi uyandıran askerî reform idi. Diğer konularda şimdiye dek sonuç alınamadı. Bu konularda görüşmeler sürüyor. Ben iyi yaptığımızı düşünüyorum. Devasa alanlar açıldı. Bu alanlarda hareket ediyoruz. Bir sarsıntının ar-

dından, şimdi çok daha güçlüyüz. Dahası, daha da çok birleştik. FMLN'in yapısını tasfiye edip tek bir yapı oluşturmaya karar verdik. Farklı düşünce akımlarının var olup kendilerini ifade edebilecekleri, ama paralel kararlar alacak yapılardan yoksun bir çatı. FMLN bugün daha fazla birleşmiş durumda. Yalnızca bu nedenden değil, düşüncesi de daha birleşik ve tutunumlu.

FMLN kendini devrimci, demokratik ve sosyalist bir parti olarak tanımladı. Bu tanım içerisinde matrisler olabilir ve büyük bir iç demokrasi var. Yönetimler müzakere ya da atama yoluyla göreve gelmekteydi. Günümüzde doğrudan ve gizli oylama ilkesi geçerli. Ancak her şey güllük gülistanlık değil. Doğrudan ve gizli oylama da kendi sorunlarını getiriyor; bunlara geçmiş deneyimleri yaşamamış kişilerin aday olma arzusuyla üye olmalarını ekleyebiliriz. Bunu adaylık mücadelesine çevirmeye, kendi gruplarını oluşturmaya, kliyantelizm uygulamaya çalışanlar var. Bu riskli bir durum ve kesintisiz bir mücadele sürdürüyoruz. Kimi zaman katılım ve demokrasinin her şeyi çözümleyeceği çalınıyor kulağımıza. Hayır, bu, çürüme olasılığı yüksek yeni tipte bir sorun yaratmaya başlıyor. Demokrasiyi teşvik etmek yetmez. Demokrasinin bizzat insanların eylemiyle kendini etkin biçimde temizleyebilmesi için, pek çok başka şey gerekli. Bilinç düzeylerinin yükselmesi, siyasette etiğin yükselmesi, yalnızca Devlet içerisindeki yolsuzlukla uğraşmayı değil, kendi partilerimiz içerisindeki yozlaşmaya karşı uyanık olmayı gerektirmekte. Ve insan uzun zamandır tanıdığı ve harikalar yarattığına tanık olduğu kişilerin yolsuzluk politikalarına bulaştığını görmeye başladığında, şaşkınlığı bitmiyor. FMLN 94 seçimlerinden ülkenin ikinci büyük gücü olarak çıktı. O günden bu yana konsolide oldu. Zafere doğru yol aldığımız izlenimini yaratmak istemiyorum. Latin Amerika'da sıkça görüldüğü gibi bu seçimler dükkânında her şey olabilir; Brezilyalı yoldaşlar bunu benden çok daha iyi açıklayabileceklerdir. Ancak müzakereyle yapmak istediğimiz şey, rolünü oynuyor. İktisadî-toplumsal alanda, halk hareketinin, ilerici partilerin ve özel girişimlerin örgütlerinin katıldığı çok-kesimli bir uyum süreci yürürlüğe girdi; neo-liberalizme, hükümetin tasarısına alternatif ulusal bir iktisadî-toplumsal kalkınma planı yürürlüğe konuldu. Mücadele başka bir zemine geçti, ama sürüyor.

5) NİKARAGUA

AUGUSTO C. SANDINO* (1895-1934)

Augusto Nicolás Calderón Sandino, 18 Mayıs 1895'te Nikaragua'nın Masaya bölgesinde, Niquinohomo'da doğdu. Çocukluğu, Nikaragua'nın Pasifik kıyılarındaki plantasyonlarda, annesiyle birlikte kahve toplayarak geçti.

Ekim 1909'da ABD destekli bir ayaklanma, başkan José Santos Zelaya'nın istifasına yol açtı. Görevi José Madriz devraldı, ancak Şubat 1910'da Kuzey Amerikalı birlikler Corinto'dan karaya çıkarak onu da istifaya zorladılar. Başkanlığı birçok manevrayla, Kuzey Amerikalı bir madencilik şirketinin ortağı ve Washington'un kayıtsız şartsız müttefiki Adolfo Díaz ele geçirdi. ABD açtığı kredi karşılığında Nikaragua'nın gümrüklerinin kontrolünü, ulusal demiryollarını, Büyük Göl üzerindeki gemi işletmeciliğini ve başka bir alacaklı tarafından kullanılmayan diğer fonları devraldı.

Haziran 1912'de kukla Díaz'a karşı bir ayaklanma gerçekleşti. Kuzey Amerikan birlikleri bir kez daha Corinto'ya çıkartma yaptılar. Benjamin Zeledón istilacılara karşı durdu ve 4 Ekim günü savaşta öldü. Sandino, 17 yaşındayken bu yurtseverlik imgesinden çok etkilenmişti.

1916'da Kosta Rika sınırları yakınlarında mekanik yardımcısı olarak çalıştı. 1920'de Honduras'ı, 1923'te de Guatemala'yı ziyaret ederek United Fruit plantasyonlarında çalıştı. Yürüyerek Meksika'ya geçip Tampico ve Cerro Azul'deki petrol işletmelerinde çalıştı.

Ağustos 1925'te, ABD birliklerini Nikaragua'dan çekti; işgal 13 yıl sürmüştü. Geride, Ulusal Muhafızların önceli olan *Constabulary'nin eğiticileri kalmıştı.* Ekim ayında General Emiliano Chamorro'nun darbesi gerçekleşti. Washington onu tanımayı reddetti.

Mayıs 1926'da liberaller Chamorro'ya karşı ayaklandılar. Kuzey Amerika birlikleri Bluefields'e çıkarma yaptı. Anayasa Savaşı'nın başladığını duyar duymaz Sandino Nikaragua'ya doğru yola çıktı ve 1 Temmuz'da ülkeye vardı.

26 Ekim 1926'da San Albino maden işçileriyle birlikte silaha sarılıp Anayasacı davayı benimsedi. 2 Kasım'da, e El Jícaro'da muhafazakâr kuvvetlerle ilk çatışmasında, ilk yenilgisini aldı.

24 Aralık'ta, Kuzey Amerikalı birlikler Puerto Cabezas'a çıkarma yaptılar. Ertesi gün Sandino, liman fahişelerinin yardımıyla silah ve mühimmat ele ge-

---

* Kaynak: http://www.patriagrande.net/nicaragua/augusto.c.sandino/ biografia.htm. Türkçesi: Sibel Özbudun.

çirdi. General José María, Moncada Prinzapolka'daki görüşmelerinde onları iade etmesini emretti, ancak o silahları elde tutmayı başarıp Las Segovias'a dönüşe geçti.

Ocak 1927'de, Kuzey Amerika birlikleri Corinto'ya çıkarma yaptılar. Şubat'ta, Sandino El Yucapuca'da üslenip San Juan de Segovia'da zaferle sonuçlanan bir askerî sefer başlattı; çok sayıda muharebeye katıldı. Muhafazakâr birlikler tümüyle sökülüp atıldı; Moncada onu Boaco'ya göndererek ondan kurtulmaya çalışıyordu.

Mayıs 1927 başlarında, başkan Calvin Coolidge'in Nikaragua temsilcisi Henry Stimson ile vardığı ateşkes anlaşmasının koşulları konusunda Moncada ile bir mektup teatisinde bulundu. 12 Mayıs 1927'de, tüm bölgelerin yerel yetkililerine seslenen bir bildirgede mücadelesini, tüm Kuzey Amerikalı işgal birlikleri çekilene dek sürdürme kararlılığını ilan etti. 18 Mayıs'ta Blanca Aráuz ile evlendi.

1 Temmuz 1927'de San Albino madenlerindeki karargâhından Nikaragua halkına seslenen ilk Siyasal Manifesto'yu yayınladı. 14 Temmuz'da, donanma yüzbaşısı Gilbert Hatfield'in kendisine yönelttiği teslim olma çağrısına yanıt verdi. 16 Temmuz'da, 15 saatlik bir muharebenin ardından birkaç saatliğine El Ocotal'ı ele geçirdi. Kuzey Amerikan uçakları köyü bombalayıp tarayarak sivil halk arasında 300 kişinin ölümüne neden oldu.

Çeşitli kentlerde savaştıktan sonra El Chipote'deki karargâhına çekilip gerilla savaşı başlattı. 2 Eylül 1927'de Nikaragua Ulusal Egemenliği Savunma Ordusu'nu oluşturdu 14 Kasım'da Vatan Hainleri üzerine Anlaşmayı kaleme aldı.

Aralıkta, Coolidge ve Díaz hükümetleri *Constabulary'nin Ulusal Muhafızlara dönüştürülmesi kararı aldılar.*

Birkaç 'muharebe' gününün ardından, 26 Ocak 1928'de nihayet El Chipote'nin zirvesine ulaşan denizciler, yalnızca samandan mankenlerle karşılaştılar.

22 Haziran 1928'de El Salvador'lu komünist yönetici Farabundo Martí Sandinismo saflarına katıldı.

6 Kasım 1928'de, Amerikan donanması gözetim ve denetiminde gerçekleştirilen seçimlerde hain Moncada başkan seçildi.

23 Mayıs 1929'da Nikaragua'dan ayrılıp, devlet başkanı Emilio Portes Gil'in desteğini sağlamak üzere Meksika'ya geçti, ancak başarı sağlayamadı. Generalleri mücadeleyi sürdürüyordu. 16 Mayıs 1930'da Nikaragua'ya döndü.

31 Aralık 1930'da las tropas de Miguel Ángel Ortez'in birlikleri, Achuapa'da bir ABD denizcileri devriyesini tuzağa düşürdü.

15 Şubat 1931'de 'Işık ve Hakikat' manifestosunu yayınladı.

Kasım 1932'de, Juan Bautista Sacasa başkan seçildi. Kısa bir süre önce, ABD denizcilerinin ülkede kalıcı olarak bulunmasını talep etmiş, Washington bunu reddetmişti.

Ocak 1933'te Kuzey Amerika birliklerinin Nikaragua topraklarından çekilmesiyle, Sandinist dava zafere ulaşmıştı. Sacasa devlet başkanlığını üstlendi ve 'General' Anastacio Somoza García, Ulusal Muhafızların komutanlığına getirildi. Sandino Şubat ayında Managua'ya gidip bir barış anlaşması imzaladı.

20 Mayıs'ta bir kez daha Managua'ya giderek Sacasa'ya Ulusal Muhafızların halkına karşı sürekli saldırılarına ilişkin şikâyette bulundu. 30 Kasım'da şikâyetini tekrarlamak üzere bir kez daha başkente gitmesine karşın bir sonuç elde edemedi.

21 Şubat 1934'te, Sacasa'yla bir akşam yemeğinin ardından Tiscapa tepesinden inerken, Somoza García'nın emirleri üzerine generaller Francisco Estrada ve Juan Pablo Umanzor tarafından yakalanıp katledildi. Kısa süre önce kardeşi Sócrates de aynı kaderi paylaşmıştı. Sonradan Sandinista Ulusal Kurtuluş Cephesi'ni kuracak olan Albay Santos López ise kaçmayı başardı.

23 Ağustos 1934'te, Kongre, Ulusal Muhafızların işlediği tüm suçlara yönelik bir af çıkardı.

SİYASAL MANİFESTO*

AUGUSTO C. SANDINO

Vatanının mezarı için dahi olsun bir avuç toprağı esirgediği insan, kulak verilmeyi hak ediyor; üstelik yalnızca kulak verilmeyi değil, inanılmayı da. Ben Nikaragualıyım ve damarlarımda dolaşandan, sadık ve içten yurtsever olmanın gizemini taşıyan yerli Amerikalı kanından her şeyden fazla gurur duyuyorum; milliyet bağı bana Nikaragua'nın, ve giderek Orta Amerika ve tüm kıtanın sorunlarında eylemlerimin sorumluluğunu üstlenme hakkını verirken, karamsarlarla korkakların, birer harem ağası olarak en çok kendilerine yakışacak vasıfları bana yakıştırmaları, hiç mi hiç umurumda değil.

Ben bir kent emekçisiyim, bu ülkede söylenildiği gibi bir zanaatkarım, ama idealim, bu yetkinlik durumuna ulaşmak için kişinin hem kendi hem de başkalarının kanını dökmesi gerekse de geniş bir enternasyonalizm ufkunda, özgür olmak ve adaleti talep etmek hakkında yatmaktadır. Oligarklar benim pleb olduğumu söylesinler, hiçbir önemi yok: Benim en büyük onurum, soyun ruhu ve siniri olan ezilenlerin, ihmal edilmişlerin, aynı ulusun çocukları değilmişiz gibi, Vatanın özgür yüreğine bıçağı saplayıp bizleri kana susamış bir biçimde kovuşturmalara uğratan Nikaragua muhafazakârlarının yüksek ihanet suçunu örtbas etmeye yardımcı olan utanmaz tetikçilerin insafına terk edilmiş olarak yaşayanların bağrından çıkmış olmaktır.

Adolfo Díaz ve Emiliano Chamorro onyedi yıl önce Nikaragualı olmayı terk ettiler, çünkü hırs milliyet haklarını öldürmüştü; ve tüm Nikaragualılar üzerinde dalgalanan bayrağı attılar. Managua'nın Campo Marte'sinde, güçten düşmüş halkların katlini ve soyumuza düşmanlığı temsil eden bayrak dalgalanırken, bugün bu bayrak, halkın kanıyla beslenen kanlı gagalı kartalın pençelerinden kendisini kurtarmak için insanüstü bir çaba harcamaktan kaçınan evlatlarının nankörlüğü ve kayıtsızlığı karşısında boynu bükük kalmıştır.

Vatanımı bu sefalet durumuna mahkûm kılanlar kimdir? Bu talihsiz yurdu yönetme hakkını hâlâ elinde tutmak isteyen ve istilacının süngüsüne dayanan

---

* Augusto C. Sandino, "Manifiesto político", El pensamiento vivo de Sandino, Casa de las Américas, (Havana)'dan. Kaynak: http://www.patriagrande.net/nicaragua/augusto.c.sandino/escritos/manifiesto.politico.htm. Türkçesi: Sibel Özbudun.

Díaz ve Chamorro ve hempaları. Hayır! Bin kere hayır! Liberal devrim ayakları üzerine dikilmiştir. Moncada'nın hırsını doyurmak için boyun eğmeyecek olanlar, tüfeklerini satışa çıkartmayacak olan kişiler hâlâ var. Ayakta ve bugün her zamankinden daha güçlü, çünkü değerli ve özverili unsurları yalnızca o toparlıyor.

Hain Moncada, doğal olarak askerlik ve yurtseverlik görevlerinden kaçınıyor. Ne peşinden gidenler cahil takımıydı, ne de o da frenleri patlamış hırsını bizlere dayatabilecek bir imparatordu. Çağdaşlarımın ve tarihin huzurunda Moncada'yı mühimmatıyla birlikte düşman saflarına katılmış bir kaçkın ilan ediyorum. Bu, cezalandırılması gereken bağışlanmaz bir suçtur!

Büyükler, üstlendiğim bu iş için çok küçük olduğumu söyleyeceklerdir; ancak önemsizliğim yurtsever yüreğimin gururuyla telafi oluyor; ve vatan ve tarih huzurunda ant içerim ki kılıcım ulusun saygınlığını savunacak ve ezilenlerin kurtuluşu olacaktır. Savaşa daveti kabul ediyorum ve ben de korkak istilacıyı ve Vatanıma ihanet edenleri savaşa çağırıyorum; savaş haykırışımla, göğsümü ve askerlerimin göğsünü Nikaragua'ya düşman lejyonların çarpıp dağılacağı bir duvar kılacağımızı ilan ediyorum. Her biri birer özgürlük savaşçısı olan askerlerim sonuncusuna dek kırılabilir, ama ondan önce, siz sarışın istilacıların birden fazla müfrezesi, yüce dağlarımın tozuna toprağına karışmış olacak.

Düşmanlarımın, Nikaragua'nın düşmanlarının bağışlanması için dizleri üzerinde yalvaran Meryem olmayacağım; çünkü yeryüzünde kimsenin yarı-tanrı olma hakkına sahip olduğuna inanmıyorum. Soğuk duran Nikaragualıları, kayıtsız Orta Amerikalıları ve yerli-İspanyol soyunu And sıradağlarının bir yaylasında insan gibi dövüşüp ölmesini bilen bir avuç yurtsever olduğuna inandırmak istiyorum.

Gelin, morfinmanlar yurdu; bizi kendi topraklarımızda katletmeye gelin; sayınız ne olursa olsun sizleri ayaklarım yurtsever askerlerimin alnında, bekliyorum; ama bu olduğunda, görkeminizin yıkılmasının Washington Capitol'ünü sarsacağını, kanınızın, suçlarınızı kararlaştırdığınız ünlü Beyaz Saray'ınızın beyaz yüzeyini kızıla boyayacağını aklınızdan çıkartmayın.

Yeterinden fazla olanağa sahip olduğundan ve topraklarını istila edeceğimden çekinen Orta Amerika hükümetlerine, özellikle de Honduras'a davranışımın onları kaygılandırmaması gerektiğini bildirmek istiyorum. Hayır. Ben paralı asker değil, egemenliğimizin ihlâl edilmesine izin vermeyen bir yurtseverim.

Doğa yurdumuzu imrenilecek zenginliklerle donatmış ve tüm dünyanın buluşma noktasına konumlandırmış; bu doğal ayrıcalık kendimizi köleleştirecek

ölçüde bizleri gözü doymaz kılıyor; ben aynı tutkuyla kötücül Chamorrismo'nun bizi bağladığı zincirleri kırabilmeyi arzuluyorum.

Genç yurdumuz, bu tropikal esmer, başında 'Kızıl ve Kara' şiarımızı simgeleyen güzelim çağrımızı taşıyan Frig bonesini edayla sergileyen o güzel olmalı; burada, yurdumda doğduklarını iddia eden dört tipsizin çağırdığı morfinman yanki serüvencilerin tecavüz ettiği bir kadın değil.

Kanalımızın efendiliğini yalnızca Kuzey Amerika Birleşik Devletleri'nin üstlenmesine izin verilirse, dünya dengesiz bir yer olur ve -kendini haraca bağlayacak- Kuzeyli devin kararlarının insafına terk edilir.

Uygarlık Nikaragua kanalının açılmasını gerektiriyor, ama bunun, yalnızca Kuzey Amerikan değil, tüm dünyanın sermayesiyle gerçekleştirilmesi gerek; dahası, inşaat değerlerinin en azından yarısı Latin Amerika sermayesiyle, diğer yarısı ise bu girişimde hisse sahibi olmak isteyen diğer ülkelerin sermayeleriyle karşılanmalı; ABD yalnızca Chamorro, Díaz ve Cuadra Pasos hainlerinin kendisine verdiği üç milyonla yetinmeli; ülkem Nikaragua ise hukuk ve adaletin kendisine hak kıldığı vergileri alacak ve bunlarla tüm topraklarımızı demiryollarıyla örüp, gerçek ve etkin bir demokrasi ortamında halkımızı eğiteceğiz; ve böylelikle saygı görecek, bugüne dek maruz kaldığımız aşağılanmalardan kurtulacağız.

Kardeşler; vatanın savunulması yolunda tutkulu arzularımı sergilemeye son verirken, siyasal renk ayırımı gözetmeksizin hepinizi saflarımıza çağırıyorum; bunun için halis niyetli olmak, yeterlidir ve unutmayın, herkes zaman zaman kandırılabilir, ama herkesi her zaman kandırmak mümkün değildir.

Vatan ve Özgürlük!

Mineral de San Albino, Nueva Segovia, Nicaragua, 1 Temmuz 1927

CARLOS FONSECA AMADOR*

Nikaragua devrimci hareketinin tarihsel önderi ve Sandinist Ulusal Kurtuluş Cephesi (FSLN) kurucusu olan Carlos Fonseca Amador, Nikaragua'nın Kuzeybatısında Matagalpa kasabasında doğdu. Fonseca, çamaşır yıkayıcısı bir köylü kadın olan Augustina Fonseca Ubeda'nın evlilik dışı çocuğuydu. Babası, ünlü kahve üreticisi Amador ailesinin bir ferdi olan Fausto Amador Aleman, oğlunu ilkokul yıllarına kadar kabul etmedi. Çok zengin olan babası daha sonraları okula gitmesi ve kendi kendisini eğitmesi için yardım etti; ama Fonseca, her zaman annesine, çalışma ahlâkı ve güçlülüğünden ötürü hayrandı. Yine de babasının yardımları yüzünden Fonseca sürekli olarak soyadını kullandı ve daha çok Carlos Fonseca Amador olarak tanındı. Çocukken gözleri bozulmaya başladı ve hayatının geri kalanı boyunca hep ağır gözlükler kullanmak zorunda kaldı.

1950'de Fonseca, ortaokula başladı ve yavaş yavaş politik gruplarla tanışmaya başladı. 1950'lerin başlarında bir muhafazakâr partinin gençlik grubunun toplantılarına katıldı ve UNAP'a (Union Nacional de Acción Popular/Ulusal Halkçı Hareket Birliği) girdi. Fonseca, bu arada Marksizme karşı artan bir ilgi duymaya basladı ve PSN'ye (Nikaragua Sosyalist Partisi) katıldı. UNAP'ı artık burjuvalaşmış oldukları için eleştirerek 1953'te ayrıldı. 1954'te kendisi ve okuldan arkadaşları Segovia isimli kültürel bir gazeteyi yayınlamaya başladılar. Her ne kadar gazete yoksulluk, öğrenci hareketi vb. gibi sosyal konuları işlese de Somoza hükümetini doğrudan hedeflemiyordu.

1955'te mezun olduktan sonra Fonseca, başkent Managua'daki bir lisede kütüphaneci oldu. Bu arada öğrencilerle konuşuyor, onları Nikaragua tarihini araştırmaya yönlendiriyor, lise öğrencilerinden oluşan bir ulusal hareket kurmayı umuyordu. Ertesi yıl Fonseca, Hukuk Fakültesi'ne girmek için Leon'a taşındı.

Leon'a varır varmaz öğrenci eylemlerinin içine girdi, bir öğrenci gazetesinin baş editörü oldu ve Nikaragua'da PSN'nin ilk öğrenci hücresini oluşturdu. Kısa ömürlü bu grup, Marksist kuramlar üzerine çalışmalar organize etti, ancak parti örgütünden fazla destek alamadı.

Eylül 1956'da Başkan Anastasio Somoza Garcia, Leon'da öldürüldü. Suikastçı olay anında öldürülmüştü, ama yine de sıkıyönetim ilan edildi ve şüphe-

* Kaynak: http://www.barikat-lar.de/barikat/54/portr54.htm.

liler için arama başlatıldı. Bu sırada olay hakkında herhangi bir bilgisi bulunmayan Fonseca, Ulusal Muhafızlar tarafından tutuklandı. Biyografi yazarlarına göre Fonseca, o dönemde barışçıl yöntemlere bağlıydı ve PSN'nin önderliğini Nikaragua için uygun buluyordu.

1957'de Fonseca, PSN delegesi olarak Dünya Demokratik Gençlik Federasyonu'nun düzenlediği dünya gençlik ve öğrenci festivaline katılmak için Sovyetler Birliği'ne gitti. Fonseca daha sonraları, SSCB ziyaretini anlatan 'Un Nicaraguense en Moscu' (Moskova'da bir Nikaragualı) isimli bir kitap yazdı.

Fidel ve 26 Temmuz Hareketi'nin 1 Ocak 1959'da Küba Devrimini gerçekleştirmesi bütün Latin Amerika'da ve Nikaragua'da büyük bir ilgi yarattı. Küba Devrimi, Fonseca'yı devrimin mümkün olduğuna ve devrime öncülük edecek yeni bir örgütün gerekliliğine ikna etmişti. Bu örgüt, PSN'nin ve diğer var olan grupların çatısı dışında yaratılabilirdi. Küba'nın zaferi Nikaragua'da, Somoza karşıtı eylemleri artırmıştı. 1959'da Fonseca, böyle bir ayaklanmada yer aldı. Aynı yılın Şubat ayında Fonseca ve diğer birçok Nikaragualı devrimci Küba'ya gitti.

1959'un ortalarında Fonseca, Güney Honduras'da bir gerilla birliğinin eğitim kampına katıldı. 24 Haziran 1959'da Honduras ve Nikaragua ordusu bu kampa saldırdı ve birçok gerillayı öldürürken Fonseca dahil birçoğunu da tutukladı.

Bu olay Fonseca'nın PSN ile olan ilişkisinin bitişidir. Fonesca'nın devrimci coşkusu artmış ama PSN Nikaragua'da bir devrimin imkânsız olduğuna ikna olmuştu. PSN, aşırı-gerillacı olarak suçladığı Fonseca'yı ve diğerlerini ihraç etti. Fonseca, bu arada askeri hastaneden kaçmayı başardı ve Küba'ya gitti; burada General Sandino üzerinde çalıştı. Ayrıca Havana'da küçük bir apartman dairesinde daha sonra FSLN kurucusu olacak devrimcilerle toplantılara başladı.

1959-63 arasında Fonseca ve yoldaşları bir devrimci örgüt kurmak için çalıştılar. Birçok kısa ömürlü gruptan sonra 1963'te FSLN ortaya çıktı. 1963 ortalarında bir gerilla grubu, Nikaragua'nın, Rios Coco y Bocay bölgesine girdi. İyi hazırlanmamış bu grubun bir bölümü Ulusal Muhafızlar tarafından öldürüldü, bir bölümü de Honduras'a geçebildi. Bu olay, "politik temel oluşturmadan askeri eylemliliğe aşırı önem vermek" hatasının altını çizmişti.

Haziran 1964'te Fonseca ve Victor Tirado, Anastasio Somoza Debayle'ye suikast planı yapmaktan Managua'da tutuklandı. Fonseca, bir savunma yapmak yerine Somoza'ya karşı kendi iddianamesini sundu, bunu daha sonra 'Hapishaneden Diktatörlüğü Suçluyorum' isimli yazılarında detaylandırdı.

1964-66 arasında FSLN eğitim çalışmaları ve toplumsal örgütlenmeye ağırlık verdi, Managua'da eğitim sınıfları oluşturdu ve emekçi kitlelere kaynaklar sağlamak için çalıştı. Fonseca bu arada Meksika ve Kosta Rika'da kaçak olarak yaşıyordu. 1966'da Pancasan bölgesinde ikinci bir FSLN gerilla harekâtı 40 gerillayla başladı. Bu sefer gerillalar daha iyi eğitimli ve silahlıydı ve bu kez saflarında kadınlar da vardı. Fonseca ve

FSLN önderliği kadınların da saflara katılmasını önemsiyordu. Pansacan'daki gerilla hareketi de Ulusal Muhafızların kıyımına uğradı ama Fonseca ve kurtulan diğerleri, bu çıkışı 'FSLN'nin hâlâ var olduğunu bütün ülkeye gösterdiği' için politik bir zafer olarak kabul ettiler.

Gerçekten de FSLN, bir süre sonra artık bütün ülkede bir güç hâline gelecek ve zafere kadar ilerleyecekti. 1976'da Ulusal Muhafız birlikleri tarafından bir çatışmada öldürülen Fonseca, zafer gününü göremedi; ama devrimci hareketin kurucusu, teorisyeni ve yöneticisi olarak bütün bu olup bitenlerin gerçek mimarıydı.

DÜŞÜNCELER*

CARLOS FONSECA AMADOR

I) SÖMÜRGECİLİK

İmparatorluk ve Altın

Christoph Colomb Amerika'ya demir attığından bu yana İspanyollar, Portekizliler ve İngilizler Amerikalı insan etinden beslendiler. Meksika, Karayip takımadaları, Orta Amerika ve Brezilya dışında Amerika'nın güneyi, bir zamanlar İspanyol imparatorluğunu güneşin aydınlatmasını olanaksız kılmışlardı. İspanyol imparatorluğu Amerika'nın altınıyla; madenlerin sarısıyla, yerlilerin kanının kırmızısı, tuzunun teriyle zenginleşti. İspanya Amerika'ya dinini, dilini ve beyaz tenini ihraç etti. İspanya Avrupa'ya altın, Amerikan kültür ve uygarlığına da mezarlık götürdü. Amerika'nın barutu yoktu ve kendini savundu. İspanya saldırdı. Ve barutla.

Yerli direnişi ve bağımsızlıkçı kanı

Rahip Bartolomé de las Casas'ın anlattığına göre, yerli şefleri teslim olmadıkları için yakıldılar ya da vahşi köpeklerin önüne atıldılar. İspanya'nın Nikaragua'ya bağımsızlık bahşettiğine ilişkin masalı reddediyoruz; ulusal kurtuluşu sağlamak için dökülen kanların bilincindeyiz.

15 Eylül: Biz zulmün yerine bir başkası

15 Eylül 1821 günü Nikaragua, hep birlikte Orta Amerika olarak adlandırılan diğer kardeş ülkelerle birlikte, yüzlerce yıllık İspanyol egemenliği boyunduruğunu kırdı. Bir kodesin yerine bir başkasının geçirilmesi değil de, gerçek bir bağımsızlık sürecinin yolu olabilecek bu olay, yalnız başına daha az acımasız ve açgözlü olmayan bir başka tahakküme bir nöbet değişikliği anlamına gelmiştir: Kuzey Amerika'nın tahakkümü.

---

* 'Pensamientos', C. Korol (der.) *El Socialismo Latinoamericano, Un recorrido hasta nuestros tiempos*, Ediciones Madres de Plaza de Mayo, Buenos Aires, 2006, ss.73-85. Türkçesi: Sibel Özbudun. Bu düşünce seçkisi, ilk olarak kavgada düşüşünün altıncı yıldönümü vesilesiyle Sandinist Çalışmalar Enstitüsü tarafından hazırlandı. 1982 Kasımı'nda *Barricada* dergisinin bir sayısına ek olarak yayınlanmıştır.

Doğal zenginlik ve coğrafi konum: Saldırıların kaynağı

Sömürgeciler ve emperyalistler doğal zenginlik kaynaklarını yağmalama açgözlülüğünün itimiyle, azgelişmiş ülkelere saldırmaktadırlar. Nikaragua'ya karşı emperyalist saldırıların kökenindeki önemli etken, Atlantik ve Pasifik okyanusları arasında köprü oluşturan coğrafi konumu ve ABD'nin toprakları yakınlarında hâkimiyet altına almaya istekli olduğu ve aldığı büyük bağlantı yolunun üzerinde yer almasıdır.

Nikaragua: Yankee açgözlülüğünün hedefi

1823'te ABD hükümetinin Monroe adı verilen doktrininin ilan edilmesinden kısa zaman sonra, Nikaragua Yankee açgözlülüğünün hedefi seçildi. 19. yüzyılın 30'lu yıllarında, Washington hükümetinin temsilcileri ülkenin iç işlerine müdahale planlarını hazırlamak amacıyla bilgi toplayabilmek için ülkeye doluştular.

Her türden Kuzey Amerikan saldırganlığıyla geçen yüz elli yıl

Sömürgecilerin kovulmasından günümüze geçen yüz elli yıl, aynı zamanda her türden Kuzey Amerikan saldırganlığının da yüz elli yılıdır. Nikaragua'nın, zaman içinde insanlık, özellikle de Asya, Afrika ve Latin Amerika halkları için en büyük tehdide dönüşen Yankee iktidarının birincil kurbanları arasında olduğu kolaylıkla görülebilir.

II) EMPERYALİZM / ANTİEMPERYALİZM

Yabancı saldırganlığının dört yüzyılı

Nikaragua dört yüzyıldan uzun bir süredir yabancı saldırganlık ve tahakkümüne maruz kalmış bir ülkedir. Nikaragua, diğer Latin Amerika ülkeleriyle birlikte, İber yarımadasının hâkimiyetiyle karşı karşıya kalmıştır. Ve Atlantik kıyısında yer alan bir ülke olarak, 1894'e dek uzanan Britanya hâkimiyetine de maruz kalmıştır.

Kanlı müdahaleler

Nikaragua'ya Kuzey Amerikan müdahaleleri, en azından uğursuz Monroe Doktrini'nin ilanına (1823) dek uzanır ve 1854-60 arasındaki silahlı saldırılar, 19. yüzyılın geri kalanı boyunca süregiden ihlâller ve 20. yüzyılın ilk on yıllarındaki kanlı müdahalelerle devam eder.

Uzun saldırılar dizisi

Nikaragua ve ABD hükümetleri arasındaki ilk anlaşma 1848'de imzalandı ve bu anlaşma Nikaragua'nın çıkarlarını zedeledi. 1854-55 arasında ABD Ni-

karagua'ya karşı ilk silahlı saldırıları gerçekleştirdi. O günlerden bugüne, her türden uzun bir saldırganlıklar dizisi kesintisiz süregitmekte.

Hedef: kanal

Ülkenin sunduğu potansiyel okyanuslar arası yolun denetimi konunun özünü oluşturuyor. Yankee iktidarını 19. yüzyıldan bu yana Nikaragua'ya saldırmaya yönelten motif, budur; 1848, 1854 ve 1855'te ülkeye silahlı Kuzey Amerikan saldırıları gerçekleştirilmiştir. Ve bu müdahaleler, Somoza'ları odacı olarak tutalı beri, temelde siyasal mecraya dökülerek günümüze dek süregelmiştir.

Stratejik aksamda bir parça

Geleneksel olarak, Yankee saldırganlar için iktisadî sömürüden çok, Nikaragua'yı stratejik Kuzey Amerikan aksam parçasına dönüştürme girişimi daha çok tercih edilmektedir.

Saldırı üssü

Ulusal zenginliklerin yağmasıyla birlikte, ABD emperyalizmi Nikaragua'nın coğrafi konumunu gözaltına almayı ve ülkeyi Latin Amerika'nın çeşitli halklarına karşı saldırganlık üssü olarak kullanmayı hedeflemektedir.

Doğal kaynaklar halka aittir

Sandinist Cephe, yeraltı ve okyanuslar arası potansiyel dahil olmak üzere ulusun zenginliklerinin (yararlarının), ulusal ve uluslararası sömürücü çetelerinin ganimeti olmayıp, halka iade edilmesi gerektiğini ilan eder.

Müdahalenin kızı kanlı bir kuvvet

Ulusal Muhafızlar (UM) gibi gerici ve kanlı bir silahlı kuvvetle karşı karşıyayız... bu kuvvetler yaratıcıları ABD donanmasının kendilerine öğrettiği acımasız pratikleri aynen muhafaza ediyorlar. Mezraları bombalamak, çocukları boğazlamak, kadınlara tecavüz etmek, kulübeleri içlerindeki köylülerle birlikte yakmak, işkence için uzuvları kopartmak... Kuzey Amerikalı uygarlık hocalarının, başını Augusto César Sandino'nun çektiği gerilla direnişi döneminde (1927-1932) UM'a verdikleri ödevler bunlardı.

Emperyalizmin suçları

İstilacının kahraman gerillayı yok etmedeki yetisizliği, bir süre sonra savunmasız köylüler üzerinde acımasız baskılara dönüştü. Küçücük çocuklar havaya fırlatılıp Yankee askerlerin süngüleriyle şişleniyordu; bu vahşi hayvanlar köylü çocukları bacaklarından tutup parçalıyorlardı.

Emperyalizmin yasası

Emperyalizmin yasası savaşları kışkırtıp, ardından da kendi örgütlediği yıkımların üstünü örtme hakkını kendine tanır.

Biz antiemperyalistiz

Yankee saldırganlığı ve açgözlülüğüne karşı direniş, halklarımızın tarihinin derinliklerinden kaynaklanmaktadır.

Derin özlem

Dört buçuk yüzyıllık yabancı saldırılarıyla karşı karşıyayız, bunun bir yüzyıldan fazlası Yankee saldırganlığıyla geçti.

Saldırıları unutmamak gerek

Kuzey Amerikan saldırıları yalnızca maddî yıkımlara neden olmakla kalmamakta, aynı zamanda halkların kültürel ve tinsel mirasını da talan etmektedir. ABD'nin Nikaragua'ya müdahalelerinin çoğunun unutulup gitmesi ancak böyle açıklanabilir; bu unutuş beraberinde halkımızın uğratıldığı felaketli yıkımın azımsanmasına yol açmaktadır.

Gerici komplo

Emperyalizmin hazırlayıp vatan satıcıların boyun eğdiği gerici komplo, sömürgecilerin ve emperyalistlerin birbiri ardı sıra işlediği ve Nikaragua'nın maruz kaldığı yüzyıllık kanlı saldırıları, özellikle de sık ve acımasız Yankee saldırılarını unuttırmayı hedeflemektedir; böylelikle halkın aynı anda, hem istilacılar hem de hainlere karşı kahramanca silahlı direnişini gözlerden gizleme çabası içindedirler.

Dolar ordusuna karşı muharebe

Nikaragua'nın ulusal kurtuluşu en ileri devrimci ilkelerinin önderliğinde, halk kitlelerinin desteklediği silahlı eylemle sağlanacaktır. Geçmişin düşman tuzakları bugün tekrarlanmayacak. Yeni zamanlarda Yankee emperyalizmine karşı halklardan bir tanesi başkaldırmıyor, tümü birlikte, doların ordusunu hezimete uğratmak için giderek boyutlanan bir mücadeleyi sürdürüyor.

Yüzyıllık düşman

Nihai zafer hemen gerçekleşmeyecek, düşman gerici yerel bir çete değil. Böyle olaydı birbiri ardı sıra girişilen eylemlerle çoktan sökülüp atılmıştı. Yüzyıllık bir düşman var karşımızda: dolar imparatorluğu.

Yeni zamanlar, yeni zafer

Sandinist direniş dönemini izleyen düş kırıklığı bugün tekrar etmeyecek. Şimdi zaman değişti. Sandino ve gerilla yoldaşlarının Yankee imparatorluğuna karşı tek başlarına dövüştüğü günler geride kaldı. Bugün tüm boyunduruk altındaki ülkelerin devrimcileri dolar imparatorluğuna karşı savaşıyor ya da savaşa hazırlanıyor.

Emperyalizmin harcı dökülüyor

Daha yapılacak çok şey olsa da, tarihte ilk kez Latin Amerika, Afrika ve dünyanın her yerindeki emperyalist tahakkümün harcının dökülmeye başladığı hissediliyor.

III) SANDİNİZM

Halk savaşı ve antiemperyalist mücadelenin dehası Sandino

Sömürücü sınıflar genelde istilacıya teslim olurken, halk kitleleri yılmaksızın ulusal onuru savunmak için ayaktaydı. Bu kolektif isyanların zirvesinde, Nikaragua'nın en saygın oğlu, halk savaşının dehası ve kıtanın Yankee emperyalizmine karşı geleneksel direnişinin simgesi Augusto César Sandino'nun başını çektiği, sıradan köylülerin muzaffer gerilla birliklerinin ışığı parlıyordu.

Müdahaleye ve oligarşilere karşı

Direnişin ilk evresinde, Sandino'nun başını çektiği yurtseverler Kuzey Amerikalı işgalcilerle ve muhafazakâr Adolfo Díaz hükümetinin paralı askerleriyle karşı karşıya geldiler... uzun ve ısrarlı bir direnişin ardından istilacıyı püskürtmeyi başardılar.

Emperyalizmin planlarının önünde bir engel

Sandino ülkenin en tanınmış kişiliğine dönüşmüştü. Ve onun varlığı, yabancı çıkarların hazırladığı sinsi planların gerçekleştirilmesi önünde engel oluşturuyordu.

Köylü orduları

Halkın kahraman öncüsüne dönüşen Sandinist direniş (1927-34) hemen tümüyle köylülerden oluşuyordu; bu devrimci hareketin zaferi ve trajedisi tam da burada yatmaktadır. En yoksul sınıfın ülkenin ayaklar altına alınmış onuruna sahip çıkması Nikaragua halkı için bir zaferdir, ama aynı zamanda söz konusu olan, hiçbir siyasal bilince sahip olmayan bir köylülük olduğundan bir trajediydi. Bu durum, Sandino'nun öldürülmesinden sonra hareketinin dağılmasına yol açtı.

Silahlı mücadelenin önemi

Nikaragua kahramanı, kesin ulusal bağımsızlığın kazanılmasında silahlı mücadelenin belirleyici rolü konusunda son derece netti ve toplumsal taleplere

ilişkin ileri fikirlere sahipti... Sandino'da toplumsal dönüşüm tasarımı belirgindir ve baştan sona direnişi bunu yansıtır.

Suçlar dizisinin sonuncusu alçak suikast

Nikaragua kahramanına (Augusto C. Sandino) karşı düzenlenen alçakça suikast, Yankee saldırganlarla vatan satıcı oligarkların 1909 müdahalesinden bu yana, yüz beş yılda işledikleri suçların sonuncusu oldu. Çeyrek yüzyıllık acı ve mücadele boyunca, Nikaragua'nın yirmi beş bin kadar evladı kutlu topraklara düştü -bir gün özgürlük ve adalet olarak yeşerecekler.

Gizli ulusal kahraman

Doğrudur, uzun bir süre boyunca örgütlü halk gücü kendini toparlayamadı; ama Augusto César Sandino gizli ulusal kahraman olarak varlığını sürdürdü, bu gizlilik ezilen Nikaragualıların yüreklerinin derinlerine gömülmüş olmasından ileri geliyordu.

Sandino'yu öğrenmek, zorunlu bir görev

Sandino'nun bitimsiz yurtsever ve devrimci birikimi, içerdiği zengin siyasal dersler için engin bir kaynaktır.

Aşılmaz kazanım

Augusto César Sandino'nun yönettiği askeri kazanımın aşılmaz olduğunu düşünüyoruz.

Sandinist kavganın sürekliliği

1958'de ülkedeki ilk gerilla eylemi Sandino'nun hayatta kalan eski gerillalarından biri, Ramón Raudales önderliğinde gerçekleştirildi; Raudales bu kavgada düştü.

Kardeş...

Augusto César Sandino, Yankee saldırganlara karşı direnişte kendine tüfek elde eşlik eden gerillalara kardeş diye seslenirdi. Kardeş, kahraman Silvio Mayorga'ya göre, Sandinista Ulusal Kurtuluş Cephesi, FSLN saflarında savaşanların layık olduğu soylu sözcüktür.

Sandino'nun dersi

Sandinist kavga, halkımızın maddî açıdan çok güçlü bir düşmana karşı muzaffer mücadeleler sürdürebileceğini göstermiştir.

FSLN'in şiarı

Augusto César Sandino'nun Segovias dağlarından yükselttiği uluslararası şiara kulak verelim.

Eşsiz bir tarihsel deneyim

Sandino önderliğindeki gerillaların devasa edimleri, (...) oligarşinin iki kanadı, liberaller ve muhafazakârlara cepheden karşı çıkma yolundaki ulusal tarihsel geleneğin eşsiz bir deneyimini oluşturur.

Anti-emperyalist mücadelenin simgesi

Augusto César Sandino, adı Latin Amerika halklarının Yankee emperyalizmine karşı yürüttüğü yüzyıllık mücadelenin simgesi hâline gelen Nikaragualı gerilla kahramandır.

Değerlendirme

Sandino'nun hattını değerlendirirken ilk elde toplumsal düşünceleri ve en ileri devrimci ideallerle özdeşleşmesini göz önünde bulundurmalıyız.

IV) SANDİNİST ULUSAL KURTULUŞ CEPHESİ

Halk kitlelerinin alternatifi

Nikaragua halkı, sömürücü sınıflara karşı, bitmez tükenmez Yankee saldırılarına karşı pek çok kez ayaklandı. Buna koşut olarak, geçmiş tarih boyunca düş kırıklıkları ve ihanetler tekrar edegeldi. Ama Nikaragua'da yaşanan bu aydınlık isyan anında hainler kesin olarak yenilgiye uğratılacaktır. Bu anda Nikaragualı halk kitleleri kendi siyasal ve gerilla aygıtına, Sandinist Cephe'ye güveniyor. Vatan satıcı Nikaragua oligarşisinin araçları liberal ve muhafazakâr partilerin dayatmalarına karşı yanıt budur.

FSLN'in başkaldırısı ve pratiği

Sandinist Cephe, sömürücü sınıfın dayattığı karanlığı yırtarak başkaldırdı. Halk katmanlarının çektiği acı ve sefaletten esinle, Nikaragua kolektivitesinin en soylu geleneklerini sahipleniyor ve kendini sözlerle sınırlandırmaksızın eylemde canlandırmayı hedefliyor; bunun zorlu deneyimlerden geçmeyi gerektirdiğinin bilinciyle...

FSLN mücadelesinin hedefleri

Biz, Sandinista Ulusal Kurtuluş Cephesi (FSLN) militanları, emekçi halkı savunmak için, boyunduruk altındaki yurdumuzun sevdasıyla, yüce ideallerimizi hayata geçirmek uğruna savaşıyoruz. Adaletin, sevdanın, mutluluğun hükümran olması, insanlık dışı edimlerin ortadan kaldırılması... ve nihayet, insanın insanı acımasız sömürüsünün yok edilmesi için savaşıyoruz.

Nikaragua'da isyan geleneği

Sandinist Cephe devrimci silaha sarılırken, Nikaragua'nın, ahlâk ilkelerinden yoksun politikacıların üzerini örttüğü başkaldırı geleneğinden esinlenmekteydi. Son yüz yıldaki mücadelelerin küçük ülkemizde yüz bin kişinin canına mal olduğunu bir düşünelim! Farklı renklerden politikaların ulusal tarih boyunca tekrar tekrar halk kıyımları gerçekleştirdiği nasıl inkâr edilebilir?

Özgürlük düşü

FSLN, kurban edilmiş Nikaragua'nın özgürlüğünü düşleyen devrimci bir birliktir... Gizlilik koşullarında en acımasız terörle karşı karşıya kalan Sandinist Cephe'nin başlattığı on yılı aşkın mücadele, adalet ve özgürlüğün hüküm süreceği yeni bir Nikaragua'nın kurulmasını hedefliyor.

FSLN saflarında (herkese) bir yer

Nikaragualılar arasındaki farklar ne olursa olsun, her birinin Sandinist Cephe'de bir yeri var. Bu özellik, kendini işçi ve köylü sınıflarıyla özdeşleştiren ve bilimsel sosyalizm felsefesini eylemine rehber edinen öncünün konumuyla bağdaşmaktadır.

FSLN'in stratejisi

Nikaragua'da doğru bir hat mevcut: tüm Nikaragua halkının katılımıyla gerilla mücadelesiyle iktidarın ele geçirilmesi hattı. FSLN temelde bu hattı temsil etmektedir.

Radikal ulusal ve toplumsal dönüşüm

Nikaragua halk kitlelerinin başındaki Sandinist Cephe, halk için kırıntılar elde etmek için değil, büyük bir toplumsal ve ulusal dönüşüm uğruna mücadele etmektedir...

FSLN'in kararlılığı ve ısrarı

Sandinista Ulusal Kurtuluş Cephesi zorlu gerilla yolunu seçmiştir ve geri adım atmaya niyetli değildir.

FSLN'in halk nezdindeki ahlâksal yetkesinin tahkimi

Başka ilerlemelerin yanı sıra, Sandinista Ulusal Kurtuluş Cephesi (FSLN)'nin Nikaragua halkı, gençliğin en erdemli kesimleri nezdindeki ahlâksal yetkesinin tahkiminden söz etmek gerekiyor. Kararlılığımızla Nikaragua'nın dönüştürülmesi, devrimci bir rejimin kurulması konusunda en istekli siyasal güç olduğumuzu bir kez daha kanıtladık.

FSLN savaşçılarının inancı

Nikaragua'da silahlı mücadele, tiranlığın yıkılması, sevgili yurttaşlarımızın katlanmak zorunda bırakıldığı sefil ve dehşet verici yaşamın dönüştürülmesine ilişkin derin bir inançtan kaynaklanan yüksek bir ahlâka sahip savaşçıların dayanabileceği olağanüstü fedakârlıklar gerektirmektedir.

Proletarya savaşçıları: öncünün güvencesi

Sandinist Cephe'nin önderlik ettiği kavgalar, halkının en ezilmiş ve temiz kesimleri arasında kök salmıştır. Dahası, proletarya savaşçılarının öncülüğünün güvencesini taşımaktadır.

Ya özgür vatan ya ölüm

Ölümsüz YA ÖZGÜR VATAN YA ÖLÜM şiarımızı hayata geçirme kararlılığımız salt boş bir vaatten ibaret değildir.

V) GELENEKSEL SİYASAL PARTİLER

Haydutlar, hainler

Hain Kara Diken paktı Nikaragua ulusal burjuvazisinin feodal ve gerici sınıflarla kesin olarak bağdaştığını göstermiştir. "Beş muhafazakâr oligark artı beş liberal oligark on haydut eder" yolundaki halk deyişi, hiç bu denli doğru çıkmamıştı.

Sandino'nun katledilmesinin işbirlikçileri

Aynı ölçüde önemli olmakla birlikte daha az bilinen bir olgu, muhafazakâr ve liberal partilerin kahramanın öldürülmesindeki işbirliğidir. Birkaç hafta sonra, Ulusal Kongre'de her iki parti de katili aklayan utanmazca bir affı oylarıyla desteklediler.

Kapitalist çıkarların temsilcileri

Anti-Somoza'cı muhalefet, kapitalist sınıfın bir kesiminin çıkarlarının temsilcisi siyasal güç muhafazakâr kesimin topyekûn hegemonyası altındaydı.

Kapitalist partiler ve FSLN'in stratejisi

Kapitalist partilerin temsil ettiği gücün muhalefette halen sahip olduğu etkiyle, devrimci hareketin stratejisini izlemede dikkate alınması gereken bir durumdur. Devrimci başkaldırının, Somoza rejimine karşı muhalefette, gerici güce bir basamak teşkil etmesi tehlikesine karşı uyanık olmak gerekiyor.

İnsanı yük hayvanı olarak kullanan insanlar

Sömürücü sınıfları temsil eden politikacılar, toprak sahipleri, büyük tüccarlar, sanayi efendileri, onları savunan basın Nikaragua'yı kurtaramaz. Yeni dünyayı kuracak olanlar, insanı yük hayvanı olarak kullanan insanlar değildir.

Uyanık olma gerekliliği

Nikaragua'da kırsal gerilla örgütlenmesinin gelişmesi karşısında kapitalizmle özdeşleşen muhalif siyasal güçler (Muhafazakâr Parti, Sosyal Hıristiyan Parti) hareketsiz kalmıyor. Proleter devrimci hareketin büyümesi karşısında çeşitli manevralara başvuracaklar.

Kapitalist siyasal güçler: uzlaşma politikaları

Gerçekte, gerilla hareketinin başlattığı siyasal tırmanış karşısında halkın bazı kesimleri arasında etkili olan kapitalist siyasal güçler uzlaşmalar temelinde bir değişime gider gibi yaptılar; devlet aygıtında yalnızca Somoza adı değiştirilirken, özünde ulusal ve yabancı kapitalist sınıfın iktisadî iktidarına dokunulmayacaktı.

Geleneksel siyasal partiler ve halk mücadelelerinin boğulması

Augusto César Sandino'nun öldürülmesinden, ya da Somoza rejiminin tesisinden -ki ikisi aynı şeydir- bu yana, Nikaragua'daki halk mücadelesi yirmi yılı aşkın bir süre, yalnızca kapitalist muhalefeti temsil eden siyasetçilerin yönetiminde yürütüldü. Kendilerini çoğunlukla muhafazakâr, kimi zaman da liberal olarak tanımlayan bu siyasetçiler halk mücadelesini hezimete sürüklediler, işçi ve köylü kitlelerin eylemini felce uğrattılar, tüm saygın kişileri felce uğratıp halkı iktidarsızlaştırdılar.

'Muhalif' kapitalist kesim: sömürünün ortağı

Hükümetteki kapitalist kesim, ülkenin kapitalist sınıfının başat sektörünü temsil etse de, Nikaragua halkının sömürülmesine kendini muhalif olarak niteleyen kapitalist kesimin de katıldığına işaret edilmeli.

Siyasal partiler ve seçim sistemi

Kapitalist partilerin ve yamaklarının seçim politikaları aracılığıyla halk kitlelerine dayattığı alışkanlıklara dikkat edilmeli. Bu partiler geniş halk kesimlerini seçim şaklabanlığına katılmaya koşullamışlardır.

Çürüyen geleneksel siyasal partiler

Geleneksel partilerin halen koruyabildikleri etki çökme, toptan çürüme hâlindedir; bu partiler ülke tarihinde hiçbir zaman bu denli dağılma içinde olmamışlardı.

Anti-Liberaller ve anti-muhafazakârlar: sömürülenlerin düş kırıklığının ifadesi

Halk kitlelerinin egemen geleneksel partilerle bağlantı noktalarını sentezlerken, liberal ve muhafazakârlardan çok anti-liberal ve anti-muhafazakârların olduğunu söyleyebiliriz. Sömürülen liberal daha çok anti-muhafazakâr olmuştur,

kendini muhafazakâr olarak niteleyen sömürülen ise daha çok anti-liberaldir. Her iki düş kırıklığı da, gerek geleneksel, gerekse aktüel Nikaragua halk deneyiminin en verimli sentezi olan Sandinizm'e götürmektedir.

Burjuvazi-oligarşi uzlaşması ve FSLN

1967'de muhalif burjuva yönetiminin hükümet grubuyla uzlaşması hızlandı. Bunu iki olgu izledi: burjuva-oligarşik yönetimin uzlaşmacı eğilimi kimi zaman kanlı olaylarla (22 Ocak) pekiştirildi; Sandinist Cephe'nin tiranlığa karşı silaha sarılma kararı kesinleşti.

MÓNICA BALTODANO*

Mónica Baltodano, orta sınıf bir ailenin kızı olarak Ciudad de León'da doğdu. İlk ve orta öğrenimini Pureza de María Koleji'nde gerçekleştirdi. Siyasal yaşamı, orta öğretim sıralarında, toplumsal içerikli, Somoza karşıtı mücadelesiyle karakterize olan Hıristiyan Gençlik Hareketi'ne katılmasıyla 15 yaşındayken başladı.

FSLN ve Hıristiyan hareketindeki militanlığı ve biyoloji öğrenimi aynı yıllara denk düşer. En önemli faaliyeti León kentinin kenar mahallelerindeki halk örgütlenmesiydi.

1974'te yeraltına geçen Baltodano, ülke kuzeyinde (Nueva Segovia, Madríz, Estelí ve Matagalpa) siyasal-askerî sorumluluğu üstlendi. 1977 yılında yakalanarak ağır işkencelere uğradı. Ertesi yıl özgürlüğüne kavuştuğunda, başkentteki, Managua Ayaklanmasını yöneten kurmaya katıldı, taktik Masaya çekilmesinde ve Jinotepe ve Granada'nın ele geçirilmesinde bulundu. 1979'da onursal Gerilla Komutanı ünvanını, 1986'da ise Carlos Fonseca Nişanının aldı.

1982'de Bölgesel Kalkınma Bakanlığı'na getirildi. Aynı zamanda Başkan Yardımcısı olarak, adem-i merkezîleşme ve Nikaragua yerel yönetimlerinin güçlendirilmesinden sorumluydu.

1990'da Managua Kent Konseyi üyeliğine seçildi ve Belediye Başkanı Alemán'ın yolsuzluklarına karşı verdiği mücadeleyle öne çıktı [Arnoldo Alemán Lacayo, 1992'de Mónica Baltodano tarafından Managua Belediyesi mallarına karşı usulsüz ödemeler, sahtecilik ve yolsuzlukla suçlandığında Managua'nın belediye başkanıydı. Dava, Alemán'ın cumhurbaşkanlığı görevine gelmesinden kısa bir süre öncesine, Aralık 1966'ya dek sürdü. Aleman'ın cumhurbaşkanlığı (97-2001) Nikaragua tarihinin en yolsuzluklara belenmiş dönemlerinden biri olarak nitelenmektedir; bu nedenle Enrique Bolaños hükümeti tarafından azledildi ve halen kişisel hacienda'sında geçirdiği 20 yıl hapis cezasına çarptırıldı. Daniel Ortega Alemán'la 1999'da anlaştı. Bu pakt, Alemán'ın yolsuzluktan mahkûm olmasına karşın, 2004'te yenilendi]. Baltodano, FSLN Ulusal Yönetimi üyesi, Mayıs 1994'te de Kongre'de örgütün sözcüsü oldu.

1996'da milletvekili seçildi ve toplumsal yasaların, yerel yönetimleri güçlendirilen yasaların çıkartılmasında etkin bir rol üstlendi. 1999'daki Alemán-Ortega paktına karşı çıkınca partideki tüm görevlerinden azledildi.

---

* Kaynak: http://chile-mir.org/index.php?option=com_content&task=view&id=77&Itemid= 45. Türkçesi: Sibel Özbudun.

O tarihten itibaren, FSLN içerisinde yönetime eleştirel yaklaşan bir sol hareketin önderliğini yapmakta, Nikaragua'daki yeni toplumsal hareketlerle birlikte çalışmakta, neo-liberalizme, özelleştirmeler ve CAFTA'ya (TLC CA_USA), ABD'nin müdahaleci politikalarına karşı sert eleştiriler yöneltmektedir.

Halen Daniel Ortega'ya karşı eleştirel duran binlerce Sandinistin katıldığı Sandinismo Derleniş Hareketi'nin (*Movimiento Por el Rescate del Sandinismo*) ulusal başkanlığını yürütmektedir (Bu harekette Henry Ruiz H (Modesto) Luis Carrión, Victor Tirado López gibi devrim komutanları, gerilla komutanları Mónica Baltodano, Dora María Téllez, Hugo Torres, Victor Hugo Tinoco; Ernestro Cardenal, Gioconda Belli, Carlos Mejía Godoy gibi aydınlar ve toplumsal hareket liderleri, sivil toplum önderleri yer alıyor).

Baltodano, siyasetbilimci Julio López Campos ile evlidir ve dört oğlu vardır.

BİR HALK İKTİDARININ İNŞASI İÇİN MÜCADELE DENEYİMLERİ*

MÓNICA BALTODANO**

I) KISA TARİHSEL GİRİŞ

Nikaragua halk deneyiminden söz etmek, bir halkın 50 yılı aşkın süredir sürdürdüğü gerçek bağımsızlık, kendi kaderini tayin, daha demokratik ve adil bir toplum mücadelesinden söz etmektir. Augustino César Sandino, mücadelesini, Nikaragua güçlerini silahsızlandıran ve onları istilacıların silahları karşısında savunmasız bırakan *Espino Negro* Paktı'nın hemen ardından, 1927'de başlattı. Sandino silahlarını teslim etmeyip kendi Ulusal Egemenliği Savunma Ordusu'nu örgütlemeye girişti. Sandino ve yoldaşları denizciler karşısında büyük bir zafer kazandılar ve sayısal ve teknolojik üstünlüklerine karşın, onları püskürtmeyi başardılar. Ancak bunun ardından ihanete uğrayıp Anastasio Somoza García'nın elinde yaşamını yitirdi. Sandino'nun öldürülmesiyle birlikte, Kuzey Amerika hükümeti, 1979'a dek süren ve Latin Amerika'nın en aşağılık yönetimlerinden biri olan Somoza diktatörlüğünü işbaşına getirdi.

Somoza diktatörlüğü şu özelliklerle belirlenmektedir:

1) Kuzey Amerikan çıkarlarına tam bir teslimiyet. Kuzey Amerika şirketleri ürünlerimizin, doğal kaynaklarımızın, madenlerimizin, balığımızın, muzumuzun uluslararası ticaretini ve maliyemizi denetim altında tutuyordu Nikaragua emperyal girişimler için bir askerî üs olarak kullanılmaktaydı. Orta Amerika bölgesinin denetimi ve diğer operasyonlar için bir üs. Domuzlar Körfezi çıkartmasında istilacılardan bazılarının Nikaragua'dan hareket etmesi rastlantı değildir.

2) Diktatör ailesinin kişisel zenginleşmesi. Bölgenin en büyük sermayelerinden birini oluşturmaktaydı.

---

* "Experiencias de lucha por la construcción de un poder popular", C. Korol (der.) El Socialismo Latinoamericano, Un recorrido hasta nuestros tiempos, Ediciones Madres de Plaza de Mayo, Buenos Aires, 2006, ss. 203-215. Revista América Libre'den alınmıştır. www.nodo50.americalibre/novedades. Türkçesi: Sibel Özbudun.

** Nikaragualı. 1954'te doğdu. FSLN'e katılan Hıristiyan akımlarda çalıştı. Sandinist Ulusal Kurtuluş Cephesi Gerilla Komutanı'ydı. Kitle örgütlerini yönetti, milletvekili, belediye başkanı oldu. Sandinizm'in sol kanadı mensubudur.

3) Oyunun kurallarının görünüşte demokratik olduğu formel bir demokrasinin kurulması (Her zaman sahtecilik yüklü dönemsel seçimler, güçler ayrılığı vb. Ama her şey diktatörün denetimi altındaydı).

4) Paktlar ve yanaşma sistemi aracılığıyla, formel olarak kendini oylar aracılığıyla dönemsel olarak meşrulaştırmasına olanak sağlayan yanaşma bir 'muhalefet'i elde tutmayı başardı.

5) Rejiminin himayesi altında, her şeyden önce kahve ve pamuğa, ardından da ticarî ve malî faaliyetlere bağlı cılız bir burjuvazi yeşerdi. Somoza faaliyetlerinin gelişimine izin verdiği sürece bu kesim onu şiddetle destekledi.

6) Barışçıl mücadele biçimlerine başvuranlar dahil, özgürlük mücadelesi veren herkese karşı korkunç baskılar uyguladı (Ordu onun pretoryen muhafızıydı). Silahlı mücadelenin yaygınlaşması, baskıyı genelleştirmesine bahane oluşturdu.

7) Nihayet, kamusal özgürlüklerin yokluğu ve direniş mücadelesi rejimi öylesine istikrarsızlaştırdı ki, burjuvazi sınıf çıkarlarını korumakla birlikte, bir değişim aramaya koyuldu. *Somoza'sız bir Somosizm* başladı.

II) SANDİNİST MÜCADELE VE ZAFERİN BAĞLAMI

Sandinist mücadele ve zaferin gerçekleştiği bağlamı anahatlarıyla vermeye çalışalım:

a) ABD'nin diktatörlüğe desteği, son günlerine dek sürdü.

b) Diktatörlük tarım ürünleri ihracına dayalı kapitalist modelde bazı ilerlemeler kaydetmeyi başarmıştı. Nikaragua, ucuz hammadde sağlayıcısı (pamuk, kahve, muz, et, kereste ve altın) ve ABD mamûllerinin tüketicisi rolünü üstlenmişti. Nikaragua'nın iktisadî durumunda, 60'lı yıllardan itibaren İlerleme İttifakının itimiyle belirli bir düzelme gerçekleşti.

c) Uluslararası alanda Doğu ve Batı blokları arasında Soğuk Savaş hüküm sürmekteydi. Bu süre boyunca ABD Somoza diktatörlüğünden desteğini eksik etmedi. SSCB uzak sürdürülen mücadelenin doğası konusunda kayıtsız bir tutum izliyordu; dahası temsilcileri FSLN'in silahlı mücadelesine karşı şiddetli eleştiriler yükselten geleneksel komünist partilerdi.

d) Sandinist zafer dış borç krizinin patlak vermesiyle birlikte ortaya çıktı. Ekonomilerin ulusaşırılaştırılması evresinde, savaş-sonrasının uluslararası malî sermayesinin istikraz politikası aracılığıyla Latin Amerika'ya büyük sermayeler akıtmaya başlamasıyla birlikte.

e) ABD'nin desteklediği diktatörlük modelleri tükenme sürecine girdi. Küba devriminin ardından, tüm Latin Amerika'da direniş hareketleri ve gerilla savaşları yaygınlaşıyordu. Vietnam savaşı, Paris'teki Mayıs hareketleri, Meksi-

ka'da Tlatelolco katliamı, Şili'de Allende'nin zaferi, Latin Amerika'da için için kaynamaya yol açmıştı.

f) ABD'de Jimmy Carter'ın başkanlığında demokrat hükümet, Somozaların baskıyı tırmandırması ve soykırımı karşısında dehşete düşen dünyadaki diğer hükümetlerin ve insan hakları örgütlerinin ağır baskılarıyla karşı karşıya kaldı. Halk mücadelesinin tırmanması, ABD'yi diktatörlükten desteğini çekmeye ve müzakereye dayalı bir çıkış yolu arayışına yöneltti.

g) Latin Amerika Katolik Kilisesi pek çok yerde diktatörlüklere karşı eleştirel bir tutum içine girdi. Her yerde devrimci silahlı mücadeleyle özdeşleşen Hıristiyan hareketler ortaya çıktı.

h) 1977'den itibaren, FSLN burjuvazinin hoşnutsuz kesimleriyle ittifak politikası izlemeye koyuldu. (Demokratik kişilerden oluşan) *Onikiler Grubu* gibi yeni siyasal mücadele biçimlerini benimsedi.

III) DİKTATÖRLÜĞE KARŞI HALK MÜCADELESİ

Halk mücadelelerinin kökeni, yerlilerin İspanyol tahakkümüne karşı direnişine dayanmaktadır. Kuşkusuz halk kesimleri çok sayıda bağımsız mücadele yürütmedi. Egemen sınıf kesimleri tarafından koçbaşı olarak kullanıldılar çoğunlukla. Diktatörlük döneminde Sandinist hareket dışında sendikal mücadeleler son derece kahramanca, ama çok sınırlıydı. Başlıca kurucusu Carlos Fonseca'nın geleneksel partilere, liberal ve muhafazakâr partilerin paralel tarihlerine alternatif, kendi yolunu arayan halkı temsil eden yeni bir güç olarak kurduğu Sandinista Ulusal Kurtuluş Cephesi, halk örgütlenmesinin yeni ve başlıca gücü hâline geldi.

IV) İLKELER

İlkeler Carlos Fonseca'nın 1968-69'da hazırladığı Tarihsel Program'da şöyle özetlenmektedir:

1) *Ulusal egemenlik.* ABD'den bağımsız, kendi tarihini özgürce inşa edebilecek bir Nikaragua arayışı. Bu anlamda iktisadî bağımsızlık, ulusaşırı şirketlerin, altın, muz, deniz ürünleri gibi doğal kaynaklarımız üzerindeki denetimine son vermeye çalışmaktaydı. Ama hepsinden önce, kendi kaderini tayin, anti-emperyalizm, ülkemizdeki Kuzey Amerikan varlığına son verilmesi ve bağımsız bir dış politika ilkelerine sahip çıkıyordu.

2) *Demokrasi ve idarî dürüstlük.* Diktatörlüğe son verilip halk iktidarının kurulması. Demokrasi halkın kendi dönüşümlerine doğrudan katılmasıyla özdeşleştirilmekteydi,

3) *Ulusal bir ordunun inşası.* Bunun misyonu halkın bastırılması değil, egemenliğin savunulması olacaktı.

4) *Ulusal muhafızların lağvedilmesi.* Özel bir baskı aygıtı olarak işlemekte, halkı aşağılamakta, işkence ve katliamlara uğratmaktaydı.

5) *Toprak köylülerin.* Kırsal sefalete ve toprakların adaletsiz dağılımına, latifundia sistemine son verecek bir tarım reformu.

6) *Sosyal adalet, sömürü ve sefalete son.* Büyük toplumsal farklılıkların ortadan kaldırılması. Herkesin eğitim ve sağlık hizmetlerine ücretsiz olarak erişebileceği daha adil bir toplumun inşası hedefleniyordu. Kültür ve eğitimde devrim.

7) *Kadınların kurtuluşu.* Kadınların erkekler karşısında uğradığı iğrenç ayırımcılığa son verilmesi.

8) *Orta Amerika halklarının birliği.* Bölgenin birleşmesi idealinin sürdürülmesi.

9) *Halkın tam örgütlenme özgürlüğü.* Geleneksel partilerden özerk halk örgütlenmesinin teşvik edilmesi.

10) *Dinsel özgürlük ve laik devlet.*

11) *Mücadele veren halklar arasında dayanışma.*

V) BENİMSENEN MÜCADELE BİÇİMLERİ

Sandinist Cephe, başlangıçta kendisini, diktatörlüğe son verip silah yoluyla iktidarı ele geçirmeyi hedefleyen bir gerilla kuvveti olarak örgütlemişti. Küba'da 26 Temmuz hareketinin elde ettiği sonuçlardan esinlenen Sandinist Cephe, kentlerde kimi operasyonlar gerçekleştirse de, mücadele sahnesi olarak kırsal alanı yeğlemektedir. 60'lı yılların sonunda ve 70'lerin başlarında, Nikaragualı Hıristiyan devrimciler Sandinist Cephe'yle, özellikle de üniversite öğrencileri hareketiyle bütünleşti. Silahlı mücadeleye destek veren halk hareketinin geliştirilmesi gereği konusunda birleşiyorlardı. Hareket, farklı örgütler, köylülükle bağlantılar, doğrudan çalışma ve toprak için mücadele eden köylü örgütleri aracılığıyla inşa edildi. Kentlerdeyse, gençlik ve halk örgütleri üzerinden, yiyecek, su, sağlık hizmetleri, yaşam koşullarının iyileştirilmesi gibi talepler etrafında mücadele örüldü. Ve tabii ki, sendikal mücadeleler.

Sandinist Cephe, ücretleri ve sendikal haklar için mücadele eden öğretmenlerin mücadeleleriyle sıkı bağlar oluşturdu. Ve Managua depreminin (1972) ardından da inşaat işçileri hareketleriyle. Bu yolla, toplumsal mücadeleler içerisinde doğrudan talepleri aşıp beklentilerini daha siyasal bir düzleme taşıma yetisine sahip erkek ve kadınlarla bağlantılar kuruldu. Gerçekliğin değiştirilebilmesi için iktidarı hedefleyen bir işçi-köylü ittifakının gerekliliği kavranılmıştı. Böylelikle, yaşadığımız adaletsizlik gerçeğini değiştirebilmek için iktidarın, dev-

letin aygıtlarını etkisizleştirmenin önemini anlamıştık. Sektörel mücadelelere ek olarak, siyasal basına özgürlük talebi gibi, demokrasi, özgürlük talepleriyle doğrudan siyasal mücadelelere girişildi. Halkın kitlesel olarak silahlı mücadeleye katılması, silahlı eylemlerin siyasal faaliyetlerle birleştirildiği yirmi yıl süren taban çalışması sayesinde mümkün olabildi. Talepler için zorlu bir mücadele, kaynak sağlayabilmek için banka soygunları ve mücadele yandaşlarının devşirilmesi. Protesto eylemleri, bilinçlendirme eylemleri, ayaklanma çağrıları.

Son yıllarda çeşitli ilişkilenme biçimleri geliştirildi. Ve çeşitli dayanışma biçimleri: ekonomik katkı, otomobilini ödünç verme ya da toplantı için evini açma, gizlenen savaşçılara barınacak yer sağlama, iletişim görevleri, silah taşıma, yiyecek, ilaç sağlama, yaralıları tedavi etme... Hatta farklı düzlemlerde savaş gruplarına katılma. Mahallelerde ya da evlerine yakın bölgelerde faaliyet gösteren gençlik grupları muhafızları taciz etmekte (halk eylemi komiteleri), özgül eylemler için tuzaklar oluşturmakta ya da daha karmaşık görevler için tam zamanlı gizli gerilla gruplarına katılmaktaydı. Cephe, usta bir sadakatsizlikle kendi av alanlarına tecavüz eden diktatörlüğün iktisadî ve ticarî açgözlülüğü karşısında hoşnutsuzluğunu ifade etmeye başlayan burjuvazinin bazı kesimleriyle ittifak politikaları da geliştirmeyi başardı. Siyasal destek, diktatörlüğün mahkûmiyetini, ama aynı zamanda kaynak sağlayabilmek için gerçekleştirilen uluslararası çalışma da son derece önemliydi. Ve nihayet, kitlelerin devasa bir eylemi olarak, on binlerce Nikaragualıyı çeşitli görevlerde harekete geçiren silahlı ayaklanma.

VI) SANDİNİST HALK DEVRİMİ

19 Temmuz 1979 zaferi, hem bir sonuç, hem de halkın etkin katılımının devasa bir gösterisinin başlangıcıydı. Önemli görevlerini gerçekleştirebilmek için Sandinist Cephe her zaman olduğu gibi halk kesimlerinin örgütlü eylemine güvenmekteydi. Devrim hemen ABD'nin en gerici güçlerince kuşatıldı; özellikle dünya hegemonyasını ele geçirme yolunda bir program izlemeye koyulan Ronald Reagan, iktidara geldikten sonra Nikaragua'da başlayan ve yayılma tehdidi içeren, üç sütun (1. Karma ekonomi, 2. Siyasal çoğulculuk; 3. Bağlantısızlık) üzerinde yükselen bağımsız ulus projesini her ne pahasına olursa olsun yok etmek üzere harekete geçti.

Halk hareketi şu görevler çevresinde ilerlemekteydi:

- ABD'nin, Somoza muhafızlarının artıkları, yerinden edilmişler ve hoşnutsuz köylülerle karşıdevrimci bir ordu oluşturup derhâl saldırıya geçtiği devrimin savunulması. Devrimin savunusu, milisler, yedek güçler ve askerlik hizmeti aracılığıyla örgütlendi.

- Okuma-yazma seferberliği ve eğitim görevlerine katılım.
- Tarım reformu ve üretim günlerine, kahve, pamuk hasadına katılım.
- Cemaat görevlerini mahalle mahalle yerine getirmek üzere kentlilerin örgütlenme hareketine başlandı; köylü, işçi, öğrenci, kadın, mahalle örgütleri oluşturuldu. Bunların tümü büyük devrimci görevler çevresinde örgütlenmekteydi,
- Yeni bir anayasa ve yeni yasalar aracılığıyla yeni bir kurumsallığın oluşturulması.
- Önemli ölçüde destek sağlamaya başlayan sosyalist ülkelerle ilişkileri geliştirmeyi hedefleyen bağımsız bir dış politikanın geliştirilmesi.

VII) GÜNÜMÜZÜN MEYDAN OKUMALARINDAN ÇIKARTILAN DERSLER

Halk hareketi 1990 seçimlerine dek iktidarda kalmayı başardı. Seçim yenilgisinin temel nedeni, insanların yaşamını yitirmesine ve umutsuz ekonomik duruma bağlı olarak nüfusun iktisadî direnç yetisini büyük ölçüde yitirmesiydi. Bu yenilgi, dünyada değişim fikirlerine zıt bir bağlam içerisinde gerçekleşti. Avrupa'da reel sosyalizm sona ermiş ve bununla birlikte, dünyada gerici güçlerin zafere ulaştığı duygusu yaygınlaşmıştı. Devrim paradigması yenilgiye uğradı. Kuşkusuz, bizatihi süreç içerisinde de iç zaaflar, diğer etkenleri oluşturmaktadır. Bilinç etkeni üzerine çalışmalar ihmal edilmiş, kimi yürütme hataları, davranışlardaki kibir ve iktidarın salt iktidar için denetimine yönelik aşırı çaba moral direnci baltalamış, yönetim tabandan uzaklaşmıştı.

Nikaragua halkının yürüttüğü mücadelenin farklı evreleri, bize aşağıdaki dersleri vermektedir:

- *Bir: Halkın* bilincini *kazanmak.* Silah ya da seçimler yoluyla hükümete gelmek, mekanik bir tarzda halk kesimlerinin umutlarını gerçekleştirmek anlamına gelmemektedir. Hükümete gelmek kadar, hatta daha önemlisi, halk ve önderleri arasındaki bilinçlendirme çalışmasıdır. Liberal demokrasi koşullarında iktidarı ele geçirme mücadelesi salt seçimler yoluyla hükümete gelmek değildir. Silah ya da oylar bilincin yerini tutamaz. Günümüzde, sol partiler dahil olmak üzere siyasal partiler siyasal pazarlama mantığına kapılmış durumdadır. Seçim kampanyaları siyasal piyasa işlemlerine dönüşüyor. Kazanılsın ya da kaybedilsin, seçimler geçiyor, ve çoğunlukla da büyük düş kırıklıklarıyla geçiyor. Taktik çıkarlar, gelecekte arzu edilen ve kalıcı zaferleri güvence altına alabilmek için, militan ve yurttaş bilinçleri üzerinde ideolojik çalışmanın uzun erimli stratejik önemini unutturmamalıdır. Gerçek anlamda devrimci ve dönüştürücü kazanımlar, yurttaşların, bilinçlerinin güdümüyle kendileri için gerçek-

leştirdikleridir. Seçimlerde çoğunluğun desteği sağlansa dahi, bu gibi dönüşümleri kendilerine aitmiş gibi öneren, dayatan, katılan ve savunan halkın duru bilinci olmaksızın, derin dönüşümleri gerçekleştirmek mümkün değildir. Yeni koşullarda (barışçıl yaşam, demokrasi ve piyasa) parti önderlikleri çok daha az güvenilirdir ve kendi başlarına yurttaşların özlemlerini karşılayacak yeterli güvenceleri sunamamaktadırlar. Deneyim, halk çıkarlarının güvencesini, ancak bizatihî halkın gücünün, örgütlenme yetisinin ve hükümetten bağımsız olarak kendi mücadele iradesinin sağlayabileceğini göstermiştir. Nikaragua deneyiminde halk, üretici güçleri ve silahı ele geçirmeden önce, diktatörlüğe ve emperyalizme karşı, toplumun durumunu değiştirme, daha adil ve kardeşçe iktisadî ve uluslararası ilişkiler kurabilme, devletin ve toplumun kararlarına katılabilme ve ülkesinde tüm halkın çıkarları için mücadelesinde, ilkin ruhlarda ve sokaklarda yükselen kızıl ve kara sancağın duygu ve cesaretini, simge ve kimliğini, proje ve umutlarını sahiplenmişti. Bilinçlendirme, halkın halk tarafından eğitilmesi çalışması, sosyal aktörlerde dönüşüm potansiyelini geliştirir. Bizzat savunucuların örgütlenmesinde ortaya çıkan bilinçlendirme çalışması, değişimlerin anahtarıdır. Aygıtların denetimi olarak iktidar, onun sadece bir kısmıdır. İktidarı denetleyip de insanın, bilincin gelişimini, fikirler mücadelesini ihmal edersek; eski modelin yaslandığı ideolojik temeli sorgulamaksızın yeni bir toplumu inşa etmeyi arzulamazsak, sonunda yenilgiye uğrarız.

- *İki: Yeni bir* yataylık. Klasik öncü sınıf kavrayışı, süreçlerin ***dışarıdan*** yönetilebilmesi için bazı momentlerde geçerlidir; ancak tek bir örgüt halkın bütününün yandaşlığını ikame edemez. Bu, üzerinde derin bir gözden geçirmeyi gerektiren bir temadır. Öncülükten vazgeçmeyi ve kısır hegemonya iddialarından vazgeçmeyi gerektirmektedir. Neo-liberalizmin ortaya çıkardığı suiistimaller ve kaosa karşı direnen çeşitli direnç unsurları arasındaki siyasal ilişkilerde hoşgörüyü yenilemek ve gerçekleştirmek gerektiği kanısındayım. Çoğunluğun çıkarlarını savunduğumuzu düşünenler için, ittifaklar gereklidir; ama yalnızca seçimleri kazanmak için değil: iktisadi ve toplumsal yapıları dönüştürebilmek amacıyla, partilerle geleneksel dikey otoriter tabiyet ilişkilerinin son bulduğu yeni bir bağlamda, saygı, hoşgörü ve eleştirel bir ruha dayalı güvenilir ve gerçek stratejik ittifaklar kurmamız zorunlu olan örgütlü toplumsal kesimlere öncelik vermeliyiz. Gerçeklik bizi yeni pratiklerin büyük bir çeşitlilik sergilediği, yeni iktisadî, siyasal, toplumsal ve kültürel öznelerin ortaya çıktığı, çağdaş dünyanın sosyolojik gerçekliğinin geri dönülmez bir tarzda değiştiği ve bunun sonucu olarak, eski öznelerin ve siyasal eylemin geleneksel biçimlerinin tekelini yitirdiği yeni bir yataylığı kabule zorluyor.

- *Üçüncü: Savunucu olarak gençlik.* Deneyim bize siyaset sınıfının düzenlemeleri karşısında toplumda mevcut fedakarlık ve özgeciliğin en çok gençlerde bulunduğunu göstermektedir. Öteki kuşaklara imkânsız görünen görevleri gerçekleştirmeye en yetili olanlar onlardır. En iyi deneyimlerin dağarcığı olan ve bu nedenle de, siyaset sınıfının ve toplumsal yöneticilerin etik ve güvenilirliğinin sıkça krize girdiği bir dünyada, talepkâr bir siyasal ve toplumsal eylem öznesine dönüşen bu gençliktir. Mücadelelerin vasatlaşması karşısında, kimi zaman devrimci önderleri de etkileyen ideolojik sakatlanmalar karşısında, siyasal boyun eğmeler ve pragmatizm karşısında; iktidar için iktidar peşinde koşma karşısında; ilkesiz iktidar mekânları arayışı karşısında; ılımlılık ve bencillik karşısında; etik ve siyasal bir davranış olarak dayanışmanın terk edilmesi karşısında; küresel neo-liberalizmin bireyci ve ticarî değerlerine boyun eğiş karşısında; kapitalizmin, günümüzde gezegen ölçekli salgına dönüşen tüm eski hastalıkları karşısında dünya ölçeğinde başkaldırmaya ruhen ve enerji olarak en hazır olduğunu kanıtlayan, bu gençliktir.

- *Dördüncüsü: Yeni sancaklar.* Çağdaş dünyadaki mücadeleler geçmişte olduğu gibi yeni bir paradigmadan (*cosmovisión*) çıkarsanmış yeni bir dizayna sahip değil. Kapitalist küreselleşmenin çeşitli tahakküm biçimlerine karşı, kararlı, sürekli ve örgütlü bir direniş davranışı geliştirmek temel önem taşıyor. Gezegen halklarının direnişi, sayısız yenilikçi inisiyatif, özerk düşünce ve eylem süreçleri aracılığıyla başladı; yurttaşlar ideolojik önyargılar olmaksızın ve partici sadakat ve yükümlülükler talep etmeksizin tepki vermeye başlıyorlar. Statükoya karşı, yaşam için; yoksulluğa karşı, ilerleme için; ayırımcılığa, marjinalleşmeye, geriliğe karşı, tüm yurttaş ve uluslara fırsat eşitliği için; tahakküm ve diktatörlüğe karşı, özgürlük, ulusal bağımsızlık ve egemenlik için tüm başkaldırıları esinleyen her zamanki sancaklar, ellerinde yeni toplumsal muharebelerin esiniyle dönüşüme uğradıkları yeni kuşakların coşkusuyla yenileniyor ve zenginleşiyor. Kapitalist sistem insanlar arasındaki kardeşlik ilişkilerinin yıkılması görevini başarıyla yerine getirmiş olsa da, bu molozlar arasından yeni sancaklar yükselmekte: Savaşa ve hegemonyacılığa karşı, halkların barışı için; yolsuzluğa karşı kamu yönetiminde dürüstlük ve şeffaflık için; erkeklerin kadınlar, babaların çocuklar üzerindeki diktatörlüğüne karşı cinsiyetler arasında tam eşitlik ve aile ilişkilerinde diyalog ve demokratikleşme için; ahlâkta çifte standarda, ayırımcılığa, ırkçılığa ve yabancı düşmanlığına karşı, ırklar arasında hoşgörü ve birlikte yaşama, farklılıklara saygı için; askerî ve iktisadî dayatmalara karşı yurttaşlar ve uluslararasında kardeşlik ve dayanışma için; oportünizm ve yalana karşı kişisel ve siyasal ilişkilerde tutarlılık ve dürüstlük için; kaynakların yağması ve öteki

türlerin suiistimaline karşı doğa ve çevrenin savunulması için; 'merkeziyetçi sermaye'ye karşı bölgesel ve belediye düzleminde özerklik için. En bilinçli kesimlerin eşlik ettiği yurttaşların, yakın gelecekte daha tutarlı hâle geldiğini göreceğimiz kalkış noktaları bunlar; ve belki de yüksek düzeyde bir eşgüdümle alternatif küresel göndermelere dönüşecekler.

- *Beşinci: birlik oybirliği değildir.* Parti ve toplumsal hareketlerimizin sık sık iç gücün doğal koşulu ve zaferle sonuçlanacak mücadelelerin zorunlu unsuru ilan ettiği birlik, pek çok kez yapay çoğunlukların dayatmasına, uzlaşma bahanesiyle oybirliği talebine, azınlıkların bastırılmasına, eleştirel bilincin ertelenmesine, siyasal devinimsizliğin teşvikine, parti ve kesimlerin kadro ve tabanlarının inisiyatif haklarının inkârına dönüşmüş ve sonuçta pek çok durumda, üst organlar, yönetimler ve şeflerin ayrıcalıkları adına, iktidarlarını korumaya ve tabanın kriter ve iradesi aleyhine kendi kişisel kriterlerini parti kararları olarak dayatmaya yarayan araçlar hâline gelmiştir. Gerçek birlik, koşulsuzluğa dayanmaz. Parti disiplini ilkelere bağlılığın, ideolojik kanıların ve etiğin üzerinde bir kategori olmadığı gibi, gerçek birlik de, ortak eylemde elde edilen bilinç, uzlaşma ve çıkar ortaklığıdır.

- *Altıncı: Tahakküme sürekli kuşatma.* İnkâr edilemez bir gerçekliği gizlemek ya da görmezden gelmek, sorumlu bir davranış olmayacaktır: uzun bir devrimin geri çekilmesi, neo-liberal düşler ve piyasa toplumu döneminden henüz çıkabilmiş değiliz. Bu koşullarda, değişimlerin teşviki için başvurulması gereken taktik sermaye hegemonyası ve onun tahakküm kültürünün, çok-sınıflı ve çok-kesimli bir tarzda sürekli kuşatılmasıdır. Bunun için, eleştirel ruha ve kuramsal varsayımlarımızın yeniden gerçeklenmesine, diyalogu, uzlaşmayı ve başkaldırının olası en çeşitli ifadelerinin mücadelede bir araya getirilmesini teşvik eden esnek siyasal taktikler eşlik etmelidir. Üretici güçlerle üretim ilişkileri arasındaki o bildik çelişkileri teşhis edelim ya da etmeyelim; iktidarı bir parti ya da öncü aracılığıyla ele geçirmeyi düşünelim ya da düşünmeyelim; tahakküm ve sermayenin kuşatılması perspektifinden hareketle, bugün ve şimdi, her an, olası her mekânda, özgürleştirici değişim edimini ortaya çıkarmaya çabalamalıyız.

Kanımızca şimdi her türlü dönüştürücü edim yolunda, her türlü siyasal, iktisadî ya da ideolojik mekânın sorgulanmasına doğru ilerleme zamanıdır. Bugün. Hemen şimdi. Hiçbir mücadele edimini, itaatsizlik edimini küçümsemeden. Dışlayıcı davranışlardan kaçınarak. Direnerek ve ilerleyerek. Tahakkümcü olanı sorgulayarak. hiç kimseyi, hiçbir şeyi küçümsemeden, olası tüm bilinç ifadelerine yer vererek. Kendimizi doğrulayalım ve başkaldıralım. Yurttaşlar arasındaki bağları önyargıya yer vermeksizin dokuyarak. Kurulu düzene karşı

mücadele edenler arasında kardeşliği, açık sözlülüğü, işbirliğini ve dayanışmayı destekleyerek. Özgürleştirici adım ve fikirleri sahiplenerek. Tepkileri yaratarak, umudu inşa ederek. Tüm başkaldırı yolları, şeyleri dönüştürme ve aynı zamanda -ki bu bana son derece önemli geliyor- kendimizi de sürekli dönüşüm unsurlarına, bu dönüşümün taşıyıcılarına ve örneğine dönüştürme yolları açık. Daha da iyisi, Sandinist yoldaş Orlando Núñez'in işaret ettiği gibi: "*Mevcut uygarlıktan kopma gözü pekliğini geliştirmek ve yeni bir düşünme, duyma, mücadele etme ve yaşama biçimi inşa etmeye başlamak için bütün 'süsler'den arınmak, yabancılaşmış sokaklardan çıkmak üzere tarihsel kurtuluş belleğine başvurmak, inançları değiştirmek, yaratıcı çalışmanın, ortak eylemlerin tadını yeniden bulmak, bireysel ve kolektif aşkı yeniden kazanmak için halk adaleti ittifaklarının etiğini geliştirmek...*"

- *Yedinci: başkaldırıya katılmak.* Öyle görülüyor ki, değişimlere ve aynı zamanda yeni erkek ve kadınlar olmak üzere kendi dönüşümümüze katkıda bulunma doğrultusunda en sağlıklı yol, boyun eğme ve bağımlılığı sonsuza dek kabullenmeyerek sonunda isyan eden insan vicdanının öngörülmez edimlerine özel bir dikkat göstererek -diyalog ve hoşgörüyle- şimdiye dek kat edilen yolların en iyilerini eklemleyip birleştirmeyi başaran yoldur. Söz konusu olan, pragmatizm ve kendiliğindenciliği dönüşümcü eylemin paradigması ilan etmek değildir. Söz konusu olan, sabır ve titizlikle, yeni fikirleri ve çok-sınıflı başkaldırı edimlerini örgütleme, bağdaştırma ve eklemleme görevine girişerek eleştirel bilincin yenileştirici eylemini algılayabilmek için duyularımızı artan ölçüde keskinleştirmeye yönelik kararlılığımızdır. Önerimiz düşünce ve kuram aleyhine eylemi güzellemeye yönelik değildir. Dahası, geleneksel olarak değişimi sağlayacağı kabul edilen yolların kesin olarak tükendiği iddiasında da değiliz.

Kuşkusuz, devrimci yolların ne tükendiğini, ama ne de iktisadı, maddî yaşamı ya da devletin demokratikleşmesini garantilediğini göz ardı etmemeliyiz. Öznel evren, değerler, duygular alanı, kültür dünyası hem tabandan yükselen mücadele dönemlerinde hem de tepeden gelen değişimlerde her zaman mevcut ve etkindir.

Bu düşünceleri tamamlayabilmek için, şu çıkarsamayı yapmama izin verin: büyük doktriner referanslarımızı eleştirel sorgulamaya tabi tutmalı ve yeterlileştirme ve yenileme girişimlerini elden bırakmamalıyız. Öte yandan, başkaldırı eylemlerinin çoğul çeşitliliği ve çok-kesimliliği, görünüşteki karmaşıklık ve meydan okumaya birlik ve tutarlılık kazandıracak angaje entelektüel emeğin vazgeçilmez eşliğini gerektirmektedir. Yol ve meydan okuma, insanlık aşkına, aynı şeydir, mücadele devam ediyor.

Cepis'de verdiği konferans, Ekim 2004

6) KOLOMBİYA

CAMILO TORRES: RAHİP, SOSYOLOG, GERİLLA*

SİBEL ÖZBUDUN

"Toplumun vicdanı olan aydınlar,
bir tarafa angaje olmak zorunadırlar."[1]

Camilo vive, la lucha continua! Kolombiya'nın başkenti Bogota'da, üniversiteler semtindeki mütevazı otelimize açılan sokağın duvarına kızıl boyayla yazılı slogan buydu: Camilo yaşıyor, mücadele sürüyor!

Tüm dünyada olduğu gibi Latin Amerika ülkelerinde özellikle gençlik üzerinde sürdürülen 'apolitikleştirme' operasyonuna karşı, anlamlı bir bellek inadı...

O zaman gelin, Kolombiyalı genç kardeşlerimizin bu inadına biz de omuz verelim ve hatırlayalım, Camilo Torres'i ve dünya devrimcileri için taşıdığı güncel önemi...

İşte rahip-gerilla Torres üzerine kimi bilgiler...

ÇOCUKLUĞU VE İLKGENÇLİK YILLARI

Jorge Camilo Torres Restrepo,[2] 3 Şubat 1929'da Calixto Torres Umaña ile Isabel Restrepo Gaviria'nın evliliğinden dünyaya geldi. Babası Boyacá'lı toprak sahibi bir aileden gelme, liberal eğilimli bir tıp doktoru ve cerrahtı. Pediatri uzmanlığını ABD'de Harvard Üniversitesi'nden almıştı (1917).

Doktor Torres, başarılı bir çocuk hekimi olmanın yanı sıra, Kolombiya Ulusal Üniversitesi'nde saygı gören bir akademisyen ve Liberal Parti'den Bogota kent konseyi üyeliğine seçilecek (1929) kertede aktif bir siyasetçiydi. 1946'daysa Kolombiya Ulusal Üniversitesi rektörlüğüne getirildi.

Ömrü boyunca ülkesinin kalkınma sorunları üzerine kafa yoran, bunun için de ülkede ampirik bilimlerin gelişmesi, kalkınma misyonunu yerine getirecek teknik personelin yetiştirilmesi için didinen bir aydın portresinin yanında baba Torres, 2 Aralık 1960'ta teşhis edilemeyen bir hastalıktan öldüğünde, uzmanlık

---

* Bilim ve Gelecek Dergisi, No:34, Aralık 2006.

[1] Jean Paul Sartre.

[2] Camilo Torres ile ilgili biyografik bilgiler Orlanda Villanueva Martinez'in, *Camilo: Acción y utopía* (Universidad Nacional de Colombia, Santafé de Bogotá, 1995) başlıklı kitabından derlendi.

alanında kaleme alınmış pek çok kitap ve ulusal ve uluslararası tıp dergilerinde yayınlanmış 200'ün üzerinde makale bırakacaktı geriye.

Camilo'nun babasının entelektüel mirasından fazlasıyla kalıttığı kabul görür, ama belli ki duygusal yaşamını biçimlendiren, döneminin ilginç kadınlarından biri olan annesinin etkisi olmuştur.

Anne Isabel Restrepo Gaviria, kolonizatör ve en azından üç kuşaktır liberal, anti-klerikal düşüncelerin savunucusu bir aileye mensuptur. Dedesi Juan de la Cruz Gaviria'nın liberal eğilimli bir tüccar olduğu, babası Manuel Restrebo'nun ise, 1000 Gün Savaşı'nda yaralanan liberal savaşçıları tedavi ederken yaşamını yitirdiği (1901) kaydedilmektedir.

Doktor Torres, Isabel'in ikinci eşidir; Isabel ilk evliliğini Alman bir tüccarla, Karl Westendorp'la yapmış ve ondan Gerda ve Edgar adlı iki evlat sahibi olmuştur. İlk eşinin ölümü (1920) üzerine Avrupa'ya giden Isabel Hamburg'da Calixto ile tanışır ve onunla Almanya'da evlenir. Bu evlilikten de iki çocuk doğacaktır: Fernando ve Jorge Camilo.

Ailesinin liberal geleneğini sürdüren Isabel, Liberal Parti militanlarındandır. Çift, geçimsizlik nedeniyle 1937'de ayrılır. Çocukların tümü, annenin yanında kalacaktır. Bu olayın Camilo'yu derinden etkilediği aktarılmaktadır.

Ana-oğul arasındaki yakın ilişki ömür boyu sürer. Isabel, oğlunun 'kaybolması'nın ardından ABD'ye gider, ölümünden sonra cenazesini teslim almak üzere Kolombiya'ya döner. Ancak bu girişimi başarısız kalacak, 'terörist rahip'in ölüsü anasına verilmeyecektir. Isabel, bu olayın ardından Küba'ya yerleşir ve 1973'te orada ölür.

Camilo'nun çocukluğu üzerine ilk bilgiler, annesinden gelmekte. Duyarlı, merhametli, ekmeğini yoksullarla paylaşan bir çocuktur Isabel'in betimlediği. İlkokula, annesinin kararıyla Bogota'daki Alman Koleji'nde başlar (1937). Okul, 2. Dünya Savaşı sırasında kapatılınca, Colegio Mayor de Nuestra Señora del Rosario'ya alınır kaydı. Ve ilk gazetecilik günleri burada başlar. Öğretmenlerine sivri eleştiriler yöneltiği *El Puma* dergisini çıkartır arkadaşlarıyla birlikte.

Camilo, lise öğrenimini Cizvitlerin yönetimindeki dinsel yönelimli bir okul olan Liceo de Cervantes'de tamamlayacaktır. Bu, belki de Yahudi öğrencilere gösterilen hoşgörüden dolayı dönemin liberal ailelerince tercih edilen bir okuldur; ancak öğretmenlerin pek çoğu muhafazakâr eğilimlidir. Bir kısmı İspanyol falanjizmine, Salazar korporatizmine, faşizme hayranlıklarını derslerde açıkça dile getirmekten çekinmemektedir. İçlerinden biri, o sıralar öğretmenlik yapan siyasetçi-gazeteci Manuel Mosquera Camilo üzerinde fazlasıyla etkilidir. Rahiplik mesleği Camilo'nun aklına bu çevrenin etkisiyle düşer.

Camilo, Cervantes Lisesi'nde arkadaşlarıyla birlikte çıkardığı gazetede, 2. Dünya Savaşı'nın yıkıcı etkileri üzerine yazılar yazmaktadır.

1947'de hukuk öğrenimi görmek üzere, babasının rektörlük yaptığı Kolombiya Ulusal Üniversitesi'ne kaydını yaptırır.

Yıllardır iktidarda olan Liberal Parti, 1946'da Başkanlık seçimlerini yitirmiş, Muhafazakâr Parti adayı Mariano Ospine Pérez cumhurbaşkanı seçilmiştir. Bu, aynı zamanda Latin Amerika siyasalarında derin izler bırakan Soğuk Savaş döneminin de başlangıcıydı. Antikomünist isteri, kıtayı kasıp kavurmaktadır. Kolombiya'da ise bu, ülkenin 1920'lerde yöneldiği hızlı sanayileşme sürecinde oluşan proletaryanın ve 1947'de kahve dışsatım fiyatlarındaki ayarlamalar sonucunda yaşanan dış borç patlaması, hızlı fiyat artışları ve düşük ücretler karşısındaki kitlesel hoşnutsuzluğun baskı ve denetim altına alınması anlamına gelmektedir.

Bu baskı ve denetim girişimlerine Kolombiya Kilisesi de omuz vermektedir: kilise 1944'ten itibaren uzlaşmacı ve apolitik bir sendikal örgütlenmeyi dayatır. Bu çabaların sonucunda Acción Católica öncülüğünde Unión de Trabajadores de Colombia (Kolombiya Emekçiler Sendikası -UTC) kurulur.

1946-57 arasındaki baskı dönemi, liberal aydınları sindirmiştir; ancak üniversitelerde canlı bir sol-sosyalist yayın faaliyeti süregitmektedir.

Kolombiya Ulusal Üniversitesi, liberal, ilerici, çoğulcu eğilimli bir üniversitedir, Avrupa'daki faşizm ve Frankizm'den kaçarak ülkeye gelen pek çok hocaya kürsülerini açmıştır.

Camilo, okulda kayda değer bir varlık göstermez. Ancak akademi-dışı yaşamı bir hayli faaldir: Toprak reformu girişimlerine karşı duran toprak sahiplerinin sözcülüğünü yapan *La Razón* dergisinin üniversite sayfalarında yazılar yazar, Muhafazakâr Parti liderlerinden José A. Montalvo'nun kızı olan sevgilisi Teresa Montelvo aracılığıyla, bir grup bağımsız katoliğin yayınladığı *Testimonio* dergisi ve Dominiken tarikatından rahiplerle ilişki kurar. Dergi, "Tanrı'yı insan nedenselliğinin dışına sürme girişimi" olarak nitelediği Marksizm'e, pozitivizme ve 'maddeciliğin her türlüsüne' karşıdır ve Hıristiyanlığın, kapitalizm dahil her türlü düzeni insanileştirebileceği görüşünü savunmaktadır. *Testimonio*, bir süre sonra Kolombiya'daki Fransız dominiken grubu *Acción Católica*'nın denetimine girer. Bu ilişkiler, Kilise'ye intisabında belirleyici olacaktır.

Torres'in *La Razón*'daki yazıları, ağırlıklı olarak eğitim sisteminin eleştirisi niteliğindedir. Ancak yer yer tarikatla ilişkilerinin damgasını taşıyan bir mistisizm suyuzüne çıkar bunlarda. *La Razón* sayfalarında sık sık sosyalist öğrenci basınıyla polemiklere girişir, falanjist-faşist öğrenci derneği Union Universitaria'yı sahiplenir.

Fransız Dominikenlerle yakın ilişkileri, kısa bir süre sonra sonucunu verir: Torres -anne ve babasının şiddetli itirazlarına rağmen- ruhbana katılmaya karar vermiştir. Üniversite ve *La Razón*'la ilişkisini keserek Bogotá Seminario Diocesano'suna kaydolur. Ve 29 Ağustos 1954'te rahipliği onaylanır.

BELÇİKA'DAKİ GÜNLER: RADİKALLEŞMEYE DOĞRU

Genç rahip, hemen ardından Lovaina Katolik Üniversitesi'nde Sosyal ve Siyasal Bilimler eğitimi görmek üzere Belçika'ya gider. Avrupa'da karşılaştığı iklim, Bogota'daki Seminario Mayor'un tutucu ve devinimsiz atmosferinden çok farklıdır. Lovaina, Hıristiyan işçi hareketinin ve Hıristiyan demokrasisinin merkezi niteliğindedir.

Torres, böylelikle Hıristiyan teolojisindeki yenilikçi akımlarla tanışma olanağını bulur. Özellikle 'Marksist totalitaryanizm' ile 'Ortaçağ obskürantizmi'ne alternatif 'yeni bir Hıristiyanlık' gereksinimine vurgu yapan Fransız Tomist düşünür Jacques Martin'den çok etkilenecektir.

Lovaina'da, Marksist eğilimli peder F. Huotart dahil, sosyal Katolisizm savunucusu rahiplerle yakın ilişki kurar ve bu sayede Latin Amerika'da ruhban yetiştirmek üzere kurulmuş Colegio Latinoamericano'nun rektör yardımcılığına getirilir.

Belçika'daki, yeni ideolojik eğilimlere çok daha açık bir üniversite dünyasıyla karşılaşan Camilo, bundan böyle yaşamının büyük bölümüne damgasını vuracak bir sorun üzerine düşünmeye başlamıştı: Katolik dogmaların kilisenin sosyal doktriniyle nasıl bağdaştırılabileceği sorunu.

Üniversite'de sunduğu bitirme tezi,[3] "Bogota üzerine modern çalışmaların öncüsü" sayılmaktadır. Tez çalışmasında Torres, işlevselci-pozitivist bir yaklaşımla Bogota kentindeki yoksullaşmayı, nüfus yapısını, sanayileşmeyi, işçi sınıfının yaşam koşullarını istatistiksel verilerle gözler önüne sermektedir. İşin ilginç yanı, Max Weber'den Talcott Parsons'a pek çok çağdaş sosyologa gönderme yapılan tezde dinsel nitelikli tek bir atıf bile yoktur!

Torres, Belçika'da kuramsal çalışmalarının yanı sıra, örgütsel faaliyetlere katılmayı da elden bırakmaz. Örneğin 1954'te, bir grup Kolombiyalı öğrenciyle birlikte Kolombiyalı Sosyoekonomik Araştırmalar Ekibi'ni (ECISE. Sonradan adı 'İlerleme ve Araştırma Ekibi', ECEP olarak değişecektir) oluştururlar. Ekip, siyasal ve ideolojik ayırımlardansa ortak görüşler üzerinde birleşmeyi koymuş-

[3] "Approche statistique de la realité socio-economique de la ville de Bogotá" (Bogota kentinin sosyoekonomik gerçekliğine istatistiksel bir yaklaşım -1958), daha sonra *La proletarización de Bogotá* (Bogota'nın proleterleşmesi) başlığıyla Kolombiya'da yayınlandı (1987).

tur önüne.[4] Hedef, Kolombiya'da "insan unsurunun bir kriz içerisinde olduğu" saptamasından hareketle, krizin aşılmasına katkıda bulunacak genç kadroları yetiştirebilmek için nesnel araştırmaları yürütmektir.

Camilo, ECISE'nin şubesini kurmak üzere iki kez Doğu Berlin'e yolculuk yapar (1956, 1958). Burada Marksist çevrelerle yoğun tartışmalara girer. İkinci gidişinde, Berlin'de yaşayan kadim dostu Luis Villar Borda ile birlikte sosyalist ülkeleri dolaşırlar. Yugoslavya'nın özyönetim deneyimi, Torres'i çok etkileyecektir. Genç rahip, ilkel Hıristiyanlıkla bağdaştırmaya çalıştığı bir sosyalizme yaklaşmaktadır.

Avrupa'da, onu yoksulların davasına yaklaştıran iki görüngüyle daha karşılaşacaktır: Fransa'daki işçi-rahipler ve Cezayir bağımsızlık savaşı.

İşçi-rahipler, dinden giderek uzaklaşan Fransa kent ve kır emekçilerini Katolisizm'e döndürmek üzere, Kardinal Suhard'ın 1941'de kurduğu *Fransa Misyonu*'na bağlı rahiplerdir. Bu rahipler kent varoşlarında ve Fransa kırsalında yoksulların arasına karışıp onlarla aynı yaşamı sürmekte ve onları Katolisizm'e kazanmaya çalışmaktadır. Camilo 1956'da Paris'e giderek işçi-rahiplerle birlikte, paçavralar içerisinde, çöpten ekmek toplayarak *Misyon* için çalışır. Ve 'Işık kenti'nin yoksullarının yaşam koşullarını yakından tanıma olanağını bulur.

Dünya görüşünü derinlemesine etkileyen bir başka olay da, aynı misyon içerisinde yer alan Fransa'daki Cezayirli direnişçilerle temasları olur. İçlerinden biri, 1957'de tanıştığı Korsikalı zengin bir toprak sahibi ailenin kızı olan Marguerit-Marie Olivieri (Guitemie), ona Frantz Fanon'un düşüncelerini tanıtır. Sömürge ülkelerindeki mücadelelerde köylülük ve lumpen proletaryaya öncü bir misyon biçen *Yeryüzünün Lanetlileri*, Camilo'nun dünya görüşünde ve sonraki eylemlerinde belirleyici bir etki yapacaktır.

Mezuniyetinden sonra Minnesota Üniversitesi'nde kent sosyolojisi ve çalışma sosyolojisi üzerine bir seminere katılmak üzere kısa süreliğine ABD'ye gider, oradan da Kolombiya'ya döner.

KOLOMBİYA'DA: REFORMİZMDEN DEVRİMCİLİĞE

Kolombiya'ya döndüğü 1959 yılında, Küba devriminin zaferi Latin Amerika'yı sarsmaktadır. Torres, Ulusal Üniversite'nin İktisadi Bilimler Fakültesinde sosyoloji bölümüne öğretim üyesi olur. 1960'ın sonlarına doğruysa Sosyoloji Fakültesini kurmakla görevlendirilecektir.

Kısa sürede öğrencilerin büyük sevgisini kazanır. Ülkesindeki dinsel otoritelerle ilk kez karşı karşıya gelmesine de öğrencilerle kurduğu yakın ilişkiler ne-

[4] Bu tema, Camilo'nun sonraki tüm örgütlenme girişimlerinde öne çıkacaktır. 'Birleşik Cephe' girişiminden ileride söz edilecek.

den olacaktır. 1962'de bir öğrenci boykotunun önderleri üniversiteden atılır. Torres yönetimin bu kararını protesto eden sert bir bildirge yayınlar. Bildirge ona ulus çapında, özellikle de öğrenci hareketi içerisinde büyük bir popülarite kazandırsa da, kilise hiyerarşisinin tepkisini çeker ve üniversite şapelindeki görevinin yanı sıra, Çalışma Sosyolojisi kürsüsünden el çektirilir.

Bu dönemde kendisiyle yapılan röportajlarda ve çeşitli yayın organlarına yazdığı makalelerde ülkede köklü bir değişim gereksinimine ve öğrenci gençliğin bu değişimde oynayabileceği öncü role dikkat çekmektedir. Ülkenin kalkınma sorunlarıyla yakından ilgilidir, toprak reformu girişimlerini şiddetle desteklemektedir. Ama aynı kalemde, Truman doktrinine dayalı 'kalkınma' söylemlerinin geçerliliğini sorgular, bunların zengin ülkelerin azgelişmişlerin kaynaklarına el koymasının yeni bir yolu olduğuna işaret eder.

Kolombiya'da akademik görevi sırasında, önceleri hükümetin reform girişimlerini destekleyerek bu organlara nüfuz etme, ülkenin kalkınma çabalarını yoksullardan, kır ve kent emekçilerinden yana etkileme stratejisini izler. Bu amaçla bir yandan hem genç kadroları yetiştirecek, hem de yönetim üzerinde bir baskı grubu oluşturacak Komünal Promosyon için Üniversite Hareketi'ni (MUNIPROC) örgütler, bir yandan da kilise temsilcisi ve Sosyoloji Fakültesi'nden el çektirildikten sonra görevlendirildiği Toplumsal İdare Enstitüsü (IAS) dekanı sıfatıyla Kolombiya Tarım Reformu Enstitüsü (INCORA)'nün yönetim kuruluna katılır.[5]

Enstitü'deki görevi boyunca, toprak reformunun salt boş arazileri köylülere dağıtmaktan ibaret olmaması, köylülere bir yandan teknik ve eğitsel destek sağlanırken, bir yandan da reformu sürdürecek siyasal örgütlenmelerinin teşvik edilmesi gerektiğini savunur. Bu görüşleri, hem toprak sahiplerinin hem de kilise hiyerarşisinin tepkilerini çekmektedir. Camilo'nun siyasal görüşleri, bu kesimlerle çatıştıkça radikalleşmektedir.

Toprak reformu söylentileri, Kolombiya köylülerini de radikal bir mücadele sürecine sürükleyecektir. Toprak işgalleri birbirini izler; yerel yönetimlerde etkili olan toprak sahipleri bu işgallere sert yanıtlar verirler. Yer yer çatışmalar çıkar. Camilo, bu çatışmaları çözümlemek üzere gönderilen arabulucu heyetlerin çoğunda yer alarak köylü mücadelelerini yerinde gözlemleme olanağı bulur.

Kolombiya hükümetinin toprak reformunu, latifundistlerin baskıları sonucu kuşa çevirmesi, Camilo Torres'in devlet organlarına nüfuz ederek hükümet programlarını ezilenlerden yana etkileme düşünün de sonu olur. O artık tepe-

[5] Amerika Devletleri Örgütü ve FAO (BM Gıda Örgütü) 1960 Ağustosunda Meksika'da bir kongre düzenlemiş ve tüm Latin Amerika ülkelerini tarım reformunu gerçekleştirmeye çağırmıştı. Kolombiya hükümeti bu çağrı uyarınca 1961'de reform projesini hazırlayacak bir komiteyi görevlendirdi.

den değil, tabandan gelen devrimlerden yanadır ve bu devrimin köylülerin, kentli emekçilerin, öğrencilerin, küçük esnafın, ezcümle, ezilen ve sömürülen sınıf ve katmanların tarih sahnesine çıkması ve yazgısını kendi ellerine almasıyla gerçekleştirilebileceğini düşünmektedir. İktisadi, siyasal, toplumsal, kültürel reformlarla insanileştirilebileceğini düşündüğü rejim, artık onun gözünde ancak bir sosyal devrimle alt edilmesi gereken bir düşmandır. Reformist-sosyolog-rahip kozasını yırtmış ve içinden bir devrimci olarak çıkmıştır.

Ne ki tüm bunlar, inançlı bir Hıristiyan olmaktan çıktığı anlamına gelmez. 1962'de bir röportajda "İsa'nın gerçek bir izleyicisinin devrimci olmamasının imkânsız olduğu"nu söylemektedir. 1964'te bu görüşünü bir kez daha onaylar: "Devrim Hıristiyanlığın bir buyruğudur". Ona göre, geri kalmış ülkelerde devrim, ancak bütünsel bir dünya görüşüne sahip bir önderliğin eliyle gerçekleştirilebilecektir. Bu bütünsel görüşü ise çağımızda iki akım sunmaktadır: Marksizm ve Hıristiyanlık. İktisadi ve siyasal konulardaki görüşlerinin tutarlılığı, toplumsal bir devrim için üretim araçları toplumsallaştırma gereği üzerindeki vurguları nedeniyle Marksistler devrimi gerçekleştirmeye daha yakın bir güç oluşturmaktadırlar. Hıristiyanlar ise, Marksist bir devrimin yol açacağı aşırı maddecilik ve tinsel boşlukları doldurabilmek için, iktidar suiistimallerini, yönetici bürokrasilerin güç temerküzünü engelleyebilmek için, Marksistlerle ittifak içerisinde devrime katılmalıdırlar.[6]

Torres'e göre Kolombiya, iktisadi yapısı ne kapitalizme ne de sosyalizme elverişli azgelişmiş bir ülkedir. Bu yapı, ancak temel varlık sorunlarının çözüme kavuşturulmasını talep eden kitlelerin baskısıyla değiştirilebilir. Öte yandan, kitlelerin siyasete etkin katılımı, demokrasinin kapitalist ülkelerde olduğu gibi bir avuç zengin azınlığın elinde oligarşiye dönüşmesine ya da sosyalist ülkelerde olduğu üzere iktidarın bürokrasinin elinde yoğunlaşmasına karşı bir güvence oluşturmaktadır.

Birleşik Cephe'yi oluşturmaya yol açan fikirler, özetle böyle biçimlenmiştir.

TORRES'İN 'BİRLEŞİK CEPHE'Sİ VE ELN

Kolombiya'nın bağımsızlığını kazanmasından sonraki siyasal tarihi, Liberallerle Muhafazakârlar arasındaki çatışmalarla çizilmiştir. Bu çatışmalar kimi zaman çok kanlı bir görünüm alabilmektedir. Örneğin liberal önder Jorge Eliécer Gaitan'ın 9

[6] Nitekim şöyle diyordu 26 Ağustos 1965 tarihli ünlü Hıristiyanlara Mesaj'ında: "Dünyevi, iktisadi ve toplumsal alanda 'komşunu sev' hükmünü gerçekleştirebilme için dua etmeyi bıraktım. Komşumun bana bir karşıtlığı kalmadığında, devrim olduğunda dualarıma döneceğim. Bunun İsa'nın buyruğu olduğuna inanıyorum. (...) Devrimden sonra Hıristiyanlar olarak komşusunu sevmeye yönelik bir sistem kurmakta olduğumuzun bilincine varacağız. Mücadele uzun. Hemen başlamak gerek".

Nisan 1948'de bir suikast sonucu öldürülmesi, kentlerde ayaklanmalara yol açmış, liberaller ülke çapında silahlanarak gerilla örgütleri oluşturmaya başlamıştır. Suikastı izleyen ve *La Violencia* olarak anılan iç savaş 300 bin kişinin canına mal olmuş, gerilla örgütleriyse giderek kontrolden çıkarak rejimi tehdit eder bir hâl almıştır. 1953'teki askeri darbe bu nedenle her iki tarafça desteklenecek ve Liberal ve Muhafazakâr Partiler 1957'de 16 yıl boyunca iktidarı dönüşümlü olarak paylaşmayı kabul eden bir anlaşma imzalayacaktır. Halkoylamasında kabul edilen bu anlaşmayı izleyen dönem, Kolombiya tarihinde Ulusal Cephe olarak bilinir. Ulusal Cephe, iki parti dışında kalan tüm partilere siyaset sahnesini kapatmıştır.

Ülkenin 60'lı yılları ise halk katmanlarının Ulusal Cephe'ye karşı muhalefeti yükseltiği bir dönem olur. Kolombiya iktisadi, siyasal, toplumsal krizlerle çalkalanmakta; egemen sınıf içerisinde, toprak sahipleri ile sanayi burjuvazisi arasındaki çatlak derinleşmektedir. 1962'deki devalüasyon ve dış borçları ödeyebilmek için getirilen vergi yükü (Santamaria Planı) bardağı taşıran son damla olur. Ülkeyi bir grev dalgası sarar. İşçi ve öğrenci protestoları kentleri sarsarken, köylü hareketleri de toprak işgalleri ve çeşitli protestolarla varlığını hissettirmektedir. Öte yandan, Çin ve Küba devrimleri ile Vietnam'ın ABD emperyalizmi karşısındaki direnişi, sosyalist sol üzerinde güçlendirici bir etki yapmıştır.

Kolombiya'da Ulusal Cephe karşısındaki muhalefet iki yöneliş üzerinden örgütlemektedir kendini: ağırlıklı olarak MRL (Devrimci Liberal Hareket), ANAPO (Ulusal Popüler İttifak) ve Komünist Parti'nin savunduğu parlamenter muhalefet ile daha çok gerilla örgütlerinin desteklediği, seçimlerin aktif boykotunu da içeren (seçimler 1966'da yapılacaktır), radikal, silahlı mücadeleden yana parlamento-dışı hat.

Hem üniversitedeki, hem de resmi komisyonlardaki görevlerinin tümünden çekilen Camilo, 1965'te tüm muhalefeti bünyesinde toplayacak bir *Birleşik Cephe* çağrısı yapar.

Bu çağrı formel olarak şu grup ve örgütlere yöneltilmiştir: MRL (Devrimci Liberal Hareket), ANAPO (Ulusal Popüler İttifak), Komünist Parti, PSDC (Sosyal Demokrat Hıristiyan Parti), Hıristiyan Demokrasi Gençliği, Milliyetçi Halkçı Hareket, FUAR (Devrimci Eylem İçin Birleşik Cephe), Komünist Parti Gençliği, Genç Sanayiciler ve İşadamları Hareketi, CLASC (Latin Amerika Hıristiyan Sendika Konfederasyonu), ASA (Antioqueña Sendikal Birliği), ASICUM (Cundinamarca Sendikal Birliği), PC-ML (KP-Marksist-Leninist), 'Kaygılı' Genç Katolikler Grubu ve *Bağlantısızlar*.[7] Bunlar arasından yalnızca

[7] Bağlantısızlar, hiçbir parti ya da grupla bağlantılı olmayan muhaliflerdi. Gerilla örgütü ELN ile bağlantılı Jaime Arenas bu grubun sözcüsü olarak davranmaktaydı.

PSDC ve gençliği, Komünist Parti ve Bağlantısızlar olumlu yanıt vererek Birleşik Cephe'ye katılacaktır.

Torres'in Birleşik Cephe (*Frente Unido* - FU) önerisi, iki yıl önceki, başarısız kalmış bir başka birleşik cephe deneyimine, FUAR'a dayanıyora benzemektedir. Ülkedeki tüm ilerici güçlerin dolayımsız birliğini savunan FUAR, Kolombiya halkının yaşam düzeyini yükseltmek ve ulusal bağımsızlığı sağlamak için siyasal, toplumsal, iktisadi ve kültürel alanlarda devrimci dönüşümleri hedeflemekteydi ve açık bir dille seçimlerin militan boykotu çağrısını çıkarmaktaydı.

Torres'in FU'su, önceli FUAR'ın devletin demokratikleştirilmesi, insan haklarının eksiksiz uygulanması, tarımsal devrim, toplumsal mülkiyet ve demokratik katılıma dayalı bir ulusal iktisat politikası, emekçilerin ulusal üretim sistemine doğrudan müdahalesi gibi programatik hedefleri benimsemekle birlikte, öncelinin "devletin şiddetini karşılayacak bir şiddet aygıtından yoksun olması"nı eleştirmekteydi. FU için bu aygıt, gerilla örgütü ELN'ydi.

Ejército de Liberación Nacional (Ulusal Kurtuluş Ordusu -ELN)'ın çekirdeğini Devrim sonrasında Küba'ya giden Kolombiyalı öğrencilerin kurduğu Brigade Proliberación José Antonio Galán oluşturmaktadır. Tugaya mensup gençler ülkeye döndüklerinde gerilla savaşına uygun ve gerilla deneyimi bulunan bölgelere dağılarak örgütlenme faaliyetlerine başlamışlardı. ELN, sekiz ilke çevresinde örgütlenmiştir.

1) İktidarı ele geçirmenin tek yolu, silahlı mücadeledir. 2) Silahlı mücadele bir grup kahramanın eylemi olarak kalmamalı, halk savaşına dönüştürülmelidir. 3) Daha sonra FARC'a dönüşecek olan Güney Bloku'nun özsavunuya dayalı mücadele tarzının tersine, gerilla eylemi saldırgan olmalıdır.[8] 4) Silahlı mücadele, kitlesel eylemin yalnızca bir veçhesidir. 5) Halk kitleleri içerisindeki siyasal örgütlenme ve çalışmalardan vazgeçilemez. 6) Devrimci güçlerin birliğini sağlamak temel görevdir. 7) Eylem dış desteklerden değil, halkın öz gücünden kaynaklanmalıdır. 8) Uluslararası planda Sovyet revizyonizmine karşı Çin'in hattına ve Küba'nın antiemperyalist duruşuna yakın bir tutum alınmalıdır.

ELN'nin programatik bildirgesinde ise, şu noktalar yer alıyordu:

1) Halk sınıflarının iktidarı ele geçirmesi ve demokratik bir halk iktidarının kurulması; 2) Gerçek bir tarım devrimi; 3) Ulusal sanayiyi koruyan bir sınaî kalkınma programı; 4) Bir konut planı ve kentsel reform; 5) Bir halk kredi sis-

[8] Güney Bloku, Kolombiya hükümetinin, güneydeki dağlarda devlet baskılarından kaçarak ortak mülkiyete dayalı bağımsız komünler hâlinde örgütlenen köylülere karşı yürüttüğü ABD destekli 'eşkıyadan arındırma' operasyonlarına karşı oluşturulan bir özsavunu örgütlenmesidir. Kolombiya'da halen etkin durumdaki gerilla örgütü FARC bu bloktan doğmuştur.

teminin oluşturulması; 6) Ulusal bir sağlık planının hazırlanması; 7) Eğitim reformu; 8) Yerli nüfusun ulusal iktisat ve kültürle bütünleşmesini sağlamak; 9) Düşünce ve ibadet özgürlüğü; 10) Bağımsız dış politika; 11) Kalıcı bir halk ordusunun inşası.

Üniversite ve resmî görevlerden çekilmesi ardından giriştiği yoğun siyasal faaliyetler Kilise hiyerarşisinin yoğun tepkileriyle karşılaşmıştı. Her tutumu, kamuoyuna yaptığı her açıklama, Kilise'nin, onun görüşlerini paylaşmadığı yönündeki bir karşı-açıklamasına yol açmaktaydı. 1965 başlarında Kardinal Concha Córdoba'nın Camilo'nun 'Halk Birliği Hareketi Platform Çağrısı'nın Kilise doktriniyle bağdaşmadığı yolundaki basın demeci, isyancı rahibi dinsel görevlerinden çekilme kararı almaya yöneltecekti. Camilo, Kolombiya Kilisesi ile ilişkilerine öldürücü darbeyi, 20 Haziran 1965'te bir radyo kanalına yaptığı açıklamayla vuracaktır. Camilo, bu konuşmada kilise mekanizmasının ülkede servet ve iktidarı elinde tutan 24 ailenin hizmetinde olduğunu söylüyor ve ekliyordu: "Kilisenin mülklerine el koymayan devrim, devrim olmaz".

Bunun üzerine rahibe ölüm tehditleri yağmaya başladı. Nihayet, 22 Haziran günü Bogota'daki Kardinal Sarayı'nda düzenlenen gizli bir toplantıda, Camilo'nun dinsel görevlerinden 'affedilmesi' kararlaştırıldı. Bu, FU çalışmalarında elini serbestleştiren bir başka gelişme olacaktır.

Torres Birleşik Cephe'si şu ilkeler çevresinde örmektedir:

1) Ulusal ve toplumsal kurtuluş, ancak bir devrimle gerçekleşebilir. 2) Kurtuluş parlamenter yollarla değil, ancak halkın birliğine dayanan devrimci bir hareketle gerçekleşebilecektir. 3) Bunun için Kolombiya'nın bütün ilerici güçlerini ortak bir cephe halinde toplanması gerekmektedir. 4) Birleşik Cephe, işçiler, köylüler, memurlar, askerler, küçük sanayiciler, esnaf, küçük mülk sahipleri, öğrenciler, aydınlar, ilerici teknisyenler ve profesyonelleri oligarşinin tahakkümü ve kolonyalist sömürüye karşı birleştirmeyi hedeflemektedir.

FU'nun programatik talepleri ise şöyledir:

1) Emekçiler için sosyal iyileştirmeler; 2) Hayat pahalılığının önlenmesi; 3) Üniversitenin demokratikleştirilmesi; 4) Ücretlerde artış; 5) İstihdamda istikrar; 6) Toprakların işleyenlere ait olması; 7) Gerici şiddetin engellenmesi; 8) Kentlerde yaşayanların oturdukları eve sahip olması; 9) Ulusal bir kalkınma planının hazırlanması; 10) Mali sistemin ulusallaştırılması; 11) Bir halk sağlığı sisteminin oluşturulması; 12) Yeraltı kaynaklarının kamulaştırılması; 13) Tüm ülkelerle iyi siyasal ve ticari ilişkilerin kurulması; 14) Ulusal egemenliğin halkın yükümlülüğüne geçmesi; 15) Kadın erkek eşitliğinin sağlanması, terk edilmiş kadın ve çocukların koruma altına alınması.

Camilo, dinsel görevlerinden ayrıldıktan sonra ülkenin her yanından, özellikle de üniversite öğrencilerinden, konuşma yapmak üzere davetler almaya başladı. Bu gezileri sırasında, Birleşik Cephe'yi örgütleme çabalarını elden bırakmıyordu.

Camilo'nun artan popülaritesi, yaklaşan seçimleri boykot çağrısının geniş halk kesimlerinde yankı bulması, hükümet çevrelerini telaşlandırmıştı. Kendisine muhalefetin başına geçmesi ve seçimlere katılması önerildi el altından; reddetmesi üzerineyse, iki özel mahkemenin kendisini 'yıkıcı faaliyetler', 'ülke güvenliğini tehdit' ve 'suç işlemek için örgüt kurmak' ithamlarıyla yargılamak üzere hazır beklediği tehdidi savruldu.[9]

Ne ki, konferansları sırasında sol partilere ve sendikalara yönelttiği sert eleştiriler, Birleşik Cephe'nin birlik projesini baltalamaktaydı. Özellikle seçimleri boykot konusu, Cephe içerisinde de sert tartışmalara neden oluyordu. Hıristiyan Sosyal Demokrat Parti ile Komünist Partisi, boykota karşıydı.

Bir başka sorun ise Birleşik Cephe (ve Camilo'nun) ELN ile ilişkileriydi. Camilo, 1965 ortalarında, Santander dağlarında ELN liderlerinden Fabio Vásquez Castaño ile buluşmuştu. Castaño'ya 6 Temmuz 1965 tarihli, kod adı Alfredo Castro imzalı mektubunda, bir liderlik iddiası olmadığını, kendisine verilecek her görevi yerine getirmeye hazır olduğunu, uygun görülen anda ELN'nin kırsaldaki saflarına katılabileceğini söylemekteydi. Bunu izleyen iki (yayınlanmış) mektubu da Birleşik Cephe'nin örgütlenmesi ve faaliyetleri üzerine rapor niteliğindeydi. Legal alanda, Jaime Arenas'a bağlı olarak çalışmaktaydı.

Mevcut örgütlerin Birleşik Cephe'den kopuşu 17-19 Eylül 1965'te Medellin'de toplanan Birinci İşçi, Öğrenci, Köylü Buluşması (IEOEC)'nda gerçekleşecekti. Toplantı Latin Amerika Hıristiyan Sendikalar Konfederasyonu (CLASC), Kolombiya Emekçiler Sendikal Konfederasyonu (CSTC), Bağımsız Sendikal Blok, Ulusal Üniversite Federasyonu (FUN), Antioquia Emekçiler Federasyonu (FEDETA), Antioquia Sendikal Birliği (ASA) ve Vale Emekçiler Federasyonu (FEDETAV) tarafından düzenlenmişti. Katılan örgütler ise, çağrıcıların yanı sıra, Birleşik Cephe, Komünist Parti, Sosyal Demokrat Hıristiyan Parti (PSDC) ve Bağlantısızlardı.

Toplantının siyaset komisyonunda Birleşik Cephe grubu ve Hıristiyan sendikaların taban örgütlerinin aktif boykottan ve iktidarı ele geçirmede silahlı mücadeleden yana tavır koymaları, iplerin kopmasına neden olacaktı.

---

[9] *Camilo Torres: Cruz de luz*, Fica, Bogota, 2006, s. 198.

CLASC, ülkedeki "yoksulluk ve açlıktan yararlanan komünistlerin ülkeyi Marksist bir devrime sürükleme girişimlerini" kınayarak toplantıdan çekilirken onu PSDC izledi.

Seçim boykotu ve silahlı mücadeleye karşı çıkan Komünist Parti ise, Birleşik Cephe'yle bağlarını, sessiz sedasız kopartmayı yeğleyecekti. Böylelikle FU'da yalnızca, ELN'nin kent tabanını oluşturan, Arenas önderliğindeki bağlantısızlar kalacaktı.

IEOEC'in ardından, FU, gücünü göstermek üzere, 45 sendikayı bünyesinde toplayan 70 bin üyeli CSTC'nin miting çağrısını var gücüyle destekledi. Ancak miting, bir fiyaskoyla sonuçlandı: 100 bin kişi beklenirken, tepeden tırnağa silahlı güvenlik güçleriyle çevrili alana pek az gösterici geldi.

Bu, Camilo için sonun başlangıcı olacaktı. Birkaç gün sonra Birleşik Cephe'nin yönetimini Jaime Arenas'a bırakarak dağa çıktı (18 Ekim 1965).

Bu kararında, kuşkusuz artan baskıların, polis gözetiminin, aldığı ölüm tehditlerinin de payı bulunmaktaydı. Dahası, ELN ile ilişkisi, yakalanan örgüt kuryelerinin üzerinden çıkan mektuplarla açığa çıkmıştı.

Camilio Torres'in ortadan kaybolmasının ardından, ona ilişkin ilk haber, 7 Ocak 1966'da alınacaktı. Kamuflaj üniformaları içerisinde Torres, Fabio Vásquez ve Victor Medina'nın 'Kolombiyalılara Çağrı'yı imzalarken çekilmiş fotoğrafı, ulusal basına gönderilmişti. Bildirge, Kolombiya halkını oligarşiye karşı nihai savaşa çağırmaktaydı. Metinde Camilo, Kolombiya'nın kent ve köylerini dolaştıktan sonra ölüme kadar devrim hedefinden başka bir çıkar yol kalmadığını gördüğünü, silahlı mücadeleye bu nedenle girdiğini, bu yolda halk iktidarı kurulana dek yürüyeceğini, ELN'ye Birleşik Cephe'yle aynı idealleri paylaştığı için katıldığını belirtip Kolombiya halkını ayaklanmaya çağırıyordu.

Bu bildirgeden 39 gün sonra ulusal basında, Camilo Torres'in 15 Şubat 1966 günü Santander'deki Patio Cemento'da, Kolombiya silahlı kuvvetlerinin V. Tugayı ile ELN arasında çıkan çatışmada öldürüldüğü haberi yer alacaktı.

Kolombiyalı yazar, gazeteci, eleştirmen Luis Carlos Muñoz Sarmiento'nun "bu talihsiz cumhuriyetin en parlak akıllarından, kuşağının en açık, hoşgörülü, farklılıklara en saygılı beyinlerinden, (...) yetenekleri karşısında geleneksel olarak küçümseyici bir tavır izleyen bir ülkenin sahip olduğu en parlak varlıklardan biri"[10] olarak nitelediği Camilo Torres'in dürüst ve kısa yaşamı böylece noktalandı.

* * * * *

[10] Sammeto, "Camilo Torres, Sacerdota revolucionaria", *Camilo Torres: Cruz de luz*, Fica, Bogota, 2006.

Zamanın devlet başkanı Guillermo León Valencia, onun ardından "Ben son derece dindar bir insanım, ateşli, imanlı bir Hıristiyan'ım. Bu nedenle, Camilo'nun ELN'ye katıldığı öğrenilip durumun ne olduğu sorulduğunda duraksamadan şu yanıtı verdim: 'Rahipler bir kişi eksildi, haydutlar bir kişi arttı'" dese de, Camilo'nun ölümü tüm Latin Amerika'yı etkileyecek yeni bir görüngünün tohumlarını attı:

İzleyen yirmi yıl boyunca tüm kıtayı derinden sarsan Kurtuluş Teolojisi, 1968'de Medellin'de toplanan Latin Amerika Piskoposluk Konferansı'nın kilisenin adaletsizlik sorununu birincil gündem maddesi kılma kararıyla biçimlenirken, isyancı rahibin çağrısı, kıtanın mezralarında, varoşlarında, yerli cemaatler arasında çalışmaya koyulan, askeri darbelere direnen, paramiliter güçlerin faaliyetleri karşısında halkın yanında yer alan binlerce rahibin yüreğinde yankılanıyordu.

Ve onun için şu türkü yakıldı:

Camilo'nun düştüğü yerde/ Bir haç doğdu/ Ama tahtadan değil,/ Işıktandı.
Tüfeğe sarıldığında/ Öldürdüler onu./ Camilo Torres/ Yaşamak için öldü.
Anlatılır ki kurşunlar yağarken,/ Bir ses yükseldi gökten./ Gürlüyordu Tanrı:/ 'Devrim! Devrim!'
Onu kurşunlarla/ Gerdiler çarmıha/ Haydut dediler,/ İsa'ya dedikleri gibi.
Ve indirdiklerinde/ Tüfeklerini/ Görecekler ayaklanan/ Yüzbinleri
Yüz bin Camilo/ Kavgaya hazır/ Camilo Torres/ Yaşamak için öldü.

KOLOMBİYA HALKINA*

CAMILO TORRES

Uzun yıllar boyunca yurdumuzun yoksulları oligarşiye karşı son kavgayı başlatmak için mücadele çağrısını beklediler. Halkın umutsuzluğunun dibe vurduğu anlarda yönetici sınıf hep halkı kandırmanın, onun dikkatini başka yönlere çekmenin, hep aynı kapıya çıkan yeni formüllerle onu yatıştırmanın yolunu buldu: halka ıstırap, ayrıcalıklı kast için refah. Halk bir önder arayıp Jorge Eliécer Gaitán'ın kişiliğinde bunu bulduğunda, oligarşi onu öldürdü.

Halk barış istediğinde oligarşi ülkeyi şiddete boğdu. Halk şiddete dayanamaz hâle gelip iktidarı ele geçirmek için gerilla örgütlemeye başladığında, oligarşi gerillaların teslim olması için askerî darbe örgütledi. Halk demokrasi istediğinde onu yeniden bir plebisit ve Ulusal Cephe'yle kandırıp oligarşinin diktatörlüğünü kurdu.

Halk artık hiçbir şeye inanmıyor. Halk seçimlere inanmıyor. Halk yasal yolların tükendiğini biliyor. Halk silahlı yol dışında hiçbir çözüm kalmadığını biliyor. Halk umutsuz ve gelecek Kolombiyalılar kuşağının köle olmaması için hayatını ortaya koymaya kararlı. Şimdi hayatlarını ortaya koyanların evlatlarının eğitim, yiyecek, giysi ve hepsinden önemlisi saygınlığa sahip olabilmesi için.

Gelecek Kolombiyalı kuşakların Kuzey Amerika gücünden bağımsız bir yurda sahip olabilmesi için. Her içtenlikli devrimci silahlı yolun olası tek yol olduğunu kabul etmelidir. Kuşkusuz, halk önderlerinin varlıkları ve örnekleriyle mücadele çağrısını yükseltmesini bekliyor. Ben Kolombiya halkına o anın geldiğini söylemek istiyorum. Ona ihanet etmediğimi...

Köylerin ve kentlerin meydanlarını dolaşıp halk sınıflarının iktidarı ele geçirmek üzere birlik ve örgütlenmeye gitmesi çağrısı yaptım. Ölene dek bu hedefleri izlememizi talep ettim. Artık her şey hazır. Oligarşi önce istifa edip arkasından geri dönen adaylar, iki partici komiteler, yalnızca yıpranmış olmakla kalmayıp halkı aldatmış fikir ve kişilere dayalı yenilenme hareketleriyle yeni bir seçim komedisi örgütlemeye çalışıyor.

---

* "Proclama al Pueblo Colombiano", C. Korol (der.) *El Socialismo Latinoamericano, Un recorrido hasta nuestros tiempos*, Ediciones Madres de Plaza de Mayo, Buenos Aires, 2006, ss.71-72. *Camilo Torres, sacerdote y guerrillero*, Ediciones Unidad. Türkçesi: Sibel Özbudun.

Daha ne bekliyoruz, Kolombiyalılar? Ben silahlı mücadeleye katıldım. Kolombiya dağlarından, halk iktidarını kurana kadar elde silah mücadeleyi sürdüreceğim. Ulusal Kurtuluş Ordusu'na katıldım, çünkü onda Ulusal Cephe'nin ideallerini buldum. Din farkı gözetmeksizin ve geleneksel partilerin uzağında, köylü tabanında birlik arzu ve iradesini buldum. Herhangi bir kesim, hareket ya da partideki devrimci unsurlara karşı savaşma niyetinde değil. *Caudillismo*'ların uzağında. Halkı sömürüden, oligarşiden ve emperyalizmden kurtarmaya çalışıyor. İktidar tümüyle halkın eline geçene dek silah bırakmayacak. Hedefleri arasında Birleşik Cephe var. Tüm yurtsever Kolombiyalılar savaş durumuna geçmeliyiz. Deneyimli gerilla önderleri ülkenin her köşesinde bir bir ayaklanacak.

Bu süre içerisinde hazırlanmamız gerek. Silah ve mühimmatı hazır etmemiz gerek. Gerilla eğitimi almak. En yakınlarımızla konuşmak. Uzatmalı bir mücadeleye hazırlanmak için giysi, ilaç ve yiyecek toplamak. Zaferi güvence altına almak için düşmana karşı küçük eylemlerde bulunuyoruz. Devrimci olduğunu söyleyenleri sınıyoruz. Hainleri tasfiye ediyoruz. Sürekli devinim hâlindeyiz, ama sabırsızlığa kapılmıyoruz. Uzatmalı bir savaşta herkes bir gün eyleme geçmek zorunda. Önemli olan, zamanı geldiğinde devrimin bizi hazırlıklı ve uyanık bulmasıdır.

Hepimizin her şeyi yapması gerekmiyor. İşi paylaşmalıyız. Birleşik Cephe militanları inisiyatif ve eylemin öncüsü olmalı. Beklerken sabırlıyız ve nihaî zafere inancımız tam. Halkın mücadelesi ulusal bir mücadeleye evrilmeli.

Biz başladık, çünkü gün uzun. Kolombiyalılar: halkın ve devrimin çağrısına yanıt verelim. Birleşik Cephe militanları: sloganlarınızı gerçekliğe dönüştürelim.

Halk sınıfının birliği için, ölüme kadar!

Halk sınıfının örgütlenmesi için, ölüme kadar!

Halk sınıfının iktidarı için, ölüme kadar!

Ölüme kadar, çünkü sonuna kadar gitmeye kararlıyız. Zafere kadar, çünkü uğruna ölüme adanılan bir halk zafere yazgılıdır. Ulusal Kurtuluş Ordusu'nun şiarlarıyla nihaî zafere kadar. Geri adım atmak yok...

Ya kurtuluş ya ölüm!

Dağlardan, Ocak 1966.
Camilo Torres Restrepo.

KOLOMBİYA DEVRİMCİ SİLAHLI KUVVETLERİ GENELKURMAY (FARC-EP) SEKRETARYASI ÜYESİ KOMUTAN RAÚL REYES İLE GÖRÜŞME*

1) 2005 Aralık tarihli bildirisinde FARC Kolombiyalı emekçi ve işsizleri, sendikaları, memurları ve ordunun düşük rütbeli subaylarını yeni bir Çoğulcu, Yurtsever ve Demokratik Yeniden İnşa Hükümeti oluşturmaya çağırıyor. Gerillanın Kolombiya'daki seçim sürecine katılımı nasıl olacak?

FARC-EP gerillaları Kolombiya halkının en çeşitli toplumsal, siyasal ve iktisadî ifadelerine, sosyal adalete dayalı bir barışın güvencesini oluşturacak, halkımızın saygınlığını, egemenliği ve tam bağımsızlığı savunacak, sömüren ve sömürülenlerin olmadığı yeni Kolombiya'yı inşa edecek yeni bir Ulusal Yeniden İnşa hükümetini birlikte oluşturma önerisinde bulunuyor; isyancı güçler bizi sosyalizme ulaştıracak özgürleştirici düşün somutlanmasına katkıda bulunmak üzere üzerine düşecek görevlere hazırdır.

2) Kukla Uribe hükümetinin ve CIA'nin suiistimalleri onun yeniden seçilmesini sağlamak üzere nasıl işliyor?

Uribe hükümetinin faşizmin, çokuluslu şirketlerin ve her şeyden önce ABD emperyalizminin Kolombiya ve kıtanın güneyindeki doymak bilmez iştahına hizmet etmek için iktidarda kalmaya yönelik yüzsüzlük ve keyfiliklerinin sonu yok. Bu amaçla, gerillaları ülkemizin siyasal haritasından silmeye, solu ve Álvaro Uribe Vélez'in paramiliter hükümetinin neo-liberal savaş modelinin yoksullaştırdığı kesimleri silahsızlandırmaya yönelik Yurtsever Kolombiya Planı'nı hayata geçirmek için milyonlarca doları gözden çıkartmış olan Beyaz Saray'ın açgözlülüğüne güveniyorlar. Devletin paramiliter güçleriyle barış farsıyla hükümet bir yandan komünistlere, başkan adaylarına, kongre üyelerine, sendikacılara, köylülere ve sıradan insanlara karşı iğrenç suçlar işleyen Devlet terörizmi uygulamalarının cezadan bağışık tutulmasını, bir yandan da Uribe'nin yeniden seçilmesini güvence altına almaya çalışıyor. Uribe, bunların dışında, Küba'da ELN gerillalarıyla başlatılan diyalogu da kendi lehine kullanmaya çalışıyor.

---

* "Entrevista con el Comandante Raúl Reyes", 6 Şubat 2006. Brezilya Komünist Partisi (M-L) yayın organı Inverta'da yayınlanmıştır. Kaynak: http://www.farcep.org/?node=2,1880,1 (FARC resmî web sitesi). Türkçesi: Sibel Özbudun.

3) Komutan, INVERTA okuru için Uribe ve CIA'nin Yurtsever Planı'nın ne olduğunu ve Kolombiya halkını nasıl etkileyeceğini açıklığa kavuşturabilir misiniz?

Yurtsever Plan, Bush ve Uribe hükümetlerinin Kolombiya'daki karşı-ayaklanma stratejilerinin somutlanışıdır ve bununla gerillaları zaafa uğratıp ya da tasfiye edip, iktidar için siyasal mücadeleden vazgeçmeye zorlamak amaçlanıyor; bu süreç içerisinde halkı iftiralar, şantajlar, cezaevleri, cinayetler ve zorunlu göçlerle halkın gözünü korkutmaya, böylelikle de Kolombiyalıların yükselen devrimci sürecini geriletmeye çalışıyorlar.

4) 2005 yılında FARC-EP'de birleşen Kolombiyalı devrimcilerle Uribe hükümetinin yurt düşmanı tepkileri arasındaki denge nasıl oldu?

FARC gerillalarının 2005 yılındaki askerî eylemleri, saldırgan Yurtsever Plan'ı çökertmeyi başardı; bunun da iktidarı ele geçirip sosyalizmi kurma yolundaki siyasal-askerî stratejik planımız açısından son derece olumlu sonuçları oldu.

5) FARC-EP'nin Latin Amerika İçin Bolívarcı Alternatif (ALBA) konusundaki tutumu nedir?

FARC olarak, ALBA'nın, emperyalist politikaların kurbanı kardeş halklar için mükemmel bir kalkınma, bütünleşme ve dayanışma deneyimi oluşturduğu Venezüella üzerine özel bir vurguyla, Latin Amerika İçin Bolívarcı Alternatif'in geri dönüşsüz adımlarını sevinçle karşılıyoruz. Marksist-Leninistler ve Bolívarcılar olarak kendimizi, bölgemizin mülksüzleri yararına bu sancakları yükseltenlerin düşünce ve eserlerinin ortağı sayıyoruz

6) Son zamanlarda dünya basınında Kuzey Amerika hükümetinin dünyanın Avrupa dahil çeşitli bölgelerinde cezaevlerine sahip olduğu yolunda haberler çıktı; ki bu durum halkların egemenliğine karşı vahim bir ihlâl oluşturuyor. Ve yabancı tutsakların ABD'ye verilmesini istiyorlar.

FARC-EP ilke olarak dünyanın herhangi bir yerindeki yurttaşların verilmesine karşı çıkmakta, bu fikri mahkûm etmektedir ve bunu egemenliğimizin ihlâli olarak görmektedir. Kibrinin zirvesindeki ABD, en vahim hak ihlâllerine uğratmak üzere kukla hükümetlerden kendi topraklarındaki yabancıların teslimini isterken, sık sık başka ülkelerin yasalarını ve egemenlik haklarını çiğneyen kendi yurttaşlarının iadesini reddetmektedir. Gringo imparatorluğu hileli terazi kullanıyor; kendisi için azamî, başkalarına asgari. Bu nedenledir ki günümüzde antiemperyalist, komünist, Bolívarcı ve Martici olmak, bir zorunluluk.

7) FARC'ın Barış Komisyonu'nun başka ülkelerde tutuklu bulunan tutsakların, örneğin Brezilya'daki Peder Oliverio Medina'nın özgürlüğü konusundaki politikası nedir?

FARC-EP'nin siyasal ve savaş tutsaklarının özgürlüğü konusundaki politikası, tüm yoldaşlarımızın takas ya da insanî mübadele yoluyla serbest bırakılmalarıdır. Bu amaçla, anlaşmanın imzalanmasıyla özgürlüğünden yoksun düşmüş tüm yoldaşlarımız serbest bırakılır bırakılmaz, elimizde savaş tutsağı olarak bulunan 12 bölge milletvekilini, Kongre üyelerini, eski bir devlet bakanını, Bayan Ingrid Betancourt'u, polis ve ordu komutanlarını, topraklarımızda casusluk yaparken yakalanan üç CIA ajanını, yanı sıra, Bay Alan Jara gibi politikacıları salıvermeyi ısrarla öneriyoruz. Bu öneri, tartışılmaz bir nitelik taşıyor; bunun yanı sıra, bugünkü hükümetin unsurlarının iyi niyetle davrandıklarına hiçbir şekilde inanmadığımız için, anlaşmanın selameti açısından, Valle bölgesindeki Florida ve Pradera belediyelerinin de askerden arındırılmasını talep ediyoruz. Öte yandan, militanlarımızın Kolombiyalı yetkililere teslim edilmesi yaşamlarını riske atacağından, komünist partileri, toplumsal ve halk örgütlerini ve dayanışmalarını esirgemeyecek kişileri, onların serbest bırakılmasına destek vermeye çağırıyoruz. Yoldaş rahip Oliverio Medina konusuna gelince, bu vesileyle Örgütüm adına Brezilya halkına, komünistlere, sendikacılara ve bizlerle uluslararası dayanışma içerisinde olan herkese teşekkür ediyorum

8) Günümüzde Kolombiya'nın iktisadî, toplumsal ve siyasal konjonktürü nedir?

Kolombiya'nın iktisadî, toplumsal ve siyasal konjonktürü ulusal çoğunlukların zararına iktidarlarını sürdürmek için Kolombiyalıların ulusal mirasına el koyan yönetici sınıfın emekçilerin ve halkın en temel haklarını sistemli olarak çiğnediği bir belirsizlik ve kargaşa durumundan ibarettir. Öncelikle, özelleştirmeler, yolsuzluklar, bürokratik ganimetlerin paylaşılması ve devletin ve paramiliter hükümetinin başına çöreklenmiş siyasal ve uyuşturucu kaçakçısı mafyaların ürünü olan büyük zenginliklerin küçük bir ayrıcalıklı grubun elinde toplanması söz konusu. Bunun çözümü, tüm ilerici, solcu, halkçı ve isyancı güçlerin, oligarşinin hükümet üzerindeki denetimine son verecek bir siyasal çıkışta eylem birliğine girmesinden geçiyor.

9) "Savaş olsun diye değil, siyasal koşullar bizleri silaha silahla karşılık vermeye zorladığı için savaşıyoruz". Bu açıklamayı bir röportaj sırasında bir komutanın yaptığı söyleniyor. Bu bildirimi Brezilya halkı için biraz açımlamanız mümkün mü?

Halkların ve komünist örgütlerinin siyasal mücadelesi sosyal adalete dayalı bir barışı, bir başka deyişle açlığın olmadığı, çalışanların insanca bir ücret aldı-

ğı, sağlık ve eğitimin ücretsiz olduğu, kamu hizmetlerinin devlet ve hükümeti hesabına sağlandığı, verimli toprakları üzerinde çalışanlara dağıtan gerçek bir toprak reformunun yapıldığı, bir barışı hedefler. Bu koşullar sağlanmadıkça barış lafı bir aldatmacadan ibaret olacak ve kaçınılmaz olarak devlet organlarının baskılarını ve gerillanın tepkisini doğuracaktır.

10) Nazi-faşist medyanın sayfalarına koymaktan vazgeçmediği haberlerden biri, gerillanın Brezilya topraklarına geçip Amazon bölgesini istila ettiği yolunda. Böylelikle Brezilya halkını Yeni Kolombiya için verilen devrimci mücadele karşısında seferber etmeyi hedefliyorlar.

FARC-EP'nin sınır politikası, açık ve net bir özetle, komşularımızla sınırlarımızı karşılıklı yarara dayalı bütünleşme ilişkilerinin birlikte inşa edilmesine yönelik, çekici barış ve kardeşlik ocaklarına dönüştürmek üzere, Kolombiya toprakları dışında askerî eylemlerden sakınmayı öngörmektedir. Bu ilke uyarınca, halkların geleneklerine, adetlerine ve yetkililerine saygı duyuyor, ve kendi kaderini tayin ilkesine bağlılığımızı ilan ediyoruz. Kolombiya'ya komşu halkların anlaşmazlıklara yol açan toplumsal, iktisadî ve siyasal sorunları, başka hükümetlerin müdahalesi olmaksızın kendi aramızda çözümleme iradesini bizimle paylaştığını biliyoruz.

11) Komutan Venezüella'daki Bolívarcı devrimi nasıl görüyor? Bunun Latin Amerika'nın birliğine ve Küba'yla dayanışmaya nasıl bir katkı sağlayacağını düşünüyor?

Venezüella'daki Bolívarcı devrimin vurgulanması gereken en önemli yönü, Küba sosyalist devrimiyle olan dayanışmasıdır; salt bu olgu dahi, Latin Amerika'nın birliğine eşsiz bir katkı sağlamaktadır. Çünkü Küba halkına sağlanan her destek, Küba sosyalizminin konsolidasyonuna katkıda bulunduğu ölçüde, kıtanın tüm devrimcileri tarafından büyük bir coşkuyla karşılanmaktadır.

12) FARC-EP saflarına ve devrimci mücadeleye katılan kadın ve erkeklerin profili nedir? Onları Yeni bir Kolombiya için mücadeleye yönelten motifler neler?

FARC'a tüm toplumsal kesimlerden kadın ve erkekler katılsa da, ağırlık köylüler ve gençlikte. FARC'a katılan bunu sınırsız bir süre için, devrimin zaferine dek yapar. Kimse ücret almaz, gerilla saflarına katılım gönüllülük ve bireysel karar temelindedir. FARC'ın kadın ve erkekleri Örgütün Komünist Partisi hücrelerinde faaliyet gösterir -bu pratik bizim siyasal-askerî bir örgüt olmamızı karakterize etmektedir. FARC, her şeyden önce kolektif yönetim ve demokratik merkeziyetçilik ilkelerince yönetilen bir parti hücresidir. Bütüncül devrimci-

ler olarak halkımıza, ikinci ve tam bağımsızlığımız, özgür ve egemen yeni bir Kolombiya'nın inşası için iktidarı ele geçirme mücadelesi verme sözümüz var.

13) Peki ya dağlarda, Kolombiya halkının bağımsızlık mücadelesinin moral direği ve bu mücadeleye katılan herkes için örnek bir kişilik olan yiğit komutan Manuel Marulanda nasıl?

Başkomutan Manuel Marulanda, diğer gerillalarla birlikte dağda yaşıyor ve hepimize halk kitlelerinin tüm mücadele biçimlerinin birleşimini öğretmekle meşgul. Siyasal, askerî, örgütsel konularda, yeni kadro ve savaşçıların eğitiminde en aydınlanmış ve deneyimli öğretmen ve rehber, o. Yoldaş zamanının büyük bölümünü tüm FARC'ın siyasal-askerî planlarının oluşturulup gerçekleştirilmesini denetlemeye ayırıyor. O, tüm zamanını ordusunun Marksizm-Leninizm'in başlıca ilkelerinin silahlı gerilla savaşına uyarlanması doğrultusunda yönlendirilmesine hasretmiş bir komünist, profesyonel bir devrimcidir.

14) Kolombiya dağlarına ve gerillanın kurtardığı tüm bölgelere INVERTA dergisinin ve KP-ML'nin sıcak selamlarını götürün lütfen. Son olarak okurlara, özellikle de gençlere vermek istediğiniz bir mesaj var mı?

INVERTA dergisinin ve KP-ML'in kardeşçe sıcak selamına teşekkür ediyorum. Bu vesileyle ben de tüm KP-ML'li yoldaşlara, özellikle de Brezilyalı komünist gençlere, gerektiğinde yılmaksızın ve olanca devrimci iyimserlikle bu halkın çıkarları uğruna savaşmaya hazır olan FARC-EP'li kadın ve erkeklerin militan selamlarını göndermek istiyorum. FARC'lıların Amerika Birleşik Devletleri'nin emperyalist politikalarına ve yurdumuzun mülksüzleri ve dışlanmışlarının çektiği acılar, sömürü, sefalet ve devlet baskıları pahasına iktidarını sürdüren kanlı oligarşiye meydan okuyan sınıf kardeşleri olduğunu bilsinler.

Çok teşekkürler yoldaşlar; hepinizi devrimci içtenliğimle kucaklıyorum, Raúl Reyes

Kolombiya Dağları,
21 Aralık 2005

7) VENEZÜELLA

HUGO CHÁVEZ*

Hugo Rafael Chávez Frías, hâlihazırdaki Venezüella Devlet Başkanıdır. Bolívarcı Devrimin önderi olarak, demokratik sosyalizm, Latin Amerika'nın bütünleşmesi ve antiemperyalizm politikalarını izlemektedir. Uluslararası sahnede, neo-liberal küreselleşme süreçleriyle ABD dış politikasına yönelttiği şiddetli eleştirilerle tanınmaktadır.

Hugo Chávez Frías, 28 Temmuz 1954'te Barinas eyaletinde Sabaneta'da doğdu. Venezüellalıların %67'siyle *mulatto* (Afro-Avrupalı melez) ataları paylaşır. Liseyi bitirdikten sonra eğitimini sürdürmek üzere Caracas'a gitti. Chávez, Venezüella'nın Askerî Akademisi'ni Askerî Bilim ve Sanatlar derecesiyle 5 Temmuz 1975'te bitirdi. Her iki ebeveyninin de öğretmen olması, aydın kimliğini ve neden zengin olmadıklarını açıklamaktadır. Ailesi ek gelir sağlamak amacıyla muz satıp mısır yetiştiriyordu. Chávez'in beyzbol tutkusunu da anlamak kolaydır. Çocukluğunda tüm Venezüellalı çocuklar gibi beysbol oynuyordu ve öyle anlaşılıyor ki iyi bir vurucuydu. Onu orduya yönelten de ulusal ligde vurucu olarak oynama arzusuydu. Dereceyi aldıktan ve beysbol düşlerini yitirdikten sonra askerî kariyerini sürdürdü. Bu süre içerisinde çeşitli görevlerde bulundu: zırhlı birlikler, Kolombiya sınırında anti-gerilla birliğinde görev ve askerî etik öğretmenliği.

1982'de Bolívarcı Devrimci Hareketi kurdu. 1989-90'da Caracas'ta Simón Bolívar Üniversitesi'nde Siyaset bilimi öğrenimi gördü. "4 Şubat 1992'de Başkan Carlos Andres Perez'e karşı başarısız bir darbe girişiminin başını çekmesi, onu siyaset sahnesine itecek ve aynı zamanda 'saygınlık hapsi' dediği iki yılına mal olacaktı" (gosouthamerica.about.com). Bir destek gösterisi olarak, "Chávez cezaevindeyken, bir ayaklanma çağrısını video kamerayla kaydettirdi; çağrı 27 Kasım 1992'de sabaha karşı dörtte yayınlanınca, ikinci bir başarısız darbe girişimi gerçekleşti" (gosouthamerica.about.com). Başkan Caldera iki yıl sonra onu bağışladı.

Chávez, tahliye edildikten sonra Beşinci Cumhuriyet Hareketi (MVR) adıyla bir siyasal parti örgütlemeye koyuldu; dört yıl sonra ise, iktidardaydı. "Kasım 1998'de, MVR önderliğinde ve Yurtsever Kutup şemsiyesi altındaki küçük sol partiler koalisyonu Ulusal Kongre'de koltukların %34'ünü kazanarak

* Kaynak: ttp://www.lcsc.edu/elmartin/historybehindthenews/mccoy/ve wikipedia. Derleyen: Sibel Özbudun.

Chávez'i başkan adayı ilan etti. Kendini 'Oligarşinin baş belası, yoksulların şampiyonu' olarak sunduğu bir kampanyanın ardından, Chávez 1998'deki Başkanlık seçimlerini, %56'ya varan oy oranıyla kazandı; bu kırk yıldır bir adayın elde ettiği en yüksek orandı" (gosouthamerica.about.com).

2 Şubat 1999'da başkanlık yemini ettikten sonra Chávez'in ilk eylemlerinden biri, yol yapımları, konut inşaatları ve kitlesel aşılama kampanyalarını içeren Bolívar Planı 2000'i ilan etmek oldu. Chávez bunun yanı sıra, sosyal sigorta sistemi, alüminyum sanayii ve petrol sektöründe yürürlükte olan özelleştirmeleri durdurmak oldu.

Ulusal Meclis'te çıkarmak istediği yasaların savsaklanması karşısında Chávez Temmuz 1999 için bir Kurucu Meclis referandumu çağrısı yaptı. Referandumdan %72 oranında 'evet' oyu çıkmasıyla oluşan Kurucu Meclis'te koltukların %95'ini Chávez yanlısı *Polo Patriotico* ('Yurtsever Kutup') kazanmıştı. Kurucu Meclis 1999 Anayasası taslağını hazırladı; taslakta başkanlık süresi altı yıla çıkartılıyor, iki dönem üst üste seçilmesinin yolu açılıyor, başkana seçimleri yenileme yetkisi veriliyor, ülkenin adı *Venezüella Bolívarcı Cumhuriyeti* olarak değiştiriliyor, başkanlık yetkileri genişletiliyor, yargıç atamalarında liyakat esası getiriliyor, senato kaldırılıyordu.

Yeni Anayasa, Kasım 1999'da kabul edildi. 30 Temmuz 2000'de gerçekleştirilen genel seçimlerde Chávez'in koalisyonu Ulusal Meclis'teki koltukların üçte ikisini elde ederken, Chávez oyların %60'ını alarak yeniden seçildi.

Temmuz 2000 seçiminin ardından Chávez, ülkeyi bir yıl boyunca kanun hükmünde kararnamelerle yönetmesini sağlayan bir yasayı parlamentodan geçirdi ve bir yıllık sürenin sonuna doğru toprak reformu ve hidrokarbonlara ilişkin düzenlemeler dahil, 49 KHK'yi kabul etti (Kasım 2001). İşveren sendikası Fedecámaras ile Venezüella İşçileri sendikası (CTV) bu düzenlemelere karşı çıkarak 10 Aralık 2001'de genel grev çağrısı yaptılar. Ancak bu karar Chávez'in politikalarını etkilemedi.

Başkanlığının üçüncü yılının sonlarında, Chávez halkın refahını arttıracak bir dizi reforma girişmişti. Böylelikle ülkede bebek ölümlerinde düşme kaydedildi, herkesin sağlık sisteminden ücretsiz olarak yararlanmasına olanak sağlayan düzenlemeler gerçekleştirildi; eğitim, üniversite düzeyine dek ücretsiz oldu. 2001 Aralık'ında enflasyon, 1986'dan bu yana en düşük oran olan %12,3'e inmiş, iktisadî büyüme, %4 oranına sabitlenmişti.

CTV lideri Carlos Ortega, 9 Nisan 2002'de iki günlük genel grev çağrısı yaptı. 11 Nisan günü yüz binlerce kişi, yöneticilerinin görevden alınmasını protesto etmek amacıyla Venezüella'nın devlet mülkiyetindeki petrol şirketi

Petróleos de Venezuela S.A. (PDVSA)'ya doğru yürüyüşe geçti; ardından, yürüyüş, Chávez yandaşı bir gösterinin yapıldığı başkanlık sarayı Miraflores'e yöneldi. İki grup arasında çatışma çıktı, olaylar sırasında çok sayıda sivil yaralandı.

Bu olayların ardından, Venezüella Silahlı Kuvvetleri Genelkurmay başkanı Lucas Rincón Romero, beklenmedik bir şekilde, Chávez'in istifa ettiğini kamuoyuna duyurdu. Chávez, bir askerî üsse getirildi ve orada tutulduğu süre içinde kuvvet komutanları Fedecámaras başkanı Pedro Carmona'yı Venezüella geçici devlet başkanlığına getirdiklerini açıkladılar. Carmona'nın ilk kararnamesi, Chávez'in 'Bolívarcı Devrim'inin başlıca toplumsal ve iktisadî düzenlemelerini ilga ederek ulusun adını *Venezüella Cumhuriyeti*'ne döndürüyor ve Ulusal Meclis ile hukuk sistemini ilga ediyordu

ABD hükümeti, Otto Reich, Elliott Adams gibi Latin Amerika 'kirli savaş' uzmanları aracılığıyla hazırlanmasına katkıda bulunduğu darbeyi ve Pedro Carmona'nın başkanlığını desteklediğini açıklamada gecikmedi.

Ancak ABD'nin girişimi bu kez tutmadı. Carmona'nın açıklamaları, başkent Caracas sokaklarında yığınsal protesto gösterilerine yol açtı; ve ordu içindeki Chávez yandaşı subaylar, halkı kendilerini desteklemeye çağırarak başkanlık sarayını geri alıp Chávez'in serbest bırakılmasını sağlayarak 13 Nisan 2002'de yeniden görevinin başına getirilmesini sağladılar. Bu olayın ardından Rincón, Chávez tarafından yeniden genelkurmay başkanlığına atandı, ardından da 2003 yılında içişleri bakanlığına getirildi.

2002 darbesinden birkaç ay sonra Venezüella'da yeni bir kriz patlak verdi. 2 Aralık 2002'den itibaren iki ay boyunca PDVSA yönetimi, petrol gelirlerini hükümete aktarmayı reddederek Chávez'i istifaya zorlamaya kalkıştı. İşçi ve patron sendikaları, sanayi devleri ve petrol işçileri koalisyonunun örgütlediği grev/lokavt sonucu Venezüella'nın petrol ihracatı durma noktasına geldi ve ülke benzin ithal etmeye başladı. Chávez bu krizi de PDVSA yönetimini değiştirerek ve 18.000 PDVSA çalışanını işten atarak çözebildi.

2003 ve 2004'te Chávez bir dizi toplumsal ve iktisadî kampanya başlatarak halk desteğini güçlendirdi. 2003 Temmuzu'nda girişti̇ği 'Robinson Misyonu', 1999 seçimlerinden önce okuma-yazma bilmeyen 1,5 milyon yetişkin Venezüellalıya okuma, yazma ve aritmetik öğretmeye yönelikti. 12 Ekim 2003'te ilan edilen 'Guaicaipuro Misyonu' yerli halklara geçim, din, toprak ve kültür hakları sağlanması, 2003 sonlarındaki 'Sucre Misyonu', iki milyonu aşkın yetişkin Venezüellalıya orta öğrenim olanaklarının yaygınlaştırılması, Kasım 2003 tarihli 'Ribas Misyonu' ise öğrenimini yarıda bırakmış beş milyonu aşkın gencin eğitim yaşamına döndürülmesiyle ilgiliydi. Ancak 2002'de %31, 2003'te ise %27

oranında seyreden enflasyon, bu programların istenen hızda gerçekleşmesini engellemekteydi.

Darbe girişimleri ve paramiliter eylemlerle başarı sağlayamayan muhalefet, bu kez de Anayasa'da öngörülen, başkanın azledilmesi talebiyle imza toplamaya başladı. Uzun ve tartışmalı bir sürecin ardından, seçmenlerin %20'sinin (2.436.830 seçmen) imzası, Ulusal Seçim Konseyi'ne (CNE) sunuldu. Ancak 15 Ağustos 2004'te gerçekleştirilen referandumda, %59'luk 'hayır' oyuyla Chávez, bir kez daha görevinin başında kalmayı başaracaktı.

Referandum zaferinin ertesinde, Chávez'in temel toplumsal ve iktisadî dönüşüm ve yeniden dağıtım programı, büyük bir hız kazandı; 'Bolívarcı misyonlar' bir kez daha siyasal gündemin ilk sırasına yerleştirildi. Petrol fiyatlarındaki hızlı artışın da desteğiyle, iktisadî büyüme oranları 2005'teki %9,3 ile zirveye ulaştı.

Sağlık hizmetlerinin (Kübalı sağlık personelinin de katkılarıyla) tabana yayılmasını hedefleyen 'misyonlar'ın yanı sıra, Başkan Chávez, uluslararası girişimlerine de hız verdi. İki ve çok-taraflı antlaşmalar ve insanî yardım programlarıyla, başta Latin Amerika ülkeleri olmak üzere, neo-liberal küreselleşme süreçlerine alternatif arayışlarının başını çekti. 4 Mart 2005'te ABD destekli Amerika kıtası Serbest Ticaret Antlaşması'nın ölümünü ilan ederek Venezüella, Arjantin ve Brezilya arasındaki ticaret ilişkilerini arttıracak alternatif, antikapitalist bir modeli inşa etme çağrısında bulundu.

2004 ve 2005 yıllarında Venezüella ordusu da ABD'yle, silah alımları dahil askeri ilişkilerini azaltarak Brezilya, Rusya, Çin ve İspanya'yla askerî ilişkilerini geliştirmeye yöneldi. Gerilimin yükselmesi sonucu Chávez, iki ülke arasındaki askerî ilişkilere son verdiğini açıklayıp ABD askerlerinin Venezüella'dan ayrılmasını istedi. Buna ek olarak, 2005 yılında, yabancı müdahalelerine ya da istila girişimlerine karşı 2 milyon yurttaşın silahlandırılacağını açıkladı.

3 Aralık 2006 seçimlerinde oyların %63'ünü alarak en yakın rakibi Manuel Rosales'i alt eden Chávez, seçimlerin hemen ardından sosyalizme yönelik daha radikal bir program izleyeceği vaadinde bulundu.

KAPİTALİZM VAHŞETTİR*

HUGO CHÁVEZ

Ignacio Ramonet, giriş yazısında beni yeni tip bir lider olarak tanımlıyor. Özellikle Ignacio'nunki gibi parlak bir akıldan çıktığı ölçüde bunu kabul ediyorum, ama pek çok eski liderden esinlendiğimi belirtmeliyim.

ESİN

Bunlardan bazıları, dünya tarihinin en büyük devrimcilerinden, antiemperyalist savaşçılarından biri olan Hz. İsa, Yoksulların Kurtarıcısı gerçek İsa gibi çok eski.

...Bu toprakları kat eden, insanların yüreğini umutla dolduran ve kurtulmalarına yardımcı olan Simón Bolívar.

Ya da kıtamızı motosikletle kat eden, Orta Amerika'ya varıp, Kuzey Amerika emperyalizminin bu kıtada sürdürdüğü pek çok suiistimalden birine, 1955'teki Gringo istilasına tanık olan o Arjantinli doktor.

Ya da o sakallı ihtiyar, Fidel Castro... Abreu Lima, Artigas, San Martin, O'Higgins, Emiliano Zapata, Pancho Villa, Sandino, Morazan, Tupac Amaru, kişi tüm bu eskilerden esinleniyor.

Kendilerini adamış eskiler ve şimdi, yüreğimden onları anlıyorum, çünkü bizler de kendimizi adadık. Hepsi geri döndü.

BUGÜN MİLYONLARIZ

Bu eskilerden biri, her bir kolu ve bacağı bir ata bağlanmış, parçalara ayrılmıştı -İmparatorluklar hep acımasız olagelmiştir, iyi ve kötü imparatorluklar yoktur, ne giyerlerse giysinler, nasıl konuşurlarsa konuşsunlar, tümü de yoldan çıkmış, acımasız, sapkındır. Öleceğini hissettiğinde haykırmıştı: "Bugün ölüyorum, ama bir gün döneceğim ve milyonlar olacağım". Atahualpa döndü ve bugün milyonlarca kişi, Tupac Amaru döndü ve bugün milyonlarca kişi, Bolívar döndü ve bugün milyonlarca kişi, Sucre, Zapata ve buradayız, hepsi bizimle döndü. Ve Gigantinho Stadyum'unu doldurduk.

---

* Hugo Chávez'in 2005 Dünya Sosyal Forum'unda Gigantinho Stadyumu'nda yaptığı konuşmadan alıntılar (10 Nisan 2005) Kaynak: www.zmag.org, Türkçesi: Sibel Özbudun.

DSF HAKKINDA

İki yıl önce burada Porto Alegre'deki üçüncü DSF'de söylediğim gibi, Dünya Sosyal Forumu dünyanın en önemli siyasal olaylarından biridir.

Buraya öğrenmek, bilgi edinmek için, burada bolca bulunan tutkuya belenmek için geldik. Araştırmayı sürdürüyoruz, çünkü her deneme sürüşünde olduğu gibi, Venezüella süreci de yönetilmeli ve geliştirilmelidir; dünyada gerçekleşen tüm harika deneyimlere açık bir deneydir.

Dünya Sosyal Forumu, şu son beş yılda, sağlam bir tartışma platformu hâline geldi; dışlanmışların büyük bölümünün iktidar koridorlarında susturulmuşların kendilerini ifade edip protestolarını yükseltikleri sağlam, geniş, çeşitli, zengin bir platform. Burada şarkı söylemeye, kim olduklarını, ne istediklerini duyurmaya, şiirlerini şarkılarını, uzlaşma sağlama umutlarını dillendirmeye geliyorlar.

BİR BAŞKA MİLİTAN...

Kendimi bir Başkan gibi hissetmiyorum, Başkan olmam sadece koşulların getirdiği bir şey. Herkesin takım içerisindeki rolünü oynadığı gibi ben de rolümü yerine getiriyorum. Yalnızca bir rolü yerine getiriyorum, ama ben bir köylüyüm, ben bir askerim, ben yeryüzünü kurtarmak için daha iyi ve olanaklı alternatif bir dünya projesine adanmış bir insanım. Devrimci davanın bir başka militanıyım yalnızca.

DOSTLAR VE DÜŞMANLAR

Askerî okula girdiğimden bu yana Maoisttim; Che Guevara'yı okudum, Bolívar'ı, konuşma ve mektuplarını okudum; Bolívarcı bir Maoist oldum - hepsinin bir karışımı.

Mao, dostlarını ve düşmanlarını açık bir şekilde tespit etmenin her devrimci için çok önemli olduğunu söyler.

Latin Amerika'da bu özel bir önem taşımaktadır.

DEVRİMİN YOLU /GÜNEYİN BİLİNCİ

Yüzyıllardır içerisinde sıkışıp kaldığımız bu tarihsel çıkmazdan ancak devrim yoluyla çıkabileceğimizden eminim.

(Uruguaylı yazar) Mario Benedetti'ye göre Güney de var. Kuzey Amerika ve Avrupa'da pek çok devrimci var; belki yanlıyorum, ama Güney'de dünyada acil, hızlı ve derin bir değişim gereksinimi daha yakıcı bir biçimde hissediliyor.

1950'de bağlantısız ülkeler hareketinin doğduğu Bandung Zirvesi'ni düzenlediğimizde, Güney'in bilinci de gün yüzüne çıktı.

Ama Sovyetler Birliği'nin yıkılmasıyla birlikte, yani Stiglitz'in deyişiyle 'o mutlu 90'lar' üzerimize geldi; tarihin sonu, teknoloji çağı, üstelik Güney'in bilinci donmuştu; görünüşte o kadar mutluyduk ki, Washington Konsensüsü'nün önerisi çığ gibi geldi; kuşkulu bir tez kisvesiyle neo-liberalizm ve Latin Amerika'ya özel bir zehirle enjekte edilen tüm o IMF politikaları.

Bugün, en uygun mekân olan DSF'da, dünyayı kurtarabilmek için gereksindiğimiz ilk şeylerden birinin Güney'in bilinci olduğunu söyleyebiliriz.

Güney'in bilincini yeniden tetiklemek... Kuzey'de pek çok kişi bunu bilmese de Kuzey'in geleceği Güney'e bağlıdır; çünkü yapmamız gerekeni yapmazsak, daha iyi bir dünyayı gerçekleştirmezsek, denizcilerin süngüleri gerisinde, Bay Bush'un bombaları gerisinde başarısızlığa uğrarsak, Güney'de neo-emperyalist saldırılara direnebilecek yeterli güç, bilinç ve örgütlenme sağlanamazsa, Bush doktrini kendini dayatabilirse, dünya yok olacak.

Kutup buzulları erimeden, tüm kıtalar sular altında kalmadan önce, gezegen yüzlerce şiddetli isyana tanık olacak. İnsanlar neo-liberal modelin dayatılmasını uysal bir biçimde kabullenmeyecek, açlıktan ölmektense dövüşerek ölmeyi yeğleyecekler.

KARŞIDEVRİM KIRBACI

Troçki, her devrimin karşıdevrimin kırbacına ihtiyaç duyduğunu söylemişti ve karşıdevrim iktisadî, medya ve toplumsal sabotajla, terörizmle, bombalar, şiddet, kan ve ölümle, darbelerle, kurumsal manipülasyonlarla, uluslararası baskıyla bize fazlasıyla vurdu; Venezüella'yı itaatkâr bir ülkeye dönüştürmeye, yasalarımızın, kurumlarımızın ve Anayasa'mızın üzerine ulus-ötesi bir erki yerleştirmeye kalkıştılar. Ama Venezüella halkı oligarşiye asla teslim olmayacağını gösterdi.

Direndik, kendimizi savunduk ve karşı-saldırıya geçtik. Bunun sonucu, 2003 yılında Venezüella ilk kez, bugüne dek Venezüella oligarşisi ve Kuzey Amerika İmparatorluğu'nun elinde olan kendi petrol şirketini geri aldı.

Şimdi yaklaşık 4 milyar doları en yoksullara yönelik toplumsal yatırıma, eğitime, sağlığa, mikrokredilere, konutlara yöneltiyoruz. Neo-liberaller parayı sokağa attığımızı söylüyorlar... ama onlar onu gringo'lara veriyor ya da ballı iş anlaşmalarıyla kendi aralarında paylaşıyorlardı.

Çoğu sefalet içinde yaşayan herkesi, büyük anneleri, çocukları öğrenmeye çağırdık; bu amaçla da yarım milyon kişiye her ay 100 dolar burs verecek bir sistem yarattık. Bizden her yıl çalınan 600 milyon dolar artık yoksulların kendilerini sefaletten kurtarmalarını sağlayacak tarzda, yoksulları güçlendirmek üzere kullanılıyor.

Günümüzde Misyonlarımız da var; örneğin Barrio Adentro'daki. Sivil, asker, genç, yaşlı, cemaatler, ulusal ve yerel hükümetler, taban cemaat örgütleri, kısacası herkesi kapsayan Devrimci Küba desteğinde yürüyen ulusal bir seferberlik bu. Bugün en yoksul kesimlerde 25 bin kadar Kübalı doktor ve dişçi çalışıyor, Venezüellalı erkek ve kadın hastabakıcılarla birlikte. Geçen yıl 50 milyon muayene gerçekleşti, bu Venezüella nüfusunun iki katıdır. Önceleri buna ayrılan para yurtdışına çıkardı.

KAPİTALİZM, VAHŞETTİR

Önceden, eğitim özelleştirilmişti. Bu, neo-liberal, emperyalist plandır, sağlık sistemleri özelleştirilmişti -ki bu olamaz, sağlık temel bir insan hakkıdır. Sağlık, eğitim, su, enerji, kamu hizmetleri, bunlar özel sermayenin açgözlülüğüne teslim edilemez, bu halkın haklarını inkâr etmek olur, bu vahşetin yoludur, kapitalizm vahşettir.

Her gün şuna daha fazla ikna oluyorum, daha az kapitalizm, daha fazla sosyalizm.

Kapitalizmi aşmamız gerekiyor, ama kapitalizm içeriden aşılamaz. Kapitalizm sosyalizm yoluyla, eşitlik ve adaletle aşılması gerekir; kapitalist iktidarı aşmanın yolu budur.

Ben bunun demokrasi içerisinde yapılabileceğine inanıyorum... ama dikkat, ne tip bir demokrasi... Bay Süpermen'in dayattığı tipten değil.

TAKTİKLER

Che Guevara'yı çok takdir etmeme karşın, tezi uygulanabilir değildi. Gerilla birimi, dağdaki belki 100 kişi Küba'da belki bir şeyler yapabilirdi, ama başka yerlerdeki koşullar farklıydı; Kişotvarî Che'nin Bolivya'da ölmesinin nedeni buydu.

Tarih bir, iki, üç daha fazla Vietnam tezinin yürümediğini gösterdi.

Bugün durum, Ranger ya da Denizcilerin Che Guevara'ya yaptıkları gibi bir dağda kuşatabileceği gerilla hücrelerini gerektirmiyor; onlar 500'e karşı belki 50 kişiydiler; biz ise milyonlarız, bizi nasıl kuşatacaklar? Dikkatli olursak kuşatmayı biz yapabiliriz...

...HENÜZ DEĞİL, YAVAŞ YAVAŞ

İmparatorluklar bazen kuşatılmazlar, içeriden çürürler, ardından da yıkılırlar, tıpkı Roma İmparatorluğu ve geçtiğimiz yüzyıllarda Avrupa'daki pek çok imparatorluk gibi. Bir gün içerisinde taşıdığı çürüme ABD İmparatorluğu'nun yıkılmasına yol açacak.

Ve Martin Luther King'in büyük halkı, büyük ABD halkı, kardeşlerimiz özgür olacak.

Henüz zaferi ilan etmiyoruz, ama gerçeklik sürecin süregittiğini gösteriyor, ama onu her gün beslemeliyiz. Erkek ve kadın yoldaşlarıma her gün bunu va'zediyorum. Ve Che'nin de dediği gibi, bürokratizm ve yolsuzlukla mücadele ederken devrimci etkinliğe gereksinimimiz var.

REFERANDUM

2004 bize büyük bir siyasal zafer getirdi. Referandumdan kaçınmak için elimden geleni yaptığım söylendi. Neo-liberaller halktan korktuğumu söylüyordu. Hepsi yalan. Kaçınmak için hiçbir şey yapmadım. Ama muhalefetin Anayasal gereklere bağlı kalması, öngörülen süre içerisinde yeterli sayıda imza toplaması gerekiyordu. İmzaları tanıklarla birlikte sunan OAS (Amerika Uluslar Örgütü) ya da ABD Hükümeti olamazdı. 15 Ağustos'ta oyların %60'ıyla kazandık; beş yıl öncesinden çok daha fazlaydı bu. Ardından, 10-31 bölgesel seçimlerinde 24 bölgenin çoğunu rahatlıkla kazandık; bu toplumsal içleme modelinde büyük bir ilerlemeydi. Siyasal sahnede bir ilerleme, kurumlarımızın, yargı erkinin güçlendirilmesi.

EKONOMİ VE BÜTÜNLEŞME

2003 ve 2004'te, Venezüella ekonomisine güçlenme yaşadık. İmalat, tarım büyüyor. Uzun süredir ilk kez, pirinç ithal etmek zorunda kalmadığımızı söyleyebiliriz, mısırda kendimize yeterli olduk, tarımımızı kurtarmayı sürdürecek, besinde egemenliği sağlayacağız. Latifundialara karşı savaşta, MST örneğini kabul ediyoruz. Bize ve kıtanın diğer köylülerine örnek oldular.

2004'te Mercosur'a (Güney Amerika Ortak Pazarı) dahil olduk. Profiline karşı eleştirel olmama karşın katılmaya karar verdik. Beş yıl önce Kanada'daki Amerikalar Zirvesi'ne katıldığım için eleştirilmiştim. Ama orada FTAA'ya (Amerika Serbest Ticaret Anlaşması) karşı çıkan bir tek bendim; çünkü bu, bence sömürgeci bir projeden başka bir şey değil. Bolívarcı alternatif ya da ALBA adını verdiğimiz alternatif bir entegrasyon modeli yaratmak istiyoruz. Bu proje ilerliyor, kuşkusuz daha hızlı ilerlese daha iyi olur, ama gerçeklikler var, zamanlama var.

Güneş 1 Ocak 2005 sabahı doğdu ve FTAA cehennemin dibini boyladı. FTAA nerede bayım? FTAA öldü. Küçük FTAA'lar var, ama Kuzey Amerika İmparatorluğu tüm baskı ve şantajlarına rağmen bu kıtaya FTAA'nın temsil ettiği emperyalist ve yeni-sömürgeci modeli dayatmaya güç yetiremedi. Muarızımızın zaaflarını abartmak istemiyorum. Bu ölümcül bir hata olur. Ama yine

de zaaflarını nesnel olarak teşhis etmenin uygun olduğu kanısındayım. Muarızın yenilemez olduğunu düşünen varsa, pekâlâ yenilebilir olduğu kanıtlandı.

Tarih Vietnam'ı, saldırı ve istilaya karşı hâlâ direnen Irak halkını, kırk yıldır direnen devrimci Küba'yı gösterdi. Bolívarcı Venezüella altı yıldır direniyor. Kuzey Amerikan Emperyalizmi yenilmez değildir. Bunu bilmek tabii ki önemli; çünkü onun yenilmez olduğunu, onu gül yapraklarıyla bile vuramayacağımızı, İmparatorluğun öfkelenip tepki vereceğini düşünen bir sürü iyi niyetli insan var.

Golyat yenilmez değildir. Bu onu daha da tehlikeli kılmaktadır, çünkü zaaflarının farkına vardıkça kaba kuvvete başvurmaya başlıyor. Venezüella'ya kaba kuvvetle saldırısı bir zaaf işaretidir, ideolojik zaaf.

Bu beş yıl öncesinin Latin Amerika'sı değil. Size duyduğum saygı nedeniyle başka bir ülkenin içişleri üzerine yorum yapamam. Venezüella'da, özellikle ilk iki yıl boyunca yandaşlarımın pek çoğu beni eleştirerek daha hızlı ilerlememi istedi, daha radikal olmamız gerektiğini söyledi. Bunun doğru zaman olduğunu düşünmüyordum, çünkü süreçlerin aşamaları vardır. Yoldaşlar, süreçlerin aşamaları vardır, her ülkenin salt iç durumundan fazlasıyla ilişkili ritimler vardır, bunlar uluslararası durumla ilgilidir. Ve bazılarınız patırtı koparsa bile söyleyeceğim: Lula'yı seviyorum, onu beğeniyorum, o kocaman yürekli iyi bir insan, bir kardeş, bir compañero, Lula ve Brezilya halkı, Nestor Kirchner ve Arjantin halkı, Tabarez Vazquez ve Uruguay halkıyla birlikte, farklı, mümkün bir Birleşik Latin Amerika düşünün yolunu açabileceğimizden eminim.

Sizleri sıkı sıkı kucaklıyorum, hepinizi çok seviyorum, herkese kucak dolusu sevgiler. Çok, pek çok teşekkür ederim.

8) KÜBA

JOSÉ MARTÍ*

José Martí 28 Ocak 1853'te Havana'da doğdu. Babası İspanyol ordusunda topçu başçavuşu Valencialı Mariano Martí y Navarro, annesi ise Santa Cruz de Tenerife'li Leonor Pérez'di.

Aynı yılın 12 Şubat günü Havana'da Santo Angel Custodio Kilisesi'nde vaftiz edildi. Babası 2 Şubat 1887'de, annesi ise 17 Aralık 1907'de 79 yaşında Havana'da yaşamını yitirdi.

1857'de ebeveynleriyle birlikte İspanya'ya gitti, Küba'ya Ocak 1859'da döndü. Babası, aynı zamanda polis müfettişliği görevi de yapmaktaydı; 1869'da Guanabacoa'da müfettişti.

Kübalı meleksi üstad Rafael María de Mendive, manevî babası ve hocasıydı (1866).

Ocak 1869'da ilk siyasal çalışmaları *El Diablo Cojuelo*'da, yurtsever tiyatro oyunu *Abdala* ise *La Patria Libre* dergisinin tek sayısında yayınlandı.

Don Cristóbal Madan'ın bürosunda çalıştı.

Fermín Valdés Domínguez'in evinde yapılan aramada Martí'ye ait, İspanyol rejimi aleyhtarı bir mektup bulununca, tutuklandı. Martí, gözü pekçe mektubu ve tüm sorumluluğu üstlendi. Altı yıl hapse mahkûm edildi. 4 Nisan 1870'te cezaevine konuldu. San Lázaro fidanlığında çalıştı. Pinos adasına nakledildi. 17 yaşındaydı.

15 Ocak 1871'de İspanya'ya sürgün edildi. *El presidio politico en Cuba* başlıklı broşürü yayınladı. 31 Mayıs'ta Madrid Üniversitesine kaydoldu. *El Jurado Federal* gazetesinin sütunlarında polemikleri yayınlandı. Arkadaşlarıyla birlikte Havana'da öğrencilerin kurşunlanmasını kınayan bir bildiri kaleme aldı. Cumhuriyet ilanını savunan *La República España ante la revolución de Cuba* broşürünü yayınladı. Haziran 1874'te diplomasını aldı. Sivil Hukuk, Felsefe ve Edebiyat lisanslarını tamamlamıştı. Önce Paris, ardından da Meksika'ya gitti. 8 Şubat 1875'te Veracruz'a ulaştı.

Meksika'da gazetecilik yaptı. Yoğun bir sosyal hayatı vardı. Çeşitli dernek ve akademilerde konferanslar verdi.

Ocak 1877'de Havana'ya döndü. Ertesi ay Meksika'ya dönerek Guatemala'ya geçti. Guatemala Escuela Normal Central'de kürsü sahibi oldu. Bir gene-

* "Vision Martiana", *Diario de Marti*, de Cabo Haitiano a dos Rios, Instituto Civico Militar, Ceiba del Agua, 1941, ss. 9-16, Türkçesi: Sibel Özbudun.

ralin kızı olan ve *Niña de Guatemala* (Guatemala'nın kızı) olarak tanınan María García Granados ile flört etti. Ona adadığı dizeler çok ünlenecektir. *Niña,* Ocak 1878'de öldü. Martí bu ülkede hatip, şair, verimli bir yazar ve hoca olarak etkin bir entelektüel yaşam sürdürdü. Meksika'ya geçerek Carmen Zayas Bazen e Hidalgo ile evlendi (20 Aralık). *Guatemala* başlıklı broşürü yayınladı. Kübalı José María Izaguierre'yi savunmak için Escuelo Normal'deki görevinden istifa etti. Havana'ya döndü.

Nicolás Azcárate ve Miguel Viondi'nin büfesinde çalışırken Hükümet'ten avukat olarak çalışma izni istedi (1878).

Oğlu José 12 Kasım 1878'de Havana'da doğdu. Bu genç, askerlik görevini 1895'te Kurtarıcı Ordu saflarında tamamlayacaktı.

15 Aralık 1878'de, şair Alfredo Torroella (22 Ocak 1879) ve kemancı Rafael Díaz Albertine (27 Nisan)'nin cenazesindeki söylevleriyle ünlendiği Guanabacoa Sanat ve Edebiyat Lisesi'nin Edebiyat Şubesi sekreterliğine seçildi. Ateşli söylevini dinleyen General Blanco, "duyduklarımı hatırlamak istemiyorum ve İspanya temsilcisi olarak önümde söylenenleri anlayamadım: Martí'nin bir deli olduğunu düşüneceğim... ama tehlikeli bir deli" dediğinde bu görevdeydi.

Chiquita savaşı sırasında Juan Gualberto Gómez ve diğerleriyle birlikte, konspirasyon suçlamasıyla tutuklanıp İspanya'ya sürgün edildi.

Paris'i ziyaret ettikten sonra New York'a geldi (3 Ocak 1880).

New York'da, General Calixto García'yla birlikte Küba Devrimci Komitesi'nde çalıştı (1880). *The Sun* gazetesine yazılar yazdı. Venezüella'ya geçti (Mart 1881). Burada edebiyatla uğraştı, gazetecilik yaptı. Oğluna ithaf ettiği *Ismaelillo*'yu (1882) yayınladı, *Versos Sencillos*'u (Yalın Dizeler) kaleme aldı. Buenos Aires'te yayınlanan *La Nación* için muhabirlik yaptı.

Máximo Gómez ve Antonio Maceo ile birlikte bir hareket örgütlemeye giriştiler; ancak kişisel davrandıkları gerekçesiyle onlardan ayrılıp General Máximo Gómez'e 20 Ekim 1884 tarihli ünlü mektubunu gönderdi.

Edebi uğraşını ve gazeteciliği sürdürdü. Sonradan *Cuba y los Estados Unidos* (Küba ve ABD) adını alacak olan *Vindicación de Cuba* yazısını *The Evening Post*'ta yayınladı (21 Mart 1889).

Çocuklara ithafen babacan ve sevecen dergisi *La Edad de Oro*'yu dört sayı yayınlayabildi. (1889).

Parlak hitabet yetisi dikkatleri çekiyor ve tüm yurtsever faaliyetlere çağrılıyordu. Edebi ve devrimci kişiliği büyük prestij ve popülarite kazanmaktaydı.

Arjantin (1890), Paraguay ve Uruguay'da konsolosluk görevinde bulundu; New York Merkez Okulu'nda İspanyolca öğretmenliği yaptı. Washington'daki

Uluslararası Amerikan Para Komisyonu'nda Uruguay'ı temsil etti. Muhalefetin başını çekiyor, Blaine ile boy ölçüşüyordu; Amerika çapında bir devlet adamı olmuştu.

Los Independientes kulübü adına, İspanyol-Amerikan Edebiyat Klübü ve Hardman Hall'de besteci Espadero onuruna iki konuşma yaptı.

İspanya ondan korkuyordu, New York'taki İspanya konsolosu hakkında şikâyette bulundu. Bunun üzerine, tüm çabasını Küba üzerinde yoğunlaştırabilmek için Arjantin, Uruguay ve Paraguay konsolosluklarından istifa etti (11 Ekim 1891). Eşi Carmen ve onun oğluyla birlikte izin almadan Küba'ya dönmesini sağlayan *El Porvenir* gazetesinden Enrique Trujillo ile aralarında şiddetli bir kavga geçti; ayrılık kesindi ve Üstad'ın yaşamında derin bir iz bırakacaktı.

'Gemileri yaktıktan' sonra, kendini tümüyle devrimci faaliyetlere verdi; Küba'ya ilişkin deneyim, bilgelik, görü ve duyguları ona büyük bir itim sağlıyordu. Tampa'daki *Ignacio Agramonte Kulübü*'nden Néstor Leonelo Carbonell'in yurtsever bir festivalde konuşma yapma önerisini tereddütsüz kabul etti. Kente varışının ikinci günü (26 Kasım) *El Liceo*'da ünlü konuşması *Con todos y para el bien de todos* (Herkesin refahı için herkesle birlikte)'u yaptı. Tampa'daki Küba Yurtsever Ligası'na kabul edildi. 27 Kasım'da aşkın konuşması *Los Pinos Nevos* (Yeni Çamlar)'u yaptı. Her iki konuşma da geniş yankılar uyandırdı.

Kurulacak olan partinin ön hazırlığını oluşturan Tampa *Kararları* kabul edildi. New York'a gitti; Tampo'ya döndüğünde (24 Aralık 1891) hastaydı. Dr. Elegio Palma onu tedavi etti. 'Martí'nin devrimi' başlamıştı.

Cayo Hueso'ya geldi. Birkaç söylevi büyük bir coşkuyla karşılandı. Devrimci faaliyetleri sürdüren *Küba Konvansiyonu* onu kabul etti. Tüm Kübalılarla fikir birliği içinde Küba Devrimci Partisi Temelleri ve Gizli Tüzüğü'nü kaleme aldı.

Taşma ve Cayo Hueso konuşmasını (17 Şubat) izleyen günlerde, neredeyse tümü Martí tarafından kaleme alınan Parti'nin yayın organı *Patria* yayınlanmaya başladı. Bu gazetenin koleksiyonundan '95 devrimini gün be gün izlemek mümkündür.

Küba Devrimci Partisi Cayo Hueso'da ilan edildi, Martí delege seçildi (10 Nisan). Bu görevi ölümüne dek sürdürecektir. Benjamín Guerra muhasebeci, Gonzalo de Quesada ise sekreter olmuştu.

Martí, şaşırtıcı bir enerjiyle devrimci kampanyasını sürdürüyor, Tampa'dan New York'a çeşitli Kübalı kolonileri dolaşıyordu.

Ağustos 1892'de başyardımcısı Komutan Gerardo Castellanos Lleonart'ı özel talimatlarla Küba'ya gönderdi. Gaziler, siviller ve göçmenler arasındaki eşgüdümü dünyaya daha iyi gösterebilmek için, General Máximo Gómez'i se-

lamlamak, davet etmek ve askerî kesimin komutanı ilan etmek üzere *La Reforma*'daki malikânesinde ziyaret etti (11 Eylül 1892). Santo Domingo, Haiti, Jamaica, New York, Cayo Hueso, Tapma ve diğer devrimci merkezleri dolaşarak söylevler verdi. Göçmenler çevresinde toplanmıştı; Küba içinde ve dışındaki gaziler ve konspiratörler ona saygı duyuyordu. Askerî işlerde sağ kolu Serafín Sánchez, sivil konularda ise Gonzalo de Quesada idi.

Kulüp ve insanların birliğini sağladı, fonlar sağladı; yolculukları bir türlü sona ermiyor, savaşı hazırlıyordu; Küba fabrikalarındaki işçiler ve patronlar ona gizli ajanlık yapmaktaydı. Sözü ve kaleminin etkisi giderek yayılıyordu. Örnek bir kişiydi. Bir havarî gibi yoksul bir yaşam sürüyor, bedeni ve ruhunu temiz tutuyor, her şeyi acı çeken ve özgür olmayı arzulayan Küba için yapıyordu.

Hareketin askerî kanadının başkomutanı Máximo Gómez'le görüşmek için birkaç kez Santo Domingo'ya, Antonio Maceo ve diğerlerini görmek için Kosta Rika'ya ve Meksika'ya gitti. Tercih ettiği merkezler, Tapma, Cayo Hueso ve New York idi.

Cayo Hueso'daki, Küba yetkililerinin de onayıyla Kübalı işçileri işten çıkartıp yerlerine İspanyol gönüllüleri alma kararı veren *La Rosa Española* tütün fabrikasındaki tehlikeli greve müdahale etti. Kuzey Amerikalı avukat Horacio S. Ruben, Martî'nin emriyle bu konuda doğrudan aracı olmuştu.

Máximo Gómez, oğlu *Panchito*'yla birlikte Martî'yle görüşmeye geldi; aralarındaki yakınlığı sergilemek amacıyla ikili çeşitli merkezleri birlikte dolaştılar.

Jacksonville, Ocala, Tapma, Cayo Hueso, Orta Amerika, New Orleans, Panama, Jamaica, Kosta Rika, Veracruz'a yaptığı yeni propaganda gezilerinin ardından New York'a vardı.

Antonio Maceo, Serafín Sánchez, Roloff, Collazo, Crombet ve diğerleriyle birlikte Fernandina (Florida) Planı'nı hazırladı. Planda *Amadís, Lagonda* ve *Baracoa* gemileriyle Küba'da üç ayrı noktaya çıkarma yaparak eşzamanlı bir saldırı başlatılması öngörülmekteydi. Bir emekli albayın ihbarı üzerine plan fiyaskoyla sonuçlandı (10 Ocak). Kuzey Amerikalı yetkililer silahlara el koydu.

Mart ve Gómez ayaklanma emrini 29 Ocak 1895'te verdi. Resmî fonlar tükendiğinde Martí, yanında Enrique Collazo ve Mayía Rodríguez'le birlikte, General Máximo Gómez'le görüşmek için alelacele New York'tan ayrılarak (31 Ocak) Santo Domingo'ya geçti. İkisi, Küba'da izlenecek savaş politikasını belirleyen Montecristi Manifestosu'nu imzaladılar (25 Mart). Martí Gonzalo de Quesada'ya vasiyet mektubunu kaleme aldı. Ve Martí, Gómez ve dört yoldaşları Montecristi'den Küba'ya hareket ettiler (1 Nisan 1895).

11 Nisan'da *Nordstrand* gemisiyle Playitas'a (Santiago de Cuba'nın güney kıyısı, Jobabo bitişiği) ulaştılar ve gecenin on birinde bir botla kıyıya çıktılar.

Ayın 14'ünde Félix Ruenes'in kuvvetleriyle temas sağladılar. (*Günlük*'teki kayda göre) 15'inde Martí Büyük General ilan edildi ve Kurtarıcı Ordu'ya bir söylev çekti.

Ormanları, dağları, mağaraları, nehirleri, düşmanları aşan zorlu bir siyasal-askerî yolu kat ettiler. Martí fiziksel direnciyle General Máximo Gómez'i gölgede bırakıyordu. Arroyo Hondo'daki kanlı savaş günü General José Maceo'yla karşılaştılar (25 Nisan). Martí durmaksızın çalışıyordu. Gómez ile Martí her konuda görüşbirliği içindeydi. Martí küçük bir günlük kaleme aldı. ABD'ye mektuplar gönderdi. Batıya doğru kat ettikleri yol boyunca yeni hayranlar topluyor, herkesi büyülüyordu.

La Mejorana'da Başkomutan Gómez, örgütçü Antonio Maceo ve delege Martí bir toplantı yaptılar. Maceo Üstad'la keskin bir anlaşmazlık içindeydi. Martí günlüğünde bu konuda sert bir kayıt düşer (5 Mayıs).

13 Mayıs 1895'te Cauto ve Contramaestra nehirlerine yakın Dos Ríos bölgesine ulaştılar. Gómez, ayın 17'sinde 40 adamıyla birlikte askerî bir sefere çıktı. Martí, on iki yoldaşıyla kalmıştı; Manuel Mercado'ya ünlü mektubunu ve komutanlarla subaylara *Genel Talimatlar*'ı kaleme aldı. General Masó Martí'nin kampına vardığında, bunu Gómez'e bir mektupla bildirdi. Gómez geri döndü. Martí coşkulu bir söylev verdi. Albay Ximénez de Sandoval'in gönderdiği düşman birlikler ulaşmıştı.

Gómez kuvvetlerinin başında cepheye döndü; Contramaestra nehrini geçerek savaşı sürdürdü. Martí genç subay Angel de la Guardia ile birlikte yola çıktı; ancak düşman askerleri tarafından öldürüldü. 42 yaşındaydı. Teşhis edilip tabutsuz olarak Remanganaguas mezarlığına gömüldü. Sonradan çıkartılıp Santiago de Cuba'ya götürülecek, İspanyol Albay Ximénez de Sandoval'in kısa ve soğuk konuşmasının ardından, kısa bir süre sergilenip, Santa Efigenia Mezarlığında 134 no.lu nişe gömülecektir. Bugün bu mezarın üzerinde etrafı palmiyelerle çevrili küçük bir yapı yükselmektedir.

İKİ YURT*

JOSÉ MARTI

İki yurdum var benim: Küba ve gece.
İkisi de bir sayılır aslında. Yiterken
Güneşin görkemi, Küba
Üzgün bir dul gibidir
Uzun örtüleri içinde, suskun, elinde karanfil.
Bilirim ne olduğunu elinde ürperen
Bu kanlı karanfilin! Bomboş
Göğüs kafesim, bomboş, paramparça
İçinde yüreğimin çırpındığı. Vaktidir
Ölüme gitmenin. Uygundur gece
Elvedalara. Işık engeller bizi.
Sözler de. Evren
İnsandan daha ustadır konuşmada.
Bayrak gibi
Kavgaya çağıran bir bayrak gibi
Işıldıyor kızıl alevi mumun, açıyorum
Pencereleri. Daralıyor yüreğim.
Küba, dul Küba, göğü karartan
Bir bulut gibi sessizce geçiyor
Koparark yapraklarını karanfilin.

* Çeviri: Ataol Behramoğlu, http://www.siirgen.org/siir/j/jose_marti/iki_yurt.htm.

FIDEL CASTRO (1926-)*

JAIME MASSARDO - ALBERTO SUÁREZ-ROJAS

13 Ağustos 1926'da Oriente bölgesinde Mayarî'de şeker kamışı yetiştiricisi zengin bir ailenin oğlu olarak doğan Fidel Castro Ruz, katı bir Cizvit eğitimi aldı. 1943'te Havana Üniversitesi Hukuk Fakültesi'ne kaydolduktan sonra Üniversite Öğrencileri Federasyonu başkanı oldu. 1947'de, Dominik Cumhuriyeti'nde diktatör Trujillo'ya karşı başarısız bir ayaklanma girişimine katılmasının ardından, Kolombiyalı lider Jorge Gaitán'ın öldürülmesini izleyen şiddet patlamasına ('bogotazo') tanık oldu. Avukat olduktan sonra Havana'ya yerleşti, mülksüzleri savundu ve kurucularından olduğu solcu 'Ortodoks Parti'de faaliyet göstermeye başladı. 1952'de parlamentoya aday oldu ama aynı yılın Mart ayında Fulgencio Batista, seçimleri askıya alan bir darbeyle iktidara geçti. Castro, diktatörlüğe karşı mücadeleye girişti ve yasal muhalefetin yenilgisi karşısında, silahlı bir ayaklanmanın hazırlıklarına başladı. 26 Temmuz 1953'te çoğu üniversite öğrencisi olan 113 savaşçıyla birlikte Santiago de Küba'daki Moncada garnizonu baskınına komuta etti. Saldırı tam bir askerî yenilgiyle sonuçlanmıştı: 69 ölü, çok sayıda yaralı. Bu özverili çıkışları halk desteğini de sağlamamıştı. Katliamdan kurtulan Castro, 15 yıl hapis cezasına çarptırıldı; diktatörlüğe karşı bir sorgu ve isyancıların demokratik-radikal programına dönüşen savunması *'Tarih beni aklayacaktır'*, José Martî'nin adalet ve ulusal bağımsızlık ideallerinden esinlenmişti. 1955'te affa uğrayarak sürgüne gönderildiği Meksika'da, cezaevinde başladığı görevi sürdürdü: 26 Temmuz (M-26) hareketinin örgütlenmesi. Guatemala'da Jacobo Arbenz'in devrilmesinden sonra sürgün edilmiş 27 yaşındaki Arjantinli doktorla, Ernestro Guevara'yla burada tanıştı. 15 Kasım 1855'te Fidel 80 kişiyle birlikte Küba topraklarına çıktı; içlerinden yalnızca 12'si ordu saldırılarından sağ kurtulup Sierra Maestra dağlarını tutabilecekti. Castro, bu küçük savaşçı çekirdekle mücadeleye girişti. İki yıllık mücadelenin sonunda, Kübalı devrimcileri ve nüfusun çoğunluğunu davasına kazanabilmişti: Muzaffer Kurtuluş Ordusu, Havana'ya Ocak 1959'da girdi.

---

* Civilisations Latino-Américaine, Notes de cours, Ellipses, Paris, 2000: 116-117, Türkçesi: Sibel Özbudun.

Otuz yaşında, uluslararası bir ün kazanmış Castro Başbakan oldu: derhâl büyük bir tarım reformuna girişti, sanayiyi millileştirdi ve Batista'nın yasakladığı partileri serbest bıraktı. ABD'nin yanıtı gecikmeyecekti. Diplomatik ilişkilerin kesilmesini ekonomik saldırılar ve askerî müdahale izledi; 17 Nisan 1961'de Kennedy yönetiminin örgütlediği istila girişimi başarısızlıkla sonuçlanacaktı. Castro'nun buna yanıtı Küba Sosyalist Cumhuriyeti'ni ilan edip Sovyetler Birliği'yle yakınlaşmak oldu. Devrimci hareketin çeşitli bileşenleri *Organizaciones Revolucionarias Integradas* bünyesinde birleşirken, Marksizm'e bağlılığını ilan ettiği an Kilise'nin aforoz ettiği Castro genel sekreterliğe getirildi. Coğrafî tecridine karşın, devrimin artan prestiji, kaynayan bir dünya yaratmıştı: iç başarıların (tarım ve kent reformu, okuma-yazma seferberliği, ücretsiz eğitim ve sağlık hizmetleri vb.) yanı sıra, Castro Afrika ve Latin Amerika devrimci hareketlerine kayıtsız bir destek sağlıyor ve böylelikle de Kuzey Amerikalı yöneticilerin gözündeki '1 numaralı düşman' konumunu da pekiştiriyordu.

Altmışlı yılların iyimserliğini Che Guevara'nın katledilmesi (1967) ve 1970 Gran Zarfa yenilgisi izledi. Castro, iç konsolidasyona yönelerek vurguyu üretim aygıtının etkinliği ve verimliliği sorunlarına yöneltti. Ancak enternasyonalizmi elden bırakmıyordu; apartheid rejimine karşı Angola'ya (1975), ardından da Etiyopya'ya (1976) birlikler gönderdi; Latin Amerika'daki devrimci hareketleri (özellikle Nikaragua ve Salvador'da) desteklemeyi ve tüm dünya nezdinde bağımlılık ve sömürgeciliğin yeni biçimi dış borç boyunduruğu lanetlemeyi sürdürdü. Üçüncü dünya halklarının mücadelelerinin tartışılmaz simgesi olarak Bağlantısızlar Hareketi'nin başkanlığına seçildi (1979-82). 1986'dan itibaren Sovyet müttefikiyle arasına mesafe koydu; 90'lı yılların başlarında dinsel özgürlükleri yeniden tanıyarak ekonomiyi yabancı sermayeye açtı. Ama sosyalist blokun çöküşü ve neo-liberalizm sancağı altında girişilen küreselleşme süreçleri, uluslararası ekonomik devrelere katılma yolundaki diplomatik ve siyasal çabalara karşın Küba deneyimini acı bir tecritle yüz yüze bırakmıştı: Küba 1962'den bu yana, 'serbest ticaret'in küresel doktrin ilan edilmesine karşın, ABD'nin dayattığı bir ambargoyla cezalandırılmaktadır.

KÜBA CUMHURİYETİ BAŞKANI, BAŞKOMUTAN FİDEL CASTRO'NUN KONUŞMASI*

Yurttaşlar,

Barışçıl bir çözüm hâlâ mümkün olabilir.

Şu anki durum öylesine gerilimli ki, öncesinde bir konuşma hazırlamak ve şimdi söyleyeceklerinizin geçerliliğini yitirmediğinden emin olabilmek mümkün değil. Benim için de, aşırı iyimserliğe kapılmış olmasam da olayların geldiği şu noktada öyle algılanma riski var. Ancak düşündüklerimi açıklamak görevimdir.

Amerikan halkına yönelik, ekranlardan da canlı izlediğimiz çılgın terör saldırıları nedeniyle dünya halklarının 11 Eylül'de geçirdiği şok, terörün yararsız ve belki sonu gelmeyecek bir savaşı ateşlemeye gerek duymadan ortadan kaldırılması için kimi olağanüstü koşullar yarattı.

ABD'deki terör eylemleri, tüm dünyada olduğu gibi, haklı buldukları bir amaç için mücadele veren halklar üzerinde korkunç hasara yol açmıştır.

Terör, daima insanlığın en kötü düşmanları tarafından halkların özgürlük mücadelesinin üstüne çöken ve onu yok olmaya sürükleyen bir araç olarak kullanılagelmiştir. Kesinlikle asil ve haklı bir amaç uğruna uygulanamaz.

Tüm tarih boyunca ulusal kurtuluş adına yürütülen neredeyse her mücadele, Amerikan halkının mücadelesi de dahil olmak üzere, silah kullanımıyla gerçekleştirilmiş ve hiç kimse bu durumun haklılığını sorgulamamıştır. Ancak tarihte baskıcı devletlerce işlenen terör suçlarında olduğu gibi masum insanların katledilmesi amacını taşıyan kasıtlı silah kullanımı iğrenç olduğu kadar alçakça ve insanlık dışı nitelikleri nedeniyle kesinlikle kınanmalı ve ortadan kaldırılmalıdır.

Bugünkü kriz ortamında terörün kökünü herhangi bir savaşa yol açmadan kazımak mümkün ancak bunun önündeki en önemli engel ABD'nin önde gelen siyasi ve askeri liderlerinin endişe verici soruna etkili bir çözüm bulma yönünde ve silah kullanımı aleyhinde tek bir söze tahammül edememeleri, Amerikan halkı için çözüme kan dökmeden ulaşmanın çok büyük bir onur kaynağı olacağı gerçeğine kayıtsız kalmalarıdır.

Karar alıcılar yalnızca savaş üzerine bahse tutuşuyorlar. Onuru savaşla ilişkilendiriyorlar. Bazıları nükleer silah kullanımından bir bardak çay içmek kadar

* Kaynak: http://dipdalgasi.org/fidel-castronun-konusmasi.

olağanmışçasına söz ediyor. Diğerleri paraşütçü birliklerinin düzensiz savaş (düşük yoğunluklu savaş, gerilla savaşı, ç.n.) taktiklerinde kullanılmasını olumluyor. Kimileri hâlâ savaş perspektifinin izinde olsa da daha akılcı ve sağduyulu hareket ederken kimisi mevkilerini/koltuklarını birer silah gibi kullanma önerisi üzerinden spekülasyon yapabiliyor. Bugün tarafsızlık ve akılcılık kavramlarına ender rastlanıyor. Pek çok insan Amerikalıların hayatlarına mal olsa da ancak savaş yanlısı yöntemlerin uygulanabilir olduğuna inandırılmış durumda.

İletişim ve teknolojik üst yapısı maddi koşulları kadar geri kalmış bir ülkeye yönelik sürdürülecek mücadelenin son taktik ve stratejisine karar verilip verilmediğini tahmin etmek oldukça güç. Hava filoları, zırhlı savaş gemileri kruvazörler ve denizaltılarıyla desteklenen gerilla yöntemleri karayla çevrili bir ülkeye mi yöneltilecek? Neden onlarca B-1 ve B-52 bombardıman uçağı, yüzlerce modern savaş uçağı binlerce füze ve bunlar gibi stratejik silahlar kullanılıyor? Neye karşı ateş açıyorlar?

Bu arada kimi fırsatçı çıkışlar memnuniyetle yüreklendirilir ve ulusal çıkarlar eksik bırakılmazken kafa karışıklığı ve panik ortamı dünyanın geri kalan kısmında hüküm sürmeye devam ediyor. Bazıları itibarlarını iki paralık ediyor. Ve oluşan ilk belirsizlik havasının ardından bu sefer de oldukça tuhaf ve yaygın olan bir refleksle devekuşu misali kayıtsız kalma yoluna gidiliyor.

Pek çok kişi henüz idrak edememiş durumda ancak 20 Eylül'de ABD Senatosu'ndan evvel BM'nin yetkisinin olduğu kadar diğer tüm devletlerin bağımsızlıklarının da bu saldırıyla son bulduğu hükme bağlandı.

Bununla beraber çarpışmalar başladığında ve korkunç görüntüleri yansıdığında hiç kimse dünya halklarının ve birkaç dürüst siyasi liderin tepki göstermeyeceği yanılgısına düşmesin. İlerde bu görüntüler, unutulduğunda Amerikan halkıyla kurulacak terör karşıtı dayanışma ruhuna onarılmaz zararlar verebilecek New York'taki üzücü ve şok edici görüntülerin yerini alacak; öyle ki bugün Amerikan halkıyla kurulacak dayanışma ruhu öngörülemez sonuçlar doğurabilecek ve hesaplanamayacak sayıda masum insanın ölümüne neden olacak bir savaşa başvurmadan terörün ortadan kaldırılması mücadelesinde gözetilen en temel unsurdur.

Olası bir savaşın ilk kurbanları şimdiden gözler önüne serilebilir. Bunlar savaştan kaçmaya çalışan milyonlar ve korkunç görüntüleri dünyayı acıya boğacak olan, ancak kimsenin engelleyemeyeceği ölümle yüzleşen çocuklardır.

ABD ve onun NATO müttefiklerince Müslümanların güçlü milliyetçilik ve dini duygularının para ya da yardım teklifleri ile etkisiz hâle getirileceğine veya bu ülkelerin daimi olarak zor aygıtıyla korkutulabileceğine inanılması büyük

bir hatadır. Daha şimdiden Taliban'la uzaktan yakından ilgisi bulunmayan kimi ulusların dini liderlerinden bir askeri saldırıya yönelik kararlı muhalefetlerini yansıtan ifadeler mevcut. Aynı zamanda ABD'nin Orta ve Güneydoğu Asya'daki müttefikleri arasında da konuya dair itirazlar yükseliyor.

Diğer taraftan tüm Müslüman ülke halklarına karşı yabancı düşmanlığı, nefret ve küçümseme artıyor. Bunun en çarpıcı örneği çok yakın zamanda Berlin'de önemli bir Avrupalı Başbakan'ın Batı Uygarlığı'nın İslâm Uygarlığı'ndan üstün olduğunu ve bu, 1400 yıl önce sahip olduğu gelişkinlikten bir adım ileri gidememiş İslâm uygarlığını karşıya alına anlamına gelse dahi, Batı'nın insanları kazanmaya devam edeceğini söylemesidir.

Dünyanın bugün içinde bulunduğu ekonomik durumda, varlığı, modern silahların yıkıcı etkisinden bağımsız kimi diğer belalarla da tehdit edilen insanlığın en ciddi sorunları çözümsüz kalırken şu soru akla gelebilir: Bu sınırları belirsiz, anlaşılması güç savaşı başlatma inadı ne için? Neden Amerikalı liderler ellerindeki dev gücün onlara verdiği mütevaziliği gösterme ayrıcalığına sahipken böylesine bir kibir sergiliyorlar?

BM Örgütü'ne, kurumun elinden alınan yetkilere ve en geniş ve temsiliyeti en yüksek organı olan Genel Konsey'i barışın sağlanması ve terörün dünya kamuoyunun tam ve ortak desteğiyle ortadan kaldırılması adına yapılacak bir kavganın merkezine yerleştirmesine -çoğunun NATO üyesi olduğu Güvenlik Konseyi üyelerinin keyfi veto kullanma hakları nedeniyle ortaya çıkan kısıtlamalara aldırmayarak- bakmak durumu anlamak için yeterli olacaktır.

Amerikan halkına yönelik düzenlenmiş bu vahşi saldırının sorumluları eğer kimlikleri saptanabilirse hiçbir koşulda cezasız bırakılmamalıdır. Bütün ülkeler adına en onurlu olan, sorumluların kanıtların güvenilirliğini garanti edecek ve adaleti sağlayacak tarafsız bir mahkeme tarafından yargılanmalarını sağlamaktır.

Küba, 11 Eylül'de Amerikan halkına yaşatılan trajediden sadece birkaç saat sonra teröre karşı uluslararası mücadelenin gerekliliğini savunan ilk ülke olmuştur. Bunun yanında söylediklerimiz arasında şunlar vardı: "Dünya sorunlarının hiçbiri bugün zor kullanımıyla halledilemez. (...) Uluslararası kamuoyu teröre karşı bir kamu vicdanı inşa etmelidir.(...) Yalnızca uzlaşma ve uluslararası kamuoyu aracılığıyla üretilecek makul politikalar bu sorunu çözümleyebilir. (...) bu inanılmaz olay teröre karşı uluslararası mücadelenin yaratılması adına değerlendirilmelidir. (...) Dünya, uluslararası barış ve işbirliği gözetilmediği sürece düze çıkarılamaz".

Biz sonuna kadar bu görüşlerin arkasındayız.

Barışın sağlanması için BM'nin görevine geri dönmesi kaçınılmazdır.

Hiçbir şüphem yok ki üçüncü dünya ülkeleri -siyasal ve dini farklılıklarına rağmen istisnasız tümünden söz ediyorum- savaşta değil de; teröre karşı yürütülecek bu mücadelede dünyanın diğer ülkeleriyle beraber hareket etme isteğindedirler.

Kanımca bu istekler hiçbir şekilde yukarıda bahsi geçen ülkelerin onurunu, saygınlığını ve hakim siyasal ya da dini ilkelerini lekelemeyecektir.

Burada hiçbir fakir ve geri kalmış ülke adına konuşmuyorum. Yüzyıllar boyu sömürülen ve aşağılanan, ortada bir savaş durumu olmasa dahi yoksulluğu ve geri kalmışlığı, açlığı ve her yıl sessiz sedasız milyonlarca masum hayatı yok eden tedavi edilebilir hastalığı miras alan bu halkların trajedisinin bilincinde olduğumdan burada yalnızca kendi görüşümü dile getiriyorum.

Bu insanlar için, savaşa yol açmadan, bağımsızlık ve şerefle barışı korumak özgür halkların adil dünyasına ulaşmak için yükselteceğimiz mücadelenin temel taşıdır.

Küba, tehdit, tehlike ve risk korkusu şöyle dursun herhangi bir ekonomik çıkar ya da fırsatçılık güdüsüyle de hareket etmiyor. Ancak bilindiği üzere 40 yıldır ekonomik savaş, abluka ve teröre katlanan Kübalıların iddialarını açıklamaya, tekrarlamaya ve üzerinde ısrar etmeye sonuna kadar hakları vardır ve böyle davranmakta bir dakika bile duraksamayacaklardır.

Biz, teröre ve savaşa karşı duruyoruz ve buna devam edeceğiz! Ne olursa olsun hiçbir şey bizi bu yoldan alıkoyamayacaktır!

Bugün dünya üstünde gezinen kara bulutlar, Kübalıları tarihte emsalsiz bir insanlık çabası olduğuna inandığımız toplumsal ve kültürel faaliyetlerimizde durmaksızın çalışmaktan alıkoyamayacaktır. Ve vaad edilen savaşlar bu çalışmalarımızı yalnızca birer hayale dönüştürse dahi biz yine de şerefle bu hayallerin savunucuları olacağız.

Yaşasın Devrim ve Sosyalizm!

Zafer ya da ölüm! (Patria o Muerte!)

Yeneceğiz! (Venceremos!)

Ciego de Avila, 29 Eylül 2001, Fidel Castro

KENDİNİ YAKAN ATEŞ, ETRAFI AYDINLATAN IŞIK: HAYDÉE SANTAMARIA*

SİBEL ÖZBUDUN

"Dünyayla arandaki savaşımda,
dünyanın yanında ol."[1]

Siboney çiftliğinin mutfağında domates-biber salçalı tavuğu neşeyle kaşıklayan gençleri, Melba, Abel, Renato, Elpidio ve Haydée ya da dostlarının tabiriyle Yeyé'yi görseydiniz, onların birkaç gün sonra Moncada Garnizonu baskınını düzenleyecek gencecik gerillalar olduğu aklınıza gelmezdi. Olsa olsa, sınavlarını başarıyla tamamlayıp hak ettikleri tatilin tadını çıkartan bir grup üniversiteli... şeker kamışı plantasyonundaki çalışmalarına ara vermiş çiftçi çocukları... ya da ne bileyim, Havana'nın gürültüsünden kaçıp o uzak çiftliğe kafayı dinlemeye gelmiş serüvenci gençler olduğunu düşünürdünüz belki, ama birkaç gün sonra, çoğu Fidel'in kaçmasını sağlamak üzere Batista'nın askerleriyle umutsuz bir çatışmayı sürdürürken yaşamını yitirecek 160 isyancıdan beşi olduklarını tahmin edemezdiniz... Belki... belki konuşmalarına kulak verseydiniz, birkaç gün önce, yanında iki bavul dolusu dinamitle Santiago de Cuba trenine binen Haydée'ye yardım etmek üzere yanına yaklaşan askere istifini bozmadan bavulunu uzatışı, bavulların ağırlığına şaşırıp şaka yollu "ne o, bomba mı taşıyorsun?" diye soran askere büyük bir soğukkanlılıkla, "Sınavlarım bitti. Santiago'daki karnavala gidiyorum. Çantada kitaplarım var. Aslında karnavalda buluşup eğlensek ne iyi olur..." deyişi... trende buluştukları kardeşi Abel ve yoldaşı Renato'nun askeri gördüklerinde kapıldıkları panik... askerin kibarca bavulu Abel'e teslim edişi... Ve yoldaşların, nişanlısı Boris'e, "bu kıza dikkat et, akşam karanlığında diktatörlüğün bir askeriyle randevulaştı..." yollu takılmalarına tanık olsaydınız... Belki o zaman...

Fidel Castro, Moncado Garnizonu baskınından birkaç gün sonra ele geçirilip yargılandığı günlerde yaptığı tarihi savunması *Tarih Beni Beraat Ettirecektir*'de şunları söyler:

---

* Kübalı devrimci ozan, yazar, Küba KP Politbüro üyesi Carlos Rafael Rodríguez'in Haydée'nin ardından yazdığı yazıdan esinle...

[1] Franz Kafka.

Bir çavuş, elinde kanlar içinde bir insan gözü, birkaç adamla birlikte yoldaşlarımız Melba Hernández ve Haydée Santamaria'nın tutulduğu hücreye girdi. Haydée'ye hitaben, 'Bu göz, kardeşinindi' dedi. 'Onun anlatmayı reddettiklerini anlatmazsan, ötekini de çıkartacağız'. Yiğit kardeşini her şeyden çok seven Haydée, vakarla yanıtladı: 'O gözünü çıkartırken konuşmadıysa, ben de konuşmayacağım'. Sonra dönüp kollarını sigara izmaritiyle yaktılar ve sonunda, öfkeyle genç Haydée Santamaria'ya 'Artık bir erkek arkadaşın yok' dediler. 'Çünkü onu da öldürdük'. Ve yine vakur, yanıtladı. 'O ölmedi. Çünkü vatanı için ölmek, sonsuza dek yaşamak demektir'. Kübalı kadının kahramanlığı ve vekarı hiç bu denli yükseklere erişmemişti...

Küba Devrimi'nin kadın kahramanlarından, Devrim'in başlangıcı sayılan Moncada garnizonuna baskını (26 Temmuz 1953) düzenleyen 160 gerilla arasındaki iki kadından biri, örgütçü, kent isyancısı, devrim sonrasında ise kurucusu ve yöneticisi olduğu Casa de las Américas'da (Amerikalar Evi) yalnız Küba'nın değil, tüm Latin Amerika kıtasının öncü sanatının destekçisi, barış elçisi Haydée Santamaria, 1922'de, beş çocuklu bir ailenin ikinci çocuğu olarak Orta Küba'da bir şeker plantasyonunda doğdu. Annesi Joaquina Cuadrado ve babası Abel Benigno Santamaría, İspanyol kökenli küçük bir çiftçi ailesiydi. Haydée, 1950'lerin başlarında, 26 yaşındayken, o zaman 22 yaşında olan erkek kardeşi Abel ile birlikte Havana'ya yerleşti. Tam bu sıralarda, 10 Mart 1952'de Fulgencio Batista, Carlos Prío Socorras'ın demokratik olarak seçilmiş hükümetini devirerek diktatörlüğünü ilan etmişti. Ezilenlerin yanındaki yerini daha çiftlikteki yaşamı sırasında seçen Haydée'nin, başkentteki öğrenci hareketine katılması uzun sürmeyecekti. Ve kardeşi Abel, Havana'da yaşadıkları küçük apartman dairesine genç ve ateşli Fidel'i konuk getirdiğinde, özgür ve eşit bir Küba'ya değgin düşlerinin birbirine ne denli yakın olduğunu coşkuyla fark ettiler...

Ve o apartman dairesi, sonradan 26 Temmuz Hareketi adını alacak, Küba'yı ABD'nin kumarhanesi, kârhanesi, şeker, kahve plantasyonu olmaktan çıkartarak Latin Amerika'nın ilk özgür ve eşit insanlar ülkesine dönüştürecek olan devrimci hareketin tohumlarının atılışına tanık oldu. Evin müdavimi devrimci gençler, iki yıl boyunca Moncada Garnizonu baskınını örgütlemeye koyuldular.

Ve 26 Temmuz 1953 günü harekete geçtiler. Hedefleri Santiago de Cuba'daki Moncada askerî garnizonuydu. Aslında saldırının sonucu çatışmaların ilk saatlerinde, belli olmuştu. Düşman çok güçlü, tepeden tırnağa silahlı, tahkimli profesyonel askerlerdi. Onlarsa göğü fethe kalkışan 160 gencecik, deneyimsiz insan. Ve o andan itibaren aralarında konuşmadan, sessizce anlaştılar. Küba Devriminin önderi olacağını hissettikleri Fidel'i, her ne pahasına olursa olsun, korumak. Sonuçları ne olursa olsun, onun kaçmasını sağlamak... Çoğu

bu saldırı sırasında yaşamını yitireceğini biliyordu. Yitirdi de. Aralarındaki iki kadın gerilla, Haydée ve Melba Hernández sağ ele geçti. Ve Isla de las Piñas'daki cezaevinde, yanındaki hücrede kardeşi Abel ile nişanlısı Boris Luis Santa Coloma'nın ağır işkencelerle öldürülmesine tanık oldu Haydée. Ama başarmışlardı; Fidel Castro kaçabilmişti, ne ki birkaç gün sonra, 27 savaşçıyla birlikte ele geçti.

Moncada savaşçıları davası Ekim 1953'te başladı. Fidel tarihsel savunması *'Tarih Beni Beraat Ettirecektir'*i Santiago de Cuba'daki mahkemede sundu.

Haydée ve Melba Mayıs 1954'te salıverilecekti. "Fidel'den kesin talimatlarımız vardı" diye anlatıyor sonrasını Haydée. "Yoldaşlarımızın nerede olduğunu bulacaktık. Bazılar Küba'dan ayrılmayı başarmıştı, onları bulup, mümkün olduğunca bir araya getirmeye çalışacaktık. Şimdi hatırlayamıyorum, Meksika ya da Guatemala'da. Burada olup da şu ya da bu nedenden -silah bulamamak, aile sorunları, başka nedenler- Moncada saldırısına katılamamış yoldaşları da bulmamız gerekiyordu. Yoldaşlar saldırıdan, olan bitenlerden derinlemesine etkilenmişlerdi. Nasıl hissettiklerini görmek için gidip onları bulmamıza gerek kalmadı; onlar gelip bizi buldular. Bazıları uyarılara karşın cezaevine gelip bizi ziyaret etme riskini göze almışlardı. Bir başka deyişle Melba ile benim gidip onları bulmamıza gerek kalmamıştı. Kendileri geldiler, çünkü 26 Temmuz'da orada olamamanın yüküne dayanamıyorlar ve bir şeyler yapmak istiyorlardı. Böylece, sonradan (26 Temmuz) Hareket(i) adını alacak olan şey şekillenmeye başladı".[2]

Hareketin ilk görevi *Tarih Beni Beraat Ettirecektir*'in basım ve dağıtımını örgütlemekti. Bu görev sayesindedir ki 'Monacadista' grubu ile Havana'da etkinlik gösteren *Movimiento Nacional Revolucionario* (Ulusal Devrimci Hareket - MNR) grubu militanları birbirleriyle kaynaşarak Küba Devrimi'nin çekirdeğini oluşturdular.

Fidel'in savunmasının basımı ve dağıtımı, iki canını, kardeşini ve nişanlısını bıraktığı cezaevinden paramparça bir yürekle çıkan Haydée'nin özgüvenini yeniden kazanmasına da vesile olacaktı. Paraları yoktu, malzemeleri yoktu, çoğu kaçak durumdaydı ve Batista diktatörlüğünün terörü ülkede kol geziyordu... "Bugün kolay gözüküyor, ama o zaman çok zordu" diye anımsıyor. "Belki de örgütlemesi en çok acı veren görevlerden biriydi, çünkü bizlere onca güvenen Fidel'i düş kırıklığına uğratma olasılığı, korkunçtu".[3]

---

[2] "All of Us Are part of the Same Whole -An Interview with Haydée". Haydée Santamaria. Betsy Maclean (der.) Casa de las Americas, Ocean Press, Melbourne, New York. Rebel Lives. 2003: 21.
[3] a.y.. s.21.

Tarih Beni Beraat Ettirecektir'in basım ve dağıtımını, Fidel ve yoldaşlarına af kampanyası izledi. Monacadista'lar ve MNR militanları ülkenin dört bir yanına dağılmışlardı. Batista rejiminin kendini meşrulaştırmak üzere giriştiği seçim sürecinden bolca yararlanmasını bildiler. Adayların seçim konuşmaları sırasında *compañero*'lardan (yoldaş) biri kalabalığa karışıp haykırıyordu: "Af! Devrim!"

"*Compañero*'larımızın hâlâ içeride olduğu günlerde 'Devrim!' diye bağırmak az bir iş değildi, çünkü cezaevinde olanların durumunu etkiliyordu. Ama Fidel, bize hiçbir zaman bunu yapmama talimatı vermedi. Tabii biz kenttekiler kolaylıkla dağılabilir, saklanabilirdik -bazılarımız yakalandı, bazılarımız yakalanmadı- ama onlar tutsaktılar ve biz dışarıdakileri yakalayamadıklarında, bunun bedelini ellerindeki tutsaklara ödetiyorlardı. Fidel bizim 'Af!' yerine 'Devrim!' diye haykırmamızı istiyordu".

Fidel Castro, yoğun bir kampanyanın ardından Haziran 1955'te salıverildi. Ailesiyle kısa bir hasret gidermenin ardından hemen yoldaşlarıyla buluştu. Ve ilk buluşmada, 'Moncadista'larla MNR'i buluşturan hareketin adı konuldu: 26 Temmuz Hareketi (M-26)...

Fidel, 7 Temmuz 1955'te Meksika'ya geçerek Küba'ya silahlı bir çıkartmanın hazırlıklarını yürütmeye koyulacaktı. Guatemala'da Arbenz hükümetinin devrilmesi ardından sürgün edilen, devrimlerin, hem de yalnız Latin Amerika'dakilerin değil, dünya devrimlerinin yaşlanmayan delikanlısı Ernestro 'Che' Guavera ile tanışması burada oldu.

Bu arada 26 Temmuz Hareketi, Fidel'in Meksika'dan gönderdiği talimatlar doğrultusunda kent gerillası işlevini üstlenmiş, Meksika'dan gelecek devrimcilerin çıkarmasıyla eşzamanlı bir ayaklanma için hazırlanmaya koyulmuşlardı. Haydée'nin MNR'den yoldaşı Armando Hart ile evlenmesi de bu hazırlık sürecine rastlar.

Ayaklanmanın merkezi, bir kez daha Santiago de Cuba idi. Yeraltı hareketinin ünlü önderi Frank País, Haydée ve Celia Sánchez'in başını çektiği başkaldırı 30 Kasım 1956'da gerçekleşti. İsyan hareketi, Meksika'dan yola çıkan *Granma* yatının Küba kıyılarına gelmesiyle aynı zamana planlamıştı. Ancak *Granma*'nın varması hava koşulları nedeniyle iki gün gecikecek, Batista'nın polisi ayaklanmayı büyük bir şiddetle bastıracaktı. Bunu tutuklama ve suikast dalgası izledi.

Ancak Batista için kaçınılmaz son, başlamıştı: Fidel Castro ve seksen yoldaşını taşıyan *Granma* 2 Aralık 1956 günü Oriente Bölgesi'nde Las Coloradas'a yanaştı. İçlerinden sağ kalan 12'si, Sierra Maestra'ya ulaşmayı başardı. Haydée, Sierra'da Fidel ve yoldaşlarıyla buluşmasını şöyle anlatıyor:

"...Manzanillo'ya doğru yola çıktık. Orada Celia, Guerrita Matos ve *New York Times*'dan ABD'li gazeteci Herbert Matthews'la buluştuk. Belirli bir noktaya vardıktan sonra gruplara ayrıldık. Önce Matthews gitti, ardından da biz; ama çok yürümedik, çünkü Fidel ve *compañero*'lar yakındaki buluşma noktasına inmişlerdi. Bu ilk gazeteciye geniş bir bölgeyi denetlediğimiz ve güçlü bir orduya sahip olduğumuz izlenimini vermek için bazı şeyler yapılmıştı. Ama gerçekte orada Fidel'le birlikte bir avuç insan vardı -12 ya da 15 yoldaş; silahları azdı, neredeyse yalın ayaktılar, giysileri perişandı. Gerçek durumu fark etmesin diye en gösterişli üniformaları ve çizmeleri Matthews'un yanına gelen *compañero*'lara veriyorlar, ardından bu giysiler öteki *compañero*'ya devrediliyordu".[4]

Ama tutundular. Dağa silah, mühimmat, giyecek, yiyecek ve yeni savaşçılar taşındı aylar boyu. İki yıl sürecek çatışmalar, hem kırsalı hem de kent merkezlerini kasıp kavuruyordu. Haydée, eşi Armando'yla birlikte Santiago de Cuba'da Frank País'in yönettiği yeraltı direnişinin öncüleri arasındaydı. Haydée ağuluydu adeta. Müfrezelerin gözü önünden, hamile köylü kadın giysileri içinde, beline sardığı cephaneliği Sierra'ya ulaştırıyor, kontrol noktalarındaki askerlerden kendisine eşlik etmelerini istiyor, ev baskınlarında kapısına dayanan askerleri azarlıyor, sokak çatışmalarında kapısı kendisine aralanan evlere gizleniyor... ve hiç yakalanmıyordu...

"*Cuando lo extraordinario se vuelve cuotidiano, hay la revolución*" der bir Küba deyişi. "Olağanüstü, gündelik olana dönüştüğünde devrim olur". Ve devrim süreci kısa sürede genciyle, yaşlısıyla, kadınıyla erkeğiyle, Küba halkının büyük çoğunluğunu kazanmayı başardı. Hele ki kadınlar... Yeraltı direnişini örgütlemekle, kuryelik yapmakla, istihbarat sağlamakla, gerillaların gizlendiği evleri yönetmekle kalmıyor, bizzat çatışmalara da katılıyorlardı. Monacado baskınına iki kadın katılmıştı yalnızca. Sierra Maestra'daysa kadınlardan oluşan Mariana Grajales müfrezesi savaşıyordu. Haydée ve Melba'nın örneği, kısa bir sürede benimsenmişti.

Ama kayıplar acılıydı. Hele kentsel yeraltı savaşlarının merkezi Santiago de Cuba'da direnişin mimarı, yöneticisi, savaşçısı, Küba devrimi kahramanlarından Frank País'in Batista'nın tetikçileri tarafından öldürülüşü (30 Temmuz 1957)... Sevdiklerinin kayıpları giderek taşınmaz bir yük hâline geliyordu Haydée'nin omuzlarında... Dahası, eşi Armando, ikinci kez tutuklanmış, ancak Devrim'de salıverilmek üzere, Isla de las Piñas'a yerleştirilmişti. Belki biraz da bu yüzden, ama daha çok can güvenliğini sağlamak kaygısıyla Fidel'in ısrarlarıyla, istemeye istemeye 26 Temmuz Hareketine destek sağlamak üzere 1958

[4] a.y. s.38.

Mayıs'ında Miami'ye gönderildi. ABD'ye sahte pasaportla girmiş, girişinden beş ay sonra tutuklanmış, her hafta polise imza vermek zorunda kalmıştı. "Hayatımın en kötü günleriydi" dediği Miami günlerinde, mafya dahil pek çok kişi ve çevreyle temas kurarak Devrim'e gebe adasına silah ve para akışını örgütlemeye koyuldu. Ama bunda pek başarılı olmadığını kendisi de kabul ediyor:

> "Görevimiz Kübalılar arasında para toplamak ve silah sağlamaktı. Ancak *compañero*'lara ulaşabilen son derece az sayıdaki silah, ABD'den gelmedi. Hiçbir uçak ya da geminin hareket etmesine izin vermediler. Silahları daha kolay gönderebileceğimiz başka yerler vardı, ABD'den ancak *compañera*'ların etekleri altına saklayarak çıkartabildiği silahları çıkartabiliyorduk, o da hem çok riskliydi, hem de uzun menzilli silah gereksinen Sierra'nın sorununu çözmeye yetmiyordu. Ancak kentlerde özsavunu için yeterli olan birkaç tabancayı çıkartabilmek için o kadar çok kadın yoldaşı riske attık ki... İhtiyaç büyüktü, başka alternatif yoktu ama gerçek gereksinimin çok gerisinde kalıyordu.
>
> Sierra için silah satın aldık, yüz binlerce peso harcadık -bir milyondan fazla. 25.000 dolarlık bir uçak satın aldık, ama Miami'den kalkamadı, çünkü yetkililer izin vermedi. Küçük bir gemi satın aldık, ama Miami'den hareket edemedi. Orada moda olan küçük yatlardan aldık, ama onları dahi kullanamadık
>
> Bu nedenle teknelerin orada nasıl olup da balıkçılarımıza saldırdıklarını anlayamıyorum. Nereden geliyorlar, onları kim koruyor? Biz en küçük bir sandalı dahi çıkartamamıştık, şimdi gösterişli sürat tekneleriyle saldırıyorlar. Size söylüyorum, bunun için devasa bir desteğe ihtiyacınız var. Biz ise, daha hareket etmeden yakalanıyorduk..."[5]

Neyse ki, 'Miami sürgünü' uzun sürmeyecekti. 1 Ocak 1959 günü Batista adamlarıyla birlikte, alelacele bindiği bir uçakla apar topar Küba'yı terk ettiğinde, ardından tüm ada halkı dans ediyordu... Ve Haydée, ertesi günü, 2 Ocak'ta, "takip edilmeden sokaklarında özgürce dolaşabileceği için, (...) umut ettikleri her şeyi elde ettikleri için, zafer için mutlu", ama "sevdiği yüzleri yitirmiş olmaktan dolayı yüreği hüzün dolu", ülkesine döndü.

Küba Devrimi'nin zaferle sonuçlandığı 1959 yılı, Haydée'nin doğrudan siyasetten çekilip kendini Küba'nın ABD ambargosunun etkilerini kırıp Latin Amerika'yla bütünleşmesinin kültürel cephesini oluşturan ve sürgündeki pek çok Latin Amerikalı yazar, ozan, sanatçıya kucak açan *Casa de las Américas*'ın (Amerikalar Evi) kurulması ve geliştirilmesine verdiği yıl oldu. Geriye kalan yaşamı *Casa*'nın yönetiminde geçecektir: 1960'lı ve 70'li yıllarda, Latin Amerika'nın Gabriel García Márquez, Pablo Neruda, Marta Conti, José Saramago, Alicia Alonso, Eduardo Galeano gibi kültürel devlerinin yapıtları Casa'nın ya-

[5] a.y. s.51.

yınları arasında yer aldı; dünyanın en ünlü dansçıları, müzisyenleri, ressamları, tiyatro grupları, Küba halkını sanatla buluşturmak üzere adaya geldi; sergiler, gösterimler birbirini izledi; halkın kullanımına açık dev bir Latin Amerika kütüphanesi oluşturuldu; Haydée'nin yakın dostu, ozan Roberto Fernández Retamar'ın editörlüğünü üstlendiği edebî-siyasal dergi, Latin Amerikalı yazar ve düşünürlerin her konuda özgürce tartışabildiği bir serbest kürsü işlevini üstlendi... Haydée ve Casa'sı, öncü sanatı Küba bürokrasisi karşısında desteklemekten de geri durmayacaktı. Silvio Rodríguez ve Pablo Milanés, öncüsü oldukları *Nueva Trova* (Yeni Türkü) hareketinin başlangıçta siyasal eleştiri yükleriyle bürokratların tepkileriyle karşılaşırken Haydée'nin onları nasıl gözü pekçe savunduğunu özlemle, minnetle anımsayacaklardır...

Yine de doğrudan siyasal yaşamı tümden bırakmış değildi. 3 Ekim 1965'te oluşturulan Küba Komünist Partisi Merkez Komitesi'nde yerini almıştı. 1967'de Havana'da düzenlenen Dayanışma Konferansı Latin Amerika Örgütü'ne (OLAS) başkanlık yapacak, 1968'de destek vermek üzere Vietnam'a giden Küba dayanışma heyetinin içindeydi.

* * * * *

28 Temmuz 1980 günü neden kendi yaşamına son vermeyi seçtiğini kimse bilmiyor... Kimilerine göre, Küba Devrimi'nin bürokratikleşmesi, SSCB çizgisine oturma yolundaki gelişmelerin bunda payı var. Ya da ölümünden kısa süre önce geçirdiği, kendisini acılar içinde bırakan trafik kazasının... Ama belki de mücadeleler içinde geçen 58 yıllık yaşamının son tutamağı, 1956 Santiago ayaklanmasından beri can yoldaşı, en yakın arkadaşı olan Celia Sánchez'in 1980 başında kanserden ölmesi, onu yaşama bağlayan son iplikleri de kopartmıştı. Abel, Boris, Frank, Che ve sonunda Celia... Kim bilir, belki kent isyancısı, örgütçü, Sierra gerillası, Moncada savaşçısı, tutsak, sürgün, özgür sanatın savunucusu, Komünist parti yöneticisi, barış elçisi, kadın bağımsızlığının simgesi Haydée'nin duyarlı, kırılgan yüreği bu denli acıya katlanamadı...

'Duyarlı, kırılgan yürek'ten söz ettim. Aşağıda, Che'nin Bolivya dağlarında öldürüldüğünü haber aldıktan hemen sonra kaleme alınan şu satırlar, bu yüreğin birinci elden tanığıdır. Ve belki de kendi ölümünün gizlerini de taşımaktadır...

"Che,

Sana nereye yazabilirim? Her yere diyebilirsin, Bolivyalı bir madenciye, Perulu bir anaya, henüz olmayan, ama olacak olan gerilla savaşçıya. Tüm bunları biliyorum, Che. Bunu bana sen öğrettin ve dahası bu mektup senin için olamazdı. Sana Frank [País]'in öldürüldüğü haberini aldığım geceden bu yana hiç bu kadar ağlamadığımı sana nasıl söyleyebilirim -oysaki bu kez inanmamıştım. Senin sağ olduğundan he-

pimiz emindik ve dedim ki, 'Bu mümkün değil, bir kurşun sonsuz olanı nasıl sona erdirebilir ki? Fidel ile senin yaşamanız gerek, yoksa biz nasıl yaşayabiliriz?' On dört yıl önce, en çok sevdiğim insanların öldürüldüğünü görmüştüm -sanırım çok fazla yaşadım. Güneş o kadar güzel değil, palmiye ağaçlarını görmek bana zevk vermiyor. Kimi zaman, yaşamı onca sevmeme, sırf o iki şey için de olsa her sabah gözümü açmaya değer olduğunu düşünmeme rağmen, şimdi olduğu gibi onları kapalı tutmayı istiyorum.

Bu kıtanın bunu hak etmediği, bir gerçek. Senin gözlerin açıkken Latin Amerika ileriye doğru giden yolunu kısa sürede bulabilirdi. Che, beni teselli edecek tek şey, seninle birlikte gitmek olabilirdi. Ama gidemedim, burada Fidel'leyim, hep O'nun benden istediklerini yaptım.

Hatırlıyor musun? Bana Sierra'da söz vermiştin: 'Kahveyi özlemeyeceksin, *mate*' içeceğiz'. Sen bir enternasyonalisttin, sınırların yoktu, ama nihayet Arjantin'ine vardığında beni yanına aldıracağına söz vermiştin. Ve sözünü yerine getireceğinden emindim. Ama artık olmaz, olamaz. Sen yapamadın, ben yapamadım.

Fidel söyledi, o zaman doğru olmalı, ne acı. 'Che' diyemedi; gücünü toparlayıp 'Ernestro Guevara' diyebildi. Haberi halka, senin halkına böyle verebildi. Ne sonsuz bir hüzün. Halk için, Fidel için, senin için ağladım, çünkü artık dayanamıyorum. Sonrasında bu büyük halk Fidel'in sana hangi mertebeyi vereceğini bilemiyordu. Sana 'sanatçı' dedi. Tüm olası betimlemelerin çok az, çok küçük olduğunu hissediyordum, Fidel her zamanki gibi doğru olanı buldu.

Yarattığın her şey mükemmeldi, ama eşsiz bir yaratın daha vardı: kendini yaratmıştın. Yeni insanın mümkün olduğunu gösterdin, hepimiz yeni insanın bir gerçeklik olduğunu gördük, çünkü vardı, o, sendin.

Sana daha ne diyebilirim ki, Che? Keşke senin gibi konuşmayı bileydim. Bir keresinde bana şunları yazmıştın: 'Yaratım gücüyle bir *literati* olduğunu görüyorum, ama seni en çok, o yılbaşındaki gibi, bütün el bombaların patlamış, top atışları arasındaki hâlinle sevdiğimi itiraf etmeliyim. O imge ve Sierra'dakiler -o günlerdeki kavgalarımız bile güzel anılar- kullanmak için yanımda taşıyacaklarım olacak'. Bu nedenle sana dair hiçbir şey yazamıyorum ve o anıyı hep taşıyacağım.

Hasta la Victoria siempre, sevgili Che.
Haydée".[6]

' Bolivya, Peru gibi And ülkelerinde koka yaprağından yapılan bir çeşit çay (S.Ö).

[6] a.y. ss.18-19.

9) PERU

FLORA TRISTAN (1803-1844)*

Flora Tristan, 17 yaşındayken bir evlilik yapar ve iki çocuk dünyaya getirir. Eşi Chazal, sarhoş despot ve borçlarını karısını fuhşa iterek kapatmak isteyen bir kumarbazdır. Flora Tristan, 1825'te evini terk ederek annesinin evine kaçar. O zaman bir kadının kocasından ayrılması olanaksız olduğundan, gerçek aile durumunun öğrenilmesinden sürekli korkarak, çeşitli işlerde çalıştı. Sürekli iş ve yer değiştirerek kocasının takibinden kurtuluyordu.

Flora Tristan, birçok kez boş yere ayrılma talebinde bulunduğu hâlde, 1836'da mahkeme kararı ile iki çocuğu da babasına verildi. Ancak kısa bir süre sonra eşi Chazal'ın kızına cinsel tacizi öğrenip, ensest denemesi dolayısıyla şikâyet etmesinden sonradır ki çocuklar annesinin yanına verildi. Chazal hapis cezasına çarptırıldı; fakat delil yetersizliğinden serbest bırakıldı. Ancak kendisine karşı öldürme girişiminden sonra, Chazal 20 yıl hapis cezasına çarptırıldı. Flora Tristan ölümden kurtuldu; ama kurşun kalbe çok yakın bir yere saplanmıştı. Ve bedeninden çıkarılamadı.

Flora Tristan, Fransız Devrimi'nin birçok başarısını, Bourbonen-Monarşisi'nin restorasyon ile geri aldığı bir çağda yaşıyordu. Gerçi 'Yurttaşlar Yasası' (Code civil) eşitlik ilkesi ve sınıf ayrıcalıklarının kaldırılması ile öğünüyordu; fakat bu durum kadınlar için geçerli değildi. Erkeklerin hakları güçlendirilmiş, buna uygun olarak kadınlarınki oldukça kısıtlanmıştı. Yasaya göre koca her bakımdan karısından sorumluydu; kadın da ona itaat borçluydu. Bu sırada Fransa'nın endüstrileşmesi, el işçiliği ile mekanikleşme arasında bir yerdeydi; yavaş yavaş bir işçi sınıfı oluşmaktaydı. Temmuz Monarşisi (1830-48), liberal bir ekonomi görüşü ile hareket ediyor, sosyal sefaleti hafifletmek için hemen hiçbir önleme başvurmuyordu. İngiltere' de, işçilerin, sendikalar ve yardımlaşma birliklerinin bildirileri ve grevlerle taleplerini vurgulayan bir işçi hareketi gelişirken; Fransa'da sadece eleştirel toplumsal analizler ve sosyalist teoriler ileri sürülüyordu.

Flora Tristan on ay içinde Peru'da başından geçenleri anlattığı; toplum eleştirisi, felsefi düşüncesi, röportaj ve hayat öyküsünün bulunduğu 'Bir Paryanın Yolculukları 1833-1834' adlı yazısı yayımlandığı zaman basın bunun ayrılma başvurusunda olduğu gibi iyi bir kabulden çok, söylenmemesi gereken gizlilikler olarak yorumladı. Ama bu kitap, geniş bir okur kitlesinin dikkatini çekti ve

* Kaynak: Onur Yılmaz, http://www.sendika.org/yazi.php?yazi_no=100, 1 Kasım 2002.

Flora Tristan adı bilinen bir yazar oldu. Bu kitapla birlikte, 'Necessite de Faire un bon accueil aux femmes etrangeres' (Yabancı Ülke Kadınlarına İyi Bir Kabul Göstermenin Gerekliliği) adlı broşürde çıkmıştı ki burada o, yalnız yaşayan yabancı kadınların, taciz ve tehditlerden korunması için gerekli olan bazı önlemlerden söz ediyordu. Buradaki pratik öneriler, yazarın kadınların eşit hakları için gerekli gördüğü örgütlenmiş savaşımın ilk belirtileridir.

1839 Mart'ında İngiltere'ye gitti ve Ağustos ayına kadar orada kaldı. Fabrikalar, gecekondu semtleri ve meyhanelerde röportajlar yaptı. Anna Wheer'le tanışması, ona hapishanelerin, akıl hastanelerinin kapılarını açtı. İngiltere hakkında yazdığı kitapta, (Londra'da Gezintiler) varlıklı aristokratları, fabrika sahiplerini betimler; bunlarla işçi mahallelerindeki sefalet arasındaki korkunç çelişkiyi vurgulayarak gösterir. Flora Tristan, kitabında, İngiliz ücretli işçilerin hayatını, yaşam koşullarını, kadınları ve çocukları anlatıyor. Proleterlerin çocuklarının sefaleti, büyüklerinkini aşıyor. Çocuklar çok kez altı yaşından sonra fabrikalarda, günde on iki, on dört saat çalıştırılıyorlar. Evsiz ve açların sayısı çok, sosyal yardımın yok denecek kadar az olması yüzünden, genç kızların yaşama şansı ancak fuhuş sayesinde olanaklı olabiliyor.

Flora Tristan'ın yazıları ve kitaplarına yönelik tepkiler Fransa'da da İngiltere'de olduğu gibi, burjuva yayın dünyası, Tristan'ın silahlı eyleme dayanan devrim açıklamaları karşısında suskun bir tavra bürünür. Buna karşılık demokratik muhalefet gazeteleri, özellikle sosyalist eğilimli olanlar, bayram yaptılar. Fransız toplumu içinde yapıt büyük başarı kazandı. 1840'taki iki baskıyı, 1842'de iki baskı daha izledi.

1842 Aralık'ında işçi sınıfının kurtuluşu için düşündüklerini yazmaya başladı. "İşçi erkekler ve kadınlar... artık söylenecek ve yazılacak bir şey kalmadı. Çünkü sizin sefaletinizi herkes biliyor: Charta'da yazılı haklar için güç kullanmak. Artık eylem zamanı geldi". Flora Tristan'ın İşçilerin Birliği savunusunun en önemli öğesi, işçilerle kadın sorununun birbirine bağlanmasıdır. Kadınları fuhşa, açlığa, cehalete iten sebebi kapitalizme bağlar ve erkek hakim bir mantığı sıkça vurgular.

Flora Tristan, ölümüne kadar yazılarıyla, konuşmalarıyla işçiler ve kadınlar arasında yaptığı örgütlenme çalışmalarıyla her zaman olumsuz tepkileri daha çok aldı. Flora Tristan, tarihi kesin olmamakla birlikte, Eylül 1844'de Bordeaux'ya geldi ve orada beyin kanaması geçirdi. Dostlarının çabasına karşın, iyileşemedi ve 14 Kasım 1844'de öldü. Tristan'ın ölümünden sonra birçok kitabı yayınlandı. Birçok yazar, siyaset bilimci kitaplarında onunla ilgili bölüm ayırdı. F. Tristan'ın düşüncelerinin tarih felsefesindeki yeri hakkında, literatür-

de bir birlik yoktur. Friedrich Engels'in onu eleştirmenlere karşı savunmuş olmasına karşın, yine de Marx Engels'in yapıtlarının yazar adları dizgesinde, 'küçük burjuva ütopist sosyalizmin Fransız yazarı' olarak nitelendirilir. Bunun yanında, Marx, Flora Tristan'ın, onu 'bilimsel sosyalizme' bağlayan düşüncelerini işaret eder.

Fakat Flora Tristan'ın toplumsal ilişkilerle, arkasında kendi deneyimleri yatan, doğrudan ve yoğun hesaplaşmalar yapmış olması; onun çağında onun kadar açıklıkla başka bir düşünürün bunu yapmamış olması; özellikle vurgulanması gereken önemli bir noktadır.

KADININ KURTULUŞU*

FLORA TRISTÁN**

Bu kokuşmuş toplumu harekete geçirmek için tam olarak ne yapmalı? Çürümekte olan bu kangrende canlı et bulmak için yarayı nereye kadar kazımak gerek?

Acı çekenler adına, açlık çekenler adına, çamura belenmiş bir dilim ekmek için kendini satanlar adına, en iğrenç hayvanlar misali, suç bataklığında kötü bir parça alan için birbirini yiyenler adına.

Fuhuş aleminde özgür et olarak tanımlanan yoksul kadınlar, kendilerine 'zevk kadınları' adı verilenler adına -ki Dante'nin ağıtlarında olduğu gibi, gözyaşları gözlerinde donakalmıştır ve acılarının öfkesi, onları zaman zaman acıklı bir gülüşe zorlar.

Ticarî evliliklerin ahlâksızlığıyla satışa sunulan ve bir bekar* yakarışlarına ironik bir takdis sunsun diye, kadîm bakireler gibi beyazlara bürünmüş, çiçeklerle donatılmış olarak mihraba götürülen masum kurbanlar adına -ki erdemli sayılan şerefli bir anne ve baba, bir avuç altın için onu Mecencio'nun icat ettiği işkenceye mahkûm kılmıştır: bir kadavranın öpücüklerine katlanmak.

Oğullarını toplumsal Moloch'un yuttuğu ana-babalar adına, yürekleri yutulmuş, yakınmalarını dile getirmeye cesaret edemeyen kadınlar adına, öğütülen ve düşünce ve yürekten yoksun kalsınlar diye kafaları ezilen çocuklar adına.

Ben konuştum, ağladım ve sizler güldünüz! Bana suskunluk dayatıldı, ayaklarınız altında çiğnendim ve kafamı ezdiniz. Neyim ben? Bana olanların önemi ne? Bu insanlar için yaşamımı sunmadım mı? Peki, bunun ne önemi var? Ama yüklenin bana, beni kodese tıkın, lanetleyin, dışlayın, bir köpek gibi, masanın altındaki ekmek kırıntıları gibi fırlatıp atın beni. Hepsi kabulüm, ekmeğiniz dı-

---

* "La Emancipación de la Mujer", C. Korol (der.) *El Socialismo Latinoamericano, Un recorrido hasta nuestros tiempos*, Ediciones Madres de Plaza de Mayo, Buenos Aires, 2006, ss.11-13, Türkçesi: Sibel Özbudun.

** Flora Tristán, Perulu-Fransız. 7 Nisan 1803-14 Kasım 1844. Perulu bir baba ve Fransız bir anneden Paris'te doğdu. Sosyalist feminizmin öncülerinden. Kocasından ayrıldıktan sonra çocuklarıyla çeşitli ülkelerde dolaştı ve parya muamelesi gördü. Kocası onu yıllar boyu izledi, sonunda silahla yaralayarak ömür boyu sakat kalmasına yol açtı. 1843'te Uluslararası İşçi Birliği'nin kurucuları arasında yer aldı ve işçilerin uluslararası birliğinin ateşli bir savunucusu oldu. 41 yaşında tifüsten öldü.

* rahip (ç.n.)

şında, her şeyi yapın bana. Ama ya halk, halk için ne yapacaksınız? Evet, uzun zamandır biliyorum, halk sizden hiçbir şey beklememeli. Refah sizi sarhoş ediyor, şehvetle, pişmanlıkla ile tanışıklığınız ciddi fikirlerle çileli temastan korkmanızı sağlıyor; halk tiksinti veriyor size ve düşkünlük ve açlık çekmeyi bağışlamıyorsunuz! Doğru değil mi, yuvarlak, al yanaklı, dudakları az önce yudumladıkları lezzetli şarapla parlayan tombul bankacılarım, çökkün gözleri, solgun benizleriyle bu halkın size tiksinti verdiği doğru değil mi? Siz şerefli, yani zengin -çünkü bilindiği gibi bu iki sözcük uzun zamandır aynı anlama geliyor- fahişe bayanlar, satene, altına, ambere bürünmüş güzel sirenler, halkın leş gibi koktuğu ve paçavraları içinde midenizi bulandırdığı doğru değil mi?

Daha ne istiyor, içeri girmesine neden izin veriliyor? Onun için burada hiçbir şey yok. Ekmek mi istiyor? Yok deyin. Ama uşaklar, o serseriyi buradan atın ve zavallı tazıma, onlara havlasın diye bir parça şeker verin! Doğru değil mi, siz oburluğun, içkinin, pırıltının seçilmişleri, mideleri hep dolu, gözleri hep aç olanlar, kibirden şişmiş rezalet düşkünleri, bu halkın çok obur olduğu, bu serserilerin yiyeceğe hakları olduğunu iddia edecek kadar cüretli olduğu doğru değil mi?..

Oysa toprak ve bütün ürettikleri size ait değil mi? Onun meşru sahipleri sizler değil misiniz? Gözünüz doyduğunda artakalanları keyfinizce israf edemeyecek, yoksulların ihtiyaçlarını karşılamadan önce, lüksünüzü köpeklerinizle paylaşamayacak mısınız? Yoksullar hayır derneklerine başvursunlar! Dilenciler dilenci barınaklarına gitsinler! Cehennemin dibine kadar yolları var, yerleri orası!.. Bize gelince, yiyelim, içelim, düzüşelim! Bunun için paramız var. Evet, için halkın kanını! Evet, yiyin halkın etini!.. Evet, düzüşün halkın entranası ile! Ve sizler bitkin ve tıka basa doymuş, uyurken, bu halk aç ve korkunç, uyanacaktır.

Ve sizin bitirdiğiniz yerde, o başlayacak!..

Evet, için, ama dikkatli olun! Sizin de damarlarınızda kan dolaşıyor...! Yiyin, ama korkun! Çünkü sizin de etiniz, sığırlarınki gibi parçalanabilir!... Düzüşün, ama dehşetle titreyin bir yandan da! Sizin de kadınlarınız, çocuklarınız var!

Ben kadın oldum, ana oldum ve toplum yüreğimi parçaladı. Öldürüldüm, çünkü rezaleti protesto ediyordum ve toplum, katilimi şiddetle cezalandırarak beni incitti.[1]

Şimdi ne bir kadınım ne de anne, yalnızca bir paryayım! Evet, kız ve erkek kardeşlerim! Zalimlerinize karşı savaşta düştüğümde, size, onlar için ürkütücü,

[1] Kendisine ateş eden kocasının davasına gönderme.

sizler içinse umut ve öğüt dolu bu kitabı miras bırakacağım... ve onlar onu mahkûm edemeyecek. Çünkü sizi ayaklanmaya çağırmıyorum. Ayaklanma, isyan, bir avuç asinin suçudur. Bir halk asla ayaklanmaz, saati geldiğinde başkaldırır ve kimsenin ona bunu söylemesi gerekmez.

Dedikleri gibi mülkiyete saldırmıyorum. Yapabilsem, hırsızları yargıçların cüppelerinin altına kadar kovalayabilecek olan ben, nasıl olur da hırsızları cesaretlendirebilirim? Ahlâka saldırmıyorum; sözde ahlâkçılarımızın insanların en ahlâksızı olduğunu gösteriyorum. Dine saldırmıyorum, rahiplerinin bencilliğini ve yalancılığını lanetlemek için onun adına yükseltiyorum sesimi.

Bilmeniz, anlamanız için yazıyorum; beni işitmeniz için haykırıyorum; size yolu göstermek için öne atılıyorum! Beni okuyun, kardeşlerim, bir kız kardeşin kendini feda etmesine inanıyorsanız, peşimden gelin.

Bir insan kendini ölümüne feda etti ve onu izleyen tanıklık, İncil oldu.

Günahkâr Magdalena'nın çarmıhın dibinde düşlediklerini gerçekleştirmek istiyorum. İncil'in dulunu bereketlendirebilmek ve onunkiyle birleştirilebilecek bir miras aktarabilmek için O'nun sevdiği gibi sevmek, O'nun öldüğü gibi ölmek istiyorum. Ben de ölürken kadının kurtuluşunu müjdelemek için bir azap gereksiniyorum![2]

[2] *1848'de, ölümünden sonra Paris'te yayınlandı.*

JOSÉ CARLOS MARIÁTEGUI (1894-1930)*

JAIME MASSARDO - ALBERTO SUÁREZ-ROJAS

José Carlos Mariátegui, Haziran 1894'te Peru'nun güneyinde küçük bir köy olan Moquegua'da doğdu. Sekiz yaşındayken bileğini incitip aksak kaldı. Uzun nekahet süresi edebî ve estetik ilgilerinde büyük önem sergileyen entelektüel gelişimine olanak sağlayacaktı. 1917 Rus devriminin ve ertesi yıl Cordoba'da gerçekleşen üniversite reformunun etkisiyle Mariátegui Lima'da gazetecilik ve edebî faaliyetlere yöneldi. Gazeteciler derneği başkan yardımcılığına seçildi, -ilk sayısı Haziran 1918'de yayınlanan- *Nuestra Epoca* (Çağımız) dergisini kurdu, birkaç ay sonraysa, Sosyalist Propaganda Komitesi'ni örgütledi. Ekim 1919'da Avrupa'ya gitti. Kısa bir süre kaldığı Paris'te Henri Barbusse ve Romain Rolland ile tanıştı; ardından İtalya'ya geçip savaş sonrası dönemin güçlü anti-pozitivist entelektüel ve siyasal iklimini keşfe koyuldu. "Orada" diyecekti sonradan, "bir kadın ve birkaç fikirle evlendim".

Gerçekte, ebeveynleri Benedetto Croce'ye yakın olan Siena'lı bir kadınla, Anne Chiappe ile evlenmişti. Mariátegui onun aracılığıyla Piero Gobetti'nin yapıtları, Antonio Labriola, Giovanni Gentile ve Croce arasındaki, felsefî-siyasal tartışmalara katılmış, İtalyan yazarların -Bordiga, Gramsci, Nitti, Papini, Perrone, Prezzolini, Sturzo, Terracini, Turati- yapıtlarıyla tanışmıştır. Yazılarındaki göndermeler, onları iyi izlediğini kanıtlar. Arka planında *Consigli de fabbrica* (Fabrika Konseyleri) ve Gramsci'nin *Ordino Nuovo* (Yeni Düzen)'sunun baş döndürücü dinamiğini, ama aynı zamanda faşizmin yükselişini yaşayan bir İtalya'da Mariátegui, radikal tarihselci bir anahtarı kavrayarak, praksis felsefesine yaklaşacaktı.

Bununla birlikte, bilginin öznesi ile nesnesi arasındaki özdeşlikten hareketle ve kuramsal ve metodolojik aygıtını nesnesinden dışlamaksızın, her türlü *a priori*'den kaçınarak ve 'bilimsel sosyalizm'in kesinliklerini sorgulayarak, Mariátegui, Latin Amerika, özellikle de Peru toplumsal formasyonunun karmaşıklığını, içsel mantığını keşfe koyuldu. Mariátegui Latin Amerika'ya yaklaşımında, Sosyalist Enternasyonal'in -ama aynı zamanda Komünist Enternasyo-

Civilisations Latino-Américaine, Notes de cours, Ellipses, Paris, 2000: 84-85, Türkçesi: Sibel Özbudun.

nal'in de- kıtayı tahlilde başvurduğu 'yarı-sömürge' nosyonunu reddediyordu. Tawantinsuyu'nda[1] geliştirilen kolektif deneyimin, Peru için sosyalist bir projenin hareket noktasını oluşturduğunu öne sürmekteydi. "Bizim tarım sorunumuza tikelliğini veren İnka sosyalizminin ortaklaşmacı adetleri" diyordu, "cemaatlerin hayatta kalmasını ve tarımdaki ve yerli yaşamındaki somut (*práctico*) sosyalizm unsurlarını açıklar". Latin Amerika tarihinin, yerel geçmişi sosyalist geleceğe bağlayan ve şimdiye kadar gerçekleştirilmemiş bu yorumu, eleştirel düşüncenin konu üzerinde geliştirdiği araştırmaları yeni bir ışıkta ele almaya olanak sağlayacaktı. Mariátegui, "İnkaların devletinin hücresi ***ayllu***" diye yazıyordu, "modern sosyalist devletin temel hücresini oluşturmada gerekli hayatiyete hâlâ sahiptir".

Bu görüşünün tüm sonuçlarına sahip çıkarak önce APRA ve Haya de la Torre'yle,[2] ardından da Komünist Enternasyonal'le yolunu ayırdı. Ona göre, Latin Amerika toplumsal formasyonunun özgüllüğü, siyasal praksisin özerklik ve özgüllüğüyle örtüşmeliydi. "Latin Amerika sosyalizmi, kopya değil, kahramanca bir yaratı olmalıdır" diyordu. Mariátegui, Mart 1923'te Peru'ya döndü. 1926'da, Torino *Ordino Nuovo*'sunun izlerini taşıyan *Armauta* dergisini yayınlamaya başladı. Ekim 1928'de Peru Sosyalist Partisi'ni kurdu ve aynı yıl *Peru Gerçekliğinin Yorumu Üzerine Yedi Deneme*'yi yayınladı. Çok fazla çalışıyordu. Hastalandı. Sağlam bacağında bir tümör çıkmıştı ve bu bacak da kesildi. 1930'da öldüğünde 36 yaşındaydı yalnızca... Henri Barbusse, Lima'daki bir mezarlıkta yer alan mezar taşında da yer alan ünlü cümlesinde, "Mariátegui'nin kim olduğunu bilmiyor musunuz?" diyordu; "O, Amerika'nın yeni ışığıdır, yeni bir Amerikalı insan türünün örneğidir".

[1] Dört bölgeden oluşan İnka İmparatorluk topraklarına yerli dilinde verilen ad. (ç.n.)

[2] Victor Raúl Haya de la Torre (1895-1979), 20. yüzyılın en önemli halkçı örgütlerinden olan Amerika Devrimci Halk İttifakı (APRA)'nın kurucusu ve ideoloğudur.

ANTİ-EMPERYALİST BAKIŞ AÇISI*

JOSÉ CARLOS MARIÁTEGUI**

1) Latin Amerika cumhuriyetlerinin durumu nereye kadar yarı-sömürge ülkelere benzetilebilir? Bu cumhuriyetlerin iktisadî durumu, hiç kuşkusuz ki yarı-sömürgedir ve kapitalizm geliştiği ve bunun sonucu olarak da emperyalist nüfuz ilerlediği ölçüde, ekonominin bu özelliği vurgulanmalıdır. Ancak, en zengin kâr kaynağını emperyalizmle işbirliğinde gören ulusal burjuvaziler, kendilerini, ulusal egemenlikle ilgilenmeyecek kertede siyasal iktidarın sahibi hissediyorlar. Güney Amerika'daki bu burjuvaziler, Panama dışında henüz Yanki askerî işgaliyle tanışmadılar ve Aprist propagandanın budalaca öne sürdüğü gibi, ikinci bağımsızlık için mücadele etme gerekliliğini kabule hiç niyetleri yok. Devlet, ya da daha doğrusu egemen sınıf, daha geniş ve kesin bir ulusal özerklik istemiyor. Bağımsızlık devrimi, burjuvazi ve küçük burjuvazinin bilincinde göreli fazla yakın, mitos ve simgeleri fazla canlı. Ulusal egemenlik yanılsaması başlıca etkileriyle varlığını sürdürüyor. Bu toplumsal kesimde, son on yıllarda Asya'da, emperyalizmin köleleştirdiği yarı-sömürge ülkelerdeki anti-emperyalist mücadele unsurunu temsil eden öğeleri andıran devrimci bir ulusalcılığın hüküm sürdüğünü varsaymak, vahim bir yanılgı olacaktır. Aprismo yöneticileriyle tartışmalarımızda, Avrupa taklitçiliğinden kaçınmak ve devrimci harekete kendi gerçekliğimizin eksiksiz bir değerlendirmesini sağlamak üzere Latin Amerika'ya bir Kuo-Min-Tang önermelerini eleştirirken, bir yıldır şu tezi savunuyoruz: "Çin antiemperyalist mücadelesinde burjuvaziyle ve pek çok feodal unsurla işbirliği, bizde var olmayan ırk ve ulusal uygarlık nedenlerine dayanıyor. Soylu ya da burjuva Çinliler kendilerini yürekten Çinli hissetmektedir. Katmanlaşmış ve sarsaklaşmış kültürüyle beyazların küçümseyiciliğinin karşısı-

---

* "Punto de vista anti-imperialista", C. Korol (der.) *El Socialismo Latinoamericano, Un recorrido hasta nuestros tiempos*, Ediciones Madres de Plaza de Mayo, Buenos Aires, 2006, ss.19-25, Türkçesi: Sibel Özbudun.

** José Carlos Mariátegui, Perulu. 14 Haziran 1894-16 Nisan 1930. Latin Amerika Marksizmi'nin öncülerinden. Yerli halkların toprak, kültür ve ezilme sorunları üzerinde durdu, bir öykünme ya da kopya olarak değil de, halkların kahramanca bir yaratısı olarak gördüğü Yerli-Amerika sosyalizmini formüle etti. 1926'da *Amauta* dergisini yayınlamaya başladı. Tutuklandı. Sosyalist Parti'yi, *Labor* dergisini ve Peru Emekçiler Konfederasyonu'nu kurdu.

na, bin yıllık geleneklerinin gururu ve küçümsemesiyle dikiliyorlardı. Çin'de antiemperyalizm ulusalcı duygu ve etkene yaslanabilmekteydi. Yerli-Amerika'da koşullar aynı değil. Kreol aristokrasi ve burjuvaziler kendilerini, ortak bir tarih ve kültür bağıyla halklara bağlı hissetmiyorlar. Peru'da, beyaz aristokrasi ve burjuvazi ulusal ve halkçı olanı küçümsüyor. Kendilerini her şeyden önce beyaz olarak görüyorlar. Mestizo küçük burjuvazi de bu örneği taklit ediyor. Lima burjuvazisi, Country Club'da, Tenis Kulübü'nde ve sokaklarda Yanki kapitalistlerle, hatta onların memurlarıyla kardeşleşiyor. Yanki, ırk ya da din farkı demeden kreol bayanla evleniyor ve beriki, istilacı ırktan biriyle evlenmekte ne ulusal ne de kültürel açıdan, hiçbir beis görmüyor. Orta sınıf kızları da böyle bir kaygı beslememekte. Grace ya da Foundation'da çalışan bir Yanki'yi tavlayabilen 'huachafita', sosyal statüsünü yükseltebilmenin iç rahatlığıyla yapıyor bunu. Kuşkusuz hiçbirinizin kaçırmadığı bu nesnel nedenlerden dolayı ulusalcı etken, bizim ortamımızda antiemperyalist mücadelede belirleyici değil. Yalnızca kalabalık ve zengin, ve vatanındaki zenginlik ve iktidarından mağrur bir burjuvazinin varolduğu ve ulusal kişiliğin, bu nedenle geri kalmış ülkelerdekine göre daha açık ve net hatlara sahip olduğu Arjantin gibi ülkelerde, antiemperyalizmin (belki) burjuva unsurlara kolayca nüfuz edebilme olasılığı vardır; ancak, bizimkisi gibi sosyal adalet ve sosyalist öğreti nedeniyle değil; kapitalist yayılma ve büyümeyle bağlantılı nedenlerden dolayı".

Çin burjuvazisinin ihaneti, Kuo-Min-Tang fiyaskosu, henüz bütün boyutlarıyla bilinmiyor. Kapitalizmin bilgisi, Çin gibi ülkelerde dahi, burjuvazinin ulusalcı, devrimci duygularına ne denli az güvenilebileceğini gözler önüne sermiştir.

Emperyalist politika silahlı müdahale ve askerî işgale başvurma zorunluluğu olmaksızın bu devletlerin ulusal egemenlik duygu ve formalitelerini 'idare etme'yi başarırken, burjuvazilerin işbirliğine mutlak biçimde güvenecektir. Bu ülkeler, daha doğrusu burjuvazileri, emperyalist ekonomiye bağımlı olmalarına karşın, kendilerini Avrupa'ya 'bağımlı' Romanya, Bulgaristan, Polonya ve diğer ülkeler kadar yazgılarının efendisi hissedeceklerdir. Latin Amerika'da antiemperyalist eylem olasılıkları hesaplanırken bu siyasal psikoloji etkeni göz ardı edilmemelidir. Göz ardı edilmesi, unutulması Aprist kuramsallaştırmanın özelliklerinden biri olmuştur.

2) Peru'da ilke olarak -bir parti ya da etkin bir örgüt değil, bir tek cephe planı olarak- Apra'yı kabul eden unsurlarla Peru dışındaki, onu bir Latin Amerika Kuo-Min-Tang'ı olarak tanımlayanlar arasındaki temel ayrılık, birincilerin antiemperyalizmin devrimci iktisadî-toplumsal kavrayışına bağlı kalırken, ikin-

cilerin konumlarını, "Solcuyuz (ya da sosyalistiz) çünkü antiemperyalistiz" şeklinde açıklamalarıdır. Böylece antiemperyalizm bir program, bir siyasal davranış, kendine yeterli ve kendiliğinden, ve bilinmez hangi sürecin sonunda sosyalizme, toplumsal devrime vardıran bir hareket kategorisine yükseltilmiş olur. Bu kavrayış, antiemperyalist hareketin çığırından çıkmış bir önemsenmesine, 'ikinci bağımsızlık' için mücadele mitosunun abartılmasına, yeni kurtuluş günlerinde yaşadığımız romantisizmine vardırır. Antiemperyalist bağlaşıklıkları siyasal bir organla ikame etme eğilimi bundan kaynaklanmaktadır. Önceleri tek cephe, halk ittifakı, ezilen sınıflar bloku olarak kavranılan Apra'dan Latin Amerika Kuo-Min-Tang'ı olarak tanımlanan Apra'ya geçilmiştir.

Bizler için antiemperyalizm, kendi başına bir siyasal program, iktidarı ele geçirmeye elverişli bir kitle hareketi oluşturmaz, oluşturamaz. İşçi ve köylü kitlelerini, ulusalcı burjuvaziyi ve küçük burjuvaziyi harekete geçirebileceği (ki bu olasılığı kesin bir dille reddettik) kabul edilse bile, sınıflar arasındaki karşıtlığı ortadan kaldıramaz, çıkar farklılıklarını yok edemez. Ne burjuvazi ne de küçük burjuvazi, iktidara geldiğinde antiemperyalist bir politika sürdüremez. Önümüzde, küçük burjuvazinin sonunda Yanki emperyalizmiyle uzlaştığı Meksika deneyimi var. 'Milliyetçi' bir hükümet, ABD ile ilişkilerinde Peru'daki Leguía hükümetinden farklı bir dil kullanabilir. Bu hükümet, açıkça, utanmasızca Pan-Amerikancı, Monroe'cudur; ama herhangi başka bir burjuva hükümeti de borçlar ve tavizler konusunda aynı şeyi yapacaktır. Peru'ya yabancı sermaye yatırımları, ülkenin iktisadî gelişimiyle, doğal kaynaklarının işletilmesiyle, topraklarının nüfuslandırılmasıyla, iletişim kanallarının yoğunlaşmasıyla doğrudan orantılı olarak artıyor. Kapitalist nüfuza en demagog küçük burjuvazi neyle karşı çıkabilir? Laf-ı güzaf dışında hiçbir şeyle. Demagojik popülist bir hareket olarak antiemperyalizmin iktidara el koyması, mümkün olsaydı bile bu, proleter kitlelerin, sosyalizmin iktidara gelmesi anlamına gelmezdi. Sosyalist devrim, en inatçı, en tehlikeli düşmanını -kafa karışıklığı ve demagojisi nedeniyle tehlikeli- düzen çağrılarını sayesinde iktidar konumunu sağlamlaştırmış küçük burjuvazide bulur.

Hiçbir antiemperyalist ajitasyon unsurunu kullanmaktan, zamanla bu mücadeleye katılabilecek toplum kesimlerini harekete geçirebilecek hiçbir araçtan vazgeçmeksizin, görevimiz kitlelere yalnızca sosyalist devrimin emperyalizmin ilerlemesine kesin ve gerçek bir darbe indirebileceğini açıklayıp göstermektir.

3) Bu olgular, Latin Amerika ülkelerinin durumunu, Yanki emperyalizminin hiçbir gerekçe olmadan silahlı müdahalede bulunup burjuvazi ve küçük burjuvazinin bir kesiminin antiemperyalizme kazanılabileceği yurtseverce bir

tepkiye yol açtığı Orta Amerika ülkelerinden farklı kılmaktadır. Bizzat Haya del Torre'nin yürüttüğü aprist propaganda, Amerika'nın başka hiçbir yerinde daha büyük sonuçlara yol açmadı. Kafa karıştırıcı ve Mesihçi vaazları, iktisadî mücadele planında yer almayı savlasa da, gerçekte özellikle ırksal ve duygusal etkenlere seslenmektedir ve entelektüel küçük burjuvaziyi etkilemede gerekli koşulları bir araya getirmektedirler. Sınıf partileri ve açık bir sınıf bilincine sahip güçlü sendikal örgütlerin kurulması bu ülkelerde Güney Amerika'daki gibi dolayımsız bir gelişmeye denk düşmez. Bizim ülkelerimizde sınıf etkeni daha belirleyici, daha gelişkindir. Gerisinde gerici eğilimlerin boy verebileceği bulanık popülist formüllere başvurmaya gerek yoktur. Günümüzde propaganda olarak Aprismo, Orta Amerika'yla sınırlıdır; onu Latin Amerika Kuo-Min-Tang'ı olarak tanımlayan popülist, caudillo'cu, küçük-burjuva sapma nedeniyle topyekûn bir tasfiye aşamasına girmiştir. Yakında Paris'te gerçekleştirilecek, antiemperyalist örgütlerin birleştirilmesine ve antiemperyalist platform ve ajitasyonlarla sınıf partileri ve sendikal örgütlerin görevleri arasındaki ayırımı saptayacak olan Antiemperyalist Kongre bu konuyu karara bağlayacaktır.

4) Emperyalist kapitalizmin çıkarları, ülkelerimizde, zorunlu ve ölümcül bir tarzda toprak sahibi sınıfın feodal ve yarı-feodal çıkarlarıyla çakışmakta mıdır? Feodaliteye karşı mücadele, zorunlu ve tam olarak antiemperyalist mücadeleye denk düşer mi? Kuşkusuz, emperyalist kapitalizm, onu siyaseten başat sınıf olarak gördüğü ölçüde, feodal sınıfın gücünü kullanır. Ancak iktisadî çıkarları aynı değildir. Demagojiden bağışık olmayan küçük burjuvazi de, pratikte belirgin bir biçimde milliyetçi olan itkilerini dizginleyebildiği ölçüde, emperyalist kapitalizmle aynı sıkı bağlaşıklığa girebilir. Malî sermaye iktidarı, kimi acil talepleri karşılayarak ve kitlelerin sınıf yönelişini yolundan saptırarak kapitalizmin çıkarlarını korumada yaşlı ve nefret edilen feodal sınıftan daha uygun bir konumda olan daha kalabalık bir toplumsal sınıfın elinde bulunduğunda kendini daha çok güvende hissedecektir. Küçük mülkiyetin yaratılması, lâtifundia'lara el konulması, feodal ayrıcalıkların tasfiyesi, emperyalizmin çıkarlarına dolayımsız bir tehdit oluşturmamaktadır. Tersine, feodalite kalıntıları kapitalist bir ekonominin gelişimine dahil oldukları ölçüde, bu feodalitenin tasfiyesi, emperyalizmin teknik ve tersinmelerinin desteklediği kapitalist büyüme talepleriyle çakışır: büyük lâtifundialar yok olsun, yerine burjuva demagojisinin toprak mülkiyetinin 'demokratikleştirilmesi' dediği şey üzerine temellenen bir tarım ekonomisi kurulsun, eski aristokrasiler yerini daha güçlü ve etkili -ve toplumsal barışı sağlamaya daha yetili- bir küçük burjuvazi ve burjuvaziye bıraksın... bunların hiçbiri emperyalizmin çıkarlarına ters değildir. Peru'da leguist rejim, onu destekle-

yen latifundiastlerin ve gamonale'lerin çıkarları karşısında pratikte ürkek olmakla birlikte, demagojiye başvurmakta, feodalite ve ayrıcalıklarına karşı savaş açmakta, kadîm oligarşilere karşı ateş püskürmekte, her bir ırgatı küçük mülk sahibine dönüştürecek bir toprak dağıtımını desteklemekte beis görmemektedir! Leguism, en büyük gücünü bu demagojiden alır. Büyük mülkiyete dokunmaya cesaret edemez. Ne ki, kapitalist gelişimin doğal devinimi -sulama işleri, yeni madenlerin işletilmesi vb.- feodalitenin çıkar ve ayrıcalıklarına karşı işlemektedir. Ekilebilir alanlar arttığı, yeni emek odakları ortaya çıktığı, ölçüde latifundistler başlıca güçlerini yitirirler: işgücünün mutlak ve koşulsuz denetimi. Sulama faaliyetlerinin yürütüldüğü Lambayeque'de, bunları yöneten, Kuzey Amerikalı bir uzmanın, mühendis Sutton'un gözetimindeki teknik komisyonun kapitalist faaliyetleri büyük feodal toprak sahiplerinin çıkarlarıyla doğrudan çatışma içine girmiştir. Bu büyük toprak sahipleri esas olarak şeker kamışı yetiştiricileridir. Toprak ve su üzerindeki tekellerine son verilmesi ve dolayısıyla da emekçi topluluklar üzerindeki denetimi yitirmeleri tehdidi bu insanları çileden çıkartıyor ve pek çok unsuruyla aralarında sıkı bağlar olmasına karşın, hükümetin yıkıcı ya da hükümet karşıtı olarak gördüğü davranışlara itiyor. Sutton Kuzey Amerikalı kapitalist işletmeci karakterine sahip bir adamdır. Zihniyeti, işi, latifundistlerin feodal ruhunu şoke ediyor. Örneğin Sutton, su dağıtımını devletin denetimi altına yerleştiren bir sistem kurdu. Oysa latifundistler su üzerindeki hakkı toprak üzerindeki haklarının bir uzantısı olarak görmekteydiler. Su, kendilerine aitti, kaynakların mutlak sahibi onlardı.

5) Ya antiemperyalist mücadeledeki rolü onca abartılan küçük burjuvazi, denildiği gibi iktisadî sömürü nedeniyle zorunlu olarak emperyalist nüfuza karşı mıdır? Küçük burjuvazi, kuşkusuz milliyetçi mitosları karşısında en duyarlı olan toplumsal sınıftır. Ancak sorunda başat olan iktisadî olgu şudur: küçük burjuvazinin, köklü saygınlık önyargıları nedeniyle proleterleşmeye karşı direndiği, ücretlerin sefaleti nedeniyle işçi sınıfının bir parçasına dönüşecek iktisadî güçten yoksun olduğu, istihdam manisinin ücret ve 'saygın' bir konum sunan küçük devlet görevlerine rağbeti arttırdığı İspanyol yoksulluğu ülkelerinde, çalışanlarını büyük ölçüde sömürseler de, bu sınıf için daha iyi ücretlendirilen bir işi temsil eden büyük işletmelerin açılması, orta sınıf mensuplarınca olumlu karşılanır. Yanki işletmeleri daha iyi bir ücreti, yükselme olasılığını, spekülatörlere bir gelecek sunmayan devlet memuriyetine mahkûmiyetten kurtuluşu temsil etmektedir. Bu durum, bir mevki peşindeki ya da sahibi küçük burjuvanın bilincinde belirleyici bir etki yapmaktadır. Tekrar edelim, İspanyol yoksullaşması ülkelerinde orta sınıfların durumu, bu sınıfların serbest rekabet,

bireylerin girişim ve başarılarına bağlı bir kapitalist büyüme, büyük tekellerin baskısı süreçlerinden geçtiği ülkelerde görülenden farklıdır. Sonuç olarak, anti-emperyalistiz, çünkü Marksist'iz, çünkü devrimciyiz, çünkü kapitalizmin karşısına, onun yerini alacak antagonistik bir sistem olarak sosyalizmle çıkıyoruz, çünkü yabancı emperyalizmlere karşı mücadelede Avrupa'nın devrimci kitleleriyle dayanışma görevlerimizi de yerine getiriyoruz.[1]

[1] *Lima, 21 Mayıs 1929*... Birinci Latin Amerika Komünist Konferansı'na (Buenos Aires, Haziran 1929) sunulan tezler. Tezler Julio Portocarrero tarafından okundu. Sözlerinin sonunda Peru delegesi şunları söyledi: "Yoldaşlar: Peru'nun iktisadî ve toplumsal durumunu tahlil eden José Carlos Mariátegui Yoldaş, anti-emperyalizm üzerine tezlerinde bunları yazdı...", José Carlos Mariátegui, *Obras*, cilt 2, Casa de las Américas.

PERU'NUN BİRİNCİL SORUNU*

JOSÉ CARLOS MARIÁTEGUI

Clorinda Matto Turner'ın kişilik ve eserlerini anma toplantısının yankıları sönümlenmeden, yerli ırkı dördüncü kongresi delegeleri evlerine dönmeden önce, Peru'nun en önemli, birincil sorununa bir göz atalım. Günümüzde yaşıyor olsaydı Clorinda Matto Turner'ın mutlaka söyleyeceği şeylerden bazılarını dile getirelim. Günümüzden çok daha karmaşık, çok daha soğuk bir çağda yerli ırkına karşı sömürücülerin işlediği suçlara karşı ayaklanan bu eşsiz kadının anısını canlandırmak, Peru'nun yeni, genç insanlarına minnetimizi göstermenin en iyi yolu olacaktır.

Kreoller,[1] metropol insanları bu kaba saba konuyu hiç sevmezler. Ama onu görmezden gelme, unutma tutumları yaygınlaşmamalı. Kendini tehdit altında hissettiğinde başını kuma gömen devekuşu tavrı, fazlasıyla budalaca. Bir sorunu yok sayarak onu yok edemezsiniz. Ve yerli sorunu, dört milyon Perulunun sorunudur. Peru nüfusunun dörtte üçünün sorunudur. Çoğunluğun sorunudur. Milliyet sorunudur. İnsanlarımızın bu sorunu incelemeye, onun üzerinde dürüstçe odaklanmaya bu denli az yatkın olması, zihinsel tembelliğin ve hepsinden çok ahlâksal duyarsızlığın belirtisidir.

Kral naipliği bu ve başka bakış açılarından hareketle Cumhuriyet'ten daha az suçlu gözükmekte. Yerlilerin sefalet ve ezilmişliğinin tüm sorumluluğu, ilk elde Kral naipliğine düşmektedir. Ama bu enkizisyon döneminde, büyük bir insancıl ses, büyük bir Hıristiyan ses, rahip Bartolomé de las Casas'ın sesi, sömürgecilerin vahşice yöntemleri karşısında yerlileri savunmak üzere yükselmiştir. Cumhuriyet dönemi boyunca yerli ırkı savunacak bu denli etkin ve inatçı bir ses yükselmemiştir.

Kral naipliği yabancı bir ortaçağ rejimi olmasına karşın, Cumhuriyet formel olarak Perulu ve liberal bir rejimdir. Bu nedenle Cumhuriyet'in, naiplikte olmayan ödevleri vardır. Cumhuriyet'in yerlilerin koşullarını iyileştirmesi gereki-

---

* "El problema primario del Perú", C. Korol (der.) *El Socialismo Latinoamericano, Un recorrido hasta nuestros tiempos,* Ediciones Madres de Plaza de Mayo, Buenos Aires, 2006, ss.27-30, Türkçesi: Sibel Özbudun, 9 Aralık 1924 tarihli *Mundial*'de yayınlanmıştır, José Carlos Mariátegui, *Obras,* cilt 2, Casa de las Américas.

[1] Latin Amerika'da doğan Avrupa kökenliler. (ç.n.)

yordu. Oysa Cumhuriyet, bu ödeve karşı gelerek yerliyi yoksullaştırmış, sefaletini derinleştirmiş, sıkıntılarını arttırmıştır. Cumhuriyet, yerliler için topraklarına sistemli biçimde el koyan yeni bir egemen sınıfın yükselmesi anlamına gelmiştir. Tarımsal adetlere ve ruha sahip bir ırk için bu yağma, maddi ve manevi çözülmenin nedenini oluşturmaktadır. Toprak, yerli için her zaman bir mutluluk kaynağıdır. Yerli, toprakla evlidir. Yaşamın topraktan kaynaklanıp ona döneceğini düşünür. Yerli, elleri ve soluğuyla dindarca işleyip bereketli kıldığı toprak dışında her şeye kayıtsız kalabilir. Kreol feodalitesi bu konuda, İspanyol feodalitesinden çok daha açgözlü ve sert davranmıştır. Genelde, İspanyol encomienda'sı[2] içinde kimi soylu adetler vardı. Kreol encomienda'sı pleblerin tüm kusurlarına sahipken şövalyece erdemlerden hiç nasibini almamıştı. Özetle, yerli köleliği Cumhuriyet döneminde hiçbir şekilde azalmadı.

Yerlilerin tüm ayaklanmaları, tüm başkaldırıları kanla bastırıldı. Yerlinin umutsuz taleplerine askerî yanıt verildi. Puna'nın* suskunluğu, bu yanıtların trajik sırrını saklamaktadır. Cumhuriyet sonunda *conscripción vial* adıyla angarya/haraç rejimini tesis etti. Milliyetçilerimiz bu restorasyon karşısında doğal olarak suskun kaldılar. Öncü bir genç yazar, Jorge Basadre, -her şeye rağmen büyük bir patırtıya yol açan ılımlı ve düşük tonda bir çalışmada- *conscripción vial*'in gerçek karakterini eleştirme cesaretini gösteren az sayıda kişiden biriydi. Milliyetçilik retorikleri, onun örneğini izlemedi.

Dahası, Cumhuriyet yerlilerin enerjilerini zaafa uğratıp tüketmekten de sorumludur. Tupac Amaru isyanı, Kral naipliğinin hemen ertesinde, yerlilerin hâlâ özgürlükleri için mücadeleye yetili olduğunu kanıtlamıştı. Bağımsızlık bu yetiyi saptırdı. Yerlinin selametini demagojik bir spekülasyonla birkaç şefin ayaklanmasına indirgendi. Kreol partiler bunu programlarına yazdılar. Böylelikle yerlilerin talepleri için mücadele iradesini yatıştırdılar.

Oysa Cumhuriyet, yerli sorununu ertelemekle, kendi ilerleme düşlerini de ertelemiş oluyordu. Gerçek almamda ulusal bir program, yerliden vazgeçemez, yerliyi görmezden gelemez. Yerli, oluşum hâlindeki milliyetimizin çimentosudur. Baskı yerliyi uygarlığa düşmanlaştırır. Onu bir ilerleme unsuru olarak pratikte yok eder. Yerliyi yoksullaştırıp mülksüzleştirenler, ulusu yoksullaştırmakta ve mülksüzleştirmektedirler. Sömürülen, aşağılanan, cehalete terk edilen yerli zenginlik yaratamaz. Onu insan olarak değersizleştirmek, üretici olarak değersizleştirmek demektir. Yerli ancak çalışmasının karşılığını aldığında modern bir ulusun tüm bireylerinden talep ettiği tüketici ve üretici kalitesine kavuşabile-

[2] İspanyol sömürgeciliğinin Latin Amerika ülkelerinde tesis ettiği toprakbentlik sistemi (ç.n.).

* Puna: And dağlarında bir plato (ç.n.)

cektir. Perululuktan söz edildiğinde, bunun yerlileri kapsayıp kapsamadığını araştırmakla işe başlanmalı. Yerli olmaksızın Perululuk söz konusu olamaz. Bu hakikat, öncelikle salt burjuva, liberal-demokrat ve milliyetçi ideoloji sahipleri için geçerlidir. Charles Maurras ve 'Action Français'den başlamak üzere bütün milliyetçiliğin ana sloganı, 'ulusal olan her şey, bizimdir'dir.

Peru'nun sorunu olan yerli sorunu soyut olarak insanî olan bir formülle çözüme kavuşturulamaz. Hayırsever bir hareketin sonucu olamaz. *Cacique* ve avukatların himayeciliği göz boyamacılığın ötesine geçmez. Yitip gitmiş Yerlileri Koruma Derneği gibi girişimler çölde kaybolan birer sestir. Yerlileri Koruma Derneği kendini bir harekete dönüştürmeyi başaramamıştır. Eylemi tedricen Pedro S. Zulen'in cömert, özgeci, soylu, kişisel eylemine dönüşmüştür. Yerlileri Koruma Derneği bir deney olarak olumsuz bir deneyimdir. Bir kuşak ve bir çağın ahlâksal duyarsızlığına karşı durmaya, onu eleştirmeye yarar ancak.

Yerli sorununun çözümü toplumsal bir çözüm olmalıdır. Bunu gerçekleştirenler de bizzat yerliler olacaktır. Bu kavrayış, yerli kongrelerinin toplanmasını tarihsel bir olgu olarak görmemizi sağlar. Yerli kongreleri, henüz bir programı temsil etmiyor; ama şimdiden bir hareketi temsil ediyorlar. Yerlilerin kendi durumlarına ilişkin kolektif bir bilinç kazanmakta olduklarını gösteriyorlar. Yerli kongresindeki tartışmalar, oylamalar o kadar önemli değildir. Önemli olan bizatihi bu kongredir.

Irkın kendi taleplerini ifadelendirme iradesinin doğrulanması olarak kongre. Yerlilerin eksiği, ulusal bağlardır. Protestoları şimdiye dek bölgesel düzlemde kaldı. Bu durum, büyük ölçüde onun güçsüzlüğüne katkıda bulunmaktadır. Sayılarının bilincinde dört milyonluk bir halk, geleceği konusunda umutsuz olamaz. Aynı dört milyon kişi, inorganik bir kitle, dağınık bir kalabalıktan öte bir şey olamadığı sürece ise, tarihsel yolunu belirleme yetisinden yoksun kalacaktır.[3] Yerli kongresinde kuzeyli yerli merkezdeki ve güneyli yerliyle tanıştı. Dahası yerli, başkentin öncü kişileriyle iletişim kurdu. Bu kişiler ona kardeşçe davranıyor. Vurguları ve dilleri de yeni. Yerli onlarda kendi duygularını gördü. Kendine ilişkin duyguları bu buluşmayla yoğunlaştı. Henüz çok muğlâk, çok bulanık olsa da, bu insanî buluşmada, olasılıkla, hayır, kesinlikle geleceğin, milliyetin tohumları yatıyor.

---

[3] Bu makale metni, üçüncü paragraftan bu noktaya, kimi küçük değişikliklerle *7 Ensayos de interpretación de la realidad peruana*, "El Problema del Indio. Sumaria revisión histórica" (c.2), Ediciones Populares, ss.47-49'da yer almaktadır. (der. notu)

ABIMAEL GUZMÁN* (1934-)

Manuel Rubén Abimael Guzmán Reynoso (Arequipa, 3 Aralık1934). Peru Komünist Partisi -Aydınlık Yol (PCP-SL) lideri.

Önceden felsefe profesörü olan Guzmán, daha çok Aydınlık Yol adıyla bilinen ve 1970'li yılların sonlarından itibaren Peru'da etkin olan Peru Komünist Partisi -Aydınlık Yol (PCP-SL) maoist grubun önderidir. Guzmán fue capturado por el gobierno del país en 1992'de Benedicto Jiménez komutasındaki bir operasyonda ele geçti ve askerî mahkeme tarafından müebbet hapse mahkûm edildi. Cumhurbaşkanlığının gizli yargıçlara ilişkin hükümlerini Anayasa'ya aykırı bulan Anayasa Mahkemesi bu kararı 2003'te bozdu. Bu hükümle, 2.500 kişinin mahkûmiyeti bozulmuş oldu.

Guzmán ve Aydınlık Yol'un üst düzey yöneticileri halen Perú del Callao donanma üssündeki yüksek güvenlikli cezaevinde tutulmaktadır. 2005 Ekimi'nde yeniden açılan davaları Ekim 2006'da Abimael Guzmán'ın müebbet hapse mahkûm edilmesiyle sonuçlandı.

GENÇLİĞİ

20. yüzyıl sonu komünizminin başlıca temsilcilerinden biri olan Guzmán, Peru'nun Arequipa bölgesi, Islay çevresinde, Lima'nın yaklaşık 1.000 km. güneyindeki Mollendo kıyı köyünde doğdu. Annesi Berenice Reynoso, Guzmán beş yaşındayken öldü.

1939-46 arasında Guzmán annesinin ailesiyle yaşadı. 1947'den itibaren de babası ve eşiyle birlikte Arequipa kentinde yaşamaya başladı ve burada bir Katolik kolejinde liseyi bitirdi. 19 yaşında Arequipa'daki Ulusal San Agustín Üniversitesi Sosyal Bilimler bölümünde öğrenime başladı. Marksizm'e ilgisini özellikle Peru Sosyalist Partisi kurucusu José Carlos Mariátegui'nin 7 ensayos de interpretación sobre la realidad peruana (Peru Gerçekliği Üzerine Yedi Yorum Denemesi) başlıklı kitabına borçludur.

Guzmán, Arequipa'da felsefe ve hukuk lisanslarına tamamladı. Tezinin başlığı Acerca de la teoría del espacio de Kant y El estado democrático burgués (Kant'ın Mekân Kuramı ve Burjuva Demokratik Devleti)'di. Guzmán, 1962'de Peru Andları merkezindeki Ayacucho'daki San Cristóbal de Huamanga Üniversitesi rektörü tarafından felsefe profesörü olarak göreve geti-

* Kaynak: http://es.wikipedia.org/wiki/Abimael_Guzm%C3%A1n, Türkçesi: Sibel Özbudun.

rildi. Rektör, kimilerinin Aydınlık Yol'un gerçek entelektüel lideri olarak gördüğü antropolog Dr. Efraín Morote idi. Morote'nin girişimiyle, Guzmán, Peru yerli nüfusunun büyük bölümünün konuştuğu İnkaların kadîm dili Quechua'yı öğrenmeye koyuldu ve sol siyaset çevrelerinde faaliyete koyuldu. Peru'da devrim yapmaya istekli, benzer fikirlere sahip birkaç akademisyenle bir çevre oluşturdular. İlk kez 1965'te Çin Halk Cumhuriyeti'ne gitti. San Cristóbal de Huamanga Üniversitesi'nde bir süre personel şefi olarak çalıştıktan sonra 70'li yılların ortalarında kurumdan ayrılarak yeraltına geçti.

60'lı yıllarda Peru Komünist Partisi ideolojik ve kişisel tartışmalarla bölünmüştü. Maoist bir konum alan Guzmán, Mariátegui'nin, "Marksizm-Leninizm geleceğin aydınlık yoludur" cümlesinden esinle Aydınlık Yol (Sendero Luminoso) adını alan kanadın başına geçti. Başkan Gonzalo savaş adını benimseyip, işçilerin önderliğinde bir Maoist devrimi savunmaya başladı. En sus pronunciamientos políticos, Guzmán, Mao'nun burjuva kapitalist sistemin gelişiminde emperyalizmin oynadığı rol üzerine Leninist tezleri geliştirdiğini öne sürüyordu. Emperyalizmin yeni başarısızlıklar üreten başarısızlık ve rahatsızlıkların kaynağı olduğunu ve böylelikle de 50-100 yıl içerisinde nihaî olarak yıkılacağını söylüyordu. Ona göre Mao, bu tezi yalnızca Kuzey Amerika emperyalizmine değil, Sovyet sosyal emperyalizmine de uygulamıştı.

SİLAHLI MÜCADELE

Aydınlık Yol komünist hareketi, başlangıcında Peru üniversitelerindeki akademik çevrelerle sınırlıydı. Hareket 70'li yılların sonlarında Ayacucho merkezli bir gerilla grubuna dönüştü. Mayıs 1980'de grup 1964'ten bu yana ülkedeki ilk demokratik seçimlere karşı, Ayacucho yakınlarındaki Chuschi'de oy pusulalarını yakarak Peru hükümetine savaş açtı. Aydınlık Yol, zamanla büyüyerek orta ve güney Peru'da geniş kırsal bölgelerin denetimini ele geçirdi; ve çeşitli saldırılar düzenlediği Lima yakınlarına dek ulaştı. Aydınlık Yol'un 80'li yıllarda ve 90'ların başlarındaki saldırılarının bilânçosunun, 60 bine yakın ölü olduğu tahmin edilmektedir. Aydınlık Yol'un stratejisi Peru hükümetini demoralize ederek ve yıpratarak kendi liderlerini iktidara taşıyacak bir darbenin önünü açmaktı. Aydınlık Yol, yalnızca Peru silahlı kuvvetlerine ve polis güçlerine saldırmakla kalmıyor, Peru'nun başlıca kentlerindeki tüm toplumsal sınıflardan sivilleri, her düzeydeki memurları ve Tupac Amaru Devrimci Hareketi (MRTA) gibi diğer sol grupların militanlarını, grubun örgütlediği grevlere katılmayı reddeden emekçileri ve hükümetle (seçimlerde oy kullanmak dahil) her türlü işbirliğine giren köylüleri de hedef alıyordu.

Hareket, Marksizm-Leninizm-Maoizm'in fikirlerinin, Peru'ya uyarlanarak geliştirilmiş biçimi olduğu savıyla Abimael Guzmán'ın fikir ve yazılarını Gonzalo Düşüncesi adı altında yaymaya çalışıyordu. 1989'da, Guzmán, Aydınlık Yol'un gerilla savaşından hareket savaşına evrildiğini ve bunun yakın gelecekte stratejik dengeyi sağlamak için atılması gereken adım olduğunu ilan etti. Guzmán'a göre bu denge, eski rejimin yönetememe krizinde tezahür edecek ve bu an geldiğinde, Aydınlık Yol saldırı stratejisine geçiş için hazır olacaktı.

ELE GEÇİŞİ

Başkan Alberto Fujimori'nin ve istihbarat operasyonları sekreteri Telmo Quiroz'un ilk dönemi sırasında, 1992'de, Terörizme Karşı Ulusal Yönetim (DINCOTE), teröristlerin barındığı kuşkusuyla Lima'daki bazı konutları araştırmaya başladı. Surquillo mahallesindeki, bale stüdyosu olarak kullanılan ve tek bir kişinin, balerin Maritza Garrido Lecca'nın ikamet ettiği bir dairede, fazla çöpün çıkmasından kuşkulanan ajanlar, Guzmán'ın mustarip olduğu bilinen bir hastalığın tedavisinde kullanılan krem tüplerini de bulunca, 12 Eylül 1992'de konuta bir baskın düzenlediler. Guzmán ve Aydınlık Yol'un, Laura Zambrano ve Elena Iparraguirre dahil sekiz lideri ikinci katta ele geçirilip tutuklandı.

Operasyon sırasında polis Guzmán'ın, silahlı kuvvetleri, silahlar ve örgütün her bir üssünün yeri hakkında ayrıntılı bilgiler içeren bilgisayarını da ele geçirmişti. Guzmán arşivlerinde 1990'da, Aydınlık Yol'un 23.430 silahlı üyeye ve yaklaşık 235 tabanca, 500 tüfek ve 300 kadar başka silaha (el bombası gibi) sahip olduğunu kaydetmişti. Hükümet Guzmán'ı bir psikopat ve bir adi suçlu olarak sunmaya çalıştı ve örgüt üyelerine teslim olmaları hâlinde iyi muamele göreceklerine dair vaatlerde bulundu.

Ekim 1993'te Abimael Guzmán, Callao donanma üssündeki cezaevinden yeraltındaki örgüt üyelerine ve devlete bir barış anlaşması önerisinde bulundu, ancak bu girişimi sonuçsuz kaldı. Abimael Guzmán'ın istediği, örgüt liderlerinin silahlarını bırakmasıydı. Böylelikle hem cezaevi koşullarının düzeltilmesini hem de Parti'nin 2. Kongresi'ni gerçekleştirmeyi umuyordu.

YARGILANMASI VE HAPSİ

Guzmán, Fujimori rejiminin benimsediği drakonyen önlemler altında, askerî bir mahkemede yargılandı. Üç günlük bir yargılama sonucunda müebbet hapse mahkûm edilerek, Lima yakınlarındaki Callao'da, San Lorenzo adasındaki deniz üssündeki cezaevine yerleştirildi. Sonrasında, Guzmán'ın başkan yardımcısı Vladimiro Montesinos ile, kimi yararlar karşılığında Aydınlık Yol'un as-

kerî faaliyetlerine son verme konusunda pazarlık ettiği söylendi. Guzmán, 1993'te birkaç kez Peru televizyonunda görünerek Peru hükümetiyle barış ilan etti. Bu açıklama hareketin bölünmesine yol açtı; bazı partililer bunu bir bozgun işareti olarak yorumlarken, diğerleri bunun baskı altında yapılmış bir açıklama olduğunu savundular.

Perulular çoğu Guzmán'ın Peru tarihinin en şiddetli döneminin sorumlusu olduğunu düşünse de, 5.000'in üzerinde kişi, 2003'te Peru Anayasa Mahkemesi'ne, Guzmán ve 1.800 mahkûm hakkındaki hükmün kaldırılmasını isteyen bir dilekçe sundu. Askerî mahkemeyi Anayasa'ya aykırı bulan mahkeme, bu talebi kabul ederek 2003'te sivil mahkemelerde yeni bir yargılama süreci başlattı. Bu süreç içerisinde, askerî mahkemenin suçlu bulduğu 3.000'in üzerinde kişi salıverildi. Bunların çoğunluğu halen yargılanmayı bekliyor.

Guzmán'ın yeniden yargılanmasına 5 Kasım 2004'te başlandı. 13 Ekim 2006'da Guzmán devlete karşı terörizm suçundan ömür boyu hapse mahkûm edildi.

Abimael Guzmán'ın siyasal fikirleri, Guerra popular en el Perú. El Pensamiento Gonzalo (Peru'da Halk Savaşı. Gonzalo'nun Düşüncesi) başlıklı kitapta toplanmıştır.

BAŞKAN GONZALO'NUN 24 EYLÜL KONUŞMASI*

Peru Komünist Partisi Yoldaşlarım, Halk Gerilla Ordusunun Savaşçıları, Peru halkı; tarihsel bir dönemden geçmekteyiz; her birimiz bunun farkındadır; kendimizi aldatmamız için hiçbir neden yoktur. Böylesi dönemlerde, tüm güçlerimizi, görevlerimizi yerine getirmek için, hazır ve gerili tutmalıyız. Yeni muzaffer başarılar ve zaferin sahibi olmak için.

Bizim içinde savaştığınız siperler bu siperlerdir. Çünkü bizler komünistiz! Çünkü biz halkın çıkarlarını savunuyoruz, Parti ilkelerini ve Halk Savaşını savunuyoruz. Bizim işimiz budur, bizim yapmakta olduğumuz ve yapmaya devam edeceğimiz şey de budur. Şimdi bu koşullar içindeyiz. Bazıları buna bozgun diyorlar. Bırakın rüya görmeye devam etsinler. Bugün bu durumun biz, yolumuz üzerinde sadece bir bükümden ibaret olduğunu ilan ediyoruz. Bundan fazla bir şey değil. Yol ortasında sadece bir bükümdü. Yol uzundur ve biz bu yolu kat edeceğiz. Hedefe erişeceğiz. Biz muzaffer olacağız! Göreceksiniz.

Şimdi demokratik yol, kurtuluşun yolu, halkın kurtuluş yolu olarak gelişmeye başlamış durumdadır. İçinden geçerek gelişmekte olduğumuz koşullar işte bu koşullardır. Ve bunda nereye erişmiş bulunuyoruz? Stratejik dengeye.

Gözleri kapamaya devam etmenin bir yararı yoktur. Peru tarihine bir bakalım. 18. yüzyıla bakın, 19. yüzyıla bakın, 20. yüzyıla bakın ve bunları kavrayın. Şayet bunları kavramazsanız, kör kalacaksınız. Tahakküm vardı. İspanya'nın tahakkümü. Ve bu İspanyol tahakkümü bize ne getirdi? Derin bir bunalım. Bunun sonucu olarak Peru parçalandı. Bugünkü siyasi tahakküm oradan gelir.

Daha sonra geçen yüzyılda İngiltere'nin tahakkümü vardı. Ve bize o ne getirdi? Bir diğer büyük bunalım. Neticesi: Şili ile savaş oldu. Unutmayalım. Sonucu ne oldu? Toprak kaybettik. 20. yüzyıl; şimdi nerdeyiz? Bizim üzerimize tahakküm kurmuş bir emperyalizm var, ABD emperyalizmi. Bu somut bir gerçek. Bunu herkes biliyor. Ya o bize ne getirmiş oldu? İşte bunu, şimdiki durumu, bütün tarihimizin en kötü bunalımını, halkınızın bugüne dek maruz kalmış olduğu ıstırapların en kötüsünü.

Mücadelenin on iki senesi, Peru devletinin ve Peru ordusunun bütünüyle ve iliğine dek çürüyüp kokuşmuş olduğunu, onların kağıttan kaplan olduğunu halkımıza ispat etti.

---

* 24 Eylül 1992'de Peru Anti-Terör Polisi Karargâh Merkezi'nde Yaptığı Konuşma, 25 Eylül tarihli çeşitli Lima günlük gazetelerinden derlenmiş olarak El Diario Enternasyonal'de yayınlanmış hâliyle

Ne yapmalıyız şimdi biz? Halkın kurtuluş hareketini ve Halk Savaşını geliştirmeliyiz. Buna tekabül eden bir Ulusal Kurtuluş Cephesi oluşturmalıyız. Halk Gerilla Ordusu temelinde bir Halk Kurtuluş Cephesi oluşturmalı ve geliştirmeliyiz. Yapacağımız budur, yaptığımız budur ve yapacağız bunu biz.

Maoizm, proleter dünya devriminin yeni kabarış dalgasını örsle çekiç arasında şekillendirmek üzere direnişsiz ilerliyor. Kulak verin ve kavrayın. Kulağınız varsa kullanın, kavrayışınız, her neyiniz varsa(?)... kullanın. Yeter artık bu ahmaklık.

Birinci ve ikinci dünya savaşının başını çekmiş olanlar bir üçüncü dünya savaşına hazırlanıyorlar. Bunu bilmek lazım. Bunu biz asla kabul edemeyiz. Yeter artık!

Başkan Mao'nun 100 senesi.

Önümüzdeki sene, Başkan Mao'nun doğumundan bu yana yüz sene olmuş olacak. Bunu kutlamalıyız. Unutulması imkânsız bir kutlama olmasını arzu ediyoruz. Buna bu sene başlamalıyız ve gelecek sene bitirmeliyiz. Fırsatı gelmişken enternasyonal proletaryayı ve ezilen azametli çoğunlukları selamlamak istiyorum. Peru'nun tüm komünistlerine: Halk Savaşının zaferi kaçınılmazdır.

Peru Halk Cumhuriyeti'nin gelen doğumuna inancınız tam olsun.

Şan Olsun Marksizm-Leninizm-Maoizm'e! Şan ve Şeref Olsun Peru Halkına!

TEMSİLİ DEMOKRASİDEN DOĞRUDAN DEMOKRASİYE 'YENİ YOL' (PERU KOMÜNİST PARTİSİ GENEL SEKRETERİ ALBERTO MORENO ROJAS'LA GÖRÜŞME)*

14 Temmuz 2006, Cuma. Bir gün önce aldığımız randevu üzerine, Temel ile birlikte saat tam 14.00'te Peru Komünist Partisi (PKP) ve Parti'nin seçim stratejisi doğrultusunda biçimlendirdiği Movimiento Nuevo Izquierda (MNI -Yeni Sol Hareketi)'nin Lima'da Miro Queseda Caddesi üzerindeki merkezindeyiz. Partinin güvenlik görevlisi kapıda gülerek karşılıyor bizi, kapı açılıyor. Dar merdivenler, bir on ofis. Küçük, mütevazı toplantı salonu ve parti genel sekreterinin, duvarı yalnızca bir Marx portresiyle süslü sade çalışma odasına açılıyor.

PKP Genel Sekreteri. MNI başkanı Alberto Morena Rojas gülümseyerek ellerimizi sıkıyor. Bir iki dakika sonra görüşmemizde çeviriyi yapacak dış ilişkiler sorumlusu Gerardo Benavides Surrii de katılıyor aramıza.

İkisi de ellili yaşlarında olmalı. Yerli hatları ikisinde de -ama özellikle Başkan'da- çok belirgin.

Söyleşiye koyuluyoruz.

Sibel Özbudun: Başkan Yoldaş, seçim süreci ve sonuçlarını partiniz ve hareketiniz açısından değerlendirir misiniz?

Alberto Morena Rojas: Seçim sonuçlarını anlayabilmek için Peru'nun son yirmi yılına bakmak gerekir. Seksenli yılların sonunda solun bölünmesi, bizi bir dönüm noktasına getirdi. Oysa Peru solu 80'lerde son derece zengin ve gelişkindi; denilebilir ki, Allende'nin Şili'sinden sonra Latin Amerika'nın en gelişmiş hareketiydi. Bu ülkede ise ikinci büyük siyasal gücü temsil ediyordu. Toplumsal hareketler, halk cepheleri, sendikalar, varoşlar ve gençlik içerisindeki rolü belirleyiciydi.

Bu durum iç ve dış etkenler nedeniyle 80'lerin sonuna doğru değişti. İç etkenler arasında Aydınlık Yol'un kimi faaliyetlerinin yol açtığı sonuçları sayabiliriz. Bir başka etken ise, 80'lerin başlarından beri inşa ettiğimiz sol birlik içerisindeki bölünmeler oldu. Tüm hareket ve gruplar bu bölünmüşlükten olumsuz yönde etkilendi. Hareket saflarında hizipçilik, kısa erimli hesaplar, dar görüşlülük, dış ideolojik pozisyonlara bağlılık ve dogmatizm ağırlık kazandı.

---

* Sosyalist Demokrasi, No:35, 28 Temmuz 2006.

Dış etkenler arasında ise Latin Amerika'nın tümü ve özellikle de Peru'da devreye sokulan, emperyalizmin neo-liberal projesi önemli bir yer tutuyor. SSCB'nin dağılması, bu olumsuzluğu daha da katmerlendirdi.

1990'larda işbaşına gelen ABD'ci hükümet, bu koşullarda neo-liberal modeli dayatabildi. Bu politikaların sonucunda özelleştirmeler birbirini izlerken, doğal kaynaklarımız, özellikle madenler yağmaya açıldı. Servet küçük bir azınlığın elinde yoğunlaşırken yoksulluk, siyasal, iktisadi ve toplumsal dışlanma yaygınlaştı. Daha da önemlisi, neo-liberalizm tüm toplum üzerinde ideolojik hegemonyasını pekiştirdi. İşin vahim yönü, solun pek çok kesiminin de bu hegemonya karşısında boyun eğmesi, teslimiyetçi bir tutum benimsemesi oldu.

'YENİ YOL' TAKTİĞİ

Sağ güçler Aydınlık Yol'un yol açtığı ortamdan, sol, sosyalizm, devrim kavramlarını gözden düşürmek üzere yararlanmasını bildiler. Uygulanan neo-liberal politikalar toplum kesimleri, özellikle de gençlikte ağır bir depolitizasyona yol açtı.

PKP olarak bu durumu, 'Yeni Yol' adını verdiğimiz bir taktikle karşılamaya yöneldik. Bununla, neo-liberalizmin etkisi altındaki gençlik ve halk kesimlerini yeniden kazanmayı hedefliyorduk.

'Yeni Yol', dört ana talep ekseni etrafında biçimlenmişti:

1) Yeni bir Cumhuriyet,
2) Ulusal bir kalkınma paradigması,
3) Yeni bir Anayasa,
4) Geniş tabanlı, yurtsever, demokratik bir hükümet.

Hedefimiz, adım adım savunma pozisyonundan saldırı pozisyonuna geçmek, gerici güçleri, tutucu kesimleri izole edip yeni bir güçler dengesi yaratabilmekti. Bir başka deyişle, yeni bir sol kavrayışı oluşturmayı, PKP'ye yeniden güç kazandırmayı, toplumsal güç ve hareketlerle ilişkilerimizi yeniden kurmayı hedefliyorduk. Bu süreç günümüzde de devam ediyor...

Hedefimize ulaşabilmek için solu yeniden toparlayabilmek önemliydi. Neo-liberal saldırı, günümüzde siyasal açıdan başarısızlığa uğradı. Bunu halkın hoşnutsuzluğundan izlemek mümkün. Neo-liberal rejim, iktisadi-toplumsal sonuçları, yolsuzluklar, otoriter, baskıcı siyasalar sonucunda halkın harekete geçmesine yol açtı.

Halkın hoşnutsuzluğu, solun toparlanması için yeni bir olanak yarattı. Biz de bu olanağı değerlendirerek sol ve halk güçlerini Geniş Cephe (Frente Amplio) adı altında bir araya getirmeyi başardık. Hedefimiz halk güçleriyle neo-liberalizm yandaşları arasındaki kutuplaşmayı derinleştirmekti.

Bu pozisyonla, o sıralar Seoul'deki askeri ataşe görevinden yeni dönüp siyasete soyunan Ollanta Humala'yla görüşerek kendisine cephe önerimizi ilettik. Öneriye önce sıcak baktı. Diyalogumuz bir süre devam etti. Ne ki, sonradan bu yakınlaşmayı engelleyen etmenler ortaya çıkmaya başladı.

Sağ, komünistlerle milliyetçiler (bu terimle Humala ve yandaşlarını kast ediyorum) arasındaki yakınlaşma karşısında dehşetli bir kampanya başlattı. Yanı sıra, milliyetçi güçler arasında da komünistlerle ittifaka karşı çıkanlar oldu. Sağ basın, Patria Roja (PKP yayın organı) ile Humala arasındaki ittifakı bir 'patlayıcı' olarak niteliyordu.

Soldan ise, Humala hareketini 'faşist' olarak niteleyip komünistlerle faşistlerin ittifak kuramayacağını ifade eden itirazlar yükseldi. Humala bu kampanya karşısında geri adım attı.

Humala bu gidişatta etkisini arttırırken, biz görüşmelerle vakit yitirmiş olduk. Ve sonunda seçimlere daha önce sağlayabildiğimiz birlik çerçevesinde, MNI olarak katılma kararı aldık. MNI 13 sol parti ve grubun birliğinden oluşuyor, ancak tüm solu kapsadığını söyleyemeyiz.

Sibel Özbudun: Humala ve hareketini nasıl değerlendiriyorsunuz? Beklentileriniz ve varsa - rezervleriniz neler?

Alberto Morena Rojas: Günümüzde özellikle seçim sonrasında biçimlenen tablonun en önemli özelliği, halk kesimlerinin neo-liberal politikalar karşısındaki hoşnutsuzluğunu sergilemesidir. Ne ki bu hoşnutsuzluk, komünistlere değil, Humala'ya desteğe dönüştü. Ancak şunu da vurgulamak gerekiyor; Ollanta Humala halkın karşısına bizim programımızla çıktı. Bu, burjuva basınındaki karikatürlere dahi yansıyan bir olgu (Bize Humala'nın Komünistlerin diliyle konuştuğu yolunda pek çok haber kupürü gösteriyor).

Halk değişim isteğini açıkça ifade ederken, Humala'yı da bu değişimin temsilcisi olarak gördü.

Biz, gönlümüzde yatan birliği oluşturmak için çabalarımızı sürdürüyoruz. Milliyetçileri de kapsayacak bu geniş cepheden amacımız, halk güçlerinin parçalanmasını önlemek.

Biliyorsunuz, seçimlerin ikinci turunda Alan Garcia'ya %52, Humala'ya ise %48 oranında oy çıktı. Tüm egemen medyanın Garcia'yı desteklemesine, Humala'yı ise 'komünistlik'le, 'faşistlik'le, aklınıza ne gelirse her türlü karalamayla suçlamasına karşın, halkın bu kitlesel desteği göstermesini önemsiyoruz.

Ancak, hiç sorun olmadığını söylemek kof bir iyimserlik olur. Sorunlar tabii ki var. Ollanta'ya yönelen bu sempati her an parçalanmaya uğrayabilir.

Sonuçta yeni bir siyasal dengenin eşiğindeyiz. 90'lı yıllarda dibe vuran sol dalga, yeniden yükselmeye başladı. Humala faktörü Peru için önemli; onun neler yapacağı solu etkileyecektir.

Seçim sonuçlarının açıklanmasının hemen ardından Humala, Milliyetçi Demokratik Halk Cephesi (FNDP) çağrı yaptı; biz de derhâl olumlu yanıt verdik. Ancak Humala gerek sağ güçler, gerek kendi hareketi içerisindeki muhaliflerin baskısı sonucu bir kez daha geri adım attı.

Sağ basının MNI ile Humala arasındaki bu yakınlaşmaya karşı vargücüyle saldırıya geçmesi, sağın böyle bir ittifakın ortaya çıkartacağı örgütlü güçten ne denli korktuğunun bir göstergesi. Aslına bakacak olursanız, Humala'nın partisinin tabanı oldukça gevşek ve dağınık. İçlerinde Aydınlık Yol ve MRTA'dan kimi unsurlar da yer alıyor. Bunlardan bazıları siyasal ikbal peşinde, kimi iyi niyetli unsurlarsa siyasal açıdan deneyimsiz.

Ancak biz, milliyetçi güçlerle ilişkilerimizi her türlü olumsuzluğa karşın sürdürmeye çabalıyoruz.

Şu hâlde, taktik yönelişimizi özetleyecek olursak, sağın, yeni oluşmakta olan birlik eğilimini parçalamasını engellemek, birinci hedefimizdir diyebilirim. Yanı sıra, sağın yeniden saldırıya geçecek gücü toplamasını engellemeyi de hedef biliyoruz. Garcia hükümeti, göreve geldiği ilk günlerden itibaren ABD'ye tavizler vermeye başladı ve bunu da sürdürecek.

Humala'nın da baskılar karşısında gerileyebileceğinin farkındayız; bunu engellemek için elimizden geleni yapıyoruz.

Sibel Özbudun: 'Yeni Sol' kavramı sizin için neyi ifade ediyor? Bu kavramı seçimle sınırlı bir taktik mi, yoksa daha uzun erimli bir strateji olarak mı kullanıyorsunuz? Yayınlarınızda '21. yüzyıl sosyalizmi' kavramını sıkça kullandığını fark ettik. Bunun içini nasıl dolduruyorsunuz?

Alberto Morena Rojas: Bugün Peru'daki siyasal yaşamın yeni bir aşamanın eşiğinde olduğunu rahatlıkla söyleyebiliriz. 'Yeni Yol'un tezleri halk içerisinde önemli bir destek buldu. Öyle bir noktaya geldik ki, sağ bile neo-liberal tezleri açıkça dile getirmekten utanır hâle geldi. Garcia'nın seçim sloganlarından biri, 'sorumlu değişim' idi. Bu yeni durumda sosyalizm fikrini daha güçlü dile getirebileceğimizi düşünüyoruz. Muhalefetimiz ('Yeni Yol') şimdiye dek halkın desteğini sağlamaya yönelikti. Bunu sağladık. Üstelik şu unutulmasın: Milliyetçiliğin de bir sınırı vardır. Biz Humala hareketini bu sınırın ötesine geçmemeye zorluyoruz.

Günümüzde partimizin seçim stratejisi üç birikim alanı üzerinde yoğunlaşmış durumdadır:

Siyasal güçlerin birikimi: Bu alanda bir yandan sol ve ilerici güçlerin birliğini pekiştirirken, bir yandan da partimizi devrimci bir kitle partisi haline getirebilme yolunda uğraş veriyoruz.

Toplumsal güçlerin birikimi: Bu alanda sendikalar, gençlik, kadınlar, varoşlar ve yerli hareket içerisindeki varlık ve etkinliğimizi güçlendirmeye çabalıyoruz.

Ve nihayet, ideolojik ve kültürel mücadele, en önemli alanı oluşturmakta. Siyasal ve toplumsal alandaki hedeflerimizi büyük ölçüde gerçekleştirmiş olsak da, sağın en önemli gücünün ideolojik ve kültürel hegemonyayı sağlamış olmasından kaynaklandığının bilincindeyiz. Burada uzun soluklu, zorlu bir savaşıma hazırız.

Bu yılın sonunda yerel seçimler olacak. Tüm sol ve ilerici güçlerin birliği yönünde bir kez daha çağrı yaptık. Ancak Humala'yı destekleyen güçlerin dahi bölündüğü bir ortamda, bu çağrı karşılıksız kaldı. Buna rağmen, biz yine de milliyetçilerle birliği sağlayabilmek için uğraşıyoruz.

21. YÜZYIL SOSYALİZMİ

'21. yüzyıl sosyalizmi'ne ilişkin sorunuza gelince, Peru'daki temsili demokrasiyi katılımcı ve doğrudan bir demokrasiye dönüştürmeyi hedeflediğimizi söyleyebilirim. Sömürgecilik döneminden bu yana bize dayatılan 'model'i, hammadde ihracatçısı olma rolünü reddediyoruz. Bu ülkede neo-liberal uygulamalar, yerel sanayiyi yok etti. Evet, belki toprak reformuyla latifundist sistem (büyük toprak sahipliği) parçalandı, ama neo-liberalizm koşullarında kırsal kesim, özellikle Andlar ve Amazon bölgesinde geçim ekonomisine geriledi, içine kapandı. Neo-liberalizm Peru'da yerel kalkınmayı, bilimsel ve teknolojik gelişmeyi, üretici güçlerin gelişmesini, istihdam yaratılmasını engelleyen, yoksulluğu yaygınlaştıran bir model olduğunu kanıtladı. Öyle ki, bu ülkede son 56 aydır yaşanan iktisadi büyümeye karşın, ne işsizlik ne de yoksullukta herhangi bir azalma kaydedilmedi. Peru burjuvazisi, salt emperyalist güçlerin yasallığını üstlenmekle kalmıyor, aynı zamanda yerel üretimin gelişmesi önünde engel oluşturuyor. Biz, bu nedenle küçük ve orta girişimcilerin desteklenmesini önemsiyor, onları istihdam yaratıcısı olarak görüyoruz.

Üzerinde durduğumuz bir başka konu da hantal, bağımlı, yasal konumundaki merkezi devlet aygıtını reforme etmek.

Hiç kuşkusuz ki bunlar önemli reformlar. Pekâlâ, bir yandan bunları dayatırken bir yandan nasıl ilerleyeceğiz?

Bugün sosyalizmin yeniden tartışma gündemine taşınması büyük önem arz ediyor. Geniş halk kesimlerinin bu söyleme olumlu yaklaşması, büyük bir avantaj.

Ancak hangi sosyalizm? Bizce, SSCB deneyimini yeniden yaşatmaya çalışmak, anlamsız bir çaba olacaktır.

Evet, elimizde genel bir program var. Ama ayrıntıları somutlayabildiğimizi söylemek olanaklı değil. İşçi sınıfının nicel olarak azaldığı, nüfusun büyük çoğunluğunun kendi hesabına çalıştığı, kırsal kesimde minifundistlerin (küçük üreticiler) egemen olduğu bir ortamda, kurmayı düşündüğümüz sosyalizmin ülke gerçeklerine uygun olması gerekiyor. Hiç kuşkusuz bu topraklardaki ağırlıklı yerli varlığı, çok-etnili, çoğul-kültürcü bir devleti tahayyül etmemizi gerektiriyor.

Bu nedenle size nasıl bir sosyalizmi hayata geçirmeyi düşündüğümüzü söyleyebilmek çok güç. Genel hatlar belli olsa da, bir tahayyülü inşa etmeyi sürdürüyoruz.

Ancak, kesin olan bir şey var: Kapitalizm bu ülkenin sorunlarını çözme yetisine sahip olmadığını kanıtladı. Hatta ulusal piyasa, bütünleşme gibi kendi projelerini hayata geçirmeyi başaramadı.

LATİN AMERİKA'DA 'SOL YÜKSELİŞ'

Sibel Özbudun: Latin Amerika'daki 'sol yükseliş' konusunda görüşlerinizi alabilir miyiz?

Alberto Morena Rojas: Bu gelişmeleri sevinçle karşılıyor, Chávez'i yürekten destekliyor, onunla iyi ilişkilerimizi sürdürüyoruz. Benzer biçimde, Evo Morales de bizim için önemli bir gelişmeyi temsil ediyor. Onun Cumhurbaşkanlığı yemin törenine çağrılmaktan ve katılmaktan onur duydum. Keza, Brezilya'daki Lula yönetimine de sempatiyle bakıyor, ülke ekonomisinde olumlu gelişmeler gerçekleştirdiğini düşünüyoruz. Ulusal burjuvazinin çıkarlarını temsil ediyor olsa da, Arjantin'de Nestor Kirchner'i olumlu buluyoruz. Ekvator'un da önemli değişimlere gebe olduğu kanısındayız.

Latin Amerika'daki gelişmeler açısından Peru seçimleri kritik bir önem taşıyordu. Humala'nın seçimleri kazanması, güçlü bir pakta yol açacaktı. Bu nedenledir ki kıta ölçeğinde bir bloğun oluşturulmasını engellemek için sağ güçler var kuvvetleriyle önce Flores'e, daha sonra da Garcia'ya yönelttiler desteklerini.

Sibel Özbudun: Peki ya ABD? ABD'nin bu yükseliş karşısında bir tehdit oluşturacağını düşünüyor musunuz?

Alberto Morena Rojas: Biliyorsunuz ABD kıta'ya ALCA'yı (Serbest Ticaret Anlaşması) dayatmaya çalışıyor. Ancak Brezilya, Arjantin ve Venezüella'nın karşı çıkmasıyla başarısızlığa uğradı; şimdi her bir ülkeyle tek tek ikili anlaşmalar imzalamaya yöneldi.

ABD'nin uzun zamandır Küba'ya, bir süredir de Venezüella'ya askeri müdahaleyi düşündüğü bir sır değil. Ne ki, neo-liberalizme kıtasal ölçekte yükselen itirazlar, böylesi bir girişimin önünde engel oluşturmakta.

Yine de askeri müdahale olasılığını toptan göz ardı etmemek gerekiyor. Biliyorsunuz, Honduras'taki askeri üsleri halen etkin. Dahası, zengin oksijen, içme suyu, hidrokarbon kaynakları ve biyo çeşitliliğiyle Amazon havzası ABD açısından son derece iştah kabartıcı bir bölge.

ABD, günümüzde Latin Amerika'da yalnızca AB ile değil, aynı zamanda Japonya ve Çin ile de rekabet hâlinde. Gerilimin önümüzdeki yıllarda daha da artacağını, bunun Latin Amerika'daki mücadeleyi daha yükselteceğini düşünüyoruz. Böylesi bir durum ise, ABD'nin askeri müdahale olasılığını arttıracaktır. Bu nedenledir ki tüm Latin Amerika, özellikle de Güney Amerika dayanışmasını önemsiyor ve destekliyoruz. ABD Roma İmparatorluğu'nun mirası olan 'böl ve yönet' politikalarını bölgede öteden beri uygulaya gelmiştir. Latin Amerika'da sözünü ettiğimiz tüm hareketlerin antiemperyalist yönelimli oluşu bu politikaları ilk kez geçersizleştirmekte.

Sibel Özbudun: Şu hâlde emperyalizmin krizinden söz edebilir miyiz?

Alberto Morena Rojas: ABD açısından bakıldığında, evet. 21. yüzyıl ABD egemenliğinin düşüşe geçtiği bir süreç oluyor. Irak'taki çıkmazı bunun önemli bir göstergesi olarak değerlendirilebilir. Düşünün, 50'li yıllarda Guatemala'daki Arbenz hükümeti, salt toprak reformunu dile getirdiği için devrilmişti. 70'lerde Şili'de Allende millileştirme girişimleri nedeniyle devrildi. Ama ABD, bugün -en azından şimdilik- Chávez karşısında bir şey yapamıyor.

Evet, bizce Latin Amerika'nın geleceği parlak. Halkın neo-liberal projeye tepkileri şiddetlenirken uyuyan antiemperyalizm, bir kez daha başını kaldırıyor.

Hiç kuşku yok ki, direniş arttıkça ABD saldırganlaşacak. Örneğin Küba ya da Venezüella'ya askeri müdahalesi hiç şaşırtıcı olmaz.

Sibel Özbudun: Son olarak Türk ve Kürt devrimcilerine iletecek bir mesajınız var mı?

Alberto Morena Rojas: Çok uzak ülkelerde taşıyor olsak da, Türkiye halklarının mücadelesine sempatiyle bakıyoruz. Bağımsız, sosyalist bir ülke savaşınızla enternasyonal dayanışma içerisindeyiz. Vakit, ortak düşmanımız ABD emperyalizmine karşı birlikte, omuz omuza mücadele etme vaktidir. Bu bakımdan sizin mücadeleniz, bizim de mücadelemizdir.

Sizlerin aracılığıyla ülkeniz halklarına devrimci selamlarımızı iletirken, bizlere bu olanağı sağladığınız için size teşekkür ediyoruz.

Sibel Özbudun: Biz de teşekkür ediyoruz, Başkan Yoldaş...

10) BOLİVYA

GUIDO ALVARO ('INTI') PEREDO LEIGUE (1938-1969)*

Guido Alvaro Peredo Leigue, 'Inti', (d. 30 Nisan 1938, Cochabamba, Bolivya; öl. 9 Eylül 1969, La Paz, Bolivya) 1966-67 yıllarında Ernestro Che Guevara komutasındaki Ñancahuazú gerillalarına katılan Bolivyalı siyasetçi ve gerilla. Peredo bu gruptan hayatta kalabilen az sayıdaki savaşçıdan biridir.

ÇOCUKLUĞU VE GENÇLİĞİ

30 Nisan 1937'de Cochabamba'da doğan Peredo, ilk eğitimini Katolik dergi El Imparcial'in ünlü yöneticisi ve öğretmen olan babasından aldı.

Gençliğinde Beni'de Bolivya Komünist Partisi'ni kuran bir grup gence katıldı ve toplumsal sorunlarla ilgilendi. Komünist Gençlik'te çalıştı ve partinin La Paz'da örgütlenmesinde aktif görev aldı ve Bölgesel Komite genel sekreterliği ve Merkez Komite üyeliğine getirildi.

1963 ve 1964'te, kardeşi Coco Peredo, Rodolfo Saldaña ve Jorge Vázquez Viaña ('El Loro') ile birlikte, Ernestro Guevara'nın gönderdiği, gazeteci Jorge Ricardo Masetti'nin doğrudan komutası altındaki Gerilla Halk Ordusu'nun (Kuzey Arjantin) Bolivya'daki operatif destek seksiyonunu örgütlediler. Grup, aynı zamanda Peru Ulusal Kurtuluş Ordusu'na lojistik destek sağlıyordu.

GERİLLAYA HAZIRLIK

Mart 1966'da José María Martínez Tamayo ('Ricardo'), Bolivya'da bir gerilla foco'sunun oluşturulması konusunda Peredo'yla temasa geçti. Aynı yılın Mayıs ayında Komünist Parti Bölgesel Kongresini silahlı mücadele gerekliliği konusunda bilgilendirdi. Aynı vesileyle askerî eğitim için Küba'ya yirmi kişi gönderilmesine karar verdi.

1966'da, Peredo Küba'ya gönderilen ikinci Bolivyalı grubuna katıldı. 12 Kasım günü Ñancahuazú'da bir gerilla karargâhı oluşturmak üzere Cochabamba'ya döndü. 31 Aralık'ta, BKP genel sekreteri Mario Monje, gerilla karargâhını ziyaret ederek komünist üyelerden mücadeleyi terk etmelerini istedi. Peredo, kardeşi ve yanındaki beş komünist gerillayla birlikte buna karşı çıktı. BKP Ulusal Kurtuluş Ordusu'na desteğin tek yoluydu; UKO böylece desteksiz kalmıştı.

---

* Kaynak: http://es.wikipedia.org/wiki/Guido_Alvaro_Peredo_Leigue, Türkçesi: Sibel Özbudun.

ÑANCAHUAZÚ GERİLLASI

Guevara, Bolivya Günlüğü'nde Inti Peredo'dan genç ordunun önde gelen siyasal önderlerinden biri hâline gelen bir kişi olarak söz eder. Che Guevara'nın yaralanıp tutsak düştüğü ve ertesi gün de katledildiği 8 Ekim 1967'deki Quebrada del Yuro muharebesinin ardından, Bolivya ordusunu yarıp Bolivya'dan sağ kurtulmayı başarabilen beş gerilladan biriydi: Harry Villegas ('Pombo'), Dariel Alarcón ('Benigno'), Leonardo Tamayo ('Urbano'), Inti Peredo ve David Adriazola ('Darío'). Kardeşi Coco Peredo da birkaç gün önce çatışmalarda hayatını yitirmişti.

Peredo, küçük savaşçı grubunun isyan bölgesinden çıkışında önemli bir rol oynamıştı. Urbano (Leonardo Tamayo) ile birlikte gizlice Cochabamba ve ardından da La Paz'a geçmeden önce Pombo (Harry Villegas) ile yeni bir gerilla foco'su oluşturmak üzere, kent ağını ve Ulusal Kurtuluş Ordusu'nu yeniden örgütleme kararı aldılar. Kayınpederinin yardımıyla, savaşçıların Oruro bölgesinde Şili sınırına yakın Sabaya'ya çıkışını örgütledi; orada onları Salvador Allende bekliyordu.

1969'da Bolivya'ya döndü. Aynı yılın Temmuz ayında, Bolivya halkına, ulusal kamuoyunu derinden sarsan bir mesaj yayınladı; hükümet buna yaygın bir şiddet kampanyasıyla tepki verdi. 4 Eylül'de yayınladığı yeni mesaj da benzer bir etki yaratacaktı.

Kısa bir süre sonra La Paz'a geçerek gizlendi. 9 Eylül günü, bir ihbar üzerine 150 polis, gizlendiği evi kuşattı. Peredo, bir saat boyunca direndi, ancak pencereden atılan bir el bombasıyla bacağı ve kolundan yaralanınca ele geçti. Götürüldüğü polis karakolunda ağır işkence gördü. Yaşamının son anlarına ilişkin tanıklıklar, polis memuru Tato Quintanilla'nın iki saat boyunca başına tüfek dipçiğiyle vurduğunu aktarmaktadır. Nihayet Doktor Hebert Miranda Pereira, bir enjeksiyonla onu öldürdü.

Aynı akşam saat 22'de hükümet basına işkence izlerinin açıkça görülebildiği cesedini gösterdi.

BOLİVYA ULUSAL KURTULUŞ ORDUSU SİYASİ KOMİSERİ INTI PEREDO'NUN SAVAŞ MANİFESTOSU: 'BOLİVYA'DA GERİLLA SAVAŞI ÖLMEDİ, DAHA YENİ BAŞLIYOR'*

Bolivya'da gerilla savaşı ölmedi! Daha yeni başlıyor!

Bolivyalı gerillalar yollarına devam ediyorlar! Bizler Latin Amerika'ya sosyalizmi getirecek olan devrimci gerillaların aydınlık zaferine kadar mücadeleyi durmadan sürdüreceğiz.

Ülkemiz, kendi içinde ve kıtasal boyutta, hayal edilemez bir devrimci deneyim yaşadı, yaşıyor. Bilindiği gibi mücadelemizin daha başlangıcında trajik bir güçlükle karşılaştık.

Arkadaşımız, yoldaşımız Binbaşı Ernestro Che Guevara'nın telafisi mümkün olmayan fiziksel ölümü ve başka birçok savaşçının yitirilmesi bizim için son derece şiddetli bir darbe olmuştur. Onlar, kıtamızdaki insanların en saf en asil olanları, verebilecekleri tek şeyi, hayatlarını, insanlığın kurtuluşu mihrabında sunmakta bir an bile tereddüt etmediler.

Ancak bütün bu acı olaylar, bizi korkutmanın aksine, devrimci bilincimizi güçlendirdi, haklı bir dava uğruna savaşma azmimizi arttırdı, sağlamlaştırdı ve savaşın arındırıcı kanlı ateşinde çelikleştik. Yeni savaşçılar ve liderler düşenlere vefa borçlarını ödeyeceklerdir.

Ne için savaştığımızı biliyoruz. Biz savaş olsun diye savaşmıyoruz. Hayalperest değiliz. Kişisel hırslar ya da parti ihtirasları için savaşmıyoruz. İnsana, insanlığa güveniyoruz.

Tek ve nihai hedefimiz, şimdilik 20 cumhuriyete bölünmüş hâlde duran ve aslında bizim kıtamız değil anavatanımız olan Latin Amerika'nın kurtuluşudur.

İnanıyoruz ki Che'nin ve Bolívar'ın Latin Amerika'yı siyasi ve coğrafi olarak birleştirme hayaline silahlı mücadeleyle ulaşılacaktır. Silahlı mücadele, halkımızı motive edecek olan, onurlu, dürüst, şanlı ve geri döndürülemez tek yoldur. Ondan daha saf bir mücadele metodu yoktur. Gerilla savaşı da silahlı mücadelenin en etkili ve doğru kullanımıdır.

Bu sebepten ötürü, Latin Amerika'da tek bir dürüst adam yaşadığı sürece gerilla savaşı ölmeyecektir. Silahlı mücadele halkın bütünü uyanıp da ellerinde

* Sosyalist Barikat, No:48, Şubat 2007.

silahlarla ortak düşman ABD emperyalizmine karşı ayaklanana kadar, dalga dalga güçlenerek büyüyecektir.

Bolivya'da gerilla savaşı ölmedi; daha yeni başladı

Devrimin dostları da düşmanları da, ülkemizde sürdürülmüş olan karmaşık gerilla faaliyeti fenomenini az çok derinlemesine, birçok farklı perspektif üzerinden analiz ettiler. Ufak tefek gerekçelerle hepsi, aynı dar ve önyargılı sonuca vardılar: "Gerilla savaşı Bolivya'da iktidarı ele geçirmek için doğru yöntem değildir".

Sahte dokümanlar ortaya atıldı, önyargılı ve taraflı değerlendirmeler yapıldı, böylece belli bir süre dünya kamuoyu bu olaylarla ilgili olarak yanlış yönlendirildi. Ancak yine de inancımız ve ülkemizin devrimci güçlerinin azmi köreltilemedi.

Bunun en açık ve mutlak kanıtı, Ulusal Kurtuluş Ordusu (ELN)'nin, zaman zaman yaşadığımız gerilemelere rağmen, mücadele içinde sapasağlam duruyor olmasıdır

Bugünkü koşullarda, her ne kadar yakın zamanda bir muharebe kaybetmiş olsak da, neden gerilla savaşının iktidarı ele geçirmek için en etkili ve kesin yöntem olduğu konusunda ısrar ettiğimizi, bu ülkenin ve bütün kıtanın devrimcilerine açıklama görevi bana düşmüştür.

İnanıyorum ki, mücadelemize katılarak kahramanca şehit düşmüş olan yoldaşların hepsi bu görevi benzer bir şekilde yapardı.

Bu görevi, kendimi hiçbir şekilde Che Guevara'nın halefi olarak görmeden yapıyorum. Che'nin halefi olmak benim için hak edilmemiş bir onur olur. Ben, daha çok Latin Amerika'nın en büyük devrimci dehasının son ve en değerli öğretilerinin tesadüfî bir mirasçısı sıfatıyla hareket ediyorum.

Bu belgenin halklarımızın zengin devrimci deneyimlerinin hazinesine bir katkıda bulunabileceğini umut ediyorum. Hiçbir şekilde hatalarımızı temize çıkarmaya ya da haklı göstermeye çalışmıyorum; bu söylediklerim, gerilla mücadelesinden sağ kalan, tecrit edilmiş bir kişinin feryatları ya da şikâyetleri de değildir. Aksine bu sözler, halkımızı temsil eden, gerilla savaşının özgürlük ve sosyal adalet ideallerimize ulaşmak için en iyi fırsatları sunan özgün bir yöntem olduğuna sağlam ve objektif bir biçimde gerçekten inanan ELN'nin sözleridir.

Aksini iddia etmek için sahte kanıtlar ortaya atılıyor. Gerilla güçlerinin kısa çok kısa sürede darmadağın edilmesini kanıt olarak gösteriyorlar. Bizim için gerilla savaşı, halkın iktidarı ele geçirmek için kullandığı bir mücadele biçimidir -ki bu mücadele biçiminin az ya da çok uzun süreli bir biçim olması onun doğası gereğidir.

Gerilla savaşının ilk evresi, gerillaların halk içinde, özellikle köylüler içinde derinlere kök salana dek hayatta kalabilecek yeteneklere sahip olmaları sürecidir. Gerillanın çekirdek kadrosu böylece yenilmez hâle gelene kadar güçlerini sonsuz defa yenileyebilecek bir pozisyonda olur. Bu andan itibaren, gerilla güçleri düzenli orduya art arda darbeler vurur, düzenli ordunun demoralize olmasına, yavaş yavaş zayıflayarak sonunda yenilip desteklediği rejimle birlikte tamamen ortadan kaldırılmasına kadar bu sürer. Bizim özgün durumumuzda, yeni kurulmuş olan gerilla birliği, bu ilk evrenin üstesinden gelemedi; ancak gerilla grupları, kuşkusuz yeniden ortaya çıkacaklar ve gelişerek sonunda düşmanı yenmeyi başaracaklardır.

Bu durumdan hareket eden muhaliflerimiz yöntemimizin yanlış olduğu sonucuna vardılar. Ancak bu arada onlar kısmi ve geçici yenilginin sebeplerini düşünmeyi unutuyorlar ve bunları analiz etmekten kaçınıyorlar. Bunu yapmıyorlar; çünkü bunu yaparlarsa kendilerini yargılamak zorunda kalacaklardır. Onlar bizim mücadelemizi yalnızca uzaktan izlediler.

Dahası kendilerini tecrit ettiler, bizimle birlikte çalışmayı reddettiler ve kendi örgütlerinin saflarında gerilla karşıtı propaganda yürüttüler. Daha sonra da, sözde antiemperyalist tavırlarını vurgulamak için bu örgütlerin her biri, birer birer gerillayla dayanışma bildirileri yayınladılar. Ama aslında bu 'dayanışma' değil, sadece moral destek görünümü altında küçük bir 'romantik hayalciler' grubuna sunmaktan çekinmeyecekleri sahte bir bağlılıktı.

Hayalciler! Evet. Ama bu hayalciler Bolivya'da kendisini halkla beraber ve halk için iktidarı ele geçirmeye odaklamış olan tek hareketi inşa ettiler ve etmeye de devam ediyorlar.

Bolivya Komünist Partisi (CPB) liderliği ise partinin iktidarı 'bütün yöntemleri' kullanarak ele geçirme hazırlıklarından bahsediyor. Halkın tümü iktidarı ele geçirme mücadelesinde rol almak zorundadır ve halk kitleleri buna hazırlanmalıdır. Ve yöntemlerden birini kullanmak için hazırlıklar yaparken halka 'bütün yöntemler'den söz etmek yanlıştır. Bir parti ya da grup kendisini iktidarı ele geçirmeye odakladığında, o parti ya da grup belirli ve açık bir yöntem seçmek zorundadır, böyle yapmamak iktidarı ele geçirmeyi ciddiye almamakla eşdeğerdir.

Komik bir tavır! İlk deneme başarısızlıkla sonuçlandı diye gerilla yönteminin bir kenara atılmasını istiyorlar ve sürekli yenilgiye uğramış olan 'demokratik' ya da reformist bir yaklaşımın uygun olduğunda ısrar ediyorlar.

Seçimi dikkate almıyoruz, evet! Hiçbir ciddi devrimci, Bolivya'da ya da herhangi bir diğer Latin Amerika seçimleri ülkesinde iktidarı ele geçirmenin yolu olarak göremez.

Binlerce ve binlerce işçinin ve sıradan insanın hükümetin baskı araçlarıyla en sert şekilde ezildiği, kayıplarımızın yüzlü rakamlara ulaştığı kaç tane barışçıl gösteri yapıldı şimdiye kadar? Neredeyse hiç direniş gösterememiş olan fabrika işçilerinin ve madencilerin vahşice katledildiği 1965 Mayıs ve Eylül olayları hâlâ hafızalarımızda tazedir. Güç bela 40 kişiden oluşan gerilla gücümüzün katliamcı orduya ağır kayıplar verdirip cesaretlerini kıran sert darbeler vurduğu zamanlarda, buna rağmen sıradan savunmasız madencilerin soğukkanlılıkla katledildiği 1967'nin kanlı 24 Haziran'ını da asla unutamayız.

Halkın reformlar ve diğer kazanımlar elde etmek adına ortaya koyduğu mücadelelere elbette karşı değiliz. Ancak kesinlikle inanıyoruz ki, aynı mücadeleler, gerilla merkezinin eylemleriyle korkutulmuş ve yıpratılmış bir hükümete karşı yapıldığında çok daha verimli ve etkili olacaktır. Emperyalizmin ve onun kuklalarının gücüyle yüzleşmenin mümkün olduğunu ve sadece yüzleşmenin değil, zafer kazanmanın da mümkün olduğunu halka somut olarak kanıtlayacak olan da işte bu gerilla merkezidir.

Halk ve özellikle köylüler, gerçek olduğunu düşünmedikleri bir şeyi desteklemezler. Köylülerden henüz ortada olmayan bir silahlı mücadeleyi desteklemelerini beklemek, onlardan şimdiden geniş destek isteyen bazı silahlı mücadele 'teorisyenlerinin' yaptığı gibi, 'ayaklanmayla oyun oynamak'tır. Köylüler gerilla merkezine sadece güçlü olduğuna inandıklarında sağlam destek vereceklerdir. İşte bu yüzden ilk evrede gerilla gücünün hedefi kuvvet bağlamında büyümek ve eylem alanında gelişmektir. Bu evrede gerilla gücüne şehirlerden destek verilmesi olmazsa olmaz bir zorunluluktur. Oysa hareketimizin varlığından haberdar olan politik güçler (muhaliflerimiz) gerilla merkezimize bu desteği engelledi

Halkımızın anti-emperyalist mücadelesinde öncü rol oynamak isteyen politik partiler dürüst olmak ve halka eylemlerinin hesabını vermekle yükümlüdürler. Bu partiler, ayrıca hata yaptıklarında yanlışlarını kabul etmekle ve eylemlerinin doğru olduğuna inandıklarında da bunların açıklamasını yapmakla da yükümlüdürler.

Bu partiler daha savaş hazırlığında olan gerillalara saldırırlarken, düşen gerillalara nasıl saygı gösterebilirler ki? CPB lideri Monje'nin parti çizgisinden sapan 'hizipçi bir grup' hakkında parti kadrolarına uyarı bildirisi yayınlaması ya da (Çin yanlısı parti) CPC'den Zamora'nın, bir grup yandaşını gerillaya katılmaya götüren Moises Guevara yoldaşı aynı gerekçeyle partiden ihraç etmesi nasıl açıklanabilir?

Halk bu iki yüzlülük için bir açıklama talep ediyor ve bekliyor. Biz, bu geçici yenilgimiz için Komünist Parti'yi suçlamak niyetinde değiliz. Bu ilk evre-

nin sonucu için kimseyi suçlamıyoruz. Niyetimiz, ülkemizde antiemperyalist olduğunu iddia eden partilerin tarihsel sorumluluğunu ortaya koymaktır.

Bazıları bizi dağılma aşamasında olan bir hareket sanıyor. Yanlış biliyorlar! Silahlı komuta kadrolarımızı yeniden örgütleme aşamasındayız ve dağlarda mücadeleye tekrar başlayacağız, çünkü kesin biçimde inanıyoruz ki bu, kendi halkımızın ve Latin Amerika halklarının Yanki emperyalizminin boyunduruğundan kurtuluşunu mümkün kılacak olan tek yoldur.

Bir siyasi parti kurmaya çalışmıyoruz.

Biz, ülkemizdeki rejimin temel direği olan orduyla yüzleşebilecek ve onu yenebilecek kapasiteye sahip bir silahlı gücü inşa etmeyi başaracağız.

Biz, bir siyasi partinin 'savaşan kolu' da olmayacağız.

Biz, gerilla gücünün 'daha üst bir mücadele biçimi'nin yardımcı aracı (enstrümanı) olmadığına da tümüyle ikna olmuş durumdayız. Aksine biz, inanıyoruz -ve enternasyonal deneyimler de kanıtlıyor- ki, bu mücadele biçimi halklarımızın kurtuluşunun yoludur.

Mücadele ateşi kendilerini ülkelerinin kurtuluşuna odaklanmış ayrı güçleri birleştirecek, çeşitli partilerden militanlar Ulusal Kurtuluş Ordumuza katılacaklardır. O zaman antiemperyalist güçlerin sağlam birlikteliği bir gerçek hâline gelecektir. Sol güçler yavaş yavaş gerilla merkezini destekleyecekler ve katılacaklar. Kısa deneyimimiz şu ana kadar bu gerçeği kanıtlamıştır.

Açık ve net bir anti-emperyalist politika isteyen militan insanları temsil eden bütün siyasi partilerin liderleri gerilla hareketini desteklemek zorundaydı. Elbette biliyoruz ki bu destek sadece biçimseldir, ama gerilla gücü birinci aşamayı bir kez geçtiğinde aynı liderler, -kendi kitlelerinden tamamen izole olarak onları kaybetmekten korkarak- bu biçimsel desteği gerçek bir desteğe dönüştürmeye zorlanacaklardır.

İşte yalnızca o zaman, halkın gelecekteki hükümetini yönlendirebilmesi için ihtiyaç duyacağı politik araç ortaya çıkacaktır.

Halkımızın kurtuluşu asla tek bir grubun ya da siyasi partinin işi olamaz. Bu konuda soldaki partilerle hemfikiriz. Geniş bir antiemperyalist cepheye ihtiyacımız var. Sorun, bu cepheye nasıl ulaşacağımızdır.

Kısa deneyimimiz bize, birkaç aylık silahlı mücadeleyle masa başında yıllarca otururak edinilenden çok daha fazla kazanım elde edildiğini gösterdi. Aslında, bize sempatilerini bildiren bütün partiler bunu kabul etmek isteseler de istemeseler de gerilla merkezi etrafında birleşiyorlardı.

Kendimize, gerilla mücadelesi devam edip güçlenseydi, bu partiler nasıl davranacaklardı diye sormalıyız. Kesin bir tavır gerektiren silahlı mücadele or-

tamında yalan ve demagoji için fazla yer olmayacağından, saflar açıkça belirlenecekti.

Halkın ya da işçi sınıfının öncüsü olma sıfatını kendi kendinize bahşedemezsiniz ki! Bu sıfat kendi amaçları için öncü hâline gelecek olan halka ya da sınıfa, anti-emperyalist mücadeleye her yerde katılmak suretiyle liderlik ederek kazanılır.

Sadece hâli hazırda mevcut olan bir antiemperyalist mücadele biçimiyle basit dayanışma mesajları yayınlamak, devrimci bir harekete liderlik etmek bağlamında yalnızca artçı bir konum sağlar. Bu yüzden gerilla gücüne sempati sunmak yeterli değildir. Buna katılmak ve bu mücadele biçiminin gerçek savunucusu olduğunu kanıtlayarak liderliği hak etmek gerekir.

Daha harekete başlamadan kendisini lider olarak ilan etmek ya da bir grubun antiemperyalist harekete katılımını kimin lider olacağı şartına bağlamak, sekterlikten başka bir şey değildir -ki bu da antiemperyalist bir birlik çağrısına ters düşer. Liderlik sıfatını yalnızca ve yalnızca halk, kendisini kurtuluşa götürecek olanlara verebilir.

Sözde öncülerin sekterliği, gerilla liderliğini, politik liderliğin ardında ikincil duruma yerleştirme isteğini de açıkça kanıtlıyor. Ama bu bizi şu soruya götürür: Kimin politik liderliği?

Acaba bu silahlı mücadeleyi barışçıl mücadelenin ardına koyarak, mücadeleyi 'barışçıl' ve 'silahlı' olmak üzere ikiye ayırmak anlamına mı geliyor?

Yoksa bu, bizim silahlı mücadelemizi, şehirlerdeki 'politik mücadele'nin bir baskı aracı olarak kullanma gayreti midir?

Savaş durumunda -ki gerilla bir savaş durumu yaratır- en yetenekli ve uygun devrimci kadroların savaşı idare edecekleri de göz önüne alınarak neden bunun yerine tek bir askeri-politik liderlik düşünülmüyor?

Şehirlerde yayılan mücadele gerilla hareketi için bir destek oluşturmalı; bunun içindir ki şehirler gerillalara liderlik edemez. Kurtuluş hareketinin silahlı öncü grubu olarak gerillalar harekete liderlik etmelidir. Doğal olan budur. Tersini yapmak gerillaları etkisiz kılmak ve onları çıkmaza sokmaktır. Kısacası bu tutum, onları yenilgiye götürecektir.

Mücadele kendi liderlerini ortaya çıkaracaktır. Halkın gerçek liderleri mücadelede şekillenecektir. Kendisini gerçek bir devrimci olarak gören hiç kimse kendi liderliğini dayatmamalı ya da konumunun kendisinden alınacağından korkmamalıdır.

Mücadelenin doğası gereği uzun süreli olması, insanın hedefi konusunda da açık bir bilinç yaratır. Karşıt güçler ve asıl düşman belirginleşir, Yanki emper-

yalizmi gerçek yüzünü ortaya koyar. İnsanlar emperyalistlerin kuklalarına istediklerini nasıl tam olarak yaptırdıklarını ve gerçek niyetlerini açıkça görebilecek duruma gelirler.

Elbette emperyalistler pazarlarını terk etmeye, sömürgelerini teslim etmeye niyetli olmayacaklardır. Bu yüzdendir ki halklar uzun ve çetin bir savaş için hazırlanmalıdır. İktidarı kurbanlar ve kayıplar vermeden ele geçireceğimizi düşünmek boş bir hayaldir ve halk arasında duyarsızlık yaratmaya hizmet edecektir.

Mücadele en önemsiz barakalar ve tecrit edilmiş bölgeler dahil ülkenin her yerinde yayılacak ve son derece kanlı ve acımasız olacaktır.

Biz ve bizimle birlikte olan insanlar, emperyalistlerin sürekli zorbalığı karşısında devrimci şiddet yolunu seçtik, zalimleri cezalandıran ve onları ortadan kaldırdığında sosyalist hümanizmin yolunu açacak olan bir devrimci şiddet...

Kısacası biz, şiddetin kendisini kutsamıyoruz. Tam bağımsızlığa ulaşmak için, bize yönelen örgütlenmiş zalimliğe karşı halkın örgütlü misillemesini savunuyoruz. Bunun içindir ki, bu ülkede yaşayanlar herkes kırlarda ve şehirlerdeki doğrudan eylemlerle düşmana korku, güvensizlik, panik salınmasına ve nihayet yenilgiye uğratılmasına katkıda bulunacaklardır

Bugün bütün dünyadaki ulusal kurtuluş hareketleri, ortak düşman olan emperyalizme ağır darbeler vuruyor. Vietnam'daki kirli savaş Amerikan ekonomisini bir savaş ekonomisi hâline getirip dengelemek yoluyla bir krizi savsa da, öte yandan emperyalistler için ciddi problemler yaratıyor. Yankilerin bütün askeri gücünün, silahlarını kuşanmış bu onurlu halkı geri adım attırmakta yetersiz kaldığı daha şimdiden kanıtlanmıştır.

Vietnamlı kardeşlerimizin mücadelesi, dünyadaki bütün devrimcilerin mücadelesidir. Onlar bizim için savaşıyor ve biz de onlar için savaşmalıyız. Onların savaşı bizim savaşımızdır. Yanki emperyalistleri ikinci bir Vietnam'a dayanamayacaklardır. Kahraman binbaşınız Ernestro Che Guevara'nın mirasına sadık kalarak ikinci bir Vietnam yaratmak da bize ve halkımıza düşüyor.

İki üç daha fazla Vietnam yaratma fikri, düşmanlarımızın ve sözde devrimcilerin uydurduğu gibi savaş delisi bir zihniyetin kaprisi ya da hayali değildir, Bu gerçeklikle tümüyle uyum içinde olmaktır. Yanki emperyalistleri konumlarını kendi istekleriyle teslim etmeyecekler ve bizim kıtamızda OAS (yani emperyalistlerin Sömürge Bakanlığı) yoluyla çeşitli ülkelerdeki uşaklarına, silahla ayaklanan halkları bastırmak için güçlerini birleştirme emri vereceklerdir.

Kıtasal bir devrimin zamanı gelmiştir.

Kıtadaki karşı-devrimci zorbaların birleşik cephesine karşı yine bütün kıtanın ulusal kurtuluş hareketlerinin birliğiyle yanıt vermeliyiz.

Diğer ülkelerden yurtseverlerin halkımızın kurtuluş mücadelesine katılımına karşı çıkan gericilerin ve bazı sözde devrimcilerin çılgınca feryatları, halk içinde şovenist duygular yaratmak suretiyle düşmanla işbirliği yapmalarının ve hareketimizi tecrit etmek için gösterdikleri beyhude çabaların yansımasından başka bir şey değildir.

Oysa gerillalarımıza saldıran Bolivya ordusu, Vietnam Savaşı'ndan deneyimli Yanki uzmanlardan akıl alan, silahları ve lojistikleri ise Arjantin ve Brezilya ordularınca sağlanan bir orduydu.

Ve biz biliyoruz ki, gerillalar ülkemizde kayda değer bir güç hâline geldiğinde ve düzenli ordu gerillaları yenmekte güçsüz kaldığını anladığında birçok komşu ülkenin ordusundan acilen yardım alacaktır, sadece savaş araç gereçleri bakımından değil, askerler de yardıma geleceklerdir. Ama bu kez devrimci savaş bu ülkelere de yayılacak ve tek tek orduların içinde de aynı güvensizlik ve güçsüzlük hissini yayacaktır. Böyle bir noktada Pentagon (daha önce Vietnam'da yaptığı gibi) bugünkü akıl verme/yönlendirme politikasını, bizzat kendi ordularının savaşa katılması politikasına çevirmek zorunda kalacaktır.

Bu olasılık bazı sözde devrimcilerin tüylerini ürpertiyor. Halkı böyle bir 'trajedi'den uzak tutmak istiyorlar! Bu şekilde davranarak hiçbir şeyden kaçamayacaklarını anlayamıyorlar. Tersine, bu tavırları yalnızca halkı konformizmin dokunulmaz mihrabında feda ederek yoksulluk, açlık ve ölüm kırbacı altında tutmaya yarıyor. Oysa bu olasılık, halkın boyunduruk altında sonsuza dek tutulması hâlinde çekeceği acılarla -ki bu acıların sürekli artacağı da kesindir- kıyaslanırsa bir 'trajedi' değildir.

İnsanlarımızın yaşamak zorunda bırakıldıkları sefil hayatlarla kıyaslandığında da bu bir trajedi değil. İnsanların eğlenmeye bile, hatta bundan bile azına ve pek tabii ki protestoya hakkı olmadığı maden kasabaları birer toplama kampı değil midir?

Sistematik olarak yapılmakta olan katliamlar, ülke ekonomisinin ve askeri elitin lüksünün ağırlığını omuzlarda taşıyanların haklı taleplerine karşı zalimlerin verdiği cevaptır.

Askeri zorbalar, iktidardaki 'demokratik' rejimin bekçileri, hiçbir muhalif harekete ya da halkın hiçbir talebine izin vermiyorlar. 'Otoritenin egemenliğini' sürdürmek için bütün bu hareketler ibret olsun diye şiddetle bastırılıyor. Bu güçlere karşı isyan eden herkes askeri rejimin bütün vahşetiyle karşı karşıya kalıyor.

Bu vahşi gerçekle karşı karşıyayken, haklı bir savaş içinde verilebilecek kayıpları düşünerek geri mi durmalıyız? Oysa mücadelemiz, halkımızın şu andaki zorbalık rejimi altında verdiği kurbanlardan daha fazlasını istemiyor ki.

İşte bu yüzdendir ki yeni bir Vietnam yaratmak ortaya bir 'trajedi' çıkarmaz. Bu asla reddetmeyeceğimiz bir onur ve görevdir.

Biz ezilen halkın büyük önderi Binbaşı Ernestro Che Guevara'nın hayatını verdiği bir çarpışmayı kaybettik.

Ancak savaşımız devam ediyor ve asla durmayacağız, çünkü bizler, Che'nin yanında savaşanlar teslimiyet nedir bilmeyiz. Onun ve diğer savaşçıların Bolivya topraklarına akan kanları özgürlük tohumlarına hayat verecek ve kıtamızı emperyalizmin üstüne ateş ve yıkım kusan bir volkana çevirecek. Che'nin, o romantik ve kahraman hayalperestin düşlediği ve aşık olduğu muzaffer Vietnam biz olacağız.

Bu idealler uğruna kazanmaya ya da ölmeye azmettik

Kübalı yoldaşlar bu idealler uğruna öldüler.

Perulu yoldaşlar bu idealler uğruna öldüler.

Arjantinli yoldaşlar bu idealler uğruna öldüler.

Bolivyalı yoldaşlar bu idealler uğruna öldüler. Şan olsun Tania, Joaquín, Juan Pablo Chang, Moisés Guevara, Jorge Vázquez, Aniceto Reynaga, Antonio Jiménez ve Coco Peredo'ya! Şan olsun silah elde düşenlerin hepsine ve her birine, onlar Che'nin dediklerini kavradılar:

"Ölüm nereden ve nasıl gelirse gelsin, savaş sloganlarımız kulaktan kulağa yayılacaksa ve silahlarımız elden ele geçecekse ve başkaları, mitralyöz sesleri ve de savaş ve zafer naralarıyla cenazelerimize ağıt yakacaksa, hoş geldi, safa geldi".

Bayraklarımızda evet, siyah var, yas için; ama bayraklarımız asla alçalmayacak. ELN, kendisini Che örneğinin ve öğretilerinin varisi ve Latin Amerika'nın yeni Bolívar'ı olarak görüyor.

O'nu kalleşçe öldürenler, onun örneğini ve düşüncelerini asla öldüremeyecekler. Emperyalistler ve kuklaları zafer şarkılarını sonraya saklasınlar, çünkü savaş bitmedi, daha yeni başlıyor.

Dağlara geri döneceğiz!

Bolivya yeniden 'YA ZAFER YA ÖLÜM' naralarımızla yankılanacak!

Inti Peredo,

Bolivya, Haziran 1968.

CSUTCB: SİYASAL TEZ-1983*

SUNUŞ

Dokuz bölgeden bütün köylü yoldaşlara,
Ülkemizin bütün köken ulus ve kültürlerinden kardeşlere,
Bütün emekçi yoldaşlara,

CSUTCB Yürütme Komitesi üyeleri, Haziran 1983'te La Paz'da gerçekleştirilen II. ULUSAL KONGRE'de onaylanan sendikal ve siyasal düşünceyi yayınlamanın haklı gururu içindeyiz. Bu belgeyi, bütün bölgesel federasyonlardan, özel bölgelerden, taşra merkezlerinden, taban temsilciliklerinden 4.000 kadar kadın ve erkek delegeyle komisyonlar ve oturumlarda bir hafta boyunca tartıştık.

Dolayısıyla bu belge, köylü emekçilerin çabaları, emeği ve tartışmalarının sonucudur. Asker-Köylü Paktı ya da hareketçi manipülasyon yıllarında olduğu gibi bir doktor ya da bakanların dayatmalarının sonucu değildir. Bir doktrin kopya ya da parçası da değildir.

Bu girişimle düşüncemizin temellerini yaratma iddiasındayız. Yaklaşık beş yüzyıl boyunca, sömürge ve cumhuriyet dönemlerindeki düşmanlarımız kendi istedikleri gibi düşünmemizi, yalnızca onların yararına olabilecek şeyleri konuşmamızı, onları taklit ederek yaşamamızı ve nihayet bu baskı, sömürü, ırkçılık, kültürlerimizin değersizleştirilmesi, aşağılanma ve sahteciliği kabullenmemizi sağlamaya çabaladılar.

Bu tez, bu boyunduruk tarihine tepkimizdir. Bu, her türlü boyunduruk altına alınma biçimini reddeden ve açlığın olmadığı, insanlar olarak yaşayacağımız özgür ve adil bir dünya arayışımızı ifade eden bir tepkidir. Tezimizin temel fikirleri, kısmen halklarımızın yüzyıllık mücadelesine kök salmıştır. Örneğin, başını Julián Apasa (Tupac Katari) ve karısı Bartolina Sisa'nın, Julián'ın kız kardeşi Gregoria Apasa'nın, José Gabrial Condorcanqui (Tupac Amaru) ve karısı Micaela Bastidas'ın, şefler Tomás Katari ve Tomás Achu'nun, Tomás, Nicolás ve Dámaso Katari kardeşlerin, Apiawayki Tumpa'nın, Pedro Ignacio Muyba'nın, Pablo Willka Zárate'nin, Desiderio ve Pedro Delgadillo'nun ve halklarımızın sü-

* Silvia Rivera Cusicanqui, *"Oprimidos pero no vencidas", Luchas del campesinado aymara y qhechwa 1900-1980*, Aruwiyiri -Editorial del Taller de Historia Oral Andino (THOA), 2003: 193-209, Türkçesi: Sibel Özbudun.

rekli mücadelesinin öteki birçok önderinin çektiği, iki yüz yıl öncesine dayanan büyük Aymara, Qhishwa, Guaraní vb. hareketlerini anımsıyoruz.

Bu davranış, örgütlenme ve düşünceler kendi tarihimizi günyüzüne çıkartabilmemiz ve evlatlarımıza okullarda öğretilen resmî tarihin bütün yalanlarını bir kenara bırakabilmemiz için en zengin kaynaklardan birini oluşturmaktadır. Bu yalanları biz de öğrendik ve çoğu kez, tarihsel izleğimizden habersiz davrandık.

Kendi tarihini unutan bir halkın asla özgür olamayacağının bilincindeyiz. Tarih, bizim bugünkü hâlimizin başlangıcıdır.

Diğer kaynak yeni sendikacılığın inşasıdır. Bu tarih, daha yakındır. Yaklaşık, Asker-Köylü Paktı'nın dayattığı köylü vergisini reddetmeye başladığımız döneme dayanmaktadır. Askerî diktatörlüklere karşı yirmi yıllık direnişimiz boyunca gelişmiştir ve daha yakın bir zaman öncesinde, sendikal ve siyasal özgürlüklerimizi yeniden ele geçirme mücadelelerimize dek dayanmaktadır.

Düşüncemizin merkez fikirlerini özetleyen ilk belge, Bolivya Köylü Emekçiler Ulusal Konfederasyonu Tupaj Katari'nin VII. Ulusal Kongresi'nin Siyasal Tezi'nde yazılı olarak ortaya çıkmıştır. Konfederasyon, kendini resmî konfederasyondan ayırt etmek için 'Tupak Katari' adını almıştı. Bu Kongre 1978 Martı'nda La Paz kentinde gerçekleştirilmişti.

Onun ardından, Bolivya İşçi Merkezi'nin çağrısıyla toplanan I. Köylü Birliği Kongresi 1979 Haziranı'nda, yine La Paz'da bu belgeyi onaylayarak tüm uzantılarıyla kabul etti. Nihayet, aynı belge, 1983 Haziranı'nda II. Ulusal Kongre'de tartışılan merkez öneriyi oluşturdu. Böylelikle, düzeltilmiş, genişletilmiş ve tamamlanmış hâliyle sendikal ve siyasal tezimiz, bunca yıllık mücadele, özveri ve adanmışlığın ürünüdür.

Bugünkü yöneticiler olarak, bizleri salt 'köylüler'e dönüştüren sınıfçı indirgemeciliği kabul etmiyoruz, etmeyeceğiz. Mücadelemizi 'yerliler' ile 'beyazlar'ın çatışmasına dönüştüren her türlü etnik indirgemeciliği de kabul etmiyoruz, etmeyeceğiz. Büyük uygarlıkların mirasçısıyız. Kültürlerimizi ve otantik özyönetim biçimlerimizi geliştiren çokuluslu bir devlette örgütlenmiş sömürüsüz ve tahakkümsüz bir toplumda özgür yaşamak istiyoruz.

CSUTCB YÜRÜTME KOMİTESİ
Ch'upiyap marka (La Paz), Ekim 1983.

BİZ KİMİZ?

Aymara, Qhechwa, Camba, Chapaco, Chiquitano, Canichana, Itenama, Cayubaba, Ayoreode, Tupiwarani ve diğer köylüler olarak bizler, bu toprağın meşru sahipleriyiz. Bizler Bolivya'nın doğduğu tohumuz, ama bugüne dek biz-

lere, kendi topraklarımızda yerinden-yurdundan edilmişler muamelesini reva gördüler.

Biz Bolivya köylüleri, büyük prehispanik toplumların meşru mirasçılarıyız; And uygarlığını inşa edenlerin yanı sıra, tropikal düzlüklerinkinin de. Tarihimiz salt geçmişte kalmış bir şey değildir; aynı zamanda, kendi tarihsel kimliğimizi onaylamak, kültürümüzü geliştirmek ve kendi kişiliğimizle tarihin nesneleri değil, özneleri olabilmek için sürekli bir mücadelede özetlenen bugünümüz ve geleceğimizdir de.

Bu topraklarda yaşayan çeşitli halklar olarak, farklı dillere, örgütlenme sistemlerine, dünya kavrayışları ve tarihsel geleneklere sahip olsak da, birleşik ve sürekli bir mücadele kardeşleriyiz. İlk elde, İspanyolların ve Cumhuriyetçi egemen sınıfların dayattığı, bizi ayırımcılığa tabi tutan ve ikinci sınıf yurttaş konumuna yerleştiren sömürge tahakkümünün etkilerinden eşit ölçüde acı çektik. Bu durum, melezleşme, İspanyollaşma ve kültürleme yoluyla kendi kültürel köklerini yitiren, ama hâkim sömürge zihniyetinin kurbanı olan pek çok kır ve kent emekçisi için de geçerlidir. Hepimiz ezildiğimiz için, ortak bir kurtuluş davasına sahibiz.

İkinci olarak, aynı yaşam ve çalışma koşullarını paylaştığınız için birleşiyoruz. Kuşkusuz kendi parsellerimiz ya da *chaco*'larımızın sahibi olduğumuz için bizi 'küçük burjuva' olarak niteleyenler ve böylelikle aramıza sınıf farklılıkları yerleştirenler var: bizleri toprak sahipleri ve topraksızlar, köylüler ve gündelikçiler olarak bölüyorlar. Yine bizi yok olmakta olan bir sınıf olarak tanımlayıp proletaryanın saflarına katılmamız çağrısı çıkartanlar da var. Bu görüşleri paylaşmıyoruz, çünkü ülkemizin toplumsal ve iktisadî yapısını incelendiğimizde, egemen üretim tarzının sömürge özellikleri taşıyan bağımlı kapitalist üretim tarzı olduğunu ve biz köylülerin bunun vazgeçilmez unsurları olduğumuzu görürüz. Ya ucuz besin ve hammadde üreticileri olarak, ya da işgücü sağlayıcıları olarak, alın terimizle madenlerin ve kentlerin büyümesini ve bir sömürücü azınlığın zenginleşmesini besledik.

Sonuç olarak, köylüler olarak marjinal ya da yok olmaya mahkûm çöken bir sınıf değiliz. Ülke nüfusunun çoğunluğunu oluşturmayı sürdürüyoruz. Toprak parçalarına sahip olmakla, küçük burjuvalar da değiliz. Toprak bizler için, bir üretim aracı olmadan önce, aslen bir üretim koşulu ve atalarımızın mirasıdır. Bu nedenle, aramızdaki sosyoekonomik farklılıkların da birliğimizin önünde bir engel oluşturduğuna inanmıyoruz; onlar, olsa olsa, emeğimizle ve zenginliklerimizle beslenen sömürgeci kapitalist sistemle aramızdaki karşıtlıkla karşılaştırıldığında ikincil kalan çelişkileri oluşturmaktadır. Tarımsal-sınaî işletmele-

rinin ücretli işçileri ya da küçük tarım, hayvancılık, balıkçılık, ormancılık üreticileri olarak aynı acılar ve ayırımcılığa maruz kalıyoruz. Hepimiz kırsal emekçiler olarak ortak bir kurtuluş davasını paylaşmaktayız.

TARİHİMİZ

İspanyolların gelmesinden önce ortaklaşmacı halklardık. Topraklarımızda açlık, hırsızlık, yalan bilinmezdi. Andlar bölgesinde Ayllu'larımız, marka'larımız, suyu'larımız, örgütlenme ve çalışma biçimlerimizin özerkliğine ve çeşitliliğine saygı gösterilen büyük bir uygarlığın dayanağıydı. Doğu düzlüklerinde çeşitli bağımsız halklar uçsuz bucaksız topraklarda yaşar ve saygı ve özgürlük içinde birlikte yaşardı; altın işçiliğini, müziği ve son derece incelikli ve çevreye saygılı avcılık, balıkçılık ve toplayıcılık tekniklerini geliştirmişlerdi.

Tüm bu özerk gelişim, 1492'deki İspanyol istilasıyla apansız kesintiye uğradı. O günden bu yana, jenerik yerli adıyla sömürgeleştirilmişler durumuna indirgendik. Bununla birlikte topraklarımız üzerindeki egemenliğimizi yitirdik; dahası insanlık onurumuz inkâr edildi. İspanyolların ticarî kapitalizminin hırsızlık, *encomienda*'lar,[1] vakıflar, haraç, rezervasyonlar, misyonlar, toprakbentlik, *mit'a*[2] ve diğer sömürü ve kültürsüzleştirme biçimleri aracılığıyla genişlemesi toplumunuzu parçaladı, bizlere özel mülkiyet ve çoğunluğun azınlık tarafından sömürülmesi gibi kendi gerçekliğimize yabancı sistemleri dayattı. Sömürge tahakkümü halklarımızın siyasal ve iktisadî iktidardan sistemli olarak dışlandığı uzun bir dönemi başlattı ve her türlü kendi yazgısını belirleme biçimini ilga ederek, toplumsal pratiklerimizi ve yaşam biçimlerimizi kültürel yeraltına geçirmeye mahkûm kıldı.

Halklarımız hiç kuşku yok ki bu durumu edilgince karşılamadı. Tarihimiz ezenlere karşı sürekli ve ısrarlı bir mücadelenin tarihidir. Conquistadore'ler topraklarımıza ayak bastığı andan itibaren Aymaralar, Qhechwalar, Tupiguaraníler, Ayoreodeler ve bu topraklarda doğmuş tüm diğer halklar adaletsizliğe karşı, kurtuluş için ayağa kalktık.

1780-81'in büyük kurtuluş hareketleri sömürgeci tahakkümün temellerini sarsarak sömürge iktidarının yenilmez olmadığını gösterdi. Bu nedenledir ki sömürgeci tahakküme karşı gerçek kurtarıcıların, Potosí bölgesinde Tomás, Nicolás ve Dámaso Katari, Cusqueña'da Tupac Amaru ve Micaela Bastidas, La Paz'ın kuzeyindeki vadilerde Andrés Tupac Amaru ve Gregoria Apasa, Altiplano'daysa Tupak Katari ve Gregoria Apasa olduğunu düşünüyoruz.

---

[1] *Encomienda*: İspanyol sömürgeciliğinin Latin Amerika ülkelerinde tesis ettiği toprakbentlik sistemi. (ç.n.)

[2] *Mit'a*: İspanyol sömürgeciliğinin Latin Amerika ülkelerinde tesis ettiği maden ocaklarındaki angarya sistemi. (ç.n.)

Katarista mücadelelerinin kurtuluş tohumu Apolobamba sıradağlarından inerek doğu düzlüklerine doğru uzandı. 1804'te düzlüklerde Pedro Ignacio Muiba adlı bir yerli, Loreto şefi Estanislao Tlilila ile San Pedro şefi Manuel Maraza ile birlikte İspanyol valinin yetkesini tanımadıklarını ilan edip topraklarımızı istila edip gerçek doğal sahiplerini özgürlüklerinden yoksun bırakan şeytanî serüvencilerin köleleştirdikleri için özgürlük sancağını yükselttiler.

Cumhuriyetin kurulması bizlere hiçbir yarar sağlamadı. Olañeta'lar, Murillo'lar, Cácere'ler ve diğer *criollo* kahramanlar, İspanyol fraksiyonundan criolla fraksiyonuna geçip bizim sömürge karşıtı mücadelemize el koydular ve İspanyolların ayrıcalıklarının varisleri oldular. Bu nedenle, criollo'lar cumhuriyetin ilanından itibaren sömürge iktidarını etkin bir tarzda ikame etme yetisini sergileyemediler ve sömürge yapılarını, aynı sömürü ve tahakküm ilişkilerini koruyarak yalnızca bir cumhuriyet karikatürü oluşturabildiler. Bizden alınan haraçlar cumhuriyet rejimini iktisadî açıdan desteklemeye devam etti. Criollo lâtifundiacılığı topraklarımızı müsadere etmeyi ve bizleri *pongueaje*'ye[1] tabi kılmayı sürdürdü. Doğu düzlüklerinde kınakına ve kauçuğun işletmeye girmesiyle birlikte yerli halkların yok tasfiyesi yoğunlaştırıldı; böylelikle Moxo'ların zengin toprakları doğal ve insan kaynaklarından yoksunlaştırıldı ve bu durum ülke topraklarının parçalanmasına yol açtı.

Irk ayırımcılığı ve tahakkümü nitelikli oy ve çok sayıda kısıtlamayla daha da yoğunlaşmaktaydı. Biz köylüler kentlerin sokak ve meydanlarında serbestçe dolaşamıyorduk. Seçme ve seçilme hakkımız yoktu. Düzlüklerde de kölelik koşullarında yaşadığımızdan, yaşam hakkından dahi yoksunduk. Oligarşi, katliamlardan kimliğimiz ve kültürel değerlerimizin sistemli müzakeresine, elindeki tüm araçlarla bizleri bastırmaya çalışıyordu.

Ancak tarihimiz yalnızca aşağılanmanın değil, aynı zamanda sömürgeciliğin varisi bu adaletsiz criolla toplumu değiştirme mücadelesinin de tarihidir. Zárate Willka, Apiyawaiki Tumpa, Santos Marka T'ula ile Jesús de Machaka, Caquiaviri, Chayanta kömüncüleri ve oligarşinin kanlı bir biçimde bastırdığı başka pek çok ayaklanma, bunun tanığıdır. İkinci sınıf yurttaşlar olmanın ardından, Chaco siperlerinin ön saflarında yaşamlarımızı ortaya koyduğumuz için bizleri zorla yurttaşlara dönüştürmeye kalkıştılar.

Emperyalist yandaşı oligarşinin cumhuriyetini savunmak üzere bizi topun ağzına sürdüler. Yapay sınırların hiçbir anlam taşımadığı Guaraní kardeşlerimize karşı cepheye gönderdiler bizleri.

---

[1] *Pongueaje*: Hacienda (büyük çiftlikler) sisteminde yürürlükte olan angarya sistemi. (ç.n.)

Kuşkusuz Chaco'da dökülen kan boşuna değildi, çünkü köylülükte yeni bir bilincin uyanmasına yol açtı. Cochabamba vadilerindeki kardeşlerimiz 1936'da, yağmacı lâtifundialara karşı ilk tarımsal sendikaları örgütlediler. Altiplano'da eğitim hakkı ve *pongueaje*'nin lağvedilmesi için mücadele, 1942, 1943 ve 1945'te kitlesel yerli kongrelerinin düzenlenmesine yol açtı. Eski mücadele geleneklerimizin üzerinde, lâtifundialardaki iş yavaşlatma eylemleri gibi yeni örgütlenme yöntemleri eklendi. Villarroel'in düşüşünden sonra oligarşi tüm bu hamlelere karşı tarımsal sendikacılığı yasadışı ilan ederek ve şiddetle bastırarak tepki verdi. 1947'de, bir kez daha isyandan başka bir çıkar yol kalmamıştı önümüzde. Bu dönemde mücadelelerimiz tecrit değildi; madenci kardeşlerimiz de örgütlenmiş, sömürücü çarka karşı mücadele ediyordu.

Tüm bu hareketler 1952 isyanı ve tarım reformu, madenlerin millîleştirilmesi ve genel oy gibi kimi ilerici düzenlemelerle sonuçlandı. Ancak tüm bu kazanımlar, devrimi temellük eden egemen sınıfın ihanetine uğrayacaktı.

Kendini ülkenin kurtarıcısı olarak gören tüm partilerin siyasal sancağı olarak kullanılan 1953 tarım reformu, toprakların parsellenmesi ve verimsiz minifundio sistemi olarak yozlaştırıldı. Bu sözde tarım reformuyla komüncü örgütleniş biçimlerimizin parçalanması süreci tamamlanmış olacaktı. Öte yandan, Bolivya Doğu'sunda, şeker kamışı, pamuk toplayıcıları, ücretli tarım işçileri gibi büyük emekçi kitleleri acımasızca sömüren ve Devlet tarafından her türden avantajla desteklenen, tarımsal-sınaî ve talılcılık türünde yeni büyük toprak mülkiyetlerinin güçlendiğini gördük. Tarım reformu pek çok bölgeye ulaşamadı bile. Latifundistler, sömürge sistem ve yöntemleriyle Sirionó, Ayoreode, Chiquitano, Guaraní ırgatları sömürmeyi sürdürüyorlardı.

Genel oy, bize daha iyi bir siyasal katılım olanağı sağlamakla birlikte, bizi boyunduruk altındaki bir seçmen kitlesi olarak yönetmek istedikleri için yozlaştı. Köylü sendikacılığı, iktidardaki çeşitli siyasal fraksiyonların manipülasyon aracına dönüştürüldü. Bizleri üretim araçlarından, siyasal araçlara dönüştürmek istiyorlardı.

Asker-Köylü Paktı ile birlikte Barriento'lar döneminden itibaren bu resmî ve manipülatör sendikacılık güçlenerek, sendikal örgütlerimizin, bizim adımızı kullanarak halkın katillerini büyük lider ilan etmekten çekinmeyen maaşlı ve yolsuzluğa belenmiş yöneticileri aracılığıyla tasfiyesiyle uç noktaya vardı.

Asker-Köylü Paktı gerçek köylüler için yalnızca büyük acılar, Tolata, Espizana ve Melga gibi katliamlar ve tek tarım-hayvancılık vergisi, birbirini izleyen devalüasyonlar, askerî darbeler, önderlerimizin kovuşturulması, tutuklanması, hapis ve idam cezalarına uğratılması gibi köylü düşmanı politikalar anlamına gelmiştir.

Bu sendikal manipülasyona ve köylü düşmanı politikaya karşı, altmışlı yıllardan itibaren otantik taban örgütlerimize dayanan yeni bir sendikacılık için mücadele verdik. Bu yeni köylü uyanışının başlangıcı, Bağımsız Köylü Bloku ve Bolivya İşçi Merkezi'ne bağlı yerleşimcilerin bağımsız örgütlenişi gibi, tek tarım-hayvancılık vergisine karşı mücadeleye dayanmaktadır. Yine, Ovando ve Torres hükümetleri boyunca CNTCB'nin içerisinde ve dışında, 2 Ağustos 1971'de Potosí'de gerçekleştirilen VI. Ulusal Kongre'de bu sendikal örgütün üst yönetimini kısa süreli olarak Asker-Köylü Paktı'nın manipülasyonlarından kurtarmayı başaran yeni akımlar ortaya çıktı. Bu kongrede yöneticilerimiz Tupak Katari, Zárate Willka, Santos Marka T'ula vd.nin açtığı yolda ilerlediler. Bánzer darbesiyle birlikte tarımsal sendikal hareketin özerk gelişimi bir kez daha kesintiye uğrayarak örgütlerimizi başsız bıraktı. Meşru yöneticiler ücretli koordinatörler ve Oscar Céspedes, Clemente Alarcón, Pascual Gamón, Pedro Surco, Dionisio Osco, Leoncio Torrico, Vidal Jiménez, Willy Román, Miguel Trigo, Simón Peñaranda ve diğer kaçakçılar gibi köylü düşmanlarıyla ikame edildi. Banzer'le geçen yedi yılda köylü düşmanı politika daha da şiddetle uygulanacaktı.

Kuşkusuz, bu yıllar boyunca gizli direnişimiz diktatörlüğün, 1972 devalüasyonu ve 1974 Ocak'ındaki fiyat artışları gibi halk düşmanı önlemlerine karşı durmak için süregeldi. Bu önlemleri boşa çıkarmak üzere Cochabamba'da 20.000 Qhechwa kardeşimiz, yeni bir mücadele yöntemiyle, yolları kapatarak sesini yükseltti. Ancak bu protestolar ordunun Tolata, Epizana ve Melga katliamıyla bastırıldı. Bu katliam Asker-Köylü Paktı'nın gerçek niyetlerini gözler önüne serdi. Tolata'da düşen kardeşlerimizin kanı düşmanımızı sonsuza dek kirletti ve aynı zamanda kurtuluşumuzun tohumlarını ekti. Böylelikle bu baskıcı evrede, biz köylüler 15 Kasım 1977'de, Ayo-Ayo'da gerçekleştirilen kitlesel toplantıda, 1971'de Potosí'de seçilen yöneticilerimiz sendikal üst örgütümüzün yönetimini yeniden ele aldıklarında, faşist rejimin atadığı koordinatörleri ve maaşlı şefleri tanımadıklarını ilan ettik. O andan itibaren Asker-Köylü Paktı'nı yeniden canlandırma yolundaki tüm girişimler, bu mücadeleci ve birlikçi yeni sendikacılık karşısında gürültülü bir başarısızlığa uğradı.

Biz köylüler, Aralık 1977'deki genel açlık grevine madencilerin eşlerinin ve tüm Bolivya halkının yanında katılarak demokratik özgürlüklerin geri kazanılmasında etkin bir rol oynadık. Resmiyetçiliği alt etmek üzere giriştiğimiz tüm bir tabandan yeniden örgütlenme süreci, Mart 1978'de Tupak Katari Köylü Emekçileri Ulusal Konfederasyonu'nun FSTMB ve COB yöneticilerinin katılımıyla gerçekleşen VII. Kongresi'yle yeni bir itim kazandı.

Tüm bu mücadele yolu boyunca sendikal hareketimizin Bolivya'nın tüm ezilmişleriyle birlikte daha geniş bir mücadeleye dahil olduğunu fark ettik. Madenci, fabrika işçisi, inşaat işçisi kardeşlerimizle yalnızca sınıf dayanışması ilişkileriyle değil, aynı zamanda ortak tarihsel ve kültürel bağlarla ve aynı düşmana karşı mücadeleyle bağlandığımızı gördük. Bunun için ilişkilerimizi Bolivya emekçileri matris örgütüyle geliştirme işine giriştik. Bu süreç 26 Haziran 1979'da Köylü Birliği'nin Birinci Kongresi'yle sona erdi.

Bu büyük olayda Bolivya İşçi Merkezi'ne bağlı Bolivya Köylü Emekçileri Birleşik Sendikal Konfederasyonu (CSUTCB) kuruldu. CSUTCB'de mücadele gelenekleri ve örgütlenme biçimlerinin çeşitliliğine saygılı ve tüm kırsal ezilenleri temsil eden birleşik bir çalışma yürütülmektedir. Bu süreç şeker kamışı işçisi, kauçuk işçisi, kestane ve pamuk toplayıcısı emekçilerin matris örgütümüze katılımıyla güçlenerek sürmektedir. Benzer tarzda, ülkenin doğusu, kuzeydoğusu ve güneyindeki yerli halkların örgütleriyle bağlarımızı güçlendiriyoruz.

CSUTCB'nin ulusal temsiliyeti Natusch Busch'un darbesine ve Lidia Gueiler hükümetinin devalüasyonuna karşı Kasım-Aralık 1979'daki büyük direniş hareketlerinde bütünüyle doğrulandı. Ülkenin tüm sınırlarında yol kapatmalarının genelleşmesi ulaşım ve besin nakliyesini ülke çapında felce uğrattı. 1979 yol kapatmaları bir kez daha, Bolivya'nın meşru talepleri için mücadele eden köylülüğe karşı ırkçı önyargılarını sürdürdüğünü gözler önüne serdi. Bu önyargılar öylesine güçlüdür ki, bizatihi COB yönetiminde dahi, mücadelemizin nedenleri tam olarak anlaşılamamaktadır. Ancak 1978-80 demokratik açılımları süresince gerçekleştirdiğimiz tüm bir sendikal yeniden örgütlenme süreciyle birlikte bu deneyim, ülke emekçileri yanındaki mücadelemizin, kendi kişiliğimizi ve özgül taleplerimizi korumaya yönelik olmakla birlikte aynı zamanda birlikçi olduğunu bize gösterdi.

Mücadelemizdeki tüm bu ilerlemeler bizi 17 Haziran 1980'de ülkeyi ele geçiren narko-faşist gericiliğin hedefine yerleştirdi. Bu vesileyle, CSUTCB, COB ve Demokrasiyi Savunma Ulusal Komitesi (CONADE)'yle birlikte ön saflarda yerini aldı.

Yürütme Komitemiz yollara barikat kurulması talimatını verdi ve yöneticiler direnişi gizlilik içinde örgütlemek üzere taşraya dağıldılar. Ancak faşist saldırı vahşette tüm öncellerini aşmaktaydı. Madenciler ve köylülerle birlikte sürdürdüğümüz savaşkan direnişe karşın madencilik merkezlerini ve köyleri istila edip bombaladılar. COB'un başlıca yöneticilerini öldürdüler, hapsettiler ve sürdüler ve böylelikle de süresiz genel grev ve yol kapatmalarının etkin bir tarzda sürdürülmesi olasılığını ortadan kaldırdılar. UDP ve Bolivya halkının 'öncüsü' olma

savındaki partiler direnişin sürdürülmesinde hiçbir rol alamayarak sonunda parçalanma sürecine girdiler. Bu zor koşullarda CSUTCB Yürütme Sekreterliği gizli COB'un yönetimini üstlendi. Direnen köylü hareketinin ayırt edici rolü ve yoldaş Jenaro Flores'in COB'un yeniden örgütlenme girişimlerindeki yönetici rolü, narko-faşizmin paramiliter çetelerinin onun yaşamına kast etmesine yol açtı.

Direnişte düşen sendikal ve siyasal önderler arasında Potosí'nin kuzeyinden Florencio Gabriel, Achacachi'den Macedonio Layme ve daha pek çok yoldaş da bulunuyor. Ancak CSUTCB'nin bütün kırsal bölgelerde her cemaat, her tarımsal sendika içerisinde kök salmış olduğu ölçüde, bu öndersizleştirme, korkutma ve terör siyaseti, hedeflerine ulaşamadı. Mücadelemizle demokrasinin yeniden kazanılmasına böylelikle belirleyici bir katkıda bulunduk. Daha askerî hükümetin 1982'de ilan ettiği aftan önce, örgütümüz Jenaro Flores yoldaşın sürgünden dönmesiyle hayatiyetini yeniden kazanmıştı. Şöyle diyordu Flores: "Halkımızın mücadelesine devam etmek ve Tupak Katari'nin izinden gitmek üzere geri döndüm".

Böylelikle askerî diktatörlüklerden örgütsel ve siyasal haklarımızı geri koparmayı başardık; bunlar örgütümüzün 5-8 Temmuz 1982'de La Paz'da gerçekleştirdiği V. Ulusal Danışma Toplantısı'nda bütünüyle doğrulanmaktadır.

Demokratik sürecin yeniden kazanılması, tüm Bolivya emekçileriyle birleşik mücadelemizin ürünü olmuştur. 10 Ekim 1982'den itibaren sendikal ve siyasal özgürlüklerimizi yeniden kazandık. Kuşkusuz temsili olarak nitelenen bu demokrasi, bugüne dek ulusal çoğunlukların çıkarlarını temsil etmeyi başaramadı. UDP'ye uyan partiler, siyasal *ponguea je* uygulayarak ve MNR'in eski kliyentalizmine başvurarak paralel ve resmî bir sendikacılığı tırmandırmayı tekrar tekrar denediler. Bu eylemlerin hedefi, bizleri hükümet projesine boyun eğen uysal araçlara dönüştürmek üzere köylü hareketini bölmek ve sendikal ve siyasal bağımsızlığımızı zaafa uğratmaktır. Dahası, hükümetin yaşam koşullarımızı iyileştirme ve taleplerimizi karşılama yolundaki demagojik vaatleri hiçbir zaman yerine getirilmeyişi, bizi 1983 Nisanı'nda bir kez daha yol kapatmalara başvurmaya yöneltti.

Tüm bu nedenlerden dolayı, sendikal ve siyasal bağımsızlığımızı savunma, CSUTCB ve COB'daki birliğimizi güçlendirme yolundaki mücadelemiz kesin kurtuluşumuzu sağlayana dek sürecektir.

KÖKLERİMİZDEN GELECEĞİ İNŞA EDİYORUZ

Farklı tahakküm ve sömürü biçimlerine karşı bu beş yüzyıllık mücadelemiz bize geleceğe ilişkin son derece değerli deneyimler kazandırdı, dersler öğretti.

İlk elde, ezenlerin çeşitli yollarla tarihsel kimliğimizi sistemli biçimde talan etmeye çabaladıklarını gördük. Bize gerçek kökenlerimizi unutturup kişilik, tarih ve kimlikten yoksun salt 'köylüler'e dönüştürmeye çalışıyorlar. Kuşkusuz ki tüm tarihimiz bu niyetlere karşı durmayı bildiğimizi göstermektedir. Bu kurtuluş mücadelesinde Aymara, Qhwecwa, Camba, Chapaco, Tupiguaraní vb. kimliklerimizi koruduk ve kültürel ve ulusal kimliğimizi yitirmeden, kendimizden utanmadan ve saygınlığımızı geri kazanma talebini yükselterek kurtuluşa erişebileceğimizi öğrendik.

İkinci olarak, sömürge sisteminin uzantısı olarak kapitalist sömürünün yeni biçimler alabileceğini gördük. Tarihimiz bize bu iki sömürü ve tahakküm tipini teşhis ve ayırt etmeyi öğretti. Sömürge tahakkümü karşısında işçiler, köylüler ve diğer kesimlerle özdeşleştik, çünkü ortak kültürel kökenlere sahibiz ve her türlü ırk ayırımcılığı biçimini ve kendi ülkemizde sürgün olma durumunu kesin olarak ortadan kaldırma hedefini paylaşıyoruz. Kapitalist sömürü karşısında sömürülen ve sömürücülerin olmadığı bir toplum için mücadele eden işçilerle kardeşiz. Düşüncemiz tüm tarihimizi tek yanlı olarak salt sınıfçı ya da salt etnikçi bir mücadeleye indirgemeye olanak vermiyor. Bu iki boyutun pratiğinde, yalnızca işçilerle birliğimizi değil, aynı zamanda kendi farklılaşmış kimliğimizi de tanıyoruz.

Üçüncü olarak tarihimiz, kökenlerimizi yitirmeksizin mücadele yöntemlerini uyarlayıp yenileme yetisine sahip olduğumuzu gösteriyor. Örneğin ***mallku***'larımızı, ***kuraka***'larımızı ve kendi örgütlenme biçimlerimizi unutmaksızın sendikal örgütlenmeyi benimsedik. Yabancı önderlere ihtiyacımız yok. Tomás Nicolás ve Dámaso Katari, Tupak Katari, Pablo Zárate Willka, Apiyawaiki Tumpa, Bartolina Sisa, Tupac Amaru, Micaela Bastidas, Santos Marka T'ula, Florencio Gabriel, Pedro Rivera, Facundo Olmos, Macedonio Layme, Pedro ve Desiderio Delgadillo kardeşlerimiz gibi mücadele eden ve yaşamlarını kurtuluşumuza adayan kendi önderlerimiz var.

Dördüncü olarak tarihimiz, bize halklarımızın açlık ve sömürünün bilinmediği, hükümetlerin çalmak ya da kendilerine yarar sağlamak üzere görev başına gelmediği bir toplumu örgütlemeye yetili olduğunu öğretmektedir. Bu büyük uygarlıklar tarım, hayvancılık, mühendislik işleri, altın işçiliği, dokuma sanayi ve metalürji alanlarında yüksek bir ustalık ve üretkenlik geliştirmişlerdi. İspanyol fethinden itibaren yüzyıllar boyu geliştirilmiş tüm bu ustalıklar öylesine ihmal ve tahrip edildi ki bugün açlık, kıtlık ve sömürü koşulları altında yaşamaya indirgendik. Bu nedenle, yüksek ölçüde üretken, ama açlık ve sömürünün olmadığı bir toplum inşa edebilmek için, bu bilimsel bilgileri yeniden derleyip güncelleştirmemiz, onları modern teknolojik ilerlemelerle kaynaştırmamız gerekiyor.

Beşinci olarak tarihimiz bize düşmanlarımızın kimler olduğunu öğretiyor. Bir azınlık, ülkemizin yönetim ve örgütlenmesini ele geçirdi: sömürge döneminde bu *encomendero* bir İspanyol oligarşisi, papazlar, düzen güçleri, toprak ve maden sahipleri idi; cumhuriyet dönemindeyse toprak sahipleri, madenciler, tüccarlar, sanayiciler, bankerler ve askerlerden oluşan *criolla* bir oligarşiydi. Son yıllarda bu oligarşi çoğunlukların temsilini ele geçirmek ve ayrıcalıklarını koruyabilmek için popülist ve sahte-solcu dillerin ardına gizlenerek kendini yeniledi. Kapitalist sömürücüler ve yeni zenginler gibi emeğimizden geçinen görünür düşmanlar var; ama aynı zamanda bukalemun gibi deri değiştiren, içinde yaşadığımız sömürgeci-kapitalist sistemin ürünü örtülü düşmanlar da var. Nihayet, bir de gözlerimizle göremediğimiz bir düşman var: yeni-sömürgeci ve emperyalist çıkarları çoğul tahakküm mekanizmaları aracılığıyla kanalize eden Devlet. Bu mekanizmalar kimi zaman baskıcı ve şiddetli, kimi zamansa incelikli ve evcilleştirici. Ancak her durumda, tüm bu iktidar yapısını değiştirmek gerekmektedir; yalnızca onları yöneten hükümetleri değil.

Bu nedenle, bizim adımıza konuşan, düşünen ve eyleyen, hem hükümeti, hem de devleti elinde tutan aynı kast tarafından yönetilmeye hayır dememiz gerekiyor. Kendi kurtuluş yolumuzu tutmamızın ve çarkın efendilerinin siyasal merdiveni olmaktan vazgeçmenin zamanı geldi.

Nihayet tarihimiz bize tüm kırsal ezilenlerin, dillerimizin, kültürlerimizin, tarihsel geleneklerimizin ve örgütlenme ve çalışma biçimlerimizin çeşitliliğine saygılı, birleşik mücadelesini geliştirebileceğimizi öğretiyor. Zorla İspanyollaştırma, kültürleme ve yabancılaşma yoluyla bizi kişiliksizleştiren sahte entegrasyon ve türdeşleştirmeye yeter demeliyiz. CSUTCB bu çeşitliliğin her seferinde daha sadık ve birleşik ifadesine dönüşmelidir. Bu görevin siyasal planda da yansımaları bulunmaktadır. Mücadelemiz bu çeşitliliğin ulusal yaşamın tüm alanlarında ifadesini bulmasını sağlayacak bir yöneliş içine girmelidir. Çünkü parçalar, kısmî reformları değil, kesin bir kurtuluş, Devlet'in birliğini sürdürmekle birlikte, Aymara, Qhechwa, Tupiguaraní, Ayoreode ve tüm diğer halkların çeşitliliğini birleştirip geliştiren çokuluslu ve çoğul kültürlü bir toplumun inşasını istiyoruz. Ülkemizin çokuluslu çeşitliliğine ve halklarımızın çeşitli özyönetim biçimlerine saygı gösterilmezse gerçek bir kurtuluş söz konusu olamaz.

SENDİKAL DÜŞÜNCEMİZ

Sendikal örgütlenme işçi kardeşlerimizin deneyimlerinden uyarlanmış bir örgütlenme biçimidir ve hem bizler arasında kök salmıştır, hem de toplumsal,

iktisadî, kültürel ve siyasal çıkarlarımızı savunan köylü mücadelesinin temellerini kanalize etmiş ve etmektedir. Sendikacılığın ortaya çıkışı ve benimsenişinden önce, hareketlerimiz *ayllu*'lar, *cabildo*'lar gibi kendi geleneksel örgütlerimiz aracılığıyla gerçekleşmekteydi, bu durum bazı bölgelerde halen süregitmektedir. Bu geleneksel örgütlenmelerin sendikacılıkla çelişkili değil, tamamlayıcı olduğunu göz önünde bulundurmalıyız.

Köylü sendikal örgütlenmesi, işçi sendikaları örgütlenmesiyle aynı doğaya sahip değildir. Köylü sendikaları bir yandan talepçi bir veçheye sahiptir, diğer yandan da otantik bir komünal hükümet biçimidir. Vakaların çoğunda, sendika bize patronlarla doğrudan karşı karşıya gelme vesilesini değil, üretken ve toplumsal yaşamımızı örgütleme vesilesini sağlar ve göze görünmeyen patronla, yani devletle ve bizi talahkküm altında tutan kapitalist sistemle karşı karşıya getirir. Bu özellikler örgütlenmemizi karakterize etmekte ve onu işçi sendikalarının deneyiminden farklılaştırmaktadır.

Chaco savaşının ardından ortaya çıkan ilk köylü sendikaları 1936 yılında eski Qhwechwa savaşçıları tarafından örgütlenmişti. Sendikalarımızı biz köylüler örgütledik, liderler ya da partiler değil. Ardından sendikalar *pongueaje* sisteminin ve hacienda'ların lağvedilmesi ve eğitim hakkı mücadelesine giriştiler; bu talepler daha önce de pek çok bölgede *mallku*'lar, *kuraku*'lar ve geleneksel yetkeler tarafından öne sürülmüştü. Bu mücadele, en iyi toprakları patronlara ve eş-dostlarına ayıran ve bizlere minifundia parçaları layık gören hareketçi kadroların manipüle ettiği 1953 tarım reformuyla kısmî bir zafere erişti. Kuşkusuz, sendikal mücadelenin ilk aşaması (1936-52) bize değerli dersler verdi; çünkü yaşamlarını riske atarak mücadele veren, çıkar gözetmeyen yöneticilere sahip bir taban hareketi inşa etmekteydik.

Ancak bu sendikal demokrasi MNR iktidara gelip de her bir lider ya da grubun çıkarına hizmet etmesi amacıyla hükümete merdiven hizmeti görmeleri için sendikaları tepeden örgütlemeye başlamasıyla, yozlaştı. Bu sivil manipülasyon tüm MNR hükümeti dönemini (1952-64) kapsamaktadır ve askerî yönetimler sırasında sivil manipülasyon Asker-Köylü Paktı (1964-78) kisvesi altında askerî manipülasyona dönüştü.

Tüm bu deneyimler bize sendikacılığın bazı biçimlerini reddetmeyi öğretti: hükümete bağımlı sendikacılığı reddediyoruz; partilere bağımlı sendikacılığı, bizleri siyasal tabîlere dönüştürdüğü ve özerkliğimizi sınırlandırdığı için reddediyoruz; apolitik ve sarı sendikacılığı, salt düşmanlarımıza hizmet ettiği için reddediyoruz; yalnızca iktidar sahiplerinden lütuf ve bağış bekleyen sendikacılığı, bölünmeyi ve kliyentalizmi kışkırttığı reddediyoruz.

Yeni köylü uyanışından bu yana pratikte inşa edegeldiğimiz bir sendikacılık için mücadele ediyoruz. Öngördüğümüz sendikacılığın temel unsurları:

Tekil: Dil, kültür, çalışma biçimleri ve örgütlenme geleneklerindeki farklılıklarımıza karşın, tüm kırsal ezilenler tek bir örgüt ve tek bir yönetim inşa etmeliyiz.

Demokratik: Çünkü bu, komüncü demokrasi geleneğimizin ve yöneticilerin tepeden atanmayıp bizzat köylüler tarafından seçildiği bir taban girişiminin ifadesidir.

Bağımsız: Çünkü sendikal olarak hiçbir vesayet biçimini ya da örgütlenmemize yabancı kişilerin, grupların ya da partilerin müdahalelerini kabul etmiyor ve siyasal olarak yalnızca kendi siyasal tezimizin rehberliğini benimsiyoruz.

Dayanışmacı: Çünkü yalnızca ülke içinde değil, sınırlarımızın ötesindeki başka emekçilerin davası bizim de davamızdır. Ama daha da önemlisi, mücadelemizle, ülke emekçilerinin en büyük örgütü Bolivya İşçi Merkezi içerisinde kendimize özel bir yer kazandık.

Devrimci: Çünkü köylü, madenci, sanayi ve diğer ezilen kesimlerin emekçilerinin iktidarı için; her türlü kapitalist sömürü ve sömürge tahakkümünden kurtulmak için; sömüren ve sömürülenlerin olmadığı adil bir toplum için mücadele ediyoruz. Çünkü nihaî zafere kadar emekçi halkla birlikte mücadele güvencesi veren gerçek ve tutarlı bir yönetim için mücadele ediyoruz.

Tarihsel ve ulusal kimliğimizi yitirmeden özgür olmak!
Kurtuluşumuz kendi eserimiz olacak!
Hiçbir şey generallerin, kadroların, yeni zenginlerin sadakası olmayacak!
Ezildik, ama yenilmedik!
Yaşasın köylülerin birliği!
Yaşasın Bolivyalı emekçilerin birliği!
Túpak Katari ölümsüzdür!

La Paz, Haziran 1983.

BOLİVYA'DA MARKSİZM VE YERLİLİK: BİR DİYALOG VE ÇATIŞMA DİYALEKTİĞİ*

ÁLVARO GARCÍA LINER

JRW:[1] *La Paz'da Álvaro García Linera ile birlikteyim. İlkin, kişisel siyasal oluşumunuz nasıl oldu? Bir aydın olarak nasıl halk hareketlerinin yanında yer aldınız?*

AGL: Latin Amerika'da diktatörlüklerin son demlerinde yaşayan bir kuşağın mensubuyum. Bolivya'da diktatörlükler 1982'ye dek sürdü, askerî diktatörlükler. 14, 16, 17 yaşlarındaydım. Bu son anlar beni etkiledi, bu çocukluk, yeniyetmelik deneyimlerinden etkilendim. Ama diktatörlüklere karşı mücadele ve demokrasinin geri kazanılmasında dönemin iki büyük toplumsal aktörü görmekten de etkilendim

Bir yanda, demokrasi mücadelesinde, Bolivya İşçi Merkezi'nin (COB) merkezini oluşturan maden işçileri vardı. Ve 1979-80 arasında -La Paz'da yaşıyordum- Aymara yerlilerinin ortaya çıkışını gördüm; ilk kez 1979'da yolu kapatıp La Paz'ın dışarıyla temasını kestiler. Orduya karşı mücadele ediyorlardı. Bu beni çok etkiledi. Tanımadığım, bana çok uzak bir aktördü. '79 barikatları sırasında 15-16 yaşlarındaydım. Bu benim için çok, çok önemli olacaktı.

Çok coşkuluydum. İlk öğrenmelerim pratikten değil, okumayla, kitaplar ve siyasal kuramla oldu; yerli tarihini okudu. Kentin abluka altına alan, demokrasi isteyen, bilmediğim bir dilde konuşan, anlamadığım bayrakları sallayan bu aktörler kimdi? Kimlerdi? Böylece tarih okumaya koyuldum.

İlkgençliğimdeki bu ilk tanışmadan beş ya da altı yıl sonra, öğrenim için Meksika'ya gittiğimde yerli hareket önderlerini daha yakından tanıma olanağını buldum. O zamandan, yani 1985'ten bugüne, okudum, daha fazla öğrendim, daha yakından inceledim. Ve bu tarihsel deneyimi, akıl şemalarım ve kitaplarda

---

* "Marxism and Indigenism in Bolivia: A Dialectic of Dialogue and Conflict", Jeffery R. Webber'in Álvaro García Linera ile yaptığı görüşme, 25 Nisan 2005, ZMag, www.zmag.org, Türkçesi: Sibel Özbudun.

[1] 10 Nisan 2005 Pazar sabahı Álvaro García Linera'nın La Paz'daki mütevazı dairesinin kitaplarla çevrili oturma odasında oturup bu eski gerilla ve siyasal mahkûm, şimdiki matematikçi ve sosyologla, Bolivya'nın Marksizm gelenekleri, yerlilik, Sol'un günümüzdeki durumu ve ülkedeki halk hareketleri konusunda konuştuk.

olmayan bu kesimle pratik deneyimlerim aracılığıyla anlamaya çalışırken kimi zihinsel çıkarsamalarda bulundum. Kitaplar aracılığıyla, ya da kitaplarda olmayıp da bu hareketlerin tarihinden kaynaklanan deneyimleri anlamak için yeni gereçler bularak.

JRW: Yakın zaman önce Barataria'da Bolivya tarihinde Marksizm ve Yerlilik üzerine bir makaleniz yayınlandı. Tarihsel ve güncel olarak, Yerlilikle Marksizm arasındaki çelişkileri ve ikisi arasındaki birlik olasılıklarını tarif edebilir misiniz?

AGL: Burada, Bolivya'da, bir ideoloji olarak Marksizm 60 ya da 70 yıldır entelektüel çevrelerde tartışılıyor. İlk dönemde, 1920'lerde referansı Tristan Marof olan son derece marjinal bir Marksizm, söz konusuydu. Yerlilere karşı Peru José Mariátegui'sine çok benziyordu. Kimi tarihçilere göre yerli halk, Tristan Marof ve dört avukat, Sucre'de bir ayaklanmaya hazırlanmaktaydılar. Son derece ilginç bir tarihsel mevcudiyet. Ve Marksizm'le -küçük, marjinal, birkaç aydın- pratik yerli hareketi arasındaki bu ilk karşılaşma, 1940'larda, çok daha fazla konsolide iki büyük akımın Bolivya'da kök salmasıyla kesintiye uğradı: Troçkistler ve Stalinistler.

Örgütsel yapıya sahip siyasal akımlardı. Daha fazla insanı katmışlardı, daha kapsayıcıydılar. Ve yerlilerle yakından ilgili ne varsa terk edip kendilerini işçilerle çalışmaya adadılar. Yani, devrim işçilerden gelecekse ve sosyalizm kurulacaksa, görev işçilerle buluşmaktı, yerliler yoktu, ya da küçük burjuvalardı ya da işçilerin kurtaracağı kölelerdi.

Yerli halkın çok ilkel bir okuması; ve böylelikle işçi kesimleriyle daha sıkı bağlantılı bir Marksizm adına yerlilerle Marksistler arasındaki, çok güzel, çok verimli bir ilişkiyi koparttı. Çok ilkel bir Marksizm'di, çünkü kuramın Avrupa olmayan, Rusya olmayan bir gerçekliğe, yerli halkın, başka dillerin, başka kültürlerin var olduğu ve işçilerin nüfusun çok küçük bir kesimini oluşturduğu bir gerçekliğe uyarlanmasını sağlayacak kritik gereçlerin taşıyıcısı olamadı. Özetle, başarılı olamadı.

Yerli halkla Marksizm arasındaki mesafe 1980'lere dek sürdü. Ve bu yıllarda, 1970'lerde yerli hareketi ve önderleri bir kez daha öne çıktılar. Ve bu elkitabı Marksistleri, ilkel Marksistler yerlileri gerici olarak gördü, çünkü toplumsal devrime ilişkin olmayan tarihsel temalardan söz etmek istiyorlardı, ya da küçük burjuvaydılar veya ırkçıydılar. Bu Marksizm 1940'lardan 1980'lere dek sürdü, ve yerli hareketlerine yaklaşamadı, onları okuyamadı ve böylelikle, toplumsal olgular çatıştı. Bu nedenle de burada 1970'lerin ve 1980'lerin yerli hareketi yalnızca liberal ideolojilerle değil, Marksizm'le de karşıtlık içinde yükseldi. Hayır, Marksistlere karşı durdular, çünkü Marksistler onların karşıdevrimci ve ırk-

çı olduğunu düşünüyordu. Bunun sonucunda, 1980'lerin yerli hareketinin sloganlarından biri, 'ni Marx ni menos' ya da 'ne Marx ne de daha azı' idi, çünkü aralarında karşılıklı kabul değil, çatışma vardı.

1980'lerde ikisi arasındaki bu çatışma sönümlenecekti çünkü Sol, Bolivya'da yenilgiye uğradı. Bu Marksistler, kapatılan madenlerdeki, kapatılan fabrikalardaki etkilerini yitirdiler ve (1982-85 arasında iktidarda olan) UDP (Demokratik Halk Birliği) yönetiminin başarısızlığı nedeniyle tarihsel meşruiyetlerini yitirdiler. Marjinal bir kesim haline geldiler. Ve yükselen yerlici hareketler kısa sürede STÖ'ler ya da çokkültürcü neo-liberalizm yolunda bir dizi reforma girişen devletin etkisi altına girdi.

Bu nedenle, 1980'ler ve 90'larda, etkin bir yerlicilik ya da Marksizm'den söz etmek olası değildir, çünkü başat olan, liberaller arasındaki modernleşme ideolojileriydi. Ne ki, bizler gibi küçük, marjinal gruplar, -saçaklarda, çok tecrit biçimde- Yerlicilik ile Marksizm'i eklemlemenin yollarını arıyor, aramayı sürdürüyorduk. 1980'lerde yaptığımız bir şey, devrimci süreç içerisinde ulusal kimliklerin rolüne, kırsal toplulukların rolüne ve kapitalizmin olası dönüşümüne ilişkin bir okumayla, ayrıntılı bir incelemeyle etnik talebi ete kemiğe büründürmeye çalışmaktı; ama o zamanlar bunun bir etkisi yoktu.

Milliyet taleplerini somutlamaya, ulusal kimlik talebinde olduğu gibi etnisitenin ve siyasallaşmasının salt betimlenmesini aşmaya çalışıyorduk. Salt etnik söylemi aşıp yerli ulusalcılığı söylemine ulaşmayı deniyorduk.

Bunu 1980'lerde denedik, ama fazla etkisi olmadı. Ama 1980'lerde uğraştığımız bu konular, 2000'lerin farklı senaryosunda, bir siyasal kriz senaryosunda, neo-liberal ideolojilerin zaafa uğradığı bir senaryoda ve geleneksel Marksistlerin zaafları ortamında, yerlicilikle bir diyalogdan yana olan kimi Marksistlerin fikirleri arasında daha verimli bir zemin bulacaktı. 2000'den bu yana bu fikirler daha güçlendi. Başka aydınlar, toplumsal hareketlerin önderleri arasında yayıldı. Ve yerlicilik içinde de bir canlanma yaşanıyor. Ama bu Marksizm'le çatışan bir yerlicilik değil, çünkü düşman olan eski dönem Marksistleri artık yok.

Böylelikle, ilginç bir süreç yaşıyoruz; 1920'lerden beri görülmeyen açık bir diyalog; ama hâlâ bir tereddüt, belirli bir mesafe, bir kuşkuculuk var. Ama 1950'li, 60'lı yılların ilkel Marksizm'ine eleştirel yaklaşan ve Yerliciliğe onu denetleme niyetiyle değil de, analiz araçları, yorum araçları, yerli toplumsal hareketini anlama araçlarını sunma niyetindeki Marksist aydınlar arasında yeni, açık bir diyalog çıktı ortaya. Neredeyse 100 yıl kadar sonra, Bolivya'nın dönüştürülmesine ilişkin iki büyük okuma, Marksizm ve Yerlicilik arasında çok daha verimli bir diyalog yolunda tarihsel bir çaba içindeyiz.

JRW: Ekim 2003 ayaklanması Bolivya'da çok önemli bir konjonktür oldu. Sizin perspektifinizden, ayaklanmanın başlıca aktörleri kimdi ve en önemli söylem ve talepler neydi?

AGL: Pek çok aktör vardı. En önemlilerinden biri, cemaatler, sendikalar hâlinde örgütlenmiş kırsaldaki Aymara yerlileriydi. Ama sendikalar, (sindicatos), bildiğiniz gibi Jeff, işçi sendikaları değil. Burada, Bolivya'da geleneksel cemaat yapısına bu ad veriliyor.

Lago Titicaca bölgesinde harekete geçen, yürüyen, açlık grevine katılan, yolları kapatan ilk aktör, Aymara yerlileriydi. Askerî müdahale 8 kişinin ölmesiyle sonuçlandı ve bu sekiz ölüm tutunumlu bir etnik kimlik duygusunu yaygınlaştırmaya başladı. Dolayısıyla ilk ulusal aktör, La Paz kenti çevresindeki Aymara yerlileri oldu.

Ardından, bu aktöre El Alto kentinde başka kentsel aktörler katıldı. (Eski devlet başkanı) Gonzalo Sánchez de Lozada 17 Ekim'de iktidardan düştü. 7 ya da 8 Ekim'den itibaren hareket karmaşık, birleşik kimlikteki kentsel aktörleri de dahil etmeye başladı. Bunlar, bir mahalle kimliğiyle örgütlenen aktörler, birleşik mahalle federasyonları (El Alto'da bunlar FEJUVE olarak biliniyor), ama bu onların coğrafî koşullarına ve toplumsal çalışma koşullarına bağlı. Bunlar bu komşu fikri aracılığıyla, daha işçi-yönelimli olan örgütsel biçimleri ve söylemleri benimsiyorlar -örneğin Santiago 2'deki, madencilerin ağırlıkta olduğu El alto mahallesi böyle bir şey. Ama daha göle doğru giderseniz (Titicaca gölü) kültürel repertuarlardan ya da taleplerden hareket eden aktörlerle, daha yerli kampanya gündemleri ve söylemlerle karşılaşırsınız.

Mahalle kimliğinin temeli böyle bir şey; çeşitli tonları var: bazısı daha fazla işçi, bazısı daha fazla yerli, köylü ya da daha tacir. Bu ilginç. Bu nedenle El Alto'da harekete geçtiklerinde tek bir aktör ya da kimlik söz konusu değildi. Oysa El Alto'nun Bolivya'nın en yerli kenti olduğuna hiç kuşku yok. Son sayımlarda nüfusun yaklaşık %80'i kendini yerli olarak tanımlamıştı.

Ama bu kendi içinde pek de önemli değil. Bazı durumlarda 'yerli' söylemdeki, simgelerdeki kimlik olarak ortaya çıkarken, başka durumlarda 'işçi', yine başkalarında 'komşu', ve bazı durumlardaysa küçük esnaf öne çıkıyor. Bunlar devinim hâlindeki kimlikler.

Bence El Alto birinci kuşaktan bir yerli göçmen kimliğiyle, yerli-işçi kimliğiyle -ki bu çelişkili değil, yerlileşmiş işçi- işçi-mestizo'ya daha yakın bir kimlik arasında ilginç bir karışım. Kentin hangi bölgesinde olduğunuza bağlı olarak farklı tiplerle karşılaşıyorsunuz.

(Yeniden Ekim'in merkezî aktörlerine dönüyor). Ve tabii, daha klasik işçi aktörlerin mevcudiyeti de var; Oruro'dan, Huanuni madeninden, Concidi ma-

deninden gelenler ve kooperatifçiler (madenci). Ve Cochabamba'da klasik anlamda köylüler söz konusu. Ve nihayet, kentli orta sınıftan küçük bir kesim de sonunda açlık grevine katıldı, belki 50-100 kişi.

Şu hâlde bu, zaman ve coğrafya açısından eklemlenen bir seferberlik. Çoğul aktörler, çoğul kimlikler, esnek kimlikler, geçirgen kimlikler söz konusu.

JRW: Son mücadelelerde doğal kaynakların, özellikle de gaz ve suyun rolü neydi?

AGL: Su teması toplumsal devinimin patlatıcısı oldu. 1980'li ve 90'lı yıllarda Bolivya devletin kamu kaynaklarının özelleştirilme işlemlerinin acısını çekti. Sol düşüncenin krizinin orta yerinde, devletin yerli önderleri atadığı, modernleşme açlığının hüküm sürdüğü, serbest piyasanın önünün açıldığı bir ortamda, özelleştirmeler hemen hemen hiçbir direnişle karşılaşmadan gerçekleştirildi. Unutma ki, Jeff, 1980'lerle 1990'lar arasında serbest piyasadan yana üç büyük parti seçmenlerin %70'inin desteğini sağlamıştı. Bolivya'da liberalleşme ve modernleşmenin kültürel ve ideolojik hegemonyası hâkimdi.

Ama tüm bunların parçalanacağı bir an gelecekti; gelecekti, çünkü ortada çok fazla vaat, pek az sonuç vardı. 1990'ların sonlarındaki genel hoşnutsuzluğu yaratan ilk belirti bu olacaktı.

Ne ki, bu hoşnutsuzluğu kolektif eyleme dönüştürecek seferberliğin düğmesi, devletin devlete ait olmayan kolektif kaynakları, örneğin suyu özelleştirmek istemesi oldu. Bolivya kırsalında su, devlete ait olmayan kamusal bir kaynaktır, geleneksel su idaresi sistemleri 700, 800, 900 yıl öncesine dayanır. Irmakların, göllerin, dağların suyu, kamusal komünal sistemlerle düzenlenir. Bunlar çok karmaşıktır. Tarımsal bölgelerdeki su sistemleri toprak sisteminden daha karmaşıktır. 1990'ların sonlarında, 1999'da niyet imtiyazlar aracılığıyla özelleştirmekti.

Toprak ve su, köylü cemaatlerinin yeniden üretiminin aslî unsurlarıdır. Anıları, tarihleri, ölüleri, gelecekleri var. Özelleştirilmeye başladığında, 2000'de Cochabamba'daki toplumsal seferberliğe neden olan eklemlenmelere neden oldu. Yalnızca kent sakinleri değil, kentin çevresindeki köylü sulamacılar da. Ve buradan, kırsal bölgeler de, 1952'den (ulusal devrim yılı) bu yana en önemli kent-kır ittifakı içinde harekete geçeceklerdi.

Şu hâlde, burada Ekim 2000'deki, yaylalara (altiplano) dayalı ikinci büyük seferberlik, su yasasının parlamentoda görüşülmesi sırasında yasaya karşı çıkan Aymaraların 20 gün boyunca La Paz'ı abluka altına almaları oldu. Önderlik buradan çıktı, tarih (su savaşlarının tarihi) burada başladı.

Su, toplumsal işlevi, değişim değerine karşı kullanım değerini savunmada yerli ve köylü kırsal güçleri ve kent çeperlerindeki güçleri, hatta kimi zaman da

Cochabamba'da olduğu gibi kentsel kesimleri bir araya getirmede önemli bir rol oynadı. Ve bu, kaynağın savunulmasında, gündelik yaşamın yerel yapılarında birleştirici, harekete geçirici, siyasallaştırıcı bir etken oldu. Ve o andan itibaren, talepler toplumun siyasallaşmasında ufukları genişletti: yerli, kentli, halk katmanları...

Hidrokarbonlar (ki doğal gaz aralarında en önemli olandır), Ekim 2003'te toplumdaki ikinci birleştirici etken oldu. Sanıyorum hidrokarbonlar sorununda çeşitli şeyler eklemlendi. Suda olduğu gibi, yerli cemaatlerin yeniden üretiminde tarihsel bellekle özerklik koşulunun bir eklemlenmesi söz konusuydu.

Ve hidrokarbonlar iki şeyle bağlantılı başka bir tarihsel belleği vurgulamaktaydı: Tarija'da bulunduğu öne sürülen petrolü savunmak için Chaco Savaşı'nda (1932-35) yerliler canını vermişti. Bu savaşta 50.000 kişi ölmüştü, ve bu günlerde ülke nüfusu 1,5 ya da 2 milyondu. 50.000 kişi çoktur! Çok fazla! Ve ölülerin çoğu, yerliydi. Tanımadıkları topraklarda ölmek. -Sonunda orada olmadığı anlaşılan petrol için ölebilmişlerdi- ve öldüler. El Alto'da, altiplano'da, dedesi Chaco Savaşı'nda ölmemiş ya da yararlanmamış, ya da savaşmamış tek bir köylü aile yoktur. Bu önemlidir, hem de çok önemli. Chaco Savaşı'na katılmayan, ama babalarının, dedelerinin gittiğini anımsayan çocukların öykülerini insan anlamaya başlıyor.

Ama bu temada, hidrokarbonlar temasında bir tür kolektif sezgi vardır: hidrokarbon tartışması, her zaman bol miktarda doğal kaynağa sahip, ama yine de yoksul olan, doğal kaynaklarının hep başkalarını zengin etmek için kullanıldığını görmeye alışık bu ülkenin yazgısıyla oynamaktadır. Bence halk tüm teknik tartışmaların ötesinde bunu anlıyor. Düşünüyorlar. Bu doğal bir kaynak. Daha önce gümüşümüz vardı, kalayımız vardı, kauçuğumuz vardı, ama hep yoksulduk. Yeter artık; hayır demek istiyorum! Bu doğal kaynakla yoksul olmak istemiyoruz! Onun bize hizmet etmesini istiyoruz, evlerimize gelmesini istiyoruz (evlerin doğal gaza erişimi). Hayvan gübresi yerine gazla yemek pişirmek istiyorum, oğlumun, kızımın bir işi olsun istiyorum. Bu da ikinci tarihsel unsurdur.

Ve bence üçüncü bir unsur da gaz konusu, pek az kişiye hizmet eden serbest piyasa iktisadî modeline reddiyenin kanalize olmasına olanak sağladı. Gaz, bir bahaneydi. Gazın savunulması, geri kazanılması aracılığıyla tek iktisadî modernleşme yolu olarak özelleştirmelerin, yabancı yatırımın reddedilmesiydi.

Şu hâlde birbirine eklemlenmiş üç anının birlikte işlediğini düşünüyorum: 1930'ların anısı, Pizarro'nun buraya vardığı zamanlara dek uzanan bir anı ve daha yakın bir döneme ait, 20 yıldır halkın refahına hiçbir katkıda bulunmayan

serbest piyasa iktisadî modeline karşı direnişin anısı. Bu üçü toplumsal beklentilerin vurgulayıcıları, siyasallaştırıcıları ve devindiricileri olarak işledi.

JRW: Son bir soru: Solun ve genelde halk hareketlerinin bu tarihsel konjonktürdeki zaafları ve güçlülükleri nelerdir?

AGL: Bu momenti tarihsel bir perspektifle, iniş ve çıkışlarıyla, kimliklerin inşasıyla, kuvvetle, söylemle bağlantılı olarak görmeliyiz. Popülerin yeniden kuruluşunun uzun tarihsel döngüleri içerisinde görülmeli.

Şimdi yerli önderler var, son 80 yıldır ise, işçilerin önderliğinde sürdürülüyordu. Ve 10 yıldan fazla bir süredir de eklemlenen bir süreç. Bu süreç olasılıkla 20-30 yıllık bir döngü içerisinde gelişecek, iniş çıkışları, başarısızlıkları ve kimi zaferleri olacak.

Aynı zamanda, bu yeniden kuruluş süreci çok tikel bir tarihsel momente yerleşmekte: tutucu ideolojilerin, modernleşme ve iktidar projelerinin çözülmesi. Ne yazık ki yerli halk hareketinin başlangıcına denk geldi, ileri ölçüde konsolide olduğu bir momente değil. Bu, pek çok zaafı açığa çıkarıyor. İnsanın neredeyse, keşke kriz biraz daha gecikseydi diyeceği geliyor; çünkü yerli halk hareketi pek çok alanda henüz olgunlaşamadı; bu da krizi çözme yetisini azaltıyor.

Ama tarih böyle, tüm koşulların tam zamanında bir araya gelmesini bekleyemezsiniz. Böylece, tarihsel perspektiften bakıldığında, olgunlaşmak için 30 yıla gereksinimimiz var; ama daha somut bir perspektiften bakıldığında, bir dizi meydan okuma ve hareketin bu meydan okumalara yanıt vermede bir dizi zaafı var; dolayısıyla yanıt verip veremeyeceklerini bilmiyorum. Bir göz atalım.

Güçlerin birleşmesi gerekli, ama COB'un yukarıdan aşağıya, dikey biçimiyle değil, daha yatay bir biçimde. Çünkü burada hiçbir kesim kendini bir başkası içinde eritmek istemiyor, hiçbir kesim ötekinin önderliği altına girmeyi istemiyor. Bu iyi bir şey, bence; ama güçlerin birleşmesini felce uğratıp engellediğinde riskli oluyor.

Bir grubun kimliğini bir başkasının önderliği altında eritmeyen tematik, geçici, yatay eklemlenme sistemlerini nasıl oluşturacağız? Bu büyük ve acil bir meydan okuma; çünkü eğer bunun üstesinden gelinebilirse, yerli ve halk kesimleri bu ülkeyi kolaylıkla yönetebilirler. Ne ki, egemen güçlerin krizine hazırlıklı değiller. Bu, onların ilk zaafı. Korporatizmle bağları kopartan çok daha ciddi, sağlam, tematik bir eklemlenme yetisine ihtiyacımız var.

İkinci bir zaafsa şu alanda: Örgütsüz kentli toplumsal kesimlerle ittifaka olanak sağlayacak siyasal yapılar yaratma yetisine sahip olmak. Evo Morales ya da Quispe (köylü önderi Felipe Quispe) eylem çağrısında bulunduklarında,

'popüler'i vurgulayabiliyorlar. Ama mahalle federasyonları ya da sendikalarda örgütlenmemiş geniş kentsel kesimler var... Onlar bireysel ve son derece etkililer.

Etkisi olan orta sınıf ve halkın yükselen kesimleri. Gazeteleri alan, radyo dinleyen, televizyona çıkan, taksi kullanan, onlar. Ve etkililer. Toplumsal ve popüler hareketlerimizin ve siyasal önderliğin sınırlılıkları bunlar.

Bolivya'yı yönetmek için sendikaları harekete geçirmek ve fethetmek yetmez. Kentsel düzlemde çoğunluğu oluşturan örgütsüz halk kesimlerini kapsaması gerekir. Hareketlerin önündeki ikinci meydan okuma budur; aynı anda hem zaaf hem de meydan okumadır.

Üçüncü bir unsur ise, kurtuluş projelerinin daha açık olmasıdır. Olası olan nedir? Arzulanan nedir? Bugün değişim açısından neler tahayyül edilebilir? Belirli bir ikircim hüküm sürüyor. Ve bu ikircim, hareketin kendi tabanıyla ve dahası, kentli destekçilerle ilişkilerini zaafa uğratabilir. Kentler olmadan hegemonya kuramazsınız. Peki, yerliler dev şirketlerde çalışan, kendilerini yerli olarak görmeyen, yerli olmak istemeyen, ama yerliler kadar yoksulluk çeken işçilere hangi projeyi sunuyor? Hangi söylemi?

Yoksullaşmış orta sınıflara, yerlilerin meşru bir tarzda kazanmış olduğu hakların tanınmasının ötesinde nasıl bir söylem sunacaklar? Ülke için hangi projeyi? Yerlilerle halk katmanlarını, salt yerlileri değil, aynı zamanda halkı da eklemleme yetisine sahip hangi proje ülke için daha hegemonik olabilir? Bence hareketimizdeki hegemonya fikri hâlâ zayıftır. Direniş, muhalefet hareketleri son derece canlı, ama bunları yönetmede yapısal, söylemsel ve projede pek çok sınırlılık var.

Ve özellikle uzun vadede etkili olacak dördüncü bir unsur, Bolivya'da proletarya'nın yeniden inşasıdır. Bolivya'da çok sayıda işçi var ama işçi sınıfı başka kimlikler hâlinde bölünmüş, parçalanmış, erimiş durumda... kendini işçi olarak değil, komşu, öğrenci vb. olarak tanımlayan bir işçi sınıfı. İşçilerin özerk bir kimlik inşası ve devindirici bir gücü yok. Burada, Cochabamba'da eski dönemi yansıtan birkaç sendika var. Küçük, savunma hâlinde, işlerini savunmayla meşgul, ileriye bakmaktan aciz son ayrıcalıklı sendikalar. Bu çok önemli. Bizde bundan yok. İşçilerimizi, öğrenci ya da öğretmen olan, atölyelerde çalışan gençlerimizi eklemlemek. Binlerce, binlerce, binlerce. 1999'da bir inceleme yaptım ve Bolivyalı işçilerin yalnızca %8'inin örgütlü olduğunu gördüm. %8! Geri kalanı değil. Geri kalanı kendini yerli, komşu, zanaatkar, hiçbir şey olarak tanımlıyor; sendikaları yok, güvenlikleri yok, kimlikleri yok, eğitimleri yok. Daha tarıma yönelik olan yerli projesini tamamlayacak tarzda bu işçilerin do-

kusunu yeniden inşa etmek, başka türlü bir modernleşmenin gündemini oluşturuyor. Bu, onların hâlâ kırsalla ilişkili olan kentsel güçlerini de içeriyor. Bolivya'da karşımızda olan büyük meydan okuma, özgürleşme güçlerini inşa etmek.

Ama devinim içerisindeki aktörler olarak işçi sınıfı kendisini bir hafta, üç yıl içinde inşa edemez, bu on yıllar sürer. 20 yılda kendilerini inşa ederler mi? Hâl-i hazırdaki maddi özellikler altında yerli hareketiyle eklemlenen bir işçi hareketi olsaydı belki bu ülkede kitlesel yapısal değişiklikleri gerçekleştirmede çok daha elverişli koşullarda olurduk.

Şu anda bence, -eski deyişle- demokratik değişimlerin eşiğindeyiz. Yani devletin sömürgelikten kurtulması, eşitliğin inşası, kolektif hakların ortaya çıkışı, bunlar Bolivya için devasa bir devrim. Yerliler 500 yıl boyunca haklara sahip olmayan hayvanlar sayıldı. Bu, devasa bir adım. Belki dünya perspektifinden bakıldığında önemli değil, ama Bolivya için çok şey. Ve daha yapısal büyük dönüşümler olasılığı işçilerin güçlerinin köylü-yerlilerin güçleriyle tarihsel bir moment olarak bir araya gelmesinden doğacak. Bu olduğunda... o zaman belki burada, günümüz gerçekliğini temsil eden sınırlı ufku oluşturan demokrasi ya da daha iyi bir yeniden dağıtımın olduğu bir kapitalizmden öte bir şeylerden bahsediyor olacağız.

11) ŞİLİ

SALVADOR ALLENDE (1908-1973)*

Salvador Allende, Haziran 1908'de Valparaíso'da doğdu. Tıp Fakültesi'nde öğrenciyken, fakültesinin öğrenci derneğinin yöneticisi oldu. 1930'da, Cordoba Üniversitesi reformunun yankılarından etkilenerek, Mussolini'den esinlenerek Şili'de iktidarı elinde tutan Carlos Ibañez'in diktatörlüğüne karşı mücadele etme kararı alan Şili Öğrenci Federasyonu (FECh) Başkan yardımcılığına seçildi. Zengin özgürlükçü gelenekleriyle FECh, Allende'nin siyasal imgeleminde hep yaşayacaktır. Federasyon döneminde, büyük bölümü Şili halkının demokratik mücadelelerine katılmayı sürdürecek öğrencileri birleştiren 'Avance' grubunun kuruluşuna katıldı. Temmuz 1931'de dünya ekonomik krizinin toplumsal etkileri, Ibañez'in diktatörlüğünün devrilmesine yol açtı. Halk mücadelesinin yükselişi, Nisan 1933'te Şili Sosyalist Partisi'nin kuruluşunda - Allende de partinin kurucuları arasında yer almış ve Valparaíso bölge sekreteri olmuştu- ve radikal Pedro Aguirre Cerda'yla birlikte 1938 başkanlık seçimlerini kazanan Halk Cephesi'nin oluşumunda tezahür etmektedir. Şili'de bir iktisadî yeniden dağıtım süreci gerçekleştirilirken, önemli toplumsal dönüşümler de devreye sokuldu. Valparaíso'da Aguirre'ye destek kampanyasının başını çeken Allende, 1939'da Sağlık Bakanı oldu.

Ancak bu süreç uzun ömürlü olamadı. Şili'yi Amerikan yanlısı kampa yerleştiren Soğuk Savaş, bir süre sonra reformist atılıma son verdi. Allende, 1937'de seçildiği Meclis'te, 1945'te seçildiği Senato'da ve bizatihi 1943'te genel sekreteri olduğu Sosyalist Parti içerisinde, halk güçlerinin birlik ve siyasal özerkliğini koruyabilmek için zorlu bir ideolojik mücadele yürütmek zorunda kalacaktır. Soğuk Savaş'ın tüm şiddetiyle hüküm sürdüğü 1952'de, Halk Cephesi tarafından Cumhurbaşkanlığına aday gösterildi. Seçim sonuçları doyurucu olmaktan uzaktı. 1958 ve 1964'te Halk Eylemi Cephesi (FRAP) ile bir kez daha denedi ve ikinci oldu. Kalkınma modeli krizinin Şili iktisadının üzerine yerleştiği bağımlı kapitalizmin temellerini aşındırdığı 1970'teyse, Halk Birliği'ni oluşturan partilerin desteğiyle Cumhurbaşkanı seçilecekti.

Cephe, aynı zamanda hem antiemperyalist -Şili topraklarının doğal zenginliklerinin, özellikle bakırın millîleştirilmesi- hem anti-oligarşik -tarım reformu ve köylülere toprak dağıtımı- hem de antikapitalist -Şili ekonomisini keyiflerin-

* Jaime Massardo, Alberto Suárez-Rojas, Civilisations Latino-Américaine, Notes de cours, Ellipses, Paris, 2000: 135-136.

ce yöneten 300 kadar şirketin toplumsallaştırılması-, toplumsal getirisi muazzam olan bir programa sahipti. Allende, bunu gerçekleştirebilmek için yalnızca devinim hâlindeki emekçilerin gücüne güvenmekteydi. Risklerin son derece bilincinde olduğu, açıktır. "Şili daha adil bir toplum inşa etmenin yeni bir tarzıyla karşı karşıyadır" diyecektir 1971 Mayısı'nda, Kongre'ye ilk mesajında 'Şili sosyalizminin yolu'nu betimlerken; "bu yeni tarz, bize özgü olan yol, bugüne dek gerçekleştirilmeyen çoğulcu yoldur. Şili, yeryüzündeki, demokratik, çoğulcu ve özgürlükçü bir model temelinde sosyalizme geçişi gerçekleştirmeye yazgılı ilk ulustur".

Gerçekten de, Şili yolu emekçilerin ulusal yaşamın çeşitli düzlemlerine kalıcı katılımıyla ve doğrudan demokrasi biçimlerinin teşvikiyle karakterize olmaktadır. "Emekleriyle geçinenler" diyecektir Allende, "bugün Halk Birliği'nin önünü açtığı sürecin siyasal yönetimi sorumluluğunu üstlenmiş durumdadırlar... Yeni toplumun inşasının aktör ve yargıcı tabandır, halktır. Devlet hiçbir şekilde emekçilerin iradesini ikame edemez. İktisadî olduğu kadar siyasala alanda da, karar yetkisini elinde tutması gereken, halkın kendisidir. Bunu sağlamak, devrimin zaferi olacaktır". Halk Birliği'nin harekete geçirdiği toplumsal güçler, muazzamdı. Programını savunmak için milyonlarca emekçi harekete geçmişti. Ancak, çıkarları zedelenen azınlıklar da kararlılıkla davranıyordu. 1973 Eylülü'nde, Şili sağının başına geçen General Pinochet'nin önayak olduğu, Nixon Hükümeti'nin desteklediği ve CIA işbirliği ve tekellerle içerideki oligarşinin desteğiyle gerçekleştirilen askerî darbede Allende katledildi ve sosyalizme yönelen Şili yolu tasfiye edildi.

ALLENDE-FİDEL'İN AMERİKA DİYALOGU*

SALVADOR ALLENDE - FIDEL CASTRO - AUGUSTO OLIVARES**

Augusto Olivares: Dünyada pek çok insan, nicedir Küba Başbakanı, Komutan Fidel Castro ile Şili Devlet Başkanı Doktor Salvador Allende'yi yakından, birlikte görmeyi arzuluyordu. Şu sıralarda tüm dünyanın ilgisini çeken bu olayın Latin Amerika'da gerçekleşmiş olması ilginçtir. Komutan Fidel Castro Şili'ye vardığından bu yana çok sayıda gazeteci dünya siyasetinin bu iki figürü arasında bir söyleşiyi nasıl gerçekleştirebileceklerini düşünüyordu; onları dünyayı ilgilendiren temalar üzerinde konuşmak üzere yan yana getirme olanağı burada doğdu. Başkan Allende, yalnızca Şili'de değil, tüm dünyada 'Şili tarzı'ndan söz ediliyor. 'Şili tarzı' olarak adlandırılagelen bu siyasal kavramı siz nasıl tanımlıyorsunuz?

Salvador Allende: Kurtuluş mücadelesi veren halklar, mantıksal olarak, kendilerini dönüşüme götürecek taktikler ve stratejiyi kendi gerçekliklerine uyarlamak durumundadır. Özellikleri, tarihiyle Şili, burjuva kurumsallığının tam olarak işlediği ve bu burjuva yasallığı içerisinde halkın kazanımlarını ilerletip izlediği, bilinçlendiği, Şili'nin kapitalist rejimler ve reformizm altında iktisadî bağımsızlığına kavuşamayacağını, daha yüksek yaşam ve varoluş boyutlarına ulaşamayacağını anladığı bir ülkedir.

Augusto Olivares: Komutan Castro, Başkan Allende'nin söylediklerıyle ilişkili olarak, işçi sınıfının Küba devrimiyle nasıl bütünleştiği ve işçi sınıfının devrim savunuculuğunu nasıl üstlendiği konularını derinleştirmekte yarar var.

Fidel Castro: Bu sorunu, bu şeyi biz kararlaştırdık. Küçük bir grubun başlattığı silahlı gerilla mücadelesi, tarihin büyük motoru olan kitleleri harekete geçiren küçük bir motor görevi gördü. Fría'nın yolsuzluğa batmış hükümetinden Batista'nın tiran hükümetine, son hükümetler boyunca Küba işçi sınıfı resmî yöneticilerin denetimi altındaydı; zamanla sendikalara saldırılar başladı, komünist

---

* "Allende-Fidel, El diálogue de América, C. Korol (der.) *El Socialismo Latinoamericano, Un recorrido hasta nuestros tiempos,* Ediciones Madres de Plaza de Mayo, Buenos Aires, 2006, ss.155-164, *Revista América Libre,* 21.2003'ten alınmıştır, www.nodo50.org/americalibre, Türkçesi: Sibel Özbudun.

** Bu diyalog La Moneda'da Allende'nin yanında sonuna dek direnen vel l Eylül 1973 günü onunla birlikte yaşamını yitiren gazeteci Augusto Olivares'in girişimiyle Fidel'in Şili'yi ziyareti sırasında, 1971'de gerçekleştirilmiştir.

yöneticiler, dürüst işçi önderleri öldürüldü. Bu durumda, Devrim zafere ulaştığında, çok özel bir durum çıktı ortaya. Resmi bir işçi yönetimi yoktu, ama kendisi de işçilerce, militanlarca yönetilen devrimci hareket işçi sınıfının tam desteğini sağladı. Gerilla askerlerimiz kırsal kesimden insanlar, emekçiler, işçiler ve birkaç aydın, ya da kökenleri veya üniversite eğitimi görmüş oldukları için aydın olarak nitelenebilecek kişiler, yani bizlerdik. Aramızdan bazıları, herkes değil.

Augusto Olivares: Başkan, işçi sınıfı sizlerin itimlerinizle uyum içerisinde, bu süreçte öncü rolü üstlendi. Bir sahne sorunu var. Bize biraz Şili geleneğinden, mücadele geleneğinden ve ülkenin üslubundan söz edebilir misiniz?

Salvador Allende: Tabii. Augusto Olivares'in sorusunu yanıtlayabilmek için, Fidel, sana Şili'nin mantıksal olarak, rejimin özellikleri itibariyle, işçi sınıfının örgütlenme olanağına sahip olduğunu söylemeliyim. Şili işçi hareketi, emperyalizmin denetlediği bölgelerde doğdu. Tuzla'da sürekli bir antiemperyalist bilinç olması bundan kaynaklanmaktadır... Luis Recabarren, sendikal alanda Şili işçi sınıfının ve proletarya mücadelelerinin örgütleyicisi, yönlendiricisi, yöneticisi idi ve bunlar, pek çok ülkede olduğu gibi, şiddetli baskılara yol açmaktaydı. Kuşkusuz, 1939'dan itibaren Birleşik Emekçiler Merkezi'nde birlik sağlandı, ama öncesinde köylüler ve işçiler kendi sınıf partilerini kurmuşlardı. Böylelikle, Latin Amerika'nın en eski Komünist Partisi'ne sahibiz, bu parti dünyadaki en eski KP'lerden biridir aynı zamanda ve üye sayısı açısından en güçlülerden biridir. Benzer tarzda, bir sınıf ve kitle partisi olan Sosyalist Parti, uluslararası konularda farklı görüşlere sahip olsa da, zaman zaman Komünist Parti'yle yalnızca diyaloga girmekle kalmadı, Şili'nin aslî sorunlarına karşı birlikte durma konusunda anlaşmaya vardılar. 1951'den bu yana Komünist ve Sosyalist partilerin Şili yaşamında yapısal değişikliklere yol açacak geniş bir hareketi olanaklı kılma kararlılığıyla bir sınıf projesi yolunda birlikte yürümeye koyulmaları böylelikle mümkün oldu. Bu nedenledir ki, bugün sendikal alanda işçi sınıfının birliği temelinde ve Sosyalist ve Komünist partiler üzerinden, Radikal Parti gibi, MAPU Birleşik Halk Hareketi gibi, Hıristiyan Sol gibi küçük ve orta burjuvazi kesimleri, bu sürece dahil oldular; bu ise Şili gerçekliği içerisinde değişim sürecinde belirleyici bir etken olmakta. Şili'de olup bitenler, emekçilerin siyasal arenada ve sendikal arenada örgütlediği mücadeleci mevcudiyet, az-çok bunlar, Fidel.

Augusto Olivares: Halkların tarih boyunca mücadelelerindeki motivasyonlar büyük bir çeşitlilik sergiliyor. Siz, komutan, Küba halkının mücadele motivasyonunu nasıl tanımlayabilirsiniz?

Fidel Castro: En azından, kendi kavrayışımızla uyum içerisinde, tarihin büyük motorunun ezilen kitlelerin zalimlere karşı mücadelesi olduğunu söyleye-

lim. Bu durum, insan toplumunda sınıflar varolalı beri gayet iyi incelendi ve bilinmekte. Ülkemizde çifte motivasyondan söz edebiliriz: emperyalizmin boyunduruğu altında aşağılanan ülkemiz ve dahası, bu koşullarda yaşayan büyük bir topraksız köylü kitlesi, dehşet verici sefalet koşulları altında varlığını sürdüren büyük bir sömürülen işçi kitlesi, nüfusun yoksul kesimlerinin her türlü sağlık hizmetinden yoksun olması, kusurlu bir eğitim sistemi ve çok düşük bir okur-yazarlık oranı, gençlik için perspektif yoksunluğu ve yüz bin işsiz. Yani, toplumsal durum umutsuzdu; halkımızın büyük motivasyonunun yaşam mücadelesi olduğunu söyleyebiliriz.

Augusto Olivares: Başkan Allende, tüm dünya Şili politikasını dikkatle izliyor. Pek çok engele sahip bir deneyim bu. Bu engelleri nasıl tanımlayabilirsiniz?

Salvador Allende: Düşünebiliyor musun Fidel? Burjuva demokrasisi içerisinde, bu demokrasinin yasal kanallarıyla gerçekleşmesi gereken bir devrimin karşısındaki engelleri anlatabilmek için üç dakika! Kuşkusuz mesafe kat ettiğimizi gayet iyi biliyorsun. Engeller. Nereden kaynaklanıyorlar? İlk elde, Kongre'nin ağırlık ve görev sahibi olduğu ve hükümetin çoğunluğa sahip olmadığı bir kurumsallık içerisindeki, yeterince deneyimli, zeki, kendi çıkarlarını gayet iyi savunabilen, emperyalizmden destekli bir oligarşiden. Buradan kaynaklanan güçlükler yeterince ciddi ve Şili devrimci sürecinin bu yasallık çerçevesi içerisinde Halk Birliği programının gereklerinin yerine getirilmesini her gün, her an engelliyorlar. Siz, Sayın Augusto Olivares, bizim durumumuzdaki güçlüklerin aynı zamanda neyle ilişkili olduğunu gayet iyi bilirsiniz. Basın özgürlüğünden çok fazla bir şey olan basın özgürlüğüyle. Basın özgürlüğü nedir? Çarpıtmalar, yalanlar, hakaretler, ortalığı bulandırmalar. Dayandıkları iletişim araçları güçlü; yabancı çıkarlara, büyük ulusal çıkarlara göbekten bağlı gazeteciler var. Hayır. Girişimlerimizi yalnızca görmezden gelmekle kalmıyor, tekrar ediyorum, çarpıtıyorlar da. Halkımızın kazanımlarına biz saygı göstermeye çabalarken, halk hükümetine muhalefet bunlardan yararlanıp suiistimal ediyor. Bu nedenle, ki bunu sen de gayet iyi söyledin, önümüzdeki güçlükler yeterince ağır...

Fidel Castro: Gerçekten de müthiş güçlükler!

Salvador Allende: Görüyorsun işte.

Augusto Olivares: Sayın Başkan, güçlüklere karşın mesafe alabiliyor musunuz?

Salvador Allende: Evet, ilerliyoruz. Söyledim: bakır bizim, demir bizim, tuzla bizim, çelik bizim; yani temel zenginlikleri halk için ele geçirdik.

Fidel Castro: Bir izlenim edindim, bu direniş klasik, ancak daha gelişkin süreçlerle yürüyor. Eğer mümkünse yoksul katmanların en geri kesimlerini ve orta

katmanları demagojiyle kazanmayı hedefleyen, bizim faşist olarak nitelediğimiz bir süreç bu. Ortada bir soru var; bu çıkarlar Halk Birliği ve Şili halkının ileri götürmeyi arzuladığı yapısal değişimlere edilgince boyun eğecekler mi? Bu soruyu kuramsal açıdan irdeleyeceksek, direnmeleri, güçlü, hatta şiddet içerecek tarzda direnmeleri beklenmeli, bu bence, Şili'nin mevcut durumunda beklenmesi gereken bir şey. Kuşkusuz benimkisi, çok farklı koşullardaki bir ülkeden gelen bir ziyaretçinin kanısı. Bir dünyadan başkasına yolculuk yapmak gibi.

Salvador Allende: Söylediklerin bence de çok doğru; devrimciler asla şiddete başvurmadılar. Şiddeti isteyenler, çıkarları devrimle zedelenen kesimler; onlar bir karşıdevrim beklentisinde.

Fidel Castro: Sistemi şiddetle sürdürdüler, şiddet yoluyla savunacaklar.

Salvador Allende: Aynen öyle.

Augusto Olivares: Komutan, hem siz, hem de Başkan Allende Şili devrim sürecinin karşı karşıya olduğu engellere değindiniz. Küba devrim sürecinin karşılaştığı engellerden de söz edebilir misiniz?

Fidel Castro: Mücadelemiz iktidarı vahşi bir baskıyla sürdüren tiranca ve kanlı bir rejim içerisinde başladı; siyasal koşullar Şili'deki durumdan çok farklıydı.

Salvador Allende: Tümüyle farklı.

Fidel Castro: Böylelikle, devrimci bir gerilla hareketi gelişti, iktidara halkın muzaffer savaşıyla geçtik. Mücadeleler, direnişler oldu, ama bizim önümüzdeki engel dışarıdan gelmekteydi, çünkü doğrudan emperyalist çıkarlarla çatışıyorduk. Bu nedenle emperyalizm ülkemizde muhalefetin temel unsuru oldu, müthiş bir direniş sergiledi. Dahası, iç etkenleri de kullanmaktan geri kalmadı: sınıflar, toprak sahipleri, en gerici unsurlar; verili bir anda ideolojik olan, ama uzun yıllar boyu şiddete dayanan bir mücadele için onları örgütleyip tahkim ettiler.

Augusto Olivares: Fidel yoldaş, orada da emperyalizm toprağı denetimi altına almış mıydı?

Fidel Castro: Emperyalizm toprağı denetimi altına almıştı. Bizim bakırımız şeker kamışıdır. Ve şeker kamışı en iyi topraklara dikilir; en iyi topraklarsa United Fruit Company ve birçok başka ABD şirketinin elindeydi; öyle ki Tarım Reformu Yasamız bizi doğrudan emperyalist çıkarlarla karşı karşıya getirdi.

Augusto Olivares: Bu soruyu durum farklı olduğu için soruyorum: burada madenleri denetim altında tutuyorlardı, orada toprakları.

Fidel Castro: Aynen. Fark şu ki, bizler Başkan'ın sözünü ettiği engellerle karşı karşıya değildik, bu, tartışmasız. Bizim önümüzde, emperyalizmle on üç yıl süren doğrudan bir çatışma vardı.

Augusto Olivares: Sayın Başkan, Başbakan Fidel Castro'nun ziyaretiyle aynı zamanda, hükümetinize karşı olan kesimlerin ayaklanma girişimi gerçekleşti. Ne düşünüyorsunuz?

Fidel Castro: Ne incelikli bir niteleme: hükümetinize karşı kesimler...

Salvador Allende: Düşünebiliyor musun, Fidel?

Augusto Olivares: Bence nesnel, Komutan, bir soru sormam gerek...

Fidel Castro: Peki, bu sürecin antitezini de aynı incelikle nitelenmesini de nesnel olarak niteler misin?

Augusto Olivares: Tam da bunu sormaya çalışıyordum. Şili'de karşıdevrim başarılı olursa ne olur sizce, Sayın Başkan?

Salvador Allende: Öncelikle, sizin de dediğiniz gibi, Augusto Olivares, süreç Fidel Castro'nun ziyaretiyle tırmanışa geçti. Bu, mantıklı.

Fidel Castro: Yani suçlu benim.

Salvador Allende: Tabii ki hayır, ama Küba'nın varlığının ve Fidel Castro'nun Şili'de bulunmasının ne anlama geldiğini gayet iyi biliyorlar. Latin Amerika'da devrimci süreci neyin canlandıracağının bilincindeler. Halklarımızın birliğinin, halkların bağımlılıktan kurtulma yolundaki irade ve kararlılığını güçlendirecek tartışmasız bir etken olduğu konusunda deneyimleri var. Dahası bu, tartışmasız olarak Küba'nın kasıtlı tecridini kırma yolunda atılmış bir adım. Olanların nedeni bu. Dahası, Fidel, başarın, madencilerin, köylülerin, askerlerin, işçilerin, rahiplerin seninle diyaloga girmesi, büyük kitle gösterileri olgusu, onları derinden yaraladı. Kuşkusuz, Küba devrimine duyulan sıcaklık ve sevgi, ama aynı zamanda temelde hükümetin desteği de; çünkü senin burada olmanı olanaklı kılan, halk hükümeti değil mi?

Fidel Castro: Tabii ki. Ama sana bir şey söyleyeceğim: hiç kuşkusuz ki tüm bunların arkasında emperyalizmin parmağı var. Sana nasıl davrandığı konusunda yeterince deneyimli olduğumuzu söylüyorum. Bu olayların tırmandırılması, bazı taktikler, tam da ziyaret sırasında, dünyanın büyük bölümünün gözü aramızdaki diyalogun, halklarımız, süreçlerimiz arasındaki buluşmanın sonuçları üzerinde kilitlenmişken, dikkatleri belirli tipte sorunlara doğru saptırmaya çalışıyorlar. Benim en ufak bir kuşkum yok, tüm olanların arkasında emperyalizmin parmağı var.

Salvador Allende: Halk hükümette. Eğer bu hükümeti devirmeyi başarırlarsa, bunu kaos, şiddet ve kardeşlerin boğazlaşması izler...

Fidel Castro: Ve de faşizm.

Salvador Allende: Devrime son vermek için tüm bu süreçlerin arkasında olan, yıkım anlamına gelen emperyalizm, Şili'ye çıkartma yapamaz. Şili'ye

maddî olarak müdahale edemeyecek. Ama başka yollar arıyor: gerici grupları cesaretlendirmek, faşist grupları beslemek gibi; ve demagojiye başvurarak toplumsal bilinç düzeyi düşük grupları harekete geçiriyorlar. Ama halkın sert ve amansız bir tepki vereceğinden eminim ve kendi adıma, tamamlayacağım bir görevim var. Kişisel bir kapris uğruna burada değilim. Tüm yaşamım boyunca mücadeleci oldum. Tüm gücümü ve yetilerimi sosyalizm yolunu olanaklı kılmaya adadım. Halkın bana verdiği bu görevi tamamlayacağım. Bunu ödünsüz olarak yerine getireceğim. Şili'nin siyasal bilincine vaat ettiğimiz programı tamamlayacağım. Toplumsal şiddete başvuranlar, siyasal şiddet başlatırlarsa, eğer faşizm devrim yapmayı savlayanlara karşı her zamanki yollara başvurmaya kalkışırsa, bizim tepkimizi ve ödünsüz kararlılığımı bulacaklar karşılarında. Görevim sona erdiğinde, Cumhurbaşkanlığını bırakacağım. Dün de söylediğim gibi, beni durdurmak için kurşunlarla delik deşik etmeleri gerek. Ulusal gurur içerisinde, saygın bir yaşam sürdürmelerine olanak sağlayacak dönüşümleri gerçekleştirme ve Şili'yi kendi yazgısının efendisi, bağımsız bir ülke kılma yolundaki haklı davasında Şili halkını savunuyorum. Bunun açık bir konum olduğu kanısındayım.

Fidel Castro: Bu söylediklerini gerçekten takdir ediyorum. Bunlar halk için bir sancak olacak. Yöneticiler ölümü göze aldıklarında, halk da ölümü ve gerekeni yapmayı göze alır. Bu tüm devrimci siyasal süreçlerde asli bir etken olagelmiştir.

Augusto Olivares: Komutan, hem Başkan Allende, hem de siz, ülkelerin devrimci süreçlerinde başlıca düşman olarak emperyalizme işaret ettiniz; Küba sürecinin ABD'den doksan mil uzaklıkta hayatta kalabilmesi neredeyse açıklanması mümkün olmayan bir olay olarak kalıyor. Bu sürecin özelliklerini nasıl tanımlayabilirsiniz?

Fidel Castro: Siyasal silahlar, askerî silahlar, iktisadî silahlar kullandılar, ama bizler halkı, aralarında bölücü hiçbir etkene yer vermeyecek şekilde birleştirmeyi başardık; büyük bir eşitlik, büyük bir birlik yarattık. Halkımız, kadınlar ve erkekler mücadeleye hazır; ülkemizde kadınlar ve erkekler, kanlarının son damlasına dek savaşmaya hazırlar. Bunu emperyalizm de biliyor ve bize bu nedenle saygı duyuyor. Ve devrimi yenilgiye uğratabileceğine ilişkin en küçük bir ihtimal dahi görmüyorum. Her durumda, bunun için tüm ülkeyi yakıp yıkması gerekecek. En yiğit bağımsızlık savaşçılarımızdan Antonio Macco bu konuda şöyle söylüyor: *"kim ki Küba'yı ele geçirmeye kalkışırsa, toprağının kanla sulanmış tozundan başka bir şey bulamayacak; o da, mücadele sırasında yok olmamışsa".*

Augusto Olivares: Başkan Allende ve Komutan Castro, pek çok vesileyle Küba'da buluştunuz; ama Şili, iki yönetici olarak buluşmanıza ilk kez sahne

oluyor. Tüm dünyanın gözü, yaptığınız görüşmeler, Komutan Castro'nun ziyareti üzerinde. Özellikle Latin Amerika ön planda. Sayın Başkan, devrimci süreçteki iki halkın yöneticileri olarak bu buluşmanızın sömürülen Latin Amerika bağlamındaki anlamı sizce nedir?

Salvador Allende: Gerçek şu ki, Küba ve Şili'nin geri kalan Latin Amerika halklarının da girişmesi gereken bir sürecin öncüleri olduğunu göz önünde bulundurmamız gerek. Ekleyeyim, diğer tüm sömürülen halkların da. Ama Latin Amerika yalnızca umut kıtası olmayı sürdüremez. İktisaden bağımlı, siyaseten boyunduruk altındaki ülkelerimizi sınaî kapitalizm ülkelerinden ve sosyalist ülkelerden ayıran mesafenin ne anlama geldiği üzerinde düşünmek gerek. Latin Amerika, iktidar ve zenginlikleri elinde tutan bir azınlık ile kültürün, sağlığın, geçimin, beslenmenin, dinlenmenin saçaklarında yaşayan büyük kitleler arasındaki devasa farklılıkları sürdüremez. Bunu pek çok kez söyledik, bir tek rakam vermek yeterli olacaktır: Latin Amerika'da yirmi milyondan fazla insan değişim aracı olarak parayı tanımıyor; Latin Amerika'da yüz kırk milyon kişi yarı okuryazar durumda ya da okur-yazar değil, Latin Amerika'da on dokuz milyon kişi geçim sınırının altında yaşıyor; Latin Amerikalıların %53'ü yetersiz besleniyor; Latin Amerika'da on yedi milyon işsiz var, dahası altmış milyondan fazla kişi yalnızca geçici işlerde çalışıyor. Üstüne üstlük, kapitalist rejim yetersizliğini gözler önüne seriyor; temel özelliğinin insanın insanı sömürmesi oluşu kriz yaratmakta. Latin Amerika, dünyanın, iktisadî, ahlâkî ve siyasal açıdan çatırdadığı bir dönemde var olma şansına sahiptir. Ve kıtanın kaynakları, bağımsızlığımızın önde gelen isimlerinin düşlediği gibi halklar müdahale olanağına kavuştuğunda, halklar hükümeti ele geçirdiğinde, emperyalizmin işbirlikçisi eski oligarşileri tasfiye ettiklerinde, kıta halkı Latin Amerika'da sesini yükselttiğinde, kendilerini ortaya koymalı. Her bir yolun, her ülkenin özelliklerine uygun olarak, bu irade ortaya çıkmakta, yalnızca bu kıtada değil, başka kıtalarda da kendini tartışmasız biçimde ortaya koymakta. Pek çok kez söyledik; Vietnam'da düşenler yalnızca kendi vatanları için değil, aynı zamanda dünyanın tüm sömürülenleri ve başkaldıranları için veriyorlar canlarını. Küba'da düşenler bugünün Küba'sını, Latin Amerika'nın ilk Özgür Toprağını olanaklı kılmak için zorlu ve fedakârlık dolu bir yolu işaret ettiler bize. Yıllardır Şili'de düşenler de benzer bir devrimci süreci oluşturuyorlar. Dünyanın sömürülen halkları yaşam haklarının bilincine varıyorlar ve bu nedenle de cepheleşme bizim sınırlarımızın çok ötesinde ve evrensel bir düzlemde gerçekleşecek. Ama Latin Amerika bir gün bugüne dek boyunduruk altında yaşayan bir halka yaraşır bir sese kavuşacak ve yarın bu, bu kıtanın özgür sesi olacak.

Fidel Castro: Bu kıtanın rahminde Devrim denilen bir yaratığı taşıdığına, onun yolda olduğuna ve biyolojik yasa gereği, toplumsal yasa gereği, tarihin yasası gereği doğmasının kaçınılmaz olduğunu düşünüyoruz. Şu ya da bu biçimde doğacak. Doğum, ya kurumsal, yani hastanede olacak ya da evde. Doğumu, ya usta doktorlar gerçekleştirecek ya da ebe. Ama nasıl olursa olsun, doğacak.

GLADYS MARÍN (1941-2005)*

Gladys Marín Millie, VII. Bölge'de Curicó yakınlarındaki Ciudad de Curepto'da doğdu. Ebeveynleri Adriana Millie ve Heraclio Marín'di. Babası köylü, annesi ise ilkokul öretmeniydi. Babası evi terk ettikten sonra annesi dört çocuğa bakma görevini tek başına üstlenmişti.

Gladys Marín, 4 yaşındayken aile, Sarmiento köyüne, ardından da Gladys'in ilkokula başladığı Talagante'ye göç etti. Genç Hıristiyanlar hareketine etkin biçimde katılıp Talagante'de Katolik Eylem'in başkanı oldu.

11 yaşındayken Santiago'da, Recoleta sokağındaki bir pansiyonda yalnız yaşamaya başladı. Önce kız 5 Kız Lisesi'nde eğitim gördü, ardından Escuela Normal # 2'de öğretmenlik eğitimi almaya başladı.

Gladys, burada Lisansçı Öğrenciler Federasyonu'nun toplantılarına katılmaya başladı ve Şili Genç Komünistleri (JJ.CC) yöneticisi Rosendo Rojas ile tanıştı. Bir süre sonra, Komünist Gençliğe katılması önerildiğinde, duraksamasız kabul etti ve 1958'de militan kartını aldı.

Bunun ardından, Lisans düzeyinde eğitim veren okullarda perişan durumdaki pedagojik kriterlerin değiştirilmesi için mücadele veren Lisansçı Öğrenciler Federasyonu'nun başkanlığına seçildi.

1957'de öğretmenlik sertifikasını elde edip zihinsel özürlü çocukların eğitim gördüğü Escuela N° 130'a atandı. Gladys Marín o sırada Komünist Gençlik Başkent Bölgesel Komite üyesiydi ve Kadın Komisyonu'ndaki görevlerinin yanı sıra, Altıncı Komün'deki öğretmenler örgütüne bağlı olarak çalışıyordu.

1960'ta JJ.CC Merkez Komitesi'ne seçildi.

Bu sıralarda Şili Komünist Partisi (ŞKP) daha çok 'Şeamet Yasası' olarak bilinen ve Gabriel González Videla tarafından konulan 'Demokrasiyi Koruma Yasası'nın ürünü 10 yıllık yasadışılıktan çıkmaktaydı.

1963'te Gladys Marín, Salvador Allende'nin Genç Komandoları'nın yöneticiliğini üstlenerek, ülkenin pek çok kentinde çocuk parklarının, spor alanlarının, gezi ya da dans alanlarının kurulması gibi pek çok girişimde bulundu. Aynı zamanda ilk duvar ressamları tugayının örgütlenmesine de katkıda bulundu; bu örgüt, sonradan Ramona Para Tugayları adını alacaktı. O seçimlerde Eduardo Frei Montalva göreve geldi.

---

* http://www.pcchile.cl//index.php?option=com_content&task=view&id=57&Itemid=65, Şili Komünist Partisi web sitesi, Türkçesi: Sibel Özbudun.

Gladys Marín, aynı yıl o sıralarda mühendislik öğrenimi gören Jorge Muñoz ile evlendi; çiftin iki oğlu oldu: Álvaro ve Rodrigo.

1963'te JJ.CC'nin bir Ulusal Konferansı'nın ardından, Gladys Marín örgütün genel sekreterliğine getirildi ve görevi Mario Zamorano'dan devraldı.

1965'te Santiago'nun proleter mahalleleri Renca, Conchalí, Recoleta, Independencia, Colina, Til Til, Talagante, Curacaví, Quinta Normal ve Barrancas'ı kapsayan ikinci bölge temsilcisi seçildi. İkinci kez, yüksek bir oyla aynı göreve getirilmesinden kısa bir süre sonra, görevi 1973 askerî darbesiyle apansız kesintiye uğradı.

Gladys'in Komünist Gençliğin başkanı olduğu dönem boyunca Üniversite Reformu talebiyle JJ.CC'nin başını çektiği güçlü bir öğrenci hareketi gelişmişti.

Bu, aynı zamanda Vietnam'la dayanışma günleriydi. Dayanışma hareketi devasa boyutlara ulaştı, pek çok genç, olayların sıcağında, güçlü bir antiemperyalist bilinç edindi. Kan bağışları örgütleniyor, Vietnam hastaneleri için bağış toplanıyor, Vietnam için yürüyüşler düzenleniyordu. Bunlardan ikisi, 1967 ve 1969'daki Valparaíso-Santiago yürüyüşleri kitlesel bir katılımla gerçekleşmişti.

Başkanlık seçimlerinde Salvador Allende'yi aday gösteren Halk Birliği bu dönemde yükselmeye başladı ve 4 Eylül 1970 seçimlerinde zafer kazandı.

Şili gençliği bu dönemde öncü bir rol üstlendi: Gönüllü çalışma tugayları sulama kanalları, halk kaplıcaları inşaatlarında çalışıyor, ihtiyaç maddelerinin dağıtımında görev alıyordu. Faşizme ve iç savaşa karşı Arica'dan Magallanes'e büyük bir yürüyüş düzenlendi.

1973'te darbe olduğunda, Gladys Marín yeraltına geçti. 1973 Aralık'ında, Parti kararıyla, istememesine karşın Santiago'daki Hollanda Elçiliği'ne sığındı ve Cunta'nın müzakereleri sürdürdüğü 8 ay boyunca burada kaldı.

Sürgünde Şili davasıyla dayanışma görevlerini sürdürdü. Çeşitli yerleri dolaşarak Şili'de işlenen suçları mahkûm etti.

1976'da, Parti'nin Siyasal Komisyonu üyesi olan eşi Jorge Muñoz Şili'de tutuklandığı haberini, Kosta Rika'da Şili ile dayanışma faaliyetleri yürütürken aldı. Jorge Muñoz'un akıbeti hâlâ bilinmiyor.

1978 başlarında gizlice ülkeye dönerek içeride yönetim faaliyetlerinin başına geçti.

1984'te Parti Alt Sekreterliği'ne getirildi. Komünist Parti'nin 1994'te gerçekleştirilen 20. Kongresi'nin ardından, Gladys Marín, Parti Genel Sekreteri olarak dünyada bir Komünist Parti'nin en yüksek görevine getirilen ilk kadın unvanını kazandı.

1997'de, Santiago çevresi senatör adayıydı; seçimlerde ulusal sıralamada sekizinci sıraya yerleşmesini sağlayacak bir oy alsa da, Şili'de yürürlükte olan sol güçlerin parlamentoda temsilini engellemeye yönelik antidemokratik iki dereceli seçim sistemi yüzünden seçilemedi.

12 Ocak 1998'de Gladys Marín Santiago İstinaf Mahkemesi'ne, eski diktatör Augusto Pinochet Hiriart ve soykırım, katliam, insan kaçırma ve suç örgütü oluşturma dâhil çeşitli suçların planlayıcı, işbirlikçisi olarak davranan ya da bu suçları örten tüm sorumlular hakkında ilk suç duyurusunda bulundu.

Haziran 1998'de Devlet Başkanlığı seçimlerine aday gösterildi ve bu ülkede devlet başkanlığına aday olan ilk kadın oldu. Bu, Şili'de alternatif bir sistemin varlığını göstermeyi hedefleyen bir sol adaylıktı; Şili'nin gereksindiği değişimlere yönelik bir toplumsal ve siyasal hareketi yaratmak, örgütlemek ve başarmak söz konusuydu.

2002 yılında, ŞKP'nin 22. Kongresi düzenlendi ve Gladys Marín'in üçüncü kez göreve getirilebilmesi için tüzük değişikliğine gidildi. Bu yolla, 3 Kasım günü KP başkanı seçildi.

İzleyen yıllarda Gladys, toplumsal ve siyasal dünyanın başlıca taleplerini seslendirerek, İnsan Hakları, yerli halkların davası, cinsel azınlıklar, Dünya Barışı ve halkların özgürlüğü mücadelelerinde başı çekecek, böylelikle de son zamanların en önemli kamuoyu önderlerinden biri haline gelmeyi başaracak, Şili tarihinde önemli bir yer edinecektir.

Gladys, 25 Eylül 2003'te Tabancura Kliniği'ne yatırıldığında, nörolog doktor Eduardo Larraechea ve tıp heyeti beyninde bir tümör teşhis etti. 1 Ekim'de ameliyat olmak üzere İsveç'te Stockholm'e gitti.

15 Ekim'de kendisine tümörün habis olduğu ve aynı bölgede yeniden büyüyeceği bildirildi.

19 Ekim'de Komutan Fidel Castro'nun daveti üzerine tedavi için Havana'ya gitti. Santiago'ya 14 Mart 2004'te döndüğünde, Şili başkentinin Mapocho istasyonunda komünist önderle dayanışmalarını ifade etmek için toplanmış yüz binler tarafından karşılandı.

4 Eylül 2004'te Havana'da ikinci bir ameliyat geçirdi. Ekim'de döndüğü Santiago'dan, 17 Kasım'da bir kez daha Havana'ya gitti. Ve aynı yılın Aralık ayında kesin olarak ülkesine döndü.

Gladys Marín, son günlerini La Florida mahallesi Las Perdicas sokağındaki konutunda, ailesi, dostları ve Şili Komünist Parti yöneticileriyle birlikte geçirdi.

Yetilerini yavaş yavaş yitiriyordu, 5 Mart 2005'te komaya girdi ve 6 Mart gecesi saat 1'de can verdi. Cenazesi başkentteki eski Ulusal Kongre binasına taşınarak ziyarete açıldı. Başkan Ricardo Lagos iki günlük ulusal yas ilan etti.

Cenaze töreni 8 Mart Dünya Kadınlar Günü yapıldı ve cesedi yakıldı. Törene yaklaşık bir milyon kişi katılmıştı ve bu ülkenin tarihindeki en büyük gösterilerinden biri oldu.

Cenaze töreninde Küba, Venezüella, Uruguay, ABD dahil, pek çok yabancı hükümet heyeti, siyasal parti, toplumsal ve kültürel örgüt temsilcileri hazır bulundu.

Ülke içinden de en kararlı muarızları dahi, son anına kadar tutarlılığını ve ilkelerine sadakatini koruyan bir kadının büyük mirasına saygıyla, onu yolcu etmeye geldiler.

Gladys Marín, Şili'nin en önemli savaşçılarından biri, komünist değerlerin sadık bir temsilcisidir.

SALVADOR ALLENDE: 11 EYLÜL 1973-2003*

GLADYS MARÍN**

Bu yıl Başkan Salvador Allende hükümetine karşı düzenlenen askerî darbenin 30. yılı tamamlandı ve tüm dünya tarafından hatırlanacak. Guayasamín'in 'Kanlı gözyaşları' tablosu, Başkan Allende'nin alevler içindeki Monedo sarayındaki ölümü, işlenen canice suçlar ve diktatörlüğün 17 yılının tüm dünya için neler ifade ettiğinin en sadık ve en acılı resmidir.

11 Eylül 1973, her daim Allende'nin devrilmesini lanetlemek; demokratik, ilerici, devrimci Halk Birliği hükümetinin bin gününü değerlendirmek; Hakikat ve Adalet talep etmek; tarihsel belleği yenilemek ve katillerin cezalandırılmasını talep etmek için fatídica bir tarih olarak kalacak. Allende saygı gören, sevilen bir vicdan simgesiyken Pinochet, tüm dünyanın nefret edip lanetlediği bir figürdür.

Salvador Allende başkanlığındaki Halk Hükümeti'ne karşı darbe, yabancı bir gücün, ABD'nin müdahalesiyle mümkün olabilmiştir. Bugün bu güç dünyanın her yanındaki müdahalelerini sürdürüyor, tek taraflı olarak savaş ilan ediyor, kimyasal silahlara sahip olduğundan kuşkulandığı her ülkeye karşı nükleer silah kullanacağını ilan ediyor ve 'bizimle olmayan, terörizmin yanındadır' yollu tehditler savurmaktan geri durmuyor. ABD büyük yaratıcı rolünü önüne koymuş ve benimsemiştir ve küresel bir diktatörlük oluşturmaya çabalamaktadır. Uluslararası sözleşmelerin hiçe sayılması ve ihlâli ABD'nin dış politikasının mührüdür. Küresel ısınmayı azaltmaya çalışan Kyoto Protokolü'nü imzalamadığı gibi nükleer silahların sınırlandırılması sözleşmesinden çekildi ve füzesavar denemelerini sürdürdü; Irkçılık ve Ayırımcılığa karşı Uluslararası Konferans'tan çekildi; Biyoçeşitlilik Üzerine Konvansiyonu reddetti. Geçtiğimiz Ey-

---

* "Salvador Allende, 11 de Septiembre, 1973-2003", *El Socialismo Latinoamericano, Un recorrido hasta nuestros tiempos*, Ediciones Madres de Plaza de Mayo, Buenos Aires, 2006, ss. 241-58, Santiago, Ocak 2003, *America Libre*'ye özel, Türkçesi: Sibel Özbudun.

** Şilili. 16 Temmuz 1941-6 Mart 2005. Şili Komünist Gençlik Örgütü yöneticisiydi, Salvador Allende yönetimi boyunca bu örgütü mecliste temsil etti ve gençliğin sosyalist projeyi destekleme yolunda harekete geçirilmesinde motor rolü oynadı. Darbe sırasında gizlendi, sürgünde yaşadı ve diktatörlüğe karşı halk ayaklanması için siyasal ve askerî direnişin örgütlenmesine katkıda bulundu. Komünist Parti başkanlığı yaptı, Şili solunun devlet başkanı adayıydı.

lül ayında Güney Afrika'da düzenlenen Dünya Zirvesi'nde Dışişleri Bakanı Colin Powell, yenilenebilir enerji kaynaklarının kullanımını üzerine uzlaşmayı reddettiğinde ABD gezegeni etkileyen ekolojik sorunların başlıca sorumlusu hâline geldi.

Tüm insanlığı Holokost'a sürükleyebilecek son derece vahim ve tehlikeli bir dönem yaşıyoruz. Gayrimeşru kazanç hırsı, büyük sermayenin aşırı ayrıcalıklarının itimiyle ABD siyasetinde faşizmin kurumsallaştığı ve kararlı bir biçimde karşı çıkmamız gereken bir süreç.

Eylül ayında Kongreye sunulan 'ABD Ulusal Güvenlik Stratejisi' resmî belgesinde, Kuzey Amerika hükümeti düşman devletler ve terörist olarak niteledi-ği gruplara karşı 'önleyici savaş' doktrinini formüle ediyordu. Bush ABD'nin dünyanın her yerine müdahale hakkını ilan ederken ulusal egemenlikleri yerle bir ediyor ve insanlığın dehşet verici dünya savaşlarından bu yana elde ettiği tüm kazanımları hiçleştiriyordu. Halkların bir daha tekrar etmeyeceğine ant içtikleri ve önlemek amacıyla başlıca ifadesi BMÖ olan bir dünya kurumsallaşmasına gidilen, tüm ülkeleri yükümlülük altına koyan ilke, antlaşma ve sözleşmelerin imzalandığı holokostlar. Bu yeni doktrin yalnızca nefret, öç ve güvensizlik duygularının katlanmasını gündeme getirebilirdi -ki bu da terörizmi, aşılması koşullarını yaratacak yerde kışkırtırdı.

Bu, kapitalizmin ve ABD'nin emperyalist rolünün yalnızca yeni bir evresidir. Müdahaleci, tahakkümcü rolü yüzyıllardır sürmektedir. Şili'de ABD'nin daha doğrudan ve kaba müdahaleleri Allende'nin zaferinden öncesinde başlamıştır. 1964 ve 70'te sol güçlerin ilerleyişine karşı çıkmaları için iletişim araçları ve partilere akıtılan paralarda bulmuştu ifadesini. Kuzey Amerika hükümetinin belgeleri ve ABD Kongresi raporları Allende'nin zaferinden itibaren en utanmaz müdahaleyi gözler önüne sermektedir.

Nixon hükümetinin kararı, özellikle de Henry Kissinger'in rolü 1973 askerî darbesinin örgütlenme, finanse edilme ve yürütülmesinde belirleyici oldu. CIA belgeleri, başka şeylerin yanı sıra, Allende'nin iktidara gelmesini engellemek amacıyla silah, göz yaşartıcı gaz ve para sağladığı üç konspirasyon grubuyla nasıl çalışıldığından söz ediyor. Sonuç, 22 Ekim 1970'te Genelkurmay başkanı general René Schneider'ın kaçırılıp öldürülmesi oldu. Bu bakımdan Christopher Hitchins'in 'Kissenger'in Yargısı' başlıklı kitabı ABD'nin 73 askerî darbesindeki doğrudan sorumluluğunu ayrıntılı biçimde tahlil etmektedir - General Schneider'in öldürülmesinden yokluğun finansmanına, istikrarsızlaştırmaya, köprülere ve elektrik santrallerine gündelik saldırılara, grevlere, iktisadî boykota, kredilerin askıya alınmasına ve bakır ambargosuna dek uzanan bir

sorumluluktur bu. Darbeyi ise Askerî Cunta'ya danışmanlık, DINA'nın[1] uğursuz şefi Manuel Contreras'la işbirliği, Brezilya, Bolivya, Uruguay, Paraguay ve Şili gizli polis örgütlerinin muhalifleri her yerde kovuşturup öldürmek üzere işbirliği yapmasını öngören Condor Planı'nın devreye sokulması izledi. Sınır tanımayan bir örgütlü suç.

Bir grup aile, on beş ya da daha fazla Uluslararası Konvansiyon, ABD yasaları ve Columbia Eyalet yasalarına dayanarak, müdahalelerinin ülkemizde zorla kaybetme, işkence, kötü ve aşağılayıcı muamele, yargısız infazlar, kadınlara karşı şiddet, keyfî gözaltı ve tutuklamalar, yanlışlıkla öldürme, saldırılar ve psikolojik zarar suçlarına maruz kalmış binlerce kurbanı için adalet isteriyle Henry Kissinger, Michel Townly ve ABD aleyhine suç duyurusunda bulunduk. Bu yeni eylem açılan yaranın ne denli derin olduğunu ve hakikat ve adalet olmadıkça iyileşemeyeceğini göstermektedir. İşlenen suçlar, binlerce kişinin gözaltında kaybedilmesi, infaz edilmesi, işkenceye uğraması, yakılması, boğazlanması, insanlığa karşı işlenmiş, tecili mümkün olmayan, bağışlanmaz suçlardır. ABD Başkanı'nın öteki 11 Eylül'ün, New York'taki İkiz Kulelere yönelik saldırı olayını inceleyecek Ulusal Komisyonun başkanlığına Henry Kissinger'i - sonradan istifa etmiş olsa da- ataması, bir başka paradokstur. Kuzey Amerika halkı için feci, üzücü, acılı bir saldırı, ancak ABD emperyalizminin kurumsallaştırdığı ve zincirinden boşalttığı canice irrasyonellik karşısında, beklenebilir bir durum.

Savaşçı, müdahaleci politikanın tırmanması, yeni militarist tahakküm stratejisi önünde, 2003 yılına dünyanın tüm insancıl, ilerici, devrimci siyasal güçlerle ABD'nin başını çektiği neo-liberal kapitalizmin en gerici güçleri arasında büyük çatışmaların damgasını vurabileceği bir yıl olacağından kuşkusu olan var mı? Halklarımızın tarihsel belleğinin canlandırılmasının gerekliğinden, Latin Amerika ve Karayip'te ve tüm dünyada sürdürülen mücadelelerin birlik ve koordinasyonu gereğinden kuşkusu olan var mı? Ve demokratik mücadelenin, yeni tarihsel öznelerin, popüler kimliklerin bu yeni evresinde Salvador Allende ve eserinin tüm onların bir parçası olacağından kuşkusu olan var mı?

Oligarşi ve Kuzey Amerika emperyalizmi, Salvador Allende'nin yönettiği Halk Hükümeti'nin gerçekleştirdiği devrimci dönüşümleri engellemek ve yıkmak, ve halk hareketinin elde ettiği bütün demokratik özgürlükleri, ilerlemeleri tasfiye etmek için kanlı bir karşıdevrime başvurdular. Bu karşı devrim, günü-

[1] Şili'de özellikle 1973 askerî darbesini izleyen dönemde Allende yandaşlarının, devrimcilerin, sendikacıların, kitle örgütleri önderlerinin vb. kitlesel boyutlardaki işkence, kayıp ve öldürülmelerinden sorumlu gizli servis. (ç.n.)

müze dek süren yeni bir iktisadî ve siyasal rejim inşa etti. Devlet terörizmi açısından Şili, ülkeye Chicago Oğlanları eliyle ithal edilen Mont Pelerin neo-liberal düşünürlerinin kuramlarının uygulandığı ilk laboratuar oldu. Altmışlı yıllarda, Katolik Üniversite'nin İktisat Fakültesi Chicago Üniversitesi'yle, konuk profesör ve lisansüstü öğrenci mübadelesi konusunda bir anlaşma imzalayıp neo-liberal akımı ilk benimseyenlerden biri olmuştu. Dünyada refah devleti ilkesinden küresel ya da çokuluslu kapitalizme ilk geçiş ülkemizde gerçekleşmişti; bu siyasal, toplumsal, kültürel ve ideolojik devasa değişim ve gerilemeleri getirecekti gündeme.

Diktatörlük boyunca, neo-liberal kapitalizme geçişi sağlayan beş büyük yapısal reform gerçekleştirilmişti:

Şili ekonomisinde, gümrük vergilerinin aşağıya çekilmesi, hammadde ihracının teşviki ve özellikle yabancı yatırımlar üzerine 600 sayılı yasanın kabulüyle yabancı sermaye akışı önündeki engellerin kaldırılması yoluyla gerçekleşen dışa açılma;

Sendikal örgütlenmeyi yasaklayarak emekçileri acımasız bir aşırı sömürüye tabi tutan yeni Çalışma Yasası'nın kabulü;

Sosyal güvenliğin özelleştirilmesi, emekçilerin emeklilik fonlarını kendi lehlerine yöneten -iktisadî gruplara ait- Sigorta Fonları Yönetimleri kurulması;

Sağlık sisteminin, kamu sisteminin eklemsizleştirilmesiyle atbaşı giden özelleştirilmesi;

Eğitimin neo-liberal dönüşümü ve özel üniversitelerin desteklenmesi, özel öğretimin sübvanse edilmesi, temel ve orta öğretimin belediyelere devredilerek zaafa uğratılması aracılığıyla ticarîleştirilmesi.

Bunun yanı sıra, 1980 yılında antidemokratik bir siyasal düzeni kurumsallaştıran, solu dışlamak ve onun 1970'ten itibaren, Salvador Allende hükümetiyle birlikte ele geçirdiği, Belediyeler ve Parlamento'daki önemli iktidar mekânlarına yeniden dönmesini engelleyecek tarzda dizayn edilmiş yeni bir Anayasa hazırlandı. Blok'un neo-liberal kapitalizmin siyasal gücüne dönüşmesi, diktatörlük döneminde, 80'lerin ortalarında başlamıştı; halkın mücadelesinin kendini toparlayıp demokrasi için mücadele eden milyonlarca Şililinin güçlü ve savaşçı hareketine dönüşmesi de aynı zamanlara denk düşmektedir. Dolayısıyla, bugün Blok'u oluşturan siyasal kesimler, demokratik bir çıkış olasılığı karşısında kapıldıkları korkuyla, ABD'yle işbirliği içerisinde Pinochetizm'le, onun koşullarını kabul ederek diktatörlüğe son verilmesini hedefleyen müzakerelere başladılar. Olayların bundan sonraki gelişimine bu gelişme damgasını vurmuştur. Bundan sonra, sağ ve Blok stratejik paktlarını tahkim ettiler; bu demokra-

siye gerçek bir geçişin önünün kapanması ve diktatörlük döneminde dayatılan iktisadî sistem ve siyasal kurumsallığın sürdürülmesi anlamına gelmekteydi.

Bu yeni ulusal ve küresel ortamda, Salvador Allende ve Halk Hükümeti deneyimi üzerine bir kez daha düşünelim. Allende Şili'de başını çektiği devrimci süreci her zaman Latin Amerika gerçekliği çerçevesinde kavramış ve tarihimizi, Peru'da Tupac Amaru'dan kıtanın Bolívar, San Martín, Sucre, Morelos, Artigas, O'Higgins, Martí gibi eşsiz öncellerine dek Latin Amerika halklarının mücadelelerini özümsemiştir. Latin Amerika'nın birlik ve bütünleşmesi için yorulmak bilmez bir mücadele vermiştir. Bu anlamda Allende, Üçüncü Dünya ülkeleri hükümetleriyle birlikte, gelişmiş uluslarla, bağımsızlığımıza ve egemenliğimize saygı koşullarında uzlaşmayı sağlayacak, azgelişmiş ülkelerin eski sorunlarına yeni çözümler geliştirecek aygıtları inşa etmeye gayret göstermiştir. Bu çerçevede, 13 Nisan 1972'de Santiago'da düzenlenen III. UNCTAD'ın (BM Ticaret ve Kalkınma Konferansı) açılış konuşmasında halklarımızın birliğini savundu. "Otantik bir şekilde Latin Amerikalı olan And Paktı, yalnızca sorunları karşımıza çıktıkları anda çözümleme yolundaki teknik pragmatizmi açısından değil, aynı zamanda ideolojik çoğulculuğa, her ülkenin kendisine en uygun gördüğü içyapıları benimsemesi meşru hakkına mutlak bir saygıya dayalı yerli bir bütünleşme deneyimini gerçekleştirmekte olduğumuz için, üstündür". Ve ekliyordu: "Biz geri bıraktırılmış halklara düşen, bu eşitsiz, insanlık dışı eski iktisadî yapıyı yeni ve yalnızca daha adil olmakla kalmayıp, tabi bırakıldığımız sömürüyü telafi edebilecek bir yapıyla değiştirmek için yılmaksızın mücadele etmektir. Biz yoksul halkların, yüz yüze olduğumuz tahakküm ve bağımlılık koşullarında bu meydan okumayı karşılayıp karşılayamayacağımız sorulabilir. Halkları eşitsizlik yoluna sürükleyen eşitsiz mübadele biçimlerinin sürdürülmesine önemli ölçüde katkıda bulunan kendi eski zaaflarımızı da bilmek zorundayız. Örneğin, kimi başat ulusal grupların gerilik nedeni etkenler karşısındaki hoşgörüsü. Refahları, tam da yabancı sömürünün acenteleri olma rollerine dayanmaktaydı. Ulusal bilincin yabancılaşması da daha az etkili olmamıştır. Bu yabancılaşma, büyük tahakküm merkezlerinde geliştirilmiş ve geriliğimizin bilimsel açıklaması olma savlarıyla bizlere sunulan dünya görüşüne içkindir. Gelişmekte olan kıtaların kaçınılmaz durağanlığını iklim gibi doğal etkenlere, ırk ya da ırkların melezleşmesine, ya da yerel kültürel geleneklere bağlarlar. Ama sömürgeci sömürü ya da yabancı yeni-sömürgecilik gibi gerçek nedenlerle hiç ilgilenmezler. Sözünü etmemiz gereken bir diğer kusurumuz Üçüncü Dünya'nın, ülkelerimizin tümü tarafından kayıtsız desteklenen birliği sağlayamamış olmasıdır. Bu kusurların aşılması, öncelikli görevdir".

İnşaat işçilerinin birkaç ay içerisinde gönüllü çalışmayla bitirdiği, kültüre açık bir merkez sayılan ve ozanımız Gabriela Mistral'in adını taşıyan UNCTAD binası darbeci askeri cunta tarafından işgal edilmişti; günümüzde de özgün adı iade edilmeksizin, Savunma Bakanlığı binası olarak kullanılmaktadır. 4 Aralık 1972'de Birleşmiş Milletler Genel Kurulu huzurundaki konuşmasında Allende şöyle diyordu: "Şili istisnasız tüm Latin Amerika ülkeleriyle derin bir dayanışma içerisindedir. Bu nedenle, dünya ölçeğinde uyguladığımız içişlerine karışmama ve kendi kaderini tayin siyasetine kesin bir saygı gösterir. İktisadî ve kültürel ilişkilerimizin yoğunlaşmasına çok değer veriyoruz. Ekonomilerimizin birbirini tamamlaması ve bütünleşmesinden yanayız. Bu nedenle ALALC çerçevesinde coşkuyla çalışıyor ve ilk adım olarak bizi Bolivya, Kolombiya, Peru ve Ekvator'la birleştirecek And ülkeleri Ortak Pazarı'nın oluşturulmasını hedefliyoruz".

60'lı yıllarda Şili halk hareketi hızlı bir büyüme sürecine girdiğinde, Şili'de kapitalizm Devlet'in üretim sistemini ayakta tutmada belirleyici olduğu tekelci, bağımlı bir ekonomiydi. Şili halkı ve emekçileri için işsizlik, açlık, konut açığı, sağlık hizmetlerine erişimsizlik, eğitim perspektiflerinden yoksunluk, kültürsüzlük anlamına gelen bu sisteme karşı Salvador Allende, toplumumuzda derin dönüşümler anlamına gelen hükümet programını uygulamaya koyuldu. Esasta daha adil bir gelir dağılımını sağlamaya yönelik önlemler, milyoner kamu görevlilerinin maaş ve emeklik aylıklarını azaltarak emekçilerin ücret ve emeklilik gelirlerini arttırmaktaydı. Tüm yurttaşların sivil haklarını güvence altına alan, kamu yönetimini şeffaflaştıran, Şilili kadın ve erkeklerin yaşam kalitesini yükselten, kültürü geliştiren, herkese iş güvencesi sağlayan, yurttaşlık güvenliğini arttıran önlemler. Öngörülen kırk önlemin hemen tümü hükümetin bin günü boyunca gerçekleştirildi.

Halk hükümetinin üç yılında tarım reformu derinleştirildi ve sonucunda 6,4 milyon hektarlık 4.401 tarım mülkü 250 bin kişiye dağıtıldı. Allende yerli cemaatlerine 70.000 hektardan fazla toprak tahsis eden ilk yasayı çıkartarak Mapuche halkına adalet sağlanması konusundaki ilk adımları attı.

Büyük ulusaşırı ve ulusal grupların başlattığı iktisadî boykota rağmen, 1971-73 döneminde GSH %3,7, ekonomi ise %7,7 oranında büyüdü. Başlıca doğal kaynaklarımız millileştirildi ve Bakır Şirketi (CODELCO) kuruldu. İmparatorluk yüreğinden yaralanmış; bakır yataklarının sahibi Kenecott ve Braden gibi Kuzey Amerika şirketleri ve ITT (International Telephone and Telegraph) millileştirilmişti. Salvador Allende hükümeti döneminde işsizlik 1970'teki %8,3'ten 1971'de %3,8'e inmiş, ücretler, aile yardımları, emeklilik

gelirleri artmıştı. 1971 ve 72 yıllarında asgarî ücret temel değerini %74,41 oranında geçmiş ve 1970'e kıyasla işçilerin ücret ve yardımlarının alım gücünde %57,45'lik bir iyileşme gerçekleşmişti. Şilililerin yaşam kalitesi iyileşti, günlük kalori tüketimi kişi başına 2.070'e, protein tüketimi ise 74'e ulaştı. Tüm çocuklara günde yarım litre sütün ücretsiz dağıtılmasını öngören bir program başlatıldı. Okullarda ücretsiz Odontolojik programlar uygulandı. Kırsal kesime yönelik sağlık hizmetleri yaygınlaştırıldı, sağlık bütçesi arttırıldı. Konut yapımı programı, ülkenin çimento, kereste ve diğer inşaat malzemeleri üretimi kapasitesini yükseltti. İlk ücretsiz ulusal yuva ve kreşler ağı oluşturuldu. Yüksek öğrenime kayıtlarda %80'den fazla bir artış gerçekleşti. Merkezî İşçi Sendikası ile Devlet Teknik Üniversitesi arasında emekçilere yüksek öğrenim sağlamayı olanaklı kılan bir anlaşma imzalandı. Birinci Ulusal Bilim Kongresi düzenlendi ve en geniş kitlesel ve popüler sanat hareketi başlatıldı. Bu hareketi oluşturanlar arasında tüm Şili'yi duvar resimleriyle donatan tugayların yanı sıra, Victor Jara gibi ozanlar ve yorumcular bulunmaktaydı. Tüm bunlar, Allende hükümetinde temel bir güç oluşturan geniş bir gençlik hareketine tanıklık etmekteydi.

Halkın ülkenin siyasal, toplumsal ve kültürel faaliyetlerine katılımı genişleyip derinleşti. Halk Hükümeti, üye sayısı 900 bini bulan CUT'u (Central Único de Trabajadores -Merkezî İşçi Sendikası) resmen tanıdı; kırsal kesimde sendikalaşma hızlanarak 1970'teki 114 bin üyeli 512 sendikadan, 1973'te 230 bin üyeli 870 sendikaya erişti. 1.013 Tarım Reformu Bürosu, 273 Tarım Reformu Merkezi, 104 üretim merkezi, 207 tarım reformu kooperatifi, 1.503 küçük çiftçi kooperatifi kuruldu, 50 bin üretici köylü kooperatiflerinde örgütlendi. Anne merkezleri, mahalle komiteleri, öğrenci federasyonları, meslek odaları yoğunlaştı, Erzak ve Ücret İdareleri (JAP) oluşturuldu. Zafer Treni, Sağlık Treni, Kültür Treni, Gönüllü Çalışma milyonlarca Şilili kadın ve erkeğin halkımız için yeni bir toplum inşa etme projesine entegre eden katılım biçimleriydi. Bu nedenledir ki Başkan Allende 1972'de şöyle diyordu: "Şili'nin yaşadığı dönüşüm süreci konusunda, kimsenin bunun, gerçekliğimizde, özelliklerimizde, tarihimizde ve geleneğimizde gerçekleşen derin bir değişim süreci, devrimci bir süreç olduğunu yadsıyamayacağını düşünüyorum".[2] Sürecin, iç ve dış gerici güçlerle çatışmanın boyutları öylesine derin, örgütlü halkın ağırlığı, en yoksul kesimlerin patlaması öylesine boyutlu, Allende'nin programa angajmanı öylesine radikaldi ki, bu neo-liberal toplumun tekil düşünce imparatorluğunda, dün onun yanında olanlar, bugün bu tarihsel gözü pekliği inkâr etmek için ellerinden geleni yapıyorlar. Kimileri için Allende, hep saygın bir yaşamı özle-

[2] Concepción Üniversitesi'ndeki konuşması, 4 Mayıs 1972.

yenlerin düşüydü yalnızca. Diğerleri, 'pragmatik siyasetçi' niteliğini vurgulayarak onu sisteme asimile etmeye uğraşıyor; bugün her türlü devrimci dönüşüm olasılığını reddetmek için Halk Hükümeti'nin bir hata olduğunu ileri sürenler de yok değil.

Onun 'dostu ve mücadele yoldaşı' olduğunu öne sürenlerden bazıları, onu devrimci niteliğinden soyutlamak için didiniyor ve tüm toplumsal mücadele yaşamına içkin, derinlemesine devrimci nitelikteki inançlarını reddedip kişiliği ve imgesini bir idealistinkine indirgemeye çabalıyorlar. Örneğin, 5 Aralık 2002'de Salvador Allende Vakfı'nın düzenlediği 'Günümüzde Salvador Allende'nin Anlamı' konulu diyalogda 'dostları' Carlos Altamirano ve Enrique Correa hükümetinin kazanımlarını kabul etmede gönülsüz davranmanın yanı sıra, Halk Hükümeti'nin bin günü boyunca kendi oynadıkları rolü özeleştirel biçimde değerlendirmekten de aciz kaldılar. Onları yalnızca Allende'nin Halk Birliği'nin temellerini atan ve başat yapıları radikal biçimde dönüştürmeyi hedefleyen derinlemesine demokratik bir programla Halk Hükümeti'ni oluşturabilen siyasal ve toplumsal hareketin oluşumunda oynadığı rolün inkârı ilgilendirmekteydi. Bugün neo-liberal modelin ve 'kapitalizmi insanileştirme' kuramının borazanlığını yapan ve bazıları büyük şirketler ve danışmanlıklarda yer alan bu 'dostlar' neo-liberal ve küresel kapitalist sisteme ihtidanın sadık bir ifadesidir.

Allende'nin başını çektiği siyasal ve toplumsal hareket bir gecede ortaya çıkmış değildir; çeşitli kuşakların uzun mücadelesinin, farklı karakter ve yoğunlukta çok sayıda irade ve deneyimin birleşmesinin ürünüdür. Toprak işgalleri, köylü mücadeleleri, emekçilerin ulusal ölçekli grevleri, gençlik hareketi, üniversite reformu hareketini destekleyen öğrencilerin deneyimi ile silahlanmıştı. Allende'nin beslediği ulus ve mücadele kavrayışı, öğrencilik günlerinden bu yana sürdürdüğü toplumsal ve siyasal mücadelelere katılımdan kaynaklanır; emekçiler, köylüler, halkçı partilerin militanları ile temasa girmesini sağlayan değerler buradan kaynaklanır; bu bağı sonuna dek sürdürüp güçlendirmesini bilmiştir, çünkü bunun hükümetinin meydan okumalarını ileri götürmenin aslî yolu olduğunun farkındaydı. Toplumsal ile siyasal arasındaki diyalektik ilişkiyi ve bunun halk hareketinin temelini oluşturduğunu, tüm toplumun dönüşmesi gereksiniminin buradan kaynaklandığını anlamıştı. "Devletin bir kısmı halkçı partiler ve her düzlemde sendikal örgütlenmeyi temsil eden Merkezî İşçi Sendikası aracılığıyla emekçilerin elindedir. Devletin kısmından söz ediyorsam, bunun nedeni yargı ve yasama gibi, çoğunluğun bizde olmadığı bağımsız erklerin de bulunmasıdır. Bu nedenle, bu gerçekliğe içkin güçlüklerle birlikte, bugün farklı hedefler saptamak zorundayız. Hepsinden önce, siyasal iktidarın

tahkimi. İkinci olarak bu siyasal iktidarın, halk iktidarının genişletilmesi. Ve bunu Şili koşullarına en uygun, en etkin ve gerçekçi biçimde yapmak. Siyasal iktidarın genişletilmesinden söz ederken, Halk Birliği'nin sınırlarının ötesinde bizim yanımızda yer alabilecek binlerce, binlerce yurttaşın bulunduğunu düşünüyorum; bir siyasal tercihi olmayan yüz binlerce kişi var; bir tercihi olmasına karşın ne ilkeleri ne de fikirleri unutamayan başkaları da var ve ben bu nedenden dolayı onları kardeşçe, açık yüreklilikle, yeni Şili için, tüm Şilililer için arzuladığımız daha iyi bir vatan için çalışmaya çağırıyorum. Halk iktidarını tahkim edip genişletmek halkçı partileri, fraksiyonlaşmaları değil de karşımızdaki devasa ortak sorumluluğu göz önünde bulundurarak ideolojik, polemik, eleştirel bir diyalogu sürdürebilmek amacıyla birliği etkinleştirme temelinde canlandırmayı gerektirir. Halk iktidarını güçlendirmek ve tahkim etmek sendikaları yeni bir bilinçle, Hükümetin ana sütunlarından birini oluşturdukları, ama ona teslim olmayıp, eylemlerine bilinçle katılmaları, desteklemeleri, yardım etmeleri ve eleştirmeleri gerektiği bilinciyle daha güçlü kılmak anlamına gelmektedir. Halk iktidarını güçlendirmek, halkın devinimini örgütlemek, ama bunu yalnızca seçimlere yönelik olarak değil, sınıf mücadeleleri her gün, her saat, her dakika sürdüğünden, her gün örgütlemek anlamına gelmektedir. Ve bunun bilincinde olmak gerekmektedir. Disiplinli, örgütlü ve bilinçli bir halk, Silahlı Kuvvetler ve Jandarma Kuvvetleri'nin sadakatiyle birlikte Halk Hükümeti ve vatanın geleceğinin en büyük güvencesidir. Halk iktidarının güçlendirilmesi, genişletilmesi ve tahkim edilmesi, üretim savaşının kazanılmasıdır. Buna kulak verin, emekçi yoldaşlar; üretim savaşının kazanılması".[3]

Moneda'daki bilinçli ve adanmış yaşamı ve son sözleri bizi dün ihanet dehşetine son verecek ve halkımız için demokrasiyi kazanacak her türlü mücadele biçimine başvurarak diktatörlüğe karşı ayaklanmaya sevk eden görevdir. Bugün neo-liberalizmin alternatifini inşa etme görevini önümüze koymaktadır, çünkü düşleyen, eyleyen ve mücadele eden milyonlar olacağız, bir kez daha. Çünkü Allende, dünyanın tüm orduları bir araya gelse yıkamayacağı kaçınılmaz bir mantığa inanıyordu: yaşamın mutluluğa ulaşmayı hedefleyen mantığı. Bir yol açmanın ve toplumsal birlikte yaşarlığın üst biçimlerini ortaya çıkarmanın kaçınılmaz gerekliliği.

Allende, bu anlamda dünya demokratik hareketi tarihinin bir parçasını oluşturmaktadır; ve örneği Şili halkı ve Latin Amerika halkları için onu günümüzün ve geleceğin insanı kılmaktadır. Halklarımızın gerçekliğini iyi bilen bir

[3] Uluslararası Emek Günü nedeniyle 1 Mayıs 1971'de Santiago'da Bulnes Meydanı'nda yaptığı konuşmadan.

kişi olarak, bu kadar adaletsizlik ve azgelişmişliğin kökeninin, bizi ekonomileri dışarıdan yönetilen bağımlı ülkeler hâlinde tutan emperyalizm olduğunu ve bu durumun halklarımız açısından şiddetli ve dramatik sonuçlara yol açtığının bilincindeydi. Birleşmiş Milletler Genel Kurulu'nda şunları söylemişti: "Bu kürsüye ülkemin vahim bir saldırının kurbanı olduğunu ilan etmek için çıkmak bana acı veriyor. Değişim süreçlerini sürdürürken, özellikle de doğal kaynaklarımızın millileştirilmesi sırasında zorluklar ve dışarıdan direnişle karşılaşacağımızı öngörmüştük. Emperyalizm ve acımasızlığı Latin Amerika tarihinde uzun ve uğursuz bir yer tutar; Küba'nın dramatik ve kahramanca deneyimi çok yakın bir geçmişte yer almaktadır. Petrolünü egemenlik hakları çerçevesinde kullanmaya karar veren ve bu kararının sonuçlarına katlanmak zorunda kalan Peru deneyimi de öyle. 1970'li yıllarda, uluslararası topluluğun, her bir ülkenin doğal kaynaklarını halkının yararına konusundaki egemenlik haklarını tanıyan onca sözleşme ve kararından ve bu sözleşmeleri onaylayan İktisadî, Toplumsal ve Kültürel Haklar Üzerine Uluslararası Anlaşmalardan, Kalkınma İkinci Onyılı Stratejisi'nden sonra, emperyalizmin yeni bir tezahürüyle karşı karşıyayız. Egemen devlet haklarımızın uygulanmasını engellemeye yönelik daha incelikli, daha kurnazca ve son derece etkin bir tezahür". Emperyalizmin açgözlülüğüne karşı koyabilmek için Allende, Latin Amerika birliğini sağlamaya yönelik yorulmaz bir mücadele veriyordu. "İkinci sınıf ülkeler olmayı sonsuza dek sürdüremeyiz. Kendi çabalarımızla ayağa kalkmamız gerekir. Bireysel çabalar yeterli olmamaktadır. Ortak ve kolektif bir çabaya gereksinimimiz var. Bir rejimin diğerini etkilemesi için değil, birlik ve mücadele içerisinde Latin Amerika'yı güçlendirmek için sınırların küçülmesine gereksinimimiz var".[4]

Bugün dünya halkları tahakkümüne karşı her türlü direnişi yok etmeyi hedefleyen Kuzey Amerika hükümetinin savaşçı saldırganlığıyla karşı karşıyadır. Gayrimeşru kazanç hırsı, büyük sermayenin aşırı ayrıcalıklarının itimiyle ABD siyasetinde faşizmin kurumsallaştığı ve kararlı bir biçimde karşı çıkmamız gereken bir stratejiyle karşı karşıyayız.

Geçtiğimiz 31 Ekim-3 Kasım günlerinde gerçekleştirdiğimiz 22. Kongremiz, tüm Latin Amerika ve dünya halklarını ABD'nin politikasını yargılamak ve mahkûm etmek üzere Dünya Halklar Mahkemesi'nin kurulması çağrısını yaptı. Savaşa karşı mücadele demokrasi mücadelesinin hayatî bir kısmıdır, cesur ve soylu Kuzey Amerika halkıyla birlikte barış ve gezegenin sürdürülebilirliğini savunan en geniş, çeşitli ve birleşik hareketini örmemiz gerekiyor.

[4] 30 Ağustos 1971'de Kolombiya Kongresi'nde yaptığı konuşma.

Bugün Latin Amerika'mız hâlâ imparatorluğun arka bahçesi muamelesini görüyor. Kararlar emperyal iktidarın denetimi altındaki uluslararası malî kurumlar tarafından benimsenmekte ya da koşullanmaktadır ki, bu kurumlar da ulusaşırı ya da içerideki oligarşik gruplara ve onların denetimindeki yöneticilere tabidir. Demokratik kazanımlar, halkların sırtından müzakere edilen sözde geçişlerle geri alınabilmiş değildir. Parlamentolar meşruiyetlerini yitiriyor, insanların seçim süreçlerine katılımları azalıyor, ve doğrudan baskılar, özgürlüklerin askıya alınması, ırkçılık ve yabancı düşmanlığı geçmişe oranla yükseliyor. Devlet terörizmi, yeni biçimler altında tahakküm aracı olmayı sürdürüyor.

Latin Amerika halkları bu gerçekliğe karşı uzatmalı bir biçimde ve artan yoğunlukla mücadele etmekteler. Gerekli değişim, devrimci değişim fikirlerinin yeniden yükselişe geçmesinin tanık ve aktörleriyiz; çünkü insanlığın en yüce özlemi, tüm haksızlıkların ve eşitsizliklerin aşılması özlemidir ve bu ancak derinlemesine devrimci değişimlerle gerçekleşebilir. Allende'ye göre sosyalizm kapitalist toplumun aşılmasıydı. Onun sosyalizm kavrayışı en derin ve gerçek demokrasidir. "Devrimci esinli demokrasi, çoğulluk ve özgürlük içerisinde sosyalizme doğru ilerliyoruz". Daha ileride de şunları söylüyordu: "Halkın - partileri ve sendikal örgütleri aracılığıyla- siyasal, toplumsal, iktisadi ve yönetsel varoluşumuzun düzlemlerine erişebilmesi için demokrasi. Halkın altı yılda bir oyunu istemediğimizi bilmesi için demokrasi... Tüm fikirlere saygı gösterilmesi için daha fazla demokrasi istiyoruz".[5]

Tahakkümlerini sürdürebilmek için sınıf mücadelelerinin varlığını reddedenler bugün halkların egemenlik ve kimliği özel olarak dramatik koşullarda savunduğu Üçüncü Dünya'da bir sarsıntı dalgasına çarptılar. Şili'de demokrasiye kesintili geçiş süreci yalnızca ülkemizi Kuzey Amerikan emperyalizminin, siyasetinin 'erdemleri'ni göstermek için yücelttiği dev bir yalana dönüştürmeye yaradı.

Pinochet'ci Anayasa'nın gücü, Silahlı Kuvvetler'in halk egemenliği üzerindeki üstünlüğünün sürdüğünü göstermektedir. Cumhurbaşkanı'nın görüşleri üzerinde karar alma yetkisiyle Milli Güvenlik Konseyi, Kongre ve Başkan'ın onayladığı yasaları veto yetkisiyle Anayasa Mahkemesi, oldukları yerde duruyorlar. Sistemi etkileyebilecek herhangi bir siyasal gücün iktidar organlarına girmesini engellemek üzere oluşturulmuş iki dereceli seçim sistemi olduğu yerde duruyor -öyle ki biz komünistler, kimi bölgelerde %24 oranında oy almış olmamıza karşın milletvekili çıkartamıyoruz. Yalnızca sistemin sürdürülmesin-

[5] a.y.

den yana olan iki siyasal blok parlamentoya girebilmekte: sağ ve Blok. Şili'de demokrasi pratiği yalnızca seçim süreçlerine katılmaya indirgendi.

Lagos hükümeti, seçim vaatlerine aldanan milyonlarca Şilinin umutlarını boşa çıkardı. Anayasa reformları, otomatik seçim kayıtları gerçekleştirilmedi, seçim sisteminde değişikliğe gidilmedi, Milli Güvenlik Konseyi ya da Anayasa Mahkemesi'ne dokunulmadı. Emek cephesinde, Lagos'un gerçekleştirdiği reformlar IMF ve Dünya Bankası yönelişlerine uygun düşüyor, yani emek ilişkilerinde daha yüksek bir esnekleştirmeyi öngörüyor. Özetle bu reformlar şu anlama gelmekte: 12 saatlik işgününü tesis etmek, Pazar tatilini kaldırmak, genç emekçiler için asgarî ücretin altında bir ücret, geçici ya da sözleşmeli işçiler gibi geniş emekçi kesimlerin toplu sözleşme kapsamı dışına çıkartılması. Lagos'un emek yasaları sendikalaşma önündeki engelleri sürdürüyor, grev sırasında ikame işçiler alınması gibi, grevi pratikte geçersiz kılan sendika-karşıtı pratikleri destekliyor. Ve daha yüksek bir 'uyarlanabilirlik' evresine geçiş iddiasıyla, emek ilişkileri üzerindeki her türlü toplumsal denetimi lağvediyor.

Blok'un Pinochet'nin Londra'dan İspanya'ya sınır dışı edilip orada insanlığa karşı işlediği suçlardan dolayı yargılanmasını engellemek için çevirdiği manevralara bütün dünya tanık oldu. Lagos'un diktatörlük sırasında insan haklarını ihlâl edenlere dokunulmazlık sağlamak üzere icat ettiği İnsan Hakları Diyalog Masası da herkesin malûmudur. Orada, imal edilmiş bir dramatik ortamda askerî darbenin en gerici yorumu oluşturuldu. Ricardo Lagos, Diyalog Masası'nın sonuçlarını aktardığı söylevinde 'demokrasiye ara verilmesine yol açan şiddet sarmalı'ndan söz edebilmişti. Yani söz konusu olan askerî darbe değil, her iki tarafın da sorumlu olduğu şiddet sarmalıydı. Kurbanlar ve kurban edenler sorumluydu. Allende'ye, halka, gözaltında kaybedilen kahramanlara, ailelerine ve tüm topluma karşı bir hakaretti bu. Orada iktidardaki yeni blok paktını imzalanıştı: Sağ ve Blok. Zaman ve halkın mücadelesi bu Masa'nın yalanlarını gözler önüne serdi; biz daha ilk andan itibaren onu ulusal ve uluslararası kamuoyu önünde mahkûm etmiştik. Denize atıldıkları söylenen ölüler kanıtlanamadı; dahası, içlerinden bazıları askerî karargâhlarda bulundu. Şili'nin canilerini ve yağmacılarını kurtaran dokunulmazlık resmî olarak tesis edildi.

Silahlı Kuvvetler, Yasama ve Yürütme erklerinde farklı ifadelerle tezahür eden yolsuzluklar, yalnızca bireycilik ve kişisel çıkarla damgalanmış bir toplumda etik değerlerin yitimine işaret etmekle kalmamakta, aynı zamanda diktatörlüğün pratiklerinin sürdürülmesine de işaret etmektedir. Ahlâksızlık, nüfuz ticareti, kayırmacılık, yolsuzluklar Blok'a son noktasını koyuyor. Yolsuzlukların kaynağı, diktatörlüğün dayattığı ve temelinde iktisadî, siyasal, iletişimsel erkle-

rin aşırı temerküzü, ahlâk-dışı, ikbal avcısı ve hesapçı bir zihniyet ve davranışın teşviki yatan, her şeyin 'başarı'ya, hedefini kovalamaya endekslendiği, iktidar odaklarında yuvalanmış neo-liberal sistemdir. Sağ ve Pinochet'ciliğin büyük yolsuzlukları diktatörlük yönetiminde gerçekleşti. Ulusal mirasımız tiranlığın himayesi altındakilere haraç-mezat verildi. Paktta diktatörlük ve sağla uzlaşan Blok, hiç kuşku yok ki yolsuzlukları, tiran ve çevresinin yasadışı servetini soruşturmak niyetinde değil; tersine, halka ait olan işletmelerin satışını sürdürdü; diktatörlük döneminde özelleştirilen bakırın %70'i bugün ABD ve Kanadalı çokuluslu şirketlerin elinde.

Lagos'la Allende arasındaki uçurum ne denli derin! Allende, ABD ve çokulusluların tahakkümüne karşı Latin Amerika birliği ve iktisadî entegrasyonunun yılmaz savaşçısıydı. ABD'nin Latin Amerika politikasının mızrak başı Lagos ise ulusal egemenliğimizin Kuzey Amerikalı büyük ekonomik gruplara peşkeş çekilmesi anlamına gelen ve Şili'yi, ABD'nin tüm kıtayı boyunduruk altına almak üzere kullanacağı bir köprü hâline getiren TLC'yi (Serbest Ticaret Anlaşması -ç.n.) imzaladı. Sağcı UDI'den -diktatörlüğün işbirlikçisi- Senatör Hernán Larraín şöyle diyor: "Bu anlaşmanın iyi yanı, Şili'nin serbest ekonomiyi sonsuza dek iktisadî sistem olarak uygulayan ülke rolünü üstlenmesidir. Her ne biçimde olursa olsun, sosyalist ekonomiye kilit vurmuştur. Bu anlaşmanın sosyalist bir başkan tarafından imzalanmış olması ölçüsünde, fikirlerimiz zafere ulaşmıştır. Onu imzalamış olmak, Şili'ye prestij kazandırmış ve 20 yılı aşkın süredir, yöneten hükümetlerden bağımsız olarak bir ekonomik şemayı uygulamakla ülke olarak ciddiyetini göstermiştir".[6]

Aynı anlamda ABD Ticaret Ataşesi Robert Zoellick şuna işaret ediyordu: "Şili'yle TLC ABD'nin, ALCA'yı (Amerikalar Serbest Ticaret Bölgesi -ç.n.) kurumsallaştırarak Batı yarıküreyi özgürleştirme çabalarına katkıda bulunacaktır". Şili-Kuzey Amerika Ticaret Odası başkanı Kathleen Barclay da ekliyordu: "(TLC'nin) ticarî ve malî etkileri var, ama çok daha önemli bir etkisi daha var; Şili'yi kıtanın liderliği konumuna yerleştirmek. Bu, ticarî etkinin çok daha ötesine geçiyor". Ve daha ileride de: "Şili ile anlaşma jeopolitik ve ticarîdir ve ABD için ticaretini açma konusunda çok daha önemli bir itim sağlayacaktır".[7] Yürürlükteki TLC'ler halklarımız için taşıdıkları dramatik sonuçları çok açık biçimde göstermektedir. Tüm kamu hizmetlerinin özel teşebbüse devredilmesi, hükümetlerin yabancı yatırımlara mutlak garantiler vermesi, devletin tüm ihalelerinin ÇUŞ'lara açık olması, hükümetlerin küçülmeyi ve gümrük tarifeleri ve

[6] El Mercurio, 19 Aralık 2002.
[7] El Mercurio, 14 Aralık 2003.

ulusal üretimi korumaya yönelik benzeri önlemleri tasfiye etmeyi kabul etmesi, ithalatın serbest bırakılması ve tarımsal üretimden sübvansiyonların kaldırılması, bilgi ve teknolojilerin özelleşip tekelleşmesi, hükümetlerin her alandaki korumacı önlemleri tedricen tasfiye etmeyi kabul etmesi, ulusal sanayinin tasfiyesi ve ÇUŞ'ların ülkelerde uluslararası özel mahkemeler aracılığıyla tahkim hakkını elinde tutması anlamına gelmektedir. TLC'ler kesin olarak halklarımızın ABD'nin militarist hegemonyasına ilhakının yeni stratejisidir.

Bu saldırı karşısında Latin Amerikanın tüm halkları özelleştirme politikalarına karşı, en temel insan hakları için, egemenlikleri için, bağımsızlıkları için başkaldırmalıdırlar. Bu bağlamda Küba devrimi saygın, bağımsız, dayanışmacı ve sosyalist bir toplum inşa etme mücadelesinde halklar için özel bir siyasal ve insanî değer edinmektedir. Hümanist değerleri, saygınlığı, halkların kendi yazgısını belirleme ve egemenlik hakkının savunusuna ve Latin Amerika'nın bütünleşmesine katkısı, Moncada Garnizonu'na saldırının 50. yılında da doğrulanmaktadır. Küba'nın Bush hükümetinin çılgınlığıyla saldırıya uğramasına izin vermeyecek, var gücümüzle Küba'yı savunan milyonların yanında yer alacağız; çünkü Küba ve Fidel tüm halklara bizi temsil ediyor ve bu temsili, 43 yılı aşkın cesareti, tutarlılığı ve etkin dayanışmasıyla kazandı.

Bu mücadeleler çoğulluğu potasında, kıtamızdaki öncellerimizin sömürgecilikten bağımsızlaşma mücadelesindeki Latin Amerika'cı düşünce ve eylemi yeniden ele alıyoruz. Kuzey Amerika'nın topyekûn üstünlüğünün bölgesel ve yerel ekonomilere dayatmasının yeni ifadelerinden başka bir şey olmayan Serbest Ticaret Anlaşmaları ve ALCA dayatmasına karşı durmak, ancak böyle mümkün olacak. ALCA'yı dayatma kararlılığı bölgede özel bir vahamete erişen militarist saldırının ayrılmaz bir parçasıdır. Amerikalarda, her bir ülkenin ordusunun hızlı ve bütünsel harekâtı yetisine sahip, ancak ABD tarafından komuta edilen, yönetilen ve maddî olarak desteklenen birleşik bir askerî güç oluşturmak üzere hızlı adımlar atılmakta. Kolombiya Planı, And İnisiyatifi, Cabañas Operasyonu ve diğer planlar, çeşitli ülkelerdeki askerî üsler ve Kuzey Amerikalı danışmanlar, bunların tümü, Kuzey Amerika'nın ilhakçı stratejisinin araçlarıdır ve Şili Güney Konisi ordularıyla birlikte bu süreçle bütünleşmektedir.

Latin Amerika'nın ilerici ve devrimci güçlerinin daha etkin bir dayanışma, kıtamızda bütünleşme ve eşgüdümlü bir devinim için asgarî bir platformda buluşmamız zorunludur. Neo-liberal, militarist ve ilhakçı politikalara darbe indiren daha kararlı ve eşgüdümlü bir savaşım için birleşip mücadelelerimizi birbiriyle bağlantılı kılmamız gerek. Bu birliği toplantılarda, yönergeler düzleminde ve seçim süreçlerinde değil, öncelikle toplumsal mücadelede, somut eylemde

kavrıyoruz. Fikirleri aydınlığa kavuşturacak tartışmalar, somutlanması yolunda mücadele, insanların bilinçlenmesi ve demokratik örgütlenmesi, zaferin temelidir.

Kapitalist küreselleşme ve savaşa karşı çatışmaya başka parti ve hareketler katılmakta ve katılacaklar. Hepimiz siyaset yapmanın onurlu ve açık biçimlerinde buluşmalıyız. Toplumsal kesimleri ve emekçilerin dünyasını nesnel biçimde temsil eden projelerle.

Çeşitlilik içerisinde bir dünyada yaşıyoruz. Siyasal, iktisadi, toplumsal ve kültürel açıdan çeşitli. Gerçeklikleri ve mücadele biçimleri açısından çeşitli. Halkların gücü bu çeşitlilik içerisinde kök salıyor. Allende, 19 Nisan 1973'te yayınladığı Şili Sosyalist Partisi'nin 38. Yıldönümü Bildirgesi'nde Che Guevara'nın kendisine armağan ettiği 'Gerilla Savaşı' kitabındaki "Farklı yollardan ayrı hedefe ulaşmaya çalışan Salvador Allende'ye" ithafına gönderme yaparken, bu çeşitliliğe değer verdiğini gösteriyordu.

Bizler, diktatörlüğe direnen ve onunla çatışan, bugün yeni güçlerin katılmasına olanak veren mekânları fetheden sol, bu meydan okuma karşısında hazırız. Siyasal ve Toplumsal bir Alternatifin inşasına katkıda bulunduğumuz inancı bize yardım ediyor ve mücadelemiz, stratejik vizyonumuz, halkla bağlarımızla bu süreç her zamankinden daha fazla mümkün. Ve bu, iradecilik ya da çokluğun yanında, içinde olabilmek için uzun zaman önce terk ettiğimiz 'öncülük' rolünden değil, Şilili komünistleri devrimci ideallerin sürdürülmesinin reddedilmez bir etkeni kılan toplumsal, siyasal, kültürel köklerimizden kaynaklanıyor. Tahayyülümüzün bir parçası kıldığımız S. Allende'nin deneyim ve düşüncesi birikimimiz içerisinde yer almaktadır.

Allende'nin, ölümünden 30 yıl sonra mücadelenin, tutarlılığın ve sınırsız özverinin simgesi olması rastlantı değildir ve dünyada ve Şili'deki her halk mitinginde milyonların dile getirdiği 'Dinleyin, dinleyin, Allende aramızda' sloganını açıklayan da budur. Adı güç, isyan ve tutkuyla haykırılıyor.

Halk Birliği Hükümeti'nin bin gününün deneyimini incelemek ve günümüz için taşıdığı değeri kavramak gereklidir. Yeni dünya ve Latin Amerika sahnesinde Allende'nin çok güçlü olduğunu söyleyebiliriz. 'Başka bir dünyanın mümkün' olduğuna inanıyor ve bunun için mücadele ediyordu. Hükümetinin gerçekleştirdiği derin değişimler ve sahte dikotomilere kapılmaksızın ve günbegün siyasal eğitim çalışmasını gerçekleştirdiği toplumsal ve siyasal alanlardaki tüm mücadele yıllarına eşlik eden bilinç bunu gösteriyor.

Salvador Allende, sağlam kavrayış ve ilkelere dayalı, tutarlı, tüm sınamalara dayanıklı bir yaşam, toplumsal adalet ve halkın saygınlığı için yılmaz bir müca-

dele sürdürdü. Bunlar şu neo-liberal bağnazlık döneminde yoksun olduğumuz etik değerlerdir. Bombalanan Moneda Sarayı'ndan şöyle sesleniyordu: "Tarihsel bir geçişe yerleşmiş olarak, halka sadakatimi yaşamımla ödeyeceğim. Binlerce ve binlerce Şililinin bilincinde yeşerttiğimiz tohumun sonsuza dek kurutulamayacağından emin olduğumu onlara söylüyorum. Güçlüler, bizleri alt edebilirler, ama ne cinayetler ne de kuvvet, toplumsal süreçleri durduramaz. Tarih bizimdir ve onu halklar yapar".[8]

Allende figürü, aşılmaz bir toplumsal adalet, insanların özgürleşmesi sevdasının alternatif etiği olarak yükseliyor. Onun eşitlik, özgürlük, demokrasi düşleri Latin Amerika'mızın halklarının 21. yüzyıla girerken beslediği düşlerdir ve 'Başka bir dünya mümkün' inancını çok daha yakın kılmaktadır.

[8] Salvador Allende'nin 11 Eylül 1973'teki son sözleri.

12) BREZİLYA

CARLOS MARIGHELLA (1911-1969)*

58 yaşında iken, mücadelesinin en kızıştığı bir sırada öldürülen Carlos Marighella, hayatının 40 yılını halkların kurtuluşu kavgasına adamış, Latin Amerika kıtasının en geniş ve en kalabalık ülkesinin en büyük vatanperverlik örneklerinden biridir.

Emperyalizmin işbirlikçi Brezilya askeri rejimi, Marighella'yı öldürmekle, Brezilya devrimci hareketini, 'yıkıcı komando'yu mahvettiğini sanmaktadır. Oysa Marighella, son bildirgelerinden birinde, "Yıkıcı komando, halkın memnuniyetsizliğidir" diyordu.

Marighella, Brezilya'da rejime karşı silahlı mücadele yürüten belli başlı devrimci organizasyonlardan birinin, Ulusal Kurtuluş Hareketi'nin lideridir.

Bir eylem adamı olduğu kadar, değerli bir düşünürdür de... Silahlı mücadelenin organizatörü, önemli devrimci eylemlerin lideri olan Marighella, bunun yanında ülkesinin ve dünyanın diğer kesimlerinin temel politik ekonomik ve sosyal sorunlarını ısrarlı şekilde öğrenmeye çalışan bir öğrencidir.

En önemli çalışmaları: Tutuklamaya Niçin Direndim (1964), Brezilya Krizi (1965), İç Mücadele (1966), 'Havana Mektupları' ve 'Küba'dan Mesaj' (1967) 'Sao Paulo Komünist Grubu'nun Demeci' (1968) ve 1969'da yazılmış olan bazı metinler. 'Gerilla Harekâtı ve Taktikleri', 'Stratejik Problemler ve İlkeler Üzerine', 'Devrimcilerin Birliği Üzerine', 'Örgütsel Sorunlar' ve "Şehir Gerillası El-Kitabı". Ayrıca gizli yayınlanan *Problemas* dergisinde yayınlanmış makaleler.

Marighella, Brezilya'da Yankee emperyalizminin egemenliğini yıkmak ve ülkenin sömürülen kitlelerini kendileri için adalet ve gelişmeye dayanan bir istikbali garantileyecek güce kavuşturmak amacıyla bir ulusal kurtuluş hükümeti kurmak üzere iktidarı silahlı mücadele ile ele geçirmek esasına dayanan bir örgütün lideridir.

Brezilya Komünist Partisi'nin yönetim kadrosundaki görevinden istifasında Marighella şöyle diyordu: "Kitlelerin bağrında devrimci kavga verme isteğini açıklamak ve halen parti liderliğine hükmeden politik oyunun bürokratik ve uzlaşmacı kurallarına daha fazla tahammül edemeyeceğimi belirtmek isterim".

O sadece Brezilya için değil, fakat dünyanın çeşitli bölgelerindeki milyonlarca kadın ve erkek için bundan başka yol olmadığını da fark etmişti.

---

* http://www.kurtuluscephesi.com/gerilla/marighella1.html.

Tricontinental'e verdiği bir mülakatta "Üçüncü dünya için" diyordu, "emperyalizme karşı mutlak bir savaş verecek organizasyondan başka yol yoktur".

Ve Latin Amerika Dayanışma Örgütü (OLAS) Konferansı'nda çağının en önemli örneğini gösteriyordu. "Vietnam örneğini izlemeliyiz".

Marighella'nın ölümüyle, Brezilya devrimci hareketi, emperyalizme ve sömürüye karşı savaşta, ölünceye kadar, hiç sarsılmadan direnen en yetenekli ve en cesur liderlerinden birini yitirmiştir.

Marighella, 5 Aralık 1911 de, Behia eyaletinde, Salvador şehrinde doğmuştur. Burası, birçok kuzeydoğu eyaletleri gibi, Brezilya'nın sadece hammadde çıkartarak ekonomisini ayakta tutabilen yoksul bölgelerinden biridir. Bir İtalyan göçmeni ile Afrikalı siyah kölelerin soyundan birinin oğlu olan Marighella, emperyalist nüfuzun ve kapitalizmin Brezilya'ya adamakıllı girdiği ve ilk sanayi teşebbüslerinin ortaya çıkmaya başladığı bir sırada yetişmiştir.

Kapitalizmin dünya krizinin patlak verdiği 20'lerde ilkokulu bitiren Marighella, genç yaşta dalga hâlinde birbirini izleyen grevlere, kahvelerin denize dökülmesine ve tahammül edilmez bir hâl alan sefalete tanık olmuştur.

Haklıyı haksızı çok genç yaşta ayırt edebilecek hâle gelmiş, 18 yaşında, Salvador Politeknik Okulu'nun birinci sınıfında iken, Komünist Parti'sine üye olmuştur.

Hitler'in Almanya'da iktidara gelmesinden sonra faşist ideolojinin Latin Amerika ülkelerine sızması karşısında Marighella, 1934 yılında Kızıl Öğrenci Federasyonu'na katılmıştır.

1935'in ilk aylarında Rio de Janeiro'ya gelip parti merkez komitesinin özel bir bürosunda görev alarak partinin bütün basım işlerini üstlenmiştir. 1935 Kasım'ında Ulusal Kurtuluş Birliği'nin yürüttüğü silahlı hareketin yenik düşmesinden sonra ülkede korkunç bir terör başlamıştır. Marighella, 1936 Mart'ında tutuklanmış, gaddarca dövülmüş, fakat polis ağzından tek kelime dahi alamamıştır.

1937 Mayıs'ına kadar hapiste kalan Marighella, nihayet hükümetin yeni bir seçim komedisi nedeniyle çıkarttığı siyasal aftan yararlanarak özgürlüğüne kavuşmuştur. 1937 Temmuz'unda Sao Paulo'ya giderek orada parti eyalet komitesinin direktörü olmuştur. Orada olağanüstü organizasyon kabiliyeti göstermiş, partiye sızmaya çalışan Troçkist unsurlara karşı etkin bir mücadele vermiştir. Antiemperyalist mücadeleye birinci derecede önem veren Marighella, devrimci örgüt ile kitleler arasındaki bağları güçlendirmiş, hükümet tarafından kurulan resmi sendikalara komünistlerin girip söz sahibi olmalarını sağlamıştır.

1939'da Sao Paulo'da tekrar tutuklanan Marighella, birkaç ay tutuklu kaldıktan sonra Fernando de Noronha Adası'na, son olarak da Grande Adası'nda Presidio de Dos Rios'a nakledilmiştir.

Fernando de Noronha Adası'nda hapisken Marighella, 3 bin mahkûm üzerinde etkili bir politik çalışma yapmış, çeşitli eğitim kursları organize etmiştir. Böylelikle kafasında tasarladığı 'halk üniversitesi'nin ilk uygulamalarını yapmıştır.

Getulio Vargas'ın sert yönetimi sona erdikten sonraki son zamanlarda milliyetçi ve popülist bir tutum takındığı için, emperyalizmin ve gerici çevrelerin tepkisine sebep olmuştu -Brezilya'da karmakarışık bir politik ortam doğmuştur. 1946'da 2. Dünya Savaşı'nın sona ermesi nedeniyle çıkartılan genel aftan yararlanarak hapisten çıkan Marighella, 1946 seçimlerinde Bahia eyaletinde Komünist Partisi listesinden federal temsilci seçilmiştir. Fakat bu dönem de uzun sürmemiş, 1948'de Komünist partisi kanun dışı ilan edildiği gibi, partinin yasama meclislerindeki temsilcilikleri de lağvedilmiştir. Bunun üzerine Marighella, parti eyalet komitesi politik sekreteri olarak Sao Paulo'ya dönmüş, yeraltı çalışmalarını yıllarca başarılı şekilde sürdürmüştür.

1952'de Marighella, parti merkez komitesinin yürütme kurulu üyesi olmuş, aynı zamanda partinin sendika bürosu ve köylülük bürosu danışmanlığı da ona verilmiştir. İşçi sınıfının yoğun bulunduğu Sao Paulo'da Marighella, daha etkili ve direkt mücadele yöntemlerini araştırmıştır. 50'lerin sonuna doğru emperyalizm Küba'da devrimin zaferi üzerine her şeyini yitirirken, Brezilyada daha sıkı bir kontrol kurmuştur. Marighella, Küba devriminin en ateşli savunucularından biri olarak, 1963'te Rio de Janerio'da toplanan Kıta Dayanışma Kongresinde Küba Devrimcilerine en büyük dayanışmayı göstermiştir.

O müstesna meziyetlerini, çeşitli vesilelerle ortaya koymuş bir devrimci liderdir. Örneğin 1964'te, askeri darbeden hemen sonra, muhalefet cephesinin en ön saflarında yer almıştır. Rio de Janerio'da Orduevi'ne ve Deniz Subayları Kulübü'ne birer saldırı düzenlemiş, Praga de Cinelandiada toplanan halkın başında yer almıştır. Birkaç gün sonra eski Brezilya başkentinde bir sinemada polis ajanları tarafından kıstırılmış kendisinden sayıca çok fazla polislere direnmişse de, bir polisin kuşunu ile yaralanmış ve tutuklanmıştır. Kurşun sol ciğerini delmiş, fakat bünyesi çok sağlam olduğu için mutlak bir ölümden kurtulmuştur.

Daha sonra bir kez daha yakalanmış ve işkenceye tabi tutulmuşsa da, militanlığı ve kavgaya inancı asla sarsılmamıştır.

Yaptığı incelemeler ve geçirdiği denemeler neticede Carlos Marighella'yı, silahlı devrim mücadelesi çizgisine getirmiştir. 1967 yılında, partinin üst kade-

mesinde rakipsiz bir durumda iken, Brezilya Komünist Partisi Yürütme Kurulu'ndan istifa etmiştir.

Marighella'nın 1967 Ağustos'unda katıldığı ve BKP'den istifasına sebep olan Latin Amerika Dayanışma Konferansı (OLAS)'ında günün kahramanı, ne Lenin, ne Mao, hatta ne de Fidel Castro idi. Tek bir yüz gözüküyordu kürsünün arkasında:

Simón Bolívar'ın yüzü. Tek bir şanslı isme gereksinme duyulmuştu: Ernestro 'Che' Guevara... Kıtanın bağımsızlığı ve birleştirilmesi savaşında ikincisi, birincisi ile nöbet değiştiriyordu. Bolivya'da 'iki, üç, daha fazla Vietnam' parolasını atan Che'nin "Kuzey Amerikan ordularını birçok cephede bölmek" görüşü, konferansın kabul edeceği ve onaylayacağı tezler hâline geliyordu.

Brezilya Komünist Partisi Havana'ya hiçbir delege göndermemeye karar vermişti. Buna rağmen, parti yürütme kurulu üyesi ve Sao Paulo Eyalet Komitesi Şefi Carlos Marighella, konferansı düzenleme kurulunun çağrısını kabul etmiş ve yürütme kurulunun iznine başvurmadan yola çıkmıştı: "*Çünkü onu hiçbir şekilde devrimci bir otorite olarak kabul etmiyorum*" diye yazacaktır daha sonra.

Bunun üzerine Brezilya Komünist Partisi yönetimi, Marighella'yı kabul etmemesi için Küba Komünist Partisi Merkez Komitesi'ne alelacele bir telgraf göndermişti. Marighella buna da aldırış etmemiş ve hücuma geçmişti: "*Yürütme Kurulu ile aramda derin bir siyasal ve ideolojik ayrılık vardır. Yürütme Kurulu OLAS'a karşıdır. Ve Küba devrimi ile dayanışmayı bozmuştur. Bu durumda ben kendimi, Küba devriminin öncülük ettiği Latin Amerika devrimine katılmış olarak görüyorum. (...) BKP'nin yönetimi çok ağırdır ve asla hareketliliğe kavuşamıyor, burjuva ideolojisi ile bozulmuştur. Devrim uğrunda hiçbir şey yapamaz. Ve ben artık, tek yaptığı iş toplantılar düzenlemek olan bu edebi sanatlar akademisine ait olmak istemiyorum*".

Partiden kopması, aynı zamanda birtakım stratejik ayrılıklara da dayanıyor: "*Devrimci güçleri kırsal bölgeye yığmak zamanı gelmiştir. En azından Latin Amerika'da marksist-leninist bir proleter yönetimin işlevi, yalnızca şehirlerde değil, kırlarda da hazırlıklı olmaktır. Arkadaşlar hatırlayacaklardır ki, merkez komitesinin üçte birinin kırsal bölgelere gönderilmesini önermiştim. Önerim büyük gürültüyle geri çevrilmişti*".

"*Brezilyalı devrimcileri birleştirmenin ve halkın iktidarına götürmenin tek yolu*" gerilla sorununa geliyor en nihayet:

"*En az uzlaşıcı ve en az bürokratik olan gerilladır*".

Ayrılıklar çok derindir, kopma kaçınılmazdır.

Marighella, 1967 sonuna doğru Brezilya'ya tekrar geliyor.

1968 Şubatında, "merkez komitesinin aldığı cezai tedbirler ve keyfi ihraç kararları yüzünden çileden çıkan" aynı eyaletin önemli bir komünist grubu parti yönetiminden ayrılıyor, 'pasifist çizgi'ye karşı çıkarak OLAS'ın tezlerine bağlanıyor.

Sao Paulo Eyaleti, 247 bin kilometrekaredir, yani Fransa'nın yarısı genişliğindedir. 1967'de nüfusu, yarısı başkent ve çevresinde yaşayanlar olmak üzere, 16 milyondur (1960'ta yalnız 12 milyon 700 bin idi). Yarım kürenin en önemli sanayi parklarından biri olan bu bölgede ülkenin ekonomik gücü yoğunlaşmıştır. Sanayi proletaryası burada toplanmıştır, öğrencilerin siyasi bilinç düzeyi yüksektir.

Partiden ayrılan komünist grubun devrimci çarpışma çağrısı tüm Brezilya'da geniş yankı yarattı. Bu bölünmeden önce, 1962'de de Brezilya Komünist Partisi'nden iki kopma olmuş, su katılmamış bir Marksizm-Leninizm isteyen Amazonas ve Grabois (Çin eğilimli Brezilya Komünist Partisi (P.C. do B.)'ni, Mario Alves ise Brezilya Devrimci Komünist Partisi (BDKP)'ni kurmuşlardı. Ancak bu iki hareket de halka mal olamamıştı Her iki hareket de, ulusal kurtuluş hareketinin başlatılmasında öncülük rolünü oynayamamıştı.

'Pronunciamento'da (duyurular) Sao Paulo'nun 'başkaldıran' komünistleri, gerilla ilkesi üzerinde OLAS delegeleriyle tam bir bütünlüğü giderek 'fokoculuk'un sakıncalarını etraflı şekilde ortaya koydular, "*Kendiliğindenci bu durum, korkunç bir hatadır. Söz konusu olan, Brezilya'nın belli yerlerine silahlı adamlar grubu koymak ve sonuçta ülkenin çeşitli noktalarında başka ocakların ortaya çıkmasını beklemek değildir*". Tersine gerillayı "*genel stratejik ve taktik bir planın tamamlayıcı bir bölümü olarak*" ele almaktadır. Marighella'nın birkaç ay sonra yazılı olarak açılayacağı biçimde, gerilla için bir hazırlık aşamasından geçmek gerektir.

Bu stratejik seçim, karşı görüş olarak bürokrasinin yıkılmasını sağlıyor... İdeolojik savaş bir çeşit kültür ihtilaline açılıyor, parti bürokrasisi yıkıldığı gibi, geleneksel siyasi partilerle olan karmaşık ilişkiler de ortadan kalkıyor. Artık gerekli olan, "*kalabalık olmayan, sağlıklı bir yapıya sahip, bükülgen ve hareketli bir yeraltı örgütüdür. Tartışmalı toplantılarla vakit öldürmek yerine, belirli ve günlük devrimci eylemleri uygulayacak bir öncü örgüttür*".

Guevara germiştir yeni örgütün iletken telini. "Devrimcinin görevi devrim yapmaktır!" Ancak buna karar verenler katılabilir gerillaya. "Birdenbire devrimci eyleme geçecek" temel gruplar oluşturulacaktır. Kumandanlık, gerilla eylemlerini yürütenlerle sürekli ilişkide olacaktır. Marighella bunu açıkça ortaya

koymaktadır. Siyasi yönetim ile askeri yönetim tek ve aynıdır. En cesur ve en ileri görüşleri bünyesinde toplar. İşçilerin ve köylülerin siyasal birliği, 'sonuca ulaştıran' olarak kabul edilmiştir; gerillanın 'ana çekirdeği'ni oluşturur. Sao Paulo komünist gruplaşması, yeni bir parti kurmayı reddetmektedir. Zira içinden çıktığı eski kuşağa dönmek olacaktır bu.

Açıkta kalmış devrimcilerin bir araya geleceği bu 'başkaldıran' grup, ulusal kurtuluş hareketine yetkin militanlar kazandıracaktır. Bunlardan, Marighella'nın eski yoldaşı ve onun gibi yıllarını hapishanelerde geçiren, daha sonra Komünist Partisi legal olarak tanındığı zaman kısa bir süre için (1945'ten 1947'ye) milletvekili seçilen J. Camara Ferreira'yı sayabiliriz.

Bolivya Sierrası'nda düşmanlarının eline geçen ve küçük bir köyün okuluna hapsedilen 'Che' Guevara'nın öldürülmesinden on gün kadar önce, Carlos Marighella, Havana'da, Brezilya gerilla savaşının[1]-başlayışına, gelişmesine ve başarısına temel olacak ana ilkeleri içeren onbeş sayfalık bir çalışmayı kaleme alıyordu. Ve bunu "yaptıkları kalacak ve ürünleri tüm Latin Amerika'ya dağılacak kahraman gerillacı"ya ithaf ediyordu.

Kesin kararını vermiştir: Brezilya Komünist Partisi Merkez Komitesi ile ilişkilerini kopardıktan sonra kıtanın yüreğinde, Castro'nun sağ kolu tarafından başlatılan savaşı sürdürmeyi seçiyordu. Onunla nöbet değiştirecek, fakat onu taklit etmeyecektir. Sağlam bir dayanak noktası olmasa dahi, her tarafta birden harekete geçilmesini öngören ve Regis Debray[2] tarafından sistemleştirilen *'fokoculuğu'* (foquisme) içine sürüklendiği çıkmazdan kurtarmak gerekir. Fokoculuğun açılması ise, odalarda değil, arazide gerçekleştirilecektir.

Bazı parlak fikirler vardır Carlos Marighella'nın kafasında. Şehir gerillası, kır gerillası, hareketlilik...

1968 Eylül'ünden itibaren Rio de Janeiro, Sao Paulo ve Belo Horizonte'de bankalara, kışlalara, askeri yapılara ve Amerikan emperyalizminin ajanlarının oturduğu evlere karşı girişilen saldırılar artar. Şehir gerillası başlamıştır. Faaliyet alanı, federasyonun en sanayileşmiş yerleri arasında sayılan bu devletlerin üç başkentinin belirlediği sanayi üçgenidir. Şefleri, giriştikleri eylemin sonuçlarını ele alıyor, inceliyor ve geliştiriyorlar. Böylece 'şehir gerillası'nın pratik elkitabı oluşuyor. Teorik bir dizi doküman da, kır gerillasının hazırladığı ve başlaması ve şehirlerdeki savaş karşısında nasıl tavır alması gerektiği ile ilgili ilkeleri açıklıyor. Strateji, pratik ile birlikte gelişmektedir.

---

[1] Algunas guestes çuestoes sobre as guerrilhas no brasil, Havana, Ocak 1967.

[2] Monthly Review'in yöneticilerine gönderdiği bir mektupta Debray, bu teorinin işlenmeyen yanları olduğunu kabul etmiştir.

Hareket, hareketlilik... Bu sözcükler Marighella'nın kitaplarında sık sık geçer. Başarının koşuludur. Mümkün olan en fazla hareketlilik (ve ondan ayrılmaz olan hızlılık) sayesindedir ki, 1968 Eylül'ünden 1969 Ekim'ine dek siyasal nitelikte 100 kadar banka soygunu[3] yapılmıştır. Her soygun üç dört dakika sürmekte, her darbede militanlar polisi gayet ustaca atlatabilmektedir.

Bu başarılar, diktaya kökünden karşı olan, ancak bugüne değin uyutulmuş ve Komünist Partisi'nin bürokratik sabrı ile kötürümleştirilmiş bulunan vatandaşları cesaretlendiriyor, onlara canlılık veriyor. Devrimci halk öncüsü, olarak özerk gruplar örgütleniyor. 8 Ekim Devrimci Hareketi, Brezilya Komünist Partisi'nin Maocu eğilimli kızıl kanadı... İçlerinde 1964 hükümet darbesinden hemen sonra ordudan çıkartılan askerler, Yüzbaşı Carlos Lamarca gibi, beraberlerinde silah ve cephane yüklü kamyonlarla kaçanlar da bulunuyor.

Marighella'nın arkadaşları, giderek siyasal niteliği daha açık ve daha gösterişli eylemler düzenliyorlar. Sao Paulo'daki lüks konutundan çıkarken CIA ajanı Amerikan yüzbaşısı Charles Chandler'in öldürülmesi, ordu yerleşme yerlerinin ve Amerikan ticaret kurumlarının dinamitlenmesi, radyo istasyonlarının işgali ve buralardan devrimci yayınlara geçilmesi, Rio merkez hapishanesinden bir grup arkadaşının kurtarılması: rejimin diktacı ve polis niteliğinin, bu rejimin yasalar, ayaklar altına alarak sürdürdüğü tutuklama ve işkencelerin bir mesajla tüm radyo ve televizyonlarda açıklanması, gazetelerde yayınlattırılması, kır gerillasının da yakında harekete geçirileceğinin duyurulması; ülkenin çeşitli zindanlarında hapsedilmiş on beş militanı kurtarmak üzere Birleşik Devletler Elçisi Burke Elbrick'in güpegündüz kaçırılması... Polis tarafından aranan ve pasaport verilmeyen bazı gerillacıların Boeing 707'leri iki kez Küba'ya kaçırmaları...

Ayrı ayrı gruplar öz bakımından aynı olan eylemleri yapıyorlar. Aşağı yukarı tümünde Guevara'nın davranışını anımsatan belirtiler görülüyor. Ve de Amerikan elçisine karşılık serbest bırakılması istenen on beş militan arasında bu örgütlerin hemen hepsinin temsilcileri bulunduğu için, polis bunların birleşmek üzere olduklarına ve Carlos Marighella'nın ileri sürdüğü 'tek cephe' tasarısını somutlaştırmak üzere her şeyi yaptığına kanaat getiriyor.[4]

Aslında bu grupların her birinin politik ideolojik örgütlenme ve şekillenme düzeyi birbirinden ayrıdır. Stratejik alanda hâlâ bazıları 'ayaklanma ocakları'

---

[3] Expropriation, 'kamulaştırma', 'istimlâk', 'elkoyma', anlamlarına gelmektedir. Yazıda nihai hedef olarak bu anlamın kullanılmak istenmesine karşın, yapılan işi daha açık anlatabilmek için 'soygun' olarak çevrilmiştir

[4] Sao Paulo, 15 Eylül 1969, Jornal da Tarde.

üzerinde düşünüyorlar; askeri eylemle siyasal çalışmayı dengelemeyi hâlâ beceremiyorlar. Bununla birlikte, giderek, Marighella'nın Ulusal Kurtuluş Hareketi, Brezilya devrimci hareketine yeni bir görüş açısı açıyor, her çeşit yabancı modelden, Küba, Rus veya Çin devrimci modelinden kurtulmuş ve daha çok ülke gerçeğine uygun bir görüş sahası... Ulusal Kurtuluş hareketi, bürokrasi tuzağına düşmeksizin yürütülen en mükemmel eylem biçimidir. Uygulama bakımından tüm ülkeyi kapsamaktadır. Hareket düzeyi teknik olarak iyi oturtulmuştur, hareketlilik, baskılardan en az zararla kurtulmasını sağlamaktadır. İdeolojik doğrultusu belirgindir, fakat sekter değildir. Üyelerin siyasal yapısı iyidir.

Gerici basına, yani ülkedeki gazetelerin aşağı yukarı tümüne göre, Caslos Marighella ve arkadaşları 'haydut', 'hırsız', 'gangster', 'katil' vb.dir. La Paz ve Bogota'da çıkan tutucu (ve Katolik) gazeteler de Che Guevara ile Camilo Torres'i aynı şekilde niteliyorlardı Uruguay'ın Tupamaroları, Douglas Bravo, Cesar Montes inti Peredo, Yon Soza, kıtanın tüm Kastristlerini aynı kaba dolduruluyordu. Cinayet işleyenler yüzlerce değil milyonlarca insanı açlığa, kölece çalışmaya, donmuş yevmiyelere mahkûm eden, binlerce kerhane işleterek insanları kötü yollara düşürenler, kültürel geriliği bilinçli şekilde sürdürenler gıdasızlığın doğurduğu hastalıkların sorumluluğunu taşıyanlar, onlara göre, namuslu kişiler, şerefli insanlardır...

Gericilere göre daha az aptal, ama daha hinoğluhin olan, suçlamayı çamur atma seviyesine düşüren liberallere göre Carlos Marighella, lüks içinde yaşayan renkli bir kişidir. Hem komünist şefidir, hem de futbola, buzlu punch'a ve Copacabana plajında güneş banyosuna meraklıdır, üstelik üç kadının da sevgilisidir. Eşi, annesi ve arkadaşlarından birisinin kız kardeşi. Şimdi de gerillacılık oynamaktadır.

Marighella'nın eski arkadaşı, sabık komünist, şimdilerde ise büyük bir liberal gazetenin müdürü olan Osvaldo Peralva'ya göre, "*Marighella, Marx'tan Stalin'i daha fazla okudu. Engels ve Lenin'i ancak Stalinist yorumlardan tanırdı. Brezilya'nın en keskin Stalinistidir, çok soğuk, katı, inatçıdır. Cesurdur*". Marighella'nın kişilere sevgiyle davrandığını, çekici bir konuşmacı olduğunu, öğrenciliğinin çok parlak geçtiğini, hatta bir gün politeknik okulunda sınav kâğıdını klasik dizilerle kaleme aldığını ekliyor.[5]

Bu niteliklerdir ki, Stalinist Marighella'nın anti-bürokratik, uzlaşmaz ve guevarist oluşunu kolaylıkla açıklamaktadır.

---

[5] Jose Olyempio da Peralva tarafından yayınlanan O retrato adlı otobiyografi.

Parti genel sekreteri Luis Carlos Prestes, eski arkadaşından söz ederken oldukça ılımlıdır, "Kullanılacak yollar üzerinde yanlışa düşmüş bir vatanseverdir".

Marighella, partinin yoluna karşı daha 1964'te cephe almağa başlamıştır. Sözde ilerici duygularla 'milliyetçi burjuvazi'nin dolambaçlı yollardan iktidarın ele geçirmesini öneren resmi komünist stratejisini benimsemiş olan "Goulart'ın devrilmesi Komünist Partisi bünyesinde derin bir buhran yaratmıştır. Marighella partinin pasifizmine yollar üzerinde yanlışa düşmüş bir vatanseverdir".

Ancak Küba devrimi liderine "Hiçbir zaman komünistlikten vazgeçmeyeceğim" demekte ve eklemektedir. *"İşte bu yüzdendir ki OLAS'ın düzenleme kurulunun çağrısına cevap vermezlik edemezdim"*.[6]

Aynı fırsattan yararlanarak Merkez Komitesi ile bağ için hazırlamaz. Hiçbir etkisi olmayan ve devrim korkusuyla göklerde arayan komünist yönetimi, güvenliğini, generallere ve burjuvazinin askeri örgütüne yatırır ve ne kendisini, ne de partiyi ve halkı silahlı savaşa girişebilmesi için hatırlamaz. Hiçbir etkisi olmayan ve devrim korkusuyla kötürümleşmiş bir yönetim yarattığı saçmalığı protesto edenler şiddetle saldırıya uğradılar, bölücülük, maceracılık ve başka kötülük tohumları eklemekle suçlandılar. Oysa "parti yönetim tekeli değildir, işçi sınıfına ve halka aittir". Merkez Komitesi'ne bağımlılıktan kurtulmak, hiç de komünistliği bırakmak değildir.

Çoğu yeraltı çalışmasında geçen otuz yıllık militanlık, Marighella'yı haklı kılmaya yeter de artar bile... Bu yıllar ona kitle çalışmasının önemini, takiplerden kurtulma sanatını, tüm zamanlarını toplamak tartışmak, analiz etmek, aforozlar yağdırmak ve gelecek toplantı tarihini saptamakla geçiren küçük burjuva aydın toplantılarının hiçliğini öğretti. Siyasal olgunluk ve Guevara'da eksikliği hissedilen öngörü yeteneğini kazandırdı. Öyle görünüyor ki, kendisine karşı askeri diktanın polisleri ve CIA ajanları tarafından girişilen insan avından, her türlü ortamda kurtulma yöntemini de öğrendi.

Ölümünden kısa bir süre önce Carlos Marighella ile görüşen Conrad Detrez anlatıyor:

"1969 Ekim ayında, Havana'da ilan edilen silahlı savaş çağrısından tam iki yıl sonra, ülkenin büyük kentlerinden birinde rastladım ona. Altı haftadır beni, kendisinin de söylediği gibi, 'dikta ve emperyalizmin bir numaralı düşmanı'na götürecek bir 'zincir'in peşindeydim öyle bir zincir ki, birden fazla ülkeden, Brezilya Konfede-

[6] Gizli yayınlanan *Lettres de La Havane* adlı broşürde yer alan 18.8.1967 tarihli mektup.

rasyonu'nun 24 eyaletinden geçmekte ve o an için herhangi bir eyalette sona ermektedir. Ama hangisinde?

Bunu bende bilmiyordum, karşılaşmamızın arifesine dek öyle bir söylenti dolaşıyor ki, Marighella, hem polisi atlatabilmek için, hem de 'Amazon ağzından Uruguay sınırına kadar' çoğalan Ulusal Kurtuluş Hareketi gruplarını örgütlemek üzere sürekli yer değiştirmektedir. Ve bir efsane doğmuştur; Marighella ele geçirilemez. Marighella her yerdedir. Polisler soğukkanlılıklarını koruyorlar. Bizden en kolaylıkla kaçabileceği bu yerlerden başka yerde olamaz' Rio (5 milyon nüfuslu) veya Sao Paulo (8 milyon nüfuslu) kentlerinin oluşturduğu bu iki insan okyanusundan birinde boğulmuştur.

Beni aldığı evin birinci kat penceresinden kaldırımı arşınlayan bir polis ajanı görüyorum. Ve buradan 300 metre ötede park etmiş bir polis Volkswagen'ini... Marighella beni yatıştırıyor.

Uzun görüşmemizin bitiminde, aksi yöne gidecektir. Ve ertesi gün, grup koruyucularından birisi bana bir mesaj iletecektir. 'En kısa zamanda ülkeyi terk edin!'

On gün sonra yönetime -parti- yakınlığı ileri sürülen iki militan tutuklanıyor. Bunlar Dominiken rahipleridir. İhtiyar Marksist-Leninist, ne sekter, ne de dogmatiktir. Camilo Torres bir papazın da iyi bir gerilla olacağını kanıtlamamış mıydı? Şefle doğrudan bağlantıyı sağlayan bu din adamlarından biri yüzünden bütün şebeke 'dövüşüyor', tabanca ve makineli ile silahlanmış 80 polis Carlos'a pusu kuracaklar ve katledeceklerdir onu, Sao Paulo kaldırımlarında, 4 Kasım akşamında...

'Kahraman kişi, halka umut, mutluluk veren kişidir. Carlos Marighella da halka bir öncü ve bir strateji gösterdi. Fikir ve binlerce tüfek ile silahlanmış umut'".

KENT GERİLLASININ TANIMI*

CARLOS MARIGHELLA

Kent gerillası, askerî diktatörlüğe karşı, konvansiyonel yöntemlerle silahlı olarak savaşan kişidir. Bir devrimci ve ateşli bir yurtsever olarak ülkesinin kurtuluşu için mücadele eden bir savaşçı, bir halk dostu, bir özgürlük aşığıdır. Kent gerillasının işlerlik gösterdiği alan, büyük Brezilya kentlerindedir. Büyük kentlerde caniler ve yasadışı kişiler de faaliyet gösterir. Çoğu zaman, canilerin yaptıkları kent gerillalarına mal edilir.

Oysa kent gerillası caniden köklü biçimde farklıdır. Cani, eylemlerinde kişisel yararın peşindedir ve sömürücülerle sömürülenler arasında ayırım yapmaksızın saldırır; bu nedenle kurbanları arasında çok sayıda sıradan insan bulunmaktadır. Kent gerillası, siyasal bir hedefi izler ve yalnızca hükümete, büyük iş çevrelerine ve yabancı emperyalistlere saldırır.

Gerillaya cani kadar zarar veren ve yine kentlerde faaliyet gösteren bir başka unsur da, karışıklık yaratan, banka soyan, bomba atan, insan kaçıran, cinayetler işleyen ve kent gerillalarına, devrimci rahiplere, öğrencilere ve tiranlığa karşı çıkıp özgürlük talep eden yurttaşlara karşı akla gelebilecek en kötü suçları işleyen karşı-devrimcidir.

Kent gerillası, rejimin amansız düşmanıdır ve otoritelere ve ülkeyi yönetip iktidarı elinde tutan insanlara sistemli biçimde zarar verir. Kent gerillasının birincil görevi, askerî rejim ve baskıcı güçlerini şaşırtmak, yıpratmak, morallerini bozmak ve yabancı idarecilerle Brezilya üst sınıflarının servet ve mülklerini tahrip etmektir.

Kent gerillası, Brezilya'nın mevcut iktisadî, siyasal ve toplumsal sistemini çözülmeye uğratıp yıkmaktan korkmaz; çünkü onun amacı, kır gerillalarına yardım etmek ve silahlı halkın iktidara geçeceği tümüyle yeni ve devrimci bir toplumsal ve siyasal yapının kurulmasına yardımcı olmaktır.

---

* http://www.marxists.org/archive/marighella-carlos/1969/06/minimanual-urban-guerrilla/ch01.htm, Türkçesi: Sibel Özbudun

HALK DESTEĞİ[1]

Kent gerillasının süreğen kaygılarından biri, kamu desteğini kazanmak üzere halkın davasıyla özdeşleşmektir. Hükümet eylemleri beceriksizleştiği ve yolsuzluklara bulaştığında, kent gerillası devreye girip hükümete karşı olduğunu göstermekten kaçınmamalı, böylelikle de halkın sempatisini kazanmalıdır. Örneğin, mevcut hükümet, halka ağır malî yükler ve aşırı yüksek vergiler dayatmaktadır. Diktatörlüğün vergilendirme sistemine saldırıp malî faaliyetlerini engellemek, tüm silahlı eylemi ona yöneltmek, gerillanın görevidir.

Kent gerillası, yalnızca vergilendirme sistemini altüst etmek üzere savaşmaz -silahlı eylemin silahı, fiyatları yükselten ve onları yöneten hükümet kurumlarının yanı sıra, ulusal ve yabancı yatırımcılarla önemli mülk sahiplerine de yönelmelidir. Kısacası, hayat pahalılığından, sefalet ücretlerinden, aşırı yüksek fiyatlar ve kiralardan devasa servetler devşiren herkese karşı yönelmelidir. Kent gerillaları, dondurma ve piyasada ve genel besin sanayinde tekel oluşturan diğer Kuzey Amerika şirketleri gibi yabancı sanayilere sistemli olarak saldırmalıdır. Kent gerillasının başkaldırısı ve siyasal sorunlara müdahaledeki ısrarı, savunduğumuz davaya halk desteği sağlamanın en iyi yoludur. Tekrar ediyoruz ve tekrarda ısrarlıyız -bu, halk desteğini sağlamanın yoludur. Halkın hatırı sayılır bir kesimi kent gerillasının eylemlerini ciddiye almaya başladığında, başarısı garantilenmiş olur.

Hükümetin elinde baskıları arttırmaktan başka bir çare yoktur. Polis ağları, ev aramalar, kuşkuluların ve masum insanların tutuklanması ve yolların kapatılması, kentteki yaşamı dayanılmaz kılar. Askerî diktatörlük, kitlesel siyasal kovuşturmalara girişir. Siyasal cinayetler ve polis terörü rutinleşir.

Tüm bunlara karşın, polis sistemli biçimde başarısızlığa uğrar. Silahlı kuvvetler, donanma ve hava kuvvetleri rutin polis işlevlerini üstlenmek üzere devreye sokulur, ama buna rağmen gerilla harekâtını durduramaz, parçalı gruplar hâlinde ülke sathında faaliyet gösteren devrimci örgütü yok edemezler.

Halk hükümetle işbirliği yapmayı reddeder; genel kanı, hükümetin adaletsiz, sorunları çözüme kavuşturmada aciz olduğu ve elinden tek gelenin, muhaliflerini fiziksel olarak tasfiye etmek olduğu yönündedir. Ülkenin siyasal durumu, halkın yaşamı kötüleşirken, 'goriller'in artan ölçüde şiddetten sorumlu olarak görüldüğü askerî bir duruma dönüşmüştür.

Ordu ve diktatörlüğün uçurumun kenarında olduğunu gördüklerinde, zaten yürürlükte olan iç savaşın sonuçlarından ürken yatıştırıcılar (yönetici elit

[1] http://www.marxists.org/archive/marighella-carlos/1969/06/minimanual-urban-guerrilla/ch38.htm.

içerisinde bunlardan her zaman vardır) ve oportünistler (şiddete dayalı olmayan mücadelenin yandaşları) el ele verip perde arkasından söylentiler yaymaya, cellâtlardan seçim, 'yeniden demokratikleşme', anayasal reformlar ve halkı kandırmaya, ayaklanmadan vazgeçirmeye yönelik öteki saçmalıkları dilenmeye koyulurlar.

Ancak gerillaları izleyen halk, artık tek hedefi diktatörlüğün ayakta kalmasını sağlamak ve suçlarını örtbas etmek olan seçimlerde oy vermenin bir fars olduğunu anlamıştır. Seçim farsına ve oportünistlerin gözdesi 'siyasal çözüm'e bütün yüreğiyle saldırırken kent gerillası daha saldırgan ve etkin olmalı, duraksamasız sabotajlara, terörizme, kamulaştırmalara, saldırılara, insan kaçırmaya, infazlara vb. başvurabilmelidir. Bu eylem, parlamento ve sözde 'partiler', gerçek bir kukla gösterisi ya da tasmalı köpekler gibi, ancak askerî diktatörlüğün izniyle işleyebildiği ölçüde, Kongreyi açarak ve siyasal partileri -hükümet partileri ve hükümetin izin verdiği partiler- yeniden örgütleyerek halkın gözünü boyama girişimlerine yanıt oluşturacaktır.

Kent gerillasının halkın desteğini kazanmadaki rolü, halkın çıkarlarını akıldan çıkartmaksızın ve hükümetin içerisinde hareket edeceği felaketli durumu daha da vahimleştirmek üzere mücadeleyi sürdürmektir. Bunlar, diktatörlüğe zarar veren, gerillalara kontrol dışına çıkmış bir kent ayaklanması ortamında kır savaşını başlatma olanağını veren koşullardır.

Kent gerillası, halk için devrimci eyleme girişmiştir ve onlarla birlikte halkın diktatörlüğe karşı, ülkenin özgürleşmesi mücadelesine katılmasını sağlamaya çalışır. Kentten ve halkın desteğinden başlayarak kent gerilla savaşı hızla gelişir, kent alanı isyanını sürdürürken altyapısını dikkatli bir tarzda yerleştirir.

CARLOS MARIGHELLA'DAN FIDEL CASTRO'YA MEKTUP*

CARLOS MARIGHELLA

Sevgili Fidel Yoldaş,

Latin Amerikalılar Dayanışma Örgütü Konferansının bittiği şu anda kabul edilen kararlara ve kapanış konuşmana bütünüyle katıldığımı belirtmek ve Brezilya Komünist Partisi Yürütme Kurulu ile de bağlarımı kestiğimi bildirmek için sana yazmayı zorunlu buluyorum. Bu görevi Havana'da yazdığım bu mektupla yerine getiriyorum. Hiçbir zaman vazgeçmeyeceğim komünistliğim, konferansın düzenleme komitesi kurulunun çağrısını reddetmeme elvermiyordu. Delege olarak değil de çağrılı olarak konferansı izledim. Biliyorum ki BKP Yürütme Kurulu, OLAS'a karşıdır, hatta bu tavrını mart kararnamesiyle kamuoyuna açıkladı, o yazıda konferansa katılmayacağını bildiriyordu... Bu konferansa katılışım, devrimciliğimde hiçbir değişiklik yapmayacaktır. Biliyorum bunu.

Benim devrimci hareket hakkında tutumum biliniyor. 10 Aralık 1966 tarihinde BKP Yürütme Kurulu'na yazdığım bir mektupta bunu belirtmiştim. Kurul'un benim istifamı görüşmemesi ve birkaç ay sonra da "yürütme kurulunun üç toplantısına gelmedim" diye beni görevden alması, üzerinde durulması gereken bir noktadır. Bürokratik toplantılar düzenlemek için büyük gayretkeşliğe düşen, ama kavgayı, devrimci eylemi geliştirmek için parmağını bile oynatmayan garip bir yönetim!

Küba'da tüm Latin Amerika'nın gerçek devrimcilerinin toplanacağını, orada kendi ortak sorunlarını tartışacaklarını, Birleşik Devletler emperyalizminin genel stratejisine karşı savaş sağlayacak genel bir stratejinin temellerini atacaklarını biliyordum. (...)

BKP'de ise, 1935 silahlı ayaklanmasını izleyen çeşitli yönetimler, devrimci çizgiyi bırakmışlar ve burjuvazinin ideolojik ve siyasi görüşlerini benimsemişlerdir. (...) Pasifist bir siyasi çalışmayla sadece kentlerde başarı kazanacaklarını umarak köylülüğün devrimdeki rolünü önemsemediler. (...) Yürütme Kurulu silahlı savaştan korkuyor ve tek çıkar yolun silahlı savaşta olduğunu benimse-

* Kaynak: http://www.kurtuluscephesi.com/gerilla/marighella4.html.

yenlerin eylemlerini köstekleyerek böyle bir savaşın ilkelerini ortaya konmasını önlemeye çalışıyor.

Yapılması gereken, OLAS Konferansı sırasında yapıldığı gibi, ideolojik mücadeleyi yoğunlaştırmak ve aynı zamanda devrimci eyleme geçmektir. (...) Marksizm-Leninizm'i ödünsüz kabul ettirmek ve Brezilya'nın somut koşullarına uymak gereklidir.

Yürütme Kurulu ile ilişkimin kesilmesinin, Brezilya devrimci hareketinin ideolojik kavgasını derinleştireceğine ve sağ sapık düşüncelerin ve revizyonizmin yıkılmasına yarayacağı kanısındayım.

Yürütme Kurulu, ertelemekten bir türlü vazgeçmediği bir toplantıda her şeyi çözümlemeyi öneriyor, ama bu toplantı hiçbir şey getirmeyecektir. Yönetici kadro, uzun süredir hiçbir şeyi değiştirmek istemediğini göstertmişti. Zaten...

Benim seçtiğim yol, kırlarda başlatılacak olan ve böylece benim de kesin olarak Latin Amerika devrimine katılacağım gerilladır.

Gerilla, bence Brezilya devrimcileri birleştirmek ve halkımızı iktidara getirmek için tek yoldur. Bir komünist olarak, bu davranışımın, hiç olmazsa, bir devrimcinin nasıl bir tutum takınması gerektiğini göstereceğine inanıyorum.

Proleter selamlar.

Havana, 18 Ağustos 1967

13) ARJANTİN

MARIO ROBERTO SANTUCHO (1936-1976)*

Mario Santucho, siyasetle erken gençlik yıllarında ilgilenmeye başlamıştır. Kardeşlerinden biri, Amílcar, Komünist Parti üyesi, bir başkası, sonradan ERP üyesi olacak olan yazar Francisco René ise María Estela Martínez hükümeti döneminde kaçırılmış ve kaybedilmişti.

İlk siyasal yaklaşımları, Santiago del Estero bölgesi Toplumsal-İktisadî İnceleme ve Araştırmalar Merkezi ve kardeşi Francisco René'nin önemli bir rol oynadığı Dimensión dergisiyle bağlantıları çerçevesinde gerçekleşti.

Tucumán Ulusal Üniversitesi'ndeki öğrenciliği sırasında, İktisat Bilimleri Öğrencileri Bağımsız Hareketi (MIECE) içerisindeki rolü sayesinde Öğrenci Merkezi delegesi oldu. MIECE, 1959 seçimlerinde Öğrenci Merkezi'nin yönetimini üstlenerek Mario Roberto Santucho'yu Üç Taraflı Konsey'in öğrenci temsilciliğine getirdi.

1961'de Ana María Villareal ile evlendi ve Küba'ya gitmek üzere bir Latin Amerika gezisine çıktı. Peru'daki ikameti sırasında, düşüncelerini etkileyen Víctor Raúl Haya de la Torre ile tanıştı. ABD'de bazı üniversitelerdeki tartışma ve konferanslara katıldı.

Yerli-Amerika Devrimci Halk Cephesi (FRIP)'in siyasal örgütlenişine etkin biçimde katıldı. Arjantin Devrimci Emekçiler Partisi'nin (PRT) örgütü Devrimci Koordinasyon Cuntası (JCR), Bolivya Ulusal Kurtuluş Ordusu (ELN), Şili Devrimci Sol Hareketi (MIR) ve Uruguay Tupamaros Ulusal Kurtuluş Hareketi (MLN-T)'nin etkin üyelerindendi.

Silah arkadaşlarının 'Roby' olarak adlandırdığı Santucho'nun, ayrıca pek çok gerilla kod adı bulunmaktaydı: 'Miguel', 'Komutan Carlos Ramírez', 'Enrique Orozco' ve diğerleri.

PRT VE ERP

25 Ağustos 1965'te önderliğini yaptığı Yerli-Amerika Devrimci Halk Cephesi (FRIP), Troçkist örgüt İşçi Sözü (Palabra Obrera) ile birleşerek Devrimci Emekçiler Partisi'ni (PRT) oluşturdu. Bazı iç tartışmaların ardından, parti kendini Marksist-Leninist olarak tanımlayıp Tucumán'daki şeker kamışı işçilerinin direnişini desteklemeyi acil görev olarak benimsedi. Haziran 1970'te, yine onun girişimiyle PRT'nin V. Kongresi Devrimci Halk Ordusu'nu (ERP)

* http://es.wikipedia.org/wiki/Mario_Roberto_Santucho, Türkçesi: Sibel Özbudun.

kurdu. Partinin silahlı kolu olmayan bu örgüt, "Kitlelerin iç savaş örgütüydü. Saflarını tüm Parti üyeleriyle, farklı toplumsal katmanlardan ve farklı siyasal görüşlerden, ERP programını benimseyen savaşçılardan devşirecekti: bu program, anti-emperyalist, anti kapitalist ve demokratikti; oysa PRT'nin programı açıkça sosyalistti". Böylelikle, PRT Devrimci Halk Ordusu'nun siyasal-askerî yönetimini üstleniyordu; Santucho ise komutanlarından biriydi.

Ağustos 1971'de Córdoba kentinde tutuklanıp Buenos Aires'teki Villa Devoto cezaevine nakledildi. Cezaevinde bulunduğu süre içinde Komünist parti üyeleri, Montonerolar, Devrimci Silahlı Kuvvetler (FAR) ve Peronist Silahlı Kuvvetler (FAP) ile ilişkilerini güçlendirdi. 15 Ağustos 1972'de, başka FAR ve Montonero yöneticileriyle birlikte yüksek güvenlikli Rawson cezaevinden kaçarak, bir ticarî uçağın kaçırılmasını içeren ve çok ses getiren bir operasyon'la Şili'ye geçti. Eşi Ana María Villareal bu arada, Trelew katliamında yaşamını yitirdi. Şili'de gergin bekleyişin ardından Salvador Allende hükümeti, gruba ülkeden ayrılarak Küba, Havana'ya gitme iznini verdi. Santucho, Kasım 1972'de Arjantin'e dönerek PRT-ERP'nin yönetimini yeniden üstlendi.

ÖLÜMÜ

19 Temmuz 1976'da, kendisi de çatışmada ölecek olan Yüzbaşı Juan Carlos Leonetti komutasındaki askerî kuvvetlerle girdiği bir çatışma sonucu, Buenos Aires'in Villa Martelli bölgesinde, PRT bürosu olarak kullanılan bir konutta yaşamını yitirdi. Santucho'nun naaşı, (aynı çatışmada yaşamını yitiren yoldaşlarınınkiyle birlikte) Campo de Mayo'daki askerî garnizona götürüldü; o günden bu yana ne olduğu bilinmiyor.

Daha çok Luis Mattini takma adıyla bilinen, PRT-ERP'nin çatışmadan sağ çıkan son genel sekreteri Arnold Kremer'e göre Santucho, ölümünden önce Montonerolar yönetimiyle iki gerilla gücünün Arjantin Kurtuluş Örgütü adı altında birleşmesi konusunda görüşmeleri sürdürmekteydi ve Mario Santucho ile kadın arkadaşı Liliana Delfino ile birlikte Küba'ya kaçabilmesi için -her yerde aranmaktaydı ve örgütlenme yetisi felce uğramıştı- Montonerolardan para ve lojistik destek sağlamak üzereydi.

Askerî yetkililer, çatışmanın ardından konutta bol miktarda belge ve uçak biletleri bulunduğunu açıkladılar.

SİYASAL GÖRÜŞLERİ

Düşüncesini besleyen ideolojik kaynaklar, Lenin ve Troçki'den Witold Gombrowicz'e, Milcíades Peña (60'lı yılların sol aydınlarından)'dan,

Bartolomé Mitre, Miguel Angel Asturias, Bernardo Canal Feijóo, Rodolfo Khun, Héctor P. Agosti ve kardeşi Francisco René'ye büyük çeşitlilik sergilemekteydi. Bunlardan bazıları (Lenin gibi) ideolojik-siyasal düşüncesini beslerken, (Mitre'nin Bağımsızlık savaşları üzerine yazıları gibi) diğerleri askerî düşüncesini güçlendiriyordu. Dahası, Küba Devrimi ve Che Guevara'nın etkisi, belirleyici bir rol oynayacaktı.

Burjuvazi konusunda, bu sınıfın siyasal değişimleri örgütleme yetisinden yoksun olduğunu düşünüyor, bu nedenle ulusal bir geniş cephe fikrine sıcak bakmıyordu. Liberalizmin 'demokrasi ya da diktatörlük' ikilemi karşısında, Santucho her iki seçeneğin de burjuva tahakkümünü sürdürmeye ve sosyalist devrimi bastırmaya yönelik olduğunu savunuyordu.

Santucho Silahlı Kuvvetler'in askerî bir parti, siyaset sahnesindeki bir başka siyasal parti olduğunu düşünüyordu. Peronizm konusunda, ne (sol Peronizm'in öne sürdüğü gibi) devrimci, ne de (Komünist Parti'nin savladığı gibi) faşist olduğu kanısındaydı; onu 'Bonapartizm' olarak tanımlıyor, toplumsal sınıflar arasında hakemlik rolünü üstlenen güçlü bir askerî figür olduğunu, ama son tahlilde burjuvazi adına düzeni sağlamakla yükümlü olduğunu düşünüyordu. 'Bonapartizm', Santucho'nun eleştirel bir tarzda kullandığı bir kavramdır.

Santucho'ya göre Arjantin halk hareketinin önünde iki türde meydan okuma vardı: popülizm ve reformizm. Popülizm tüm ulusu 'halk' adı altında kaynaştırırken (Santucho, popülizmi Peronizm ve Montonerolarla özdeşleştirmekteydi), reformizm de Komünist Parti bünyesinde etkindi.

BURJUVA İKTİDARI VE DEVRİMCİ İKTİDAR*

MARIO ROBERTO SANTUCHO**

BURJUVAZİNİN İKTİDARI

Arjantin işçi sınıfı ve halkı son yıllarda, sınıf mücadeleleri tarihimizi ilişkilendiren ve Arjantinli emekçi kitlelerin ulusal ve toplumsal çıkarları açısından hayatî sorunlara açıklık getiren son derece zengin siyasal deneyimler yaşadılar. Bu deneyimler üzerinde düşünmek, çatışma hâlindeki sınıfların davranışını gözlemlemek, devrimimizin tikelliklerini derinlemesine kavramak ve eyleme doğru biçimde rehberlik edecek sonuçları çıkartmak bilinçli işçilerin ve genelde geniş emekçi kitlelerimizin ilerici, devrimci kesimlerinin önünde duran yakıcı sorumluluğu oluşturmakta.

Bu broşürde, daha iyi anlaşılması, burjuvazi ve küçük burjuvazinin, bu temel veçheleri gözlerden gizleyerek halkın aklını karıştırmak ve mücadelesinin yolunu saptırmak üzere yaygınlaştırdığı ideolojik farklılıkların yarattığı kargaşayı gidermek amacıyla, yakın siyasal tarihimizin kimi merkezî önemdeki süreçlerinin sentetik bir tahlilini yapmayı hedefliyoruz.

2. Dünya Savaşı süresince yürürlükte olan uluslararası ekonomik durumun sağladığı ve yaklaşık 1952'de sona eren kapitalist istikrar döneminin ardından, halk mücadelelerinin ısrar ve gücünden tedirgin olan Arjantin'in egemen sınıfları, burjuva egemenliğinin iki temel biçimine birbiri ardı sıra ve tekrar tekrar başvurdu: parlamenter cumhuriyet ve askerî Bonapartizm.

Kapitalist toplumda ayrıcalıklı bir sömürücüler ve bürokratlar azınlığının halkın devasa çoğunluğu üzerinde sınıf egemenliğini uyguladığı bilinir. Hükümette, her biri kendi tarzında, büyük şirketlerle, büyük toprak sahibi oligarşiyle, emperyalizmle ve emperyalistlerin bağlaşığı, aralarında Frigerio, Alsogaray, Krieger Vasena, Salimei, Lanusse, Gelbard gibi örneklerin bulun-

---

* "Poder burgués y poder revolucionario", El diálogue de América, C. Korol (der.) *El Socialismo Latinoamericano, Un recorrido hasta nuestros tiempos,* Ediciones Madres de Plaza de Mayo, Buenos Aires, 2006, ss.167-201, "A vencer o morir"den alınmıştır. PRT-ERP belgeleri, Daniel de Santis derlemesi, Eudeba Yayınları, Türkçesi: Sibel Özbudun.

** Arjantinli. 12 Ağustos 1936-19 Temmuz 1976. Devrimci Emekçi Partisi (PRT) ile Devrimci Halk Ordusu'nun kurucularından. Arjantin'de ve Latin Amerika'da devrimci örgütlerin birliğinin aktif destekçilerindendi. Trelew cezaevinden kaçışın örgütleyicilerinden. 19 Temmuz 1976'da çatışmada öldü.

duğu büyük girişimcilerle bağlantılı siyasetçilerle askerlerin birbirini izlediği de biliniyor. Burjuvalar siyasal denetimi, yani burjuva diktatörlüğünü nasıl sürdürebiliyorlar? Çoğunluğu oluşturan emekçiler sınıfının iktidara geçmesini nasıl engelliyorlar?

Bunun için iki ana sistemden yararlanıyorlar: parlamentarizm ve askerî Bonapartizm. Her iki sistem de, burjuva egemenliğini sürdürebilmek için sahtecilik ve gücü birlikte kullanmaktadır. Sistemlerden biri sıfırı tükettiğinde ve kitleler bin bir yolla etkin hoşnutsuzluğunu gösterdiğinde, kapitalistler, oligarklar ve emperyalistler ustaca diğerini devreye sokuyorlar. Parlamentarizm burjuva diktatörlüğünün maskelenmiş bir biçimidir. Siyasal parti örgütleri ve genel oya dayanır. Görünürde halkın tümü yöneticilerini seçer. Oysa gerçekte durum çok farklıdır, çünkü hepimizin bildiği gibi adayları belirleyen, oranın gücüdür.

Lenin'in[1] dediği gibi, "birkaç yılda bir egemen sınıfların hangi üyelerinin halkı parlamento aracılığıyla baskı altına alıp ezeceğini kararlaştırmak; burjuva parlamentarizminin gerçek özü budur".[2] Her türlü seçim, her türlü parlamentonun bu aldatıcı, sahteci karakteri, işçi sınıfının seçim süreçlerine devrimci bir itim kazandırma çabalarından, işçi sınıfının parlamentoyu devrimci amaçlar için kullanmaktan vazgeçmesi anlamına gelmemektedir.

Devrimci bir siyaset, devrimci fikirleri yaymak, kitleleri harekete geçirebilmek, düşman saflarda kriz, bölünme ve yön yitimine yol açmak için, parlamentarizm gibi burjuvazi tarafından yaratılıp avantajlı biçimde kullanılanlar dahil her türlü silahı kullanmasını bilmelidir. Ancak seçimlerle yurdumuzun işçi sınıfı ve halkının temel sorunlarına bir çözüm bulunabileceğine inanmak, vahim bir yanılgı olur. Emperyalizm yandaşı Arjantin burjuvazisi pek çok kez, halkımızda seçimler aracılığıyla önemli değişimlerin gerçekleşebileceği umudunu uyandırmayı başarmıştır.

ABD, İngiltere, Almanya gibi göreli istikrarlı kapitalist ülkelerde burjuvazi egemenliğini parlamenter yol aracılığıyla sürdürür. Buna karşılık, günümüz Arjantin'i gibi büyük iktisadî-toplumsal istikrarsızlıklarla çalkalanan ülkelerde, burjuvazi sürekli olarak değişikliklere başvurmak durumunda kalmaktadır.

---

[1] Vladimir Illich Ulianov (Lenin) 22 Nisan 1870'te Simbirsk kentinde doğdu. Rus Bolşevik Partisi'nin kurucusuydu. Onun yönetimi altında bu parti öncü yönetime dönüştü ve proletarya ve halkla birlikte, Rusya'yı dünyanın ilk sosyalist devletine dönüştüren Büyük Ekim Devrimi'ne önderlik etti. Rus devriminin usta yürütücüsü Lenin, haklı olarak dünya proletaryasının büyük önderi sayılır; ateşli bir enternasyonalistti; bu soruna verdiği önem, İkinci Enternasyonalin iflasından sonra onu Komünist Enternasyonal'i kurmaya yöneltti. 21 Ocak 1924'te öldü.

[2] V.I. Lenin, "Devlet ve Devrim", *Bütün Eserleri*, c. 24, s.56.

Burjuva diktatörlüğünün, Arjantinli sömürücüler tarafından sıkça başvurulan öteki biçimi, askerî Bonapartizm, hükümetin açık bir biçimde, kendilerini ulusun, düzeni sağlamakla, keskin bir cepheleşme içerisindeki farklı sınıflar arasında arabuluculuk etmekle; içlerinden hiçbirini kayırmadan karşıtlaşan sınıflar arasında uzlaşma sağlamakla; zıt çıkarlar arasında 'adil orta'yı dayatmakla yükümlü kurtarıcıları olarak sunan silahlı kuvvetlere dayandırılmasıdır.

Ülkemizde göreli kansız askerî darbelere yol açan askerî Bonapartizm, ustalıkla Silahlı Kuvvetler'in yolsuzluk ve adaletsizliğe son vermeye, halkın sorunlarını çözmeye ve ulusun iktisadî-toplumsal yaşamını sağlıklı kılmaya yönelik müdahaleleri olarak sunulmuştur. 2. Dünya Savaşı'nın ürünü son derece elverişli bir uluslararası iktisadî konjonktüre denk düşen başarılı 4 Haziran 1943 darbesi, kitlelere önemli tavizler verilmesine olanak veren ve burjuvazinin askerlere sahte umutlar bağlanmasını, kitleler arasında karşıdevrimci halk-ordu bütünleşmesi teorisinin, ulusal, anti-emperyalist ve halkçı devrimin formülü olarak yayılmasını sağlamasına yol açan bir kapitalist refah ve istikrar dönemi sağladı. Gerçeklik şu ki, askerî Bonapartizm, burjuvazi ve emperyalizmin lehine, halkın çıkarları ve ulusun ise aleyhinedir.

Doğal olarak, bu iki sistem arasında aşılmaz bir duvar yoktur ve her iki kapitalist diktatörlük biçimi de birbiriyle kesişir ve birleşir ve kimi zaman tedricen birinden diğerine geçilmiştir.

Tipik bonapartist bir darbeden doğan ilk Peronist deneyim yalnızca Silahlı Kuvvetlere değil, aynı zamanda sendikalaşma sürecindeki geniş işçi kitlelerine dayanma yönündeki önemli özel karakteristiğiyle, Peron'un ilk başkanlığı döneminde tedricen parlamenter biçimlere evrildi. 1952'den itibaren, iktisadî-toplumsal kriz keskin bir biçimde kendini göstermeye başlayarak adaletçi niyetin tükenmesine yol açtı. Burjuvazi, kitlelerden büyük fedakârlıklar, hükümettense bolluk döneminde verilen tavizlerin tasfiye edilerek kapitalist sömürünün sınırlarına dek vardırılmasını talep etti; hükümetin bu talepleri karşılamaya niyetli olmasına karşın, güçlü bir askerî kesim, sabırsızlanarak Peron'cu hükümetin etkisiz ve güçsüz kaldığı hükmüyle 1955 darbesini gerçekleştirdi.

'Kurtarıcı' diktatörlük, kitlelerin, dev işçi grevleri ve kentsel kitlesel silahlı direniş biçimini alan, silahlı-silahsız devasa direnişiyle karşılaştı. Askerî olarak alt edilmesi mümkün olmayan bu direniş, 1957'de yeniden parlamentarizme geçilmesinin önünü açtı; diktatörlük, yerini alacak burjuva siyasetçilerle halk direnişini birlikte kırma konusunda anlaşmıştı. Geniş halk kitlelerinin gözünü boyayan ilerici bir programın ajitasyonunu yapan, ancak iktidara geçtikten sonra en küçük vaadini bile yerine getirmeyen Frondizi böylelikle yükseldi. Ancak

o da kitlelerin şiddetli basıncıyla karşılaşmaktan kaçınamadı. Kargaşadan hızla sıyrılan halkımız, siyasal talepler mücadelesini yoğunlaştırıp kapitalist aşırı sömürü planlarının karşısına dikildi, silahlı ve kentsel eylemi sürdürdü ve buna kırsal bir boyut ekledi. Kırsal eylem, sağlam birliklerden oluşmadığı için başarısızlığa uğrayacaktı; yine de 1962 Martı'ndaki vali seçimlerinde Buenos Aires'te, devrimci olmasa da o zaman için burjuvazi açısından kabul edilemez bir durum olan, işçi bir valinin seçilmesini sağlamakla halk, Frondizist planı çökertti.

Burjuvazi bir kez daha teyakkuza geçti. Kriz karşısında, Frondizism'in kitleleri engellemeye yeterli olmadığı düşüncesiyle -Guido'yla birlikte- bir kez daha Bonapartizm'e çağrı çıkardı; silahlı kuvvetler içerisindeki örgütsüzlük ve lider yokluğu nedeniyle bu, yanlış bir hamleydi. Askerlerin bu zaafı, alanı yeniden parlamentarizme bırakmalarına yol açtı; 1963 başkanlık seçimleri, Illia radikalizmini iktidara taşıyacaktı.

Halkımızın, özellikle işçi sınıfının siyasal ve talepkâr hareketinin sürekliliği ve yoğunlaşması, egemen sınıflara zarar vermeden ve onları tedirgin etmeden kitlelere kimi tavizler vermeye istekli ve ürkek de olsa kimi ilerici adımlar atmaya hazır bu popülist hükümetin manevra alanını daraltıyordu; bu sorun ülkenin içerisinde çırpındığı derin iktisadî kriz koşullarında her bakımdan uygulanamazdı. Illia, askerlerin talepleri karşısında, baskı uygulamaya başladı ancak bu dahi yeni bir bonapartist darbenin önüne geçmeyi başaramayacaktı. Bu kez, askerler Silahlı Kuvvetlerde, onları burjuvazinin birincil siyasal partisi konumuna getiren derin bir siyasal yeniden örgütlenmeye gitmişlerdi. Ongania'nın önderliğinde, Peronizm ve sendikal bürokrasi dahil burjuvazinin kayıtsız şartsız desteğiyle karşıdevrimci Silahlı Kuvvetler, düzeni sağlamaya, işçi mücadelelerini bastırmaya, tekelci işletmeler için büyük kârları güvence altına almaya ve böylelikle de kapitalist yapının, istikrar ve kalkınmayı başaracak geniş kapsamlı bir modernizasyonunu sağlamaya yönelik iddialı bir 'devrimci' plan hazırladılar.

ONGANÍA DİKTATÖRLÜĞÜ

Ongania'nın askerî darbesinin, çok önemli bir özelliği vardı. Yeni devrimci güçlerin yükselişini kökünden durdurmaya yönelik önleyici bir darbeydi. Arjantin proletaryasının mücadeleleri yüksek bir düzeye ulaşmıştı. Çeşitli genel grevler, binlerce fabrika işgali, bitmeyen sokak gösterileri; ve kısa sürede yenilgiye uğramasına karşın halk içinde büyük bir sempati uyandıran yeni bir kır gerillası hareketi. Kitlelerin mücadelelerinden ve halk bilinci ve örgütlenmesinin kaydettiği başarılardan ürken Askerî parti, tüm demokratik özgürlükleri

askıya aldı, barbarca bir anti-komünist yasa çıkardı her türlü işçi ve halk hareketlerine karşı şiddetli bir baskı uyguladı, sendikaları yasaklayıp yönetici ve eylemcileri tutukladı, bazı sokak gösterilerinde ateş açılmasını emretti. Santiago Pampillón ile Hilda Guerrero de Molina, Diktatörün katil kurşunlarına hedef olan ilk halk şehitleri oldu. Kitleler anında tepki verip Diktatörlüğün bu ilk halk düşmanı önlemleri karşısında etkin bir direniş sergilese de, düşman, iç savaş yöntemleriyle ilk aylardaki grevleri (öğrenciler, şeker kamışı yetiştiricileri, liman işçileri) bastırmada başarılı oldu. Bu yüzden, 1967-68 boyunca kitle eylemlilikleri geriledi. Ancak halk mücadelelerindeki bu göreli parantez, halkımızın aklında ve yüreğindeki derin değişimlerle doldurulacaktı. Savunmasız halka yönelik askerî ve devlet barbarlığı karşısında, Arjantinliler arasında sömürücü ve zalimlerin şiddetine haklı halk şiddetiyle karşılık verilmesi fikri yaygınlık kazanmaya başladı. Bu aşkın ideolojik ilerleme, halkımızın geniş kesimlerinin yüreklerinde yaşayan Komutan Guevara destanıyla besleniyordu.

Baskı ve sömürü altında ezilen ve siyasal ve ideolojik bilinçlenme sürecindeki Arjantin halkı Diktatörlüğe karşı nefret ve daha etkili yeni yöntemlerle mücadele etme kararlılığı biriktirmekteydi. Bu enerji Mayıs 69'da öğrenci Cabral'ın öldürülmesine tepki olarak Corrientes'de başlayıp, ülke çapında misli görülmemiş bir boyut kazanan bir kitle hareketi olarak patladı. Córdoba, Tucumán, Salta, Rosario gibi ülkenin belli başlı kentleri Mayıs-Eylül 1969 boyunca diktatörlük karşıtı harikulade eylemlerle ayağa kalktı.

Bu Onganiato'nun sonunun başlangıcı oldu. 69 hareketleri Askerî Diktatörlükte ölümcül yaralar açtı. 1970 Haziranı'nda Onganía Levingston tarafından devrildi. Halkın mücadelesi yükseliyor, kent gerillası etkinliğini arttırıyordu; kral naibi Levingston yükseldiği hızda devrildi.

Mayıs 1969'dan, Cordobazo'dan* sonra, Arjantin halkının diktatörlük karşıtı mücadelesi dikkate değer bir güç ve etkinlik kazandı. Arjantin sınıf mücadelesinde kent gerillasının, rejime ve sürdürücülerine şiddetli darbeler indirmeye yetili bir örgütlü ve etkin bir güç olarak ortaya çıkması halk mücadelesine yeni bir canlılık kattı. İşçi ve halk iktidarına dar bir yol açmaya, burjuvazinin hile ve şiddetle inşa ettiği ve egemen sınıfların onlarca yıl boyunca halkımızı çevrelediği kuşatmadan kurtulmanın bir yolunu bulma olasılığını göstermeye başladı. İktidarı ele geçirme stratejisi, Arjantinlilerin ulusal ve toplumsal devriminin yolu olarak halk savaşı çağrısı o dönemde yükseldi ve yavaş yavaş da olsa, kesintisiz bir biçimde yükselmeye başladı. İlk kez yurdumuzun ve halkımı-

* Mart 1969'da Córdoba kentinde gerçekleşen kitlesel protesto gösterileri (ç.n.).

zın en vahim sorunlarına çözüme doğru ilerleme yolunda gerçek bir olasılık Arjantinli emekçilerin önünde şekillenmeye başladı. Kitlelere coşku ve güven aşıladı ve halk mücadelesinin zirvesi, paniğe uğramış burjuvazi karşısında görülmemiş bir derinlik ve kesinlik kazandı. Bu noktada askerî parti siyasal sahneden çekilme kararı alacaktı. Askerler umutsuzluk içinde en iyi adamlarını Başkanlığa yerleştirdiler. Lanusse, derhâl burjuva siyasetçilerle, öncelikle de Peronist radikallerle temas kurdu ve onlardan aldığı güvenceyle, Mor Roig aracılığıyla Nisan 1971'de burjuvazinin Büyük Ulusal Anlaşma'sını ilan ederek çekilmeyi öngören kurnazca bir savunma stratejisi planladı.

Partimiz Nisan 1971'de şunları söylüyordu: "Levingston'u deviren askerî darbe, askeri diktatörlüğün son adımlarıydı. Askerlerin 1966'da giriştiği sürüven krizin daha da derinleşmesiyle sonuçlandı. Beş yıla yakın süre içerisinde askerî hükümet burjuva iktisadını kurmaya yetisiz olduğunu gösterdi ve tekel yandaşı uygulamaları yalnızca emekçilerin ve halkın nefretini toplamakla kalmadı, onu aynı zamanda burjuvazinin başka kesimleriyle sürtüşmeye sürükledi. Córdoba'daki halk patlaması Diktatörlüğün aşınmış imgesine öldürücü darbeyi indirecekti. 15 Mart'taki işçi ve halk hareketi, kitlelerin silahlı hareketlere sempatisini, önemli görevlerde sınıfçı yönetimlerin bulunduğunu, bürokrasinin gözden düşkünlüğünü, ve halk protestolarını barışçıl yollara kanalize etmedeki belirgin yetisizliğini aşikar biçimde gözler önüne serdi.

Bu süreç içerisinde toparlanan, kitlelerin amblemlerini benimsediği silahlı öncünün büyüyen faaliyeti, ikinci Cordobazo'nun belki de en önemli özelliğiydi. Yakın bir gelecekte proletaryanın onun öncülüğünde devrimci bir savaşa kalkışması olasılığı Arjantin Silahlı Kuvvetlerini Onganía'nınkinin devamı olan Levingston politikasını tasfiye edecek bir darbeye yöneltti. Askerî diktatörlüğün, bu kez Lanusse'un figüründe maddeleşen bu darbesi, kendi açısından bir gerilemedir. İşçi sınıfı ve halkın kitlesel patlayıcı protestoları ve devrimci savaşın ilerleyişi karşısında ürken Diktatörlük geri adım atıp tavizler vermeye başladı".

Onunla birlikte halk mücadelelerinde yeni bir evre açıldı.[3] "Arjantin kapitalizminin krizinin derinliğinin bilincinde olan, halkın enerjik tepkisinden ve kitlelerle organik bağları olan gerilla örgütlerinin ayaklanmasından ürken askeri hükümet çeşitli burjuva ve küçük burjuva partilerle, yurdumuzda başlatılan uzun süreli halk savaşının ana unsurları olan gerilla grupları ve sınıf öncüsünü vahşice bastırmaya yönelik karşıdevrimci politikasını onaylatacak geniş tabanlı bir pakt önerisi olan GAN'a başvurdu". "Lanusse hükümeti bu manevranın ba-

[3] PRT, Nisan 1971 Kongre Kararları, IV Kongre kitabında yayınlandı, s.161.

şarılı olabilmesi için halk içerisinde kök salmış tüm sektörlerin, özellikle de Peronizm'in katılımını, desteğini gereksindiğini anlıyordu.

Böylelikle, Peronizm'i karşıdevrimci politikasına katma amacıyla, Halkın Saati ile flört, Peron'a ülkeye dönme izni önerisi, Evita'nın naaşının iadesi, ve uzlaşmaya yatkın görünenlere başka tavizler izledi".

"General Perón diktatörlük manevralarına boyun eğmeyeceğini ilan etti, ancak aynı zamanda, fiiliyatta Rucci, Halkın Saati ve ihanet içerisindeki sendikal bürokrasiye açık bir destek sağlamakla diktatörlüğün planlarına nesnel olarak arka çıkmış oldu. Böylelikle askerlerden bezmiş ve yeni bir parlamenter burjuva hükümetini kabule hazır olan geniş halk kesimlerinin kafasını karıştırarak beş yıl kadar önce kitlesel olarak kovalanmış siyasetçilerin sahneye dönmesini sağladı".[4]

GAN, sonradan da görüleceği üzere burjuvazinin halkımızın devrimci atılımının önünün hile yoluyla kesilmesi yolunda kurnaz bir manevraydı, bu kez, tümüyle egemen sınıfların denetimi altındaki bir seçim süreciyle, Peronist kisveli parlamenter rejime yeniden dönme kurnazlığı.

Burjuva planı bir kez daha taktik bir başarı kazandı ve kitlelerde parlamenter çıkış konusunda yeni umutlar yaratmayı başardı. Ama ileride de göreceğimiz ve çeşitli tezahürleriyle halk mücadelelerinin ısrar ve yoğunlaşmasının da gösterdiği üzere burjuvaziye herhangi bir yarar sağlamadı. Kuşkusuz burjuvazinin, parlamentarizmden askerî Bonapartizm'e ve tersi yönde geçtiği tekrarlanan manevralarıyla sınıf egemenliğini sürdürmedeki başarısının nedenleri üzerinde durmamız gerekiyor.

1952'den bu yana, sömürü ve tahakküme boyun eğmeyen ve son 22 yıldır kesintisiz bir kavgayı sürdüren mücadeleci bir halkın müthiş direnişiyle karşı karşıya kalan Arjantin kapitalizmi, derin bir iktisadî-toplumsal kriz yaşıyor. Hiç kuşku yok ki, ülkede iktisadî-toplumsal alanda istikrar sağlamayı başaramayacak olan burjuvazi, bugüne dek, kurnazca manevralarla iktidarını koruyarak, sınıflar mücadelesindeki nihaî alan olan siyasette başarılı oldu.

DEVRİMCİ BİR İKTİDAR SEÇENEĞİNİN YOKLUĞU

Halkımızın enerjik mücadelesine karşın egemen sınıfların siyasal egemenliklerini tehlikede görmemesinin temel nedeni, günümüze dek kitlelere kapitalist sistemin sınırları dışına siyasal bir çıkış sunabilecek devrimci bir seçeneğin ortada olmayışıdır.

---

[4] "Una definición contrarevolucionaria", 29 Şubat 1972 tarihli *El Combatiente*'nin başyazısı.

Arjantin işçi sınıfı ve halkı bugüne dek devrimci karakterli bir siyasal güç edinmeyi başaramadı. Bu nedenle sürekli olarak burjuva siyasal partilerin etkisine boyun eğmek durumunda kaldılar; burjuvazinin hazırladığı çeşitli hileleri saptamada başarısız kalarak hataya düştüler ve iyi niyetli desteklerini kendi cellatlarına sundular.

Burjuvazi, doğal olarak, halk güçlerini bölmek, devrimci örgütlerin inşasındaki her türlü ilerlemeyi, her ne pahasına olursa olsun engellemek için doğal olarak elindeki her türlü güçlü maddî aracı kullanacaktı: basın, radyo, TV, halk içerisindeki ajanlar, baskı, korkutma ve kovuşturmalar, yolsuzluk vb.

Burjuvazi, doğal olarak, kitleler arasında her türden yanlış fikri yaymak, hem siyasal hem de askerî burjuva çözüm ve liderlere umut bağlamalarını sağlamak için elindeki bütün kaynakları seferber edecekti.

Burjuvazi, doğal olarak, tüm gücünü sosyalizme kara çalmak, devrimci işçi iktidarı karşısında korku ve güvensizliği yaymak üzere harekete geçirecekti.

Devlet iktidarını burjuvazinin elinden alma gerekliliğinin gizlenmesine güçlü biçimde katkıda bulunan bir başka etken de, Komünist Parti ve Montoneros gibi, halk saflarında, utanmazca, şu ya da bu, sözüm ona 'ilerici' burjuva liderine ilişkin sahte umut yayan, burjuvalar arası mücadele labirentinde yollarını yitirmiş ve peşlerinden kitleleri de sürükleyerek gerçek devrimin, tutarlı ve ısrarlı iktidar mücadelesinden uzaklaştıran reformist ve popülist akımların oynadığı roldür.

Devrimci güçlerin zaafları, burjuvazinin kurnaz karşıdevrimci çalışması, halk saflarında işlerlikte olan kimi akımların sürdürüp uyguladıkları hatalı fikirler gibi etkenler nedeniyle, burjuvazi, son 22 yıllık iktisadî-toplumsal kriz süresince siyasal alanda rahatça manevralar yapabildi, büyük bir zorlukla karşılaşmadan parlamentarizmden Bonapartizm'e ve Bonapartizm'den parlamentarizme geçebildi, bu devinimlerle halkı kandırıp Devlet'in tüm kaynaklarının denetimini elinde tutabildi.

Bu sorunu açıkça anlayabilmek, burjuvazinin hükümeti elde tutmak için başvurduğu tuzaklı manevraları teşhis edebilmek, kapitalistlerin iktidarından kurtulmadan, ordusunu ve baskı aygıtını parçalamadan kitlelerin sorunlarının çözülemeyeceğini kendi ve halkımızın aklına kazıyabilmek, Arjantin devrimci sürecinin bugünkü durumunun en hayatî sorunudur.

Halkımızın mücadelesi son yıllarda aslî kimi ilerlemeler kaydetti. Sosyalist öneriler kitle mücadelelerinin farklı programlarında yaygın bir biçimde yer aldı; sınıf sendikacılığı pek çok sendikayı sendikal bürokrasinin elinden kopardı ve faaliyetini ulusal ölçekte merkezileştirmeye hazır; kır ve kentlerdeki yoksul

kitleler kırsal ligalar ve kentsel federasyonlar kurup geliştiriyorlar; hemen tüm ülkede, etkin kırsal ve kentsel gerilla birlikleri kuruldu ve işliyor ve bu da proletarya ve halkın silahlanmasında önemli bir adım oluşturmakta; devrimci karakterde legal ve yarı-legal, güçlü bir devrimci hareket ortaya çıktı; ve nihayet, partimiz PRT'nin konsolidasyonu, gelişmesi ve olgunlaşması, tüm devrimin temel sorununun çözümüne, halk mücadelesinin proleter-devrimci yönüne işaret ediyor.

Tüm bu unsurlar, biz Arjantinlilerin bugün işaret ettiğimiz temel kusuru aşmaya hazır olduğunu, kitleler üzerindeki burjuva etkilerini silmeye ve iktidara doğru sağlam adımlarla ilerlemeye, mücadelemizi, kapitalist siyaset ve militarizmi alt etmeye, egemenlik aygıtını (ordu, polis, parlamento vb.) yıkmaya, sosyalist işçi ve halk iktidarını kurmaya ve kapitalizmin son direncini de kesin bir yenilgiye uğratıp, adil bir sosyalist rejim kurmak üzere tüm halkın katılımı temelinde yeni bir hükümet sistemi, yeni bir devlet iktidarı ele geçirmeye yöneltmemize olanak sağlayan bir devrimci seçeneği hayata geçirecek elverişli koşullara sahip olduğumuzu gösteriyor.

ÜÇÜNCÜ PERONİST HÜKÜMET

11 Mart genel seçimlerinden zaferle çıkan FREJULI'nin başkan ve başkan yardımcısı adayları Héctor Cámpora ve Vicente Solano Lima, ilk siyasal adımlarını, dalgalanmalar ve şişirme 'devrimci' değişim vaatleri temelinde devrimci faaliyetleri ve kitlelerin mücadelelerini engellemeye yöneltti. Sosyalist ve gerilla yanlısı bir seçim kampanyasında öne çıkan Peronist Cámpora hükümeti, yönetim sürecini Peronist sola bazı ikincil tavizler ve sosyalist ülkelere, kendisine 'devrimci' bir cila sağlayacak uluslararası bir açılımla başlattı. Bu tavizler arasında kitlelerin öncelikli taleplerini karşılamaya yönelik kimi yasalar da bulunmaktaydı; bunlardan ilki, savaşçıların affi, baskıcı yasaların değiştirilmesiydi. Ancak Peronist hükümetin önerisi, Peronist savaşçıların serbest bırakılmasını öngören ve Marksist gerillaların özgürlüğünü ERP'nin (Devrimci Halk Ordusu -ç.n.) ateşkesi kabul etmesi koşuluna bağlayan tedricî bir aftı. Aldıkları 6 milyon oydan heveslenen Peronizmin burjuva ve bürokratik yönetimi, halkımızın kolaylıkla kandırılıp mücadelesini askıya alacağı ve 'evden işe, işten eve' formülasyonunu benimseyeceği yolunda irrasyonel bir güven içerisindeydi.

Mayısın 25'inde, kitleler tüm savaşçıların derhâl serbest bırakılması talebiyle sokağa dökülerek tüm bu planları paramparça etti. O andan itibaren, burjuvazinin seçim sürecinde uzun bir hazırlık sonunda elde ettiği taktik zaferin, Arjantin burjuvazisi ve Yankee emperyalizminin dolayımsız merkez hedefleri

olan, kitlelerin mücadelesini engellemeyi, gerilla ve sınıf öncüsünü tecrit edip yenilgiye uğratmayı, ve kapitalist tahkimatı gerçekleştirmeyi sağlayamayacağı ortaya çıktı.

25 Mayıs'tan itibaren kitleler sokakları geri kazandı, sendikal bürokrasiye karşı yeni zaferler elde etti, güçlü biçimde patronlara karşı durdu ve içten umutlarla seçmiş olduğu hükümetten kesin çözümler talep etti. Kazanılmış özgürlüğün rüzgârıyla bu kitleler mücadelesi ilerici ve devrimci örgütlerin gelişmesi için geniş bir yatak açmıştı. Özellikle silahlı Peronist örgütler, FAR ve Montoneros, öğrenciler ve kent hareketleri içerisinde hızla yaygınlaştılar ve Peronizm'in kitleler nezdinde en etkili iç akımı kimliğini kazandı, fabrika proletaryası arasında faaliyette bulundu.

Küçük burjuva kitleleri ve önderleri seçim öncesi ve sonrası dönemde burjuvazinin güçlü propaganda faaliyetleri nedeniyle bir hayli sallantıdaydı, genelde hükümetin 'ilericilik ve anti emperyalizmi'ni kabul etme eğilimindeydiler ve yatıştırma ve 'ulusal yeniden inşa', yani kitlelerin mücadelelerini engelleme çabalarının başarıyla taçlanacağını düşünüyorlardı.

Partimiz, bu koşullarda, yeni hükümet karşısında ilkeli ve kararlı bir tutum aldı ve burjuva ve küçük burjuva baskıları karşısında başarılı bir direniş sergiledi. Bu kategorik ve net tutum sayesinde örgütümüz kitlelerin gözünde tutarlı bir devrimci, proletaryanın ve halkın çıkarlarının, her türlü oportünizmden uzak, yılmaz savunucusu konumunu kazandı. İktidardaki Peronizm'in karşıdevrimci niyetlerini ikircimsiz bir tarzda teşhir eden ve yeni hükümetin izleyeceği halk düşmanı yönü net bir şekilde öngören bu açık tutum sayesinde, Partimiz kitlelerin geniş kesimlerinin güvenini kazandı; işçilerin ve halkın yoğun olduğu belli başlı bölgelerde dağıtılan 'Başkan Cámpora'ya Yanıt' bildirgemiz, tavrımızı özlü bir biçimde özetlemekteydi. Akıntıya karşı yüzen PRT ve ERP, fabrika proletaryasına dayanan inşa çabalarını yoğunlaştırırken, istikrarlı ve türdeş bir tarzda büyüyordu.

Halk güçlerinin büyümesi karşısında Peronizm'in López Rega önderliğindeki faşist kanadı, Toplumsal Refah Bakanlığı'nı operasyon üssü olarak seçmiş, ve yoğun bir faaliyete girişmişti. Faşistler hızla para-polisiye çeteleri örgütleyerek 20 Haziran'da Ezeiza'da toplanan sol güçlere karşı şiddetli bir saldırı düzenlediler. Peron'un dönüş gününde, Osinde'nin yönetimindeki faşist çeteler, liderlerini karşılamak üzere toplanan her şeyden habersiz sol Peronistlere etkili bir tuzak kurdular. Bu caniyane saldırıda onlarca kişi yaşamını yitirdi ya da yaralandı. Bu saldırı, kısa erimde bürokratik Peronizm'in solun hükümet içerisinde kazanılmış konumlardan uzaklaştırmak, ve silahlı Peronist FAR ve Montoneros örgütlerini

ve yakın akımları tasfiye etmek için başlattığı genel hamlenin hareket noktasını oluşturdu. İkinci adım, Cámpora, Righi, Puig, Vázquez ve kitlelerin baskılarına duyarlı tüm görevlilerin görevden alındığı 13 Temmuz karşı-devrimci iç düzenleme olacaktı. Cámpora'yla birlikte yükselişinde Peron'cu hükümetin, toplumsal pakt ve diğer halk düşmanı önlemlerin de gösterdiği üzere, net bir burjuva ve emperyalizm yandaşı yöneliş sergilediği doğruysa da, 13 Temmuz'dan itibaren, Lastiri'nin geçici başkanlığıyla açık bir sağ yönelişe girildi.

Halkımızın, kazanılmış demokrasi ve yasallık çerçevelerinin koruması altındaki ilerici ve devrimci güçlerinin görkemli derlenişi, burjuvaziyi kaygı ve korkuya sürüklemişti. Peronizm'in burjuva ve bürokratik yönetimi, sınıfının kaygılarını doğru okuyarak, tüm kapitalist sınıfın yardım ve etkin desteğiyle müdahale etme kararı aldı. 13 Temmuz tasfiye harekâtı, bu nedenle, ilerici ve devrimci güçlerin büyümesini engellemeyi, güçlerin halk saflarındaki birikmesini engellemeyi hedefliyordu.

Bu nedenle, hükümette iki ay dahi kalamayan Cámpora'nın apansız düşüşünü, halkın mücadelesini göz boyamacılığa dayanan bir politikayla engellemeye yönelik Peronist niyetin krizine işaret ettiğini rahatlıkla söyleyebiliriz.

Halkımızın hiçbir hileye rağbet etmeyeceği, tam tersine, yeni bir gözü peklikle, çıkarlarını kitlesel gösteriler ve silahlı eylemlerle savunma kararlılığını 25 Mayıs'tan itibaren göstermişti. Bu başarısızlığın bilinci, burjuva Peronizm'i taktik değiştirmeye ve silahlı baskıyla kitlelerin karşısına çıkmaya yöneltti. Lastiri, hükümetin dizginlerini, sert ve etkin bir darbe indirme umuduyla, 'ağır bir ders vermek' üzere ele aldı. Bu amaçla General Iñíguez'i Federal Polis'in başına getirdi, taşra emniyet örgütlerine García Rey (Tucumán emniyeti) gibi kişileri atadı ve tüm ilerici ve devrimci güçlere karşı hem polis hem de para-polis güçlerin düşünmeden vurmasını emretti.

Bu şiddet politikası da kısa sürede etkinsizliğini gösterecekti. Halkın mücadelesi kesintiye uğramamakla kalmadı, daha da yoğunlaştı ve baskıcı niyetler boşa çıkartıldı. Örneğin faşist García Rey'in, Ekim 1973'te kitlelerin gözünü korkutmak üzere çok sayıda yoldaşı tutukladığı Tucumán'da, halk hareketi tüm tutukluların serbest bırakılmasını sağlamış ve García Rey'in görevden ayrılmasını sağlamıştır. Tucumán halkının bu tepkisi, Peronist hükümeti gerçekçiliğe çağırdı ve daha saygılı ve dikkatli olmaya yöneltti. Yine de, hükümetin baskıcı yönelişi, askerî diktatörlükten daha sert baskıcı yasaların çıkartılmasından yüzlercesi hâlen burjuvazinin zindanlarında bulunan çok sayıda savaşçı ve eylemcinin tutuklanmasına, gösterilere çok sayıda ölüm ve yaralanmaya yol açacak saldırıların düzenlenmesine, çeşitli önlemlerle o günden bu yana sürüyor. Ancak

bu yeni politika, hâlkımızın mücadelesini bastırmak bir yana, şiddetlendirdi. Gösteriler, grevler, gerilla faaliyetleri devam etti. Yedi milyon oyla gerçekleşen başkanlık seçimlerinden bu yana hükümetin sürdürdüğü tüm tehditler ve baskı önlemleri, hâlkın gözünü korkutmadı, onu mücadelesinden alıkoymadı. Tehditkâr söylemler, Villar ve Margaride gibi işkenceci ve katillerin işbaşına geçirilmesi, devasa polis operasyonları bir işe yaramadı. İlerici ve devrimci güçler kendilerini tahkim etti, gelişimlerini hızlandırdı ve her türlü mücadele biçimiyle etkin ve yıkıcı tepkilerini sürdürdü.

Peronist hükümet yalnızca demokratik alanda hâlk düşmanı bir yönelişi benimsemekle kalmadı. 25 Mayıs'tan bu yana, iktisadî ve toplumsal siyaset de emperyalizm ve tekelcilik yandaşı tutarlı bir hat izledi. Yabancı yatırımlar yasası emperyalist sermayeyi destekliyor; ihracat politikası emperyalist sermayeyi destekliyor; et politikası büyük hayvancıları destekliyor; petrol yasa tasarısı çokuluslu şirketleri destekliyor. Ülkemiz ekonomisinin yabancı sermaye tahakkümünde olmasına karşın, bu sözüm ona 'anti-emperyalist' hükümet bu durumu düzeltme yönünde en ufak bir girişimde bulunmuyor.

Buna karşılık, uluslararası politikada sosyalist kampa, özellikle de Küba devrimi'ne dikkate değer bir açılım sergilenmekte. Kendi içerisinde olumlu olan bu olgu, Yankee emperyalizmi ve Latin Amerika kapitalizminin kıtamızın ilk sosyalist devletinin kaya gibi sağlam duruşu karşısındaki geri adımı olarak şaşırtıcı ya da tutarlı bir burjuva politikasına aykırı değildir; burjuva siyasetinin sınırları dışına çıkmaz.

10 yıldan uzun bir süre boyunca, Yankee emperyalizmi ve küçük ortakları, Latin Amerika burjuvazileri Küba devrimine dehşetli bir tecrit uygulamıştı. Topyekûn ticarî ambargo, diplomatik ilişkilerin kesilmesi, Küba'yı diğer Latin Amerika hâlklarından tecrit eden karşıdevrimin başlıca silahlarıydı. Ancak Küba hâlkı, Partisinin ve Komutan Fidel Castro'nun doğru yönetimi altında tüm güçlüklerin üstesinden gelerek, sosyalist kampın özverili yardımıyla, devrimin konsolidasyonu, sosyalizmin inşası yolunda başarılı ilerleyişini sürdürdü; devrimci hedefleri konusunda net, en büyük zorlukları aşmaya kararlı olan birleşik ve örgütlü bir hâlkın saldırılar, ambargolar ve tecrit karşısında zafere ulaşmaya yetili olduğunu gösterdi. Küba devriminin kesin konsolidasyonu karşısında, Yankee emperyalizmi ve Latin Amerika burjuvazileri, yön değiştirmek, ambargoyu askıya almak ve diplomatik ilişkileri yeniden tesis etmek zorunda kaldılar. Arjantin burjuvazisi bu yeni hatta yolu açtı. Sovyetler Birliği, Çin ve diğer sosyalist ülkelere yönelik tavra gelince, askerî diktatörlük dahil önceki hükümetlerin izlediği çizgide bir değişikliğe gidilmedi.

Sentezleyecek olursak, hükümetin uluslararası politikası, kapitalist ülkelerin çoğunun yıllardır uygulaya geldiğine benzer, barış içinde bir arada yaşama yönünde gerçekçi bir burjuva politikasıdır; ticaretin gelişmesini hedeflese de sosyalist ülkeler açısından da yararlıdır. Dahası, bu politikanın, Yankee emperyalizminin Küba'ya ilişkin olarak, bu kahraman adada sosyalizmin konsolidasyonunu engelleme yönündeki umutlarını yitirmiş ve kendisini, devrimci etkisini kıtada yayılmasını nötralize etmekle sınırlayan genel yönelişine de denk düştüğünü, yanılma korkusuna düşmeksizin söyleyebiliriz.

Şu hâlde Peronist hükümetin politikasının, açıkça karşı-devrimci, halk düşmanı ve ulus-karşıtı bir stratejiye denk düştüğü hususunda hiçbir kuşku yoktur. Halkımız bu gerçeği bu yılın başından beri anlamış ve hükümet politikalarına karşı kararlı bir mücadeleye yönelmiştir.

Peronist hükümetin bu gerici ve baskıcı karakteri, faşist López Rega'nın konsolidasyonuyla daha da vurgulu hâle gelmiştir. İktisadî siyasalarında bir farklılık olmamakla birlikte, hükümette, Peron'un ölümünden bu yana birbirini yerinden etmeye niyetli iki kanat bulunmaktadır. Bir yanda, López Rega'nın önderliğindeki faşist kanat, 'ulusal yeniden inşa'yı bir polis devleti üzerine temellendirmeye yönelik bir siyasal projeyi dayatıyor. Hitler, Mussolini ve Franco'nun hayranı olduğunu gizlemeyen López Rega, Arjantin kapitalizmini kurtarmanın tek yolunun devrimci güçlerin askerî olarak ezilmesi ve halk mücadelelerinin ve devrimci faaliyetlerin herhangi bir şekilde yükselmesini engelleyecek kitlesel bir polis denetimi ve baskı sisteminin kurulması olduğunu düşünmektedir. Öte yanda, devrimci güçlere karşı kurnazca mücadele etmeyi, gerilla ve sınıf sendikacılığının ve diğer tutarlı sınıfsal ve devrimci güçlerin siyasal tecridini hedefleyen Gelbard kanadı var. Gelbard çizgisi, radikalizm, reformizm, özellikle de Komünist Parti ve Montoneros'u daha etkin bir tarzda içererek hükümetin toplumsal tabanını genişletmeyi, kitlelerin mücadelelerini kontrol etmede onlardan yararlanmayı ve kapitalist toparlanmayı sağlayacak özlenen siyasal istikrarı kurmayı hedefliyor. Her iki proje de, kısa ve orta erimlerde gerçekleştirilebilirlikten uzaktır. Arjantin'deki sınıf mücadelesi günden güne keskinleşiyor ve sınıflar arasında büyük çatışmalara, devrimci bir duruma doğru ilerliyor. Proletarya ve halk 1969'da burjuva sömürüsü ve baskılarına karşı devrimci bir savaş süreci başlattı ve bu süreç ne kısa, ne de orta erimde kesintiye uğramayacak. López Rega'nın dayatılan ve uygulanmakta olan faşistçe planı gerçekleşemez, çünkü kitle hareketinin gücü bugün bir polis yönetiminin başarıyla kurulmasına hiçbir şekilde olanak vermez. - López Rega karşısında teslim olan ve bağlaşıklarını terk eden- Gelbard planı da gerçekleştirile-

mez, çünkü, yakın zamanın deneyimleri ve devrimci öncünün kazandığı ağırlık sayesinde halkımız bir kez daha aldatılamayacaktır.

GERÇEKLİKLERE KARŞI VAATLER

11 Mart ve 23 Eylül seçimlerinde kitlesel olarak Peronizm'e oy veren Arjantin halkı, FREJULI'nin seçim kampanyasının 'Kurtuluş ya da Bağımlılık' şiarı çevresinde yapılanmış ilerici bir programdan yana kullanmıştı oyunu. Bu nedenle halkımız Peronist hükümetin anti-emperyalist ve devrimci çözüm yoluna gireceğini ve nefret ettiği, muhalefetini her türlü ilerici yoldan açığa vurduğu askerlere karşı uzlaşmaz bir tutum izleyeceğini ummuştu. Böylelikle, 25 Mayıs günü Arjantin halkı enerjik bir biçimde, savaşçıların serbest bırakılması için, şirketlerin ve sendikal bürokrasiye, askerlere karşı harekete geçti. Arjantinlilerin tüm umutları kısa sürede bir bir boşa çıkacaktı. Hükümetin ilk girişim ve önlemleri emperyalistlerin çıkarlarına hiçbir şekilde dokunulmadığını gösterdi.

Ve 20 Haziran'dan itibaren hükümetin halkımızın devrimci güçlerini bastırmak amacıyla elinden geleni ardına koymayacağı açığa çıkmıştı. Söz konusu olan, burjuvazinin bütününün çıkarlarını koşulsuz savunmaya hazır bir burjuva hükümeti olduğundan, başka türlüsü de mümkün değildi. Yalnızca büyük sermayenin, özellikle de büyük yabancı sermayenin herhangi bir şekilde zarara uğramasını engellemekle yükümlü olmayıp, aynı zamanda kapitalist kazançları arttıracak koşulları yaratma misyonu olan bir hükümet. Her türlü 'halkçı' lafazanlığı, bütün 'anti-emperyalist' vaatleri gerçekte kitlelerin gözünü boyamaya yönelik sinik yalanlardı ve öyle olmaya devam ediyor.

Bu yeni deneyim, bize, sömürücü sınıfların temsilcilerinden halkın sorunlarını çözüme kavuşturmalarını bekleyemeyeceğimizi öğretmiştir. Siyasetçiler olarak her şeyi vaat etmeleri ve gerçek niyetlerini gizlemeleri, hatta sözde kapitalizme karşı ve sosyalizmden yana olduklarını ilan etmeleri doğaldır; ama gerçekte sınıflarına bağlıdırlar, onun denetimi altındadırlar ve onun tahakkümü ve kazançlarını sürdürebilmek için ellerinden geleni artlarına koymazlar. Bir an için herhangi bir burjuva yöneticinin, örneğin yüksek bir Peronist ya da radikal yönetici veya yüksek rütbeli bir subayın, halkın davasına içtenlikle inanıp onun saflarına katıldığını düşünelim (bu, imkânsız demesek de çok, çok zordur); bu yönetici karşısında hemen kendi partisini, askerleri, kendi sınıfını bulacağı ve derhâl yerinden edileceği için, hiçbir çözümü hayata geçiremeyecektir. Halkın ve yurdun sorunları ancak derinlemesine devrimci olabilecek çözümleri, ancak her türlü bağdan kurtulmuş, yalnızca halk kitlelerin ve devrimci örgütlerinin denetimi altındaki, halk hareketine yaslanan ve Arjantin'in gereksindiği derin

değişimleri sulandırmaksızın hayata geçiren yeni bir devrimci işçi ve halk iktidarı tarafından çözümlenebilir.

REFORMİZM VE POPÜLİZM

İşçi ve halk iktidarı, sosyalizm ve ulusal kurtuluş için mücadele, halk safları içerisinde varolan vahim siyasal ve ideolojik hastalıklar olan popülizm ve reformizme karşı mücadeleden ayrılamaz. Popülizm toplumsal sınıfların çeşitliliğini olgularda görmezden gelen burjuva kökenli bir kavrayıştır; işçi sınıfı, yoksul ve orta köylülük, küçük burjuvazi ve orta ve büyük ulusal burjuvaziyi genel halk adı altında birleştirir. Bu farklı sınıfların rol ve olasılıklarını ayırt etmediğinden, sürekli olarak ulusal burjuvaziyle ilişkilenmeye öncelik tanır ve Gelbard, Carcagno ya da Anaya gibi Kuzey Amerikalı emperyalistlere sıkıca bağlı iktisadî, siyasal ve askerî liderlerine yanıltıcı umutlar besler. Popülist hastalıkla en fazla malûl olan halk hareketi Montoneros'tur. Diktatörlük karşıtı kahramanca hattı, ülkemizde ilerici ve devrimci güçlerin gelişmesine ağır zararlar veren burjuva ve bürokratik Peronizm'e duyduğu güvenle lekelenmiştir.

Ortak kahramanlarımızın Trelew'de birbirine karışan kanıyla karılmış bu örgüte duyduğumuz içtenlikli hayranlığa karşın, sık sık ideolojik mücadele yürütmenin, Peron ve burjuva Peronizmi'ne desteğinin deneyimi üzerinde düşünmenin, düşman sınıfların Carcagno, Gelbard ve diğer liderlerine bağlanan gizil beklentilere karşı mücadele etmenin her devrimcinin ödevi olduğunu düşünüyoruz. Son haftalarda somutlanmaya başlayan burjuva ve bürokratik Peronizm'den kaçınılmaz kopuş süreciyle birlikte, Montoneros ilerici ve devrimci örgütler, ve bu arada Partimizle ilişkileri giderek sıkılaştırmaya yönelmelidir. Giderek mücadele konumuna geçmeli, elde silah, hükümetin, burjuvazinin ve emperyalizmin polis ve askerî güçlerinin karşısına çıkabilmelidir. Ancak bu, temelde popülist kavrayışın değiştiği anlamına gelmemektedir. Bu nedenledir ki, Montonera'nın yeni yönelişini selamlarken, popülizm adı verilen ideolojik ve siyasal hastalığa karşı, onu tümüyle halk saflarından, özellikle de bu kuşkulu burjuva hastalığından fazlasıyla etkilenen Montoneros saflarından tasfiye edebilmek için, yoğun bir mücadele vermek gerektiğini düşünüyoruz.

1973 başlarında FAR yönetimi, General Peron'u coşkuyla devrimci lider ilan edip halk hükümeti olarak tanımladıkları Peronist hükümetin tutarlı bir anti-emperyalist ve sosyalizm yandaşı politikayı sürdüreceğini ileri sürdüğünde, örgütümüz bu yoldaşlara şöyle seslenmişti: "Düşmanın Askeri Diktatörlük ile burjuva siyasetçiler arasındaki anlaşmada somutlanan, kapitalizmi kurtarmaya ve ilerleyen devrim sürecini baltalamaya yönelik planıyla karşı karşıyayız. Bur-

juvazinin bütünü, parlamenter rejime dönüş savlarıyla hâkimiyetinin, Onganiato döneminde Silahlı Kuvvetlere indirgenmiş toplumsal tabanını genişletmeye, askerî açıdan bozguna uğratmak için sınıf öncüsü ve gerillayı tecrit etmeye çalışıyor. Burjuvazinin amacı, ilerici ve devrimci güçlerin ilerlemesini durdurup yolundan saptırmak, ve Arjantin kapitalizmini istikrara kavuşturmaktır. Bu plan, iktisadî-toplumsal kriz nedeniyle kısa ve orta erimde gerçekleştirilebilirlikten uzaktır ve ilerici-devrimci güçlerin mevcut gücü onu engelleyecektir. Kuşkusuz, düşmanın planı, devrimci öncünün kimi kesimlerinin gençliği, siyasal zaafları ve deneyimsizliği nedeniyle kimi tehlikeler içermektedir, bu mektubun amacı da bu zaaflara işaret etmektir. Elde etmeye başladıkları esas başarı, silahlı örgütlerde kendilerine bir destek sağlamak, silahlı Peronist örgütler ve Peronist gençliğin bazı kesimlerini, seçim şaklabanlığının ardından eylemlerini sekteye uğratmak ve yolundan saptırmak amacıyla etkileyebilmektir... Devrimci bir örgüt olarak gelişiminizi tahlil edip ortak faaliyetlerimizden kaynaklanan deneyimleri değerlendirirken, eylemlerinizin derin bir anlama sahip olduğunu ve ülkemizdeki devrimci güçlerin gelecekteki gelişimi açısından kimi tehlikeler içerdiğini düşünüyoruz. Bize karşı geliştirdiğiniz olumsuz tavrın, sizlerin burjuva Peronizm'inin McCarthy'ci ve sağcı baskıları karşısında verdiğiniz bir taviz olduğu ve madalyonun öteki yüzünde Cámpora'ların, Solano Lima'ların, Silvestre Begnis'lerin vb. burjuva Peronist ve entegrist politikalarına sağladığınız koşulsuz ve etkin desteğinizin bulunduğu kanısındayız. Yalnızca silahlı örgütlerin türdeş siyasal-askerî gelişimine, birlik çabalarına verdiği zararlar nedeniyle değil, askerî operasyonların, burjuvazinin kurmak istediği yeni parlamenter hükümetin ardından askıya alınması konusunda sizlerin açıklanması güç bir tereddüt içerisinde olduğunuzu gösterdiğinden, bu durum bizim için derin bir kaygı konusu".[5] Ne yazık ki, bu sağlıklı ve haklı gözlemlere kulak verilmedi ve FAR-Montoneros'un politikası karşı-devrimci ve halk düşmanı hükümete desteği ve örgütümüzü tecrit etme yolundaki olanaksız bir çabayla, halk saflarında genelde bölücü bir çizgi izlemeyi sürdürdü. Bugün bunları anımsıyorsak, bunun nedeni, düşmanın gelecekte olasılıkla Cargano'nun başında yer aldığı, Peru tipinde yeni bir aldatmacaya başvurup FREJULI programı ya da belki daha da radikal bir başkasını öne süreceğini bilmemizdir. Bu yeni tuzaktan kaçınabilmek için, bu yeni palavrayı, bu siren şarkısını savuşturabilmek için GAN karşısında işlenen hatayı anlamak, burjuva yanlısı bu hattı düzeltmek, popülizm hastalığından kurtulmak zorunludur.

[5] FAR'a Ocak 1973 tarihli mektup.

Reformizm ise, iktidarı ele geçirmenin devrimci yolunu olgularda reddeder, sosyalist devrimin zaferine inanmaz, kitlelerin devrimci yetilerine güvenmez, ve bunun sonucu olarak barışçıl yol çağrısında bulunarak, 'ilerici' dediği şu ya da bu burjuva kesimin kuyrukçuluğunu yaparak, kitlelerin gerçek demokratik özgürlüklerinin uygulanmasından taviz vermeyi kabul ederek, halkın yaşam düzeyinde kimi değişikliklerin gerçekleşebileceğini düşünür. Ancak Marksizm-Leninizm ve pratik deneyimlerin de öğrettiği gibi, özgürlükler ve talepler ancak burjuvaziden güçlü bir mücadeleyle kopartılabilecektir. Reformist hastalıktan en fazla etkilenen, yıllardır onun hükmü altında olan popüler örgüt, Komünist Parti, diktatörlüğe karşı mücadele boyunca tutarsız ve ürkek bir tutum içerisindeydi ve Peronist hükümetin ilk aylarında negatif bir tavır izlememekle, devrimci güçlere yakınlaşmakla birlikte, 12 Haziran'dan itibaren topyekûn bir teslimiyet içerisine girdi, hükümetin Gelbard kanadına tam bir destek verirken, aynı anda devrimci güçlere ve genelde halk mücadelesine sırt çevirdi. Pasifizm, haklı devrimci şiddetten ürkmek, kitlelerin mücadele potansiyel ve yetilerine güvenmemek, burjuva liderleri karşısındaki teslimiyet, parlamenter budalalık, genelde Komünist Parti'nin faaliyetini karakterize eden tehlikeli reformizm hastalığının ve yönetiminin, burjuvazinin karşı-devrimci korosuna katılarak zaman zaman devrimci faaliyetlerine saldırmaya varan politikasının tezahür biçimleridir. Komünist Parti'yi etkileyen reformizm kanserine karşı yılmaz mücadelede, çabalarımızın bu yoldaşları devrimci saflara yaklaştırmaya yönelik olması gerektiğini, söz konusu olanın, reformist hastalıktan kurtarılması mümkün mükemmel yoldaşlardan, içtenlikli sosyalist savaşçılardan oluşan bir halk örgütü olduğunu bir an bile aklımızdan çıkartmamalıyız.

Proleter öncünün bilinç düzeyinin yükseltilmesi ve daha geniş kitleler arasında sürekli açımlayıcı bir söylem, proletarya ve halkı, popülizm ve reformizm hastalıklarına karşı mücadelede, halk saflarını onlardan arındırma ve bu hastalıklardan etkilenen örgüt ve yoldaşları tedavi ederek, ulusal kurtuluş, sosyalizm, işçi ve halk davasına, devrimci halk savaşı davasına kazanmada siyasal ve ideolojik açıdan silahlandıracaktır.

DEVRİMCİ DURUM VE İKİLİ İKTİDAR

Arjantin sınıf mücadelesinin, artan ölçüde vurgulu bir şekilde popülist projenin sonuna ve büyük sınıf çatışmalarının başlangıcına işaret eden eğilimleri 1974 Temmuzu'ndan itibaren netleşmeye başladı. Kitlelerin önderi Peron, kapitalist çıkarların uzlaşmaz savunucusu olmasına karşın, halkımızın bazı kesimlerinde etkisini sürdürüyordu. Kapitalist sistemin su alan gemisini fırtınalı işçi

ve halk mücadelesi denizinde su üzerinde tıtacak yetke, deneyim ve ustalığa sahipti; ve 12 Haziran taktik manevrasıyla zorlu ve hassas dengeyi yeniden kurmayı başarmıştı. Bu nedenle, ölümü, burjuvazi içerisindeki krizin keskinleşmesiyle birlikte -sömürücü ve baskıcıların birkaç ay daha ertelemek istemesine karşın- burjuvaziyi dolayımsız siyasal tanımlar benimseme gerekliliğiyle karşı karşıya bırakacaktı.

Bu görüngü, yani kitlelerin güçlü itimi ve siyasal ve askerî devrimci güçlerin hızlanan yükselişi birleşerek yurdumuzda devrimci duruma bir girizgâh olarak büyük sınıf çatışmaları evresinin başlangıcını oluşturmaktadır. Bir başka deyişle, Arjantin'de ulusal ve toplumsal devrimin koşullarının olgunlaştığı, burjuvazi ve emperyalizmin iktidarına karşı zaferle sonuçlanacak bir meydan okuma olasılığının biçimlendiği büyük mücadeleler dönemine giriyoruz. Ancak devrimci bir durum açılımı ya da kapitalizmin yıkılıp, yurdumuzu emperyalizmin boyunduruğundan kurtaracak ve emekçi halkımıza mutluluk getirecek yeni bir sosyalist işçi ve halk iktidarının kurulmasını olanaklı kılacak koşulların mevcudiyeti, bunların hemen somutlanacağı anlamına gelmez. Bunun için, zorlu ve derin devrimci seferberliklerden, sürekli silahlı ve silahsız çatışmalardan, devrimci güçlerin durmak bilmeyen ilerlemelerinden, emekçi halkımızın devasa kaynak ve potansiyellerinin harekete geçirilerek etkin biçimde kullanılacağı bir dönemden geçmek gerekecektir. Yıllar sürecek bu dönemin sonucu, işçi sınıfı ve halkın kararlılık, duruş, fedakârlık ruhu ve taktik ustalığına, karşıdevrimci güçlerin direnişinin ölçeğine, ve özellikle de devrimci mücadelenin yöneticisi proletarya partisinin kararlılığı, gücü ve yetisine bağlı olacaktır.

Yaklaşan devrimci durumda karşımıza çıkacak zorlu sorunları doğru biçimde çözümlemeye hazır olmak, ülkemizin özelliklerini, halkımızın deneyimini, kitlelerinin mücadele dinamiklerini nesnelce tahlil etmeye ve uluslararası deneyimden azamî ölçüde ders çıkartabilmeye, yani karşımızdaki sorunların benzeri sorunlarla karşılaşan başka halkların bunlarla nasıl yüzleşip çözümlediğini anlamaya çabalamak demektir. Marksist-Leninist öğretilere uygun olarak iktidar sorunu, proletarya ve halkın emperyalizm yanlısı burjuvaziyi devirip yeni, devrimci bir işçi ve halk iktidarını kurma olasılığı, somut ve dolayımsız biçimde ortaya çıkmaya başlamaktadır. İktidarı ele geçirmenin gerçekleşebileceği momenti Marksizm-Leninizm devrimci kriz olarak niteler; bu, Proletarya Partisi'nin silahlı ayaklanmayı, azamî zafer olasılığıyla başlatmak için dikkatle analiz etmesi gereken nihaî patlama anıdır. Ancak, devrimci durumun başlangıcıyla devrimci krizle sonlanması arasında, ülkenin somut koşullarına bağlı olarak az ya da çok uzun bir dönem geçer. SSCB'nde devrimci durum Şubat 1917'de başladı; aynı yılın Ekim

ayında devrimci kriz patlak verdi. İspanya'da devrimci durum 1931 Mayısı'nda başladı, ve 8 yıl boyunca devrimci güçlerin yenilgisiyle sonuçlanan bir iç savaş hâlinde sürdü. Vietnam'da 1940 Kasımı'nda başlayıp Ağustos 1945'de iktidarın ele geçirilmesiyle sonuçlandı. Devrimci durumun gelişiminin ritim ve yerleri burjuvazinin dağılma ölçeği ve halk kuvvetlerinin gücü gibi farklı etkenlerce belirlenir; devrimci partinin rolü bu alanda son derece önemlidir.

Devrimci durum boyunca, ikili iktidar ortaya çıkıp gelişir; yani iktidar mücadelesi öncelikle yerel ve ulusal düzlemde, burjuva iktidarıyla aynı zamanda, ona karşıt olarak varolan devrimci iktidar organ ve biçimlerinin ortaya çıkışında tezahür eder. İkili iktidar organlarının tipik bir biçimi, Rus Devrimi süresince örgütlenen ve işçi, asker ve diğer halk kesimlerinden delegelerin, genellikle burjuva hükümetinin niyetlerine muhalif hükümet sorumlulukları üstlenen kalıcı meclisler oluşturduğu işçi ve halk konseyleri, yani Sovyetlerdi. Devrimci güçler, bu şekilde silahlı ayaklanma, son iktidar mücadelesi, burjuvazinin tasfiyesinin ardından yeni bir işçi ve halk iktidarı kurabilmek için örgütlenip hazırlanabilmiştir.

Farklı devrimlerin, özellikle de Çin ve Vietnam deneyimleri, ikili iktidarın gelişmesinin biçimlerinden birinin kısmî ayaklanmalar biçimini alabileceğini, yani bir bölge ya da eyalette devrimci iktidarın yerel ayaklanmalarla kurulabileceğini göstererek ikili iktidar ve ayaklanma kavramının kapsamını genişletti. Bu deneyimlerle uyum içerisinde, devrimci durumda ikili iktidarın, silahlı halk güçlerinin gelişmesinden soyutlanamayacak tarzda gelişim süreci gerilla bölgeleri ya da tartışmalı bölgeler olarak ortaya çıkıp, bunlar zamanla destek üslerine ya da tümüyle kurtarılmış bölgelere dönüştürülebilir ya da genel ayaklanma anına dek ulusal ölçeğe yayılabilir.

İkili iktidarın gelişimi her durumda proletarya ve halkın askerî güçlerinin gelişmesiyle sıkı sıkıya bağlantılıdır, çünkü ona destek veren maddî bir güç olmaksızın, karşıdevrimci silahlı güçlerin saldırısını püskürtecek devrimci bir ordu olmaksızın varlığını sürdüremez. Doğal olarak Marksizm-Leninizm'in yolumuzu güçlü biçimde aydınlatan bu temel yönelişleri basit bir şema olarak ele alınmamalıdır. Bu, yalnızca on yılların deneyiminden çıkarsanmış ve her devrimin kendi özgüllüklerine sahip olduğunu ve Marksizm-Leninizm'in belirli bir devrim sürecinin somut durumuna yaratıcı bir tarzda uygulandığında yaşam ve yararlılık bulduğunu bir an dahi aklımızdan çıkarmadan, kendi hattımızı tayin ederken referans noktası olarak ele almamız gereken kuramsal bir dağarcıktır.

İkili iktidar, bugün yurdumuzda hem kentlerde hem de kırlarda yalnızca devrimci hareketlenmeyi destekleyebilecek bir askerî güç ve halkımızın tüm potansiyellerinin çok yönlü bir tarzda serimlenmesi sonucunda ortaya çıkabilir; bu da

Marksist-Leninist Proletarya Partisinin önderliğini zorunlu kılmaktadır. Karşımızda, hareketin genelleşmesi karşısında zaafa düşen göreli güçlü bir düşman var; kurnaz, iyi silahlanmış ve eğitimli bir düşman; toparlandığı zaman güç kazanan göreli dağınık bir düşman; kanlı ve vahşi bir düşman; başlıca dayanağı, karşıdevrimci Silahlı Kuvvetler'in Aşil topuğunu zorunlu askerlik hizmetinin oluşturduğu ve bunun da asker kitleleri arasında siyasal ve yıkıcı bir çalışma yapmayı mümkün kıldığı bir düşman; siyasal açıdan zaaflı, önemli iç bölünmelere uğramış, ve hâlen parlamenter 'yasallığın' ardına gizlenen bir düşman...

Omurgasını sanayi proletaryasının oluşturduğu, tüm ülkeye yayılmış, mücadele deneyimine sahip, güçlü ve mücadeleci bir harekete sahibiz; devrime tutkulu, sosyalist fikirlere aç, güçlü bir devrimci örgütle donanmaya istekli geniş bir proletarya öncüsüne sahibiz; mücadeleci bir öğrenci kitlesi ve kavgaya hazır yoksul bir köylülüğe sahibiz; henüz küçük de olsa iyi örgütlü ve deneyimli kentsel ve kırsal gerilla kuvvetlerine sahibiz; ülke emekçilerinin büyük bölümünü kucaklayan çok sayıda ve yaygın kitle örgütlerine sahibiz; ve nihayet, henüz, başta sayısal azlığı ve proleter ve genelde emekçi kitlelerle bağlarının zayıflığı olmak üzere henüz eksikleri olsa da, günden güne büyüyüp konsolide olan deneyimli bir devrimci partiye sahibiz.

Cordobazo'dan itibaren, önceki deneyimlere dayanarak, halkımız yerel ayaklanmalara kalkışıyor, şurada burada hareketlere girişiyor, kent ve kasabaların bazı bölgelerini ele geçiriyor, barikatlar kuruyor ve yerel, bölgesel polis güçlerini püskürtüp geçici olarak duruma hâkim oluyor. Bu nedenle Arjantin'de ikili iktidarın ülkenin çeşitli bölgelerinde eşitsiz bir tarzda gelişmekte olduğunu, yani yerel düzlemde kalıcı ve geçici işçi ve halk iktidarı biçim ve organlarının ortaya çıkmakta olduğunu, bunların kapitalist iktidarla bir arada varolduğunu ve kitle hareketlerinin itimiyle sürekli olarak ona karşı koymakta olduğunu ileri sürebiliriz.

YEREL İKTİDAR BİÇİMLERİ

Bu yeni durumda halkımızın çözüme kavuşturmak zorunda olduğu pratik sorun, devlet iktidarını burjuvazinin elinden söküp almaya yönelik son kavga için yavaş yavaş güç biriktirebilmektir. Bu temel sorun, yaşamaya başladığımız devrimci durumda, hem burjuva iktidarının bazı planlarına karşı duracak ve enerjik kitle hareketleri temelinde belirli durumlara işçi ve halk çözümleri dayatacak genel biçimiyle, hem de ikili iktidarın temel tezahürü olan ve kısa erimde devrimci güçlerin devasa birikimi için sağlam bir kalkış noktası oluşturacak yerel iktidar biçimiyle ikili iktidarın ortaya çıkması sayesinde çözüme kavuşacaktır.

Halk mücadelesi eşitsizdir. Kısmî bir tarzda, bir yerde bir tarzda, başka bir yerdeyse başka bir tarzda, bir yerde bir momentte, başka bir yerdeyse başka bir momentte gelişir. Farklı zaman ve yerlerde, farklı güç ve boyutlarda ortaya çıkan tüm bu mücadelelerin tüm halkın gücünü arttırma sonucunu vermesi, tüm ülkede ve eldeki tüm güçlerle silahlı işçi ve halk ayaklanmasını zafere ulaştıracak son saldırıyı başlatmak için uygun an gelene dek birikmesi gerekmektedir. Bir örnek verelim. Büyük bir fabrikada bir talep mücadelesi ya da bürokrasi karşıtı bir mücadele başlar ve ardından yalnızca işletme ve sendikal bürokrasiyle değil, polisle, Çalışma Bakanlığı'yla, kısacası burjuva hükümeti ve baskıcı güçleriyle çatışma içerisine girer. Mücadeleyi yöneten sendika ya da iç komisyon, tüm emekçileri harekete geçirir, ilk çelişkide kazanan taraf olur ve gücünü geliştirir. Bu mücadele burada kalırsa, kaçınılmaz olarak zaafa uğrayacaktır; çünkü tecrit durumda olduğundan, düşman sabırla ona karşı mücadele edebilir. Bir süredir, yeni hareketlenmeler gerçekleşirken, düşman 'kutsal ittifak' (işletme, bürokrasi, baskı güçleri ve hükümet) karşı saldırı başlatıyor ve çoğu kez, kendiliğindenciliğin, popülizmin, reformizmin etkisi altındaki, ya da yalnızca siyasal yönelişten yoksun olan işçi önderliği, mücadeleye istekli olmadığı ya da umutsuz bir savaşa giriştiği için yenilgiye uğruyor. Buna karşılık, varsayımsal örneğimizdeki sınıf sendikası ya da iç komisyon doğru biçimde davranarak yaşadığımız devrimci durumun bilincine varabilecek ve çabalarının ekseninin güç biriktirmek olduğunu anlayabilecektir. Bu şekilde, ilk zaferinin ardından derhâl topluluğun diğer sorunlarını ele alacak kent ve varoş örgütleriyle, diğer sendika ve iç komisyonlarla ilişkilenecek, ve devrimci güçlerin inşasına, PRT hücrelerine, ERP birliklerine, Anti-emperyalist Cephe'ye katılacak, eylemcileri de katılmaya teşvik edecektir. Bunun ardından yerel iktidar biçimlerinin ortaya çıkması, yerel kitlelerin farklı sorunlarına egemen çözümleri geliştirmesi gerekir. Başta örtülü, ardından da açık yerel iktidarın gelişmesine doğru ilerlemek, ileride de göreceğimiz üzere, kitlelerin kısmî mücadelesiyle genel ayaklanma arasındaki adımı oluşturur; bu, mümkün olan her yerde bugünden atılması gereken bir adımdır.

Açık yerel iktidar organları inşa etmek tecrit ve kendiliğinden bir olgu değildir. Düşman, bir mahalle, bir bölge ya da bir kentte halkın salt kendisi için örgütlendiği ve üretim, sağlık, eğitim, kamu güvenliği, adalet vb. gibi sorunları kendi tarzında çözmeye başladığı bilgisini alır almaz, elindeki her türlü silahlı gücü, bu egemenlik niyetini kanla boğma vahşi niyetiyle harekete geçirecektir. Bu nedenle yerel iktidarın ortaya çıkışı, kuzeyde ve güneyde, doğuda ve batıda, halk iktidarı organizmalarının inşasının başladığı, kitlelerin kendi bölgelerini yönetme sorumluluğunu ele aldığı genel ve ulusal bir sürecin sonucu olmalıdır.

Yerel iktidarın bu çoğullaşması ve yaygınlaşması baskıcı olasılıkları büyük ölçüde azaltır ve küçük ve orta boyutta gerilla birliklerinin yeni iktidarı başarıyla savunmasını olanaklı kılar.

Kitlelerin devinimi ülkemizde bu yönü göstermektedir. Devrimcilerin bilinçli faaliyeti, iktidarı ulusal ölçekte emperyalizm yandaşı burjuvazinin elinden almada kalkış noktası olan yerel iktidarın ortaya çıkış ve gelişme sürecinin uyumlu ve başarı bir tarzda işlemesini olası kılacaktır. Günümüzde Arjantin'de yürütülmekte olan talep mücadelesinden hareketle, bazı bölgelerde, bazı kentlerde, bazı sanayi bölgelerinde, embriyon hâlinde halk iktidarı organları oluşmaktadır. Ancak genelde hızla karşıdevrimci baskıyı üzerine çekecek adımı hemen atmak, uygun değildir. Halk iktidarı uygulamaları bu durumlarda farklı maskeler ardında ustaca gizlenerek ilerleyebilir. Örneğin bir kentte sağlık, eğitim, güvenlik, adalet, geçim vb. sorunlarıyla uğraşan farklı komisyonlar, siyasal ve askerî devrimci güçlerin inşası hedefiyle devrimci bir yönelişle mahalle dernekleri kisvesi altında örgütlenebilir, tüm kenti harekete geçirecek dolayımı oluşturabilir. Bir Ingenio Azucarero köyünde aynı rolü sendika üstlenebilir. Ancak bunlar yalnızca ilk adımlardır ve uygun zaman geldiğinde, resmi olarak bir bölgedeki nüfusun egemen iktidarı olarak yerel bir meclis ya da konseyin resmen oluşturulması gerekir.

Kapitalist devletin varlığının daha az hissedildiği kırsal kesimde, kitlelere daha iyi koşullar sunmaya başladığı andan itibaren yerel iktidarın gelişmesi daha hızlı ve daha etkin olacaktır. Ancak gizlenmesi daha zordur ve başlangıçta düşmanın daha şiddetli saldırılarına hedef olacaktır. Kırsalda yerel iktidar organlarının oluşturulması, ancak Karşıdevrimci Ordu'nun saldırılarını başarıyla püskürtmeye yetili orta ölçekli gerilla birliklerinin desteğiyle mümkün olabilir.

HALK BİRLİĞİ VE SEFERBERLİĞİ: ANTİEMPERYALİST CEPHE

Halk kitlelerinin daha geniş birliği ve devinimi olmaksızın yerel iktidarın gelişiminde somut ilerlemeler kaydedilemez. Bu, farklı işçi ve halk örgütleri arasında doğru uzlaşma politikaları ile kitlelerin tabandan siyasal deviniminin sağlanmasındaki bilinçli ilerlemelerin çözüme kavuşturabileceği önemli bir sorundur.[6]

---

[6] Anti-emperyalist Cephe'nin siyasal faaliyetinin bu ikili karakterine bir kez daha dikkat çekelim: a) tabandan örgütlenme, harekete geçme ve nüfuz; b) Örgütten örgüte tavandan uzlaşma. Bu iki veçhe birbirleriyle yakından ilişkilidir ve ilki temelinde uyumlu kılınmaları asli önem taşır. Kitlelere kök salmayan bir Anti-emperyalist Cephe devrimci çalışması, tutarlı olamaz. Ve tepeden uzlaşmaları esneklikle kuramazsa, gelişmesi sekteye uğrar ve sekterleşir.

Arjantin halkının en geniş kitlelerinin yurtsever ve demokratik seferberliği temel bir öneme sahiptir. Her türlü yasal kazanımdan yararlanan demokratik, yurtsever, anti-emperyalist mücadele, tüm halkın siyasal şiddetini enerjik bir tarzda harekete geçirerek, en geniş kitlelerin devrimci mücadeleye katılımını dayatarak, gizli siyasal ve askerî güçlerin, halk savaşının maddî ve manevî güçlerinin tükenmez kaynağı emekçi halkın bütününe sıkıca bağlanmasını sağlayarak, kapitalist-emperyalist rejimin karşısına ikinci bir cepheyle çıkabilir. Tüm halkın yurtsever birliği ve seferberliği onu merkezîleştiren, örgütleyen, dayatan ve yönlendiren organik, siyasal bir aygıtın inşasını gerektirmektedir. Bu seferberlik sırasında en geniş halk kitlelerinin yasal, yarı-yasal ve gizli siyasal faaliyetinin itici gücü ve sonucu olarak örgütlenmesi gereken kitlelerin siyasal ordusu, Anti-emperyalist Cephe'dir. Bu Anti-emperyalist Cephe'nin, FAS'ınki gibi deneyimlerden hareketle, yurtsever ve devrimci siyasetiyle kitlelere organik biçimde bağlanması, bünyesinde en geniş temsilî örgütleri, sosyalist, Pernist, radikal, Hıristiyan vb. parti ve siyasal akımları, anti-bürokratik sendikaları ve sendikal grupları, öğrenci merkez ve federasyonlarını, köylü birlik, liga ve federasyonlarını, kent ve mahalle dernek ve federasyonlarını, yerli federasyonlarını, gençlik ve kadın örgütlerini, tutuklularla dayanışma komisyonlarını vb. barındırması gerekir.

Bu zorluktan bağışık bir süreç değildir. Birlikçi, dayanışmacı, halkın davasına koşulsuz hizmete hazır bir ruhu gerektirir. Ancak Anti-emperyalist Cephe'nin heterojenliği, kuşkusuz sabırlı ve yapıcı bir çaba gerektiren zorluk ve iç mücadelelere kaynaklık edecektir. Düşmana karşı birlik, ittifakın içerisinde ideolojik ve siyasal mücadele Anti-emperyalist Cephe'nin aslî bir karakteristiğidir; çünkü halkın bütünü, işçi sınıfı, kentli küçük burjuvazi, yoksul köylülük ve kent yoksulları, ve bazı durumlarda ulusal orta burjuvazi ortak düşmana karşı bir araya getirildiğinde, cephe içerisinde keskin sınıf mücadeleleri kaçınılmaz olur. Ancak bu sınıf mücadelesi, barışçıl bir siyasal ve ideolojik karaktere sahiptir; birlik bozulmadan çözümlenebilir ve böyle çözümlenmelidir. Halkın bünyesinde eleştiri, özeleştiri ve devrimci eğitim aracılığıyla çözümlenemeyecek uzlaşmaz çelişki yoktur. Kuşkusuz, bu çok önemlidir; çünkü Anti-emperyalist Cephe'nin yönetiminde ancak proletaryanın hegemonyası kitlelerin doğru hareket hattını ve yerel iktidarın devrimci savaşın muzaffer siyasetine taşınmasını güvence altına alabilir.

FAS ve diğer benzer örgütlerin deneyiminden hareketle inşa etmemiz gereken Anti-emperyalist Cephe, nüfusun farklı kesimlerinin delegeleriyle egemen konsey ya da meclislerin inşasını ele alarak yerel iktidarın örgütlenişinin moto-

runu oluşturacaktır. Bunun için ustalık, hazırlık, deneyim alışverişi ve ilişkin sorunları öngörebilen, gerekli kadroları oluşturabilen iyi örgütlenmiş bir devrimci çalışma gereklidir. Anti-emperyalist Cephe en geniş kitlelerin devasa kaynaklarını birleştirip örgütlemeli, onları devrimci iktidar mücadelesinin, yerel iktidarın geliştirilmesinin ve nihayetinde Arjantin halkının muzaffer genel ayaklanması hazırlıklarının hizmetine sunabilmelidir.

Halkımızın yurtsever birliği ve seferberliği kitlelerin talep mücadelesinin ve gizli siyasal ve askerî faaliyetlerin artan şiddetinin gelişimiyle birlikte büyüyecektir. Bu mücadelelerin devrimci savaş hattını oluşturan birlikteliği milyonların desteğiyle, kapitalistleri, karşıdevrimci silahlı kuvvetlerini devirmeye ve kesin olarak iktidardan kovalamaya yetili güçlü bir devrimci kuvvet oluşturacak yüz binlerce Arjantinliyi ayağa kaldıracaktır. Devrimci bir İşçi ve Halk Hükümeti oluşturmaya, burjuva-emperyalist sömürü ve baskı sistemini temelden yıkmaya ve Yeni Sosyalist Anayurdun inşasına başlamaya yetilidir ve böylelikle sevgili halkımız için uzun bir özgürlük ve mutluluk dönemini başlatacaktır.

HALK ORDUSUNUN İNŞASI

Üç yılı aşkın kent mücadelesinin ardından, halkımız düzenli güçler perspektifiyle yapılandırılmış kentsel ve kırsal gerilla birlikleri inşa etmeye başladı. Bu deneyim ve biriken kaynaklardan hareketle, biz Arjantinliler, bugün güçlü bir gerilla ordusu inşasını hızla gerçekleştirebilecek durumdayız. Olasılıkla birkaç yıl sürebilecek bir ilk dönemde, yerel iktidarın gelişmesiyle sıkı sıkıya bağlantılı, halkın desteğiyle baskıcı güçlerin her türlü saldırısını püskürtebilecek yetide, tim, müfreze ve bölük düzleminde küçük ve orta boyutlu yerel birliklerin inşasına başlamalıyız. Bu yerel birliklerden, ileride düzenli Devrimci Halk Ordusu'nun, Arjantin halkının muzaffer genel ayaklanmasına destek olacak tugay ve tümenler çıkacaktır.

Belirli bölgelerde halkın egemen iktidarının uygulanmasının bir parçası olarak, işçi ve halk özsavunma milisleri oluşturulacak ve bunlar kendi başlarına kendi bölgelerini baskıcı saldırılarına karşı başarıyla savunacak hâle geldiklerinde, gerilla tim, müfreze ve bölükleri yerel yükümlülüklerinden kurtularak devrimci halkın çelik kolu, düzenli tugay ve tümenlere dönüşebileceklerdir. Düzenli kuvvetlerin savaşçı ve kadrolarının kaynağı özsavunu milislerinin oluşumu, ciddi, incelikli bir sorundur ve dikkatli, düşünceli, tutarlı bir politika gerektirir. Karakteristik sorumsuzlukları ve hafiflikleriyle kendiliğindenciler, ne denli küçük ve tecrit olursa olsun her işçi ve halk hareketinde özsavunu milisleri oluşturmaya kalkışırlar. Doğal olarak onlar için bu, yalnızca kendilerini Par-

timizin solunda göstermeye yönelik bir laftan ibarettir ve hayata geçme riski yoktur. Ancak mücadele azmiyle dolu öncü proletarya ve halk kesimleri, bu coşkulu çağrının etkisine kapılıp bu tip milisleri oluşturmada acele edebilir ve böylelikle hem kendilerini, hem de kitleleri korkunç baskıcı darbelere açık hâle getirebilirler; böylesi bir olayın sonuçları da son derece zararlı olacaktır. Özsavunu milisleri işçi ve halk silahlanmasının aslî öğesidir ve devrimci silahlı kuvvetlerin oluşumunda ana sütunu oluştururlar; ancak geniş kitlesel karakterleri nedeniyle yalnızca gerilla bölgeleri ya da kurtarılmış bölgelerde derin ve topyekûn bir halk hareketi içerisinde gelişebilirler.

Günümüzde güçlü gerilla birliklerinin inşasında, işçi sınıfı ve halkın cömert katkılarından beslenen bu çabada, başta ERP'miz olmak üzere, savaş deneyimine sahip mevcut silahlı örgüt ve grupların sorumluluğu, aslîdir. Dağılma, sekterlik ve bireyciliğe karşı mücadele ederek gerillayı oluşturma çabalarında birliği sağlamak, önümüzdeki görevdir ve doğru biçimde gerçekleştirildiğinde, gerekli birliklerin oluşumunu, eldeki tüm kaynakların merkezîleştirilmesini kolaylaştıracaktır. Çünkü, özellikle kapitalist tahakküm koşullarında ve göreli güçlü bir düşman karşısında gereksindiğimiz tarzda bir askerî gücü inşa etmek, gerçekleştirilebilir olsa da, zorlu bir görevdir. Lojistikleriyle (hizmetler) birlikte yüzden fazla savaşçıyı kapsayan ve baskıcı ordunun birliklerinden daha fazla savaşma yetisine sahip timleri kurabilmiş olmamız, ya da 15 milyon kişilik bir ülkede bir milyonu aşkın bir işgal ordusu karşısında ülkenin %90'dan fazlasını kurtarmayı, bu kurtarılmış bölgeleri özsavunma milisleriyle savunmayı ve en iyi Kuzey Amerikan birliklerini yok eden, dünyanın en güçlü karşıdevrimci ordusunu bozguna uğratıp geri çekilmeye zorlayan güçlü bölükler oluşturmayı başaran muzaffer Vietnam deneyiminin bize gösterdiği gibi, bu gerçekleştirilebilir. Ancak, mümkün olmakla birlikte, büyük fedakârlıklar, devasa kaynaklar ve fazlasıyla ustalık, işçi sınıfı ve halkın kararlı desteğini, doğru bir kitle politikası ve kitlelerin bilgece bir askerî hat izleyebilmesini gerektirmektedir. Tek bir sözcükle, işçi sınıfı ve halkın geniş kesimlerinin katılımını, farklı popüler akımların desteğini ve Marksist-Leninist bir mücadele partisinin kararlı yönetimini gerektirmektedir.

EMEKÇİLERİN DEVRİMCİ PARTİSİ

"Vietnam halkının kurtuluş savaşı büyük bir zaferle taçlandıysa, saydığımız etkenler sayesinde, ancak her şeyden önce, işçi sınıfının partisi, bugün Vietnam Emekçiler Partisi adını alan Çinhindi Komünist Partisi tarafından örgütlenip yönetildiği için mümkün olabilmiştir. Ulusal Demokratik Halk Devrimi'nin

temel görevlerini tanımlayabilmek ve silahlı mücadelenin başlangıcını ve kurtuluş savaşının genel hattını -uzatmalı direniş, kendi çabalarına dayalı kurtuluş- tayin edebilmek için Marksizm-Leninizm'in ışığında Vietnam toplumunun doğru tahlilini yapan ve düşmanla bizim aramızdaki güçler dengesini isabetle hesaplayan bu partidir. Bir halk ordusunu, halk iktidarını, birleşik bir Halk Cephesi'ni örgütleyip yönetmenin önündeki çeşitli sorunları kesin olarak çözüme kavuşturdu. Ulusa ve orduya tutarlı bir devrimci ruhu ve her türlü zorluğu aşma, her türlü yoksunluğa göğüs germe ve uzun ve zorlu direnişi sonuna dek sürdürme iradesini esinledi".[7]

Biz Arjantinliler de benzer bir partinin, anti-emperyalist ve sosyalist devrimimizi zafere ulaştıracak proletarya partisinin çekirdeğine sahibiz. Bu, dokuz yıllık zorlu ve gizli diktatörlük karşıtı, anti-emperyalist ve anti kapitalist mücadele koşullarında bilenen ve bugün sağlam bir ulusal yapıya, birkaç bin aktif üyeye, yüzlerce sağlam kadroya, mücadele geleneği ve deneyimine, doğru bir siyasal stratejik ve taktik hatta, belirgin proleter özellik ve ahlâkına ve her türlü fedakârlıkla yenme kararlılığına sahip PRT'dir. Ancak, devrimci görevini tamamlayabilmek için Partimiz hâlen büyük güçlüklerle karşı karşıyadır. Öncelikle, fabrika proletaryasına organik biçimde nüfuz edebilmede yetersizdir, ancak %30 kadarı fabrika işçilerinden oluşan toplumsal dokusu zaaflıdır, devrimci görevlerin yerine getirilmesinde profesyonel ustalıktan yoksundur ve örgütlü üye sayısı azdır. Mevcut ve gelecekteki mücadeleler sürecinde partimiz, mevcut sınırlılıklarını aşabilmek ve sorumluluklarını yetkin biçimde yerine getirebilmek için, devrimci mücadelenin bütününün motoru, merkezîleştiricisi ve yöneticisi görevini onurla yerine getirebilmek için işçi ve halk öncülerinin tam güvenini kazanmayı, halkımızın en iyi evlatlarının devrimci kararlılığını uyandırıp yönlendirmeyi bilecektir.

Tüm, devrimci Arjantinlilerin, özellikle de büyük fabrikalarda çalışan işçilerin birincil görevi, PRT'nin inşası, fabrika bölge ve cephelerinin oluşturulmasından geçmektedir. Büyük fabrikalarda hücreler oluşturmak, proletaryanın talep mücadelesini etkilemek ya da yönetebilmek, ustaca propagandayla Parti'nin fabrika işçilerine ulaşması, her büyük fabrikada onlarca işçiyi örgütlemek, PRT'nin yönetici ve örgütleyici rolünü oynayacak koşullara ulaşabilmesi için gerekli sağlıklı ve enerjik gelişimin mevcut görevleridir. Partimizin ana kadro ve yöneticilerinin büyük bölümü, bugüne dek kısmen olduğu gibi, büyük fabrikalardan çıkacaktır.

---

[7] General V.N. Giap, *Halk Savaşı, Halk Ordusu*, s.49.

Görüldüğü gibi tüm bu çaba sadece militanlarımızın tutarlılık ve iradesine bağlı değildir; aynı zamanda bilinci, davaya bağlılığı ve kesin kararlılığı Partinin inşasında belirleyici olacak proletaryanın öncü unsurlarının devasa sorumluluğunu da gerektirir. PRT'nin kadro darlığını aşabilmesi için öncü unsurların kendi adına örgütlenme yatkınlığı, devrimci güçlerimizin hızla artması açısından hayatîdir. Örgütümüzle ilişkilenen her bir öncü işçi, proleter kökenli olmayan her bir devrimci, her bir yeni yoldaş, fabrika cephe ya da bölgesinin hücrelerinin hızla inşası ya da onlara katılmada elinden gelenin azamîsini yapma sorumluluğunu taşımaktadır. Halkımızın coşkulu desteği ve işçi ve halk öncüsünün kararlı müdahalesiyle, PRT önümüzdeki dönemde güçlerini önemli ölçüde arttıracak ve devrimimizin karmaşık sorunlarını pratikte çözümleme koşullarını hazırlayacaktır.

DEVRİMİMİZ KAZANACAK

Bu kısa broşürde burjuvazinin, kâh parlamentarizme, kâh askeri Bonapartizm'e başvurarak, hile ve baskıyla iktidarını nasıl sürdürdüğünü gördük. Peronist parlamenter niyetleri boş çıkan burjuvazinin mevcut durumda nasıl Peru tipi bir darbe ya da tasfiye harekâtına hazırlandığını gördük. Halkımızın her ne pahasına olursa olsun bu tuzağa düşmemesini ve umudunu orduya bağlamaktansa, devrimci mücadelenin yoğunlaşarak sürmesi gerektiğini anlamasını sağlamamız gerektiği sonucuna vardık. Ardından da iktidar mücadelesinin olanaklı olmaya başladığı devrimci bir durumun eşiğinde olduğumuzu gördük. Ve nihayet, Arjantin halkının genel silahlı ayaklanması sonucu iktidarı ele geçirmesinin yolunun, ikili iktidarın, gerilla ve kurtarılmış bölgelerde yerel iktidarın geliştirilmesinden, tüm halkın birleşmesi ve seferber olmasından, kitlelerin Anti-emperyalist Cephesi'nin, güçlü bir gerilla ordusunun ve sağlam bir Marksist-Leninist savaş partisinin, Emekçilerin Devrimci Partisi'nin inşasından geçtiğini gördük. Gelecekteki faaliyetimizi aydınlatan bu basit ve temel sonuçlar, mevcut Arjantinli devrimci kuşakların önündeki bu devasa olanak ve sorumluluklar, kavgada, işkencede düşen ya da polis veya askerlerin soğukkanlı cinayetlerine kurban giden yüzden fazla kahraman ve şehidin cömert kanlarıyla sulanan tohumların çiçeğe durmasıdır. Onlar, sosyalist ve anti-emperyalist devrimin zaferi için geniş ve emin bir yol, devrimci halk savaşının zaferli yolunu açmayı başaran halkımızın mücadeleciliğinin ve devrimci uğraşının, Arjantin halkının kahramanlığının azamî ifadesidir.

Bizi zorlu görevler ve büyük fedakârlıklar bekliyor. Devrimci kararlılıkla, halkımızın yeti ve kararlılığına inançla, devrimimizin kesin zaferine güvenle,

onlarla yüzleşmemiz gerekecektir. Bugünden böyle, nafile kurbanlar vermeyecek, çabamızı boşa harcamayacak, karşılıksız beklentilere bel bağlamayacağız. Neden ve nasıl mücadele edeceğimizi biliyoruz, gerekli temel donanımlara sahibiz; yalnızca onları durmaksızın bilememiz ve yetkinleştirmemiz, hergün işimizde ustalaşmamız, ülkenin dört bir yanından yeni ve çok sayıda militanın aynı devrimci donanımdan yararlanmasını sağlamamız gerekmektedir.

İlk bağımsızlık savaşında Arjantinli devrimciler yalnız değildi. Yankee emperyalizmini Latin Amerika'dan kovulması ve adaletsiz kapitalist sistemi yıkmanın sorumluluğu tüm Latin Amerika halklarınca paylaşılmaktadır ve tüm dünya halklarının destek ve sempatisini toplamaktadır. Yalnızca aynı düşmanla karşılaştığımız için kardeşleşmedik. Partimiz Devrimci Eşgüdüm Cuntası'nda, Uruguay MLN Tupamarolarıyla, Şili MIR'iyle, Bolivya ELN'siyle kuramsal ve pratik birliği sağladı.

Yankee emperyalizmin boyunduruğu altındaki kapitalist Latin Amerika ülkelerinin çoğunda, halklar sıcak bir mücadele sürdürüyorlar ve değerli devrimci deneyimler biriktirebildiler. Ülkelerimizin büyük çoğunluğunda acılı yenilgiler yaşandığı doğrudur. Ancak bu yenilgiler derin düşüncelere, temel bir öğrenme sürecine kaynaklık etmiştir ve Latin Amerika kapitalist ekonomisinin derin krizi sayesinde, kitleler ve öncülerinin bünyesinde ülkelerimizin bazılarında devrimci mücadelelerinin güçlü bir biçimde yaygınlaşmasını müjdeleyen dinamikler olgunlaşmaktadır.

Latin Amerikalı kardeşlerimizin benzer deneyimleriyle koşut olarak, yurdumuzda devrimci mücadele bu bağlamda gerçekleşecektir. San Martín ve Bolívar gibi, Che gibi, Latin Amerikalı devrimciler gibi, halkımızın en iyi evlatları şanlı devrimci geleneklerimizi onurlandırmasını bilecek ve Latin Amerika halklarının ikinci ve kesin bağımsızlığının şanlı yolunu zaferle aşabileceklerdir.

14) URUGUAY

RAÚL SENDIC* (1926-1989)

Ünlü Uruguaylı Marksist Raul Sendic Antonaccio, 1960 ve 70'li yıllarda etkin olan kent gerillası hareketi *Tupamaros*'un kurucusuydu. Flores Bölgesi'nin kırsal alanında, Juan Jose Castro köyü yakınlarında doğan Sendic, liseyi bitirip Montevideo'da okumak üzere evinden ayrılana dek babasıyla birlikte çiftçilik yaptı. 1952'de hukuk diplomasından önce verilen avukat unvanını aldı (6 yıllık hukuk öğreniminin 5,5 yılını tamamlamıştı). Montevideo'da geçirdiği süre boyunca, Sosyalist Parti'nin sosyalist gençlik hareketine katılarak önde gelen üyeleri arasında yer aldı. Toplumsal faaliyetleri 50'li yıllarda yoğunlaştı, kırsal işçilerin avukatlığını üstlendi ardından da sendika kurucusu oldu. Şeker kamışı işçilerini örgütleyen UTAA, şeker pancarı işçileri sendikası SUDA ve ardından tüm kırsal emekçilerin örgütlendiği SUDOR, onun faaliyetleriyle kurulmuştu. Sendic, hiçbir demokrasi bilincinin olmadığı bir alanda, tarım patronlarının suiistimallerini görmekte ve yaşamaktaydı.

50'lerin sonlarına doğru Sendic Montevideo'da şeker kamışı işçilerinin koşullarına ilişkin bir duyarlılık yaratmak üzere bir kampanyaya girişti (şeker kamışı plantasyonları hâlâ, başkente 600 km. uzaklıkta, Brezilya sınırındaki Artigas'ta toplanmıştır). Dört yüz işçi 'Por la tierra y con Sendic' (Toprak İçin, Sendic'le birlikte) şiarıyla Montevideo'ya yürümüş ve çeşitli noktalarda devlet şiddetiyle karşılaşmışlardı.

Sendic, bunun üzerine, ülke için tek seçeneğin işçilerin taleplerini tamamlayacak bir silahlı mücadeleden geçtiğini düşünmeye başladı. Colonia'daki bir silah dükkânının örgütlü bir hareket tarafından soyulduğu 1963, belki de Tupamaros'un başlangıcına işaret eden ve bir gerilla hareketi oluşturma iradesini ortaya koyan bir kader yılıydı.

Ne ki MLN'in adı, ancak *Jorge Pacheco Areco*'nun başkanlığı sırasında hükümet baskılarının, başta Tupamarolar olmak üzere çeşitli grupları harekete geçirdiği 1967'den sonra duyulmaya başladı.

MLN-T 1960'ların başlarında banka, silah kulübü ve başka işyerlerinin soygunlarıyla işe başladı; ardından Montevideo yoksullarına çalıntı yiyecekleri dağıtmaya girişti. 1960'ların sonlarına doğru, siyasal adam kaçırmalar, silahlı propaganda ve siyasal cinayetleri gerçekleştiriyordu. Güçlü banka yöneticisi *Pereyra Rebervel* ve İngiltere'nin Uruguay elçisi Geoffrey Jackson'un kaçırılması

* http://en.wikipedia.org/wiki/Ra%C3%BAl_Sendic, Türkçesi: Sibel Özbudun.

ve çeşitli Latin Amerika ülkelerinde polis güçlerine işkence yöntemlerini öğreten FBI ajanı *Dan Mitrione*'nin öldürülmesi, örgütün en fazla ses getiren eylemleri arasındaydı.

Tupamaro'ların zirvesi 1970 ve 71 yıllarına rastlar. Bu dönemde kaçırdıkları kişileri tuttukları Cárcel del Pueblo (Halkın Cezaevi)'dan bolca yararlandılar. 1971'de 100'ün üzerinde Tupamaro *Punta Carretas* cezaevinden kaçtı. Ancak hareket, bir dizi siyasal hatadan, yüksek düzeyli bir yönetici olan *Héctor Amodio Pérez*'in ihanetinden ve Tupamaros'a karşı mücadelede geniş yetkilerle donatılmış polis birimi Escuadrón de la Muerte (Ölüm Müfrezesi) dahil ordunun karşı saldırısından ciddi zararlara uğradı.

Sendic, 7 Ağustos 1970'te Uruguay'da tutuklandı ve 6 Eylül 1971'deki kaçışına dek cezaevinde kaldı. Ertesi yıl bir kez daha yakalanana dek ülke içerisinde kaçak yaşadı.

Uruguay ordusu örgüte karşı kitlesel tutuklama ve seçmeli kaybetme dahil kanlı bir saldırı başlatarak öldürülmeyen ya da tutuklanmayan gerillaları dağıttı. İşkence taktikleri etkili olmuş; 1972'ye gelindiğinde MLN gücünü büyük ölçüde yitirmişti. Başlıca yöneticileri izleyen, 12 yılı, feci koşullar altında cezaevinde geçirdi.

Tehdidin azalmış olmasına karşın, *Juan María Bordaberry*'nin sivil hükümeti, 1973'te kansız bir darbeyle yerini orduya bıraktı, ve halka karşı baskılar artarak sürerken, tüm siyasal partiler kapatıldı. Raúl Sendic ve MLN önderlerinden sekizi, 12 yıl boyunca, sürekli fiziksel ve psikolojik işkence altında, son derece aşağılayıcı koşullarda çeşitli cezaevlerinde tutuldu

1985'te demokrasiye dönüşle birlikte, Sendic serbest bırakıldı ve Tupamaros, Halk Katılımı Hareketi adıyla yasal bir partiye dönüştü. Günümüzde bu parti, iktidardaki solcu *Frente Amplio* (Geniş Cephe) koalisyonunun en büyük ortağını oluşturmaktadır.

Sendic, 1989'da Paris'te öldü.

ÇOK SINIFLI İTTİFAKLAR VE ÇOK PARTİLİ İTTİFAKLAR*

RAÚL SENDIC

BÜYÜK CEPHE: NEDEN KORKUYORUZ?

Seregni'den Carlos María Gutiérrez'e yakın zaman öncesinde Brecha'da yayınlanan (21 Ağustos) açıklamalarla ilgili olarak, bu düşüncelerin çoğunun Geniş Cephe (Frente Amplio -FA) bünyesine taşınması gerektiği kanısındayım. General Seregni diyor ki: "Yalnızca emekçi kitlelerin, aydınların öğrencilerin değil, aynı zamanda kent ve kır müteşebbislerinin, gerçek anlamda ulusal olan girişimcilerin de kaynaklarına acilen ihtiyaç duyuyoruz. Kolay teori yapmak istemiyorum, ama Uruguay henüz demokratik burjuva devrimi aşamasını geçirmedi". Gazeteci bağımlı olmayan bir ulusal burjuvazinin var olup olmadığını sorduğunda ise, ekliyor: "Onu uyandırmamız, onu var etmemiz gerekiyor. Ben, var olduğuna inanıyorum. Boyutları hakkında bir fikrim yok, çünkü onu yeterince teşvik etmedik. Cephenin önerilerinin geçerli olduğu ve tüm toplumsal katmanların çıkarlarını kapsadığı ölçüde kendini geri-besleyen bir oyun bu. Bir siyasal güç olarak Cephe, çok-sınıflıdır. Bu gerçekliği kabullenmemiz gerekiyor". Tüm bunların nedeni, "bugün mücadelenin bağımlılık zincirlerini kırmaya yönelik" olmasıdır. "Arzu ettiğimiz toplumu gerçekleştirebilmek için, öncelikle egemenliğimizi tam olarak ele almamız gerekiyor. Bu ise bizi ilk tanım olarak anti emperyalizme ulaştırıyor. Bu hedeflere ulaşabilmek için, ilerici müteşebbislerin kaynaklarına ihtiyacımız var".

Hiç kuşku yok ki, İlerici Buluşma Partisi-Geniş Cephe başkanı bu kavramlarla hâlen geleneksel partilere oy veren emekçilerle bir ittifaka öncelik tanıyor. Ama bu kesimlerle sol cephenin kaynaşmasının hangi mekanizmalarla sağlanacağından söz etmiyor.

SİREN ŞARKILARI SÖYLEMEK Mİ, KÖPRÜ KURMAK MI?

Diyelim ki ülkenin iç kısımlarından bir emekçi Geniş Cepheye antipati duyuyorsa, propagandayla bu kesimde yavaş da olsa bir ilerleme kaydedilebilir.

---

* "Alianzas policlasistas y alianzas polipartidistas, Frente grande: de qué nos espantamos?" Kaynak: http://www.rodelu.net/2005/semana17latinoam0024.html, Türkçesi: Sibel Özbudun.

Bu, öylesine yavaştır ki, 1971-84 arasında FA'nın oy oranı, geri kalmış bölgelerde hemen hiç değişmedi (her iki seçimde de tüm oyların %10'unu almıştı).

Kitlesel katılım sağlayabilme stratejisinin FA'nın kuruluşun öğrettiği başarılı derslerdekinden farklı olmadığı söylenebilir. O zamanlar bir Fidel ve toplam oyları %beşi geçmeyen geleneksel partilerden kopmuş bir dizi parti ve fraksiyon vardı.

Bu cepheyi terk edip FA'daki diğer örgütlerle kaynaşmalarıyladır ki, 1971'de solun oyları %20'lere tırmandı. Bir başka deyişle, Fidel bir kenara bırakılarak, yeni bir aygıt yaratıldı ve onunla geleneksel partilerden kopan fraksiyonlarla buluşmaya yönelik bir köprü oluşturuldu. O güne dek savaşan bir Cepheye katılmak için kendilerinden Cehennemin kapılarından geçmeleri istenmedi. Bunun sonucunda, kendileri için oluşturulmuş bu köprüden geçerek Geniş Cephe'ye katıldılar. Bu da bileşenlerinin siyasal güçlerinin aritmetik toplamından çok daha fazlasını harekete geçirebildi.

Bu örgütlerde yer almayan pek çok kişi bu aygıtta bir alternatif görüp ona katıldı.

CEPHEYE STATİK VE DİNAMİK BAKIŞLAR

Bu çok-partili cephenin, geleneksel partilerin katılımıyla önceki sol partilerden daha çok-sınıflı bir bileşime dönüştüğü söylenebilir mi? Kuşkusuz, hayır; her ikisinde de emekçiler yaygın bir dağılım gösteriyordu.

Geleneksel partilerden birbiri peşi sıra kopan siyasal liderlerin Rodríguez Camusso, Alba Roballo, Erro, Michelini) toplanmasının sol cepheye çok-sınıflı bir ton kazandırdığı söylenebilir mi? Hayır, zaman içerisinde onlarla geleneksel sol yöneticiler arasında önemli farklılıklar olmadığını gördük. Ancak her durumda, bu partilerden gelen yöneticileri, ve özellikle de kitleyi statik, zaman içinde donmuş kendilikler olarak değil, dinamik bir şey olarak görmemiz gerekiyor. Yol, yolcuları değiştirir.

Bu çok-partili ittifaklar, bir köprüye benzer, ama buna giren güçlerin süreci onu kat etmekle tamamlanmaz, aksine başlar.

Tıpkı Sandinist Cephede ve pek çok başkasında olduğu gibi, kimileri yolun kenarında kalırken, büyük çoğunluk yoluna devam edecek ve gerçek bir ulusal kurtuluş cephesine dönüşecektir.

ANAYASA REFORMUNUN BİNBİR YOLU

Referandum için toplanan imzalar, ulusal siyaset sahnesine yeterince yabancılaşmış kesimleri bu girişimle ilişkilendirecek geçici bir acil köprü inşasını ge-

rektiriyor. FA'da ilkece kabul gören Anayasa reformu projesi bu işlevi üstlenebilir. Bunun Anayasa'ya birkaç maddenin eklenmesiyle son bulacak geçici bir ittifaktan ibaret olmaması için, programatik içeriğinin doldurulması gerekiyor.

Bu bağlamda, biz salt Anayasa'nın biçimiyle ilgili bir reformdan (Lemas Yasası'nın iptali vb.) yana değiliz; ona toplumsal içerikli normların konulmasını istiyoruz: latifundiaların sınırlandırılması, diktatörlüğün aldığı dış borçların ödenmemesi, bankaların devletleştirilmesi vb. Bir reform konusunda uzlaşanlar, yoksulluğun giderilmesine yönelik asgarî bir toplumsal program konusunda da uzlaşabilirler.

FA'nın (öyle görülüyor ki çoğunlukta olan) bir kesiminin önerdiği reformlar, bu tipten toplumsal değişimleri içermiyor: daha çok biçime yönelik öneriler bunlar. Yine de bunu dayatan güçler aralarında anlaşarak ilerici bir hükümet programı oluşturabilirlerse, içeriği doldurulabilir.

Böylelikle, örneğin yürütmenin kötüye kullandığı veto yetkisini kaldırabilmek için yeterli sayıda oya ulaşılabilecektir. Yakın zaman önce önerilen emekli maaşlarının yükseltilmesi gibi pek çok halk yararına inisiyatifin önünü kesen bu engel kaldırıldıktan sonra hangi yasa önerileri gündeme gelecektir?

Bir bakanlık kabinesinin desteklediği bir parlamenter bloktan söz ediliyor; ama bu bakanlık hangi programı savunuyor?

Bir reform, ancak bir toplumsal değişim programına bağlı olduğu ölçüde geçiciden öte bir anlam taşıyabilir.

Bu projede bir de 'çapraz oy'dan söz ediliyor: aynı anda hem Parlamento listesine hem de başkanlık formülüne oy verilebilecek. Bu öneri eski politikacılarda bir karmaşıklık yarattı; önce karşı tutum aldılar, sonra öneriyi desteklediler. Seçmenin manevra alanını genişlettiği söyleniyor. Örneğin, Geniş Cephe oyları; Ulusal parti içerisinde başkanlık tartışmasını böylelikle belirleyebilecek. Buna karşılık, büyük güçler, adaylarını ilan edebilmek için, talipler arasında başka güçlerden oy çekebilecek olanları seçmek durumunda kalacak.

Tüm bunlar, ancak biçimsel reformlar ortak toplumsal değişimler programı üzerinde anlaşmaya varılabildiğinde ilerlemeden yana, halkımızın bir kesiminde büyüyen açlığa karşı, toprağı müsadere edenlere karşı bir rol oynayabilir. Bir iktidar alternatifi olarak ortaya çıkan büyük bir cephenin başlangıcı olabilecek bir ortak program.

Bu sağlanamazsa, biçimsel reformlar, bir alternatif olarak yükselmekte olan faşizm lehine de rol oynayabilecektir.

2 Eylül 1987

15) YERLİ HALKLAR

III. ABYA YALA YERLİ HALKLARI VE MİLLİYETLERİ KITASAL ZİRVESİ: 'DİRENİŞTEN İKTİDARA' - IXIMCHE' BİLDİRİSİ*

Bizler, kıtanın özgün yerli halk ve milliyetlerinin erkek ve kız evlatları, Guatemala'nın Iximche' kentinde toplanan *III. Abya Yala Yerli Halkları ve Milliyetleri Kıtasal Zirvesi*'nde on üç şafak ruhları kuvveti oxlajuj Aq'abal günü ve dört geyik ruhu kuvveti 26 al kají kej günü, 30 Mart 2007'de bir araya geldik.

Teotihuacan Bildirgesi'ni (Meksika, 2000) ve Kito Bildirgesini (Ekvator, 2004) onaylıyoruz; bin yıllık tamamlayıcılık, karşılıklılık ve ikilik ilkelerimizi, toprak hakkı, Doğa Ana, yerlilerin özerkliği ve yazgılarını özgürce belirleme mücadelemizi benimsiyor, Pachacutik (Dönüş)'ün kıtasal yeniden yükselişini, 5.200 yıllık uzun masal Oxlajuj Baq'tun'un sonunu ilan ediyor, Abya Yala'yı 'yaşamla dolu bir toprağa' dönüştürmek için yol alarak, yeni Baq'tun'un kapılarına yaklaşıyoruz.

Yüzyıllar boyu sömürgeciliği yaşadık, bugünse, ulusaşırı şirketlerin, hükümetlerin işbirliğiyle, halkların egemenliğine sistemli müdahale etmesi sonucu, adına küreselleşme denilen ve topraklarımızın soyulup yağmalanmasını sürdüren, yerli halkların yaşam alan ve araçlarını yoksullaştıran, Doğa Ana'nın aşağılanmasına, yoksulluğa ve göçe yol açan neo-liberal politikaların dayatılmasını yaşıyoruz.

Yeni zamanların önümüze koyduğu meydan okumalara karşı koyma bilinciyle aşağıdaki kararlarımızı ilan ediyoruz:

Yerli halklar arasındaki, yerli halklarla kıtanın ve dünyanın toplumsal hareketleri arasındaki, neo-liberal politikalar ve her türlü tahakküm biçimine karşı durmaya olanak sağlayan ittifak süreçleri güvence altına almak.

Ulusaşırı şirketlerin cezasız kalan soykırım pratiklerinin sonucu olarak toprakların sürekli yağmalanmasından ve kıtanın yerli halklarının tükenmesinden hükümetleri ve Yerli Halkların Hakları Bildirgesi'ni hayata geçirmede sergilediği gönülsüzlük ve İnsan Hakları Evrensel Bildirgesi'ne tam saygıyı sağlamadaki yetersizliği nedeniyle Birleşmiş Milletler'i sorumlu tutmak.

---

* III Cumbre Continental de Pueblos y Nacionalidades Indígenas del Abya Yala "De la resistencia al poder", Declaración de Iximche', Kaynak: http://www.cumbrecontinentalindigena.org/, Türkçesi: Sibel Özbudun.

Toprak ve Doğa Ana'nın ortak mallarına atasal ve tarihsel hakkımızı onaylıyor ve onun yaşamımız pahasına devredilmez, zamanaşımına uğratılmaz, sınırlanmaz ve vazgeçilmez karakterini kabul ediyoruz.

Yerli halk ve milliyetlerin doğrudan temsiline dayalı Kurucu Meclisler aracılığıyla Ulus-devletlerin yeniden kurulmasını ve çokuluslu, kültürlerarası toplumların inşasını güçlendirecek süreçleri tahkim etmek.

Ulus-devletlerin yasal tanıması olmasa da, özerklik ve yerli halkların kendi yazgılarını belirleme hakkının uygulanmasında ilerleme kaydetmek.

Halkların egemenliğine zarar veren serbest ticaret anlaşmalarını reddetmek ve yeni ticarî anlaşmaların dayatılmasına karşı uyanıklığı elden bırakmamak.

Besin egemenliğini savunma ve genetik değiştirmelere karşı mücadele kararlılığımızı onaylayıp geleceğimizi güvence altına almak amacıyla bütün dünya halklarını bu mücadeleye katılmaya çağırmak.

İletişimin demokratikleşmesi ve yerli halklara ve kültürlerarasılığın dayatılmasına yönelik özel önlemlerin uygulanması mücadelesini onaylamak.

Yerli halkları Inter-Amerikan Kalkınma Bankası, Dünya Bankası politikalarına ve yardım görüntülü eylemlerle cemaatlere nüfuz ederek özerk ve meşru örgütlerin eklemsizleşmesine yol açan inceltilmiş yöntemlere karşı uyarmak.

Yerli halkların refahı için:

Uluslar arası mali kurumlar ve hükümetlerden, sanayiler için yerli topraklara yönelik tavizleri (madencilik, petrol, orman, gaz ve su) teşvik siyasetlerini iptal etmeyi talep etmek.

Başkan Bush ve ABD hükümetinin bir yandan Meksika sınırında inşa edilen duvarın sergilediği dışlayıcılıkta ifadesini bulan, bir yandan da yayılmacı ve savaşçı plan ve eylemleriyle Abya Yala'nın tüm halklarının Doğa Ana'nın bahşettiği ortak mülklerini müsadere eden politikalarını mahkûm etmek.

Yerli halkların haklarını tanımayan ve ILO'nun 169 no.lu Konvansiyonunu kabul etmeyen ulus-devlet hükümetlerinin hoşgörüsüz tutumlarını mahkûm etmek.

Neo-liberal hükümetlerin uyguladığı, yerli topraklarını askerîleştiren, tüm Abya Yala'daki yerli halkların ve toplumsal hareketlerin mücadelelerini cinaî eylemlerle özdeşleştiren sahtekâr ve terörist demokrasileri mahkûm etmek.

Sözü ilerletmek ve düşleri direnişten iktidara gerçekleştirebilmek için:

Neo-liberal küreselleşme politikalarına birlikte karşı durabilmek ve kardeş halkların, toprak ananın, suyun, ve tüm doğal mirasın iyi yaşam yolunda kesin kurtuluşu doğrultusunda mücadele edebilmek için, deneyim ve önerilerin buluştuğu kalıcı bir

etkileşim ve birlik mekânı olarak Abya Yala'nın Yerli Milliyetleri ve Halkları Kıtasal Koordinasyonu'nu oluşturuyoruz.

Bu süreçte aşağıdaki eylemlerin altını çiziyoruz:

Kadınların, çocukların ve gençlerin katılımıyla, yerli halkların örgütsel ve mücadele sürecini tahkim etmek.

Abya Yala Kıtasal Yerli Kadınlar Zirvesini ve Abya Yala Milliyetleri Kıtasal Çocuk, Ergen ve Gençler Zirvesini toplantıya çağırmak.

Doğa Ana'yı kapitalizmin kışkırttığı ve küresel ısınmada tezahür eden felaketlerden kurtarmak için 12 Ekim 2007'de gerçekleştirilecek olan yerli halkların kıtasal yürüyüşü çağrısında bulunmak.

Yerli halkların haklarını güvence altına almak üzere, yerli halkların diplomatik misyonunu dayatmak.

Bolivya Cumhurbaşkanı kardeşimiz Evo Morales Ayma'nın Nobel Barış Ödülü adaylığını desteklemek.

Koka yaprağına yönelik cezaların lağvedilmesini talep etmek.

"Geçmişimizi düşlüyor, geleceğimizi anımsıyoruz".

Iximche', Guatemala, 30 Mart 2007.

III. AYRIM:

BUGÜN, O KITADA...

LATİN AMERİKA'DA 'ATEŞKES' SÜREÇLERİ*

SİBEL ÖZBUDUN

"Üstünde ciddi biçimde
konuşulamayacak kadar
önemli bir şeydir yaşam."[1]

'Ateşkes' denildi mi, ilkin Latin Amerika'nın akla gelmesi belki de olağan; tıpkı 'gerilla' ve de 'kontr-gerilla' denildiğinde de aklımıza ilk düşenin bu acılı kıta olması gibi. Evet, Latin Amerika, ABD emperyalizminin dün Vietnam, bugünse Ortadoğu'da yetkinleştirdiği 'ayaklanma-bastırma' stratejilerinin ilk deneme tahtası olmuştur. Ama aynı zamanda '*pacificación*' olarak bilinen 'iç savaşı sona erdirme' deneyimlerinin de sahası olmuştur kıtanın kimi ülkeleri.

Latin Amerika'nın yeniden yazılmaya kalkışılan 'neo-liberal tarihi', 1980-1990'ları neredeyse ülkelerin tümü için bir 'milat' ilan etmektedir: kıtanın 'demokratikleştirilmesi'nin miladı. Bu tarihlerde askerî diktatörlük rejimleri (Bolivya: 1982; Arjantin: 1982; Uruguay: 1984; Şili: 1989), -iç ve dış dinamiklerin baskılarıyla- seçimlere zorlanarak; iç savaşın 'pata' durumda çürüdüğü ülkelerdeyse BMÖ, ABD ve AB'nin müdahaleleriyle taraflar silah bırakmaya 'ikna edilerek' (El Salvador, Guatemala, Nikaragua...) zemininde neo-liberal dayatmaların gerçekleştirilebileceği 'demokratik' rejimler tesis edilecekti.

Öncelikle bu 'demokrasi mimarlığı'nın ikiyüzlülüğüne parmak basmak gerekir: ABD'nin kıta ölçeğinde soyunduğu 'demokrasi havarîliği', yer yer gerilla savaşları olarak uç veren toplumsal muhalefetin hedefi olan yolsuzluğa ve hırsızlığa belenmiş sivil ya da askerî 'hanedanlar'ın, Amerikan gizli servislerinin ve vakıflarının 'beslemesi', ülkeleri kana bulayan paramiliter 'kontra' örgütlerin ise kötü şöhretli ABD askerî akademisi, 'School of Americas' mamûlleri olduğu gerçeğinin üstünü örtemez, örtmemeli...

Hatırlayacak olursak...

El Salvador'da 1970'ler boyunca süre giden örtülü kontrgerilla operasyonları, Kurtuluş Teolojisi'nin öncülerinden El Salvador Başpiskoposu

---

* Evrensel Hayat Pazar Gazetesi, No: 133, 14 Ocak 2006.

[1] Oscar Wilde.

Monseigneur Oscar Romero'nun katledildiği 24 Mart 1980 günü açık bir iç savaşa dönüşmüştü. Nikaragua'daki Sandinist devriminden ürken ABD yönetiminin, özellikle Başkan Nixon döneminde El Salvador hükümetine pompaladığı yardımlar, durumu daha da vahimleştirmekteydi. Örneğin ABD'nin yetiştirmesi ve gözdesi Atlactl müfrezesi 1981 yılında, yalnızca bir köyde, Morazán'daki El Mozote'de 900 kadın, erkek ve çocuğu katletti.

1982'de faşist Arena Partisi'nin kurucusu Yüzbaşı Roberto D'Aubisson Meclis Başkanlığı'na getirildi ve kendisine Devlet Başkanı'nın üzerinde yetkiler tanıyan bir yasanın kabul edilmesini sağladı. Hemen ardından, kendine bağlı ölüm mangalarını oluşturarak, Frente Democrático Revolucionaro (FDR) adı altında birleşip FMLN'le ittifaka giren muhalefet partilerinin önerdiği toprak reformuna karşı ülke çapında kanlı bir savaş başlattı. Reformu destekleyenler, işçiler, sendikacılar, FMLN'i desteklediğinden kuşkulanılan yerliler, köylüler, öğrenciler, aydınlar, Katolik rahipler... kısacası El Salvador halkının büyük çoğunluğu hedefteydi... Ve iç savaş, Salvador ordusuyla ABD yönetimi arasında 1985 sonlarında imzalanan kapsamlı karşıayaklanma programı 'Yeniden İnşa İçin Birlik' programı çerçevesinde yürütülecekti.

1989'da FMLN, demokratik ve şeffaf bir biçimde düzenleneceği güvence altına alınırsa seçimlere katılacağını açıkladı. Ancak iktidar bu çağrılara kulak tıkadı ve şaibeli bir seçimle Arena'dan zengin bir iş adamı, Alfredo Cristiani devlet başkanı seçildi. Bunun üzerine 11 Kasım günü gerillalar başkente girerek kentin üçte birini ele geçirdiler. Ancak, ordunun tepkisi çok sert oldu; çatışmalar boyunca 'sol sempatizan' olduğundan kuşkulanılan 4.000 kişi, kent sokaklarında boğazlandı... Yıl sonunda taraflar müzakerelerde aracılık yapması için ayrı ayrı BMÖ'ye başvuracak, 26 Temmuz 1990'da ise, ülkedeki insan hakları ihlâllerinin gözetimi için bir BMÖ misyonunun gelmesini kabul eden San Jose Anlaşması imzalanacaktı.

1991'de imzalanan Mexico anlaşması, askeri, hukuksal ve seçim düzenlemelerini içeren Anaysa değişikliklerini ve insan hakları ihlâllerini soruşturmak üzere bir Hakikat Komisyonu oluşturulmasını öngörmekteydi. Aynı yılın Temmuz ayında BMÖ gözlemci misyonu El Salvador'da faaliyete başladı. 25 Eylül tarihinde ise, askerlerin insan hakları ihlâllerini gözden geçirmesini, yeni bir sivil polis teşkilatının kurulmasını, her iki taraftan savaşçılara ve toprak için mücadele eden köylülere toprak dağıtılmasını öngören New York Anlaşması imzalandı.

Müzakereler 16 Ocak 1992'de Mexico City'de imzalanan Chapultepec Barış Anlaşmasıyla sonuçlandı. Silah bırakan FMLN bundan böyle bir siyasal partiye dönüştü.[2]

Onbinlerce kişinin katili,[3] 'kontra' partisi Arena'ya ve Atlactl gibi 'kontra' örgütlerine ne mi oldu? 1990'lı yıllarda çıkartılan 'Genel Af'la aklandılar, ellerini kollarını sallaya sallaya dolaşıyorlar sokaklarda...

* * * * *

İç savaşın 1951'de iktidara gelerek toprak reformu girişimi başlatan Albay Jacobo Arbenz Guzman'ın, 1954'te ABD şirketi American United Fruit Co.'nun desteklediği bir darbeyle devrilmesinden bu yana neredeyse kesintisiz devam ettiği Guatemala'da siyasal şiddet, 1970'li yıllarda tırmanışa geçmişti (Uluslararası Af Örgütü'nün tahminlerine göre 1970'li yıllarda 50-60 bin Guatemalalı, yaşamını yitirdi). 1982'de işbaşına geçen General José Efrain Rios Montt'un başlattığı antikomünist 'temizlik harekâtı' ise, çoğu Maya yerlisi, on binlerce köylünün işkenceyle katledilmesine, 400 kadar köyün haritadan silinmesine yol açacaktı. Dört gerilla örgütünün birleşmesinden oluşan URNG'nin (Guatemala Ulusal Devrimci Birlik) siyasal-askerî sahneye çıkışı, bu yıllara rastlar.

İç savaş boyunca ülke nüfusunun %20'si evlerinden uzaklaşmak zorunda kalmış, yüzlerce yerli cemaati karşı-ayaklanma birliklerinin saldırılarına uğramış, 200 bin kadar sığınmacı ülke dışına kaçmış, çoğu batı yaylalarının yerli topluluklarından olmak üzere en az 80 bin kişi ölmüştü. Guatemala Hakikat Komisyonu'nun (Comisión para el Esclarecimiento Histórico de Guatemala -CEH) nihaî raporu, olayı 'soykırım' olarak tanımlamakta ve karşı ayaklanma savaşı boyunca, özellikle de şiddetin zirveye ulaştığı 1982-83 yıllarında kurbanların büyük çoğunluğunun Guatemala ordusu tarafından öldürülen Mayalar olduğunu belirtmektedir. Başkan Ríos Montt'un kurdurduğu sivil devriyeler isyancıların sivil destek kaynaklarını tasfiye etmekle görevlendirilmişti; hükümet-ordu destekli ölüm mangaları da Katolik Eylem, tarım kooperatifleri hareketi ve sol taban örgütlerinde faal olan yerli önderleri hedef almaktaydı.

Guatemala'da, Katolik Kilise ve yerel sivil örgütlerin aktif olarak katıldığı[4] '*pacificación*' süreci, yine ABD, BMÖ ve AB'li sivil toplum örgütlerinin devreye girmesiyle 1990'ların başlarında işlemeye başladı.

---

[2] Bkz. E.J. Wood, *Insurgent Collective Action and Civil War in El Salvador*, Cambridge Studies in Comparative Politics, Cambridge University Press, 2003.

[3] El Salvador iç savaşı 5 milyon nüfuslu ülkede 75.000 kişinin ölümüne yol açmıştı...

Taraflar (ordu, hükümet ve gerilla temsilcileri) 1995'de yerli hakları konusunda ayrı bir anlaşma imzaladı. BM'nin aracılık ettiği müzakereler, El Salvador'dakilerden ders almıştı; bu nedenle anlaşmalara, orduların silahsızlandırılmasının yanı sıra, sosyal-siyasal konular da eklendi. 1996'da toprak, dil, kültürel, idari haklarının tanınması ve uygulanmasını içeren yerli hakları sözleşmesi, URNG ile merkez-sağ PAN (Ulusal İlerleme Partisi) arasında imzalanan ve ordunun insan hakları ihlâllerindeki rolünün açığa çıkartılması, bir milyonu aşkın sığınmacının yeniden yerleştirilmesini, zorunlu askerliğin kaldırılmasını ve eski gerillaların sivil hayata katılımını sağlayacak önlemleri öngören nihai barış anlaşmasına dahil edilecekti.[5]

Ancak masa başında varılan anlaşma, Guatemala yoksullarının, ve onların büyük kesimini oluşturan Maya yerlilerinin durumunda kalıcı iyileşmeler sağlayacak bir düzenlemeye dönüştürülemedi. Böyle bir düzeltimi öngören Anayasa reformu tasarısı, kayıtlı seçmenlerin ancak %18'inin oy kullandığı 8 Mayıs 1999'daki referandumla reddedildi. Bu bir yandan yerlilere ek haklar tanınmasının ulusu böleceğinden kaygılanan Ladinolar'ın (ülkenin Avrupa kökenli egemenleri) başarısı, bir yandan da kırsal nüfusun siyasal sisteme olan güvensizliğinin bir göstergesiydi. Kasım 1999'daki seçimlerde iktidara gelen FRG (Guatemala Cumhuriyetçi Cephesi) lideri Alfonso Portillo, anlaşmaları pervasızca çiğneyerek başkanlık muhafızlarını dağıtmayı reddettiği gibi, savunma bütçesini de iki katına çıkartacaktı. 'Temizlik Harekâtı'nın mimarı ve uygulayıcısı Rios Montt ise 1999 Kongre başkanı oldu; 2003 başkanlık seçimlerinde de, adaylığını koymaktan çekinmedi...

---

[4] Bu örgütler arasında en etkilileri, COMG (Guatemala Maya Konseyi) ve COPMAGUA (Guatemala Maya Halkı Örgütleri Koordinatörü) gibi şemsiye örgütlerin yanı sıra, ASC (Sivil Toplum Meclisi)'dir (Victor Montejo, "The Multiplicity of Mayan Voices: Mayan Leadership and the Politics of Self-Representation", *Indigenous Movements, Self-Representation and the State in Latin America*, Kay B. Warren ve Jeane E. Jackson (der.), Austin: University of Texas Press, 2002, s.139).

[5] Bu anlaşmaların yerli halklara ilişkin hükümleri ise şu konuları içermekteydi: Guatemala'nın yerli halkının tarihsel olarak birbiriyle bağlantılı farklı diller konuşan ve ayrı bir kültür ve kozmolojiyi paylaşan kadim bir halkın torunları olarak tanınması; yerli dillerinin resmîleştirilmesi ve okullarda, sosyal hizmetlerde, resmî yazışmalarda ve mahkemelerde kullanımlarının meşruiyetinin kabulü; Maya manevîyatı ve manevi rehberlerinin tanınması ve korunması, tören merkezleri ve arkeolojik alanların yerli mirası olarak Maya yönetiminde koruma altına alınması; Maya malzemesi ve eğitim yöntemleriyle eğitim reformu; ailelerin eğitimin tüm alanlarında söz sahibi olması ve çocuklar için kültürlerarası programların teşviki; tüm düzeylerdeki idari organlarda yerli temsili; hükümet işlevlerinin bölgeselleştirilmesi ve eğitim, sağlık ve iktisadî kalkınma alanlarında yerel örfî hukukun ve cemaat karar alma mekanizmalarının tanınması; komünal toprakların tanınması ve hukuk sisteminin, Maya çıkarlarının toprak anlaşmazlıklarında yeterli temsilini sağlayacak tarzda reforme edilmesi. Devlet topraklarının yeterli toprağı olmayan cemaatlere dağıtılması (Kay B. Warren, "Voting Against Indigenous Rights in Guatemala: Lessons from the 1999 Referandum", *Indigenous Movements, Self-Representation and the State in Latin America*, Kay B. Warren ve Jeane E. Jackson (der.), Austin: University of Texas Press, 2002, s.158).

Bugün Guatemala'da işlenebilir durumdaki toprakların %70'i, nüfusun %3'ünün elindedir ve 11,2 milyon Guatemalalının 6,4 milyonu, yoksulluk koşullarında yaşamaktadır...

* * * * *

Latin Amerika'da 'ateşkes süreçleri'ne sahne olan bir başka ülke de, Nikaragua'dır. Diğer vak'aların tersine, bu kez, zafer kazanmış bir gerilla örgütünü, 43 yıllık Somoza hanedanını yıkarak 1979'da iktidara gelen FSLN'i devirmek üzere ABD'nin (yönetime uyguladığı silah/ticaret ambargosuyla, Atlantik kıyısında yaşayan Miskito yerlilerini ayaklandırarak, ve el altından İran'a sattığı silahların parasını uyuşturucuya tahvil edip, buradan kazanılan parayla alınan silahlarla) desteklediği 'Kontralar'a karşı yürütülen bir 'iç savaş'ı sonlandırmak üzere yürütülmüştür müzakereler...

Kontra operasyonları ülkede 30 bin cana mal olmuştu. FSLN lideri Daniel Ortega, 1985'te devlet başkanlığına seçildi; aynı yıl Reagan yönetimi Nikaragua'ya ticaret ambargosu başlattı. Bu durum, Ortega'yı savaşı sona erdirmek için dayatılan barış planını kabul etmek zorunda bıraktı. Ve FSLN, 1990'da yapılan başkanlık seçimini, on dört partili Ulusal Muhalefet Birliği'nin adayı Violeta Chamorro karşısında kaybetti. Chamorro iktidarı Nikaragua'ya 'uğurlu' gelecek, kontraların silah bırakmasının yanı sıra, beş yıldır uygulanan ABD ticaret ambargosu da kaldırılacaktı. Chamorro zorunlu askerliğe son verdi, orduyu dörtte bir oranında küçülttü ve binlerce silahın yakılmasına önayak oldu. Chamorro iktidarı, Nikaragua için aynı zamanda 'neo-liberal reformlar'ın, ağır aksak da olsa yürürlüğe konulduğu bir dönem oldu...

'Ya sonuç' mu? Ülke nüfusunun %70'inden fazlasının yoksulluk sınırı altında yaşadığı, üçte birden çoğunun yetersiz beslendiği, 5 yaşından küçük çocukların %20'sinin kronik beslenme yetersizliği çektiği, açık ve örtülü işsizliğin %50'lerde seyrettiği bir 'yıkım tablosu'.[6]

* * * * *

'Ateşkes süreçleri'nden söz ederken, uzatmalı ve sürüncemeli bir başka müzakere sürecini, Kolombiya'da süregitmekte olan müzakereleri anmadan geçmek olmaz...

Latin Amerika gerillaları için en verimli topraklardan biridir kuşkusuz Kolombiya.

Kökeni, karizmatik liberal lider Jorge Eliécer Gaitán'ın öldürülmesinin ardından 9 Nisan 1948'de Bogotá'da başlayan ayaklanmanın, Liberallerin silah-

[6] Bkz. S.Özbudun, C. Sarı, T. Demirer, *Latin Amerika Başkaldırıyor*, Ütopya Yayınları, Ankara, 2005, s.288.

lanmasıyla kısa sürede tüm ülkeye yayılması ile başlayan ve Kolombiya tarihinde *La Violencia* olarak bilinen iç savaşa dayalı gerillalar, XX. yüzyıldaki Kolombiya siyasetinin önemli bir unsurudur ve Latin Amerika'nın en eski isyancı güçlerini oluştururlar. Ülkede gerilla gruplarının silahlı mücadeleleri hâlen süregitmektedir.

Kolombiya'da her biri kendi ideoloji, siyasal ve askerî stratejilerine sahip onun üzerinde gerilla grubu vardır. Bunlar arasında en etkili olanlar FARC (*Fuerzas Armadas Revolucionarias de Colombia* -Kolombiya Devrimci Silahlı Kuvvetler), ELN (*Ejército de Liberación Nacional* -Ulusal Kurtuluş Ordusu) ve kurtuluş teolojisi esinli M-19 (*Movimiento 19 de Abril* -19 Nisan Hareketi)'dur.

1982'ye dek askerî güçle kontrol altına alınmaya çalışılan gerilla örgütleriyle ilk müzakere girişimi, neo-liberal girişimlere ara verip kısa bir 'millileştirme' denemesine girişen, bu süreçte ülkedeki yerli gruplarla da arayı düzeltmeye çabalayan, ancak 1984'te uluslar arası finans kurumlarının baskısına boyun eğmek durumunda kalan[7] Başkan Belisario Betancur (1982-86) tarafından başlatılacaktı. 1984'te önce FARC, ardından da M-19'la ilk anlaşmalar imzalandı. Ancak siyasal sınıfın ve ordunun barış sürecine ayak diremesi sonucu müzakereler çıkmaza girdiğinde, M-19 gerillaları Kasım 1985'te Bogotá'daki Adliye Sarayı'nı ele geçirerek barış sürecine son verdiler.

Başkan Virgilio Barco'nun (1986-90) liberal hükümeti, M-19'la uzun müzakereler sonucu grubun silahlarını teslim edip siyasal partiye dönüşmesiyle sonuçlanan bir anlaşmaya vardı. Ancak diğer iki grup, 18 bin kişilik FARC ve 5 bin kişilik ELN hâlen silahlıdır ve ülke topraklarının %40'ını kontrol etmektedir.

Devlet bu topraklar üzerinde denetim sağlayamadığından, *paramilitares* ya da *autodefensas* olarak bilinen özel ordular Kolombiya ordusunun da desteğiyle mantar gibi bitmektedir. Bu sağcı ordular pek çok bölgede isyancılara karşı operasyonlar düzenlemekte ve gerillaları destekledikleri bahanesiyle sivillere karşı korkunç suçlar işlemektedirler.

Bugün başta ONIC (Kolombiya Yerlileri Ulusal Örgütü) olmak üzere pek çok sivil kuruluş, FARC ve ELN ile hükümet arasındaki görüşmelere aracılık etmekte.[8]

* * * * *

Görüldüğü üzere, (kıta her ne kadar bize 'yekpare' ve 'biteviye' gözükse de) Latin Amerika ülkelerinin 'ateşkes süreçleri' birbirinden oldukça farklı özellikler

[7] *25 Años de Luchas Sociales en Colombia, 1975-2000* (Kolektif çalışma), Bogota, 2002, s.21-22.

[8] Bkz. S.Özbudun, "Kolombiya'da Yerli Hareketleri ve ONIC, *Sosyalist Demokrasi*, No:37, 9 Eylül 2006.

gösteriyor. Peki, bu deneyimlerin ve sonuçlarının -ülkemiz açısından da değerlendirilebilmek üzere- birkaç kalem hâlinde genellenebilmesi mümkün mü?

- Latin Amerika'nın pek çok ülkesinde 1960-70'li yıllarda etkin olan (Foko'cu olsun, köylü savaşımlarının sürdürümcüsü olsun) gerilla mücadeleleri, ülkelerden bazılarında askeri rejimler tarafından kanlı bir tarzda bastırılırken, El Salvador, Guatemala ve Kolombiya'da pata durumunun ortaya çıkmasına yol açmıştır. 'Barış süreçleri' esas olarak bu ülkelerde devreye sokulmuştur.

- Tarafların 'barış sürecine' 'ikna edilmesinde', uzun ve kanlı iç çatışmaların halk kesimlerinde yarattığı yılgınlık ve bezginliğin yanı sıra, dünya konjonktüründeki değişimlerin (reel sosyalist sistemin likidasyonu, bunun ortaya çıkardığı 'tek-kutuplu dünya' imgesi ve koşut olarak gelişen 'demokratikleşme' söylemleri) ve bölgenin tek hakimi konumundaki ABD'nin yöneldiği 'taktik değişiklik' önemli bir rol oynamıştır. Kıta ülkelerine 'demokrasi pazarlamak', artık daha güvenli ve daha rantabl bir girişim olarak gözükmektedir.

- Nitekim gerek 'barış müzakereleri', gerekse askerî rejimlerin tasfiyesi sonucu girilen 'demokrasi süreci', aynı zamanda 'demokrasi'nin medyatik bir 'gölge oyunu'na dönüştürüldüğü[9] bölge ülkelerine neo-liberal yapısal uyum programlarının dayatıldığı, -olabildiği kadarıyla- 'ulusal' sanayilerin tarûmar edildiği, özelleştirmelerle ülke ekonomilerinin kapılarının ardına kadar Çokuluslu Şirketlere açıldığı, sosyal güvenlik politikalarının lağvedildiği, 'vahşi neoliberal kapitalizm'e geçiş süreci oldu kıtada.

- Latin Amerika'ya 'demokrasi' getiren 'Barış Güvercinleri', yani ABD, AB ve uluslar arası kuruluşlar, başta bölge ülkelerinin yerli halkları olmak üzere, sivil 'yönetişim'e malzeme olacak bir 'sivil toplum'u biçimlendirme projesine omuz vermişler, bu amaçla dinsel ya da seküler binlerce STÖ'yü salmışlardır bölgeye. Ne ki (ve iyi ki!) bu proje tutmamış, Sandino'nun, Tupac Amaru'nun, Che'nin isyancı çocuklarının neo-liberal 'demokrasi'nin de kaynaklarını sömürme, kendilerini soyma, dışlama ve açlığa mahkûm kılmada 'askerî rejimler'den geri kalmadığını anlamaları uzun sürmemiş ve 'sivil toplum'u 2000'li yıllardan itibaren bir 'isyan mekânı'na dönüştürmüşlerdir.

---

[9] Nitekim bir teolog, bu yeni 'demokrasi'yi şu terimlerle betimlemekte: "(...) Siyaset bir gösteriye dönüştü. Seçimler işlevini yitirdi. Devletler büyük dönüşüm projelerini gerçekleştirecek kaynaklardan yoksun. Günü kurtarmakla yetiniyor, geleceği hazırlayamıyorlar. Hükümetler kamuoyunu hoşnut etmenin peşinde. (...) Latin Amerika'da demokrasiye dönüş, güçlü bir 'depolitizasyon' akımıyla çakıştı. (...) Latin Amerika ülkeleri nihayet demokrasiye geçtiğinde, demokrasinin içi boşaltılmıştı". José Comblin, *Où en est la théologie de la libération? L'Eglise catholique et les mirages du néolibéralisme*, Ed. L'Harmattan, Paris, Budapeşte, Torino, 2003, s.11, 14.

Şu hâlde, Latin Amerika'daki 'ateşkes' ve/veya 'demokratikleşme' süreçlerinin, en azından sosyalistler açısından fazla bir 'kaymet-i harbiye'si olmadığını, önemli olanın ateşkes'li ya da değil, ülke halklarının sömürü ve dışlanmaya karşı koymadaki kararlılığı olduğunun vurgulanması gerekir. Bu kararlılık dün köylü direnişlerinde, gerilla mücadelelerinde ve işçi hareketlerinde tezahür etmekteydi, bugün ise yerli-halk direnişleri ve seçimlerdeki 'halkçı-sol' iktidarların zaferlerinde gerçekleşmektedir; yarın alacağı biçimi ağırlıklı olarak ABD'nin kıta ülkelerinde atacağı yeni adımlar belirleyecektir...

Ama şurası kesindir; Latin Amerika gerilla savaşımları, yanlışları ve doğrularıyla, kıtanın özgürlük-eşitlik savaşımında bir 'kopuş' değil, bir momenti simgelemektedir. Ve Guatemala'nın, Kolombiya'nın, Nikaragua'nın, El Salvador'un, Bolivya'nın Çokuluslu Şirketlere kafa tutan 'baldırıçıplakları'nın özgüveninde, onların yadsınmaz bir payı vardır...

LATİN AMERİKA'DA YAPISAL DÖNÜŞÜM*

CAHİDE SARI

"Latin Amerika'da sol iktidarların yükselişinin birinci nedeni olarak neoliberalizmin iflas etmesi gösterilebilir. Latin Amerika'daki sol, bir işçi sınıfı hareketi olmaktan çok, bir sınıflar koalisyonu görünümü veriyor"[1] diyen Yakup Kepenek'in tespiti, Latin Amerika (LA) genelindeki ekonomi-politik için 'özlü' bir niteleme olarak kabul edilebilir...

Gerçekten de 'küreselleşme söylenceleri'nin karaya oturduğu ve neo-liberal reçetenin iflas ettiği LA'da ulaşılan koordinatlardaki yoksulluk artık sürdürülemez özellikler kazanmaktadır...

Varılan nokta emperyalist-kapitalizmin LA'daki tarihsel ekonomi-politik dayatmalarının doğrudan sonucu olup, inkârcı ve soykırımcı sömürge politikalarının da manevra alanının kalmadığının doğrudan ifadesidir...

Söz konusu durumu irdelemek için biraz gerilere gitmek gerekir...

* * * * *

LA ekonomik tarihi sayısız iniş ve çıkışlarla doludur. Kolonyal dönemde ticaret Portekiz ve İspanya ile sınırlıydı. Bu dönemde ekonomi Portekiz ve İspanya'nın dikte ettiği merkantilist doktrin ile idare ediliyordu.

Bağımsızlığın kazanılmasının ardından, daha serbest bir ticaret dönemi başlamış oldu ve kolonyal tekellerin dayatmalarının ortadan kalkışıyla beraber bölgenin ithal ettiği malların fiyatlarında düşüş yaşanması genel olarak bölgenin ticaret hadlerinin iyileşmesiyle ve yüksek büyüme oranlarının yakalanmasıyla sonuçlandı.

Bu dışa açılma döneminde bile dünyanın diğer bölgelerine nazaran bölgede yüksek düzeyde korumadan bahsetmek mümkündür. 19. yüzyıl sonu ve 20. yüzyıl başındaki dönemde LA dünya pazarına açılma fırsatı buldu. Hammadde ihraç eden bölge sermaye ve dayanıklı tüketim malı ithal ediyordu. Bu dönemde LA'ya gelen sermaye akışı askeri harcamalar için değerlendiriliyordu.

---

* Uzun Yürüyüş, No:76, Mayıs 2006.

[1] Yakup Kepenek, "Toplumsal Koalisyon İktidarları", Cumhuriyet Strateji, Yıl:2, No:91, 27 Mart 2006, s.18-19.

1929'da Büyük Depresyonun patlak vermesiyle LA dünya piyasasının dışına itilmiş oldu ve bölge ülkelerinde ithal ikameci stratejiye geçişle birlikte içe dönük bir yönelim başladı. LA ülkeleri altın standardından vazgeçip, kur kontrollerini yoğunlaştırdılar ve ithalatı düşürmek için yüksek kotalar belirlediler. İthal edilen malların yerli üretimine geçmek için bu sektörlere yüksek kredi olanakları ve vergi indirimi sağladılar. Yani, bu sektörlerde kamu ve özel yatırımları arttırmak çabasındaydılar. Devletler de bu dönemde bu sektörlerin ihtiyaçları doğrultusunda yoğun altyapı yatırımları gerçekleştirdiler. Ayrıca devalüasyon ile birlikte ihraç mallarında önemli bir artık sağlanabildi ve bu yolla dış borçlar karşılanabildi.

2. Dünya Savaşı'nın ardından gelişmiş ülkeler uluslararası ticarete ve sermaye hareketlerine karşı yükselttikleri bariyerleri indirirken LA ülkeleri herhangi bir politika değişikliğine gitmediler. 2. Dünya savaşı sonrası LA yabancı doğrudan yatırımlara ve çift taraflı borçlanmalara bağımlıydı.

1950'lerin sonlarında ise Dünya Bankası'ndan borç almaya başladı. Bu dönemde Dünya Bankası ilgisini Avrupa'nın yeniden yapılandırılmasından çekip kalkınmanın finansmanına yönlendirmişti. 1960'ların başında İnter-Amerikan Kalkınma Bankası'nın kuruluşuyla bölge çok taraflı finanstan payını almaya başladı.

* * * * *

2. Dünya Savaşının ardından 1970'lerin sonuna kadar olan dönemde içe dönük model (ithal ikamecilik) baskın iken, bölge devletlerinin tümünün üzerinde anlaşmaya vardıkları iki gerçek söz konusudur:

1) LA'daki iç pazar verimlilikten uzaktır...

2) Uluslararası ticaret sistemi de LA ülkelerinden ihraç edilen mallar konusunda adaletsiz bir işleyişle çalışmaktadır...

Bu çerçevede devletlerin iç piyasayı düzenlemek ve ihracat malları sektörünü yapısal olarak yeniden düzenlemek için müdahaleci bir politika izlemesi zorunluluktur. Bu strateji ile 1950'ler ve 1960'larda yüksek büyüme oranları yakalanabilmiştir.

1950-73 arasında: İberya ülkeleri %5,8... Asya ülkeleri %7,7... LA %5,4 büyüdü...

Aslında bu yüksek büyüme performansını mümkün kılan bir diğer önemli etken, o dönem dünya ekonomik seyrinin bu büyümeyi sağlayan bir performansa sahip oluşudur. Yani LA ülkeleri için ticaret hadleri olumsuz olmasına rağmen, bölge ülkeleri sabit döviz kuruna dayalı dünya ticari sisteminden oldukça büyük yarar görmüşlerdir.

1970'lerde tablo oldukça radikal biçimde değişti. Kısmen petrol krizinin yarattığı likidite etkisinden kısmen de bölge talebinin artması nedeniyle sermaye akışında büyük bir hız yaşandı. Bu akışın büyük bir kısmı özel ticari bankalardan kaynaklanıyordu ve genellikle de dolar ile denomine edilmiş, dalgalanmaya bırakılan banka kredileri şeklindeydi.

Ancak 1970'lerde petrol krizinin ardından ABD hükümetinin sabit kur rejimine son verişinin yani doların sabit bir fiyattan konvertibilite edilmesine son verişinin ardından LA ülkeleri pek çok sorunla karşılaşmışlardır. Bu sonucun temel nedenleri arasında bölge ülkelerinin dalgalanan dünya fiyatları karşısında savunmasız bir yapıya sahip oluşu, krizi idare edebilecek ve kriz koşullarında uygun politikalar geliştirebilecek yetenekli idarecilerden yoksun oluşu sayılabilir.

Düşük kâr ve yüksek büyüme oranı çerçevesinde korumacılık yoluyla endüstri sektörünün yaratılmasını hedefleyen ve 1970'ler boyunca petrol gelirleri ile desteklenen bu strateji, devletin ekonomik alanda baskın bir karakter hâline gelişi ve kişi başı GSMH'da artışla sonuçlanmıştır. Ancak 1982'deki krizin baş göstermesinin ardından bu strateji sürdürülebilirliğini yitirmiş ve ardından benimsenen yeni ekonomik model bölge ülkelerini derin ve sürekli bir krize sürüklemiştir.

1973-74 yılında Petrol İhraç Eden Ülkeler Birliği'nin (OPEC) petrol fiyatlarını arttırma kararının ardından savaş sonrası uluslararası ekonomik düzen çökmüştür. Bu uygulama petrol ithal eden ülkeleri büyük borç krizine sürüklerken, LA ülkeleri borçlanmalarını dünyanın büyük ticari bankalarından yapmışlardır. Bu krizin ardından OECD ülkelerinde ortaya çıkan resesyon dünya genel kâr oranlarını düşürmüştür.

LA ülkeleri de bu resesyondan yüksek faiz hadleri ve ihraç ettikleri malların fiyatlarının dünya piyasalarında düşüşü ile kötü etkilenmişlerdir. Bu çerçevede pek çok LA ülkesi borç servislerini karşılayamaz duruma gelmiş ve radikal ekonomik dönüşümlere başvurmak zorunda kalmıştır. 1980'lerde de yeni ekonomik model dönemi başlamıştır.

1980'de hanehalklarının yaklaşık %70'inin gelir düzeyi borç krizinden önce ulusal ortalamaların altında seyretmekteydi. Gini katsayısı 1960'ta Brezilya'da ve 1950'lerde Meksika'da birden yükselmişti.

1982 borç krizi LA ekonomilerinin büyümelerini sonlandırmıştı. Bu dönemde Şili ve Kolombiya dışında bölge ülkelerinin hepsinde kişi başı gelir düzeyi oldukça geriledi. Bu kriz, 1930'lardan başlayan ve bölgede yaygın olarak başvurulan içe dönük kalkınma stratejisinin sonunu getirdi. Borç krizinin ar-

dında gittikçe artan borç yükünün karşılanabilmesi için yeni bir strateji zorunluluğunun belirmesi, kamu-özel sektör ayrımının sınırlarının da yeniden çizilmesi gerekliliğiyle birlikte gündeme geldi.

Yeni ekonomik model özel sektörün piyasada başat faktör olmasının yolunu açan, devlet müdahalelerini en aza indirmeyi hedefleyen ve ihracatla büyüme dönemini sona erdiren bir modeldi. Yeni kalkınma modeli Washington Konsensüsüne dayanıyordu ve dolayısıyla ticaretin liberalizasyonu modelin köşe taşıydı. Bu çerçevede ticari artığın yaratılabilmesi için reel kurda devalüasyon bir zorunluluktu.

Yeni modelin önemli köşe taşlarından biri de özelleştirmelerdi. Modelin gerektirdiği mali reform ücretlerle birlikte sağlık ve sosyal güvenlik alanında da kamu harcamalarını en aza indirip vergi gelirlerini arttırmayı hedeflemekteydi. İhracat yapılan sektörler başta olmak üzere ücretlerin düşürülmesi ve esnek üretim biçimlerinin benimsenmesinin dolayısıyla kayıt-dışı ekonominin büyümesinin önü açılmış oldu. Mali reformun diğer hedefleri arasında ulusal talebin düşürülüp özel yatırımların arttırılmasını da saymak gerekir. Sermaye ve işgücünün uluslararası rekabetle başa çıkacak biçimde yeniden düzenlenişini hedefleyen yeni model, aslında karşılıklı üstünlükler yasasına dayanan ortodoks liberalizmden beslenmekteydi.

* * * * *

Yapısal uyum politikaları 1970'lerde Şili'de, 1980'lerde Meksika ve Arjantin'de uygulandı. Brezilya ve Kolombiya'da daha heterodoks bir yol izlendi, Peru ve Venezüella ise yine bu ortodoks disiplin çerçevesinde 1990'larda yapısal uyum programına geçti. Toparlarsak 1980'lerde bölgede uygulanan ticaret rejimi, IMF'nin yaratıcısı Bretton Woods Kurumu prensipleri çerçevesinde oluşturulan ve yapısal uyumun vazgeçilmez bir parçası olan ticaret reform modelidir.

Bu kurumun neredeyse bütün gelişmekte olan ülkelere dayattığı ticari liberalizasyon, ülke ekonomilerinin yapısal farklılıkları, ihracat performansları ve makroekonomik politikaları göz önünde bulundurmadan uygulamaya konulduğundan sonuçları oldukça yıkıcı olmaktadır. Ticari liberalizasyon sürecinden önceki genel ekonomik tablonun dikkate alınmaması, imalat malları ihraç eden ülkelerle doğal kaynak ihracı gerçekleştiren ülkelere dönük farklı politika geliştirilmemesi de yeni ekonomik modelin diğer yıkıcı unsurlarıdır.

Dolayısıyla bu modelin benimsenmesinin ya da dayatılmasının ardından bölge ülkelerinin hemen hepsinde beklenen büyüme düzeyi tutturulamamış, işsizlik korkunç boyutlara varmış, ücretlerde farklılaşmayla birlikte sosyal adalet

mekanizması çökmüş, kalifiye olmayan işgücü kayıtdışı sektöre itilmiş, gerçek bir endüstrileşme politikası yoksunluğundan dolayı da tekelleşmenin önü açılmış ve mutlak yoksullukta büyük artış ortaya çıkmıştır.

Bu çerçevede 'Mali Açık/GSMH oranı'nın %5'ten büyük bir seviyede olması genelde ekonomik krizin habercisi olduğu anımsanırsa; yeni ekonomik model yanlış politikalar içermesi yüzünden bu oranı gün geçtikçe arttırmış ve bölge ülkelerini sürekli bir kriz durumuna ittiği de görülür...

1980-89 Arjantin ve Şili %5, Kolombiya %2,5, Meksika ve Venezüella %1 büyürken Brezilya %1 küçüldü. Bu dönemde OECD ülkelerinin GSMH'ları ortalama %2,5 artarken Asya ülkeleri de yakın hızlarla büyüdüler.

1990'larda pek çok LA ülkesi ekonomilerini stabilize etmeye başladı, yapısal reform sürecini hızlandırdı ve yabancı sermaye için yeniden bir çekim merkezi hâline geldi. Sermaye bu defa da kısa vadeli bonolar şeklinde aktı. Aralık 1994'te ve 1995'in ilk aylarında LA Meksika'dan yayılan yeni bir krizle yüz yüze geldi. 20 Aralıkta yeni seçilen hükümetin pesoyu devalüe etmesinin ardından başta Meksika'nın ve teqila etkisi ile de bölgenin tümünün finans çevrelerindeki itibarı sarsıldı. Sermaye çıkışı hızlandı, faizler yükseldi pek çok bölge ülkesi resesyona girdi ve ardından siyasi krizler gündeme geldi.

1965 yılından itibaren 1990'ların ortalarına değin artan kentleşme uzun dönemli bir kırsal politikanın olmayışını göstermektedir. Kırsaldan büyük kentlere akın eden nüfusa dair de doğru bir politika geliştirilemediğinden yoksulluk ve işsizlik oranlarında büyük artışlar yaşanmıştır.

Kentteki işgücü pazarı iki yolla kayıtdışına itilmiştir...

Bu da yukarıdan aşağıya enformalleştirmeye yol açmıştır...[2]

Aşağıdan yukarıya enformalleşme, kayıtlı işgücünden özelleştirmeler aracılığıyla uzaklaştırılan atıl durumdaki işgücü ve kentteki işgücüne kırsaldan yeni katılan işgücü kayıtlı/formel alandan dışlanarak enformel/kayıtdışı sektöre itilir. Dolayısıyla bu kitle ortalama ücretler seviyesinde gerileme için bir koz durumuna getirilir.

Yani, bu iki süreç her iki sektörde de ücretlerin gerileyişini doğurur ve yeni ekonomik modelin bütün yükünü emekçilerin üzerine yıkar.

Bu da emekçiler için bir yıkımdır...

Ve LA'da bu yıkımı yaşamaktadır...

---

[2] Devlet ve işverenler maliyetlerini düşürmek için ücretleri geriye çekerken aynı zamanda işgücünün örgütlülüğünü de kırmaya çalışırlar. Bunu başarıp esnekliği sağlayabildikleri, kısa süreli sözleşmeleri ve taşeronlaştırmayı yayabildikleri oranda da yeni bir geleneği başlatmış olurlar. Bu politikanın en önemli dayanak noktası özelleştirmelerdir. Özel sektöre devredilen işletmelerde esnek üretim biçiminin gereklilikleri dayatılır.

* * * * *

İşte bunun verileri...

LATİN AMERİKA: SAYISAL VERİLER (2003)[3]			
Ülke	Nüfus (milyon)	Nüfusun Artış Oranı (1990-2003 Ortalaması)	Kişi Başına Gelir (dolar)
Arjantin	36,8	1,2	12.106
Bolivya	8,8	2,2	2.587
Brezilya	176,6	1,6	7.790
Şili	15,8	1,5	10.274
Kolombiya	44,6	2,0	6.702
Ekvator	13,0	2,2	3.641
Paraguay	5,6	2,6	4.684
Peru	27,1	2.0	5.260
Uruguay	3,4	0,6	8.280
Venezüella	25,7	2,3	4.919
Toplam/Ortalama	357,4	1,7	6.624

Yani "LA'da kişi başı gelir Asya ve Afrika kıtalarına ve gelişmiş ülkelere nazaran çok daha az bir hızla artmıştır. Bölgenin genelinde neo-liberal dönemden önce yüksek olan kişi başı gelir artışı 1980-99 arasında %11'e inmiştir ve 2000'lerde NAFTA ve IMF destekli kemer sıkma programları uygulandığından beri %3'lere gerilemiştir. Ekonomik liberalizasyon ve temel ihtiyaçların özelleştirilmesi tüm kıtanın daha da fakirleşmesine ve yaşam standartlarının bozulmasına yol açtı. Örneğin 1980'lerden beri Brezilya'nın kişi başı gayri safi milli basılası yıllık %0,5'ten daha az büyüdü. Aynı hikâye 1960-80 yılları arasında kişi başı gelirin ikiye katlandığı, fakat sonrasında yavaş bir büyümenin gözlendiği Meksika için de geçerli. Veya IMF anlaşmalarına tabi ve Washington ne derse yapan, hatta su da dahil olmak üzere özelleştirilebilecek ne varsa özelleştiren Bolivya'yı ele alalım. Ülkenin kişi başı geliri şu anda 25 yıl öncesinden daha düşük bir düzeyde (Bolivya'da şehirlerdeki yoksulluk düzeyi %63 iken bu oran kırsal kesimde daha da fazladır).

Üstelik sorun sadece pastanın büyüklüğünden kaynaklanmıyor. LA'da hem yoksulluk hem de gelir adaletsizliği had safhadadır. BM'ye göre bölge nüfusunun yoksulluk sınırı altında yaşayan kesimi %50 civarında ve bu oran Nikaragua, Bolivya, Kolombiya, Guatemala ve Peru'da daha da fazla. Asya'nın en fakir ülkelerinde (Kamboçya, Endonezya gibi) daha az oranda insan yoksulluğa mahkûm. Günlük bir doların altında gelirle yaşamak zorunda kalanların oranı

[3] LAC Databook, 2005.

Guatemala ve Paraguay'da %15'ken bu rakam Nikaragua'da %45'lere tekabül etmektedir. Ortalama yıllık gelirin 10.000 dolar olduğu Meksika ile nüfusun %10'u bir doların altında bir gelirle yaşamaya çalışıyor. Toprak zenginleriyle ünlü LA'da, en düşük gelirli kesim milli gelirin %2-3'ünü alırken bu oran Asya'da %5-8 arasındadır..."[4]

[4] Anıl Duman, "2006: LA'nın Yılı", Birikim Dergisi, No:203, Mart 2006, s.30-31.

LATİN AMERİKA'DA KURTULUŞ TEOLOJİSİ VE SONRASI*

SİBEL ÖZBUDUN

"Toplumsal varoluş bilinci belirler, tersi değil."[1]

Latin Amerika'daki mevcut sol yükselişin arka planında, iktisadi-siyasal-toplumsal-kültürel nitelikli birkaç kuramsal gelişme yatmaktadır.

1) Batı dünyasının II. Dünya Savaşı sonrası gözdesi 'kalkınma iktisadı'na karşı geliştirilen ve kısmen klasik Marksizm'in de eleştirisini oluşturan, 'Bağımlılık Kuramı'. Bağımlılık kuramı, aynı zamanda 20. yüzyılın ikinci yarısında kıta ölçeğinde etkili olan gerilla savaşlarının kuramsal dayanağını da oluşturmaktadır.

2) Bağımlılık Kuramı'yla bağlantılı olarak yükselişe geçen, ve nihaî olarak Rus tarım iktisatçısı Çayanov'la bağlantılandırılabilecek 'köylülük analizleri' ve bunlara dayanan, 'küçük kırsal cemaatler'i idealize eden yaklaşımlar.[2]

3) 1970'li yıllardan itibaren kıta ölçeğinde yaygınlık kazanan 'Yerli Kimliği'nin rönesansı.[3]

4) Ve nihayet, *Consejo episcopal latinoamericano* (Latin Amerika Piskoposluk Konseyi -CELAM) tarafından 1968'de Kolombiya'nın Medellin kentinde düzenlenen Latin Amerika Piskoposları II. Konferansı'yla vücut bulan Kurtuluş Teolojisi.

Bu yazının konusunu, bu başlıklardan dördüncüsü, yani Kurtuluş Teolojisi oluşturuyor.

KURTULUŞ TEOLOJİSİ: HIRİSTİYANLIK İÇERİSİNDEKİ KÖKLER

Katolik Kilise, XIV. yüzyıla dek, en azından kuramsal olarak, yoksullar ve yoksulluk görüngüsüyle iç içeydi. Bir 'köle dini' olarak doğan ve önce *Gentile*

---

* Barikat Dergisi, No:46, Aralık 2006.

[1] K. Marx.

[2] Köylülüğün kapitalist sanayileşme sürecinde yok olmaya mahkûm bir toplumsal grup olarak gören klasik Marksist görüşe alternatif olarak Çayanov ve izleyicileri, köylülüğün kapitalizmin iktisadî rasyonalitesi dışında işleyen farklı bir rasyonaliteye sahip olduğunu ve Marksist (ya da kalkınmacı) literatürde düşünülenden çok daha yüksek direnç ve kalıcılık dinamiklerine sahip olduğunu öne sürmekteydiler. Latin Amerika sol entelektüel iklimine damgasını vuran figürlerden Paul Freire ve Ivan Illich, bu yaklaşımlar çerçevesine yerleştirilebilir (bkz. Gros 2000, öz. ss. 47-49).

[3] Bkz. Özbudun 2006a ve 2006b.

dünyanın yoksul katmanları arasında yayılan erken Hıristiyanlık, bir süre sonra Roma İmparatorluğu'nun resmî dinine dönüşse de, 'yoksul kökenleri'ne bağlılığı ideolojik bir sorunsal hâline getirmeden, hayır faaliyetlerinin düzenleyici mercii olarak yoksullarla ünsiyetini uzunca bir süre sürdürebilecekti. Dahası Benediktenler, Fransiskenler, Dominikenler gibi İncil'in orijinal mesajlarına bağlılık savındaki dünya nimetlerinden el çekerek yoksul bir yaşamı va'zeden dilenci tarikatların ateşli misyoner faaliyetleri, Kilise yetkelerince bu tarikatlara ve yoksulluk söylemine hoşgörü gösterilmesinde etken olmaktaydı.

Ancak 12.-13. yüzyıl Avrupası'nı kasıp kavuran Rafizî hareketler, özellikle de Cathari isyanları Katolik Kilise'nin yoksulluk ve yoksullar karşısında kesin bir tavır almasını tetikleyecektir. Rafizî isyanların bastırılması ardından Papa XIV. Boniface VIII ve ardılı Avignon'lu papalar, Fransa krallarıyla ittifaklarını pekiştirerek, Fransisken tarikatlarını yasaklama yoluna gidecektir; bazı Fransisken keşişlerin yakılması, Kilise'nin en azından kuramsal olarak yoksulların yanında olduğu yolundaki genel kabulden kopuşu simgelemektedir. Papa Jean XXII'nin İsa'nın 'yoksul olmadığı'nı açıklaması, bu kopuşun en yüksek merci tarafından doğrulanması olarak kabul edilebilir. Yoksullar ve yoksulluk sorunu bu andan itibaren Kilise'nin resmî dilinden çıkartılır.

Katolik Kilise'nin yoksulluk ve yoksulları yeniden sorunsallaştırılması için, Léon XIII'ün işçi haklarını gündeme getiren ***Rerum Novarum***'unu beklemek gerekecektir (19. yy. sonu).

Papa Léon XIII'ün muhafazakâr papa Pius IX'un yerini alması (1878), Katolik Kilise içerisinde yeni bir dönemin başlangıcı sayılmaktadır. ***Rerum Novarum*** tamimi (1891), işçilerin durumuna dikkat çekmekte ve sonradan Katolik sosyal doktrininde kapsanan ve Kurtuluş Teolojisi'nin de temelini oluşturan 'yoksullar lehine seçim'in tohumlarını içermekteydi. Hiç kuşkusuz ki, Léon XIII'ün 'yeni evanjelizmi'n temellerini atan yaklaşımlarında, Batı Avrupa'da Rönesans-Reformasyon-Aydınlanma-Sanayi Devrimi süreçlerin meydana getirdiği köklü dönüşümlerle, bir başka deyişle 'modernite sorunları'yla baş etme ve Katolik Kilise'nin modern yaşamın merkezi olan kentlerde yaşayan yeni sınıf ve toplumsal kesimler (burjuvazi, proletarya, aydınlar) nezdindeki hızlı prestij yitimini dengeleme isteği başat rol oynamaktadır. Böylelikle Léon XIII'ün papalık dönemi, "modernite ve siyasal ve toplumsal devrimleri, felsefî yenilikleri karşısındaki yanıtı kategorik bir 'hayır' olan" ve "Fransız devrimi öncesi Hıristiyanlığı sürdürme ya da inşa etme hedefini Avrupalı monarklarla paylaşan" (Comblin 2003: 16) ardılı Pius IX'unkiyle radikal bir tezat oluşturmaktadır.

'Yeni evanjelizasyon' söylemini başlatan Léon XIII, siyasal ve toplumsal içerikli tamimler (*encyclique*) yayınlar; o güne dek 'ilahî hukuk'a dayandığı ileri sürülen monarşiyle Kilise arasına mesafe koymak için çabalar; yükselmekte olan pozitif bilimlerle diyalog girişimlerinde bulunur. Söylemi, Katolik Kilise'nin modernitenin dilini öğrenmesi gereği vurgusuyla yüklüdür. Papalık döneminde modernitede reddedilmesi mümkün olmayan bir rasyonalitenin bulunduğu kabul edilir. Bu etkilenim muhafazakârlıktan giderek uzaklaşan 'Katolik partiler'in kurulup gelişmesine yol açacak, bu partiler ise, sekülerleşme sürecindeki devletlerin siyasal yaşamında etkin rol üstlenecektir. Kilise, 'yeni tip bir toplum'un ortaya çıktığını nihayet kabul etmiştir. Bu toplumun sorunlarıyla baş edebilmek üzere de, sonradan Hıristiyan Demokrat partiler ve yan örgütlerinin programlarında hayat bulacak 'sosyal doktrini' biçimlendirmeye çalışmaktadır.

Yine de Léon XIII'ün açılımlarının uzun ömürlü olduğu ya da aynı dinamizmle sürdürüldükleri söylenemez. Ölümünün (1903) hemen ertesinde, ardılı Pius X bu süreci durdurma yolunu seçecek, 'yeni evanjelizasyon'dan esinlenen yüzlerce ilahiyatçı mahkûm edilecek, sosyal tamimler dondurulacaktır. Onun ölümünden sonra yeni evanjelizasyon tekrar ele alınsa da, dogma ve ahlâk alanına dokunulmayacaktır.

Böylelikle, yeni sınıf ve kesimlerde Kilise'nin ihtiyaç duyduğu etkin azınlıkları devşirmeye yönelik bir hareket olarak görülen Katolik Eylem, Papa Pius XI'in desteğine karşın, ruhban sisteme kesin hatlarla tabi olduğu ve dogmanın içeriğine dokunamadığı için baştan kadüklüğe mahkûm gözükmektedir. (Comblin 2003: 18-20).

Katolik Kilise'nin kentli sınıflar arasında bir türlü tutunamayışı, özellikle kentli yoksul kesimlere hizmet sağlayan rahipleri yeni yönelişlere sevk eder. Bunlar arasında 2. Dünya Savaşı'nda savaş tutsağı olarak Almanya'ya götürülmüş genç Fransız rahiplerin serbest kaldıktan sonra ülkelerine dönerek başlattıkları 'İşçi rahipler' hareketi (Fransa Misyonu, Paris Misyonu vb.), Kurtuluş Teolojisi'nin biçimlenişinde özel bir rol oynayacaktır.

"Dağ Muhammed'e gelmiyorsa, Muhammed dağa gider" (akt. Martinez 1995: 79) ilkesi doğrultusunda, Fransa'daki 'paganlaşmış' kent yoksulları arasında misyoner çalışması yapan bu rahipler, Keşiş Godin ve Dominiken peder Loew öncülüğünde varoşlarda yaşamakta, paçavralar içinde dolaşmakta ve yoksullarla birlikte ekmeklerini çöplerde aramaktaydılar. Yaşamlarını yoksullarla paylaştıkça toplumsal adaletsizlikler karşısında hınçları bileniyor, zen-

ginliklerin üzerine çöreklenmiş Kilise üst hiyerarşisi karşısındaki eleştiri dozları yükseliyordu.[4]

Ancak bu hareket de, Batı Avrupa'da Katolik Kilise'nin kireçlenmiş hiyerarşisi karşısında fazla tutunamayacaktır. Pius XII, işçi-rahipleri Kilise hiyerarşisine yönelik bir tehdit olarak görmektedir. Bu girişimin yanı sıra (bu dönemde Fransa'da 40 bin geleneksel rahibe karşı yüz kadar işçi-rahip bulunmaktaydı) teolojiyi güncelleştirme yolundaki tüm arayışlara da son verir.

Yine de, Avrupalı işçi sınıfının, Aydınlanma'nın radikal din karşıtlığı, ama daha yakın olarak, Marksist öğretilerin etkisiyle dinden ve kiliseden uzaklaştıkları, emekçi kesimlerle Katolik Kilise arasındaki uçurumun derinleşmekte olduğu, Katolik Kilise açısından çözümünü bekleyen bir vakıadır. Kilise çevrelerinde ancak 1944'te kabul gören, Hıristiyan hümanizmi esinli Hıristiyan Demokrat partilerin emek kesiminde örgütlenme çabaları, Katolik sendikalar, gençlik örgütleri, kooperatifler vb. bu partilerin 'burjuva' niteliği nedeniyle başarısız kalmakta, hatta zaman zaman Komünist Partilere doğru fireler vermektedirler! (Fransa'da II. Dünya Savaşı sırasında Kilise Gençliği; Brezilya'da resmen maoist eğilimli Komünist Parti'ye katılan Halk Eylemi, Şili'de MAPU vb.).

Katolik Kilise'nin emekçi sınıflar, ya da yoksullara yönelik politikaları, böylelikle iki uç arasında salınagelmektedir. Kilise, emekçiler arasında popülaritesini arttırmak zorunluluğuyla karşı karşıyadır; özellikle Marksist-sosyalist öğretilerin bu kesimler arasındaki yaygınlığını doğrudan kendi varlığına yönelik bir tehdit olarak algıladığı ölçüde. Ne ki, 'yoksullara açılım' yolundaki her türlü girişim, özellikle tabanda çalışan din adamları arasında radikalleşmelere yol açıp Kilise hiyerarşisine açık ya da örtülü bir meydan okumaya dönüştüğünden, genellikle izleyen Papa tarafından çubuk ters yöne bükülmekte, 'özgürlükçü açılımlar' kovuşturmalara konu olmaktadır.

Bu radikal-muhafazakâr salınımının radikal ucunda yer alan papalardan biri de, 'Yoksulların Kilisesi' formülünü ilk ortaya atan Papa Jean XXIII'tür. "Konstantin'den bu yana Aziz Pierre'in tahtı üzerine çökelmiş tozları silkelemek"ten söz eden (Comblin 2003: 25) Jean XXIII'ün papalık dönemine (1958-63), Kilise'yi yoksullara yaklaştırma girişimi damgasını vuracaktır.

'Yoksulların Kilisesi' formülü, Jean XXIII'ün girişimiyle düzenlenen Vatikan II Konsili'nin (1962-65) ana temasını oluşturur. Ne ki, Bologne Başpis-

[4] Kolombiyalı rahip-gerilla Camilo Torres'in düşünsel oluşumunda, Avrupa'da bulunduğu sıralarda yakından tanıma olanağını bulduğu işçi rahipler hareketi çok etkili olmuştur (Martinez 1995: 79). Torres için bkz. Campos (tarihsiz)

koposu, 'Kızıl Kardinal' Lercaro'nun, 7 Eylül 1962'de Jean XXIII'ün desteğiyle Konsil rahiplerine İsa'nın yoksullar nezdindeki gizeminin Kilise doktrininin merkezine yerleştirilmesi yolunda yaptığı çağrı, alkışlarla karşılansa da Avrupa katolisizmi açısından sonuçsuz kalır.

Yine de Vatikan II, Katolik Kilise'nin sosyalizmle diyalogu önündeki engellerin aşılmasında etkili olduğu belirtilmelidir. Latin Amerika, Afrika ve Asya kiliselerinde bu diyalogun alacağı biçim, Kurtuluş Teolojileri'dir. Böylelikle Üçüncü Dünya Hıristiyanları, halkların özlemleri ile 'Tanrı kelamı'nı buluşturma görevini üstleneceklerdir.

LATİN AMERİKA'DA KURTULUŞ TEOLOJİSİ

Konsil sonrasında, daha yoksul ve yoksullardan yana bir kilise yaşamı fikri, Avrupa dışı Katolik alemde yaygınlık kazandı. Latin Amerika'da bu öneri CELAM çerçevesinde Medellin Konferansı'nın düzenlenmesine yol açacaktır.

Gerçekte, Latin Amerika'da 'Kurtuluş Hıristiyanlığı'nın kökleri, II. Dünya Savaşı ertesinde gerçekleşen modernleştirici değişinimlere dayanmaktadır. Savaşı izleyen dönemde tüm kıtayı etkisi altına alan kitlesel kentlere göç hareketi, metropollerin çevresinde devasa varoş okyanusları oluşmasına yol açmış, bu arada Kilise, sömürgecilik döneminden beri toplumsal konumlarını 'bellemelerinde' belirleyici olduğu, ve paternalist bir ilişki sürdürdüğü yerli toplulukların kentlere göçünden kaynaklanan sorun ve taleplerle karşı karşıya kalmıştır. Litürjik yenilenmeler (İncil'in yenilenen ya da gözden geçirilen çevirileri, Kutsal Kitaplar'ın yerli dillere çevrilmesi: örneğin İspanyolca-Quechua ya da İspanyolca-Aymara dillerinde İncillerin hazırlanması); 1961'de Santiago'da (Şili) *Instituto catequístico latinoamericano*'nun kurulması, Vatikan II'yi önceleyen yenilenme girişimleri arasında sayılabilir. Bu gelişmeler, aynı zamanda kurumsal bir yenilenmeye de denk düşmektedir: önce ulusal piskoposluk konferansları, ardından da 1955'de Rio'da *Consejo episcopal latinoamericano* (CELAM)'nun oluşturulur; devlet üniversitelerinin radikal seküler yönelişini dengelemek üzere çok sayıda Katolik üniversite kurulur (1945'te Medellin'de; 1947'de São Paulo'da; 1950'de Porto Alegre'de, 1956'da Quito'da vb.). Ancak daha çok entelektüel bir yenilenme ihtiyacı kendini dayatmaktadır: Bağımlılık kuramlarının seküler entelektüel çevrelerde kazandığı yaygınlık ve Latin Amerika'nın Üçüncü Dünya'ya ait olduğunun kabulü, Kilise'nin siyasal ve toplumsal rolü üzerine yeniden düşünme zorunluluğunu getirmiştir gündeme.

Emmanuel Mounier gibi Avrupalı Katolik düşünürler ya da Louis-Joseph Lebret, Marie-Dominique Chenu ve Yves-Marie Congar gibi dominiken pe-

derlerin ve iki savaş arası dönemde Jacques Maritain'in eserlerinin kıtada yayılması, kilise ve laik çevrelerde kalkınma sorunları üzerine tartışmalara ve komünistlerle diyalog olasılıkları üzerinde düşünmeye yol açtı. Öte yandan Kilise, 1950'lerden itibaren üniversitelerde toplum bilimlerin ve izleyen onyılda da bağımlılık kuramının gelişmesiyle karşı karşıya kalmıştı. Bu çeşitli unsurlar, yeni tipte siyasal ve toplumsal angajmanların ortaya çıkışını açıklamaktadır: örneğin uzman Katolik eylem hareketleri ya da Brezilya'da dom Helder Camara, Şili'de Mgr. Manuel Larrain gibi öncü figürler (her ikisi de 1950-60'lı yıllardaki görevlerinde toprak sorunlarını merkeze almakta) (Compagnon 2006).

Vatikan II Konsili, 'Konsil Işığında Latin Amerika'nın Mevcut Dönüşümü içinde Kilise' temasıyla 1968'de Kolombiya'nın Medellin kentinde Latin Amerika piskoposları ikinci konferansı ve bu konferansta alınan kararların önünü açacaktır. Konferans katılımcıların çalışmalarına temel olmak üzere hazırlanan hazırlık belgesinde şu ifadeler yer almaktaydı: "Kilise, sefalet ve adaletsizlik durumu karşısında, adaletsizlikleri mahkûm etmek ve gerekli değişimleri desteklemekten ibaret olan vahiy rolünü istenen aciliyette gerçekleştirememiş, sıklıkla, kutsalmışçasına 'toplumsal düzen'le özdeşleşmiştir" (Compagnon 2006: 13, dn. 7). Sorun, başlangıçta son tamimleri kıtanın tikel koşullarına uyarlayabilmekti. Ancak konferans çalışmaları 'Üçüncü Dünya'da Kilise' sorunu üzerinde odaklaştı.

Konferansın nihaî belgesi 'yoksullar lehine tercih' seçeneğini vurguluyordu; bu İncil mesajının yeniden formülasyonuna dayandığı ölçüde kendi başına devrimci bir edim değildi. Ancak Medellin'deki gerçek kopuş, Latin Amerika piskoposlarının ezilenlerin 'bütünsel kurtuluşu' projesine destek vermeleriyle gerçekleşecekti: siyasal ve iktisadi tahakküm yapılarının, militarizmin, giderek kapitalizmin mahkûm edilişi, kitlelerin bilinçlenmesi ve Latin Amerika toplumlarının radikal dönüşümü çağrısı.[5] Bu eğilimin temsilcileri sayıca azınlıkta olsalar da, CELAM yönetimindeki ağırlıkları önemli bir kurumsal destek oluşturuyor ve görüşlerini elitler dışına yaymalarının yolunu açıyordu. Çünkü 1970'li yıllardan itibaren tabandaki kilise cemaatlerinde bir mayalanma yaşanmakta; kurumsal kült mahallerinin dışında, hatta kimi zaman rahibin aracılığı olmaksızın uygulanan yeni iman pratikleri (özellikle. Brezilya), 1970'li yıllarda Latin Amerika'da hızlı bir yayılma sergileyen Protestan, özellikle de Pentekostist cemaatlere koşut olarak yaygınlaşmaktaydı.

---

[5] Konferansın nihaî belgesinde, "ilk kez sadece varolan yapıların adaletsizliğini mahkum edip halkın temel haklarının ihlalini ve 'kurumsal şiddeti' şiddetle eleştirmekle" yetinilmiyor, "belli koşullar altında devrimci başkaldırının meşruluğunu kabul edilip halkın 'her türlü kölelikten' kurtuluş özlemleriyle dayanışma" vurgulanıyordu (Löwy, 1996: 55).

Perulu rahip Gustavo Gutiérrez'in[6] Lima'da yayınladığı *Teología de la Liberación. Perspectivas*'ı (Kurtuluş Teolojisi. Perspektifler) ile Brezilyalı fransisken Leonardo Boff'un Río'da yayınladığı *Jesus Cristo libertador. Ensaio de cristologia cristiana para o nosso tempo*'su) Kurtarıcı İsa. Hıristiyan Kristolojinin zamanımız açısından öğretisi), Kurtuluş teolojisinin entelektüel savunusu ve meşrulaşmasını getirdi. Her iki yapıt da, Avrupa kaynaklı geleneksel skolastiği eleştirmekte; fetihten bu yana kilisenin Latin Amerika'daki muhafazakâr rolüne karşı tutum almakta; İsa'nın kelamını ezilenlerin kurtuluşu doğrultusunda yeniden yorumlamakta ve Hıristiyanların misyonunu bağımlılık sosyolojisi analizleri doğrultusunda yeniden tanımlamaktaydı.

Latin Amerika toplumlarında artan yoksullaşma koşullarında, yeni teoloji, kısa sürede geniş kesimlerin ilgisini çekti. Faaliyetleri, özellikle Taban Kilise Cemaatleri (TKC'ler) eliyle en ücra köylere, en uzak cemaatlere uzanabiliyor, 2. Dünya Savaşı sonrası Fransası'nın 'işçi-rahipleri' gibi Kurtuluş Teolojisi'ne bağlı rahipler, 'en alttakiler'e nüfuz edip ekmeklerini onlarla paylaşırken, hem Kilise hiyerarşisi, hem de askerî rejimlere karşı sert eleştiriler yöneltmekten geri durmuyor, toplumsal muhalefet hareketlerinin hem destekçisi, hatta hem de örgütleyicisi olmaktan kaçınmıyorlardı.[7]

Bu ise, 'Kurtuluş teologları'nı sık sık militer ve paramiliter rejimlerin boy hedefi hâline getirmekteydi. Örneğin, El Salvador'da Kurtuluş Teolojisi'nin öncülerinden Başpiskopos Monseigneur Oscar Romero'nun, askerleri komutanların emirlerine itaat etmemeye çağıran ünlü vaazından bir gün sonra, San Salvador Kanser Hastahanesi'nde vaaz verirken katledildiği 24 Mart 1980 günü açık bir iç savaşa evrilecekti.[8] Üstelik Monseignor Romero, El Salvador'da

---

[6] Perulu Cizvit Gustavo Gutierrez, *Tedogía de la Liberación*'unda "kilise düzenini sarsan ve yerleşik düzeni hedef alan belli fikirler geliştirdi. En başa, Yunan düşüncesinden alınan düalizmden kopmanın acil gereğini koydu: Varsayıldığı gibi ne biri 'dünyevî' öteki 'uhrevî' olmak üzere iki gerçeklik, ne de biri 'kutsal', öteki 'kutsal-olmayan iki tarih vardır. Yalnızca tek bir tarih vardır ve kurtuluş ve tanrının krallığı bu insanî ve dünyevî tarih içinde gerçekleştirilmelidir. Tayin edici olan, kurtuluşu yukarıdan beklememektir. (...) Bu Latin Amerika için ne anlama gelir? Gutierrez'e göre, kıtanın yoksul insanları 'kendi ülkelerinde sürgündürler', ama aynı zamanda 'kurtuluşlarına giden bir Exodus'un (Eski Ahit'te 'Çıkış' bab'ı -S.Ö.) yoluna düşmüşlerdir.' Perulu teolog 'reformculuk ve modernizmin eşanlamlısı'olan gelişme (=kalkınma) ideolojisini, yani bağımlılığı daha derinleştirmekten başka bir şey olmayan sınırlı, kararsız ve etkisiz önlemleri reddederek tereddütsüz şunları açıklar: 'Ancak verili koşulların tümden yerle bir edilmesi, mülkiyet sisteminin temelden değiştirilmesi, sömürülen sınıfların iktidarı ele geçirmeleri, bir toplumsal devrim bu bağımlılığa son verecektir. Bunlar sadece sosyalist bir topluma geçişe izin verecek veya en azından bunun olanağını yaratacaktır" (akt. Löwy 1996: 56-57).

[7] Şili Komünist Partisi ile Katolikler arasındaki diyalog konusunda bkz. ŞKP Politik Komisyon üyesi Orlando Millas'ın makalesi (Millas 1988)

[8] Monseigneur Oscar Romero'nun cenazesi sırasında ordu katılanların üzerine de ateş açacak ve bu kez 35 kişi yaşamını yitirecekti.

katledilen tek din adamı da değildi; Kurtuluş Teolojisine bağlı pek din adamı, yoksullar arasında çalışmalarını yürütürken kontrgerillalar tarafından öldürülmüştü. Gerillalara yardım yataklıkla suçlanan Cizvitler, özellikle tehdit altındaydı. 1977'de, paramiliter Beyaz Savaşçı Birliği tüm Cizvitlerin bir ay içerisinde ülkeyi terk etmemesi durumunda hepsinin öldürüleceğini ilan etmişti. İç savaş sırasında El Salvador ordusuna bağlı birliklerin Cizvit Üniversitesi UCA'ya (*Universidad Centroamericana José Simeón Cañas*) girerek altısı Cizvit öğretim üyesi sekiz kişiyi katletmesi ise bir başka örnektir.[9]

Kurtuluş Teolojisi rahiplerinin kovuşturmaya uğraması ya da askerî/paramiliter güçlerce katledilmesi El Salvador'la sınırlı değildir. Örneğin Brezilya'da 1964'deki askerî darbeye direnen rahipler[10] tutuklanarak ağır işkencelerden geçirildi, bazıları katledildi. Nikaragua'da çok sayıda rahip FSLN'ye destek verdikleri gerekçesiyle Somoza iktidarının baskılarına hedef oldu...

KATOLİK KİLİSE'NİN KARŞI-SALDIRISI

Ne ki, Kurtuluş Teolojisi Latin Amerika kiliselerinin küçük bir azınlığını temsil etmektedir. İspanyol-Portekiz sömürgeciliğinin demirbaşları olan Latin Amerika kiliseleri, kurum olarak büyük toprak sahipleri ile ittifakından vazgeçmek niyetinde değildir. 'Aydınlanma/modernite' tartışmaları pek az nüfuz edebilmiştir Latin Amerika Katolisizmi'ne. Ve Kurtuluş Teolojisi'nin toplumsal tahlillerde başvurduğu Marksist referanslar, Kurtuluş teologlarının toplumsal muhalefetle, zaman zaman gerilla örgütleriyle yakın işbirliği, Kilise kurumunda derin kuşkular uyandıracaktır: Katolik Kilise'nin 'isyancı evladı', Roma yetkesine ve kilisenin birliğine yönelik bir tehdit olarak algılanmaktadır.

İlk hamle, Medellin Konferansı düzenleyicisi CELAM'ın denetimden kaçmasına karşı örgütün iplerinin yeniden Kilise hiyerarşisinin eline geçirilmesi girişimi olur. Bunun için Bogota piskopos yardımcısı, Kurtuluş Teolojisi'nin şiddetli muarızı Mgr. López Trujillo 1972'de CELAM genel sekreterliğine getirilir. Trujillo kısa süre sonra da CELAM başkanı olacaktır.

Böylece Medellin Konferansı'nın hemen sonrasında, Latin Amerika Kiliseleri, 'yoksullardan yana tercih'e karşı harekete geçmiştir. Önce, yoksulluğun içeriğinin 'manevîleştirilmesi' yönünde çaba gösterilir. Hıristiyanlığın yoksulluk söyleminin, maddi yoksulluğa değil, tinsel yoksullaşmaya gönderme yapan simgesel-mecazî bir ifade olduğu vurgulanmaya başlanır ilahiyat metinlerinde. İkinci manevra ise tercih seçeneklerinin çoğullaştırılması olacaktır. Puebla Kon-

[9] Bkz. Özbudun (2006c).

[10] İçlerinden bazıları Carlos Marighella önderliğindeki gerilla örgütü ALN'ye katılacaktır.

feransı'nda (Meksika -1979) gençler lehine tercih eklenirken, Santo Domingo'da (1992) tercihlerin sayısı neredeyse herkesi kapsayacak ölçüde arttırılacaktır (öz. yerliler) (Comblin 2003: 26-27).

1979'da Puebla'da düzenlenen III. Latin Amerika Piskoposlar Konferansı'nda İncil'in yeniden okunması girişimleri 'kargaşa yarattığı' ve 'imanın siyasallaşmasına yol açtığı' gerekçesiyle mahkûm edilir. Ancak bu konferansta eleştirel teolojiler mahkûm edilmediği gibi, daha adil bir iktisadî ve toplumsal örgütlenme gereğinin altı çizilecek, taban kilise örgütlerinin çalışmaları selamlanacaktır.

Ancak Vatikan'ın doğrudan devreye girmesi için, Latin Amerika'da 'demokratikleşme süreçleri'nin başladığı 1980'li yılları beklemek gerekecektir. Vatikan'ın girişiminin öncüsü, Mart 1983'te Peru Piskoposluk Konseyi'nin dikkatine *Gustavo Gutiérrez'in Teolojisi Üzerine On Gözlem* başlıklı bir belge sunan, İman Doktrini Cemaati önderi Kardinal Ratzinger'dir (şimdiki Papa Benedictus XVI). Belgede İncil'deki yoksullarla kapitalist sömürü kurbanları arasındaki özdeşleştirmenin İncil'in mesajının çarpıtılması olduğuna dikkat çekilmektedir. Aynı tarihlerde Papa Jean-Paul II de Nikaragua'yı ziyaret eder ve havaalanında, rahip ve Sandinist hükümetin kültür bakanı Ernesto Cardenal'i kameralar önünde azarlamaktan çekinmez.

İtalyan dinsel dergisi *Trenta Giorni*'de Eylül 1984'te yayınlanan Kardinal Ratzinger'in raporu, tartışmayı daha da kızıştıracaktır: ***Kurtuluş Teolojisinin kimi veçheleri üzerine Talimat*** başlığı taşıyan raporda, Marksist ideolojiyle yakınlaşmanın yol açtığı sapmalar ya da sapma risklerine dikkat çekilmekte; Roma'nın İnsan Hakları konusundaki mücadelesini sürdürmede kararlı olmakla birlikte, bunu 'kendisine ait olan yöntemlerle' yapacağı açıklanmaktadır.

Bu çıkışları başka önlemler de izlemekte gecikmeyecektir: 1985'te Brezilya 20 yıllık diktatörlük rejimini geride bırakırken, Kurtuluş Teologu Leon Boff, Kilise yetkesini eleştiren tezlerinden dolayı 18 aylık 'tövbe sessizliği'ne mahkûm edilir. Yedi yıl sonra eğitim görevlerinden azledilen Boff, 'Yol ve umut yoldaşlarına mektup'unda dinsel görevini bırakma kararını açıklayacak ve Vatikan'ın Kurtuluş Teolojisi'nin önde gelen temsilcilerinin seslerini bastırma yolundaki süregen çabalarını mahkûm edecektir.

Vatikan, Latin Amerika katolisizmi üzerindeki denetimini piskopos atamaları aracılığıyla sıkılaştırabildi: böylelikle ulusal konferansların özerkliklerini yitirmesi, CELAM'ın da sıkıca Vatikan'a bağlanması mümkün oldu. Santo Domingo'da 1992'de düzenlenen IV. Latin Amerika Piskoposları Konferansı'na gelindiğinde, Latin Amerika ruhbanı içerisindeki dengeler artık tümüyle Vati-

kan'dan yana değişmişti: Konferans başkanlığını, papanın yakın adamı İtalyan kardinal Angelo Sodano yapmaktaydı. Roma kürisine bağlı 14 kardinal ve piskopos da, oy kullanma yetkisiyle konferansta hazırdı (Compagnon 2006). Bu konferansta, 'kurtuluş' teriminin Kilise terminolojisinden çıkartılması ve yerine (bir hayli neo-liberal ve de 'reklam' kokan!) 'promosyon' (teşvik?) teriminin kullanılması kararı alındı! (Comblin 2003: 41)

Haiti'de, Kurtuluş Teolojisi'ne yakın peder Jean-Bertrand Aristide 1990'da başkan seçilip 30 Eylül 1991'de CIA destekli bir darbeyle devrildiğinde, Vatikan yeni rejimi ilk tanıyanlar arasında yerini alacaktı.

'KURTULUŞ TEOLOJİSİ'NDEN SONRA

Askerî rejimlerin baskıları, Vatikan'ın 'vidaları sıkıştırdığı' Latin Amerika kiliselerinin karşı-saldırısı, ama en çok da reel sosyalizmin çöküşü, Latin Amerika'nın neo-liberal 'demokratikleştirilmesi' sürecinde gerilla ve halk hareketlerinin sönümlenmesi, 1980'lerin ortalarından itibaren Kurtuluş Teolojisi'nin büyük ölçüde güç yitirmesine neden olacaktı. Günümüzde hareket daha çok örtülü siyasal yönelişler (çevreci, yerli, feminist, üçüncü dünyacı) içerisinde boy atmaktadır. Ancak tarihin ilginç bir cilvesiyle bu 'dağılma', sözü edilen dinamiklerin 21. yüzyılın eşiğinde yükselişe geçen Latin Amerika solunun ana bileşenleri arasına katılmasıyla, yeniden gündeme taşımaktadır 'Kurtuluş Teolojisi'ni.

Kurtuluş teologları, özellikle yerli hareketleri içerisinde önemli bir yer tutmaktadır. Özellikle, 1990'lı yıllardan bu yana kıtanın çoğu ülkesinde Anayasa değişikliklerine gidilerek yerli toplulukların toprak ve kültürel haklarının tanınması, ve bu sayede sayıları hergün katlanan çift dilli (resmî dil-anadil) cemaat okulları, Kurtuluş ilahiyatçıları için verimli bir çalışma alanını oluşturmaktadır. Kurtuluş teologları, toplumsal mücadele deneyimlerini yerli hareketlerine taşırken, bir yandan da yerlilerden öğrenmekte, böylelikle Hıristiyanlığın, işçi sınıfı, emekçiler ve yoksullarla ilişkilerinin ardından, 'beyaz (erkek) Avrupalıların mı dini olduğu sorusunu gündeme taşımakta, Kilise'nin dünyanın sömürgeleştirilmesi sürecindeki rolünü sorgulamaktadırlar. Bakın bu konuda Ekvator'lu Piskopos Leonidas Proano neler diyor:

> "Kurtuluş teolojisinden, Kızılderili bağlamında söz ederken onun ayırt edici özelliklerini göz önünde bulundurmamız gerekir. Başlangıçta bu, Kızılderili kültürel varlığı göz önüne alınmadan, baskı altındaki halk yığınlarına götürülen dini hizmet olarak algılandı. İşte konunun akılda tutulması gereken yanı budur.
>
> Kanımca yapılacak ilk şey kendilerini keşfetmelerine, kendilerine güven duymalarına ve kendileri içinde manevî kurtuluşun yollarını bulmalarına yardımcı olmak için onların arasında çalışmak ve yaşamaktır. Kızılderililer, halk olarak kendi engin moral

değerlerini Batı medeniyetinin karşıt değerleriyle karşılaştırabileceklerini ve kendilerini bu karşıt değerlerden kurtarabileceklerini hissettikleri zaman, onlarla diyalogdan ve karşılıklı yardımlaşmadan söz etmek mümkün olur. Böylece kurtuluş teolojisinin var olma nedeni olan insanın bütünsel kurtuluşuna kavuşulabilinir.

Yineliyorum, Kızılderililer kendi varlıklarını kurtarmalı ve kendi tarihlerinin büyük değerlerinin bilincine varmalıdırlar. Ancak bunun üzerinde, çok yönlü ekonomik, toplumsal, dinsel, politik ve psikolojik kurtuluşa ilerleyebiliriz. Böylelikle Ekvatorlular ve tüm Güney Amerika ülkelerinin halkları gerçekten özgür uluslar olabilirler. Kanımca Güney Amerika'daki birçok etnik grup şimdi buna çabalıyor" (Proano 1988: 60-61).

İşin daha da ilginç bir yönü, Ortadoğu'daki mevcut durumda, Kurtuluş Teolojisinin İslâm açısından getirilerinin, işbirliği olanaklarının İslâm alimleri arasında tartışmaya girmiş olmasıdır. Kurtuluş teologlarının yazıları İslâm ilahiyatçıları arasında okunmakta, tartışılmakta, bu konuda konferanslar düzenlenmektedir.[11] İran Üniversitesi Kuzey Amerika ve Avrupa Enstitüsü'nden Seyid Rıza Amulî'nin sözleriyle:

"Evrensel özgürlük (=kurtuluş).[12] teolojisi inşasının acıyı, derdi ve zulmü insanlık aleminden silinip gideceğini düşünenlerin kötümserliğini azaltacağından ümitvar olabiliriz. Ötekiler için şefkat ve merhamet, hiçbir cins, ırk, ulus ve dini sınır olmaksızın tüm dünya halkları için merkezî bir teşvik unsuru olmuştur. 'Ben' ve 'kavim' merkezciliğinin yerini insan hayatından acının azaltılmasını ya da bertaraf edilmesini ve daha fazla toplumun ve mazlum insanların fakirliği üzerinde odaklanacak tüm dinlerin 'ortak mesajı'nı almasını ümit edebiliriz". (Amulî 2005)

Son bir not ise, Katolik Kilise'nin, 'asi evladı' bastırmanın bedelini acı ödediğidir. Bugün Latin Amerika Katolik kiliseleri, özellikle kentli ve kırsal yoksulları için yeni çekim merkezi hâline gelen Protestan tarikatların baş edilmez rekabeti karşısında, ayakları altındaki zemini hızla yitirmektedir.[13] Katolisizmin katı, hiyerarşik, kurulu düzenden yana yapısı karşısında orta alt ve alt sınıflar arasında, karizmatik önderleri, sıradan insanlara açık, eşitlikçi söylemleri ile Protestan, özellikle de pentekostist[14] kiliseler Latin Amerika ezilenleri arasında

---

[11] Örneğin İslâmî İnsan Hakları Komisyonu'nun 2005 Haziranı'nda düzenlediği 'Kurtuluş Teolojisi ve Direniş Hakkı' başlıklı konferans.

[12] Son dönemlerde Latin Amerika'da İncil'in özgün söylemine bağlılık üzerine daha fazla vurgu yapan, Comblin'in ideologları arasında yer aldığı 'Özgürlük (Liberté) Teolojisi' arayışlarından ayırt etmek üzere, 'Liberation' terimi için 'Kurtuluş' kavramını kullanmanın daha doğru olduğu kanısındayım.

[13] Polonyalı Papa Jean Paul II'nin papalığı süresince kıtaya 18 kez gelmesi ve Küba dahil tüm Latin Amerika ülkelerini ziyaret etmesi, kısmen bu zemin yitimiyle ilişkilidir (Compagnon 2006).

[14] Pentekostizm: İlkel kilisenin karizmaları, Ruh-ül kudüs'ün vaftizi, çok sayıda dilde konuşma yetisi (*glossolalie*) ve sağaltım yetisi ile bağlantılı coşkuya dayalı bir Hıristiyanlık yorumu. Doktrin açısından *Havarilerin İşleri* kitabındaki *Pentekost* anlatısına bağlıdır. Teolojik formasyon gereksinmeksizin herkes vahyin

büyük bir hızla yayılırken[15] Kurtuluş Teolojisi'nin önünü kesen Katolik Kilise de Latin Amerika'da, neo-liberal uygulamalarla sayıları hızla katlanan yoksullara erişme olanağını da kendi elleriyle imha etmiş gözükmektedir.

* * * * *

Günümüzde, Kurtuluş Teolojisi'ni, günün koşullarına uygun olarak yeniden canlandırma uğraşı göze çarpmakta. Bu konuda ilginç bir örnek, 1958'den bu yana Latin Amerika ülkelerinde (özellikle Brezilya) görev yapan ilahiyatçı José Comblin'dir. Comblin'in bu alandaki yapıtlarından ikisi *O Neo-liberalismo* (2000) ve *Où en est la Théologie de libération? L'Eglise catholique et les mirages du néoliberalisme* (Kurtuluş Teolojisi Hangi Noktada? Katolik Kilise ve Neoliberalizm Serapları) başlığını taşıyor ve neo-liberalizme radikal bir karşı duruş sergiliyorlar. Şöyle diyor Comblin (2003:10), kitaplarından birinin girişinde:

> "Tüm bunlar (sosyalist sistemin çöküşü, solun prestij yitimi vb. S.Ö.) sosyalizmin geleceğinin olmadığı anlamına gelmemektedir. Gerçekte, sosyalist eğilimler insanlık içerisinde öylesine derinlemesine kök salmıştır ki, kaçınılmaz olarak yeniden ortaya çıkacaklardır. Ancak kuşkusuz ki bu aynı sosyalizm olmayacak. Bu 1917'nin ya da 1917'den çıkartılan deneyimlerin tekrarı olmayacak. Koşullar tümüyle farklı olacak. Deneyimler insanları biçimlendirir. Benzeri hatalar işlenecek, ama o denli ağır ve aynı tarzda değil. Bu anda en muğlak şekilde dahi yeni bir sosyalist deneyimin ne olacağını kestirmek mümkün değildir".

Sanırım aynı sözler Kurtuluş Teolojisi için de geçerlidir: günümüzde marjinalleşmiş, sönümlenmiş gözükse de, kıtadaki anti-emperyalist duruş yükseldikçe, Kurtuluş Teolojisi'nin yeni biçimleriyle yeniden canlanmasına tanık olacağımız, kesindir.

KAYNAKLAR

AMULÎ, Seyid R. (2005), "Özgürlük Teolojisinin Evrenselliği ve Filistin Sorunu", *Haksöz,* 175: 48-57.

BASTIAN, J.P. (2006), "Du catholicisme tout-puissant à la diversification des mouvements religieux", *Questions internationales*, Mart-Nisan 2006, sayı 18 (Latin Amerika özel sayısı), ss. 71-78.

---

konusu olabilir ve başarabilirse çevresinde bir cemaati toplayabilir, zamanla da karizmatik bir kurucu hâline gelebilir. Mütevazı peygamberler aracılığıyla sokakta başlayan hareket, zamanla medyadan ustaca yararlanmasını öğrendi. Doktriner esneklikleri, yerli gelenekleriyle serbestçe senkretize olmalarına olanak sağlamakta. Örgütsel düzlemde ise, bölgesel ya da ulusal ölçekli 'pastör konseyleri' aracılığıyla sivil ve siyasal yetkeler karşısında çıkarlarını korumaktalar (Bastian 2006).

[15] Bkz. Gros 2000: 127-168; Bastian 2006; Compagnon 2006.

CAMPOS, G.G. (tarihsiz), *Rahip Gerilla Camilo Torres. Görev, Kişilik, Karar,* İstanbul, Kaldıraç Yayınevi.

COMBLIN (2003*). Où en est la Théologie de la liberation? L'Eglise catholique et les mirages du néolibéralisme,* Paris, Budapeşte, Torino. L'Harmattan.

COMPAGNON, O. (2006), "A la recherche du temps perdu... Jean Paul II et l'Amérique latine", *Etudes de la documentation Française, Amérique latine*, Polymnia Zagefka (ed.), Paris, 2006 (11-22)

GROS, C. (2000), *Políticas de la Etnicidad: Identidad, Estado y Modernidad,* Instituto Colombiano de Antropología e Historia, Bogota.

LÖWY, M. (1996), *Marksizm ve Din. Kurtuluş Teolojisi Meydan Okuyor*, İstanbul, Belge Yayınları.

MILLAS, O. (1988), "Toplumsal Mücadelede Hıristiyanlar", *Dünyaya Bakış,* 3: 51-58.

ÖZBUDUN, S. (2006a), "Latin Amerika Yerlileri: Yeniden!", S. Özbudun (der.) *Latin Amerika Yerlileri*, İstanbul, Anahtar Kitaplar.

(2006b), "Latin Amerika'yı Biliyoruz... Ya Güney 'Abya Yala'yı?", *Kurtuluş*, 5.

(2006c), "'Benim Üniversitelerim': UCA Katliamı", S. Özbudun (der.) *Latin Amerika Yerlileri*, İstanbul, Anahtar Kitaplar.

PROANO, L. (1988), "Adalet Olmadan Barış Olmaz", *Dünyaya Bakış,* 3: 59-62.

AKTI HAVANA ÖNÜMÜZDEN*

SİBEL ÖZBUDUN

"İnsan, inandıklarıdır."[1]

"Her insan Prometheus'un kardeşidir."[2]

Tam dokuz gün önce, 23 Nisan'da Havana'ya ayak bastığımdan bu yana en çok konuşulan konulardan başındaydı; 'Fidel konuşacak mı?'

Bizler, Felsefe Enstitüsü'nün çalışma grubu GALFISA'nın düzenlediği VII. Yeni Paradigmalar Atölyesi'ne katılmak üzere bir araya gelmiş 200'ün üzerinde eylemci ve akademisyen -çoğu Latin Amerika ülkelerinden; ama aynı zamanda Mısır'dan, İran'dan, Yeni Zelanda'dan, Türkiye'den...- de heyecanla tartışıyorduk: 'Çıkar mı? Konuşur mu?'

Evet, bir yıla yakın bir süredir kitlelerin önüne hiç çıkmayan Fidel'i görmeyi, bir başka deyişle, 'tarihe tanıklık etmeyi' umuyorduk içten içe...

Sonunda beklenen gün geldi... O gece konakladığımız Martin Luther Jr. Merkezi'nde odalarımızın kapısı saat 04.30'da birer birer çalındı. Telaşla hazırlanıp dışarı çıktık. Fidel'i görmeyi umduğumuz kürsünün altında, yabancı konuklara ayrılmış platforma girmemizi sağlayacak kartlar ve beyaz tişörtler dağıtıldı önce. Ardından da otobüse doluştuk.

Ve bir taşıt seline kapıldık. Havana çevresinden yüzlerce otobüs, kamyon, otomobil... İçlerinde kızıl-beyaz-mavi gömlekli, açık-koyu tenli, gencecik kadınlar, erkekler...

Geçidin yapılacağı Plaza de la Revolucion (Devrim Meydanı)'a doğru yavaş yavaş yol almaya başladık. Ve sonunda öyle bir noktaya geldik ki, trafik işlemez oldu. İnip, platforma doğru yürüyüşe geçtik. Okul üniformalı çocuklar, kızıl-yeşil-mavi-beyaz tişörtlü gençler, işçiler... Her biri meydana açılan sokaklardan birinde kortejini oluşturuyor...

Meydan, sokaklar, hatta evlerin pencereleri kaç gün önceden hazır 1 Mayıs'ı karşılamaya... Pankartlar sallanıyor: *'80 Yıl Daha Yaşa, Fidel', 'Sosyalizm, İnşa*

---

* Sosyalist Demokrasi, No:54, 5 Mayıs 2007; Devrimci Halkın Birliği, Yıl:3, No:46, Mayıs 2007; Yoğunluk, No:16, Temmuz-Ağustos 2007.

[1] Anton Çehov.

[2] Paul Eluard.

Etmektir', 'Vatan ya da Ölüm'... Ama en çok da ABD'de kefaletle serbest bırakılan katil Posada Carilles'e yönelik öfke göze çarpıyor kentin sokaklarını süsleyen afişlerde...

Saat 08.00. Bize ayrılan bölümde yerimizi aldık.

Küba Emekçileri Sendikası Başkanı söz alıyor önce. ABD emperyalizmini lanetleyen, Latin Amerika ülkelerinin birliğini vurgulayan kısa bir konuşma.

Yanıbaşında üniforması içinde Raul duruyor. Fidel? Fidel yok...

Yok mu dedim? İşte orada bekleşiyorlar. Pankartlarının arkasında. Uçsuz bucaksız bir okyanus sanki...

Başkanın konuşmasının hemen ardından akmaya başlıyorlar... Bir insan denizi... 2 milyonluk Havana'nın neredeyse tamamı...

Ellerinde ambalaj kutularından bozdukları mukavva pankartlara elleriyle yazdıkları sloganlar: *'Halkımız Adalet İstiyor', 'Özgür Bir Ülkede Yaşıyoruz', 'Devrim Enternasyonalizmdir', 'Cellat (Posada) Kodese', 'Kahrolsun Emperyalizm', 'Viva Fidel', 'Küba'ya, Fidel'e, Hayata Evet', 'Posada Katildir, Bush ise Babası', 'Her Zamankinden Daha Çok Birlik ve Dayanışma İçinde Güçlüyüz', 'Bombalara Hayır, Ağaçlara Evet', 'Etanole Hayır, Toprak Besin Üretmek İçindir'*... Sonra resimler: Che, Fidel, Evo, Chávez, José Martí...

Kızıl bayraklar ve Küba bayrakları denizinin ortasında diğer Latin Amerika ülkelerinin bayrakları da dalgalanıyor. Ve Filistin, ve Tunus, ve Fransa, ve Kanada, ve Türkiye (sonradan bir grup Türkiyeli turistin de katıldığını öğreneceğiz).

İlk, orta okul öğrencileri, üniversiteliler, genç komünistler, petrol emekçileri, taksi şoförleri, otel çalışanları, hemşireler, biyoteknoloji mühendisleri, denizciler, ev kadınları, tamirciler, profesörler... Çoğu pankartlarının arkasına dizilmiş: bazılarının ellerinde mesleklerini gösteren maketler...

Hoparlörden yükselen sese yanıt veriyorlar haykırarak yığınlar: *Fidel! 'Viva', Küba! 'Viva', Socialismo! 'Viva'*...

Hayır bizim alışık olduğumuz anlamda bir miting değil bu. Milyonlar - bunu rahatlıkla telaffuz edebilirim- önümüzden akıyor ve liderlerini selamlıyorlar.

Onları orada olmaya zorlayan bir şey yok. Şenlikteler. Dans ediyor, düdük çalıyor, tempo tutuyor, alkışlıyor, el sallıyorlar...

Galiba iki buçuk saat sürdü. İki buçuk saat boyunca aktı, aktı Havana önümüzden.

Sonra birden zaman dondu. Hoparlörden Enternasyonal yükseldi, İspanyolca. Meydan donakaldı. Milyonlarca yumruk havada... Durdu zaman.

Sonra geçit sona erdi... Başladığı gibi apansız.

O 2007 1 Mayıs'ında Fidel seslenmedi kürsüden. Ama bir insan seli olarak yürüdü yollar boyu...

Belki inanmayacaksınız ama, yalnız Havana'da değil, olanca 'rebelde' (isyan) ruhuyla Taksim Meydanı'ndaydı aynı zamanda Fidel.

Yalnız o mu? Lenin, Che, Ho Amca, Rosa, Spartaküs, Doktor Hikmet, Behice Boran, Deniz, Mahir, İbo, Marcos... Yani hepsi...

Havana, 1 Mayıs 2007,

LATİN AMERİKA'DAN ÖĞRENİYORUZ*

TEMEL DEMİRER

"İsyanın ayak sesi, alanları döv!
Yukarı, gururlu başlar dizisi!"[1]

"İlk aşk unutulmaz" derler... Kuşkusuz doğrudur...

"Yeryüzü aşkın yüzü olacak" kararlılığıyla yollara düşen ilk aşkımız, Başkaldıran Latin Amerika'ya, onun 'Yeşil Tırnsah'ı Küba'ya sevdalıydı; ve kara sevdasını hiç mi hiç unutmadı...

Başkaldıran Latin Amerika bizim ilk aşkımızdı...

O ilk aşkın kızıl yıldızlı beresidir ağaran saçlarımızın üzerindeki...

O ilk aşkın fotoğraflarındaki genç yüzler, düşler, umutlar, inançlar hiç eskimedi, yaşlanmadı...

Kolay mı?

O ilk aşkla çıktık, kurşunlandığımız Nurhak Dağları'na... Ve hâlâ dağlarda dövüşenler var...

O ilk aşkla "Buraya dönmeye değil, ölmeye geldik" diye haykırdık teslim alınamayan bir cüretle Kızıldere'de... Ve hâlâ teslim alınamıyor bizimkiler F-Tipleri'nden tutun da işkence tezgâhlarına dek...

O ilk aşkla tekmeledik idam sehpasını "Yaşasın Kürt-Türk Halklarının Kardeşliği... Kahrolsun Emperyalizm... Yaşasın Marksizm-Leninizm"in savaş naralarıyla... Ve hâlâ sürmekte bu savaş, bizim taraf kazanana dek de sürecek elbet...

Biz, yani gençliğimiz veya bugünümüzde direnen, teslim alınamayan şeyler Başkaldıran Latin Amerika'dan çok şey öğrendik...

Nâzım Hikmet'in deyişiyle, "Biz topraktan, ateşten, sudan, demirden doğduk..." Ve ilk aşkımızdan öğrendik...

---

* Türkiye Ortadoğu Forumu Vakfı (Özgür Üniversite), Ankara 78'liler Derneği ve TMMOB İnşaat Mühendisleri Odası Ankara Şubesi'nin 22 Nisan 2006'da ortaklaşa düzenlediği ve Küba Büyük Elçisi Ernesto Gomez Abascal, Sibel Özbudun ve Fikret Başkaya'nın da katıldığı 'Dünyayı Isıtan Latin Ateşi Paneli'nde yapılan konuşma... Ankara Bülten (TMMOB İnşaat Mühendisleri Odası Ankara Şubesi Haber Bülteni) No:2006/04, Nisan 2006... Sosyalist Demokrasi Gazetesi, No:29, 5 Mayıs 2006... http: // www.ozguruniversite.org./ guncel_temel.php (Nisan 2006)...

[1] Mayakovski.

Victor Serge'nin 'Militan'a Notları'ndan önce okuduğumuz, Carlos Marighela'nın 'Kent Gerillası'na dair yazdıklarıydı; Camilo Torres'in, Douglas Bravo'nun ve ille de Che Guevera'nın risaleleriydi...

Bizim için umut, ısrar ve direniş olan Başkaldıran Latin Amerika'dan öğrendik... Biz Başkaldıran Latin Amerika'yı sevdik... Ve hâlâ Başkaldıran Latin Amerika'dan öğrenip, onu seviyoruz...

* * * * *

Hayır, hayır abartmıyoruz... Buna ihtiyacı yok onun...

Anımsayın kapitalizmin şafağıydı... İlkel birikim günleriydi... Tam o kesitte geldi beklenmeyen 'misafir' Cristoph Colombus... 1492 yılıydı... Merkantilizm dedikleri şey korsanları ve frengi hastalığıyla ayak bastı Latin Amerika'ya...

Ve ardından da 'Conquistadore' ('Fatih') denilenler... Hernan Cortez... Francisco Pizarro... Yani 'Beyaz Adamın Uygarlığı'...

Tam istim bir kıyım başladı... 60 ila 80 milyon yerli katledildi... İspanyol rahip Bartolome de las Casas'ın 1542'lerde tanık olduklarını kaleme aldığındaki üzere...

Aztekler, Mayalar, İnkalar ve ötekiler...

Hayır 'resmi yalanlar'daki üzere değildi hiçbir şey...

Direndi, savaştı, başkaldırdı Aztekler, Mayalar, İnkalar ve ötekiler...

Belki 'yenildiler'... Ama onların öyküsü de Spartaküs'e, bizim Şeyh Bedrettin'e benziyordu...

Diego Rivera'nın, David Alfaro Siqueiros'un, José Clemente Orozco'nun ölümsüzleştirdiği duvar resimlerine nakşolan onlar, (şimdi bugün olan) gelecek Latin Amerika'daki başkaldırının tohumlarını atıyorlardı...

Tupac Amaru, Emiliano Zapata ve ötekiler gibi...

Duymuşsunuzdur elbet: "Damlayan su taşı deler. Taşı delen suyun gücü değil, damlaların sürekliliğidir" der, bir Latin özdeyişi...

Ve de ekler E. Galeano: "Ben iki adım atıyorum, O, iki adım geriye gidiyor. Ben on adım atıyorum, O, on adım ileriye gidiyor. Ufuk erişilmezdir. O hâlde neden ütopyalara ihtiyacımız var? Şu nedenle: Yürüyüşü sürdürebilmek için..."

* * * * *

İşte Küba...

1 Ocak 1959'da Havana'ya giren Armada Rebelde, Fidel'in ağzından haykırır: "Bütün iktidar ve yetki Asi Ordu'nundur..."

Bu zafer narası José Marti'den Frank Pais'e, 26 Temmuz Hareketi'nden Che'ye uzanan insanlığın onur hikâyesidir...

Tıpkı, Monroe Doktrini'yle Latin Amerika'yı 'Arka Bahçe' ilan eden Yankee sömürgeciliğine karşı bugün de Fidel ile direnmesi gibi...

Latin Amerika, ama ille de ve özellikle Batista Küba'sı onların (kumarhane ve kerhanesi olan) 'Arka Bahçe'siydi...

Tam da bunun için Herry White'a yazdığı bir mektubunda ABD Başkanı Theodore Roosevelt, "Şu anda o rezil küçük Küba Cumhuriyeti'ne o kadar kızgınım ki, bütün Küba halkını dünya yüzünden silip süpürmek isterdim. Onlardan bütün istediğimiz kendi kendilerine idare edip mutlu olmalarıydı; böylece müdahale etmek zorunda kalmayacaktık. Oysa şimdi, işe bakın, mazur görülemeyecek anlamsız bir devrim başlattılar. Ve işler o derece sarpa sarabilir ki, müdahale etmekten başka çaremiz kalmayabilir. Bu da Güney Amerika'daki pimpirikli aptalları müdahale etmeye zaten hevesli olduğumuz konusunda ikna etmeye yetecektir" diye haykırıyordu...

Ama olmadı; Yankeeler Küba'da, "İnsan, şöyle ya da böyle ölecek; önemli olan sırtın düşmana dönük olarak ölünmemesidir" diyen Fidel Castro karşısında kaybettiler...

Olup biten yine Fidel'in saptamalarındaki üzereydi: "Amerika Birleşik Devletleri, (ablukayı kaldırmamak ve ilişkileri normale döndürmemek için) farklı bahaneler uydurdu. Bir ara, biz Afrika'dayken, eğer Kübalılar Afrika'dan çekilirlerse ilişkilerin düzeleceğini söylerlerdi... Sovyetler Birliği ile ilişkiler kesilirse Birleşik Devletler'le ilişkilerimizin başlayacağını söylediler. Şimdi Sovyetler Birliği'nin desteğinden yoksun olduğumuz hâlde değişen bir şey yok. Kale direklerini kaldırmaya devam ediyorlar... Önceleri Latin Amerika'daki karışıklıklar vardı. Orta Amerika'nın durumu vardı... Küba'da 'reformlar'dan söz etmelerine gelince, bu ülkemizin bağımsızlığı ve iktidarına kastettiği için, asla kabul edemeyeceğimiz bir önkoşuldur.

Keşke sorun ben olsaydım. Ama sorun devrimdir; sorun fikirlerimizdir. Birleşik Devletlerin ya da Birleşik Devletler'deki bir takım insanların istediği sadece Fidel Castro'nun emekli olması değil. Onlar, devrimin tamamen yok edilmesini istiyorlar. Bu, Küba'daki büyük çoğunluğun kabul etmeyeceği bir şeydir..."[2]

* * * * *

ABD emperyalistleri için Latin Amerika 'Muz Cumhuriyetleri Demokrasisi' yani ölüm mangalı/paralı askerli/işkenceli yani Amerikalar Okulu (SOA)'lu diktatörlükleridir...

Guatemala örneğindeki üzere...

[2] Fidel Castro, Marvin Shankin ile 1994'de yazında gerçekleştirilen bir söyleşiden.

Hanginiz Arbenz Guzman'a karşı Amerikan United Fruit Co.'nun (Birleşik Meyva Şirketi'nin) 1954 darbesini ve bununla başlayan darbeler/direnişler tarihini unutabilirsiniz... Yani Movimiento de Revolucianario 13 de Noviembre (13 Kasım Devrimci Hareketi -MR-13) ve katledilen lideri Yon Sosa'yı... Union Revolucianario Nacional Guatemalteca'yı (Guatemala Ulusal Devrim Birliği -URNG)'yi.... Yani 32 yerli dilinin konuşulduğu acımasız kirli savaşın Guatemala'sını...

* * * * *

Hanginiz, hanginiz unutabilirsiniz volkanlar ülkesini, yani William Walker'dan Somoza'ya zulmün her çeşidine tanık ve taraf olan Nikaragua'yı...

'Özgür İnsanların Generali' Augusto Cesar Sandino'nun uğruna ölümsüz ölümü kucakladığı o isyan coğrafyasını... Carlos Fonseca'yı... Tomás Borge'yi... Daniel Ortega'yı... Hasılı Frente Sandinista de Liberacion Nacional'i (Ulusal Sandinist Kurtuluş Cephesi -FSLN)...

Hayır hiçbir şey bitmedi...

Yeniden geliyorlar; evet, evet Managua'nın yoksul varoşlarında dalgalanan kızıl/kara bayraklarıyla yeniden geliyorlar bizimkiler...

* * * * *

Ve bizi bırakıp gitmesi ardından acısı hâlâ yüreğimizin başını sızlatan Şefik Handal'ın El Salvador'unda Agustin Farabundo Marti'nin başlattığı mücadelenin sancağı FMLN'in güvenli/deneyimli ellerinde...

Gençliğimizin ilk gerilla radyosu olan 'Radio Venceromos'un yayınladığı Perquin'in yükseklikleri, toprağa gömülü silahlarıyla hâlâ yeni bir isyana kucak açmış, gününü, vaktini, saatini bekliyor... Ve Radio Venceremos'un başlattığını, 'Tele Sur' sürdürüyor...

Faşist/CIA beslemesi ARENA'ya karşı Marti'den Handal'a uzanan yolda...

* * * * *

Ve Bolivya...[3]

İspanyol sömürgecilerine karşı direnen Tupac Catari'nin yurdu... Che'nin 'kurşunlandığı' denilse de aslında bir Condor olup göklere uçtuğu coğrafyada, şimdi Morales, yani Yankeelerin hiç hoşlanmadığı O yerli Başkan...

---

[3] Bkz. Rıza Köse, "Bolivarcı Devrimlerin Beşiği: Bolivya", İlerici Gençlik Dergisi, No:11, Nisan 2006, s.17; "Halk Morales'i Seçti, Morales de Halkı Seçmeli", Öğrenci Postası, No:15, Nisan 2006, s.6; Maurice Lemoine, "Bolivya Ordusu Hangi Safta Yer Alacak?", Birikim Dergisi, No:203, Mart 2006, s.95-98; "Bolivya: 'Kâbus'tan Bush'a Davet", Radikal, 15 Mart 2006, s.12; Pablo Sánchez León, "Viva Bolivya!", PosteXpress,: Mart 2006, s.28-31; "Morales Doğal Enerji Kaynaklarını Millileştirecek", Ülkede Özgür Gündem, 22 Mart 2006, s.9; "Bolivya'daki Saldırılarda ABD'li Zanlı", Ülkede Özgür Gündem, 25 Mart 2006, s.8.

Ve yoksulluğun "Bolivya'sı, kişi başı 2.800 dolarlık yıllık geliriyle Güney Amerika'nın en fakir ülkesidir. Ayrıca 1986'daki sekiz aylık bir dönem dışında devamlı surette IMF anlaşmalarınca belirlenen çerçevede hareket etmiştir. Washington'un sunduğu tüm reçeteler kabul edildi, özelleştirilebilecek ne varsa, su da dahil olmak üzere, özelleştirilmiştir. Fakat tüm bu ekonomik politikalar Bolivya halkının yoksullaşması ve berbat koşullar altında yaşaması dışında bir sonuca varmamıştır. Bolivya'da apartheid rejimi süregelmektedir. Yerli halkın çoğu Avrupa kökenli seçkinlerin yönetimi altında varoşlarda mahrumiyet içinde yaşamak zorunda bırakılmış. El Alto'da nüfusun %75'inden fazlası günlük 2 dolardan daha az bir gelir elde etmektedir. Bolivya nüfusunun en zengin %20'si en fakir %20'sinden 41 kat daha fazla kazanmaktadır. Gayri safi milli gelir 2000'lerde sadece yılda ortalama %2 oranında artmıştır..."[4]

Morales bu coğrafyayı yoksullardan/yerlilerden yana değiştirme iddiasında, gayretinde ve ısrarındadır...

O bunları yaptıkça da kalbimizin yarısı onlarla olmaya devam edecek ve gümbür gümbür de çarpacaktır...

* * * * *

Sonra Peru...[5]

Yolsuzlukları, rüşvetçiliği ve hırsızlığıyla maruf Fujimori'ye karşı Tupac Amaru Devrimci Hareketi (MRTA) ile Başkan Gonzalo'nun (Abimael Guzman) Aydınlık Yol'unun (Sendoro Luminoso) ülkesi...

Devlet başkanlığının ilk tur seçimlerinde Amerikancı/sermaye yanlısı Lourdes Flores'in önüne geçen Ollanta Humala'nın, yani 'Serbest piyasa ekonomisine müdahale sözü veren'; 'ABD-Peru serbest ticaret anlaşmasına karşı çıkan'[6] ve 'Guzman'ın affını savunan'[7] adayın kazanmasının muhtemel olduğu coğrafyada ABD şimdiden -hiç olmazsa oyunlarıyla- müdahaleye başladı bile...[8]

* * * * *

---

[4] Anıl Duman, "2006: Latin Amerika'nın Yılı", Birikim Dergisi, No:203, Mart 2006, s.31.

[5] Bkz. "Peru'da Seçim İkinci Tura Kaldı", Cumhuriyet, 11 Nisan 2006, s.11; "Sol Rüzgârlar Peru'da da Esiyor", Ülkede Özgür Gündem, 29 Mart 2006, s.8; "Peru'da Sol Önde", Evrensel, 30 Mart 2005, s.11.

[6] "Sol Dalga Peru'yu da Aldı", Cumhuriyet, 29 Mart 2006, s.11.

[7] "Latin Soluna Karşı Video Oyunuyla Propaganda", Radikal, 6 Nisan 2006, s.12.

[8] "Latin Amerika'da öncülüğünü Venezüella lideri Hugo Chávez'in yaptığı sol iktidar kuşağına Peru'daki seçimle Ollanta Humala'nın eklenmesi olasılığından rahatsız olanlar video oyunu hazırladı. İnternette politijuegos.com/noquieroaollanta sitesinde yayımlanan oyun, ikisi de eski albay olan Chávez ile Humala'yı anti-demokratik olmakla suçlayan karşı propaganda niteliğinde. Solcu ve yurtsever kimliğiyle Peru'dan neo-liberalizmi atmaya yemin edip iş âlemini diken üstünde oturtan Humala, üstünde üniformaları elinde tüfeğiyle düşmanlarını tararken, idolü Chávez de küçük bir uçaktan operasyon bölgesini bombalıyor" ("Chávez ve Humala Oyun Kahramanı", Cumhuriyet, 6 Nisan 2006, s.10).

ABD müdahalesi deyince; kimilerinin -politik bir aymazlıkla- 'Caudillo'[9] ilan etmeye kalkıştığı yoksulların Chávez'inin Venezüella'sını atlamak olmaz...[10]

Venezüella Komünist Gençliği (JCV) Genel Sekreteri Carlos Aquino'nun, "Bolivarcı devrim Latin Amerika için yeni bir umut, yeni bir uyanış demek. Venezüella devrimi, Latin Amerika'daki ezilen ülkelerin ilişkilerini de güçlendirdi. Bu, Latin Amerika'nın birliği için önemli. Yedi yıldır ABD saldırısının etkisini hissediyoruz, karşı devrimcileri mali bakımdan destekliyorlar. Henüz bir işgal girişimi olmadı ama buna da hazırız"[11] dediği bir kesitte, hepimiz - eleştirsek de- Chávez'e kulak kesilmeliyiz:

"ABD bilmeli ki, birileri bugün, yarın ya da gelecekte Venezüella, Küba, Bolivya, El Salvador ya da Nikaragua'yı işgale karar verirse, elde silah emperyalizme karşı savaşırız. Bu yüzyılda Amerikan emperyalizmini gömeceğiz..."[12]

"Bay Tehlike George Bush siz bir eşeksiniz... Ayrıca katil, katliamcı, alkolik, sarhoş ve ahlâksızsın... Sen kötüsün, hastasın..."[13]

* * * * *

Evet, evet; bir kez daha yeniden, içinde farklı eğilim ve zaafları barındırsa da Latin Amerika bir isyan dalgasıyla sarsılıyor...

Kolombiya'da FARC...

Raul Sendic'in, Tumaparolar'ın Uruguay'ında Frente Amplio (Geniş Cephe)...

Carlos Marighela'nın Brezilya'sında Topraksızlar Hareketi...[14]

---

[9] "Anti-Amerikan olmanın 'halka yakın iyi insan' olmakla neredeyse eşanlamlı olarak algılandığı bu dünyada, çoğu zaman, solda olmanın yeterli göstergesi de 'yankee' aleyhtarı olmak olarak algılandı. Bunun kaçınılmaz sonucu, güçlü bir Amerikan aleyhtarı söylemin popülist halk önderliklerine uygun bir zemin oluşturmasıydı. Halkın içinden çıkmış 'Caudillo' şef geleneğinin güçlü olduğu bu tahayyül dünyasında, Latin Amerika uzun yıllar darbe ve karşı darbeler kıtası oldu" ("Latin Amerika: Haritanın Sol Köşesi", "2006: Latin Amerika'nın Yılı", Birikim Dergisi, No:203, Mart 2006, s.29).

[10] Bkz. "Venezüella İşçi Sınıfı Ulusallaştırma İçin Bastırıyor"; Dayanışma Gazetesi, No:163, 8 Nisan 2006, s.17; "Caracas Notları-III", Ufuk Çizgisi, No:35, 1 Nisan 2006, s.16; Çiğdem Mater, "Venezüella'da Yeni Bir Şeyler Oluyor!", Siyasi Gazete, No:16, Mart 2006, s.22-23; Birikim Dergisi, No:203, Mart 2006; Evren Çelik-Wiltse, "Hugo Chávez ve Venezüella'da Gelişen XXI. Yüzyıl Sosyalizmi", s.37-43; Tan Morgül, "XXI. Yüzyıl Sosyalizmine Bolivarcı Paraf", s.45-57; Carmen Pulido, "Bir Venezüellalının Gözünden Venezüella", Kaldıraç Dergisi, No:65, Mart 2006, s.50-52; "Chávez'den Bush'a Salvo", Evrensel, 21 Mart 2006, s.11; "Chávez: Bush Korkak, Eşek!", Radikal, 21 Mart 2006, s.13; "Chávez Yerli Zehriyle Vuracak", Radikal, 28 Mart 2006, s.12; Mehmet Akyol, "İyiler Hattı'nın Bir Halkası Olarak Venezüella", Yol Dergisi, No:10, Mart-Nisan 2006, s.40-46.

[11] Ertuğrul Mavioğlu, "Latinlerin Umudu Bolivarcı Devrim", Radikal, 28 Mart 2006, s.12.

[12] "Chávez: Latinler Omuz Omuza Savaşır", Radikal, 22 Mart 2006, s.11.

[13] "Chávez'in Üslubu Sertleşiyor", Cumhuriyet, 21 Mart 2006, s.11.

[14] Bkz. "MTS Eyleme Geçti: Yeni Bir Toprak İşgali Kampanyası Başlatıldı", Kızıl Bayrak, 18 Mart 2006, s.24; Birikim Dergisi, No:203, Mart 2006; Alfredo Saad-Filho, "Lula Seçimlerinin Politik Ekonomisi",

"Yürekli olan şarkı/ Her zaman yeni kalacak" diye haykırdığı için katledilen Victor Jara'nın, Salvador Allende'nin, MIR'in (Devrimci Sol Hareket) ve nihayet "Halkım ben, parmakla sayılmayan/ Sesimde pırıl pırıl bir güç var..." "Halkız biz, yeniden doğarız ölümlerde...." dizeleriyle hepimize yol gösteren Pablo Neruda'nın Şili'si...

Piqueteros'ların Arjantin'i...

"Düşmanın birçok yüzü var, ama tek ismi var: Kapitalizm" diye haykıran Komutan Yardımcısı Marcos'un Chiapas'ında...[15] Rüzgârlar bizden yana esiyor...

Tıpkı Ekvator'daki gibi...[16] Yerli halkın günlerdir süren protesto gösterilerinin tırmanması üzerine Cumhurbaşkanı Alfredo Palacio sükunet çağrısında bulundu. Protesto gösterileri, ABD ile Ekvator arasındaki serbest ticaret anlaşması görüşmelerini hedef alıyordu. Ekvator'da 2005'in Nisan ayında da bir kriz yaşanmış ve dönemin cumhurbaşkanı Lucio Gutierrez iktidardan devrilmişti...[17]

Bu tabloda Ekvator'da Devlet Başkanı Alfredo Palacio, ABD ile serbest ticaret anlaşmasına karşı çıkan yerli hareketinin protesto eylemlerinin ardından 4 eyalette Olağanüstü Hâl ilan etti. İçişleri Bakanı Felipe Vega, uygulamanın Chimborazo, Cotopaxi, Imbrabura ve Canar eyaletleri ile Tabacundo ve Cayambe kentlerini kapsadığını söyledi...[18]

* * * * *

Adnan Yücel'in, "ey gözleri şiir yazan çocuklar/ dünya nasıl da yenik ve yaralı/ bir tek sizin gülüşünüz var/ onu güldürecek," dizelerindeki betimlemeye tanık/taraf olunan 'zor günler'in nihayetine ulaşılırken Latin Amerika'da rüzgârlar bizden yana esiyor...[19]

Ve Latin Amerika'dan öğrenip, Onu düşünmek bize ister istemez; "Ben sana mecburum bilemezsin/ Adını nuh gibi aklımda tutuyorum/ Büyüdükçe

---

s.58-65; Değer Eryar, "Lula'nın Yükselişi Karşısında Toplumsal Muhalefet Hareketlerinin Çıkmazı", s.66-70.

[15] Bkz. "Kirli Savaşın Faili Meksika Ordusu", Evrensel, 15 Mart 2006, s.11; Aslı Odman, "Meksika'da Rüzgârlar 'Sol'dan mı Esiyor?", Birikim Dergisi, No:203, Mart 2006, s.81-87; İlker Özünlü, "Zapatizm ve Alternatif Siyaset Yapma", Birikim Dergisi, No:203, Mart 2006, s.71-80.

[16] Bkz. "Ekvador: Serbest Ticaret Anlaşmasını Protesto", İşçi Gazetesi, No:60, Nisan 2006, s.7; "Ekvador'da Olağanüstü Hâl", Evrensel, 23 Mart 2006, s.10; "Ekvador'da Eylemlere Ara", Evrensel, 19 Mart 2006, s.8; "Ekvador'da Petrol İşçilerinin Grevine Karşı Olağanüstü Hâl", Kızıl Bayrak, No:2006/10 (10), 18 Mart 2006, s.23; "Ekvatorlu Emekçiler Alanlardaydı", Kızıl Bayrak, No:2006/11 (11), 25 Mart 2006, s.24.

[17] "Ekvator'da Yerliler İsyanda", Ülkede Özgür Gündem, 17 Mart 2006, s.8.

[18] "Ekvador'da Olağanüstü Hâl", Cumhuriyet, 23 Mart 2006, s.11.

[19] Bkz. "Latin Amerika'da Seçim Yılı", Sosyalist Demokrasi, No:25, 10 Mart 2006, s.8; Walter D. Mignolo, "Latin Amerika Devrimleri", Birikim Dergisi, No:203, Mart 2006, s.35-36; Mustafa Bayram Mısır, "Latin Amerika'da Solun Yükselişi ve Sınırları: Estato (Devlet) Başka, Gobierno (Hükümet) Başka...", Siyasi Gazete, No:16, Mart 2006, s.20.

büyüyor gözlerin/ Ben sana mecburum bilemezsin/ İçimi seninle ısıtıyorum" diyen Attilâ İlhan'ın dizelerini; ya da Edip Cansever'in, "Saçların, alınların, göğüslerin üstüne/ Yüreklerin üstüne/ Beyaz kemiklerin/ Mezarsız ölülerin üstüne/ Kurumuş gözyaşlarının/ Titreyen kirpiklerin üstüne/ Kenetlenmiş çenelerin üstüne/ Ağarmış dudakların/ Unutulmuş çığlıkların üstüne/ Kederlerin, yasların, sevinçlerin üstüne/ Her şeyin üstüne gül işlenecek" mısralarını anımsatıyor...

* * * * *

Evet artık diyeceklerimiz toparlayalım:

Latin Amerika'da rüzgârın bağımsızlık yönünde esmeye başlamasının hızla kıta genelinde bir kasırgaya dönmesinin tarihi yeni değil. 1780-81'de Kuzey Amerika'da İngiliz sömürge yönetimine karşı başlayan devrime paralel olarak, İnka medeniyeti toprakları üzerinde de, büyük bir bağımsızlıkçı ayaklanmanın yanında radikal bir yerli köylü ayaklanması, Tupac Amaru ve Tupac Catari yönetiminde başladı, İspanyolların çok kanlı biçimde bastırdıkları bu ayaklanmanın artçı depremi, Simon Bolivar hareketi olarak geldi. Bolivar'ın bağımsız kıldığı cumhuriyetlerin ilki Venezüella'ydı. Onu yerli desteklerle 1819'da Kolombiya, 1822'de Ekvador, 1824'te Peru ve 1825'te Peru'nun kuzeyinin ayrılmasıyla Bolivya izledi. Bolivar, 1819'da, bugünkü Kolombiya, Ekvator, Venezüella ve Panama'nın topraklarının bir kısmını içeren, daha çok kağıt üzerinde var olan Büyük Kolombiya cumhuriyetini ilan etti ve başkanı oldu.

'El Liberator' olarak anılan Bolivar, 1830'da öldüğünde ardında Latin Amerika birliği fikrini bırakırken; bu düşü bölge insanlarının siyasal-toplumsal tasarımlarına izi silinmez biçimde kazıdı...

20. yüzyılın ikinci yarısında Latin Amerika'da Che Guevara etrafında oluşan hareket de bu arayışın farklı bir ifadesiydi. Bolivarcı hareket olarak kendini tanımlayan Chávez'in, Latin Amerika'nın kuzeyinde yarattığı büyük dalgayı anlayabilmek için, bu tarihi-toplumsal referansı hatırda tutmak gerekir. ABD'den Meksika'ya geçilir geçilmez başlayan ve Güney Amerika'nın ucuna kadar etkisini güçlü biçimde hissettirmeye devam eden, 19. yüzyıl ortasından sonra yerleşmiş 'yankee' nefreti tarihi-toplumsal referansı oluşturur.

Bunları, beyaz beylerin yarı kölesi durumundan bir türlü kurtulamamış yerli halkların bastırılmış öfke ve talepleri ve yerlileri Hıristiyanlaştırma misyonu içinde bazı Hıristiyan misyonların yerlilerle, yoksul halk kesimleriyle bütünleşmesi tamamlar. Vatikan'ın şimşeklerini üzerine çeken 'Özgürlük Teolojisi' bunun daha angaje bir versiyonu oldu. Bugün Latin Amerika'da esen radikal

rüzgârı, neo-liberal politikalara karşı olmanın yanında, derinden besleyen kaynaklardır bunlar...

Bu çerçevede bugün "Latin Amerika'da sol iktidarların yükselişinin birinci nedeni olarak neo-liberalizmin iflas etmesi gösterilebilir. Latin Amerika'daki sol, bir işçi sınıfı hareketi olmaktan çok, bir sınıflar koalisyonu görünümü veriyor,"[20] diyen Yakup Kepenek'in tespiti, Latin Amerika genelindeki ekonomi-politik için 'özlü' bir niteleme olarak kabul edilebilir...

Gerçekten de 'küreselleşme söylenceleri'nin karaya oturduğu ve neo-liberal reçetenin iflas ettiği Latin Amerika'da ulaşılan koordinatlardaki yoksulluk artık sürdürülemez özellikler kazanmaktadır...

Varılan nokta emperyalist-kapitalizmin Latin Amerika'daki tarihsel ekonomi-politik dayatmalarının doğrudan sonucu olup, inkârcı ve soykırımcı sömürge politikalarının da manevra alanının kalmadığının doğrudan ifadesidir...

Emperyalizm Latin Amerika'da sıkıştıkça saldırganlaşmakta ve müdahale 'gerekçeleri'ni kotarmaktadır...

Örneğin 'demokrasiden sıkça söz eden'(!?) Hollanda Dışişleri Bakanı Bernard Bot, Güney Amerika ülkelerinde sol rüzgârın estiğini ve Avrupa ülkelerinin kıtadaki gelişmelere ilgisiz kalması hâlinde, "bazı ülkelerin komünist diktatörlüğe kayabileceğini" öne sürdü.

NRC Handelsblad gazetesine konuşan Bot, Güney Amerika ülkelerinde, Küba lideri Fidel Castro çizgisinde yetişen ve iktidara gelen yeni liderlerin, 'kıtada demokrasiyi ve istikrarı tehdit ettiği' vurgusuyla, "Güney Amerika ülkelerinin çoğunda, artık Batı ve demokrasi değerlerine sempati ve sevginin giderek yok oldu. Yeni Fidel Castro'ların hızla artacak" dedi...[21]

* * * * *

Bırakınız kimileri Latin Amerika'da olup-bitenlerden sol pasifist 'sonuçlar' çıkarıp, herkesi reformist ilan ederek[22] 'kahinliğe' soyunsun...

Çünkü Latin Amerika tarihsel bir praksis odağıdır; ve K. Marx'ın deyişiyle, "Praksisten kopmuş bir düşüncenin doğru olup olmamasını tartışmak, skolastiktir..."

---

[20] Yakup Kepenek, "Toplumsal Koalisyon İktidarları", Cumhuriyet Strateji, No:91, 27 Mart 2006, s.18-19.

[21] "Bot'un 'Sol Rüzgâr' Rahatsızlığı", Cumhuriyet, 5 Nisan 2006, s.11.

[22] "Kitlelerin yükselişe geçtiği dönemlerde, reformizmi devrimci bir retoriğin ardına gizleyen ve sosyalizm adına ortaya çıkan burjuva ideolojileri, kapitalizmin tarihinin her döneminde vardılar ve var olmaya devam ediyorlar. Bugün Arap sosyalizmi tarihe gömülse de, bu burjuva ideolojisinin yeni türevleri dünyanın şu ya da bu köşesinde, benzer ortamlar bulduğunda yeniden ortaya çıkmaktadır. İşçi ve emekçi kitlelerin devrimci eylemlerinin yeniden yükselişe geçmeye başladığı günümüzde, her türden reformizme bolca rastlıyoruz. Nitekim son yıllarda Latin Amerika bunun çok canlı örneklerini sergilemeye başladı" (İlkay Meriç, "Nâsır'dan Chávez'e Bonapartizm Çeşitlemeleri", Marksist Tutum, No:13, Nisan 2006, s.18).

Skolastikte (ve teorisist edilgenlikten) uzak durulması gereken bu koordinatlarda Başkaldıran Latin Amerika örneği, bizlere;

Groce'in, "En büyük kötülük direnme yoksunluğundan gelir"...

Marta Graham'ın, "Sıradanlık yegâne günahtır"...

Epiktetos'un, "Öküzlerle domuzlar konuşabilselerdi, konuları hep ot ve yem olurdu. Mideleri için yaşayan insanlar da onlardan farksızdır"...

Eflatun'un, "Korku köleliktir"...

Robespierre'in, "Hürriyet verilmez alınır"...

Hannibal'ın, "Ya bir yol bulacağız ya da bir yol açacağız" sözlerini anımsatır...

Dünyayı ısıtan ateşiyle Latin Amerika bizlere çok şey öğretti ve öğretmeye de devam ediyor...

Tıpkı Nâzım Hikmet'in, "Çocuklar inanın, inanın çocuklar/ Güzel günler göreceğiz, güneşli günler/ Motorları maviliklere süreceğiz/ Güzel günler göreceğiz, güneşli günler" dizelerindeki umut ve içtenlikle...

* * * * *

"İlk aşk unutulmaz" derler... Kuşkusuz doğrudur...

Başkaldıran Latin Amerika bizim ilk aşkımızdı...

Hâlâ da öyle...

VAMOS MÁS ADELANTE.../ DAHA İLERİ GİDİYORUZ...*

SİBEL ÖZBUDUN-TEMEL DEMİRER

"ateşler sönmezliktir çocuklar...
yarım kalmış şarkılarımızı bitirin çocuklar...
ateşe gelin çocuklar..."[1]

İçinden geçtiğimiz kapkara gericilik dönemi tünelinin sonunda ışık görünmeye başlamışken; 'Latin Amerika'da ne(ler) oluyor' sorusunun yanıtı, zihinleri(mizi) daha çok meşgul ediyor...

Kolay mı?

Francis Bacon'un, "Kötümserlik yarasaya benzer. Tıpkı onun gibi, güneş kaybolduğu zaman ortaya çıkar..."

Oscar Wilde'ın, "Üzülerek söylüyorum yüzeyler dünyasında yaşıyoruz..."

Walter Benjamin'in, "Amaç ne, ölümün kaçınılmazlığına batan bir dünyaya doğru ilerleme hakkında konuşmak mı?"

M. Foucault'nun, "İnsan gün geçtikçe deniz kenarındaki kumlara çizili bir yüz gibi silinmektedir..."

Jean Baudrillard'ın, "İnsanlar artık tüm zamanlarda olduğu gibi başka insanlar tarafından değil, daha çok nesneler tarafından kuşatılmış durumda. Nesneler çağında yaşıyoruz: Nesnelerin ritmine ve onların hiç kesintisiz ardarda gelişlerine göre yaşıyoruz..."[2] betimlemeleriyle karakterize olan neo-liberal gericilik dönemi; aynı zamanda da 'başkaldırıya elveda' diyen, 'öznenin sonunu ilan eden' acul post-modern yaygaraların[3] fetret devriydi...

Tam da bu koşullarda gericilik dönemi karanlıklarını yırtan bir savaş çağrısı olarak karşımıza çıkan ve Pablo Neruda'nın, hakkında "Bizim kıtamızda umut, sık sık kan ve gölgeyle bastırıldı. İnsanlar tükendi, yürekleri terör dalgalarıyla paramparça oldu, biz yine de şarkı söyledik" dediği Latin Amerika gerçeği; çok çeşitli (ve de uç) yorumların da malzemesi oluyor...

---

* Kaldıraç, No:75, Şubat 2007.

[1] Ayşe Hülya, Döğüşenler Konuşacak, 2. baskı, Belge Yay., 1989, s.14.

[2] Jean Baudrillard, Tüketim Toplumu, çev. Hazal Deliçaylı-Ferda Keskin, Ayrıntı Yay., 1997, s.15.

[3] "Post-modernizm öznenin ölümünün öncülüğünü yaparak, benlik, karakter ve özne düşüncesini eritmiştir" (Pauline Marie Rosenau, Postmodernizm ve Toplumbilimleri, çev. Tuncay Birkan, Bilim ve Sanat Yay., 1998, s.85).

Örneğin, "Latin Amerika yüzyıllık saptamayı teyit ediyor: Sosyalist devrimler çağındayız"[4] abartısı bunlardan biri...

Asılsız bir kibrin -hilkat garibesi- küçümsemesine gelince, o da şu kanıda: "Devrimci bir işçi sınıfı önderliğinin yokluğu koşullarında, Latin Amerika'nın gelenekleri ve günümüzün keskin çelişkileri temelinde ortaya çıkan popülist-milliyetçi liderler ve hareketler, bir daha emekçi kitlelerin yeni yeni yükselmeye başlayan hareketliliğini yolundan saptırmakla tehdit ediyor. Bu şartlar altında kendine Marksist diyenlerin, tehlikeye karşı özel bir uyanıklık göstermesi ve işçi sınıfına kendi devrimci iktidarını kurma bilinci vermek için çaba harcaması gerekir..."[5]

Pekiyi, 'Ne(ler) oluyor'un abartı ya da küçümsemeden uzak yanıt(lar)ı da ne mi?

Gayet basit ve net olarak; "Latin Amerika'da gerçekleşenler 21. yüzyıl için büyük bir ümit teşkil ediyor..."[6]

Ya da Latin Amerika'daki emek eksenli anti-emperyalist başkaldırı, neoliberal ve postmodern gericiliğin 'küreselleşme' tezlerini tekzip ederek, insan(lar)a yeni bir dünyanın mümkün olduğunu vaaz ediyor...

Bunun kanıtı; tarihten süzülerek bugünlere uzananın ta kendisidir...

Evet, evet 2006, Latin Amerika solu için başarı yılı oldu.

Bolivya'nın ardından Şili, Nikaragua ve Ekvator'da solcu liderler işbaşına geldi. Lula ve Chávez yeniden seçildi...

Chávez ve Castro sayesinde ABD yönetimlerinin 'arka bahçesi' olmaktan çıkan Latin Amerika, seçimlerle 2006'da, solcu liderlerin birbiri ardına ilan ettiği zaferlerle 'Başka bir dünya mümkün' diyenlerin yine başlıca umuduydu.

2006'nın ilk zaferi, koyu Katolik Şili'de ilk kadın sosyalist başkan olma başarısını gösteren Michelle Bachelet'den geldi. Babasını kurban verdiği Pinochet darbesinin yaralarını sarmak için kolları sıvayan Bachelet, ilk sınavı öğrenci eylemlerinden, gençlerin yanında saf tutarak alnının akıyla çıktı.

Latinler, Meksika'da 2006 Temmuz'unda ayyuka çıkan hileli seçimler sonrasında, sağcı Felipe Calderon'un solcu Andres Manuel Lopez Obrador'u yargı kararıyla mağlup etmesiyle tökezledi.

Ama 2006 Kasım'ında Nikaragua'da Sandinist lider Daniel Ortega tekrar başkanlık koltuğuna otururken, Ekvador halkı da oyunu solcu lider Rafael

---

[4] TKP Siyasi Komite, 7 Aralık 2006, Komünist, No:295, 8 Aralık 2006, s.5.

[5] Utku Kızılok, "Latin Amerika'da 'Kurtarıcılar' ve Caudillolar/3", Marksist Tutum Dergisi, No:18, Eylül 2006, s.31.

[6] Tarık Ali, "Yeni Bir Radikal Politikaya Doğru", Yeni Yol, No:23, Güz 2006, s.120.

Correa'dan yana kullandı. Brezilya'nın solcu lideri Lula da Silva ile Latinlerin öncü gücü Chávez de yine seçildiler.

Kıtanın doğalgaz zenginliğine karşın en yoksul ülkesi Bolivya'nın yerli kökenli ilk lideri Evo Morales, çareyi enerji sektörünü devletleştirmede buldu.[7]

TARİHTEN KARELER

"Tarih galip gelen için bir zaferken yenik düşen için bir enkazdır."[8]

Latin Amerika deyince aklımıza Güney ve Orta Amerika gelir. Bu kara parçasında 300 milyonun civarında insan yaşar. Bunun 30 milyona yakını yerli (*indigena*) halktan oluşmaktadır. Bu kara parçası yirmiye yakın ülkeye bölünmüştür. Meksika, Bolivya, Kolombiya, Küba, Nikaragua, Panama, Peru, Arjantin, Paraguay, Şili, Venezüella, Brezilya bu ülkelerden bazılarıdır...

Latin Amerika deyince aklımıza yine: Kahve, Yerliler, Karneval, Pele, Maradona, ardı arkası son bulmayan darbeler, ona karşı kahramanca direnen gerillalar, Fidel Castro, Che Guevara vb. gelmektedir. Tarih kitaplarında Latin Amerika en son sayfalarda kısaca anlatılır ve geçilir. 1492'de Christof Colombus'la başlayan işgal ve sömürgecilik, Latin Amerika'nın keşfi olarak öğretilir.

Oysa 1492'den de önceleri bu kıta parçasında insanlar yaşamış ve 'beyaz tanrı'ya' parmak ısırtacak, Aztek, Maya ve İnka yüksek kültürlerini oluşturmuşlardır. Bugünkü ülkeler arasında birtakım farklılaşmalar gözlense de, kıta halkı genelde ortak bir geçmişe sahip olmuştur. Yerli halkın tarihin değişik dönemlerinde oluşturduğu yüksek kültürler birlik ve beraberliği simgelerken, İspanyol ve Portekiz, ardından İngiliz, Fransız ve Hollanda sömürgeciliği kıta parçasını bölüp, parçalamış, ülkeler arasında farklılaşmalara neden olmuştur.

Yeri gelmişken anımsatalım: "1519 yılında Meksikalı yerli halkın sayısı 25 milyondu. İspanyol komutanı Cortez'in ve yardımcılarının gelişinden sonra, 1532'de 17 milyona düştü. Bu nüfus 1648 yılında 6,3 milyona ve 1650 yılında da 1 milyon dolayına indi!"[9]

İşgal ve sömürgecilik kıta parçasında tarihi derin izler bırakmış, sosyal yaşamda da kendini yansıtmıştır. Hırsız evsahibini kovar örneği, sömürgeci, 'beyaz tanrı' yerli halkın binlerce yıl içinde ürettiği ve yarattığı yerüstü ve yeraltı tüm zenginliklerine el koymuş, altından yapılmış eşsiz eserleri gemilerle Avru-

---

[7] "Pinochet Yargılanamasa da, Castro'nun Çocukları Devrimci Kıta Yarattı", Radikal, 29 Aralık 2006, s.12.

[8] Walter Benjamin Tarih Kavramı Üzerine.

[9] Yaşar Atan, "Kızılderililerin Kaleminden Soykırım Destanları-2", Evrensel Kültür, No:179, Kasım 2006, s.59.

pa'ya taşımıştır. Tanrıya karşı gelen cezasız kalmaz ve yakılır, yok edilir. Tarih hiçbir döneminde, Yerli'ye bu kadar küsmemiştir. Yüzbinler işgalci ve sömürgecilere karşı savaşarak ölürler. Yenenler, yenilenler üzerinde kendi hegemonyacı, sömürgeci ve Hıristiyan kültürlerini inşa ederler. Ve Latin Amerika Avrupa kolonyalizminin ve asimilasyonun merkezi olur.

Birinci talan ve soygun hareketinden sonra bu kıtayı uzun ömürlü sömürebilmenin planları hazırlanır. Yerli halk tarım ve hayvancılık yapmaya alıştırılır. Tarım ve hayvancılık sınırlıda olsa bazı bölgelerde yaygınlaşacaktır. Sömürgecilik, özel bir yapıya sahip olan yerlileri kendi çıkarlarına uygun üretim ve yaşama zorlar. Latin Amerika'da yeni yapılanma başladığında, Avrupa ekonomik ve toplumsal düşünce alanında yeni bir dirilişi yaşıyordu. Felsefede aydınlanma dönemi filozofları, Hıristiyanlığın ve kralların saltanatını sallamakta, Feodalizm karşısında burjuvaziyi bulmuş, tarihin uçurumuna düşmesine beş dakika vardır. 1789 Fransız burjuva devrimi ve aydınlanma çağının yarattığı yeni düşünceler az bir zaman sonra, çok sıkı sansür yaşanısa da Latin Amerika'ya da ulaşacaktır.

1776'da Kuzey Amerika'da 'Birleşik Devletler Cumhuriyeti' kurulur. Artık 'özgürlüğün saati' ile 'vahşetin devri' arasındaki çelişki keskinleşecek ve kaçınılmaz olarak monarşist sömürgeciliğe karşı José de Marti (1778-1850), Simón Bolívar (1783-1830) önderliklerinde, kuzeyden örnek alınarak özgürlük ve bağımsızlık mücadelesi başlayacak ve yeni ülkeler ortaya çıkacaktır. Kurtuluş mücadeleleri üzerine kurulan yeni ülkelerde çok geçmeden politik çekişmeler baş gösterir. Rüşvetçilik, görevi kötüye kullanma, adam kayırmalar ve darbecilik her geçen gün artmaya başlar.

Kuzeyde kurulan Amerika Birleşik Devletleri sürekli ve sistemli olarak güneyi etkilemiş, onu elde edebilmek için elinden geleni sakınmamıştır. İç ve dış çelişkiler yeni patlamalara yol açmaktadır. Latin Amerika'da sosyal ve siyasal mücadeleler tarihi zaman zaman çok boyutlu ve çok yönlü olmasına rağmen, demokrasi, sürekli yöneten azınlıklar için var olmuş, bu hareketleri başarıya ulaştıran çoğunluk halk için demokrasi uzakta kalmıştır.[10]

Özetle Latin Amerika'nın ABD'ye komşu olması, anakaranın 'kaderi'ni, İspanyol sömürgeciliğinden sonra bir kez daha derinden etkilemiştir...

Evet, Avrupa'daki ve kuzeyindeki ABD'deki gelişmelerden yakından etkilenen Latin Amerika 19. yüzyılı Avrupa'daki gelişmeleri geriden izleyerek geçirdi. İki partili siyasal sistem (muhafazakârlar-liberaller) geleneksel 'yerel despotlar' (caudillos) sistemine koşut olarak yavaş yavaş filizlendi. Muhafazakârlar Kilise'yi arkalarına alırken, Liberaller daha özgürlükçü, daha laik bir politika ara-

[10] Ozan Şafak Altun, Latin Amerika Edebiyatı (1), 30 Ağustos 2006.

yışı içine girdiler. Ancak liberal burjuvazi, demokratik devrimi zafere taşıyacak güçte değildi. Bolívar'ın tamamlayamadığı Devrim'in tasfiye edemediği arkaik düzen oligarşik siyasal-ekonomik yapılara dönüştü.

1823'te ABD başkanı Monroe'nin Avrupalı güçleri Amerika anakarasından uzak tutmak için ortaya attığı 'Monroe Doktrini' başlarda Latin Amerika'ya, sonraları ABD'ye yaradı. ABD 1845'te Teksas'ı, 1848'de Kaliforniya'yı, Yeni Meksika'yı, Arizona'yı vb. Meksika'dan koparark Latin Amerika'nın fiilen komşusu olmuştu.

Orta Amerika'da Amerikan baskısı, 1850'lerde Kaliforniya'da altının bulunmasına koşul olarak arttı. 1860'larda kimi Amerikalı işadamları ilk kez Panama Kanalı'nın açılması için girişimde bulundular. 1856'da eczacı ve gazeteci Walker bir grup adamı ile birlikle Nikaragua'ya sızdı, kendini başkan ilan ettirmeyi başardı; İngilizceyi resmi dil olarak kabul ettirdi ve ABD Dışişleri Bakanlığı'nın kendisini resmen tanımasını sağladı.

Ancak Orta Amerika devletleri bu sarışın işgalciye karşı birleştiler. İngiliz Donanması'nın da yardımı ile Walker yakalandı ve Honduras'ta kurşuna dizildi. Bu, 'Yankee' emperyalizmine karşı ilk başarı olarak tarihe geçti.

Giderek palazlanan Amerikan kapitalizmi, öncelikle Pasifik'i ve Latin Amerika'yı gözüne kestirdi, buraları münhasıran kendine ait saydı. Monroe Doktrini'nin 'Amerika Amerikalılarındır' şiarı 'Amerika Kuzey Amerikalılarındır' şeklinde saldırgan nitelik kazandı.

ABD'nin Güney Amerika'ya ilgisini kimi ekonomist anlayışların yaptığı gibi, dar ekonomik çıkara hapsetmek yanlıştır, çünkü emperyalizm salt 'iş çevirmek' değildir. ABD emperyalizmi baştan itibaren Latin Amerika'da beyaz-Anglosakson adamın üstünlüğünün mücadelesini verdi, oraya 'uygarlık' götürdüğüne inandı. Ünlü Amerikalı stratejisi Amiral Mac Mahon, denizlere egemenliğin gerekliliğine işaret etti. Pasifik'teki 'Sarı Tehlike'ye dikkat çekerken Beyaz Adam'a ilerleme ve kalkınma görevini yükledi.

ABD, 1898'de Küba'ya müdahale etti, Küba ve Filipinler İspanya'dan koptular. ABD'nin Pasifik'le önü açıldı.

Bunun hemen ardından Panama Kanalı açıldı. ABD, Panama'nın Kolombiya'dan koparak 'özerk bölge' olmasını sağladı ve yeni Panama'yı tanıdı. ABD o tarihten sonra 'arka bahçe'sinde karışıklığa izin vermedi. Bölgede 'sopa ve dolar diplomasisi' izleyerek çıkarlarını korudu. Haiti (1914) ve Dominik Cumhuriyeti (1916) bu politikanın ürünleriydi.

1920'lere kadar Latin Amerika'nın köylü karakteri ağır bastı, kentleşme bu tarihten sonra hızlandı.

Tam da bu kesitte Latin Amerika tarihini derinden etkileyen Meksika Devrimi patlak verdi...

10 yıl kadar süren ve yer yer kanlı bir iç savaş biçimine bürünen Meksika Devrimi 20. yüzyılın en önemli toplumsal olaylarından biridir. Devrim'de o sıralarda nüfusun %80'ine ulaşan köylüler (1910'da toplam Meksika nüfusu: 15 milyon) ayaklandılar. Buna koşut olarak diktatör Diaz'a karşı bir demokratik haklar mücadelesi özellikle kentlerde gelişti. Devrimin sloganı 'Toprak ve Özgürlük'tü. Anti-feodal, ulusalcı, liberal, bir temelde gelişen Devrim'de, kırlar sert çatışmalara da sahne oldu. Ünlü köylü liderleri Zapata, Pancho Villa bu mücadelelerde sivrildiler.

Meksika Devrimi 19. yüzyıldaki liberal, pozitivist, kilise-karşıtı devrim geleneğinin bir devamıdır. İç savaş 1920'de sona erdi. Yeni Meksika'nın sahipleri 1929'da Devrimci Kurumsal Parti'yi kurdular.

Bu süreci Latin Amerika düzleminde Ekim Devrimi'nin etkileri izledi...

Sosyalist akım, Amerika'nın güneyinde Sovyet Devrimi'nin ardından canlandı. 1919'da Buenos Aires'te, 1917 ile 1921 arasında Brezilya'da patlak veren grevler sert çatışmalara yol açtı. Gorki, Troçki, Sorel, Annunzio vb. yazarların yazdığı ve de "Amerika'da sosyalizmin taklit ve kopya edilerek uygulanmasını kesinlikle istemiyoruz. O destansı bir yaratım olmalıdır. Yerli Amerikan sosyalizmine kendi hayatımızı, gerçekliğimizi ve dilimizi adamalıyız. Bu yeni kuşakların en değerli görevidir"[11] diyen José Carlos Mariátegui'nin, Amauta adlı kültür dergisi, anakara çapında geniş ölçüde dağıtıldı. 1929'da Montevideo'da ilk 'Latin Amerika Komünist Konferansı' toplandı.

Ancak anakara çapında bir ihtilal umudu çabuk tükendi. III. Enternasyonal'in kuruluşu sosyalist-komünist ayrışmasını hızlandırdı. 12 ülkede yaklaşık 60.000 üyeyi kapsayan Latin Amerika Sendikalar Konfederasyonu kimi hükümetlerin baskıları ile boğuşurken 1929 Krizi sırasında ekonomik olarak da sarsıldı.

1929 Krizi'nin Latin Amerika'da hissedilen yıkıcı etkileri oldu. Örneğin ihracatın kesilmesi, 'ithal ikameci sanayii' geliştirdi, köylü nüfusun kentlere akışı hızlandı, köylü ayaklanmaları daha sert hâle geldi. Askerler düzeni sağlamak için daha sık kışladan çıkmaya başladılar.

Latin Amerika iki dünya savaşı arasını kendi kabuğuna çekilmiş olarak yaşadı...

Latin Amerika'yı 'arka bahçesi' gören ABD'nin baskıları ağırdı, ama Latin ülkeleri düşe kalka yollarını aradılar. Sovyet Devrimi'nin serpintileri Kilise'nin ve derebeylerin etkisini azaltmıştı. 1940'lı, 50'li yıllar arayış içinde geçti.

---

[11] Latin Amerikalı Marksist José Carlos Mariátegui, çev. Derviş Okan, Sorun Yay., 2005.

2. Dünya Savaşı'ndan sonra anakaranın belli başlı ülkeleri, özellikle Meksika ve Brezilya bir sanayileşme atağı içine girdiler. Ancak Soğuk Savaş bloklaşması ABD'yi Güney üzerindeki denetimini artırmaya yöneltince, bu atak gelişemedi. Arjantin'de sendikalara ve halka yaslanarak iktidara gelen Peroncu hareket Latin Amerika'da etkiler yarattı ancak yaygınlaşamadı. Soğuk Savaş ortamında Washington, çoğu kez gizli ikili anlaşmalarla Güney Amerika devletlerine silah sağlamayı anti-komünist mücadele koşuluna bağladı; hammaddeleri ise öncelikle ABD'ye yönlendirdi. Panama'da kurulan Amerikalar Okulu'nda onbinlerce subayın Panama'da konuşlanan 'Güney Komutanlık/Southern Command' tarafından eğitilmesini sağladı. ABD burada birçok üssü temel alan bir 'ortak savunma' sistemi kurdu.

Bu 'savunma sistemi'ne(?!) ilişkin bir örnek vermek gerekirse, örneğin eski Dominik Devlet Başkanı Juan Bosch, 1965 yılında Amerikan destekli bir askeri darbe ile devrildi. Latin Amerika'da 1964 yılında Brezilya'da başlayan ve seçimle iktidara gelen, yabancı şirketleri ulusallaştıran, toprak reformuna yönelen anti-emperyalist rejimlere karşı yönelen, milli güvenlik doktrinine dayandırılan askeri darbeler zinciri, daha sonra Şili, Uruguay ve Arjantin ile devam etti. Bu tür ilk darbe ise 1954 yılında Guatemala'da toprak reformu yapan hükümete karşı gerçekleştirilmişti.[12] Bu arada 1959 Küba Devrimine karşı ünlü Domuzlar Körfezi çıkarması gerçekleştirilmeye çalışılmıştı.[13]

Latin Amerika'ya ABD müdahalesiyle birlikte 2. Dünya Savaşı'ndan sonra sağda 'liberal-muhafazakâr' sıfatlar bütünleşti, bu arada sosyal-demokrat partiler kuruldu. 1920'lerden itibaren kurulan komünist partilerin gücü ise sınırlı kaldı. 1957'de Küba'da Parti kartı taşıyan 30.000, Şili'de 40.000 ve Brezilya'da 50.000 komünist vardı.[14] Sendikal hareket 1945'lerden itibaren yavaş yavaş kök saldı.

1960'lı yıllara damgasını vuran 'ithal ikameci', 'devletçi' politikalar 'yerel burjuvazi'leri palazlandıracaktı. ABD'nin 'tekelci eğilimleri'ne karşı rüşeym hâlindeki yerel burjuvazi çoğu kez dış güçlere boyun eğdi. Her şeye karşın bu yıllarda bir ekonomik birikim sağlanmıştı.

Latin Amerika'nın kaderini değiştiren Küba Devrimi tam da bu kesitte çıkageldi. 1959'un son günlerinde Havana'ya giren Castro ve arkadaşları Latin Amerika'daki halk mücadelelerinin önünde yeni bir ufuk açmıştı.

Küba Devrimi sosyoekonomik olarak fazla güçlü değildi: çünkü Küba eninde sonunda Karayipler'deki 10 milyon nüfuslu bir küçük ülkeydi, ancak siyasal düz-

---

[12] Bkz. Asturias, Guatemala'da Hafta Sonu Tatili, Cem Yay., 1970.

[13] Bkz. Hans Magnus Enzensberger, Havana Duruşmaları, Ant Yay., 1970.

[14] Pierre Vayssiere, L'Amerique Latine de 1890 à Nos Jours, Hachette, 1999, s.136.

lemde ABD'nin hegemonyasını kırmayı başardı. Latin Amerika'nın ABD'siz de yapabileceğini kanıtladı. 1962 Küba Krizi bu arayışın ilk büyük işareti oldu. ABD, kriz sonrasında Sovyet silahlarını söktürebildi, ama Küba'nın kararlılığını kıramadı; Küba, Latin Amerika'yı boydan boya etkileyecekti.

1968 olayları tüm kıtada anti-emperyalizmi canlandırdı, ABD karşıtlığı arttı. 1968 Ağustos'unda Mexico City'nin Anayasa Meydanı'nda özgürlük talebiyle toplanan ve Küba'yla Dayanışma'yı savunan binlerce gencin üzerine açılan ateş, ABD yandaşlarına karşı gelişen halk hareketini bastırma yolunda bir girişimdi, ama sonuç vermedi. 1970'te Şili'de devlet başkanlığına seçilen Allende'nin 1973'teki katli ve yürütülen sindirme operasyonu ise on binlerce cana mal olacaktı...

Küba Devrimi Latin Amerika'nın kaderini değiştirirken kır ve kent gerillacılığı öne çıktı...

Havana'da 1963 yılında düzenlenen ilk Latin Amerika Dayanışma Örgütü (OLAS) toplantısı 'kır gerillacılığı'nı destekleme kararı aldı. Kır gerillacılığı, isyan geleneğinin zaten varlığını sürdürdüğü And Dağları'nda ve Orta Amerika'da yaygınlaştı. Venezüella'daki MIR Hareketi (Devrimci Sol Hareket) iki eyalette gerilla kampları oluşturdu, ama girişim köylülerin kayıtsızlığı ile karşılaşınca gelişemedi, 1963'ün başında Venezüella Komünist Partisi'nin eski militanları (P. Marquez, Douglas Bravo, T. Petkoff vb.) FALN'ı (Ulusal Kurtuluş Silahlı Kuvvetleri) kurarak kır gerillacılığını yaygınlaştırdılar, ancak hareket 1960'ların ortalarında geriledi. Guatemala'da da benzer bir durum yaşanıyordu.

Kır gerillacılığı en çok Kolombiya'da kalıcı oldu. 1966'da solcu militanlar tarafından kurulan FARC (Kolombiya Devrimci Silahlı Kuvvetleri), güneydeki köylülerin geçmişle kurduğu, geleneksel özellikler gösteren öz-savunma komitelerinin yerini aldı. Meksika'da ise gerilla, güneydeki yoksul ve kıyıda köşede kalmış Guerrero eyaletinde sıkışıp kalacaktı. Peru'daki hareketin militanlarının çoğu deneyimsiz öğrencilerden oluşuyordu. Bu ülkedeki MIR (Devrimci Sol Hareket) ve ELN (Ulusal Kurtuluş Ordusu) militanları sert çevre koşullarının yanı sıra askeri operasyonlarca yok edildi.

Che'nin yeni mücadele alanı Bolivya'da da kır gerillası sürüyordu. Aylar süren takipten sonra, Che, 9 Ekim 1967'de yakalandı ardından katledildi...

Kent gerillacılığı ise daha çok Rio Bravo Irmağı'nın güneyindeki büyük kentlerde (Uruguay/Montevideo, Arjantin/Buenos Aires, Şili/Santiago) zemin bulmuştu. Uruguay, başkenti Montevideo'da 1962 başından itibaren Küba yanlısı, adını 18. yüzyıldaki direnişin yerli lideri Tupac Amaru'dan alan Tupamaros direnişi ile yüz yüze geldi. Örgüt banka, şirket soygunları ve hapis-

hane baskınları ile adını duyurmuştu. Başlarda devlet güçleri hazırlıksızdı, ancak ordu ve polisin zaman içinde özerk birimler hâlinde örgütlenmiş kent gerillalarına karşı harekete geçmesi, 1970'lerin başında sonuç vermeye başladı.

Arjantin'de kent gerillacılığı hareketi radikal öğrenciler tarafından yürütülmekteydi. En önemli şebekelerden biri eski Peronculardan oluşan Montoneros'lardı. Kimi sağcı politikacıları, polis şeflerini ve askerleri kaçıran ve bunları infaz eden kent gerillalarına karşı ordu sert önlemler aldı.

Brezilya'da, hem kır hem kent gerillası özelliği gösteren ALN (Ulusal Kurtuluş Ordusu) etkili olurken ve Amerikan elçisini kaçırarak silahlı propaganda yaparken, Şili'de Devrimci Sol Hareket (MIR) başkent Santiago'daki bankalara saldırdı. 1960'larda yükselen bu dalga 1970'lerin başında yenilgiye uğrayarak 'yok oldu'.

Kır-kent gerillacılığının yaşadığı başarısızlığın bir nedeni sayısal yetersizlikti. Amerikalıların eğittiği, kendilerinden çok daha kalabalık, üstün donanımlı ve psikolojik savaşa hazırlıklı silahlı güçlerin saldırıları karşısında yok olup gittiler.

Fokoculuk serüvenini 1970'li yıllarda 'uzun süreli halk savaşı' teorileri izledi. Çeşitli ülkelerdeki 'gerilla cepheleri' 'uzun süreli halk savaşı' stratejisi çizerek kendilerini 'fokocu'lardan ayırmaya çalışıyorlardı. Bunların bir kısmı, yerli halklar arasında etkili oldu; özellikle Guatemala'da... Yoksullar Gerilla Ordusu (EGP), İksan yerlileri arasında siyasal-askeri üsler kurmuştu...

'Uzun süreli halk savaşı' stratejisi Guatemala'da, Salvador'da, Kolombiya'da, Peru'da şiddet iklimini öne çıkarttı, siyasal istikrarsızlığı derinleştirdi... Daha sonra da gerillalar 1980'lerde 'barış görüşmeleri'ni başladılar...[15]

ABD ve Batı Avrupa devletlerinin ve uluslararası kuruluşların müdahaleleriyle biçimlenen 'barış' ve 'demokratikleşme' süreçleri, aynı zamanda neoliberal politikaların kıtada yürürlüğe konulmasının da zeminini oluşturdu. Gırtlaklarına dek borca batmış Latin Amerika devletleri, IMF, Dünya Bankası ve diğer bölgesel kalkınma bankaları, ABD'nin 'çok-taraflı' ve 'iki-yanlı' anlaşmaları eliyle önlerine sürülen 'yeniden yapılanma reçeteleri'nin deneme tahtasına dönüştürüldüler. Kıtanın yerli halklarına teritoryal ve kültürel kimi hakların tanındığı devletlerin adem-i merkezileştirilmesi süreçlerine, saldırgan ve gelir dağılımı dengesini kıta ölçeğinde daha da bozan özelleştirme, sosyal hakların gaspı ve emek sektörünün örgütsüzleştirilmesi furyası eşlik ediyordu.[16]

---

[15] Cüneyt Akalın, "Latin Amerika'da Devrimci Program ve Siyasetler", Teori Dergisi, No:200, Eylül 2006, s.4-14.

[16] Kurtuluş teologu José Comblin, durumu "Latin Amerika ülkeleri nihayet demokrasiye geçtiğinde, demokrasinin içi boşaltılmıştı" sözleriyle betimliyor (José Comblin, *Où en est la théologie de la libération? L'Eglise catholique et les mirages du néolibéralisme*, Ed. L'Harmattan, Paris, Budapeşte, Torino, 2003, s. 14).

Tarihten süzülerek bugünlere uzanan bu 'yeni' kesiti,[17] belki de en iyi, Harold Pinter'ın şu sözleri anlatır: "İnsanlar unutmaz... İnsanlar, dostlarının ölümünü unutmaz... İnsanlar, işkenceyi, işkence sonucu sakat, kötürüm kalanları unutmaz... İnsanlar adaletsizliği unutmaz... İnsanlar zulmü unutmaz... İnsanlar büyük güçlerin terörizmini unutmaz... İnsanlar unutmamakla kalmazlar; hesabını da sorarlar..."

GENEL (DEVRİMCİ) TABLO

"Özgürlük efendisizdir."[18]

Latin Amerika unutmadı; unutmamakla kalmayıp, hesap sormaya başladı...

Bu güzergâhta, "Latin Amerika'da sosyalizme daha çok var" diyen James Petras'ın 'soldan bakışı'yla, "Latin Amerika'daki vaziyet oldukça karmaşık görünüyor. Venezüella sağlık alanına çok büyük yatırımlar yaptı ve yoksullar lehine tüketim mallarında yarı fiyat uyguluyor. Fakat büyük sermayeye, örneğin finans sektörüne dokunmadı, ki bunlar çokuluslu sermaye ile işbirliği içinde faaliyet gösteriyorlar Venezüella'da karma ekonomi yoluyla halkın refahını sağlayabileceğini düşünen, bunu anti-emperyalist bir dış politika ile birlikte yürüten bir iktidar söz konusu. İlerici bir hükümet.

Kolombiya'da ise baskıcı Uribe rejimine karşı sendikalar, köylüler, yerliler vb. sivil güçler yanında savaşmakta olan gerilla güçleri var.

Ekvator'da geniş yerli güçler hareketlendi.

Peru'da da güçlü kitle hareketleri gün ışığı gördü, bunun sonucu olarak neredeyse milliyetçi bir aday başkanlığı kazanacaktı. Mevcut Alan Garcia hükümeti gerici bir hükümettir.

Sol, Brezilya ve Uruguay konusunda hayal görüyor.[19] Büyük bankaların çıkarını gözeten yeni liberal politikaları şimdi eski solcu liderler yürütüyor (Bre-

---

[17] Bkz. Claudio Katz, "Latin Amerika'da Güncel Durum", Küreselleşmeye Güney'den Tepkiler, Haz. C. Gürkan-Ö. Taştan-O. Türel, Dipnot Yay., 2006, s.243-260; "Latin Amerika Kenetleniyor", Toplumsal Demokrasi, 7 Aralık 2006, s.7; Hüseyin Aykol, "ABD Arka Bahçeyi Unutmadı", Toplumsal Demokrasi, 22 Aralık 2006, s.7; "Asi Kıta Sosyalizme Doğru Yelken Açtı", Halkın Sesi, No:18, 14 Aralık-27 Aralık 2006, s.8; "Latin Rüzgârı", Atılım, 9 Aralık 2006, s.3; "Latin Rüzgârı Soldan Esiyor", Birgün, 28 Kasım 2006, s.9; "Latin Amerika'da Sosyal Hareketler", Ülkede Özgür Gündem, 12 Kasım 2006, s.12; Mehmet Çiftçi, "Latin Amerika'nın Kesik Damarları", Özgürlükçü Gençlik, Ekim-Kasım 2006, s.23.

[18] Epikür.

[19] "Toprak reformu, oligarşinin parçalanması, zenginlerin ve emperyalistlerin ekonomik soygunlarının durdurulması, şehirlerde yaşayan fakir insanların sorunlarının çözülmesi, yerlilerin ve kadınların özgürlüğünün sağlanması, Latin Amerika'daki sol hareket için uyumlu ve dengeli bir strateji ile bir arada ele alınması ve çözülmesi gereken unsurlardır. Böyle bir strateji oluşturulabildiğinde, bu sonuç alıcı ve kitleleri iktidara taşıyacak bir durum ortaya çıkaracaktır. Brezilya'daki PT, Uruguay'daki Frente Amplio ve Meksi-

zilya). Halk yoksulluk çekerken dış borçlar ödeniyor, toprak reformu alanında ise bir ilerleme yok. Son günlerde yayınlanan bir rapora göre Lula iktidarı döneminde geçmişteki başkanlar döneminde öldürülenlerden daha çok sayıda yerli halktan köylü katledilmiş.

Aynı durum Şili içinde geçerli. Orada da kendisini 'ilerici' diye niteleyen bir hükümet işbaşında fakat ülkenin tüm zenginliklerini yabancı sermaye peşkeş çekmekteler. Şili'de sınıf farklılıkları son derece derindir.

Uruguay'da sosyalistlerin, komünistlerin ve de eski gerillaların içinde yer aldığı bir iktidar var, ne ki onlar da ABD ile serbest dolaşım anlaşmasını imzalamaya hazır.

Arjantin' de, merkezci Kirchner yönetimi, ABD ile ilişkilerinde mesafeli, fakat o da yeniden özelleştirme politikasına yöneldi. Ekonomide gelişme var, yeni iş imkânları yaratıldı fakat ücretler hâlâ düşük, kriz öncesi seviyenin gerisine.

Bolivya'da enerji sektörünün millileştirildiği ileri sürülüyor, gerçekte olan ise başka. Morales işçilerin emeklilik fonlarındaki birikimle satın alınmış mevcut yabancı şirket hisselerinin bir bölümünü -ki bu toplam hisselerin %50'sini oluşturuyor- kamu adına satın alarak eski şirketi ortak riskli şirkete dönüştürüyor. Bunun adı da millileştirme oluyor!

Burada da toprak reformu alanında da bir gelişme yok. Bir miktar toprak dağıtılıyor, ama bu topraklar da genellikle pazardan uzak, altyapısı olmayan, orman arazisi vb. alanlar. Büyük toprak sahiplerinin topraklarına, ki bunların bazıları yüz bin hektara varan topraklara sahipler, dokunulmayacağı konusunda Morales onlara söz verdi.

ABD geçmişte olduğu gibi kıtayı bütünüyle kontrol edemiyor Birçok ülke ABD karşısında daha bağımsız konumdalar. Fakat bu iktidarları sol diye kabul etmek doğru değil, çünkü sol değiller.

2005 yılında Hugo Chávez mevcut politik sürecin hedefinin ülkede sosyalizmi inşa etmek olduğunu kararlılıkla dile getirdi. Venezüella'da giderek sosyalizme geçilecek. Şu andaki aşama, bu yolda ulaşılan üçüncü etap oluyor. İlk aşamada anayasal reformlar gerçekleştirildi. Sonra, Bolívar devriminin içeriğini ete kemiğe büründürmeye dönük 49 yasa kabul edildi. Şimdiki etap ise sosyalizme geçiş etabı. 2005'in sonunda Chávez '21. yüzyıl Sosyalizmi' diye adlandırdığı yeni bir politik proje deklare etti. (...)

---

ka'daki Manuel Lopez Obrador'un PRD'si gibi merkez sol hareketler sorunu tabii ki böyle ele almamaktadır. Onlar için mesele bu sistem için de kalarak daha adil bir düzen yaratabilmektir. Bunun ne anlama geldiğini ise Brezilya ve Uruguay'da gördük. Varılan noktada bu hareketler aynası bir şekilde neoliberalizme teslim oldular" (Phil Hearse, "Latin Amerika: Direniş ve Devrim", Yeni Yol, No:23, Güz 2006, s.124-125).

Kolombiya'da halk savaşına, bilhassa kırsal alanda büyük destek var...

Meksika da devrimci duruma benzer bir ortam var. Milyonlarca Meksikalı yapılan seçim hilesi nedeniyle çılgına dönmüş bulunuyor, iki milyon insan bu rezilliği protesto etmek için başkentteki büyük meydana aktılar. Gelişmeler yüz milyonluk koca ülkede halkın her türlü gelişmeye hazır olduğunu gösteriyor..."[20]

LATİN AMERİKA MÜCADELE KRONOLOJİSİ (1979-2006)[21]	
1979	Nikaragua'da Ulusal Sandinist Kurtuluş Cephesi (FSLN) 30 yılı aşkın bir süre boyunca hüküm süren Somoza hanedanını devirerek iktidarı ele geçirdi. (17 Temmuz)
1979	Grenada adasında Maurice Bishop liderliğindeki halk hareketleri hükümeti devirerek iktidarı ele geçirdiler. ABD'nin tepkisini çeken solcu Bishop iktidarı Küba ile yakın ilişkiler tesis etmeye başladı. (13 Mart)
1980	Peru'da Aydınlık Yol (Peru Komünist Partisi) seçimleri boykot ederek gerilla savaşını başlattı. Ülkenin kırsal kesimlerinde kısa sürede önemli bir güç elde eden Aydınlık Yol gerillaları ile Peru ordusu ve hükümet tarafından desteklenen paramiliter güçler arasındaki iç savaş 12 yıl sürdü. (17 Mayıs)
1980	El Salvador'da birçok sol örgütün bir araya gelerek oluşturduğu Farabundo Marti Ulusal Kurtuluş Cephesi (FMLN) 12 yıl sürecek olan gerilla savaşını başlattı. (10 Ocak)
1980	Şili'de Pinochet diktatörlüğü 1980 Şili Anayasası'nı halka sundu ve yasa plebisitle kabul edildi. (21 Ekim)
1981	ABD başkanı Ronald Reagan, Sandinistleri Küba'yla birlik olup kıtadaki terörist faaliyetleri desteklemekle suçladı.Reagan yönetimi bu açıklamanın ardından Sandinist devrimden kaçan ve daha sonra 'Kontralar' adını alacak olan Nikaragualılara CIA gözetiminde askeri eğitim vermeye, finanse etmeye ve silahlandırmaya başladı. 1982: Bolivya'da askeri cunta yerini Siles Zuazo yönetimindeki sivil yönetime bıraktı. (Ekim)
1982	Nikaragua'nın komşuları Honduras ve Kosta Rika'da konuşlanan kontralar Nikaragua hükümetine karşı ilk saldırılarına başladılar.
1982	Askeri diktatörlük yönetimindeki Arjantin uzun süredir üzerinde hak iddia ettiği İngiliz yönetimindeki Falkland Adalarını işgal etti. İngiliz birlikleri, aynı yıl içerisinde adalar üzerindeki hâkimiyetlerini yeniden sağladılar. (19 Mart)
1983	Granada Başbakanı Maurice Bishop iktidar bloğunda çıkan iç tartışmalar sonucu öldürüldü, yerine General Hudson Austin geçti. Bu olaydan 6 gün sonra, ABD silahlı kuvvetleri 'adadaki ABD vatandaşlarının can güvenliğini koruma' gerekçesiyle adayı işgal etti. İşgal sırasında Grenada'da ticari ve askeri bir hava üssü inşaatında çalışan Kübalılar da Grenada ordusunun yanında savaştılar. Ülkede kontrolü sağlayan ABD güçleri bir kukla hükümet kurarak geri çekildiler. (19 Ekim)
1983	Radikal Parti'den Raul Alfonsin Arjantin'de başkan seçilerek 9 yıllık cunta dönemini sona erdirdi. (10 Aralık)
1984	Toprak ve servet dağılımı bakımından dünyadaki en adaletsiz örneklerden biri olan Brezilya'da Topraksız Köylüler Hareketi (MST) toprak işgallerine başladı.

[20] James Petras, "Latin Amerika'da Sosyalizme Daha Çok Var", Odak, Kasım 2006, s.14-15.

[21] Metin Yeşiltaş, "Latin Amerika Mücadele Kronolojisi", Gelenek Dergisi, No:92, Aralık 2006, s.75-82.

1985	Uruguay'da yıllar süren diktatörlük dönemi sona erdi. Julio Maria Sangunetti başkanlık koltuğuna oturdu. (1 Mart)
1985	Brezilya'da 1964'ten sonra ilk kez sivil yönetime dönüldü.
1986	Ekvator'daki yerli gruplar tüm yerlileri birleştirmek amacıyla CONAIE'yi (Ekvator Yerlileri Konfederasyonu) kurdular. CONAIE üyeleri yerli haklarının tanınması için sık sık yol kapatma, kamu binalarının işgali gibi yöntemlere başvurdular. (16 Kasım)
1986	Bolivya'da Kalay sektörünün çökmesi sonucu 23.000 madenci işsiz kaldı.
1988	Şili diktatörü Pinochet askeri yönetime devam etme konusundaki plebisiti kaybetti. (5 Ekim)
1988	Dünya Sağlık Örgütü (WHO) Küba'nın gelişmekte olan ülkelerin 2000 yılında ulaşması beklenen sağlık standartlarını sağlaması üzerine Fidel Castro'ya 'Herkes İçin Sağlık' ödülünü verdi.
1989	Bush Hükümeti, diktatör Manuel Noriega'yı yakalamak bahanesiyle Panama'yı işgal etti. (20 Kasım)
1989	Paraguay'da General Stocsner iktidardan indirildi. Ardından gelen seçimler General Andres Rodriguez'in galibiyetiyle sonuçlandı.
1989	Venezüella'da 1980 yılından itibaren IMF'nin dayattığı serbest piyasa reformları ve özelleştirmeler sonucu baş gösteren ekonomik kriz ve ardından gelen işsizlik/yolsuzluk dalgası halk ayaklanmalarına sebep oldu. Caracas'taki kitlesel ayaklanmalar ordu ve polis tarafından kanlı bir şekilde bastırıldı. Caracas Felaketi adı verilen olaylarda 3.000'e yakın insan öldürüldü. (27 Şubat)
1989	Arjantin'de Carlos Menem enflasyonu düşürmek ve siyasi istikrar sağlamak vaatleriyle iktidara geldi. 1999'a kadar süren Menem iktidarında uygulanan neo-liberal ekonomi politikaları ve gerçekleştirilen kapsamlı özelleştirmeler sonucunda işsizlik ve yoksulluk oranları dramatik bir biçimde arttı. (8 Temmuz)
1989	Hıristiyan Demokrat Patricio Alywin, Şili'de Pinochet diktasını sona erdirerek işbaşına geldi. (14 Aralık)
1990	Uzun süren iç savaştan sonra yapılan seçimlerde Nikaragua Sandinist Kurtuluş Cephesi seçimleri kaybetti. (26 Şubat)
1990	UNICEF, 'Dünya Çocuklarının Durumu' konulu raporunda Küba'nın bebek ölüm oranlarında gelişmiş ülkelerle kıyaslanabilecek tek Latin Amerika ülkesi olduğunu açıkladı.
1990	Haiti'de Duvalier'in askeri diktatörlüğünün bitmesinin ardından yapılan seçimlerde Jean Bertrand Aristide, oyların %67'sini alarak başkan seçildi. Aristide bir yıl sonra askeri darbeyle koltuğundan indirildi. Darbenin lideri Emmanuel Constant, daha sonra CIA'den yardım aldığını açıkladı. Uluslar arası kamuoyu Haiti'ye ambargo uygulama kararı aldı. 1994 yılına kadar iktidarda kalan Cunta yönetimi yüzlerce sivili katletti. (16 Aralık)
1991	Arjantin, ABD'nin öncülüğündeki BM güçlerinin yürüttüğü Birinci Körfez Savaşı'na katılan tek Latin Amerika ülkesi oldu.
1991	Küba Angola'daki bağımsızlık savaşına katılan ardından da ülkenin yeniden kurulmasına destek veren birliklerini geri çekerek Afrika'daki askeri varlığını sona erdirdi.
1991	ABD Başkanı George Bush, dünyanın neresinde olursa olsun ABD ortaklı şirketlerin Küba ile ticaret yapmasını yasaklayan, Küba Demokrasi Antlaşması'nı imzaladı. BM Genel Konseyi'nde antlaşmanın hemen ardından yapılan oylamada ABD'nin Küba'ya uyguladığı ambargoyu kınama kararı alındı. Bu karar, günümüze gelinceye kadar her

	yıl artan oranda destek görerek yinelendi.
1991	Arjantin, Brezilya, Paraguay ve Uruguay bölgesel bir ekonomik topluluk olan MERCOSUR'un (Güney Ortak Pazarı) kuruluş antlaşmasına imza attılar. (16 Mart)
1992	El Salvador'da FMLN gerillaları ve ordu arasında 70.000 kişinin ölümüne neden olan iç savaş bir barış antlaşmasıyla sona erdi. FMLN, hükümet tarafından tanınarak yasal bir siyasi parti hâline geldi. Bir yıl sonra açıklanan BM raporunda, ABD'nin söz konusu savaşa 5 milyarlık bir fon sağladığı ve iç savaş sırasında en büyük katliamları gerçekleştirmiş 60 üst düzey subayın 45'inin ABD'deki 'Amerikalar Okulu'nda eğitim gördüğü belirtildi. (16 Ocak)
1992	Venezüella'da Albay Hugo Chávez'in liderliğinde gerçekleştirilen darbe girişimi başarısızlıkla sonuçlandı. 15.000 isyancı askerin katıldığı ve 120 kişinin öldüğü olaylarda Chávez tüm sorumluluğun kendisine ait olduğunu açıkladı. Chávez 2 yıl hapis cezasından sonra siyasi faaliyetlerine, bu kez bir sivil olarak, kaldığı yerden devam etti. (4 Şubat)
1994	ABD, Kanada ve Meksika NAFTA'yı (Kuzey Amerika Serbest Ticaret Antlaşması) kurdular. (1 Ocak)
1994	EZLN, Meksika'nın Chiapas bölgesinde serbest ticaret antlaşmalarını protesto etmek ve yerli haklarının tanınması talebiyle ayaklandı. Hükümet ayaklanmaları bastırsa da EZLN'yi resmen tanımak zorunda kaldı. (1 Ocak)
1994	Peru'da yıllar süren kanlı iç savaşın ardından Aydınlık Yol gerillalarının büyük bir bölümü teslim oldu.
1994	ABD'nin başını çektiği 19 ülkeden askerlerin dahil olduğu BM gücü, iç savaşı durdurmak ve cuntayı devirmek gerekçesiyle Haiti'yi işgal etti. Aristide tekrar başkanlığa getirildi. (19 Eylül)
1996	Clinton hükümeti, Meksika'dan gelen kaçak göçmenleri engellemek için California ve Teksas eyaletlerinde güvenlik önlemlerini arttırdı, sınırda 40 mil uzunluğunda bir duvar inşa etti.
1996	Guatemala'da 36 yıldır süren iç savaş bir barış antlaşmasıyla sona erdi. (29 Aralık)
1996	ABD hükümeti kabul ettiği Helms-Burton kanunuyla Küba üzerinde uygulamakta olduğu ablukayı yoğunlaştırma kararı aldı. (12 Mart)
1997	Bill Clinton, kapsamlı bir Güney Amerika gezisine çıkarak ülke liderlerini serbest ticaret antlaşmaları konusunda ikna etmeye çalıştı.
1998	General Pinochet İngiltere'de insan haklarını ihlâl etme suçundan tutuklandı. (16 Ekim)
1998	Venezüella seçimlerini Hugo Chávez kazandı. (Aralık)
1998	Bolivya İşçi Konfederasyonu, hükümetin uyuşturucuyla mücadele adı altında koka üretimini sona erdirme projesini protesto etmek için süresiz genel grev ilan etti. İşçiler ve polisler arasında şiddetli çatışmalar yaşanırken hükümet aynı yıl içerisinde 15000 hektarlık koka tarlasını yok etti.
1999	Venezüella anayasasını yeniden yazacak olan Anayasal Meclis seçimlerinde Chávez taraftarları %60'lık destekle çoğunluk sağladılar. Meclis komisyonlarınca yazılan ve referandumla kabul edilen yeni anayasa, ülkenin adını 'Bolivarcı Venezüella Cumhuriyeti' olarak değiştirdi.

1999	Panama ABD yönetimindeki Kanal Bölgesi yönetimini kendi üzerine aldı. (31 Aralık)
1999	Guatemala'da 200.00'den fazla insanın ölümüyle sonuçlanan iç savaşla ilgili incelemeler, savaş sırasında işlenen suçların çok büyük bir bölümünün, 'Amerikalar Okulu'nda eğitim görmüş, ABD destekli paramiliter grupların eseri olduğunu ortaya çıkardı. Bill Clinton, ABD'nin Guatemala konusundaki politikalarının yanlış olduğunu itiraf ederek, Guatemala halkından özür diledi.
2000	Meksika seçimlerinde Vicente Fox, Kurumsal Devrimci Parti'nin 70 yıllık iktidarını sona erdirerek başkanlık koltuğuna oturdu. (2 Temmuz)
2001	IMF politikaları Arjantin ekonomisinde derin bir krize neden oldu. Sendikalar genel grev ilan etti. Yatırımları eriyen orta sınıflar, işçiler, piqueteros adı verilen işsiz örgütlenmeleri ülkenin çeşitli bölgelerinde bir araya gelerek kitlesel protesto gösterileri düzenlediler. Çıkan olaylarda 26 kişi yaşamını yitirmesinin ardından Başkan De La Rua istifa etti. Ülke çapında yağma olayları baş gösterdi.
2001	Meksika'da Fox hükümetinin çıkardığı yerli hakları yasasını protesto eden Zapatistalar, başkent Lacandon ormanlarından Mexico City'ye doğru 'Zapatur' adını verdikleri uzun bir yürüyüşe başladılar. (1 Ocak)
2001	Venezüella'da ABD destekli Petrol Sendikası ve patron örgütleri altı ay sürecek olan Chávez karşıtı grevi başlattılar. (6 Aralık)
2002	Venezüella'da Silahlı Kuvvetler Chávez'i iktidardan indirerek yönetime el koydu. Patron örgütü lideri Pedro Carmona başkanlığa getirildi. Halk ayaklanması ve halkçı subayların desteğiyle Hugo Chávez iki gün sonra tekrar iktidara geldi. (11 Nisan)
2002	Brezilya'da Topraksız Köylüler Hareketi Başkan Cardoso'nun çiftliğini basarak toprak reformu talep etti.
2002	Brezilya'da İşçi Partisi lideri Luiz Inacio Lula da Silva, seçimleri kazanarak iktidara geldi. (27 Ekim)
2003	Bolivya'da Başkan Sanchez de Lozada yerlilerin başını çektiği halk ayaklanmaları sonucunda istifa etti. Yerine Carlos Mesa geçti. (17 Ekim)
2004	Hugo Chávez görevine devam edip etmemesi ile ilgili halk oylamasını kazandı. (15 Ağustos)
2004	Şili adalet divanı, General Pinochet'nin yargılanmasına engel teşkil edecek herhangi bir ruhsal problemi olmadığı kararına vardı ve dava başladı.
2004	Küba ülke içerisinde ABD doları kullanımını yasakladı.
2004	Fidel Castro ve Hugo Chávez ABD'nin serbest ticaret antlaşmalarına karşı bir alternatif olan bölgesel entegrasyon projesi ALBA (şafak) antlaşmasını imzaladılar. (14 Aralık)
2004	2001 yılından itibaren Küba ve Venezüella ile ilişkilerini geliştiren Aristide hükümeti, ABD destekli paramiliter grupların ayaklanmasıyla devrildi. Aristide, hâlen Orta Afrika Cumhuriyeti'nde sürgünde.
2004	Brezilya'da Lula hükümetinin toprak reformu sözünü tutmaması üzerine harekete geçen Topraksız Köylüler Hareketi yeni bir toprak işgali dalgası başlattı. Birçok yerde polis ve köylüler arasında şiddetli çatışmalar yaşandı.
2005	Bolivya'da Carlos Mesa, dinmeyen halk protestoları nedeniyle görev süresinin bitimine az bir süre kala istifa etti. (6 Haziran)
2005	Arjantin yargıtayı, cunta döneminde askeri yetkililerin işledikleri suçları mazur gören yasayı geçersiz kılarak kirli savaşın sorumluların yargılanması yolunu açtı.

	2005: Sosyalizme Doğru Hareket (MAS) Lideri Evo Morales Bolivya'da seçimleri kazandı. Morales, Bolivya'da başkanlık koltuğuna oturan ilk yerli lider oldu. (18 Aralık)
2005	Arjantin Mar del Plata'da da düzenlenen Dördüncü Amerikalar Zirvesi'ne ABD karşıtı kitlesel gösteriler damga vurdu. Katılan liderlerin önemli bir kısmı ABD'nin kıtaya dayatmaya çalıştığı serbest ticaret antlaşmalarına karşı çıktı. (4-5 Kasım)
2005	Venezüella hükümeti tarafından desteklenen ve uluslar arası medya kuruluşlarının tek yanlı bakışına alternatif oluşturma amacındaki Telesur kanalı yayına başladı. (24 Temmuz)
2006	Morales, petrol ve doğalgazı kamulaştırma kararını açıkladı. MAS, Temmuz ayında yapılan ve Anayasayı yeniden yazacak olan Anayasal Meclis seçimlerinde net bir üstünlük elde etti. Morales Mayıs Ayında Bolivya'nın da ALBA'ya katıldığını duyurdu. (1 Mayıs)
2006	Sosyalist lider Michelle Bachelet Şili seçimlerini kazanarak iktidara geldi. (15 Ocak)
2006	Solcu aday Ollanta Humala, Peru seçimlerin az bir farkla kaybetti. Merkez sağcı aday Alan Garcia ikinci kez başkan oldu. (9 Nisan)
2006	Fidel Castro geçirdiği ağır ameliyat nedeniyle yetkilerini geçici olarak ordu komutanı Raul Castro liderliğindeki yönetici grubuna devretti. (31 Temmuz)
2006	Meksika seçimlerini sağcı aday Felipe Calderon %0,42'lik bir oy farkıyla kazandı. Solcu aday Lopez Obrador ve destekçileri bir ay boyunca başkentte kamp kurarak hileli olduğunu söyledikleri sonuçların yeniden sayılmasını talep etti. Mahkemenin Calderon'un seçimleri kazandığını ilan etmesinin ardından Calderon'u tanımayacağını söyleyen Obrador kendi kabinesi kurdu. (2 Temmuz)
2006	Brezilya'da Başkan Lula seçimleri kazanarak bir dönem daha iktidarda kalmaya hak kazandı. (29 Ekim)
2006	Daniel Ortega liderliğindeki Sandinistler 16 yıl sonra yeniden iktidara geldiler. (5 Kasım)
2006	Ekvador'da devlet başkanlığı seçimini Chávez yanlısı sosyalist aday Correa ikinci turda kazandı. (26 Kasım)

Bu çerçevede denilebilir ki, "Latin Amerika, sosyal yapısına uymayan biçimde seçkinler tarafından yönetilmeye ve ekonomik 'reform'ların yol açtığı eşitsizliğe karşı başkaldırmaya başladı. Sanki Colombus öncesi tarihini yeniden keşfeden kıtada, kendine özgü bir demokrasi anlayışı doğuyor.

Avrupa'nın fetihleriyle geçen beş asırdan sonra, Latin Amerika bağımsızlığını yeniden ortaya koyuyor. Özellikle de güney bölümünde Venezüella'dan Arjantin'e, bölge geçmiş yüzyılların dış baskısını ve bu baskının kurulmasını sağladığı acımasız ve yıkıcı sosyal yapıyı devirmek için ayağa kalkıyor.

Emperyal kontrolün Latin Amerika için uzak anılar olmayan şiddet ve ekonomik mücadele araçları bölgede etkisini yitiriyor; bu da bağımsızlığa doğru kayışın işareti. Washington'sa şimdi, geçmişte olsa müdahale edeceği veya misilleme yapacağı bu hükümetlere katlanmak zorunda.

Tüm bölgede, enerjik bir halkçı hareketler dizisi anlamlı bir demokrasinin temelini oluşturuyor. Sanki Colombus öncesi tarihlerini yeniden keşfeden yerli halklar, özellikle de Bolivya ve Ekvator'da artık daha aktif ve etkili.

Bu gelişmeler kısmen, Latin Amerika'da son yıllarda gözlemlenen bir fenomenin sonucu: Seçilmiş hükümetlerin demokratikliği sadece kağıt üzerinde kaldıkça, vatandaşların da demokratik kurumlara dair hayal kırıklığı artıyor; seçkinler veya dış dayatmalar yerine herkesin katılımına dayanan demokratik sistemler kurma arayışına giriyorlar.

Arjantinli siyaset bilimci Atilio Boron bu duruma ikna edici bir açıklama getiriyor. Boron'a göre bu yeni demokratikleşme dalgası, dış güçlerin dayattığı, etkili demokrasiyi baltalayan ekonomik 'reform'larla eşzamanlı geldi..."[22]

ARA NOT: EKONOMİ-POLİTİK

"Hiçbir şeye sahip değilseniz,
hiçbir şey kaybedemezsiniz."[23]

Önce bir veri: Latin Amerika'da sokaktaki çocuk sayısı 40 milyon. Her yıl beş yaşın altında 350 bin çocuk da yoksulluk nedeniyle ölüyor![24]

Evet yoksullukla sarsılan Latin Amerika'daki tüm ülkeler emperyalizmin baskısı altındadırlar. Brezilya ve Arjantin'de daha tamamlanmamış da olsa var olan sanayileşme, bu ülkelerin artık yarı sömürge olarak ele alınamayacağını göstermektedir. Yani bu ülkelerin işlevi sadece ham madde sağlamak ve emperyalist merkezlerdeki üreticileri ürünlerinin alıcısı olmak konumunun ötesine geçmiştir.

Ancak bu ülkelerin tamamı çok büyük bir ekonomiye sahip olan Brezilya da dahil, emperyalist ülkeler düzeyinde finans kapital birikimine sahip olmadıkları gibi, dünyayı sömüren uluslararası büyük şirketlerin bir kısmının yerleştiği önemli bir merkez de olamamışlardır.

Durumun böyle olduğu 1980 ve 1990'larda yaşanan borç krizine bakarak tespit edilebilir. Bu dönemlerde büyük miktarlarda sermeye sömürülen ülkelerden merkez emperyalist ülkelere doğru akmıştır. Brezilya ve Arjantin de on yıllık dönemde elde ettikleri tüm ekonomik gelişmeyi bu borç krizi döneminde kaybeden ülkeler içerisinde yer almışlardır.

Tüm Latin Amerika ülkelerinin emperyalizmin kontrolü altında olduğunu göz önüne aldığımızda, bu ülkelerin tümünde emperyalist burjuvazi ile el ele yaşayan çok zengin bir yönetici sınıfın bulunması gerektiğini anlarız.

Bu durum gelir dağılımın dünyada en bozuk olduğu birkaç toplumun Latin Amerika'da ortaya çıkmasına yol açmıştır. Brezilya ve Meksika gibi ülkele-

---

[22] Noam Chomsky, "Latin Amerika Köklerine Dönüyor", The New York Times, 3 Ekim 2006.
[23] W. Shakesperare.
[24] Zeki Coşkun, "Vahşetin Aynası", Radikal, 15 Aralık 2006, s.23.

rin zenginleri dünya çapında zenginlerdir, ama yoksulları da dünyanın en yoksulları arasındadır.[25]

IMF'NİN LATİN AMERİKA VERİLERİ[26]		
Ülke	Gayri Safi Milli Hasıla (milyar dolar)	Kişi Başına Milli Gelir (dolar)
Brezilya	966,8	5.176
Meksika	811,3	7.593
Arjantin	219,7	5.745
Venezüella	164,4	6.098
Şili	140,4	8.569
Kolombiya	129,4	2.763
Peru	89,3	3.150
Ekvador	41,3	3.081
Uruguay	18,6	5.809
Bolivya	10,4	1.075
Paraguay	8,6	1.459

Burada yeri gelmişken, emperyalist Kuzey'in Latin Amerika Güney'iyle ilişkilenişi konusunda Luis Tapia'nın saptamasını da anımsatmadan geçmeyelim: "Modern imgelemin metaforik coğrafyasında insanlığın ilerlemesi ve araçsal yetkinleşebilirliğiyle özdeşleştirilmiş bir kuzeyden söz edilebilir. Güney, gelenek ve gerilikle özdeşleşir. Kuzeyi bedenlendirenler, Batı toplumlarıdır. Doğu gelenek ve gerilikle özdeşleşirken, güney yoksullukla özdeşleştirilmiştir".[27]

NE(LER) OLUYOR? (YA DA MUHTELİF DEĞERLENDİRMELER)

"Düşünce+söz+ses=işte insan."[28]

Latin Amerika, neo-liberal politikaların/yağmanın karaya oturduğu bir kesitte, yeniden tarihin sahnesine çıkan yerlileriyle[29] açlık ve yoksulluğa yeniden başkaldırıyor...

---

[25] Phil Hearse, "Latin Amerika: Direniş ve Devrim", Yeni Yol, No:23, Güz 2006, s.122.

[26] "IMF Latin Amerika Raporu", Express, Ekim 2006, s.35.

[27] Luis Tapia, *La condición multisocietal. Multiculturalidad, pluralismo, modernidad*, CIDES-UMSA ve Muela del Diablo Editores, La Paz, 2002, s.89.

[28] Stanislavski.

[29] Son birkaç yıl içerisinde kıta ülkelerinde yerlilerin yığınsal kalkışmalarına verilebilecek birkaç örnek, bu durumu açıkça gözler önüne sermektedir: Bolivya'da su, hidrokarbonlar ve koka üretimi üzerindeki kısıtlamaların kaldırılması için, özelleştirmelere ve çokuluslu şirketlere karşı; Arjantin'de gaz şirketlerinin atasal toprakları üzerindeki faaliyetlerine ve 1999'da inşa edilen boru hattının neden olduğu tahribata karşı; Brezilya'da topraklarını işgal eden çiftlik sahipleri ve madencilere karşı; Kolombiya'da yerli toprak ve kaynakları üzerinde yabancı şirketlerin taleplerine, Ekvator'da doların resmi para birimi kabul edilmesine, Honduras'ta kamu hizmetlerinin özelleştirilmesine, Inter-American Bankası'nın özelleştirmeleri dayatan Puebla Panama Planı'na, Peru'da enerji sektörlerini özelleştirme girişimine karşı mücadeleler bu ülkelerde halkçı-sol yükselişin vazgeçilmez ve önemli bileşenlerini oluşturdu.

Söz konusu isyan (şimdilik) sosyalist değil; halkçı ve anti-emperyalist bir karşı koyuş...

Müthiş üretkenliğiyle bu zemin, insan(lık)a, 21. yüzyılın kolektif siyaset alanını işaret ediyor...

Ancak dikkat; söz konusu alanın, sosyalizme açılması kadar karşı-devrimi de devreye sokması imkân dahilindedir...

Yaşanan devrimci-demokratik bir deneyim(ve gelişim)dir...

Bu deneyim(ve gelişim); kolektif proletaryanın tarihin sahnesinde, silahı ve siyaseti örgütleyerek yer almasının hikâyesidir; daha tamamlanmamıştır ve en önemlisi de inşa hâlindeki bir tarihtir...

İnşa hâlindeki söz konusu tarih kimilerinin ezberini bozsa da, sosyal mücadeleler tarihinin evrensel doğrularını bir kez daha insan(lık)a anımsatmaktadır...

Örneğin, "Koskoca bir kıta baştan sona ABD emperyalizmine kafa tutuyor" vurgusuyla Nilüfer K., ekliyor: "Orada devrim benzeri işler oluyor"![30]

'Devrim benzeri işler'! O da ne ola? Eldeki şablonlarda bu sorunun yanıtı olmayınca 'benzeri' nitelemesinin meçhullüğünden yarar umuluyor!

Veya, veya şunlar da denilebiliyor: 'Kıtada ilerici ve hatta devrimci değişmeler söz konusudur ve fakat bu değişimler geleneksel işçi sınıfı mücadelesi kalıbına uymadığı gibi değişime önderlik eden siyasal güçler de henüz komünist veya işçi sınıfı partileri değildir...

Hepimiz gelişmelerden heyecan duyuyoruz. Siyasal yaşamda yeni unsurlar yükseliyor ve yalnızca Latin Amerika partileri için değil hepimiz için gerçek olanaklar doğuyor...

Yalnızca Latin Amerika'da değil, aynı zamanda Ortadoğu'da emperyalizme karşı direnişin ilerici veya devrimci olmaktan ziyade, en fazla, yurtsever bir karakter taşımasıdır..."[31]

Latin Amerika devrimi Marksistler tarafından eldeki kalıplara kolayca oturtabilecek bir olgu değil. Deneyimin devrimci teoriye nasıl taşınacağı sorusu hâlen yanıt beklemektedir...

"Latin Amerika deneyimi işçi sınıfı ve sosyalizm faktörlerinin sahneden çekildiği bir dönemde devrim yapmak anlamına gelmektedir..."[32]

Sahi; anlaşılamadığı için bir kez daha soralım: Nedir şu, "işçi sınıfı ve sosyalizm faktörlerinin sahneden çekildiği bir dönemde devrim yapmak"?!

---

[30] Nilüfer K., "Dünyanın Solundaki Kıta", Antikapitalist Dergisi, Eylül 2006, s.12.

[31] Kemal Okuyan, "Komünist Hareketin İki Sorunu", Gelenek Dergisi, No:92, Aralık 2006, s.3.

[32] Aydemir Güler, "Ezber Bozan Kıta, Ezber Bozan Devrim", Gelenek Dergisi, No:92, Aralık 2006, s.11-28.

Canlı/dinamik bir olgunun 'şablonlar'la değerlendirilmeye kalkışılması, bize ister istemez, Karl Mannheim'ın, "Gözlükle gören, gözlüğü göremez" sözlerindeki uyarıyı anımsatıyor...

Her neyse... Devam edersek...

"Latin Amerika da yaşananlar, önemli dersler içeren, zengin bir deney oluşturuyor: Venezüella'dan Ekvator'a uzanan yeni halkçılık...

Halkçılığı, birçok sınıf ve tabakayı içeren bir toplumsal hareketin siyasi ifadesi olarak tanımlayabiliriz. Bu tanımlamadan hareketle, halkçılığın, bu hareketi bir araya getiren söylemin niteliğine bağlı olarak demokratik, sol ya da sağ, hatta protofaşist özellikler sergileyebileceğini kolaylıkla görebiliriz. Yine bu tanımlamadan hareketle, 1999'da Chávez'in iktidara gelmesinden bu yana, Latin Amerika'da bir demokratik sol halkçı dalganın yükselmekte olduğunu saptayabiliriz. Chávez'in Venezüella'da izlediği politikalar, Amerika'nın emperyalist politikalarına karşı geliştirdiği tutum, Amerika'nın tehdidi altında olan ülkelerle kurduğu ilişkiler, Latin Amerika'da, Brezilya'da Lula'nın neo-liberal ekonomik politikaları benimsemesiyle duraklayan sol dalganın, yeniden ivme kazanmasına olanak sağladı. Chávez'i, Bolivya'da Morales, Ekvador'da Rafael Correa, Nikaragua'da Sandinista lideri Daniel Ortega'nın seçim zaferleri izledi. Venezüella'da yapılan seçimleri, yine Chávez'in kazandı.

Bu üç ülkeye ek olarak, Arjantin'de ve Şili'de de seçimleri sol eğilimli politikacıların kazanması, Meksika'da çok güçlü bir sol halkçı dalganın seçimleri kazanma noktasına kadar gelmesini ekleyebiliriz. Latin Amerika'da dünyanın geri kalanından farklı bir siyasi dinamiğin yaşandığı kesin. (...)

Tarihte, başarılı bir demokratik halkçı örnek bulmak zor. Sık sık, sol halkçı hareketlerin, seçkinlerin, parti bürokrasilerinin yozlaşmış diktatörlüklerine, sağ halkçı hareketlerin de protofaşist, güçlü adam diktatörlüklerine, daha yakın dönemlerde radikal dinci rejimlere yol açtığına şahit olduk.

Latin Amerika'da, farklı bir deney yaşanıyor olmasının arkasında üç eğilimin kesişmesi yatıyor: Birinci eğilim, Amerika'nın iradesi, IMF denetimi, neoliberal model dışına çıkma çabası olarak şekillenen bir anti-emperyalizm.

İkincisi, son 25 yılda IMF politikalarından ve onları uygulayan işbirlikçi oligarşilerin baskıcı rejimlerinden büyük zarar gören çeşitli halk tabakalarının temel gereksinimlerini karşılamaya yönelik somut politikaların önerilmesi, uygulanmaya konulması, uygulanma süreçlerinin de bu tabakaların katılımıyla gerçekleştirilmeye çalışılması. Böylece siyasileşen, kendi yaşamını denetlemeye başlayan halk kesimleri de, Venezüella'da olduğu gibi kendilerine bu olanağı getiren hükümetleri, liderleri sadakatle destekliyor, antidemokratik saldırılara karşı koruyorlar.

Üçüncüsü, yukarıdaki iki politikayı benimseyen ülkelerin hükümetleri, aralarında ekonomik, siyasi, kültürel dayanışma ağları oluşturuyorlar".[33]

Toparlarsak: Latin Amerika'daki mevcut durum, yeni bir safhanın habercisi. Yani dünyada öyle bir damar geliyor ki, ABD'nin, emperyalizmin yenilmezliği düsturunu yerle bir edecek bir damar. Karşı duruş zemini güçleniyor...

Sırtlar artık duvarda, geri adım atılacak yer kalmadı. Yani sinme devri yerini, artık ayağa kalkma devrine bırakmak zorunda...

Tam da bu momentte 21. yüzyılın başındaki Latin Amerika deneyimi insan(lık)a sanki 'Forse altri contera con miglior plettro'[34] diye haykırırken; hepimize bir kez daha;

P. Syrus'un, "Değiştirilmeyen bir düzen kötü bir düzendir"; Oscar Wilde'ın, "Bir insanın ya da ulusun ilerlemesinde ilk adımdır hoşnutsuzluk"; Theodor W. Adorno'nun, "Umutsuzluk karşısında sorumlu bir biçimde sürdürülebilecek felsefe, her şeyi kurtarılmanın bakış açısından görünecekleri biçimleriyle düşünme çabasıdır. Kurtarılışın dünyaya saçtığı ışıktan başka ışık yoktur; başka herşey kurgudur, tekrardır, sadece tekniktir. Perspektifler oluşturulmalı, öyle perspektifler ki dünyayı yerinden uğratsın, onu bütün çatlakları, kırışıkları, yara izleriyle birlikte bir gün mesihin ışığında görüneceği gibi sefalet ve çıplaklığıyla göstersin,"[35] sözlerindeki cüreti anımsatıyor...

Bir de, bir de Pablo Neruda'nın 'Buğdayın Türküsü'nde haykırdıklarını...

"Halkım ben, parmakla sayılmayan/
Sesimde pırıl pırıl bir güç var/ Karanlıkta boy atmaya/ Sessizliği aşmaya yarayan/
Ölü, yiğit, gölge ve buz, ne varsa/ Tohuma dururlar yeniden/ Ve halk, toprağa gömülü/ Tohuma durur bir yerde/ Buğday nasıl filizini sürer de/ Çıkarsa toprağın üstüne/ Güzelim kırmızı elleriyle/ Sessizliği burgu gibi deler de/
Biz halkız, yeniden doğarız ölümlerde..."

---

[33] Ergin Yıldızoğlu, "Latin Amerika Deneyimi Işığında Ulusalcılık Üzerine...", Cumhuriyet, 4 Aralık 2006, s.13.

[34] "Sonrakiler bu şarkıyı daha iyi söyleyecektir kuşkusuz".

[35] T.W. Adorno, Minima Moralia, çev. O. Koçak, Metis Yay., s.257.

THE HISTORY OF REBELLION IN LATIN AMERICA

ABSTRACT

This book is a selection of writings of Latin American revolutionaries - from Simón Bolívar to Shafik Handal, from Zapata to Zapatistas, from Flora Tristan to Haydée Santamaría... It aims at giving the reader a comprehensive picture of the last two hundred years of rebellion in the continent with all of its distinguishing tones: republican revolutionaries, peasant rebels, indigenous movements, prominent guerilla leaders, communists, theologians of Liberation, social movements; all are represented. It also includes comments on the continent by authors from Turkey. Its editor hopes to present a historical perspective, which demonstrates the continuities as well as interruptions, to provide a better understanding of the actual changes and orientations all over the continent that show the possibility to construct a non-neoliberal "another world" based on equality and freedom of peoples and sustainability of the bios.

CONTENTS

FOREWORD: WRITINGS OF REBELLION FROM LATIN AMERICA
PART I: AN OVERALL LOOK
I.1. The "Latin" of Opression and Rebellion - Temel Demirer
I.2. A Comparative Chronogy of the Americas and Europe
I.3. We know Latin America ...What About "Abya Yala"? - Sibel Özbudun
PART II: "IF WE COULD COME TO THESE DAYS..."
II.1. FOR A FREE LATIN AMERICA: FROM BOLIVAR TO CHE
II.1.1. Simón Bolívar: Biographical Notes- Gilles Saurat
II.1.2. Declaration of War to Death - Simón Bolívar
II.1.3. "I Prefer the title of 'Citizen' to that of 'Liberator'" - Simón Bolívar
II.1.4. Ernesto Che Guevara - Jaime Massardo/ Alberto Suárez-Rojas
II.1.5. Farewell Letter to Fidel - Ernesto Che Guevara
II.2 MEXICO
II.1.1. Emiliano Zapata - Jaime Massardo/ Alberto Suárez-Rojas
II.1.2. Manifesto of the General to people of Morelos - Emiliano Zapata
II.1.3. Manifesto to All the People - Emiliano Zapata
II.1.4. Plan Ayala - Emiliano Zapata
II.1.5. Declaration of Selva Lacandona - EZLN

II.1.6. Asamblea Popular De Los Pueblos De Oaxaca, Appo: A Diary of Radical Democracy - Gustavo Esteva

II.3. GUATEMALA

II.2.1. Rigoberta Menchú

II.2.2. "Five Hundred Years of Sacrifice to Foreign Gods" - Rigoberta Menchú Tum

II.4. EL SALVADOR

II.3.1. Farabundo Marti - Osvaldo Vergara Bertiche

II.3.2. Oscar Romero - Sibel Özbudun

II.3.3. The Political Dimension of Belief as Regards to the Option for the Poor - Oscar Romero

II.3.4. Shafik Jorge Handal

II.3.5. El Salvador: Te Struggle Continues - Jorge Shafik Handal

II.5. NICARAGUA

II.4.1. Augusto C. Sandino

II.4.2. Political Manifesto - Augusto C. Sandino

II.4.3. Carlos Fonseca

II.4.4. Thoughts - Carlos Fonseca Amador

II.4.5. **Mónica Baltodano**

II.4.6. Experiences of Struggle for the Construction of Popular Power - Mónica Baltodano

II.6. COLOMBIA

II.5.1. Camilo Torres: Priest, Sociologist, Guerilla - Sibel Özbudun

II.5.2. To the People of Colombia - Camilo Torres

II.5.3. An Interview with the FARC Commander Raúl Reyes

II.7. VENEZUELA

II.6.1. Hugo Chávez

II.6.2. Capitalism is Savagery! - Hugo Chávez

II.8. KÜBA

II.7.1. José Martí

II.7.2. Two Countries - José Martí

II.7.3. Fidel Castro - Jaime Massardo/ Alberto Suárez-Rojas

II.7.4. The Speech of Commander Fidel Castro, the President of Cuba

II.7.5. The Fire that Burns Itself and Enlightens Its Environment : Haydée Santamaria - Sibel Özbudun

II.9. PERU

II.8.1. Flora Tristan

II.8.2. The Liberation of Women - Flora Tristan

II.8.3. José Carlos Mariátegui

II.8.4. The Antiimperialist Perspective - José Carlos Mariátegui

II.8.5. The Prime Problem of Peru - José Carlos Mariátegui

II.8.6. Abimael Guzman

II.8.7. The Speech of President Gonzalo - 24th of September - Abimael Guzman
II.8.8. The 'New Way' - From Representative Democracy to Direct Democracy... (An interview with Alberto Moreno Rojas, the General Secretary of the Communist Party of Peru) - Alberto Moreno Rojas
II.10. BOLIVIA
II.9.1. Guido Alvaro ("Inti") Peredo
II.9.2. The Guerilla Warfare in Bolivia is not Finished - It is Starting Now - Guido Alvaro ("Inti") Peredo
II.9.3. Political Thesis-1983 - CSUTCB
II.9.4. Marxism and Indigenousness in Bolivia: A Dialectics of Dialogue and Confrontation - Álvaro García Liner
II.11. CHILI
II.10.1. Salvador Allende
II.10.2. The American Dialogue of Allende-Fidel - Salvador Allende/ Fidel Castro/ Augusto Olivares
II.10.3. Gladys Marín
II.10.4. Salvador Allende: September 11th, 1973-2003 - Gladys Marín
II.12. BRASIL
II.11.1. Carlos Marighella
II.11.2. The Definition of Urban Guerilla - Carlos Marighella
II.11.3. An Open Letter to Fidel Castro - Carlos Marighella
II.13. ARGENTINA
II.12.3. Mario Roberto Santucho
II.12.4. Bourgeois Power and Revolutionary Power - Mario Roberto Santucho
II.14. URUGUAY
II.13.1. Raúl Sendic
II.13.2. Multi-class Alliances and Multi-party Alliances - Raúl Sendic
III. 15. INDIGENOUS PEOPLES
III.14.1. The Declaration of the III. Continental Summit of Indigenous Peoples and Nationalities of Abya Yala "From Resistance to Power", Declaration of Iximche' (March 30, 2007)
III. TODAY, IN THAT CONTINENT...
III.1. The Porcesses of "Cease-fire" in Latin America - Sibel Özbudun
III.2. Structural Transformation in Latin America - Cahide Sarı
III.3. "Liberation Theology and Its Aftermath - Sibel Özbudun
III.4. Havana has Flown Before Us - Sibel Özbudun
III.5. Learning from Latin America - Temel Demirer
III.6. Vamos Más Adelante.../ We Are Going Onwards... - Sibel Özbudun/ Temel Demirer
ABSTRACT / CONTENS

"...XXI. yüzyıl başlangıcında neo-liberal küresel piyasa ekonomisinin yoksulluğu ve dışlanmayı derinleştirip yaygınlaştıran, yerküre kaynaklarını geri dönüşsüz biçimde yağmalayıp doğayı tüketen dayatmaları karşısında, Latin Amerika'nın isyanını yakından izlemeliyiz. Bu isyanın bir 'tarihi' olduğunu, kendi tarihinin süregenlik ve kopuş dinamikleri içerisinde o bereketli topraklarda yeniden ve yeniden boyverdiğini hiç mi hiç aklımızdan çıkartmadan...

Küresel piyasa ekonomisinin hepimizi dönüştürmeye çabaladığı 'seyir toplumu'nun en önemli zaaflarından biri 'belleksizlik/belleksizleş(tiril)-me' çünkü. Bu belleksizleş(tiril)me, kimilerine 'Emek, sınıf, sosyalizm, devrim, kamulaştırma, demokrasi, milliyetçilik, ulusalcılık, bağımsızlık gibi bütün hayatımızı belirleyen sözcüklerin anlamı değişti,' dedirten bir 'yenilikçilik' tutkusu kılığında dolaşıyor aramızda şimdilerde. Belleğimizi kendi ellerimizle silişimiz, insanlaşmaya değgin her kavramımızı, her özlemimizi ('eskidi' diyerek) piyasa tanrılarının önüne fırlatıp atışımız, bizi yetilerimizin en insanî olanından, 'yapabilme' yetimizden soyuyor oysa.

Bu kitapta Latin Amerika'nın iki yüzyıllık isyan tarihi -önderlerinin ağzından- okura sunulurken, kıta yoksullarının sömürgeciliğe, emperyalizme ve günümüz neo-liberal kapitalizmine karşı sürdürdüğü kesintisiz başkaldırının köşe taşlarını veriliyor -ülke ülke ve kronolojik dizini içerisinde. Latin Amerikalı devrimcilerin satırlarını okurken, İspanyol sömürgeciliğinin amansız düşmanı Simón Bolívar'ın, Perulu komünist Carlos Mariátegui'nin antiemperyalizminde yeniden hayat bulduğunu; Meksikalı köylü isyancı Emiliano Zapata'nın, Nikaragualı gerilla önder Carlos Fonseca'nın ağzından bize seslendiğine; Flora Tristan'ın egemenlere olan öfke ve nefretinin Küba'da Haydée Santamaria'nın da aralarında bulunduğu gerillaların baskınıyla Moncado Garnizonu'nun duvarlarında patladığına tanık oluyoruz..."

ISBN 978-975-6361-70-2